ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1
JEUDI
1er JANVIER
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Փրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·848 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 79e ANNEE — N° 20·848

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Բարի՛ հաշուեփակ

Դժուար իրականութիւններու տարի մը կը փակենք, մինչ նորը՝ նահանջ մը, արդէն դուռը կը թակէ: Այդ իրականութիւնները հաշուեփակի պահու մը իրենց արդար իրաւունքը կը պահանջեն, Ամանորի խրախճանքին, խնջոյքին անցքէն առաջ: Թէեւ ճիշդ է որ իրականութիւն – ներու դժուարութիւնը նոյնիսկ ժպիտի առնդութեան անձնատուր ըլլալու կապմ ու պատրաստ մեծամասնութեան ալ պար – ծը քիչ մը բարդացուցած է: Այսուհան – դերձ ամէն բան իր տեղը, իր կարգով· ե՞րբ արիւնն ու ցաւը անբաժան չէին մարդուն քայլէն:

Բայց այդ դիմուն վերջին դրուագը որ իրաքի պատերազմը եղաւ, արիւնին ալ, ցաւին ալ ծանօթ, վարժ երկրագունտին պատմութեան մէջ բացառ նոր էջ մը· զանգուածները _ մեծամեծ դեկավարներն մինչեւ մանկապարտէզի մանչուկը – տեսան թէ ռազմավարութիւն, մարտա – վարական ճապկումներ անհրաժեշտ չեն պատերազմ հռչակելու համար, ոչ ալ հերոսականի անցքեր: Այդ ամէնը գա – տաթի մը ջուր խմելու քնականութեամբ կը փոխարինուին բեմադրութեան քանի մը էջով… Ան ալ ամէնէն պարզունակ, տա – փակ տեսակէն: Զարին ու քարիւնի կա – պակարը յայտնի է որ տակաւին հան – պուռտեան կոչնելու իրաւունքին տիրա – ցած չէ, հակառակ որ անզօր է այլեւս մատ մը երախան իսկ տպատրելու: Բայց, ինչ ըսել երբ աշխարհի միակ տէր ու տի – րականի ցնորքով ապրողներ տակաւին յայտեր կը կապեն անոր:

Նոյնիսկ բեմադրութեան խաղքութեան այնքան չուտով յայտնութիւնը ոչինչ խանգարեց ցնորքի որսորդներուն ախոր – ժակէն: Ամէնօրեայ ճախողութեան, զո – հերու, անհեռանկար իրականութեան առ – ջեւ ալ չեն փոխուած ճառերն ու խոս – տումները, դիմակներն ու տարազները:

Երկիր մը քանդուեցաւ, ժողովուրդ մը դառնութեան բոլոր բաժակները քամած է, ամբողջ շրջանը, աշխարհը սարսա – փի հեռանկարներով կը չնչեն, բայց կը շարունակուի հարի _ քարիի բռնապա – տումը: Մինչեւ ո՞ւր…

Այս խոր ալեկոծումին մէջ, մեր փոքր նաւակը իր տատանումներով օրօրուեցաւ, եաին ձգերով վերջապէս Հոկտեմբեր 27–ի թղթածրարին մուրը: Բնականաբար, այդ մուրը երբեք պիտի չմաքրուի հիմ – նապէս, բայց այնքան անհարկի կերպով երկարած էր զատավարութիւնը որ վեր – ջակէտը սփոփանքի մը բնոյթը առաւ: Պատմութիւնը օր մը պիտի բանա՞յ «ին – չո՞ւ»ներու, «ի՞նչպէս»ներու անշպար թղթածրարը. ո՛վ գիտէ:

Սփոփանքի բոլորովին այլաբնոյթ, բայց երկրորդ տուեալ մը տարուան վեր – ջին օրերուն հասած լուրերը բերին: Այս մէկն ալ արժանի է «վերջապէս»ի մը… Հայաստանի իշխանութեան դէմքերը անդրադարձած, նաեւ խոստովանած են որ հայերէնի ներկայի վիճակը ո՛չ հը – պարտանալու, ոչ խակ դոհանալու տեղ կը ձգէ երկրին մէջ: Լաւատեսութեան սահմանադիծը բռնադատե՞լ կ'ըլլայ յու – սալ որ ախտաճանաչումին կը յաջորդէ դարմանի ջանքը:

Սփոփանքի 2003–ի դլուխէն դուրս մը – նաց նորէն Ղարաբաղի խնդրին վերջա – կէտը: Նոյնիսկ հակառակին նախանշան – ները կան, եթէ լուրջի առնուին չշուկնե – րը: Մօտալուտ բանակցութիւններ հա – ւանական կը նկատուին ու կրկին շրջա – նառութեան մէջ է Մեղրին: Միւս կողմէ, ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախարարը կը հաստատէ թէ բանակը մարտունակ է ու վախնալու պատճառ չկայ:

Սփի՛ւռքը: Աստր թերթերուն ծանու – ցումի էջերը ձիւնադնացութեան, խը – րախճանքի, ճաշապարի, թէյասեղանի հը – րաւէրներով լեցուն են. մինչ կը բաւէ ներ – սի էջերուն ակնարկ մը պտըտցնել, տես – նելու համար թէ դպրոցներ գրեթէ ճզդ – նաժամէ կ'անցնին. տեղ մը աշակերտը կը պակսի, տեղ մը տնօրէնը, շատ տեղ նիւթականը, մանաւանդ՝ յաճախ վարչա – կանի արհեստավարժութիւնը:

Լեզո՞ն, մշակո՞յթը: Փոքր, ցանցնը – ւած ոլասխներէ դուրս ճգնաժամու նոյն պնահէն կը ճարահին, ամէն օր աւելի՛ անյապօրէն: Բայց, լաւատեսը մի՛չտ պի – տի յուսայ «վերջապէ՛ս»ը…

Այդ յոյսին իրականացման մաղթանքով բարի՛ հաշուեփակ ու բարի՛ Ամանոր:

Ա. Թ.

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ադրբեջանի Արտաքին գործերու նախա – րարը Վ. Գուլիեւ տարեվերջի յատուկ հարցազրոյց մը տուած է «Թուրան» գոր – ծակալութեան: Հոն ամփոփելով Ադըր – բեջանի քաղաքական տարին, խօսած է նաեւ Ղարաբաղի հարցին կարգաւորու – մին, նախագահներ՝ Ռ. Քոչարեանի ու Ի. Ալիեւի հանդիպումին մասին:

Վ. Գուլիեւ հակամարտութեան կար – գաւորման տեսակէտէն արդիւնաւոր տա – րի մը չի նկատեր 2003–ը: «որը պատ – ճառ կը նկատէ թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ Ադրբեջանի մէջ տեղի ունեցած նախա – գահական ընտրութիւնները, Հայաստանի խորհրդարանական ընտրութիւնը: Իսկ երկու նախագահներուն առաջին հանդի – պումը ան կը նկատէ փոխադարձ ծանօ – թացումի, ներկայացումի հանդիպում մը որուն ընթացքին բնականաբար տեսա – կէտներու փոխանակում ալ տեղի ունե – ցած է: Ադրբեջանի նախարարը չեշտած է հետեւեալը· տեսակցութեան ընթացքին չօչափելի, որոշակի կէտերու վրայ հա – մաձայնութեան յանդիլ կարելի չէ եղած: Վերջին չրջանին թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ Ադրբեջանի մէջ բաքու _ Նախիջեւանի եր – կաթուղիին բացումին ու Հայերու կողմէ դրաւուած չրջաններու մէկ մասին վերա – դարձին առընչուած լուրերը կը չրջին: Բայց Հայաստան կը կրկնէ թէ կը նա – խընտրէ ամբողջական լուծումի տարբե – րակը եւ դրաւեալ չրջաններէն նահանջը կը կապէ հակամարտութեան լուծումին: Երեւան նպատակ չունի կամաւոր կերպով հեռանալու իր հսկողութեան տակ գըտ – նուող չրջաններէն:

ԻՆՉ ԿԸ ՓՈԽՈՒԻ ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՄԷԿԷՆ

ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆ.– *Սահ – մանափակ աշխատավարձը կ'անցնի 2476 եւրոյի:*

ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ համաշխարհային ա – պահովութիւն.– *Օգտուողը 283 եւրոյի տեղ կը նպաստաւորուի 300 եւրոյով:*

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ հիւանդի բաժին.– *Ցարդ օրական 10,67 եւրօ էր կ'անցնի 13 եւրոյի, բայց յիմարանոցի պարագային, ուր կ'իջնէ 9 եւրոյի:*

ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԹՈՇԱԿ.– *2003 Օգոստոս 21–ի օրէնքը կը գործադրուի: Պետականն պաշտօնեաներու սակերու վճարման տե – ւողութիւնը (37,5 տարի) կը նոյնանայ ոչ պետական մարզին աշխատաւորներուն հետ, այսինքն՝ 40 տարի:*

ԵԿԱՄՈՒՏԻ ՏՈՒՐՔ.– *3%–ի նուազում մը ի գործու է:*

ԱՊԱՏԱՆԻ ԻՐԱԽՈՒՆՔ.– *2003 Դեկ – տեմբեր 10–ի օրէնքի հիման վրայ միայն «մէկ կէտ» դոյութիւն պիտի ունենայ բոլոր դիմումներուն համար, ՕՖՓՐԱ–ի մօտ հաստատուած:*

Կան նաեւ այլ կարգադրութիւններ, նաեւ յատելումներ ծխախոտի վրայ (8–էն 10%) Յունուար 5–ին եւ կազմի, որ 2,5 սանթիմ յատելում կը կրէ լիթրին վրայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄԱՆՈՐի առթիւ աւելցած են ահա – բեկչական արարքներու դէմ նախազգու – շական կոչերը: Առաջին գծի վրայ են ան – շուշտ ԱՄՆ–ը, սակայն, Եւրոպան ալ բո – լորովին վտանգէ զերծ չի նկատուիր: Ֆրանսայի իշխանութիւնները որոշած են մինչեւ Յունուար 5 օդային փոխադրու – թեան համար որոշուած ապահովութեան բացառիկ միջոցները պահպանել: Գեր – մանիոյ մէջ, Համպուրկի մէկ հիւանդա – նոցին դէմ ահաբեկչական արարքի մը սպառնալիքները հնչած են. հոն Իրաքի մէջ վիրաւորուած ամերիկացի զինուորներ կը դարմանուին ու ամերիկեան աղբիւրներ տեղեկացուցած են թէ հիւանդանոցը թի – րախ ընտրուած է Ալ _ Քաիտայի կրօնա – մոլ ահաբեկիչներուն կողմէ:

ԱՄՆ–ՈՒ պնդումով դէպի այդ երկիրը մեկնող օդանաւերուն մէջ ապահովութեան պինեալ անձնակազմի տեղ տալու հարցը լուրջ հակադրութեան բախած է: Օդային դիծերու ընկերութիւնները եւ օդաչուներ – նու սենտիքանները համամիտ չեն օդա – նաւերուն մէջ պինեալներ ունենալու. մանաւանդ, կը հակառակին դեկին մօտ այդ անձերուն ներկայութեան: Խնդիր է նաեւ այդ տարրերուն վճարումը: Օդա – յին փոխադրութեան միջազգային ընկե – րակցութեան բանբերը ըսած է թէ ահա – բեկչութեան դէմ լաւագոյն պաշտպա – նութիւնը տեղեկանալու ձեւն է եւ ատի – կա օդակայանէն պէտք չէ սկսի, այլ շատ աւելի առաջ, երբ ահաբեկիչը տակաւին հոն հասած չէ: Աւելցուցած է թէ օդա – յին դիծերու ընկերութիւնները տրամա – դիր չեն այդ կարդի պաշտպանութեան մը հաշուեցոյցը վճարելու, ատիկա պէտք է ստանձնեն կառավարութիւնները:

ՊԱՄԻ (Իրան) մեռեալներու թիւը Դեկտեմբեր 31–ին 40 հազարի հասած էր, ըստ նախագահ Խաթամիի իսկ պաշտօնա – կան յայտարարութեան: Ամերիկացիք կը շարունակեն իրենց օժանդակութիւնը բերել: Երկրաշարժի օրէն ի վեր, 121 օդանաւեր օդնութեան փութացած են դե – դով, անուշդով, վերմակներով, վրաննե – րով, շարժուն հիւանդանոցներով: Ֆա – զաքը կրնայ քառանթինայի ենթարկուիլ, առաջքն առնելու համար համաճարակնե – րու: Առաջնահերթ հարցը վիրաւորները խնամելն է: Թեհրանի քաղաքապետա – րանի մէկ պատասխանատուն յայտարա – րած է. _ «Այս երկրաշարժը վերջին ազ – դարարութիւնն է ստիպելու համար չի – նարարները որ յարգեն երկրաշարժերու դէմ կանոնները»: Միւս կողմէ, Շահին զատակը՝ Ռեզա Փահլաւի դատապարտեց Պարսկաստանի իշխանութիւնները, որպէս պատասխանատու՝ աղէտի ծաւալին:

ՓԱՐԻԶԵԱՆ Գրէթէյ արուարձանի Անրի Մոնտոր հիւանդանոցին համաճարակը կրնայ տարածուիլ, հակառակ անոր որ խնդրոյ առարկայ բաժանմունքը հակա – նեխուած է: Ծանօթ է, որ հիւանդանոցին վերակենդանացման բաժանմունքը սպան – նիչ մանրէ մը յայտնաբերուած էր եւ եօ – թը հիւանդներ վարակուած էին: Այդ բա – ժանմունքը փակուած էր առաջքն առնե – լու համար տարածման: Այրդարեւ ման – րէն կը փոխանցուի միայն հիւանդանոցի չրջանակներու մէջ եւ մահացու է երբ արիւնը վարակուած է: Նման համաճա – րակներ որոնք յատուկ են հիւանդանոց – ներու նոզոգոմիալ մկրտուած են:

ԳԱԶԱՅի գօտին տնտեսական օրերուն ալ թիրախ է իսրայէլեան յարձակումներու, քանդումներու, սպանութիւններու: Դեկ – տեմբեր 30–ի երեկոյեան երկու ուղղա – թիռներէ հրթիռներ արձակուած են ինք – նաշարժի մը վրայ, պատճառ ըլլալով 11 հոգիի վիրաւորուելուն:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ նախագահու – թիւնը Յունուար մէկէն կը ստանձնէ Իր – լանտան: 2003–ի Բ. վեցամսեայ խում – լական ղեկավարութիւնը ճախողութիւն – ներու լման չարք մը կը նկատուի. տահ – մանադրական հոլովոյթին անցյաղող ելքը, Իրաքի հարցով տարակարծութիւնները, Կայտնութեան ուխտին մէկդի ձգուիլը ղէմաւոր հանդրուանները կը նկատուին այդ ճախողութեան:

ԱԴՐԲԵՋԱՆի նախագահը Ի. Ալիեւ ըստ իր երկրին մամուլին, Յունուարի վեր – ջաւորութեան Ֆրանսա կ'այցելէ: Նոյն աղբիւրը կը տեղեկացնէ թէ ան հրաւիր – ուած է նախագահ Ժ. Շիրաքի կողմէ:

ՓՈՒԱՐԻԻ չրջանի ճամբու ոստան – ներէն մէկը կարմիր ներկով ծեփած ըլ – լալու յանցանքով մեղադրուած մէկը դա – տապարտուած է 40 ժամ հանրօգուտ աշ – խատանք կատարելու: Ան ձերբակալուած էր պինով վիճակի մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻՆԵՐՈՒ միայն 13%–ին հա – մար եւրոն ամբողջութեամբ փոխարինած է Ֆրանքը: Մեծամասնութիւնը տակաւին կը մտածէ, կը հաշուէ նախկին դրամա – նիշով: Կատարուած հարցախոյզի մը այս արդիւնքը կը զարմացնէ յատկապէս այն պատճառով որ 2002–ի սկիզբը Ֆրան – սացիներու 80%–ը վստահ էր թէ տարիէ մը ամբողջովին կ'իւրացնէ եւրոպական դրամանիշը:

ԱՄԱՆՈՐի առթիւ "Յառաջ" լոյս չի տեսնիր Յունուար 1–ին (Ուրբաթ, Յունուար 2–ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Շաբաթ, Յունուար 3:

2004 ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ 2004

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

-39-

ՔՐՈՆԻԿԱԳԻՐ ԵՒՍԵԲԻՈՍ

ԸՆԴՄԻՋՈՒՄ Ե·

ԴԷՊԻ ՀԻՒՍԻՍ

Կը նշանակէ դէպի ԱՐԱԳԱԾ…

Արագածը մեծ անտեսուածն է հայկական կեանքին: Արարատը չատ մօտ ըլլալով իր Աստուածաշունչեան չուքովը ծածկած է զայն. Արարատը համամարդկային է, կը պատկանի համայն մարդկութեան. եղած է ընդունողը անոր փըրկութեան լաստին՝ Նոյի տապանին… կը դիտուի հեռուէն, ձիւներով ծածկըւած, ամպերով պարուրուած եւ մեզ կը տանի հեռուները, չատ հեռուն երբ մարդկութիւնը ոչնչացմանն դատապարտուած էր Ամենակալէն, իր գործած չարիքներուն, անուղղայ ընթացքին եւ ինք Արարատը միակ կարելիութիւնն էր փրկութեան. ով յայղղէր հոն հասնիլ կը փրկուէր. նոյ հասաւ եւ մարդկութիւնը փրկուեցաւ այդ անգամ…

ԱՐԱԳԱԾԸ…

Ամէնէն հայկականն է բոլոր լեռներուն: Անոր չորս կատարները բնութեան ստեղծած չորս զմբէթներն են Քրիստոնեայ Հայաստանի ամենամեծ տաճարին, կազմուած ԱՐԱԳԱԾԻ ԼԵՌՆԱՑԻՆ ԲՈԼՈՐԱՁԵՒ ՁԱՆԳՈՒԱԾՈՎ, որ հայ ժողովուրդը ծագկեցուցած է անհամար եւ չքեղ սրբատեղիներով, վանքերով, եկեղեցիներով, սկսած Թադէոս – Բարդուղիմէոս առաքեալներու օրերէն, սրբացուցած անոր լեռնային արահետները եւ ձորերը բիւրաւոր ուխտաւորներու աղօթքներով, մատաղներով, մոմով ու խունկով: Արագածը ՍՐԲԱԶԱՆ ԼԵՌՆ Է ՀԱՑ ԺՈՂՈ – ՎՈՒԽՐԻՆ:

Արծիւի թռիչքով ճամբայ կ'ելլեմ անոր չորս կատարներէն, օդակաճեւ սառոյցով, առաջին դիծին վրայ հանդիպելով Ամբերդի, Բիւրական, Տեղերի վանք, Աղարակ, Գոշ, Աղցք, Արուճ, Իրինդ, Կաթնաղբիւր, Թալին Մաստարա, Լանչիկ, Սառնաղբիւր Լեռնակերտ, Պէյդաչէն, Հառիճ, Սարալանջ, Հնաբերդ, Գեղաճոր…

Երկրորդ օղակին վրայ կը հանդիպիմ Ապարանի, Քասախի պաղիւրքին, Եղապատրուշ, Աբուռաշատան, Սաղմոսավանք, Աստուածընկալ, Ուշի, Ցովհաննավանք, կարբի, Մուղնի, Աչտարակ եւ հասնելով իր ստորոտը փռուած լեռնաղաչտերուն կը մտնեմ Օշական, Աղատնաւուն, Էջմիածին, Հոխախմէ, Գայանէ, Շողակաթ, Մեծամօր, Արմաւիր, Դալարիկ, Երերոյք, Անի, Բագրեւան, Լուսաղբիւր, Շիրակաւան, Մարմաշէն…:

Եթէ Սինայի լեռը Մովսէսի տուաւ Աստուծոյ 10 պատուիրանները, Արագածը հայութեան տուաւ իր բիւրաւոր սրբատեղիները եւ մարդկութեան՝ Աբուեհտի հրաշալիքներ: Այդ խնամով Արագածը համամարդկային արժէք կը ներկայացնէ եւ հարկ է որ ԻՒՆԷՍՔՕ–ն իր հովանին տակ առնէ Արագածը իր ամբողջ զանգուածով:

Սեւանէն վանաձոր երկարող արեւելեան ճամբան ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄԱՑՐՈՒՂի եթէ կոչենք, Արագածը իր զանգուածով կրնանք կոչել ՍՐԲԱԶԱՆ ԼԵՌ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ:

ՄԱՐՄԱՇԷՆ

Արագածի դէպի հիւսիս երկարող փէշերուն վերջին վանական համալիրն է Շիրակի դաշտին, Ախուրեանի ափին, տահմանամերձ գօտիին մէջ:

Կը գտնուի Վահրամաբերդ գիւղէն երկու եւ Գիւմրիէն տասը հազարամեթր հեռաւորութեան վրայ, հովիտի մը մէջ որ հարուստ է մշակութային զանազան յուշարձաններով, սկսած քարէ դարի քարայրներով, նախաուրարտական ամրոցներով եւ դամբարաններով, ժայռերու վրայ փորագրուած երկրաչափական պատկերներով, Ուրարտուի Արգիշտի առաջինի սեպագիր արձանագրութեամբ:

Մարմաշէնի հովիտը ծագկած է յատկապէս Բագրատունեաց թագաւորութեան շրջանին, նորանոր յուշարձաններով հարըստանալով:

Վանքէն քիչ անդին, դէպի հարաւ, Ախուրեանի վրայ ձգուող կամուրջով կ'անցնէը Բագրատուններու Մայրաքաղաք՝ Անի առաջնորդող գլխաւոր ճամբան:

Իր պաշտպանողական բացառիկ դիրքին համար, հոն կառուցուած է ընդարձակ համալիր մը որ կ'ընդգրկէ Մարմաշէնի վանական կառոյցը, Վահրամաբերդը, Տիրաշէնը եւ Սրբի սարը:

Պահպանուի գերդաստանին որպէս դամբարան ստեղծուած Մարմաշէնը, Միջնադարեան Հայաստանի կրօնական, կրթական կարեւոր կեդրոններէն մին էր, տարբեր կառոյց ունեցող շէնքերէ բաղկացած հիասքանչ համալիր մը:

Ալիշան հարց կու տայ·

– «Ո՞ առաջին չինող, կամ ո՞յր սակս ՄԱՐՄԱՇԵՆ կոչեցեալ յանուն ՄԱՐԵՄԱՓ անուն տիկնոջ, կամ ՄԱՐԻՄ կամ ՄԱՐՄ կոչեցելոյ առն՝ ոչ է յայտ· … բայց ընդունելի չէ, կ'ըսէ, ԱԱՐՄԱՇԵՆ կոչումը, ինչպէս միայն Կիրակոս Պատմիչը կը հաղորդէ, իբր թէ մարմարէ քարերով ըլլայ չինուածքը, ինչ որ ճիշդ չէ: Շինութեան առաջին արձանագիր եղողը է ԱԱՈՂԻԿ պատմիչ՝ խառնակ տեղեկութիւններ միայն կը հաղորդէ, մինչ արձանագրութիւնները եւ ժամանակագիրը Սամուէլ կը դրէ· – Սկիզբն չինելոյ մեծանուն եւ վայելչաչէն զարմանակերտ եւ հոյակապ ուխտին ՄԱՐՄԱՇԵՆՈՒԻ քրիստոսասէր իշխանաց իշխանէն Վամբամայ, սկսեալ ի ՆԼԵ (968) եւ աւարտեալ ի ՆՈԳ (994) ամին, որ լինի ութ ամ – (ՇԻՐԱԿ, ՀՂԱՒԱՂՃԱՆ· Վենետիկ 1881 էջ 147):

Կաթողիկէ եկեղեցին, մեծագոյնը, ընդարձակ արձանագրութիւն մը կը կրէ, անաղարտ մնացած մինչեւ այսօր· Ալիշան տպած է ընդհրնը Շիրակի 148–րդ էջին վրայ, տրամէ հատուած մը միայն կ'նանեմ որպէս օրինակ:

– «Շնորհիւն Աստուծոյ ես Վահրամ իշխանաց իշխան անթիպատ պատրիկ որդի Գրիգորի Իշխանի Հայոց Մեծաց ի ցեղն Պահլաւունի եւ ի զարմից սրբոյն Գրիգորի Հայոց Լուսաւորչի որ յաղագս ի ՔԸրիստոս յուսոյն հիմնադրեցի զսուրբ եւ պատիւգերական ուխտս ՄԱՐՄԱՇԵՆ սկըսեալ ի ՆԼԱ թուականին Հայոց յաւուրս Սմբատայ որդւոյ Աշոտոյ Հայոց թագաւորին մինչեւ ի ժամանակս Ցովհաննէսի որդւոյ Գագկայ Հայոց Շահանշահի առն խնամատոյ չխոռվի եւ խաղաղարար եւ ի թուականիս Հայոց ՆՀԸ· եւ կատարեցաք մեծ ջանիւ եւ քաղում ծախիւք ես եւ մայր իմ ՇՈՒՇԻԿ Հայոց տիկնոց տիկին եւ եղբարք իմ Վասակ իշխանաց իշխան որ նահատակեցաւ ի թուրքաց պատերազմի եւ Ապլխարիպ Հայոց մարզպան եւ մանուկն Համզէ· որք էաք ամենայն տարբ եւ տոհմիւք հաւատարիմք տէրանց մերոց եւ նահատակեալ ի վերայ տանս Հայոց աշխատութեամբ եւ արեամբ մերով եւ որդւոց մերոց եւ աշխարհիս եւ զհատատութիւն եկեղեցեաց· շինեցաք եւ այլ բազում եկեղեցիս եւ վանորայս … եւ այլն», (Շիրակ, 148):

Կը պատկանի զմբէթաւոր դահլճաձեւ եկեղեցիներու խումբին: Գմբէթը եւ թմբուկով եւ չեղարով կոթնած է ներսէն զոյգ կամարներու վրայ:

Եկեղեցիին արտաքին ճարտարապետութիւնը ծաւալուն յօրինուածք ունի, համաչափ եւ կուռ դիծերով, ճարտարապետական ձեւերու բացառիկ նրբակերտութեամբ, որոնք ցոյց կու տան քարի մշակումի մեծ վարպետութիւն: Իր ամբողջութեան մէջ կաթողիկէ եկեղեցին կարելի է հայ ճարտարապետութեան, բագրատունեաց շրջանի դլուխ – գործոց կարոյցներէն մին համարիլ:

Նկատի առած իր ճարտարապետական յատկութիւնները եւ պահպանման դերդաստանին իշխող վիճակը, անկարելի չէ որ անոր ճարտարապետը ըլլայ նոյնինքն Տրդատ՝ Վարպետաց – վարպետը:

Փոքր եկեղեցին կը գտնուի կաթողիկէին հիւսիսը եւ իր յօրինուածքով չատ նման է առաջինին եւ կ'ենթադրուի որ ժամանակակից ըլլայ անոր:

Կանգուն են միայն չորս պատերը. տանիքն ու գմբէթը կործանած են:

Երրորդ եկեղեցին, կաթողիկէ եկեղեցիէն քարընկէց մը դէպի հարաւ, կը գտնուի կանգուն եւ կատարեալ վիճակի մէջ եւ կը պատկանի Խաչգմբէթ եկեղեցիներու չարքին: Նկատի առած իր ճարտարապետական յատկութիւնները, կարելի է ատոր վրայ ըսել որ ԺԱ· դարու կառոյց մըն է:

Թ· Թորոմանեանի պեղումներուն չնորհիւ յայտնաբերուած է նաեւ ՁՈՐՐՈՐԴ եկեղեցի մը ԺԱ· դարու սկիզբի վերադրելի, որ արտաքսապէս կլոր է իսկ ներսէն խաչաձեւ, նման ՅԾկոնքի հրաշալի Ս· Սարգիս եկեղեցիին որ տակաւին կանգուն է (կիսաւեր վիճակի մէջ) Տեկոր գիւղի մօտերը Արագածի դիմացի ափին:

ՄԱՐՄԱՇԷՆի համալիրի չուրջը կարեւոր է թաղմաթիւ աւերակներու հանդիպիլ, փլատակ բնակարաններու, եկեղեցիի յատակագիծներու, դամբաններու, խաչքարերու, քանի չարունակական եւ կանոնաւոր պեղումներ չեն կատարուած կարելի է յուսալ որ Մարմաշէնը իր չրջանով տակաւին հաճելի անակնկալներ կարենայ պարգեւել հնագէտներու եւ պատմաբաններու:

Ազգային քարերաթ, մխիթարեան, հանգուցեալ Օննիկ Մանուկեանի ճարտարապետ Թոռնիկին՝ Գայեանէ Գազինթի վերջերս կատարած վերանորոգութեան մը համալիրին (տակաւին չէ ամբողջացած), կարելի է օրինակ ծառայէ բոլոր անոնց որոնք կը ձեռնարկեն որեւէ եկեղեցի կամ վանական համալիր նորոգելու:

1015 թուական կրող խաչքարերէն մէկուն վրայ, որ վանքի չրջաբակին մէջ կը գտնուի, Վահրամ իշխանին կնոջ գերեզմանը գտնուելու է· հոն գրուած է·

– «Այս հանդիստ է Սուփիայ աղախնոյ Քրիստոսի կնոջ Վահրամայ Պահլաւունոյ իշխանաց իշխանի դստեր Տիգրանոյ Հայոց մարզպանի Տեառն Անձեւացեաց մեծին Յասպուրականի. կիհասուբեա առ Աստուած փոխեցա եւ թողի զաւակս իմ տրտում· աղաչեմ յիշեսջիք զիս եւ Աստուած ձեզ ողորմեսցի· Թ· ՆԿԴ»…:

– Մահը մերն է մենք մահինը մարդու գործն է միշտ անմահ…:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԴԷՊԻ ԲԱՐՁՈՒՆՔՆԵՐԸ

«Քոլոսալ» երեւոյթ մը՝ կէօթէն ալ, ինչպէս պիտի կոչէին Գերմանացիները:

Վիթխարի՝ ոչ միայն հատորութեամբ, այլեւ բովանդակութեամբ:

– «Կէօթէ "իմպերատոր"ն (կայսր) է Մտքին, կը գրէ Ռոմէն Ռոլան: Իր նշանախօսքը՝ *պայքարիլ յաւիտենապէս, յաղթութեան խաղաղութեան մէջ»:*

– " … Կէօթէն գոհացում կը գտնէր միայն քուն իսկ պայքարին մէջ, երբեմ չէր տենչար հանգիստին, չէր ճանչնար ուրիշ հանգիստ քայց միայն մահուան հանգիստը": (*Անտէ Ժիտ*):

– " … Կէօթէի համար շատ մը աստուածներ կան: Մարդուն ամէնէն գեղեցիկ փառահիրութիւնն է ծնուելդ տալ անոնց եւ գեղեցկացնել զանոնք": (*Անտէ Սիւարէզ*):

Բայց աւելորդ են այս վկայութիւնները: Նոյնինքն Կէօթէն չէ՞ որ կը խօսի, «Ֆաուստ»ի բերնով·

– " Ես ինծիգինքս կը նուիրեմ աղմուկին, ցաւագին վայելքներուն, սիրոյ որ ատելութիւն կը բուրէ, խաղաղութեան որ յուսահատութիւն կը բուրէ: Գիտութեան խանդէն բուժուած իմ սիրտս այսուհետեւ պիտի չփակուի որեէ ցաւի առջեւ, եւ ինչ որ բովանդակ մարդկութեան բաժինն է, կ'ուզեմ կեդրոնացնել էութեանս ամէնէն խորը, կ'ուզեմ իմ մտոքովս հասնիլ, գտնել ինչ որ ան ունի ամէնէն բարձր եւ ամէնէն գաղտնի· կ'ուզեմ սրտիս վրայ կուտակել ինչ որ ան ունի բարի ու չար, եւ անոր պէս ուռելով, նմանապէս խորտակուիլ":

Եւ ահաւասիկ, իր մահէն հարիւր տարի ետքն ալ, տեւտոնեան Տիտանը կը մնայ անմատչելի բարձունքի մը վրայ, յարդանքի հրաւիրելով բովանդակ աշխարհը: Այլ մանաւանդ հպարտութեամբ ուռեցընելով գերման ժողովուրդին սիրտը:

Նախապաշարում է ցեղէ ցեղ գերազանցութիւն փնտռելու սովորութիւնը:

Հանճարները կապ չունին ցեղային արգանդին կամ տ'րեւէ միջավայրի հետ:

Բայց, իւրաքանչիւր ցեղ ունի յղութեան, արարչութեան, խառնուած քի յատկանիշ մը, որ չի նմանիր միւսին:

Միայն ռուս ժողովուրդը կրնար արտադրել Տոլսթոյ մը կամ Դոստոյեւսկի մը: Տիեզերական, բայց բրիտանական ստեղծագործութիւն է Շէյքսփիրը: Եւ միայն տեւտոնեան արգանդ մը կրնար յղանալ կէօթէն, ինչպէս Նիցչէն – անոր հոգեզաւակը:

«Գերմարդ»ու սաղմն էր որ կը լալրտէր կէօթէի մէջ եւ անոր միջոցաւ կը ներչնչէր, կը վարակէր ոչ միայն անհատները, այլեւ բազմութիւնները: Ոչ միայն երկրի մը սահմաններուն մէջ, այլ ի ըվիւռս աշխարհի:

Այսօրուան աչքով, քննադատութեան չի դիմանար կէօթէի արուեստը: Եւ ամէնէն յափշտակեալները ալ քիչ բան կը գտնեն անմահ՝ գեղարուեստի, նոյնիսկ փիլիսոփայութեան տեսակէտով:

Բայց անմահ է ու պիտի մնայ ոգին որ կը փոթորկէր կէօթէները: Որ չէր գիտեր ո՛չ կանգ առնել, ո՛չ գոհանալ ո՛չ վհատիլ, ո՛չ ալ չեզրիլ:

Առասպել չէ, – կէօթէն յիսունըեօթը տարի տքնած է «Ֆաուստ»ին վրայ: Եւ ապահովաբար մինչեւ վերջն ալ գժգոհ մնալով: Զգտնելով յագեցում՝ իր թերիչքին կամ խորութեան:

Սահման չունեցաւ իր գաղափարական խոյանքը, ինչպէս իր մտքին հորիզոնը:

Մնաց «յաւիտենական ուսանողը»: Բայց ոչ իբրեւ քանքարաթափքայլ: Ոչ թէ զովացնելու համար իր անհանգիստ հոգին: Այլ, որպէսզի կարենայ լուծել տիեզերական խոռվքը: Որպէսզի կարենայ միշտ սլանալ ու մաքառիլ, ճանկռտելով մագըլցիլ բարձունքէ բարձունք, – մինչեւ այնտեղ ուր կրնայ զօրել մարդկային միտքը, մարդու բարիքին համար:

Կէօթէի գերագոյն առաքինութիւնն է՝ մարդկայինը:

Բաւերը անզօր են, բաւերը մաշած են, բնորոշելու համար այն երկունքը որ մինչեւ այսօր ալ ակնածանքի կը կանչէ հակառակ փիլիսոփայ – քանաստեղծին աղնուատեսակ, մեկուսացեալ, պահպանողական խառնուածքին:

*
**

… Հայերէն թեթեւ քիչ մը ամէն բան ըլլալով, ճակատագրուած է որ եզրակացութիւն մը, եթէ ոչ «դաս» մը հանուի ամէն դէպքէ: Քաղաքականէն մինչեւ գըրականը:

Ի՛նչ աւելի բնական եզրակացութիւն

ՆԱՐԵԿԵԱՆ ԳԻՏԱԾՈՂՈՎ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

— ● —

Գ. Նարեկացիի «Մատեան ողբերգութեան» գործին հաղարամեակին առթիւ պիտաժողով մըն ալ տեղի ունեցած է Էջմիածնի մէջ, Գարեգին Բ.ի նախագահութեամբ: Կաթողիկոսը օրհնութեան խօսք արտասանած է, ըսելով որ Նարեկացիի Մատեանը իւրաքանչիւր մարդու կը տիպէ իր հայեացքը ուղղել դէպի սեփական ներաշխարհը, կ'առաջնորդէ մաքրուիլ, սրբագործուիլ ու մօտենալ Աստուծոյ: Ան նաեւ չնորհակալութիւն յայտնած է բոլոր անոնց որոնք անցած տարուան ընթացքին նչեցին Մայր Աթոռի 1700ամեակը եւ Նարեկի հազարամեակը:

Գիտաժողովին զեկուցումներով հանդէս եկած են Մատենադարանի անօրէնը Սէն Արեւշատեան, քանասէր Թոմ Սամուէլեան, Ներսէս Արք. Պոզապալեան: Առաջինը ներկայացուցած է Նարեկացիի փիլիսոփայութիւնը, ըսելով որ ան կը յարի նորպղատոնական հոսանքին ուր տարբեր միտիք հակումներու տուրք տալով վարձ կ'ընէ Աստուծոյ մօտենալու: Թ. Սամուէլեան խօսած է Նարեկի անպէրէնի թարգմանութեան յարուցած դժուարութիւններուն մասին, իսկ Ներսէս Արք. ըսած է թէ բազմաթիւ աւանդութիւնները ու պատմութիւնները կը վկայեն թէ հրաշագործ յատկութիւններ – րու տէր Նարեկին հեղինակը ինք ալ հրաշագործ մը եղած է:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈԼՍՈՑ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահներուն մէջ, Դեկտեմբեր 12–ին, Մխիթարեան վարժարանի հոգաբարձութիւնը, «Ուսուցիչներու Օր»ուան առթիւ ճաշ մը կազմակերպած էր ի պատիւ վարժարանի ուսուցիչներուն եւ անձնակազմին, նաեւ Մնողաց Միութեան անդամներուն: Հոգաբարձութեան տեսնպետը՝ Արթին Գահրաման ողջունած է ներկաները: Ձեռամբ Հ. Ցակոբոս Վրդ. Զոհրաբեանի մէկական արծաթեայ յուշանակ նուիրուած է քաղաքապետին եւ փոխ – քաղաքապետին: Քաղաքապետ՝ Սարըկիւլ, խօսք առնելով յիշեցուցած է որ պաշտօնի գլուխ գալէն ի վեր նկատած զոհողութիւններ յանձն առած է փոքրամասնութիւններու վարժարաններուն համար եւ աւելցուցած է որ այդ բոլորը կը գտնուին փոխ – քաղաքապետ՝ Վազգէն Պարըճի հսկողութեան եւ մտահոգութեան ներքեւ: Նաեւ անդրադառնալով որ Մխիթեան սրահին առաստաղին վրայ քանի մը ճաթռտուքներ կան, հրահանգած է որ քաղաքապետարանին ծանքով, մինչեւ Յունուարի աւարտը նորոգուի: Քաղաքապետին ձեռքով նուէրներ յանձնուած են Մնողաց Միութեան լիսէի բաժնի աւենապետուհի Յասմիկ Ծատուրեանի, նախակրթարանի բաժնի աւենապետուհի՝ Ժանէթ Մահմուրի: Յաջորդաբար խօսք առած են երիտասարդ ուսուցչուհի Գարին Պետեան, «Մարմարա»յի խմբագրապետ՝ Ռ. Հատտէճեան: Հաւաքոյթը չորսնախուած է խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ, երգերով եւ նուագով:

ԳԷՄՊՐԻՃի (Գանատա) մէջ, Նոյեմբեր 29–ին, նախաճեռնութեամբ տեղւոյն Հ. Ց. Դ. Արամ Դրօ, Սէնթ Գաթրինզի Անդրանիկ, Համիլթընի Վռամեան կոմիտէներուն, տօնուած է Դաշնակցութեան 113–րդ տարեդարձը: Օրուան հանդիսավարն էր Պօղոս Ճապրայեան, որու բարի գալուստի խօսքին յաջորդած են Հայաստանի եւ Արցախի դրօշներու եւ Հ. Ց. Դ. Զինանշանի սրահ մուտքը: Օրուան բանախօսն էր Մարիօ Նալպանտեան: Դեղարուեստական յայտագիր մըն ալ պատրաստած է:

***

ՊՈԼՍՈՑ Էսաեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 5–ին, ներկայացուած է Ֆրանսացի թատերագիր Ժորժ Ֆէյդոյի «Օթել պալատ» գործին հայերէն պատչաճեցումը, զոր կատարած ու բեմադրած է Հերմոն Վարիչ, որ 40 տարուան թատերական անցեալ մը ունի: Ներկայացումէն առաջ, խօսք առած է Սանուց Միութեան վարչութեան պատասխանատուներէն՝ Մարիամ Տրամէքեան, ապա, բեմը յանձնած արուեստագէտներուն:

***

ԳՈՒՄԳԱՔՈՒԻ Պէզճեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 5–ին, Ազատ Կոստանեան բեմադրած է Բազրատ Լազուքեանի եօթը պատմուածքները: Բեմադիրը բեմադրելէ կամ ծանօթացնելէ աւելի «պատմած» է, ինչպէս դիտել կու տայ «Մարմարա» այդ պատմուածքները: Առաջին մասին մէջ, ներկայացուած են Բ. Լազուքեանի «Տանը մէկ առաւել մէկ», «Կոկորն», «Թող երանան չմսի» եւ «Եթէ ոչ ճամբորդ մի արի» գործերը, ապա, Բ. մասին մէջ, մեկնաբանուած են՝ «Պանդուխտի երգ 1991», «Պանդուխտի, Անտունի եւ այլոց մասին» եւ «Ուր հաց հոն կաց»:

***

ՔՈՒԼԷԹԻ կիրակնօրեայ դպրոցը Դեկտեմբեր 25–ին սարքած է Գաղանդի իր հանդէսը: Ներկայ գտնուած են կաթողիկոսական Փոխանորդ Կորիւն Արք. Պապեան եւ գաղութին հոգեւոր հովիւը Արտակ Քհնյ. Քէհեաեան: Շուրջ 60 աշակերտ – աշակերտուհիներ երգած են կրօնական եւ ազգային երգեր իսկ առաջնորդ Արք.ը չնորհակալութիւն յայտնած է ուսուցչական կազմին: Ասարտին գաղանդէլիքներ բաժնուած են բոլոր աշակերտներուն:

ԶԱՑՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

«ՀԱՑԱՍՏԱՆ» ՋԱՑՆԱՍՓԻՒՌԸ

Ուխտատնական թուականներուն Լիոնի հայ համայնքը տակաւին չէր օժտուած ինքնուրոյն ռատիոկայանի մը դրսեւորմամբ:

Այնուհանդերձ, հայկական ձայնասփիւռումներ կը կատարուէին տեղական կայանէ մը, շաբաթական քանի մը ժամեր:

Այս հաղորդումները, տակաւին, բաւարար չէին գաղութի մը համար որ հետզհետէ աւելի կ'ակնկալէ, օրը քառասնչորս ժամ:

Այդ երազը կ'իրականանար 1983 Մարտ 16–ին, չնորհիւ ափ մը կամաւորներու վճռակամութեան ու Հայաստան Ջայնասփիւռը ծնունդ կ'առնէր:

«Քանի տարի ու օրը քառասնչորս ժամ... այս է եղած Հայաստան Ջայնասփիւռի ճամբան որ կտրած է գաղութիս հետ: Այսօր, մինչդեռ կ'իջնէ վարագոյրը այդ տարեդարձին վրայ», կ'անդրադառնայ ռատիոկայանի նախագահը Ցակոբ Էդոյեան, «մեր նպատակը կը մնայ միշտ նոյնը. տանիլ ռատիոկայանը միշտ ապագայի ուղիներուն վրայ, խօսիլ անոր հեռանկարներուն մասին, պատեհնդելով միաժամանակ ունկնդիրներուն հետ երկխօսութեան ու միասնականութեան կարիքը»:

Մշակութային ու գեղարուեստական մարզերէն ներս ռատիոյի ձեռք բերած նուաճումները ինքնինք կը խօսին անոր առողջ վիճակի մասին, «որմէ լիովին կ'օգտուին գաղութիս միութենական կազմակերպութիւնները», կը չեշտէ ռատիոյի նախագահը: Օժտուած համակարդիչներու ու համացանցի ընձեռած դիւրութիւններով, Հայաստան Ջայնասփիւռը ի վիճակի է, այսօր, նախապէս պատրաստուած յայտագիրներու ձայնասփիռումը ծրագրել զանազան ժամերու ու օրերու վրայ, «ինչ որ այդքան ալ չնչին ազգակ մը չէ ռատիոյի կեանքին մէջ», կ'աւելցնէ Ց. Էդոյեան:

Ամանորի նախօրեակին, այս տարի եւս, Հայաստան Ջայնասփիւռը պատրաստած էր վոնկ մը մաղթանքներ որ իւրաքանչիւր հայ պիտի գտնէ իր նամակատուփին մէջ:

«Ահա մը՝ յիշեցնելու տունկնդիրներուն թէ հայրենիքէն դուրս ունենալ ռատիոկայան մը՝ անգնահատելի այն եւրոպն է որ կ'ապրինք այսօր քսան տարիէ ի վեր»:

ՎԱՐԴԱՆ

ՍԻՐՈՑ ԵՒ ԱՐԿԱԾԻ ՏՂԱՔԸ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

10

Ու լռեցինք: Ժամ մը յետոյ արթուն էի կրկին:

– Երուա՛նդ, արթո՞ւն ես, – հծծեց մեղմ, – ինչո՞ւ, չես քնանար...

– Չեմ դիտեր, – ըսի ցած:

– Ես դիտեմ, – ըսաւ քաղցրութեամբ, – որովհետեւ սիրով կը տառապիս. դիտնա՞ս ինչպէս կը նախանձիմ քեզի:

Լուսնի լոյսը լնկած էր մեր մահերուն: Նայեցայ աչքերուն: Իր թարթիչները կարծես թէ խոնաւ էին:

***

Հետեւեալ օրը մեր Խարբերդցի ընկերը մեզ տարաւ աշխատանքի բաժանմունքը:

Բազմաթիւ բանուորներ ու կիներ կը սպասէին նստարաններուն վրայ, խումբ – խումբ, չաղակրատելով կամ ծխելով: Մազերնին կտրած աղջիկներ կ'անցնէին արագ, սենեակէ սենեակ՝ խօսելով բարձր ձայնով: Ցանկարծ բարձրահասակ ու բանակներն ու օդանաւերը չէն որ կը ներչնչեն, կը թաթաւեն, կը խռովեն դերման ժողովուրդը:

Զինուորական պարտութիւնները չեն որ ուժասպառ, անկենդան գնդուածի մը կը վերածեն թաղմութիւնները:

Ժողովուրդները կը մեռնին, երբ կը մեռնի սլացքը դէպի բարձունքները: Դէպի Լոյսը:

Երբ կը մեռնի «աստուածները ստեղծելու» վտառասիրութիւնը:

Փո՞քր ենք: Չալածակա՞ն: Ցիրուցա՞ն:

Այդ անողոք իրականութիւնն իսկ ոչ թէ պիտի վհատեցնէ, այլ աւելի պիտի ուժաւորէ մեզ, սլանալու դէպի բարձունքները:

Շ.

1932 Մարտ 27

ՍԻՐՈՑ ԵՒ ԱՐԿԱԾԻ ՏՂԱՔԸ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

10

Ու լռեցինք: Ժամ մը յետոյ արթուն էի կրկին:

– Երուա՛նդ, արթո՞ւն ես, – հծծեց մեղմ, – ինչո՞ւ, չես քնանար...

– Չեմ դիտեր, – ըսի ցած:

– Ես դիտեմ, – ըսաւ քաղցրութեամբ, – որովհետեւ սիրով կը տառապիս. դիտնա՞ս ինչպէս կը նախանձիմ քեզի:

Լուսնի լոյսը լնկած էր մեր մահերուն: Նայեցայ աչքերուն: Իր թարթիչները կարծես թէ խոնաւ էին:

***

Հետեւեալ օրը մեր Խարբերդցի ընկերը մեզ տարաւ աշխատանքի բաժանմունքը:

Բազմաթիւ բանուորներ ու կիներ կը սպասէին նստարաններուն վրայ, խումբ – խումբ, չաղակրատելով կամ ծխելով: Մազերնին կտրած աղջիկներ կ'անցնէին արագ, սենեակէ սենեակ՝ խօսելով բարձր ձայնով: Ցանկարծ բարձրահասակ ու տակաւին դեղեցիկ կին մը դուրս եկաւ հանդիսակաց սենեակէն: Անդամ մը եւս զգացի, որ յաղթուած եմ, եւ աչքերս խոնաւցան սրտիս ցաւէն: Ցիշեցի, տարի մը առաջ, պիս համբուրող աղջիկը ու սիրտս աւելի լեցաւ յուզումով:

– Ամաչում եմ, – ըսաւ աւելի մտերիմ ու մայրական, համարձակ՝ իր մեղաւոր աչքերը սեւեռելով աչքերուս ու ժպտաց. – որ ամուսնացած լինէի, քո տարիքը զաւակ կ'ունենայի...

Կը խօսէր ընտանեբար հետս, տիրոջի յատակնութեամբ: Ծխախոտի տուփ մը հանեց, վարժ ու ամբարիշտ շարժումով մը դլանիկը զարկաւ տուփին կռնակին ու ըսաւ.

– Կրակ չե՞ս առաջարկում...

Գլանիկս երկարեցի. վառեց ու գնաց՝ հրապուրիչ ու լիրբ, առնական ու էգ նոյն ատեն:

Քիչ յետոյ կարգադրեցին մեր գործը: Մեր ընկերներն ալ ձգած էին իրենց նախկին աշխատանքը: Ցորսս ալ արձանա – գրուեցանք որպէս երկրագործական բանւորներ, օրւան պարէննիս առնինք ու դուրս ելանք:

Աշնամ մը փողոցը, չտապեցի ու լքեցի ընկերներս: Սիրտս կը կծկուէր, արցունքներս կը թրջէին թարթիչներս: Փախայ ծովեզերք ու կոթնած մակոյկի մը՝ լացի՛, լացի՛, լացի՛...

Արցունքներուս մէջէն մերթ կը տեսնէի Արփիկին անուշ, աղնուական ու տարօրէն կերպով դեղեցիկ դէմքը եւ մերթ այդ հրապուրիչ կնոջ մեղաւոր ու անառակ աչքերը, որ տարապայմանօրէն կը խռովէին զիս...

Կը զգայի վտանգաւոր ներկայութիւն մը: Մարմինս կը դողար հիւանդ դողով մը...

11

Դուրսը առաւօտը մեր տանը պարտէզին ու ճամբուն վրայ կը ծաւալէր քաղցրօրէն: Պատուհանը բաց էր ու այդպիսի թարմ ու բուրումներով ծանր օդը կը լեռնար ներս սենեակէն: Կաղամախիին ու սօսիին վրայ թռչուններն կ'երգէին կրքով ու երկարօրէն, կարծես թէ սիրահարուած ըլլային բոլորն ալ առտուան:

Աւելի խուրձ մը ճառագայթներ կը խաղային տախտակամածին վրայ: Լըսեցաւ կառքի մը ձայնը ճամբէն: Խաղաղութեան սիրտը ճեղքող անիւներուն ճռինչը ինծի կը յիշեցնէր կորսուած ամբողջ անցեալ մը՝ մեր պիւղաքաղաքը, մեր արտերը, մեր պարտէզներն ու մեր ձիթենիները... Մեր պիւղին երեկոներն, որ քաղցրութեամբ կը սահէին մեր խոնարհ տուներուն քովերէն:

Կեանքը պարզ էր ու լի: Ի՛նչպէս այս ժամուն՝ այստեղ: Միայն մարդիկն էին տարբեր: Առաւօտը կը ծագէր նոյն բարութեամբ, եւ աշխատանքէն վատահեկ մեր պիւղին վրայ պիչերը ի՛նչպէս բարի էր, ինչպէս սիրոյ կարօտը սրտիս վրայ: Ինչպէս մութը հանդարտին պար – տէզին վրայ, երբ սիրահար զոյգեր անձկութեամբ կը սպասեն սիրոյ ու համբոյրի ժամին:

(Շար. 33)

Պր· Խոսւար Պալեան,
Ասղիկ եւ Համբարձում Սէմէրճեան,
Սարգիս եւ Քնար Պալեան,
Վեհանոյշ, Արամ, Ովաննա,
Սպիտակ, Աքնիւ, Նշան
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ _ մօր եւ աղգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՍՈՆԻԱ ՊԱԼԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Համբիկեան)

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ· 30–ին, 81 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Յունուար 2, ժամը 10·30–ին Փարիզի Ս· Յովհաննէս _ Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ

15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մոնփարնասի գերեզմանատունը ժամը 11·30–ին։

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ։

Փոխան ծաղիկի նուէրները հայկական հաստատութեանց։

Մահապդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

44, avenue du Président Kennedy,
75016 Paris

«ԾԱՌԱՅ»· _ Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պալեանի։

ՆՈՒԷՐ

Ամանորի առթիւ, Մելքոն Կիւրճեան 100 Եւրօ կը նուիրէ Հայաստան հիմնադրամին (ստանալ՝ «Ծառայ»էն) եւ 100 Եւրօ «Ծառայ»ին։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Թաֆֆի Պալըգճեան 100 Եւրօ կը նուիրէ, իբ «Ծառայ»ին իր մօր՝ Հռիփսիմէ Պալըգճեանի մահուան Դ· տարելիցին ի յիշատակ (2000, Յունուար 1)։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «SEVAN» de Vienne
présente

le Spectacle de Noël

de l'ECOLE ARMENIENNE

Le dimanche 11 janvier
à 15 heures précises

au Théâtre Municipal de Vienne

Au programme:
- Chants, danses
- Poésies, Sketches
- Théâtre sous la direction de Nareg DOURIAN en collaboration avec la Maison de la Culture Arménienne de Vienne.

Comme chaque année, le Père Noël sera au rendez-vous pour distribuer cadeaux et friandises aux enfants.

Venez nombreux les encourager...

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ

ՅՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55985

ԾՆՆԴԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
ՁՐԱԳԱԼՈՑՑ ՍՈՒՐԲ ԾՆՆԴԵԱՆ
Ժամը 15–ին՝ սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեան։
Ժամը 16–ին՝ ձրագալոյցի պատարագ։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30–ին։
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք կը կատարուի։

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
Ք· Օր Ծննդեան։ Յիշատակ Մեռելոց
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։
Պատարագի աւարտին ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ կը վատարուի «վասն Համօրէն ննջեցելոց»։

Ս· ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱՒԱԶՈՐԴԻ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 16·30–ին։
Պատարագ՝ ժամը 17·30–ին։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9–ին։
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։
Պատարագէն ետք Ջրօրհնէք։

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
ՄԵՌԵԼՈՑ
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30–ին։
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։
Պատարագէն ետք՝ Հոգեհանգիստ։

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԽՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 4
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 16·30–ին։
Պատարագ՝ ժամը 17·30–ին։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30–ին։
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։
Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն յաւարտ պատարագի։

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։
Յաւարտ պատարագի Հոգեհանգստեան արարողութիւն «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»։

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Ժամերգութիւն՝ ժամը 16·30–ին։
Պատարագ եւ նախատօնակ ժամը 17·15–ին։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30–ին։
Պատարագ՝ ժամը 11–ին։
Յաւարտ պատարագի Ջրօրհնէք կը կատարուի։

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Ժամերգութիւն՝ ժամը 16·30–ին։
Պատարագ եւ նախատօնակ ժամը 17·30–ին։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Պատարագ՝ ժամը 10–ին։
Ջրօրհնէք՝ ժամը 12–ին։

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ–ԼԻՈՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 16–ին։
Ընթերցուածք՝ ժամը 16·30–ին։
Պատարագ՝ ժամը 17–ին։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա· ԿՀՆԾ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30–ին։
Պատարագ՝ ժամը 10–ին։
Յաւարտ պատարագի Ջրօրհնէքի արարողութիւն կը կատարուի։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր· Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն–Ալփի Հայոց
Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Եկեղեցւոյս «Կոմիտաս» երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ· Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ՝ ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա· ԿՀՆԾ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Ընթերցուածք՝ ժամը 16–ին։
Պատարագ՝ ժամը 17–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ· ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30–ին։
Հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 9·45–ին։
Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ· ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ հարաւային Ֆրանսայի
Պատարագը կ'երգէ «Սահակ–Մեսրոպ» Երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եղլմազեանի։

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ՝ ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ· ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 2004
et souhaite une bonne Fête de Noël

Թէրզեան ապահովագրական գրասենեակը
յաւագոյն մասնակիցներով կը շնորհաւորէ
Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 3
SAMEDI
3 JANVIER
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20.849 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 79e ANNEE — N° 20.849

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔԻ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐԸ

2004-Ը՝ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՏԱՐԻ

9-րդ անգամն էր որ, նախագահ Շիրաք Ամանորը կը ընդհատուրէր եւ իր մաղթանքները կը ներկայացնէր Ֆրանսացիներուն:

Շիրաքի համար, գլխաւոր հեռանկարը կեդրոնացած է աշխատանքի վրայ: Գիտակից է որ, տարի մըն է, գործազրկութիւնը 6% յաւելում կրեց, կ'ուզէ որ գալիք տարուան համար, նախ եւ առաջ, աշխատանքը մնայ գլխաւոր մտահոգութիւնը: Ելոյթին սկիզբը, Շիրաք ակնարկեց Իրանի ահաւոր երկրաշարժին, անդրադարձաւ նաեւ Ֆրանսայի կրած աղէտներուն, ողողումները, ծօթը եւ այլն: 2003-ը անկայունութեան տարի մըն էր եւ իրաքի պատերազմը, Մերձաւոր _ Արեւելքի բռտութիւնները, Գոթ մ'Իվուարի խռովութիւնները իրենց ղրկեցին տարուան երկայնքին: Ընդհանուր ձեւով, նախագահը գոհ է կառավարութեան տարած աշխատանքէն, անապահովութիւնը նահանջած է, հանդիսաւեան թռչակներու հարցը կարգադրուած է, տուրքերը նուազած են, պետութեան ծախքերն ալ նուազած են, 35 ժամերու պարագան ալ աւելի ճկուն դարձած է: Աճը կը հասնի եւ այդ աճը պատճառ պէտք է ըլլայ, որ 2004-ը օգտակար անկէ եւ նախապատուութիւնը ըլլայ աշխատանքը, մանաւանդ երիտասարդներուն համար: Պէտք չէ կէս ճամբան մնանք, նոր գէնքեր պէտք է տրուին: Հեռանկարն է տնտեսական ուժի միջոցները տալ Ֆրանսայի, քանի այդ է ընկերային յառաջդիմութեան պայմանը: Այս ուղղութեամբ չատ բան եղած է արդէն, բայց նոր քայլեր պէտք է առնուին: Ձեռնարկութիւնները պէտք է իրենց առաւելագոյնը ընեն: Շիրաք դիմած է կառավարութեան, որպէսզի տարուան սկիզբին իսկ, խորհրդակցութիւններ ընկերային գործակիցներուն հետ, օրինագիծ մը քուէարկելու համար աշխատանքի զօրակոչի մը ուղղութեամբ: Շիրաք խօսեցաւ նաեւ առաջնահերթ այլ հարցերու մասին, ինչպէս՝ ընկերային համերաշխութիւնը եւ դպրոցը: Ջմռոցաւ հիւանդանոցներու պարագան, աշխարհականութիւնը որ ներդաշնակութիւն կը բերէ:

Վերջաւորութեան, նախագահը հաստատեց որ լաւ ճամբու վրայ ենք, հոլովոյթը կը պայծառանայ:

*
**

Ինչպէս միշտ, հակազդեցութիւնները չեն վհատիր: Շիրաքի կուսակցութիւնը՝ ԻՒՄՓԸՆ դոհ է, յստակ եւ վճռական դառած է ճառը, ընկերվարականները անակնկալի չեն եկած, բանց, մտահոգ են ինչ կը վերաբերի աշխատանքի ուղղութեամբ նախատեսուած կարգադրութիւններուն: Աջակցական ձնակատը կը գտնէ որ պարզուած լաւատեսութիւնը արդարացում չունի: Ֆրանսայի համար չարժուին պարագլուխը՝ Ֆ. ոը Վիլիէ կը կրկնէ որ Շիրաք կը յամառի պարտադրելու եւրոպա մը, զոր Ֆրանսացիք չեն ուզեր: Համաձնաւարներն ալ կը գտնեն որ Շիրաք խուլ կը մնայ իր քաղաքականութեան մեծ-ումին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄԱՆՈՐԻ տօները միշտ միլիոնաւոր պատճառ կ'ըլլան Ֆրանսայի մէջ: Այս անգամ ալ, 324 կառքեր կրակի տրուած են Դեկտեմբեր 31-էն Յունուար 1-ի գիշերը: Այս թիւը գոհացում պատճառած է Սարքոզիի, որ 15%-ի նուազում մը կը նկատէ բաղդատմամբ անցեալ տարուան: Բուռն միլոգլեր տեղի ունեցած են Շան զ'Էլիզէի վրայ, ուր աւելի քան 20 վաճառատուներու ցուցափեղկերը ջարդուփշուր եղած են, երբ թալանող պատանիներ յարձակած են ապահովութեան ուժերու վրայ: Շուրջ 113 հոգի ձերբակալուած են եւ 59-ը դիւանի մնացած են: Այս ամբողջը պատահած է հակառակ անոր որ 4500 ոստիկան զօրակոչի ենթարկուած էին Փարիզ:

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ, Ամանորը ոճրափորձով սկսած է, երբ Դեկտեմբեր 31-ի իրիկունը, տեղւոյն ամէնէն չքեղ ճաշարաններէն մէկուն՝ Նապլիի առջեւ ուժգին պայթում մը պատահած է, ջարդուփշուր ընելով ամբողջ շրջապատը: Ժամը ճիշդ 21.30-ին ճաշարանն ալ քարուքանդ եղած է: Ութ մեռեալ կար եւ չուրջ 20 վիրաւորներ: Վիրաւորներու մէջ կան «Լոս-Անճըլըս Թայմզ» ամերիկեան օրաթերթին երեք թղթակիցները եւ չորս տեղացի պաշտօնակիցներ: 200 մեթր տարածութեան վրայ ամէն ինչ քարուքանդ է թաղամասին մէջ, որ ամէնէն հարուստներէն մէկն է: Ճաշարանը, զոր կը վարեն քրիստոնեաներ, չատ ճոխ ճաշացուցակ մը ունի եւ իր յաճախորդներն ալ դլխաւորաբար օտարներ են, մանաւանդ լրագրողներ: Միակ ճաշարաններէն է, ուր կարելի է դինի ապսպրել: Կը կարծուի թէ թիրախը այդ օտար թղթակիցներն ու գործարարներն էին:

ՅՈՎՀԱՆՆԻՍ-ՊՕՂՈՍ Բ., Ս. Պետրոսի Մայր Տաճարէն, նոր կոչ մը ըրաւ խաղաղութեան, զոր կարելի կը նկատէ եւ պարտականութիւն մըն է, կ'ըսէ: Հոգեւոր իր քարոզը, զոր ամբողջութեամբ ինք կարդացած է, տասը վայրկեան տեւած է: Պապը անդրադարձած է նաեւ Պուրունդիի պապական նուիրակին սպանութեան, անձ մը, որ իր առաքելութիւ-

(Շար.ք Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒ ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒՆ ԱՄԱՆՈՐԵԱՆ ՈՒՂԵՐՁՆԵՐԸ

Ամանորի առթիւ Ռ. Քոչարեան եւ Ա. Ղուկասեան հանդէս եկած են շնորհաւորական եւ տարին ամփոփող ուղերձներով:

Հայաստանի նախագահը անդրադարձած է կատարուած չինարարական աշխատանքին, յանձնուած նոր բնակարաններուն, տնտեսութեան բարձր թափին, աշխատավարձերու բարձրացումին զոր անքաւարար համարած է:

Քաղաքական մարզին մէջ նախագահը յիշած է զոյգ ընտրութիւնները, կազմուած համախոհական կառավարութիւնը նկատելով կարեւոր քայլ, կայունութեան ամրապնդման եւ նոր քաղաքական մշակոյթի ձեւաւորման համար:

Ան գոհունակութեամբ նշած է Հայրենիք – Սփիւռք բազմակողմանի համագործակցութեան զարգացումը որուն վճռոտ նպատած է համահայկական խաղերը, տնտեսական առաջին համաժողովը:

Ռ. Քոչարեան ըսած է թէ Հայաստանի զինուած ուժերը կը չարունակեն հզօրանալ ու կատարելագործուիլ: «Հայաստանի պաշտպանութիւնն այսօր աւելի յուսալի է, քան երբեւէ» ըսած է ան, չնորհաւորելով եւ բարի ծառայութիւն մաղթելով զինուորներուն ու սպաներուն:

Ուղերձը աւարտած է հետեւեալ համառօտումով. «Մենք ունենք բոլոր նախադրեալները, որ նոր՝ 2004 թուականը մեր երկրի համար դառնայ կայունութեան եւ լայն թափով երկիրը չէնցացնելու տարի»:

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան եւս հաչուեփակը կատարած է 2003-ին, չեշտելով որ հզօրացած է բանակը, կատարելագործուած՝ հանրապետութեան ներքին ու արտաքին քաղաքականութիւնը: Առաջին անդամ ըլլալով պետական պիւտճէն բաց չէ ունեցած ու եկամուտները դերազանցած են ելքերու բաժինը: «Հայաստան» հիմնադրամին Նոյեմբերի հանդանակութեան յաջողութիւնը փաստ նըկատած է Արցախի առանձին չըլլալուն եւ անով ապահովութիւն արտայայտած է յետագային բոլոր խնդիրներուն բարեյաջող լուծումին: Իսկ անոնց ամէնէն կարեւորը նկատած է ԼՂՀ անկախութեան պաշտպանութիւնը եւ միջազգային ճանաչումը:

Ա. Ղուկասեան ցաւ յայտնած է որ տակաւին կարելի չէ եղած Ղարաբաղի իրաքանչիւր քաղաքացիի համար կեանքի բնականոն պայմաններ ստեղծել եւ կան չատեր որոնք առաւել ուշադրութիւն կ'ակնկալեն պետութենէն. ատիկա արդարացի նկատած է, ըսելով. «Մի ժողովուրդ, որն այդքան զրկանքներ ու կրուստներ է կրել յանուն իր անկախութեան, անշուշտ, աւելի լաւ կեանքի է արժանի»: Ապա ըսած է թէ բոլոր հարցերը կարելի կ'ըլլայ լուծել միայն համատեղ ջանքերով, «համատարած հրապարակայնութեան, բոլոր պետական եւ ոչ կառավարական կառոյցների ու կազմակերպութիւնների գործունէութեան թափանցիկութեան ապահովման պայմաններում»:

Ա. Ղուկասեան ուղերձը աւարտած է

ՊԱՏՈՒՈՅ ԼԵԳԷՈՆԻ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԻ ԱՍՏԻՃԱՆ ՇԱՌԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐԻ

*Յունուար մէկի նշանակումներու կարգին, նախարարապետին ցանկին պուման է Շառլ Ազնաւուր, որ կը թարգմանայ հրամանատարի աստիճանին: Այս կապակցութեամբ, «Ֆիկարօ» (Յունուար 2) կը գրէ: _ «Շ. Ազնաւուր հեղինակ է, յօրինող եւ դերասան: Ծնած է հայ ծնողքէ, 1924 Մայիս 22ին, Ցրդ Թաղամասը: Աչակերտած է Բեմի երախաներու Դպրոցին: Ասպարէզը նուիրած է երգին, թատրոնի եւ սինեմայի սկզբնական չրջանէ մը ետք, ուր նաեւ ինքզինք պարտադրեց»: Ապա, թերթը կը թուէ կարգ մը երգեր, չեշտելով թէ Միւղիք _ Հոլի հաղուագէպ արուեստագէտներէն է, որ համբաւ ունի Միացեալ _ Նահանգներու մէջ: Կը յիշեն նաեւ իր կարգ մը ֆիլմերը:

ՎԱՂՐ՝

«ՅԱՌԱՋ-ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (299) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ:

Երբ Մասը պահանջում է
ամբողջից...
Մ. ՆՇԱՆԵԱՆ

Herman Vahramian,
passeur d'images, passeur de textes
A. TER MINASSIAN

առողջութեան, բարօրութեան եւ երջանկութեան մաղթանքով:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 31 / Յունուար 2)

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐԸ ԱՄԻՆԻՆ ՅԱՋՈՂ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒՆ

Երեւանի Նոր Զօրաբերդ համալիրին մէջ, Դեկտեմբեր 30-ին, մարզական դէմքերու տարեվերջի հաւաքոյթը տեղի ունեցած է: Հոն նախագահ Ռ. Քոչարեան պարգեւատրած է 2003-ի իրենց նուաճումներով ուշադրութեան արժանացած մարզիկները եւ մարզական աշխարհի պետական գործիչները: Անոնց կարգին են ճատրակի Եւրոպայի ախոյեան Էլինա Դանիէլեանը, ծանրաբարձ Աչոտ Դանիէլեանը, ըմբիշ Արսէն Զուլֆալակեանը, ժիւտոյի վարպետներ՝ Հովսեփմէ Խուրշուդեանը, Արմէն Նազարեանը, թէքուանտոյի վարպետ Լեւոն Փաշապէզեան եւ ուրիշներ:

*
**

ՅԱՐԳԱՆՔ ՉՈՀԵՐՈՒՆ

Դեկտեմբեր 31-ին նախագահ Ռ. Քոչարեան, Ազգային ժողովի նախագահ Ա. Պաղտասարեան, վարչապետ Ա. Մարգարեան, Սահմանադրութեան դատարանի նախագահ Գ. Ցարուքիւնեան եւ նախարարները այցելած են Եռաբլուր, յարգանք մատուցանելու հոն թաղուած պետերու յիշատակին: Այնտեղ ծաղիկներ դեռեղած են Անդրանիկի, Վ. Սարգսեանի շիրմաներուն եւ հայութեան մխանութեան խորհրդանիշ «Բերդ պար» յուշահամալիրին մօտ:

ԱՐՁԱԿ

ԱՐՇԻԼ ԿՈՐՔԻԻ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կորքիի գծանկարներու ցուցահանդէսին եմ։ Վատահ չեմ ի՞նչ մտածել, կամ պուչ նոյնիսկ՝ ինչ զգա՛լ։ Զարմանալի է։ Այս երկրորդ անգամն է որ կու գամ երկու օրուան մէջ՝ Ուլթինի սրահները կ'այցելեմ, բան մը տեսնելու կամ զգալու համար։ Աչխարհ մըն է անշուշտ, որուն բառապաշարը հատողութենէս կը վրխլի։ Առաջին անգամ արագ անցեր էի, կենալով որմնանկարներու քիչ մը աւելի դիտրաւ ճանչնալի փորձերուն առջեւ։ Օգնաներու զանազան մասեր, երկրաչափական ձեւեր ու ծաւալներ, յստակ գիծերու մէջ պարփակուած գոյներ։ Այս անգամ ժամանակս կ'առնեմ։ Կը կենամ պատառներուն դիմաց մէկ առ մէկ ու կը սեւեռիմ։ Գիծեր, կորեր, իրար խառնուղող, իրար անցնող, վերացող։ Բիբս կը պըտտի գիծէ գիծ, յանդման կէտ մը կը փնտռէ, կը փորձէ կառչիլ դիտակցուած ձեւի մը, անդիտակցաբար դուցէ փընտռելով ճանչնալի կերպար մը։ Այո՛տաղէտութիւնը պատառներուն առեն մը եռք կը վերանայ։ Անոնց աչխարհը կը սկսի ներթափանցել դիտակցութենէս ներս։ Մէյ մը որ դիտակիցս կը հրաժարի անպայման ճանչնալի եզրեր փնտռելէ, բանի մը կառչիլ փորձելէ ու կը յանձնուի, պատառին վրայ գծագրուած սեւերն ու կերպարները կը կենդանանան։ Ձեւերն ու գոյները կարծես թէ չունչ կը առնան։ Կը մտնեմ տուիչ աչխարհի մը մէջ, երազային կարծես, քոլորովին տարբեր դիտակիցիս ծանօթ աչխարհէն ու կը կորսուիմ։

«Ցուցահանդէս»ը կը ներկայացնէ Արշիլ Կորքիի գծանկարները։ Անոնք առանց քային են Կորքիի արուեստը հասկնալու համար եւ կը խաղան գլխաւոր դեր մը իր պատառներուն զարգացման ու իրականացման մէջ։ Ցոյց տալէ զատ Կորքիի գծանկարներուն տեղը անոր նկարչութեան մէջ, ցուցահանդէսը կ'ուզէ լուսարձակը դնել անոնց վրայ որպէս արուեստի եզակի գործեր։ Ան կ'ապացուցէ գծելու կարողութեան տեղը իր արուեստի զարգացման ու տեսողական բառապաչարի ու ոճի եղափոխման մէջ։ Մանր փոփոխութիւններ կ'ընդունմարուին թեմայի մը մէկ տարբերակէն միւսը եւ կրնայ ուրուագծել ձեւերու աստիճանական փոխակերպութիւնը ճանչնալի առարկաներէ կամ մանրամասնութիւններէ զերծ վերացականութիւններ, նշանակելի կերպով բարելաւելով մեր հասկացողութիւնը արուեստագէտի աչխատանքի կերպին մասին» (*)։

Պէտք է նչել որ Նիւ – Եորք գտնուող ամերիկեան արուեստի Ուիթնի թանգարանը 1937–էն արդէն առաջին թանգարանն էր որ կը գնէր Կորքիէն պատառ մը։ Ցառաջիկայ տարիներուն Կորքիէն գործեր միշտ մաս պիտի կազմէին անոր տարեկան ցուցահանդէսներուն մինչեւ արուեստագէտին մահը՝ 1948ին։ 1951ին՝ Ուիթնին կը կազմակերպէ յիչատակի ցուցահանդէս մը նուիրուած Կորքիին։ Ցաջորդող տարիներուն տեղի կ'ունենան բազմաթիւ անհատական ցուցահանդէսներ Ամերիկայի տարբեր քաղաքներուն մէջ, ինչպէս նաեւ Վենետիկ՝ 1961–ի Պիէնալին, Լոնտոն՝ 1965–ին, եւ այլն։ Կորքիի կանխահաս մահը 44 տարեկան հասակին, ինչպէս նաեւ իրեն անմիջապէս յաջորդող սերունդին երկար աչքն բեմը գրաւելը պատճառ կը դառնան որ անոր գործը, չնայած բազմաթիւ ցուցահանդէսներուն, մնայ որոչ չափով չուքի տակ։ Վերջին քսան տարիներուն երկու գլխաւոր ցուցահանդէսներ կը սկսին բարելաւել այս վիճակը։ 1981–ին Նիւ – Եորքի Կիւկընհայմ թանգարանը կը կազմակերպէ յետահայեաց ցուցահանդէս մը, իսկ 1995ին Ուաչինկթընի Ազգային պատկերասրահը նմանապէս «Կորքի՝ յառաջխաղացքի տարիները» անունով անհատական ցուցահանդէս մը։

Այս մէկը առաջին յետահայեաց ցուցահանդէսն է նուիրուած ամբողջութեամբ Կորքիի գծանկարներուն։ Ան կը համախմբէ 106 պատառ՝ սկսեալ Կորքի առաջին դասական մերկանկարներէն մինչեւ օրգանական հեչտալի վերացականու – թիւնները վերջին տարիներու գործերուն։ Անոնցմէ չատերը կա՛մ երկար ատեն է, կա՛մ ալ երբեք ցուցադրուած չեն։ Գործերու այսպէս կոդք-կոդքի դնելը հանդիսատեսին համար կարելի կը դարձնէ ականատես ըլլալ Կորքիի ոճային յառաջընթացին։ Ինչպէս այս առիթով լոյս տեսած ճոխ քաթալոկին յառաջաբանը կ'ըսէ՝ «գծանկարները չատ պատուհան մը կը բանան դէպի արուեստագէտի մը աչխատելաձեւը եւ երեւան կը բերեն անոր մօտ ոճի զարգացման առաջին խլրտումները» ու կը չարունակէ ըսելով որ «Կորքիի պարագային ասիկա առաւել եւս ճիշդ է»։ Գծանկարները առիթը կու տան տեսնելու վերջացած գործի մը եռեւը գտնուղ խոհանոցային աչխատանքը, սկսեալ գաղափարներու առաջին յայտնութենէն թուղթին վրայ, անցնելով անոնց զարգացման փուլերէն մինչեւ վերջնական ձեւին յայտնութիւնը։ Մանր փոփոխութիւններով կրկնուղ պատառները չատ կու տան բանալին հասկնալու համար արուեստագէտին ոճն ու մտահոգութիւնները։ Կորքիի համար, որ առաւելաբար տեսարան արուեստագէտ մըն է, անոնք ցոյց կու տան անոր կրած ու փոխակերպած բոլոր ազդեցութիւններն ու գաղափարները։ Ցուցահանդէսը նաեւ առիթը կու տայ տեսնելու Կորքիի մօտ անցքը դերիրապաշտ ազդեցութենէ դէպի վերացական արտայայտչապաշտութիւն. չարժում մը, որուն նախակարապետներէն հանդիսացած է ան ու մեծ ազդեցութիւն գործած անոր ապագայ ռահվիրաներուն վրայ։

Կան նաեւ Եղոյեանի «Արարատ»ին մէջ յայտնուղ «Արուեստագէտը եւ իր մայրը» պատառին համար կատարած Կորքիի գծանկարը փորձերը։ Պատառը ինքնին մաս չի կազմեր ցուցահանդէսին։ Կարելի է սակայն զայն տեսնել նոյն թանգարանի հինգերորդ յարկը՝ ցուցադրուած Ուիթնիի մնայուն գործերէն ընտրանիի մը մէջ։

Վերջապէս, յիչենք նաեւ որ 1999–էն ի վեր անդլերէն լեզուով լոյս տեսան երեք հատատոր մենագրութիւն եւ կենսագրութիւններ նուիրուած Կորքիի գործին ու կեանքին, հեղինակութեամբ՝ Մաթիու Սփենտրրի, Նուրիթա Մաթոսեանի եւ վերջինը այս տարի՝ Հայտըն Հերրերայի գրիչով։

Կը թափառիմ պատառներու աչխարհին մէջ. «Խաչծառ», «Մկուչ», «Խորքում» եւ չարան – չարան անանուն պատառներ, ուսումնասիրութիւններ ուրիչ պատառներու համար, որոնք ներկայ չեն։ Ներկայ են իրենց անուններով միայն։ Գրեթանկար փորձեր, փնտռտուքներ արուեստագէտի մտքին մէջ, վրձնին տակ։ Գիծեր եւ գոյներ առանձին ընթացող։ Սեւեր ու երբեմն մոխրագոյններ տիրապետող։

Կ'ելլեմ ցուցահանդէսէն ու կը քալեմ Մանհաթանի մայթերուն վրայ, տեսողութեան ցանցակերպս յագեցած Կորքիի իւրայատուկ աչխարհին գիծերով ու գոյներով։

ՐԱՖՖԻ ԱՃԷՄԵԱՆ

Նիւ – Եորք

(*) Թանգարանի եռամեայ ժամանակացոյց գրքոյկէն, Whitney Museum of American Art, New York։

Ցուցահանդէսը կը շարունակուի մինչեւ 2004, Փետրուար 15։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐԻՉ՝ ՕՀԱՆՆԷՍ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Վերջերս լոյս տեսաւ Լեռնալիբանանի Օսմանեան վերջին կառավարիչ՝ հայազգի Օհաննէս փաչա Գուլումճեանի յուչերը՝ «Լիբանանը պատերազմի նախօրեակին եւ սկզբնաւորութեան. կառավարիչի մը յուչերը, 1913 – 1915» («Le Liban, à la veille et au début de la guerre. Mémoires d'un gouverneur, 1913 - 1915») վերնագրով։ Հրատարակիչն է՝ Փարիզի Հայկական ժամանակակից պատմութեան կեդրոնը եւ գիրքը հրատարակութեան համար պատրաստած են Ռեմոն Ճ. Գէորգեան, Վահէ Թաշճեան եւ Միչել Փապուճեան։

Գուլումճեանի յուչերը կը բաղկանան ընդամէնը ութ գլուխներէ, որոնք կը ներկայացնեն կառավարիչին պաչտօնավարութեան ամբողջ ժամանակաչրջանը՝ Լեռնալիբանանի մէջ իր պաչտօնի ըստանձնումէն մինչեւ անոր հրաժարումն ու դէպի Պոլիս վերադարձի իր նկարագրութիւնը, այլ խօսքով 1913 – 1915 տարիները։

190 էջերէ բաղկացող այս գիրքը հարուստ է նաեւ Լիբանանը ներկայացնող բնապատկերներու, ինչպէս նաեւ Օսմանեան կայսրութեան գեկավար դէմքերու 27 լուսանկարներով։ Հրատարակիչները գիրքին կցած են նախաբան մը, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ ծանօթագրութիւններ, որոնք զանազան լուսաբանութիւններ կու տան Գուլումճեանի ներկայացուցած դէպքերուն եւ մեկնաբանութիւններուն։

Այնպէս ինչպէս հրատարակիչները իրենց չատաջաբանին մէջ կը նչեն, Գուլումճեանի յուչերը գրուած են փրանսերէն լեզուով։ Առաջին համաչխարհային պատերազմի աւարտէն քանի մը տարի եռք։ Լիբանանի մէջ իր պաչտօնավարութեան աւարտէն եռք, Գուլումճեան եւ իր կինը նախ վերադարձած են Պոլիս, ապա, կարճ ժամանակ եռք, անցած են Հռոմ։ Իտալական մայրաքաղաքին մէջ ալ մահացած է օսմանցի այս դիւանագէտը, 1933 թուականին։ Տիկին Գուլումճեան ամուսնոյն յուչերը յետագային ուղարկած է Փարիզ՝ Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան պատասխանատու դէմքերու՝ հրատարակութեան առաջարկով։ Այսպէս ալ, անհրաժեչտ քայլերը կ'առնուին Փրանսական հրատարակչատան մը մօտ, բայց Տիկին Գուլումճեան յարմար կը նկատէ գիրքը անմիջապէս լոյս չընծայել, նկատի ունենալով որ յուչագիրին մայրը տակաւին կ'ապրէր Պոլսոյ մէջ, եւ գիրքին լոյս ընծայումը կրնար սպառնալ մօր ապահովութեան։ Ցետագային կը ծագի Բ. Համաչխարհային պատերազմը եւ անոր յաջորդած պատերազմի եւ տնտեսական անճգնութեան տարիները։ Գիրքին հրատարակութեամբ զբաղող մարդիկ քնական մահով կ'անհետանան, այս յուչերը կը մոռցուին եւ մինչեւ այսօր անոնք կը մնային անտիպ։

Պատմական տեսակէտով, Գուլումճեանի յուչերը բախտորոչ ժամանակահատուածի մը վկայութիւններն են. այս տարիներուն է որ ծագեցաւ Առաջին Համաչխարհային պատերազմը, որուն ծանրակչիռ հետեւանքները չընայեցին նաեւ Լիբանանն ու իր քնակչութիւնը։ Պատերազմական գործողութիւններուն բռնկումէն կարճ առեն մը եռք, Օսմանեան իչխանութիւնները ընդհատին վարչական այն յատուկ համակարգը որ մինչեւ այդ գործադրութեան մէջ էր Լեռնալիբանանի մէջ։ Այս տարիներուն Լիբանան ապրեցաւ նաեւ աղէտալի սով մը որ մարդկային տասնեակ հազարաւոր զոհեր խլեց Լիբանանցիներու չարքին։ Գուլումճեան՝ ականատես այս դէպքերուն, մանրամասնութեամբ կը ներկայացնէ զանոնք, եւ պատմագիտական առումով, կարելի է ըսել նորութիւններ կը բերէ այդ ժամանակաչրջանի Լիբանանի պատմութեան ուսումնասիրութեան մարզին ներս։

Ցուչագիրը չի բաւարարուիր սակայն լոկ պատմական այս իրադարձութիւններուն նկարագրութեամբ։ Ընդհակառակն, դիրքին կարեւորագոյն բաժինը չհասկնալու վերլուծում մըն է Լիբանանի այդ ժամանակներու քաղաքական, ընկերային ու համայնքային դրութեան։ Գուլումճեան իր յուչերուն ընդմէջէն կը պարզէ ընդլայնել հմուտ քաղաքագէտ մը որ կարճ ժամանակահատուածի մը մէջ ըմբռնած կը թուի ընդլայնել Լիբանանեան ընկերութեան – քաղաքական բեմի հիմնական ներքութիւնները ու «զաղտնիքները»։ Իսկապէս ալ, կառավարիչի իր պաչտօնին դիրքին բերումով անոր ապրած կարճ փորձառութիւնը, Գուլումճեանը դարձուցած է անուրանալի մասնագէտ մը տեղական խնդիրներուն։ Գիրքին մէջ խորախորհանց վերլուծումի կ'ենթարկուին օրինակ Լիբանանի մէջ տիրող աստուածաբանական համակարգը, Մարոնի եկեղեցիին դերը, Օսմանեան կեդրոնական իչխանութիւններուն ազդեցութիւնը տեղական հարցերուն վրայ, ինչպէս նաեւ Ֆրանսական չահերը երկրին մէջ եւ Փարիզի վարած քաղաքականութիւնը Լիբանանի եւ Լիբանանցիներու նկատմամբ։ Այս իմաստով, չափազանցութիւն մը չըլլար եթէ յայտնենք թէ Գուլումճեանի վերլուծումները չատ չատախ կը պահեն իրենց այժմէականութիւնը։

Հայկական պատմագրութեան դիտանկիւնէն, Գուլումճեանի յուչերը հետաքրքրական լուսաբանութիւններ կը բերեն կարգ մը խնդիրներու չուրջ։ Օրինակի համար, Լեռնալիբանանի կառավարիչը, իր անձնական հանդիպումներու փորձառութեան ընդմէջէն, կը քննէ այդ առենուայ Օսմանեան կայսրութեան դէմքերէն մէկը՝ Ահմէտ Ճեմալ փաչան։ Իթթիհատական այս ղեկավարը, պատերազմի սկիզբը կ'ուղարկուի Սուրիա – Լիբանան, ստանձնելու համար եզիպտական ճակատին վրայ գտնուղ Օսմանեան չորրորդ բանակին հրամանատարութիւնը։ Գուլումճեանի կարծիքով, Ճեմալ փաչան պատասխանատու դեր ունեցած է Լիբանանի աղէտալի տուիին ծագման մէջ։

Հայազգեաական առումով, այս գիրքին թերեւս ամէնէն հետաքրքրական բաժինը վերջին գլուխն է, ուր հեղինակը կը նկարագրէ իր պաչտօնավարութեան աւարտէն եռք՝ ցամաքի ճամբով դէպի Պոլիս իր վերադարձը։ Ճամբորդութիւնը տեղի կ'ունենայ Սեպտեմբեր 1915–ին, նոյն այն ժամանակ երբ հայկական նահանգներէն եւ Կիլիկիայէն հայ բռնադպիրները տասնեակ հազարներով կը հասնէին Սուրիա։ Գուլումճեան առաջին անգամ հայ գաղթականներուն կը հանդիպի Ռասլաքի (Պէքտաչի պաչտօնեայի) չոգեկառքի կայարանին մէջ, ապա կը հասնի Հալէպ, ուր քաղաքը լեցուած էր հայ տարագրեալներով, մեծ մասամբ տուիահար ու անպաչտպան վիճակի մէջ։ Գուլումճեան եւ իր կինը կը չարունակեն իրենց ճամբան դէպի Հիւսիս՝ դէպի Կիլիկիա, ուր այս անդամ ականատես կ'ըլլան ամայացած հայ թաղերու ու դիւղերու, ինչպէս նաեւ այլ տարածքներէ եկած բռնադպրեալներու կարաւաններուն անցքին։

Այս իմաստով, յուզիչ են հեղինակին ներկայացուցած տեսարանները։ Հատնարար այն հազուագիւտ Հայերէնն էր որ այդ ժամանակներուն կը ճամբորդէր Հալէպէն Հիւսիս, երբ անդին հարիւր հազարաւոր հայրենակիցներ կը քչուէին Հիւսիսի նահանգներէն դէպի արաբական տափաստանները։ Թերեւս նաեւ միակ Օսմանեան պետական անճնաւորութիւնն էր որ վկայութիւններ ունի այս տեսակ ճամբորդութեան մը ընթացքին Հայերու պարզած ողբերգական վիճակին մասին։

Վ. Թ.

Publications reçues

LA POESIE ARMENIENNE CONTEMPORAINE D'ISTANBUL 1940-2000
Mémoire de maîtrise en littérature arménienne préparé sous la direction de Dr. K. Beledian
Présenté par HILDA KALFAYAN-PANOSSIAN
Paris 2003

«ԳՐԱՍԻՐԱՑ» ԻՐ 120-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԻ՝ ԱՊԱԳԱՅԻ ՀԵՌԱՆԿԱՐՈՎ

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

Պուլկարահայ գաղթօճախին մէջ Փըլովտիւ քաղաքի «Գրասիրաց»ը 120 տարիներու երկար մշակութային – կրթական ճանապարհին վրայ վերիվայրումներ անցընելէ վերջ, տակաւին կը պահէ իր գոյութիւնը, հակառակ վերջին տասնամեակի մը չարաբերական ամլութեան: Անվիճելիօրէն, ռահվիրան է ան, առաջնեկը, պուլկարական հողատարածքին տարբեր քաղաքներու աւելի մեծ հայկական գաղութներուն մէջ հիմնադրըւած ազգային – ընթերցարաններու շարքին: Իրողութիւն է, որ անոնք որոշ քաղաքական – հանրային նպատակներու ծառայերու համար հասակ առին, բայց անոնցմէ քիչեր պահեցին իրենց գոյութիւնը համայնավարական պետական յեղաշրջումէն վերջ (1944, Սեպտեմբեր 9), վերածուելով լոկ «Երեւան» համայնավարամէտ յառաջդիմական միութեան մէկ օղակին:

Փլովտիւի «Գրասիրաց»ը յառաջ եկաւ միայն ազգային լուսաւորութեան ծառայելու համար, առանց կուսակցական դաւնաւորումի: Անոր սկզբնաւորութիւնը կը դնենք Պուլկարիոյ ազատագրումէն վերջ, ռուս – թրքական ազատարար պատերազմին չնորհիւ (1877 – 1878): Երկրին բաժանուած մէկ հատուածին մէջ, Արեւելեան Ռումելիա եւ անոր կեդրոն Ֆիլիպէ, յետագային՝ Փլովտիւ, եղաւ անոր օրրանը: Այստեղ Ազգային վարժարանի հայրենասէր ու լուսամիտ ուսուցիչ Տաճատ Լուբֆեան (1) գաղափարը կը յղանայ գրադարանի մը հիմնադրութեան որ իրականութիւն կը դառնայ 1883–ին: Այդ գաղափարին իրագործման մէջ կը ներգրաւուին պուլկարական մինակարգի բարձր դասարանի աշակերտները՝ Աբրահամ Ց. Փափազեան, Վարդան Մ. Վարդազարմեան, Թագուոր Գրիգորեան, Նչան Կարապետեան, Պօղոս Ի. Պօղոսեան ու Մաքսուտ Կարապետեան: Կը յորինուի «Գրասիրաց» ընկերութեան կանոնագիրը, որ կը վաւերացուի վարժարանի հոգաբարձութեան կողմէ (1883 Մայիս 1): Տարի մը վերջ, ընկերութեան ընդհանուր ժողովի որոշումով ան կը վերանուանուի «Գրասիրաց» եղբայրութիւն եւ այդ անուամբ կ'ունենայ իր ճառագեայ կնիքը՝ հայերէնին հետ նաեւ պուլկարերէն լեզուով. «Քնիժեւլիպնօ պառթութիւօ» 1883, Փլովտիւ: Սկզբնական շրջանին «Գրասիրաց»ի նախագահ կ'ըլլայ Տաճատ Լուբֆեան, իսկ վարչական կազմի անդամներու կարգին արձանագրուած կը գտնենք անունները՝ Գէորգ Ծ. Վրդ. Ռուսչուքլեանի (2), Պետօ Սերեմճեանի (3), Կարապետ Մ. Վարդազարմեանի եւ յետագային ուրիշներու: Անտես պէտք չէ առնել եւ յաջորդ նախագահները, յանձինս՝ Գաբրիէլ Թաքաթլեանի, Առաքել Գազազեանի (4), (աւելի քան 15 տարիներ) Թագուոր Գ. Հինդլեանի, Երուանդ Ցակոբեանի. բոլորը 1883 – 1914 շրջանին: Անոնցմէ ամէն մէկը իր նպաստը բերած է Փլովտիւի հայ հանրային – մշակութային ու եկեղեցական կեանքին, որուն այլ առիթով կ'արժէ անդրադառնալ աւելի հանգամանօրէն: Նախագահի պաշտօն վարած են նաեւ ուրիշներ, իսկ համայնավար շրջանին՝ հանգուցեալ Վահէ Զերչեան, Պերճ Գաբրիէլեան եւ միեւնոյն ատեն խմբագրապետութիւններ տողերուս դրողը, տոքթոր Եաղուպեան եւ այլն:

«Գրասիրաց» եղբայրութեան հիմնումէն վերջ դրադահ (դրադարանավարներ) եղած են աւելի երկար ժամանակ Պօղոս Ի. Պօղոսեան, Թագուոր Ցակոբեան, Մանուկ Սահակեան, Ասատուր Պետիկեան, Հայկ – Աշոտ Աղասեան, Օրիորդ Արաքսի Ժամկոչեան, Վարդանոյշ Զէքթիրեան եւ այլն: Այս ազնիւ գործին իրենց անվարձահատոյց աշխատանքը բերած են 1935–էն ետք, նաեւ՝ Հաճի – կարապետ Մարուքեան (5), Թագուհի Խաչիկեան, Տիկին Հռիփսիմէ Արիսեան, Վիքթորիա Ներսէսեան, Գրիգոր Փափազեան, տոքթոր Եաղուպեան եւ Ոսկինէ Աբգարեան՝ ամէնէն երկար տարիներու նուիրեալը «Գրասիրաց»ին որ տարի մը առաջ յաւէտ բաժնուեցաւ մեզմէ: Անոնք գրադարանի միջոցով իրենց նպաստը բերին համայնքիս մշակութային կեանքին, առանց մոռնալու անունները Զատիկ Ղազարոսեանի, Օր. Մարի Դանիէլեանի եւ ուրիշներու:

Այս երկար տարիներուն նուիրատուութեամբ բազմալեզու գրքերու արժէքաւոր Ֆոնտ մը դիզուեցաւ «Գրասիրաց»ի դարակներուն վրայ: Այդ Ֆոնտէն տասնըեակ ու տասնեակ հնատիպ ու այլ արժէքաւոր հատորներ նուէր ուղարկուեցան Խորհրդային Հայաստան: «Գրասիրաց»ի գրքային ժառանգութեան մէջ իր պատուոյ տեղը կը գրաւէ անցեալի հայ պարբերական մամուլը՝ «Մշակ», «Մուրճ», «Տարազ», «Հանդէս ամսօրեայ», «Բազմավէպ», «Անահիտ», «Հայրենիք», «Մեհեան տարեգրքեր» – Թէոդիկ եւ այլն: Անոնք անձեռնմխելի մնացին եւ պահուեցան նոյնիսկ բոնատիրական պայմաններու տակ, «Նրեւան» միութեան դադրեցնելութեան ժամանակ, երբ «Գրասիրաց»ը անոր մշակութային մէկ օղակը կը համարուէր (1944 – 1989):

Պէտք է նշել եւ այն իրողութիւնը, որ այդ ընթացքին հայաստանեան տարբեր քնոյթի գրականութեամբ, ինչպէս եւ պուլկարերէն լեզուով գրականութեամբ հարստացաւ գրադարանային Ֆոնտը՝ հասնելով աւելի քան 16·000 հատորներու, որոնց մեծ մասը հայերէն լեզուով է: Լուսաւորութեան այս ճոխ շտեմարանին ու կրթական օճախէն մտային հիւթեր քաղեցին մեր յաջորդական սերունդները, աւելի բարձր կրթական մակարդակի մը հասնելու նպատակով:

Բազմազան եղած են «Գրասիրաց»ի ձեռնարկները անոր երկարամեայ դոյութեան ընթացքին. մասնագիտական դասընթացքներ՝ լեզուական, հաշուապահական, նորաձեւական, դասախօսութիւններ պատմական, գրական դէմքերու, յուշահանդէսներ, ինչպէս եւ ընթերցումներ եւ այլն:

Վերջին քանի մը տարիներուն «Գրասիրաց» մնալով հանդերձ անակրունչ վիճակի մէջ, վայելեց հովանաւորութիւնը, «Սուրբ Գէորգ» եկեղեցւոյ վարչութեան, որ իր անօրինութիւնը եւ հոգածութիւնը տարածեց անոր վրայ: Եւ որպէսզի դրքային հարստութիւնը նոր յարմարաւէտ միջավայրի մէջ հասարակութեան մշակութային ծառայութիւն մատուցանէ՝ ծրագիր մը նախատեսուած է բազմանպատակ չէնքի մը կառուցման համար: Այնտեղ պիտի տեղադրուի նաեւ «Գրասիրաց»ը: Մինչ այդ սակայն, լուրջ խնդիր մը կայ. այժմէականացումը գրքային Ֆոնտին, որուն համար արդէն մասնաւոր յանձնախումբ մը գործի լծուած է: Սրտցաւ ու նուիրեալ անձեր չեն պակսիր, որպէսզի յաջողութեամբ աւարտին բոլոր աշխատանքները այս մշակոյթի ակութին վերափոխման ու արդիականացման ուղղութեամբ: Ան ներկայ արդի պայմաններուն տակ, ոչ միայն գրքաբաշխումի միաւոր մը ըլլայ, այլ նաեւ հետազօտման, ուսումնասիրութեան միջավայր մը, ասպարէզ մը բանավէճերու, օժտուած արդի թէքնիք միջոցներով՝ համակարգիչ, համացանց եւ պատուիչ վայր մը դառնայ նոր սերունդին համար: Ներկայ ծանր տնտեսական պայմաններու տակ բոլոր ակնկալութիւնները կապուած են եկեղեցւոյ վարչութեան ֆինանսական բարւոք վիճակին, անոր անդամներու հետեւողական վերաբերումին եւ գործող հայկական միութիւններու աջակցութեան:

Լաւատես կ'ուզենք ըլլալ, թէ «Գրասիրաց» պիտի չարունակէ իր մշակութային – լուսաւորչական առաքելութիւնը կատարել յետագային ալ, չվերածուելու համար լոկ թանգարանի մը իր գրքային հարստութեամբ:

ԾԱՆՕԹ. –

(1) Տաճատ Լուբֆեան՝ հեղինակ պուլկարահայ տպագրութեան ա. երկու գիրքերու Ա) Ռումելիի Շարբի վէ էրմենիլեր, Փլովտիւ, 1885/հայատառ թրքերէն): Բ) Փունջ հատընտիր առակաց. Փունջ Ա. Փլովտիւ, 1885:

(2) Գէորգ Ծ. Վրդ. Ռուսճուքլեան՝ ծնած Փլովտիւ 14 – 02 – 1829, մահացած 10 – 09 – 1898 թ. թաղուած Խաղաքիս Սուրբ Գէորգ եկեղեցւոյ բակին մէջ:

(3) Պետօ Սերեմճեան՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործօն անդամ՝ ծնած 1868 թ. կախաղան հանուած Ատրիանուպոլսոյ մէջ 10 – 12 – 1901 թ.:

(4) Առաքել Գազազեան՝ Արեւելեան Ռումելիոյ կառավարական անձնակազմի անդամ:

(5) Հաճի – Կարապետ Մարուքեան՝ ներգաղթած 1946–ին, ընտանեօք:

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ

ԹՊԻՑ

Աւտոտեսուչը կանգնեցնում է քահանային.

– Տէր հայր, խմե՞լ էք:

– Մի քանի կում:

– Իսկ իմ կարծիքով, ձեզանից գինու հոտ է գալիս...

– Օ՛, Տէր, նորի՞ց գործեցիր այդ հրաշքը:

*
**

Մի մարդ գալիս է բժշկի.

– Բարեւ ձեզ, անվճար բժիշկ:

– Բարեւ ձեզ, անբուժելի հիւանդ:

*
**

Երկու ծերունի վիճում են.

– Այդ ե՞ս եմ ծեր: Ախր բժիշկն ասաց, որ օրգանիզմս աշխատում է ժամացոյցի պէս:

– Նա նկատի ունէր աւազի ժամացոյց:

*
**

Ծեր մօրաքոյրները մշտապէս զայրացնում էին իրենց քրոջորդուն՝ ամուսնութեան մասին խօսակցութիւններով: Ամէն անգամ, երբ միասին գնում էին հարսանիքի, բօթում էին նրան ու քրքջալով ասում.

– Ցաջորդը դո՛ւ ես:

Այդ ամէնը դադարեց, երբ քրոջորդին սկսեց նոյնը ասել նրանց.. երբ միասին գնում էին որեւէ մէկի թաղմանը:

ՍԻՐՈՅ ԵՒ ԱՐԿԱԾԻ ՏՂԱՔԸ

ՎԱՉԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

11

Ձեռքը կ'այրէր ճակատս: Հանդարտ ու անուշ տկարութիւն մը մարմինս զարկած էր դեռին: Ընկերներս գացած էին քաղաք: Երջանիկ ու դինով՝ առուտուրն քաղցրութենէն, բայց սիրտս լի սիրոյ տառապանքով՝ քաց աչքերով կ'երազէի սիրոյ քաղցր ու անմոռանալի պահեր: Սիրտս կը զարնէր ուժգնութեամբ: կը խօսէի ես ինծի ջերմ ու աղուոր բառերով տառապելով ու երջանկանալով նոյն ատեն, եթէ կարելի է երջանկանալ տուտհաճոյքով մը: Պատրանքի ծարաւ սիրտս այսուհանդերձ կը խաբուէր՝ պզտիկ, միամիտ, հեզ՝ մանկիկի մը պէս:

Աբեւը ինկաւ ոտքերուս վրայ: Ի՜նչ անոյշ է աբեւը գարնան սիրոյ կարօտ հիւանդի մը մարմնին վրայ: Ցանկարծ շրթներս բացուեցան, եւ բնազդաբար սկսայ արտասանել բոլոր երգերը, որ դիտէի: Ցետոյ դեռ անօթի շրթներով՝ բոյի տեսարակս ու սկսայ կարդալ բոլոր երգերը, որ գրած էի: կը կարդայի երջանկութեամբ, բարձր ձայնով, որպէսզի ականջներս լսեն բառերուն նուագը եւ իմ խոնարհ ու հասարակ երգերս կը ստանային լայն ու խոր երանգներ:

Սրտիս լոյսը կ'իյնար անոնց համեստ հէնքին վրայ, կը գեղեցկացնէր զանոնք: Ու ի՜նչ խորագրեր: Ահա՝ «Հորին աղջիկը»:

Կը յիշեմ, նորէն գարնան իրիկուն մըն էր, Պոլիս, վոսփորի եզերքը նետուած գիւղի մը մէջ, կ'անցնէինք ընկերոջ մը հետ լիացած իրիկուան խաղաղութենէն ու յանկարծ՝ ամայի ու լուռ փողոցին մէջ, ուր արեգակը չէրմօրէն կը տաքցնէր ամէն բան, հոսի մը առջեւ՝ հանդիպեցանք անոյշ աչքերով հայ աղջկան մը: Հոր մը՝ մեծ քաղաքին մէջ: Ի՜նչ բանաստեղծութիւն: Այդ երեկոյ լուսնի լոյսով, փոքր ու սիրահար տղայ, թըրչուն ու խուսափուկ ձեւերու՝ գրեցի այս խոնարհ տաղը որ կը վերջանայ այնքան հեզ ու մանուկ չեչտով մը:

Հորին աղջիկն անուշ՝ ճամբուն
վրայ ամայի...

Ցետոյ ուրիշ մը ահաւասիկ՝ «Ուշ գիշերին»:

Այո՛, ամրան լի ու յամրընթաց գիշեր մըն էր: Կ'անցնէի մայրաքաղաքին լուսատու ու հարուստ մէկ փողոցէն: Լոյսերը կ'իյնային սալայատակին վրայ: Դաշնակ մը կ'աղաղակէր սիրոյ երգ մը, երբ ան դուռը բացաւ: Աղջիկ մը՝ գիշերւան մէջ: Անցորդին՝ ճամբուն վրայ՝ ցնորք մը ապիտակ: Երազ մը վաղանցուկ, որուն լոյսը մէկ անգամ աչքերուդ մէջ կ'իյնայ:

. . . . . .

Գիշերն ուշ էր: Իրենց տան՝ դուռը
բացաւ մութին մէջ...
Օ՛, ճուագը դաշնակին ու լոյսերը
փողփողէջ...
Ու փողոցին վրայ հեզ՝ ծանր ու լի
ժամը ամբան...

Ուրախութիւնը ա՛հա՝ զարկաւ սրտիս
վրայ վըրան...
Խաղաղութեամբ դառնա՞մ տուն ու
թղթատեմ էջ առ էջ
Խոնարհ ու հեզ յուշերուս հարուստ
գիրքը լուսաւէջ...

Ու դեռ որքա՜ն երգեր, ոմանք լուրջ, խոնարհ, պզտիկ, հեզ, կորսուած իրենց խակ համեստութեան մէջ, ուրիշներ աղաղակող ու անհանդարտ, բոլորն ալ պըլլուած քիչատակի մը կամ երազի մը ծուէնին, ապաստանած երջանիկ ու թըռչուն ժամուան մը պատսպարանքին: կ'ելլեն ոտքի մութին մէջէն ու մեղմօրէն, վատահօրէն, յամառօրէն կը կանչեն դիս իրենց անունները տալով. Ահա՛ սա, որ կը կոչուի «Հեզ յոյս» եւ որ կը վերջանայ հազիւ լսելի ու վախկոտ փափաքով մը՝

Գուցէ՝ ես՛րէն թեւ թեւի անցնինք
այն նեղ կածանէն,
Տանինք մեր սէրը չըբնաղ՝ հեռու
կեանքէն ախտաւոր,
Հովը անուշ կը փըչէ բուրումներով
բեռնաւոր...

Ու ինչ քաղցր է մտիկ ընել զիրենք՝ իրիկնաժամերուն, երբ սիրտդ լեցուն է: Ականջդ փ վար կը փափաքի կորսուած ժամերու մասին, եւ կորսուած հարըս – տութեանց յիշատակովը սիրտդ աւելի կը լիանայ: Ոմանք անտառակ են ու հեչտամոլ, կը խօսին կրքի պահերուն մասին, երբ՝ խոնարհ, դեղերած ես պատուհանի մը տակ. մութին մէջ, յանուն անուշ ժպիտի մը: Կամ երբ զացած ես բեռնաւոր սրտով ու նետես հարուստ բազուկներով կորսուած տեսիլքի մը: Պատանութիւնը ի՜նչ անուշ է:

(Շար. 34)

«ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻԻ

ՄԻԼԱՆՕ. – *Տիկին Մարի Մնտիկեան* 500 *եւրօ*։

***

ՓԱՐԻԶ. – *Տէր եւ Տիկին Կարապետ Զըրբաչեան* 500 *եւրօ*։

***

ՆՈՒԱԶԻ. – *Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պալեան* 100 *եւրօ*։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **«SEVAN»** de Vienne
présente

le Spectacle de Noël

de l'ECOLE ARMENIENNE

Le dimanche 11 janvier
à 15 heures précises

au Théâtre Municipal de Vienne

Au programme:
- Chants, danses
- Poésies, Sketches
- Théâtre sous la direction de Nareg DOURIAN en collaboration avec la Maison de la Culture Arménienne de Vienne.

Comme chaque année, le Père Noël sera au rendez-vous pour distribuer cadeaux et friandises aux enfants.

Venez nombreux les encourager...

(Շար. ա. էջէն)

նը կը կատարէր ի նպաստ երկխօսութեան եւ հաշտութեան։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ Շրէօտէր հրաւիրուած է Նորմանտիի ցամաքահանման 60-*րդ տարեդարձին* (1944, *Յունիս* 6) *եւ ընդունած է հրաւէրը*։ *Առաջին անգամն է որ գերմանացի նախարարապետ մը կը հրաւիրուի այս արարողութեան*։

ԼԵԺԻՈՆԷԼՈՉի համաճարակը մեծ համակատարութիւններու հասած է Փա – տը – Գալէի նահանգին մէջ, ինչ որ պատճառ եղած է Առողջապահութեան նախարարին այցելութեան, Յունուար 1-*ին, Լանսի հիւանդանոցը*։ *Ցարդ* 63 *հոգի վարակուած է եւ վեց մեռեալ կայ*։ *Համաճարակը կարեւորագոյնն է Ֆրանսայի մէջ եւ պատճառները կը փնտռուին*։

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

- *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*
- *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement
pour 95 euros
(frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդեւոր սակագինը

	€	
Մահազդ	140	(167,44)
Հոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Հարսնիք–Նշանտուք	125	(149,50)
Ծնունդ	125	(149,50)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% *Թէ.Վէ.Ա.* (*տե՛ս վաճառքի մէջ ընդհ. գումարը*)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՓԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 *տող*) *մահազդներու պարագային եւ* 1/8-*րդ* (12-13 *տող*) *մնացեալին*։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret': 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՄԸՄ-ԻՐԱՆՍ

ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԳԷՍ

մասնակցութեամբ՝
ՅՈՎՍԷՓ – Ի (*Հալէպէն*)
եւ «ԿՈՄԻՏԱՍ» Նուագախումբին

Շաբաթ, Յունուար 10-ին

Hôtel SOFITEL
«**Forum Rive Gauche**»ի սրահներէն ներս
17 bis, Boulevard Saint-Jacques, 75014 PARIS

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01 44 05 17 77 *կամ* 01 43 78 57 67 *Թիւերուն*։

ՓՆՆԴԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ ՍՈՒՐԲ ԾՆՆԴԵԱՆ
Ժամը 15-*ին՝ սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեան*։
Ժամը 16-*ին՝ Ճրագալոյցի պատարագ*։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30-*ին*։
Պատարագ՝ ժամը 10·30-*ին*։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին՝ Զրօրհնէք կը կատարուի։

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
Բ. Օր Ծննդեան։ Յիշատակ Մեռելոց
Ժամը 10-*ին պատարագ կը մատուցուի*։
Պատարագի աւարտին ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ կը կատարուի «վասն համօրէն ննջեցելոց»։

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 16·30-*ին*։
Պատարագ՝ ժամը 17·30-*ին*։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9-*ին*։
Պատարագ՝ ժամը 10·30-*ին*։
Պատարագէն ետք Զրօրհնէք։

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
ՄԵՌԵԼՈՑ
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30-*ին*։
Պատարագ՝ ժամը 10·30-*ին*։
Պատարագէն ետք՝ Հոգեհանգիստ։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 4
Պատարագ՝ ժամը 10·30-*ին*։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 16·30-*ին*։
Պատարագ՝ ժամը 17·30-*ին*։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30-*ին*։
Պատարագ՝ ժամը 10·30-*ին*։
Զրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն յաւարտ պատարագի։

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ՝ ժամը 10·30-*ին*։
Յաւարտ պատարագի Հոգեհանգստեան արարողութիւն «վասն համօրէն ննջեցելոց»։

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Ժամերգութիւն՝ ժամը 16·30-*ին*։
Պատարագ եւ նախատօնակ ժամը 17·15-*ին*։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30-*ին*։
Պատարագ՝ ժամը 11-*ին*։
Յաւարտ պատարագի Զրօրհնէք կը կատարուի։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՒԼ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Ժամերգութիւն՝ ժամը 16·30-*ին*։
Պատարագ եւ նախատօնակ ժամը 17·30-*ին*։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Պատարագ՝ ժամը 10-*ին*։
Զրօրհնէք՝ ժամը 12-*ին*։

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ–ԼԻՈՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 16-*ին*։
Ընթերցուածք՝ ժամը 16·30-*ին*։
Պատարագ՝ ժամը 17-*ին*։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԲՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30-*ին*։
Պատարագ՝ ժամը 10-*ին*։
Յաւարտ պատարագի Զրօրհնէքի արարողութիւն կը կատարուի։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔՈՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց
Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Եկեղեցւոյս «Կոմիտաս» երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ՝ ժամը 10-*ին*։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԲՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Ընթերցուածք՝ ժամը 16-*ին*։
Պատարագ՝ ժամը 17-*ին*։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30-*ին*։
Հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 9·45-*ին*։
Զրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ հարաւային Ֆրանսայի
Պատարագը կ'երգէ «Սահակ–Մեսրոպ» Երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եղլմազեանի։

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ՝ ժամը 10-*ին*։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 4
DIMANCHE
4 JANVIER
2004

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՆԴ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 299

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·850 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 79e ANNEE — N° 20·850

ԵՐԲ ՄԱՍԸ ՊԱՀԱՆՋՈՒՄ Է ԱՄԲՈՂՋԻՑ...

Գրեց՝ ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

Վերջերս (2003 Սեպտ. 12) Երեւան լոյս տեսնող Գրական Թերթին մէջ երեւցաւ չահապրգռական յօդուած մը Վազգէն Գաբրիէլեանի գրիչէն, հետեւեալ խորագիրով՝ «Տարօրինակ առաջարկ, կամ դարձ ի չրջանս իւր»: Ինդրոյ առարկայ առաջարկը Դաւիթ Գասպարեանի կողմէ հրապարակ նետուած էր ատկէ քանի մը ամիս առաջ, նոյն Թերթին մէջ տպուած դրութեամբ մը: Հոն ի հարկէ կ'առաջարկուէր Հայաստանի Հանրապետութեան սահմաններէն ներս «արեւմտահայերէնին տալ պետական կարգավիճակ»: Վ. Գաբրիէլեան (որ ի դէպ՝ ծանօթ եւ յարգուած մասնագէտ է արեւմտահայ գրականութեան ու նաեւ հրատարակած է հատորներ Սփիւռքի գրականութեան վերաբերեալ, ուսումնասիրութիւն եւ ծաղկաքաղ) այս գրութեան է, որ կը հակազդէ երբ իր մասնագէտի տեսակէտը կը յայտնէ, ջրելով յայտնուած առաջարկը ու ցոյց տալով անոր անհեթեթութիւնը: Այս ամբողջը ամենայն քաղաքավարութեամբ: Փաստարկները ըստ ամենայնի համոզիչ են, կամ գոնէ այդ տպաւորութիւնը կը ձգեն: ա) Արեւմտահայերէնն եւ արեւմտահայ գրականութիւն բաւական չափով դասաւանդուած են հայաստանեան դպրոցներուն եւ «բուհ»երուն մէջ: բ) Հայաստանի մէջ արեւմտահայերէնի պաշտօնականացումը ամէն պարագայի մասնաւոր նպաստ մը պիտի չբերէր Սփիւռքի հայախօսութեան աստիճանի բարձրացումին: գ) Պաշտօնական ըսուած լեզուն ըստ էութեան պետութեան մը լեզուն է և «ցաւօք սրտի՝ միայն այստեղ՝ Արեւելեան Հայաստանում է մեր պետականութիւնը, եւ ապրող ժողովուրդը Արեւելահայերն են»: դ) Երկիր մը չի կրնար երկու պաշտօնական լեզու ունենալ (բացի գաղութարար իշխանութեան լուծէն նոր ազատած երկիրներէն, ուր տեղական լեզուն տակաւին ազգային լեզուի արժէք չէ ստացած լիովին) :Ատոնք են բերուած փաստարկները: Երեւակայութեան յատուկ պակաս մը ցուցաբերող, բայց երեւութապէս՝ ողջախոհութեան կռուանին վրայ ամուր նստած փաստարկներ են, որոնք ըստ ինքնեանց՝ ոչինչ ունին գայթակղելի: Ընթերցողին կը ձգեմ ամէն մէկը կշռադատելու պարտականութիւնը: Վերջին հաշուով երկու լեզու (եւ երկու ուղղագրութիւն) ունենալն ալ «միասնութեան խանգարիչ գործօն չէ»: Ես հակառակը պիտի չըսէի:

Հետաքրքրական է հեռուէն հետեւիլ հայաստանցի մտաւորականներու միջեւ ծաւալած այս վէճին: Մենք ենք (հայախօս Արեւմտահայերս) ձեւով մը եւ անշուշտ միայն ի միջի այլոց՝ վէճին ու վիճաբանութեան խնդրոյ առարկաները բայց վէճը մեզմէ անկախ կ'ընթանայ, տարբեր ոլորտներու մէջ: Վերացական վէճ, քնական է, եւ առով խակ (կամ առով հանդերձ) չափազանց չհեկնան: Արեւմտահայերը պէտք է ընդունի՞ արդեօք որպէս Հանրապետութեան միւս պաշտօնական լեզուն: Ինչի՞ պիտի ծառայէր ընդունուիլը: Պիտի ծառայէ՞ր, թէ պիտի վնասէր: Մորհրդանշական արա՞բք մը պիտի մնար, թէ ատկէ անդին պիտի անցնէր: Բան մը պիտի փոխէ՞ր երկրի լեզուական իրականութենէն:Իսկ ի՞նչ կը նշանակէ «խորհրդանշական»: Ի՞նչ հետեւանքներ կրնայ ունենալ խորհրդանշական ճանաչում մը: Ահաւասիկ ձեզի լուրջ հարցումներ, որոնք կրնային (եւ դեռ կրնան) լուրջ հարցաքրութեան մը ծնունդ տալ: Զոր պիտի ուզէի ամփոփել մէկ ակնարկով. «խորհրդանշական ճանաչում» մը արդեօք ձեւ մը պիտի չըլլա՞ր ընդունելու Հայ կոչուած այս ժողովուրդին եզակի դրութիւնը աչխարհի երեսին: Այո, կը կրկնեմ, չափազանց չահագրգռական հարցումներ են ասոնք, որոնք կրնային դառնալ ազգային չափանիշով ու ծաւալով խորհրդածութեան մը առարկաները, ուղենիշի դեր կատարող բանաձեւերը: Կրնային դառնալ, ճիշդ է, պայմանաւ որ ունենայինք մտածող մտաւորականութիւն մը, իրարու խօսքը լսել ու յարգել գիտցող գրչի ու մտքի սպասարկուներ, եւ պայմանաւ որ նուազագոյն չափով հասկացողութիւն մը կազմուէր «խորհրդանշական» բառին չուրջ: Ձկա՞ն այդ պայմանները, յստակ է: Մինչ այդ, ստիպուած ենք բաւարարուելու Վազգէն Գաբրիէլեանի փաստարկներով եւ ընդունելու, որ կանուխ է հաւանաբար պահանջելու համար խորհրդանշական երեւակայութեան մը կազմաւորումը:

Այդ (հարցաքրութեան եւ խորհրդածութեան) մակարդակին վրայ չեն ընթանար փոխանակուած դաղափարները, դժբախտաբար: Պզտիկ օրինակ մը: Վերը նչուած չորս փաստարկներէն առաջինը այն էր, որ պետական հոգածութիւնը կայ ու կայ: Պաշտօնականացում չէ ան ու չի կրնար ըլլալ, բայց ճանաչումի ձեւ մըն է վերջին հաշուով, կ'ըսէ Վ. Գ.: Երբ ուրեմն պետական հոգածութեան խօսքը կ'ըլլայ այս ձեւով, հեղինակը այն կարծիքը կը յայտնէ, թէ «պէտք է պետականօրէն օգնել Սփիւռքի դպրոցներին..., յաճախակի դարձնել սփիւռքահայ ուսուցիչների՝ Հայաստանում վերապատրաստման գործը, ստեղծել յանձնաժողովներ, որոնք կը համակարգեն, կը նորմաւորեն այսօրուայ դրական արեւմտահայերէնը, որ տարբեր գաղթօճախներում տարբեր է...»: Ընդգծումը կը պատկանի յօդուածագիրին:

Վատահ եմ՝ բարի զգացումէ մը եկած յայտարարութիւն մըն է այս մէկը, այս մէկն ալ: Բայց քանի որ աչխարհը միայն զգացումներով չի դառնար, կարելի է հարց տալ, թէ արդեօք ո՞վ որո՞ւն պիտի վերապատրաստէ: Հայերէն գիտցո՞ղը թէ չգիտցո՞ղը, գաղութներու ներքին պայմանները ճանչցո՞ղը թէ չճանչցո՞ղը, երկլեզուութեան եւ երկրորդ լեզուի ուսուցումին մասին գաղափար ունեցո՞ղը թէ չունեցողը: Ո՞վ՝ որո՞ւն: Անմիատարր արեւմտահայերէնի սուտ յանկերգը հնչեցնո՞ղը արդեօք (քարի զգացումէ մղուած կամ գաղափարախօսութեան չեփորներէն տարուած, ի՞նչ տարբերութիւն, քանի որ երկու պարագաներուն ալ՝ արդիւնքը սուտի մը ինքնահաճոյ արձագանգումն է), թէ իր սեփական լեզուին միատարրութեան եւ միատարրումի պահանջներուն մասին յստակ (ոչ գաղափարախօսական) գաղափար մը ունեցողը: Տասնեակ անգամներ լսած եմ, մասնաւորաբար մասնադէտներ հաւաքող համաժողովներու ընթացքին, արեւմտահայերէնի այլատարրութեան մասին այս կարծիքը: Այդ նիւթին չուրջ լման դասախօսութիւններու ալ ստիպուած եղած եմ ականջ տալու: Քարոզ մը հազար ձեւերով պէտք է կրկնուի որպէսզի դառնայ ճշմարտութիւն: Բայց ի հարկէ՝ հոս չէ՞ փաստարկներուն փաստարկը, միւս բոլոր փաստարկներուն տուն տուողը, եւ Դաւիթ Գասպարեանի առաջարկին իսկական պատասխանը: Սիրելի Դաւիթ, արեւմտահայերէնը հազիւ լեզու մըն է: Ինչպէ՞ս կրնայ յատակնիլ պաշտօնական ներկայութիւն վայելել: Հազիւ լեզու մըն է, անմիատարր խօսուածք մը, որ ո՛չ իսկ չնորհքով քերականութիւն մը ունի: Ա՛ռ այժմ՝ չեմ ուզեր մանրամասնել ու անհարկի կերպով ծանրաբեռնել ակնարկս: Բայց ընդունիլ պէտք է, թէ այնքան առեն որ այս յանկերգները կրկնուին, խորհրդանչական երեւակայութիւնը պիտի մնայ չզոյ եւ ինքնանդրադարձի մեր հրաւէրներն ալ կատարելապէս ապարդիւն:

Երանի՛ միայն այդ ըլլար սակայն: Յօդուածին վերջին սիւնակին մէջ, երբ համոզիչ փաստարկներու պաչարը սպառած է այլեւս, Վազգէն Գաբրիէլեանի ոճը յանկարծ կը դառնայ աւելի խածան ու կ'իջնէ մէկ մակարդակ վար, յայտնաբերելով միեւնոյն առեն մտահոգիչ չփոթութիւն մը: Կը գրէ. «Անկեղծ ասած, լեզուի եւ ուղղագրութեան հարցում փոխադարձ... քայլեր անելու առաջարկ որեւէ սփիւռքահայի կողմից չեմ լսել»: Կ'ընդմիջեմ պահ մը մէջբերումը: Պէտք ունիմ լուսաբանութեան: Ի՞նչ «քայլեր»ու մասին է խօսքը, ի՞նչ դիջումի եւ փոխզիջումի մասին: Մենք (ըսենք՝ հայախօս Արեւմտահայերս) մեր լեզո՞ւն պիտի փոխենք արդեօք: Կամ թերեւս մեր ուղղագրութի՞ւնը: Մնաց չփոթութիւնը: Պարզ բառերով ըսուած, մէկ քով ձգելով պահ մը փիլիսոփայական մտորումի անհրաժեչտութիւնը խորհրդանչականի եզերին չուրջ. պարսաւագիրին հեղինակը կը մոռնայ, որ Սփիւռքը (կամ ինչ որ մնացած է հայախօս Սփիւռքէն իր արեւմտահայ թեւով) պետութիւն չէ ու չի կրնար ո՛չ դիջումներ ընել, ո՛չ ալ փոխզիջումներ ընդունիլ: Կը պակսի հոս պաչտօնականացումի տարողութիւնը եւ տարողականութիւնը: Սփիւռքը կրնայ միայն անհատապէս իր զգացումները արտայայտել: Եւ ով որ կը յաւակնի Սփիւռքի անունով խօսելու, չունենալով ոչ մէկ ներկայացուցչական հանդամանք, պարզապէս իրեն արտօնուած դերէն դուրս ելած կ'ըլլայ: Ուրեմն չի՛ք դիջում եւ փոխադարձ քայլ: Անչուչտ այս ձեւով պարզուածը մէկ մասն է միայն ընդհանուր չփոթութեան: Պէտք է խոստովանիլ, որ Հայաստանցի մտաւորականները «քայլեր»ու մասին կ'արտայայտէին եւ այդ կարծիքները ալ կը չեփորուէին հայաստանեան կամ հայաստանամիտ թերթերէն ու բեմերէն: Ոչինչ, բացարձակապէս ոչի՛նչ փոխուած է ուրեմն այդ օրերէն ի վեր: Հրաւիրուած ենք ի գոնուա: Որ այլեւս առաչինեան կեդրոնը չէ: Այլ՝ հայագիտութեա՛ն կեդրոնը: Նուրբ, չատ նուրբ փոփոխութիւն:

Այս չնչին բայց էական փոփոխութեան

●▶

քով՝ ուսացած է վերջերս համազգային հանդամանք:

Բայց չարունակենք ընթերցումը. «Աւելին՝ կարդացել եմ այնպիսի տողեր, որոնք կարող են զայրոյթ առաջացնել»: Հոս իջանք վերջնականապէս նչանագրելու եւ ուղղագրութեան ճղճիմ վէճին: Յարգելի հեղինակը կ'ակնարկէ ի հարկէ՝ անարժանիս գրած մէկ յօդուածին («Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ», Մարտ 2003), ուր կ'ըսէի թէ «այդ ուղղագրութիւնը պարզ վիրաւորանք մըն է»: Այո, վիրաւորանք մըն է: Ինչո՞ւ զայրոյթ պէտք է յառաջացնէ այդ ըսածս: Անձնական զգացում մըն էր արտայայտածս, ներքոյակ, ներանձնական, մտերիմ զգայումներէս մէկը: Մ՞այդ իսկ իրաւունք պիտի չունենամ արտայայտելու: Մ՞այդ իսկ պէտք է լռեմ ընդմիչտ, փորիս մէջը պահեմ որպէս անասելի դաղտնիք: Վազգէն Գաբրիէլեանը պէտք է ուրեմն իմ զգայումներուս վրա՞յ ալ իչխելու իրաւունք ունենայ, իրաւունք ունենալէ առաջ իմ եւ իմ գաւակներուս լեզուին վրայ իչխելու: Որովհետեւ նրբութիւն մը կայ կըրկին, որ վրիպած է յօդուածագիրի ուչադրութենէն: Ես իրմէ ոչի՛նչ կը պահանջեմ, բացարձակապէս ոչի՛նչ, ո՛չ մէկ գիջում, ո՛չ մէկ քայլ, ո՛չ մէկ փոփոխութիւն, ո՛չ մէկ վերադարձ ու վերանորոգում, ո՛չ մէկ բարեացակամութիւն: Գրածս Ֆրանսա լոյս տեսած գիրքի մը մասին էր: Հայաստանի մէջ Վազգէն Գաբրիէլեանը կ'ընէ ինչ որ կ'ուզէ, կը խօսի ի՛նչ լեզու որ կ'ուզէ, հայերէն, ռուսերէն թէ ուրիչ բան, եւ կը տպէ իր գիրքերը ի՛նչ ուղղագրութեամբ որ կը փափաքի: Բայց Հայաստանէն դուրս ստալինեան հին բարքերը չեն քալեր եւ խղճմտանքներուն վրայ ճնչում չես կըրնար բանեցնել: Մարդիկ տակաւին կը խորհին եւ կը խօսին ազատ: Նրբութիւնը այն է, որ Ֆրանսա լոյս տեսած գիրքի մը առաջնահերթ նպատակը Ֆրանսահայերու կողմէ ձեռնուիլն էր, եթէ ոչ կարզացուիլը (եւ եթէ այդ չէր, ա՛լ աւելի անհեթեթ է կացութիւնը): Թող Վազգէն Գաբրիէլեանը բարեհաճի ինծի թոյլատրել, որ կարծիք մը ունենամ Ֆրանսա լոյս տեսնող գիրքի մը հայերէնի ուղղագրութեան մասին: Ինչը կարծիք մը թող յայտնէ, երբ ես Հայաստան գիրքեր տպեմ:

Բայց ամբողջ յօդուածին ամէնէն գեղեցիկ, ամէնէն ուժով, ամէնէն ապչեցուցիչ, նաեւ՝ ամէնէն զուարճալի բաժինը հիմա գալիքն է: Կը մէջբերեմ. «Եւ ընդհանրապէս որքա՞ն է տեղին ու բանական, երբ մասը պահանջում է ամբողջից, տարագիրը՝ երկրաբնակից, պետականութիւն ունեցող երկրից, որտեղ հայագիտութեան կենտրոնն է» (ընդգծումը՝ հեղինակինն է): Իսկ ինչո՞ւ հայագիտութեան կեդրոն ըլլալու քիչ մը պոռոտ ու փուչիկ յատկանիչը կը յիչուի հոս: Որպէսզի յարգելի յօդուածագիրը կարենայ բացատրել, թէ այդ երկրի կառավարութիւնը «խարխուելով Հանրապետութեան լեզուաբանների եւ մանկավարժների ճնշող մեծամասնութեան, ինչպէս նաեւ Սփիւռքի չատ մտաւորականների միասնական կարծիքի վրայ», կը գտնէ որ «Հայաստանի Հանրապետութիւնում գործող ուղղագրութիւնը գիտականօրէն հիմնաւորուած է...»: 1946–ի երջանիկ օրերուն վերադարձած ենք կարծէք: Երբ Սփիւռքի վարձկան մտաւորականները «միասնական» կարծիք կ'արտայայտէին եւ այդ կարծիքներն ալ կը չեփորուէին հայաստանեան կամ հայաստանամիտ թերթերէն ու բեմերէն: Ոչինչ, բացարձակապէս ոչի՛նչ փոխուած է ուրեմն այդ օրերէն ի վեր: Հրաւիրուած ենք ի գոնուա: Որ այլեւս առաչինեան կեդրոնը չէ: Այլ՝ հայագիտութեա՛ն կեդրոնը: Նուրբ, չատ նուրբ փոփոխութիւն:

Այս չնչին բայց էական փոփոխութեան

HERMAN VAHRAMIAN

Passeur d'images, passeur de textes

par Anahide TER MINASSIAN

Architecte, peintre, sculpteur, éditeur, écrivain, journaliste, Herman Vahramian, l'une de figures les plus originales de la diaspora, est né le 29 novembre 1939, dans une famille arménienne aisée de Téhéran, Depuis 1960, il vit en Italie et s'est fixé à Milan où, après un passage à Rome, il a achevé ses études d'architecture à l'Institut Polytechnique. C'est avant tout un créateur. A Milan, il a été l'un des fondateurs de l'ICOM et des éditions Oemme. A Münich, de l'Institut Musicam. Au fil des ans, il est devenu un chantre des sociétés multiculturelles du Moyen Orient et un spécialiste reconnu en Italie des relations culturelles inégales entre l'Orient et l'Occident. Voici, en quelques mots, une brève présentation d'un homme et d'une œuvre sur lesquels nous reviendrons plus en détails.

En avril 2003, lorsque je reçus d'Italie, le superbe catalogue de l'exposition **«1862, La Perse, images d'un voyage italien»** qui débutait à Pavie, c'était le troisième ouvrage auquel, en quelques mois, Herman Vahramian avait apporté sa contribution.

L'exposition Keshishian à Venise

En effet, en automne 2002, Herman (c'est sa signature d'artiste) a participé à Venise, dans le cadre du Ca' Zenobio, le collège des Mekhitaristes surnommé le **Palais des Arméniens,** à l'organisation d'une exposition des œuvres d'un photographe arménien de Bulgarie, Garo Keshishian, et à la préparation de son catalogue[1]. Garo Lévon Keshishian est né à Varna en 1946. Artisan-photographe anonyme dans un petit port de la Mer Noire lorsque la Bulgarie était encore une démocratie populaire, il s'est hissé au rang d'un artiste créatif dont les œuvres ont été exposées à Varna, Plovdiv, Budapest, Arles, Tokyo, Huston, Los Angeles, Istanbul etc. Dans le catalogue qu'il a établi et préfacé, Sergio Poggianella, historien d'art et galeriste milanais, spécialiste du futurisme et de Giovanni Balla, analyse l'œuvre de Keshishian en invoquant Bataille, Barthes et Derrida. Dans des cycles de photos en noir et blanc où priment les hommes et le social —**Les Tziganes, Les Ouvriers de l'industrie sidérurgique** de Varna, des **Soldats astreints au travail,** des **Nus** à la chair pitoyable ou superbe—, Keshishian cherche à saisir, à travers l'image du réel, l'intimité des êtres. C'est une photographie «subjective», grave ou ironique, qui suscite la réflexion. Selon les termes mêmes du critique italien, les 42 photos d'Arméniens de Varna datées de 1996, lui ont, **«ouvert les yeux sur le Monde arménien».** Ces portraits d'hommes, de femmes et d'enfants, sérieux, joyeux ou tristes mais jamais résignés, disent **«comme dans une séquence de cinéma, l'histoire d'un peuple persécuté à l'égal des Juifs et dispersé depuis le génocide de 1915 aux quatre coins du monde...»** (p.10).

Un homme révolté

Tout autre est le contenu du petit ouvrage dont Herman Vahramian est l'auteur: **Superpartes. Il «pensiero nano» al tempo della globalizzazione (Superpartes. La «Pensée naine» à l'heure de la globalisation)[2].** C'est une diatribe contre la «pensée unique» surgie au cours de la mondialisation qui a instauré une culture de la médiocrité. Son expression typique est la «pensée naine» définiie comme une forme de «crétinisme» politique, moral et culturel, fondée sur les pseudo-valeurs d'une modernisation sans projet et la capacité d'homogénéïsation culturelle des médias. Dans ce livre qui s'adresse d'abord aux Italiens, dont la cible est le pouvoir de S. Berlusconi et les mafias politico-financières, Herman dénonce la stérilisation spirituelle et le conformisme de l'intelligenzia rangée sous la bannière du «politiquement correct», déplore la disparition de la gauche et de la droite laissant place en Italie au Nouveau Centre et à l'ultra-libérale Forza Italia. Il vitupère contre l'idéologie du marché imposée par l'Occident aux pays du **«Resto del Mondo»** («le reste du monde») réduisant l'homme à sa seule fonction d'**Homo Oeconomicus.** Et, se souvenant du peuple arménien, il voit dans l'occidentalisation sauvage qui entraîne la destruction des traditions et des identités culturelles une forme de génocide culturel ou de génocide blanc. Aujourd'hui, alors que prévaut sur la planète une identité interchangeable, alors que s'étend le «monoculturalisme américain», la médiocrité de la «pensée naine» a aussi envahi le domaine de l'art. Ces jugements, si excessifs soient-ils, ne sont pas très loin des analyses d'un Joseph Stiglitz, Prix Nobel d'Economie, qui dénonce la politique économique dévastatrice du FMI dans les pays en transition et les pays du Sud et une mondialisation sapant les valeurs traditionnellles[3].

Ecrit après le 11 septembre 2001 et au début de la croisade américaine contre le terrorisme, le livre de Herman est une tentative de réhabiliter les Etats de l'Orient islamique assimilés à «l'Axe du Mal». C'est aussi une tentative de rationaliser le Djihad: **le recours chaque jour plus fréquent au sacrifice, à l'immolations de jeunes kamikazes par le suicide», «arme du pauvre», (basse technologie/perte totale de l'humanité) n'est pas moins efficace pour frapper l'ennemi que le recours à la «très haute technologie à risque zéro», (comme cela se passe entre Paléstiniens et Israëliens)** (p.54).

Ce texte violent est le cri d'un homme révolté, artiste et militant, qui revient à ses engagements de jeunesse —le tiers-mondisme et l'anti-américanisme— à l'heure de l'altermondialisme. L'usage constant des aphorismes, des expressions poétiques, des formules lapidaires où se côtoient intuitions géniales, humour grinçant et moralisme, révèle un imaginaire apocalyptique et l'influence de Nietzsche.

Un voyage imaginaire en Perse

L'exposition organisée à Pavie sur **La Perse en 1862,** autour d'images apportées par une expédition italienne[4], est le fruit d'une collaboration féconde entre le critique Sergio Poggianella et Herman Vahramian. Ils ont su trouver l'appui d'institutions officielles (le Ministère des Affaires Etrangères d'Italie, la Région de Lombardie, le Ministère des Biens culturels à Téhéran, les Ambassades d'Arménie et de Géorgie à Rome), le soutien de Zatik (association d'amitié arméno-italienne à Rome), celui de l'Union des Arméniens d'Italie de Milan et obtenir le prêt d'un certain nombre d'objets de l'Institut culturel iranien de Rome, du Musée National et du Musée du Palais de Golestan de Téhéran.

Dans son introduction **«La Perse aller et retour. Le voyage comme métaphore de l'Art»,** Sergio Poggianella rapporte les circonstances de sa première rencontre avec Herman. En décembre 2001, celui-ci était venu l'interviewer dans une galerie d'Art moderne de Milan, lors d'une exposition de **«tapis de guerre»** d'Afghanistan. Ces tapis représentent des cartes et perpétuent une tradition persane. Ces tapis témoignent de la vision géopolitique des artisans qui les ont conçus. Herman a immédiatement traduit les caractères persans des Etats et des drapeaux figurés sur un tapis tissé à Herat en 1950. Il a été ce «tapis-volant» qui a permis à Sergio Poggianella d'entreprendre avec Herman un voyage imaginaire en Perse.

L'argument de cette exposition a été fourni par une **Mission scientifique italienne en Perse,** en 1862. L'année précédente, le 27 mars 1861, le Roi Victor Emmanuel II a proclamé Rome capitale de l'Italie et même si l'unité italienne n'est pas achevée avant 1870, on assiste à une multitude d'initiatives pour insérer le nouvel Etat dans les relations internationales. Cette mission en Perse doit, sous couvert scientifique, recueillir un maximum de renseignements politiques, économiques et culturels sur ce pays lointain mais connu des missionnaires catholiques. La Mission scientifique, composée de quelques 16 civils et militaires, arrive à Téhéran après un longue périple d'abord maritime, puis continental en suivant la route des caravanes, Batoum, Tbilissi, Erévan, Tabriz, Zanjan, Qazvin. L'expédition comprend un photographe, Luigi Montabone, qui va se révéler un artiste. Armé d'un appareil acheté à Paris où triomphait Nadar, il rapportera un album de 72 photos sépia, d'une valeur esthétique et d'un intérêt documentaire réels sur le Caucase nouvellement conquis par les Russes et surtout sur la Perse des Qadjars[5]. Sans négliger les monuments et les sites des villes traversées, les mosquées et les palais de Téhéran dont le palais royal de Gostan et son célèbre Trône, Luigi Montabone s'est attaché à photographier les hauts dignitaires, qui ont accepté, à commencer

---

●►

Նրբութիւնը նկատի առնելով, օր ըստ օրէ աւելի համոզուած եմ թէ կը սխալինք, երբ կը կարծենք որ նշանագրերու հարցը պարզ թէքնիք կամ արհեստագիտական հարց մըն է: Բայց նոյնքան ու աւելի կը սխալինք, երբ կը կարծենք որ նշանագրերու չուրջ քաղաքական սկզբունքներէ մղուած որոշումի մը պատմական յիշատակումը բաւարար փաստարկ մըն է: Վերջապէս, եւ աւելի քան երբեք, կը սխալինք երբ վերակոչի կ'ենթարկենք ազգային միասնութեան վերաբերող կարգախօսներ: Կը բաժնենք նոյն պատկերացումները, երէկ՝ ասալինեան կեդրոնին, այսօր՝ հայագիտական կեդրոնին չուրջ եւ հետ:

Բայց կարծեմ ինչ որ երկար ատեն պիտի չարունակէ հնչել ուղեղիս մէջ այդ բառերը պիտի մնան. «...երբ մասը պահպանում է ամբողջից, տարապիրը երկրաբնակից...»: Ճիշդ է, ի՞նչ իրաւունք ունիմ ես, խեղճ խլեակս, որեւէ բան պահպանելու պետականութիւն ունեցող երկրից: Իր որոշումները անճեռնմխելի են: Բայց ուրեմն երկրաբնակը ինքզինք կը տեսնէ եղեր որպէս «ամբողջ»ը: Ա՛յդ է, որ վերին աստիճանի յափշտակիչ կը դառնեմ, մնացեալը երրորդական է: Ա՛յդ՝ ազգայնականութեան տրամաբանութիւնը: Պիշ պիշ կը նայիմ, կը լսեմ, կը կարդամ, կ'ուսումնասիրեմ, մէկ առ մէկ գիտեմ այդ տրամաբանութեան ներքին օրէնքները, դարձդարձիկ փաստարկներն ու փաստարկումները, ոլորապտոյտ բանականութիւնը (Գոլումպիա համալսարանէն ներս այդ մասին դասեր ալ կուտամ, աշակերտներուս հետ կը քննեմ ու կը քննարկեմ, դիրքեր կը յանձնարարեմ, հարցը իրենց հետ կը խորացնեմ տիւ ու գիշեր, անխոնջ հետաքննութեամբ), եւ սակայն ամէն օր վերստին՝ կը հիանամ, չեմ կշտանար ընծայուած հանդիսադրութեամբ: Ուրեմն ամբողջն էր ինք եւ ես չէի գիտեր, չէի անդրադարձած մինչեւ այսօր: Ես՝ մաս, դուն՝ ամբողջ: Ինչպէ՞ս կրցեր եմ ապրիլ այսքան տարի առանց այդ աչք ծակող ճշմարտութեան գիտակ ու գիտակից ըլլալու: Ա՛յդ յայտնագործումին: Խենթենալիք է:

Բայց կարծեմ կը հասկցուի հիմա, թէ ինչո՛ւ անհատական զգացումի եւ ախոռանքի մը արտայայտութիւնը գայրոյթ կը պատճառէ վերին չրջանակներէն ներս: Ո՛չ միայն ազգայնական տրամաբանութիւն: Ա՛յլեւ իրաւատէրի հոգեբանութիւն: Ա՛յսքան տարի է՝ կը ճգմեն գիս իրենց մոյկերուն տակ իրենց «ամբողջ»ի իրաւունքով: Բայց այդ իսկ բաւական չէ: Կ'ուզեն նաեւ որ ժպտիմ եւ չնորհակալութիւն յայտնեմ:

*
**

Երբ յաջորդ սերունդներու պատմաբանները իրենց ուշադրութիւնը դարձընեն մեր ժամանակաշրջանին վրայ եւ հարց տան իրենք իրենց, թէ ի՛նչ էր արդեօք այդ չրջանի հայ մչակութային կեանքի յատկանիշը, ի՞նչ պիտի ըլլայ իրենց պատասխանը: Ժ. դարուն կար Զարթօնքը, կար Ազգային Բանասիրութեան սկզբնաւորութիւնը, կար Գրապայքարը, կար Ճեղափոխութիւնը: Ի. դարուն, կար Ազգային Դատը, կար Համայնավարութիւնը, կային Ներգաղթի վէճերը, Անկախութիւնը: Բայց ի՞նչ պատահեցաւ յանկարծ Ի. դարու վերջաւորութեան, ԻԱ.ի սկիզբը: Ի՞նչ բան յուզեց ամբողջ Հայութիւնը, ի՞նչ բան բորբոքեցուց, բռնկեցուց ամէնուն երեւակայութիւնը, ի՞նչ բան պատճառ եղաւ որ մարդուն մէջ էջեր ու էջեր գրուին թեր ու դէմ, ի՞նչ բան թեմերէն խանդավառեց ճառասացները ու սրահներէն ճաթեցուց ունկնդիրները: Ի՞նչ բան դարձաւ մտային անունդ, խօսակցութեան նիւթ, հաղորդակցութեան առարկայ, ուղեղային պրկումի առիթ, գեղարուեստի ծնունդիչ տարր: Այսինքն՝ ի՞նչ էր ասոնց մչակոյթը: Նարեկացի եւ Առաքել Սիւնեցի ուրիշ ժամանակներու մչակոյթն էր: Նիկողոս Սարաֆեան եւ Յակոբ Օշական չէին կարդացուած տակաւին: Ուրեմն ասոնց ժամանակի մչակոյթը ո՞րն էր արդեօք: Եւ պատասխանը պիտի ըլլայ պարզ ու մեկին: Ո՛չ թէ Ուղղափառութեան պայքար, ինչպէս անցեալ դարերուն: Ո՛չ թէ Գրապայքար, ինչպէս Ժ. դարուն: Այլ՝ Ուղղագրապայքար: Ծիծաղելի՞ է: Ո՛չ իսկ: Բայց տխուր՝ անկասկած:

Իսկ այս պատմաբանները մի՞թէ պիտի հասկնա՞ն, թէ Ուղղագրապայքարը միայն յատկանիշ մը չէր, այլեւ՝ ախտանիշ մըն ալ էր, ընդհանուր հիւանդութեան մը ախտանիշը: Մի՞թէ պիտի հասկնա՞ն, թէ յԱմի Տեառն Մերոյ 2003–ի՝ ախտաբանական չփոթութիւն մը կը տիրէր ամէնուրեք նշանագրերու հարցին ու արեւմտահայերէնի խորհրդանչական ճանաչումին միջեւ: Եւ վերջապէս՝ պիտի հասկնա՞ն մի՞թէ, թէ ինչո՛ւ արեւմտահայերէնի պետական ճանաչում մը Հայաստանի Հանրապետութեան կողմէ անկարելի էր ու անկարելի պիտի մնար, ի հեճուկս բոլոր անձնական ու անհատական բարիկամեցողութիւններուն: Ցաջորդ սերունդներու պատմաբանները պէտք պիտի ունենան ներկայ մտորումներուն ախթի տուող Վ. Գ.ի յօդուածը խորթափանց քննարկումի ենթարկելու, ըմբռնելու համար այդ անկարելիութիւնը հիմնող տուեալները:

Պետութիւնը որպէս գաղափար եւ որպէս իրականութիւն անկարելի էր որ իր սահմաններէն ներս անդրադառնար դինք հիմնող արտաքսումին: «Ամբողջ»ը անհերքելի է: Սփիւռքը զուտ ժխտականութիւն մըն է:

Մ. Ն.

Նիւ–Եորք

par le souverain lui-même, de «poser» devant l'objectif, de laisser «prendre» leur image, en dépit de la tradition iconoclaste de l'Islam. Les portraits de Nasr-ed-Din Shah (1831-1896), du prince héréditaire, un enfant rachitique de 8 ans relégué dans sa cour, à Tabriz, des khans et des gouverneurs, des soldats de la Garde royale, porteurs des hautes coiffures coniques ou cylindriques, insignes de leur autorité, sont autant de révélateurs politiques et psychologiques. A Tbilissi, le portrait en pied de la princesse Klobje, nièce du prince Orbéliani, avec les jeux de lumière sur ses nattes somptueuses, sur le velours, la fourrure, et la moire de sa robe, avec le léger voile transparent soulignant le modelé délicat du visage, peut être comparé à un tableau contemporain d'Ingres ou de Winterhalter.

Le matériel iconographique recueilli au cours du voyage à illustré le récit de l'expédition italienne recensé dans un copieux ouvrage par l'un des membres de l'expédition, Filippo di Fillipi[6]. Présentées sous forme d'anthologie, des pages de cet ouvrage ont été intégrées dans ce catalogue de 2003.On y constate l'esprit d'observation et la capacité d'investigation des Italiens. De Tbilissi à Téhéran, ils n'ont négligé aucune expression de la vie politique, économique, sociale et religieuse : l'organisation et la personnalisation du pouvoir, l'histoire et les rivalités régionales (turco-perse et anglo-russe), la vie urbaine, le commerce, les moyens de communication, la diversité des peuples, des langues et des croyances.

Autour du monde caucaso-persan découvert par l'expédition de 1862, Herman Vahramian, le principal responsable de l'exposition de Pavie, a cherché à élargir à l'aide de cartes, de manuscrits, de miniatures, de lithographies, de tapis, d'objets vernaculaires ou rituels, de calligraphies, de poèmes, voire de photographies récentes, la «vision» des voyageurs italiens du XIXe siècle et notre «vision», à nous, spectateurs du XXIe siècle. Lecteur de Mircea Eliade, il a montré, à l'aide de manuscrits et d'images, les aspects culturels, spirituels et symboliques du chiisme et de l'héritage zoroastrien, la place de l'épique et du mythique dans les gestes de la vie quotidienne.

Dans ces regards croisés entre l'Italie et la Perse, entre l'Occident et l'Orient au XIXe siècle, regards croisés car Nasr ed-Din Shah fut un souverain modernisateur et le premier à voyager en Europe (1873, 1878, 1889), Herman a introduit le regard des Arméniens, témoins et récepteurs millénaires, comme les Géorgiens et les Juifs, de la culture iranienne. Et surtout il a donné sa propre perception du monde iranien. Et de fait, la majeure partie des 420 pièces de l'exposition sur la Perse viennent de la collection patiemment constituée durant cinquante ans par le couple Margo Tomassian (une arménienne originaire d'Iran) et d'Anselmo Francesconi (un sculpteur italien) résidant à Milan[7]. Une collection dépoussiérée et classée par Herman qui a aussi déniché d'autres objets **«méprisés des Iraniens».** Le rapprochement entre des pratiques artisanales, des formes, des couleurs, des images et des textes contemporains leur a donné une profondeur historique et les a ancrés dans une tradition préislamique.

Outre les nombreuses mentions des voyageurs italiens au sujet des Arméniens, la remarquable carte des sanctuaires arméniens établie, en 1691, à Constantinople, par Eremia Tchelebi Koumurjian[8], les inscrit dans un espace qui comprend l'antique Persarménie, l'actuel Azerbaïdjan iranien, où Tabriz est encore le siège d'un évêché arménien. La représentation de l'Univers, concept abstrait de l'infini, sous la forme d'un centre, nombril du monde, souligne les homologies culturelles : gemme irradié par un lacis de fils d'or (triptyque de l'église géorgienne de Khakhouli), rosace taillée dans la pierre (Chapelle St-Jean de Gandzasar au Karabagh) ou enchassée dans des triangles de céramique (mosquée de Kassian). La photo du jeune prince héréditaire, tirée à Tabriz par Luigi Montabone, a pour toile de fond, un tableau représentant en cavalier son père, Nasr ed-Din Shah, œuvre du célèbre peintre arménien Hakob Hovnatanian. On retrouve, jusque chez les Arméniens d'Ispahan, Dame Soleil (Khurshid Khasnum), à la face ronde et resplendissante, un talisman zoroastrien matrimonial de bon augure reproduit sur divers supports : céramique, bois, carton, tissus brodés multicolores. Même, dans la représentation des événements fondateurs de la mystique chiite, le martyr d'Ali, le gendre du prophète, et de ses deux fils Hassan et Hussein, le drame de Kerbala commémoré chaque année le jour dit d'**Asciura,** (le 10 du mois de Moharran) par des processions de flagellants et par des lamentations publiques, on repère un tableu de l'arménien Sarkis Zakariran[9].

Le catalogue de l'exposition est un ouvrage d'art raffiné complété par une bibliographie et un glossaire. Une maquette combinant avec subtilité images et textes, des fonds où domine le noir, renforcent la qualité visuelle des photographies et en favorisent la lecture. La structure du catalogue est thématique. De la légende de Rostam, le héros du **Chah Namé (Livre des Rois)** aux justiciers Artavazd et Mehèr, des mythes de la Caverne aux dragons et aux **vishaps,** on retrouve les Arméniens. Lithographies, tissus imprimés à la main, poèmes calligraphiés, miniatures aux couleurs éclatantes évoquent l'épopée d'**Eskandar** (Alexandre Le Grand), la geste du Shah Ismaïl (1498-1523) le fondateur de la dynastie séfévide qui fit du chiisme duodécimain la religion d'Etat de l'Iran, le règne de Fath Ali Shah le fondateur, en 1796, de la dynastie qadjar. Les spécimens d'art populaire racontent la vie quotidienne : peintures figuratives naïves et scènes amoureuses «osées», décors muraux, cartes à jouer, icônes religieuses, narguilés, miroirs, instruments de musique, talismans, soieries et brocarts. Une série remarquable de peintures sur verre, une technique apparue au XVIIIe siècle, reproduit des versets coraniques ou des figures féminines dévoilées. Sans oublier les héritages zoroastrien et chrétien, une place importante a été accordée au saint et au sacré dans l'art musulman : calligraphies arabes du Coran, apport du soufisme à la tradition musicale des **achoughs.** La bataille de Karbala représentée par des peintres modernes, «chantée» et mimée par des conteurs professionnels photographiés dans les rues de Téhéran, fait le lien entre le passé et le présent...

Soutenu par des amis italiens et arméniens —citons parmi ces derniers Sétrag Manoukian, Vazrig Bazil, Minas Lourian, Piero Kuciukyan, Alice Tachdjian, Zareh Baghoomian— Herman Vahramian a fait une lecture très personnelle de la culture iranienne, une lecture inspirée et enrichie par sa double expérience diasporique d'Arménien d'Iran vivant en Italie.

LES documents de l'architecture arménienne

La carrière de Herman Vahramian a démarré en Italie avec la publication de la remarquable série des **Documenti di Architettura Armena,** résultat du travail enthousiaste d'un groupe d'architectes et d'ingénieurs italiens et arméniens. Constitué en 1967, ce groupe pionnier comprend le professeur d'architecture du Polytechnique de Milan, Adriano Alpago-Novello, Haroutioun Kazandjian, Armen Manoukian, Herman Vahramian et le fils de l'écrivain Kostan Zarian, Armen Zarian, qui vient de quitter l'Italie pour rejoindre son père en Arménie soviétique avec sa femme et ses quatre enfants. Deux ans après la grande manifestation du cinquantenaire du génocide arménien à Erévan (1965), des changements sont perceptibles tant en Arménie ou l'on assiste à la montée des revendications nationales que dans la diaspora. En automne 1967, sur l'invitation du Comité **«Spurk»** de Erevan, chargé des relations avec la diaspora, une première mission part en Arménie. Elle est dirigée par A. Alpago-Novello; elle comprend A. Manoukian, H. Kazandjian et un excellent photographe, Giovanni Nogaro. La mission visite une cinquantaine de monuments médiévaux arméniens, très souvent à l'abandon et rapporte 4000 photos. C'est la première d'une série de missions en Arménie caucasienne dont la dernière —et la 27e— a eu lieu en octobre 2002! Au cours des ans, la composition des missions soutenues financièrement par des institutions italiennes a changé. De nouveaux chercheurs et de nouveaux champs d'investigations en Turquie et en Iran sont apparus[10]. Herman Vahramian participe à trois campagnes en 1970 dont deux en «Arménie historique». Plus tard, il retournera en Arménie soviétique puis en Arménie indépendante. Depuis 1968, il est engagé dans l'aventure éditoriale de la publication des **Documenti di Architettura Armena.** Elle a débuté en octobre 1968, avec la grande exposition d'Architecture Médiévale Arménienne de Milan. C'est un événement dû à la collaboration entre l'Arménie (Institut d'Art de l'Académie des Sciences, Municipalité d'Erévan, Comité **«Spurk»**) et l'Union Culturelle Arménienne de Milan, une petite association (l'ensemble des Arméniens d'Italie représentent à l'époque 2 à 3000 personnes), qui va prendre le relais des Mekhitaristes de Venise et se montrer remarquablement active et efficace jusqu'à nos jours. Les organisateurs sont les frères Hrant et Vasken Pambakian, A. Alpago-Novello, H. Kazandjian, Armen Manoukian, Herman Vahramian, Paolo Cuneo, Tommaso Breccia Fratadocchi et Armen Zarian (en Arménie). Les textes du catalogue sont signés par A. Alpago-Novello et Armen Zarian. L'exposition fera le tour du monde pour finir, en 2000, dans le nouveau Musée d'Architecture d'Erévan. Hrant Pambakian et son ami Onnik Manoukian l'accompagneront souvent d'une ville à l'autre.

Il faut s'arrêter un instant sur la personnalité d'Onnik Manoukian (1900 - 1983). Cet industriel italien, arménien patriote, admirateur et bienfaiteur des Mekhitaristes, père de cinq enfants dont trois, Armen, Agopik et Virjin vont se passionner pour la culture arménienne, a joué un rôle décisif dans la carrière de Herman Vahramian en finançant la vaste entreprise éditoriale, historiuqe et critique, des **Documenti,** placée sous l'égide de la Faculté d'Architecture du Polytechnique de Milan et de l'Académie des Sciences d'Arménie. En effet, de 1968 à 1994, de la publication du premier volume consacré au monastère de Hagbad (inscrit aujourd'hui par l'UNESCO dans le patrimoine universel de l'humanité) jusqu'au 22e volume consacré à Makaravank, le nom de Herman Vahramian apparaît comme co-éditeur et secrétaire éditorial à côté du nom des éditeurs Agopik et Armen Manoukian. D'un volume à l'autre si les textes trilingues (italien, anglais, arménien), sont rédigés par des spécialistes différents, Herman impose à ces ouvrages un style dénotant les exigences d'un architecte qui a abandonné les chantiers pour les ateliers d'imprimerie: dimensions et graphiques de la maquette, cartes en noir et blanc, plans, élévations et textes en regard des images, compositions typographiques. Parallèlement, de 1970 à 1985, Herman Vahramian s'investit dans l'édition de 25 ouvrages publiés dans la série plus éclectique des **Ricerche sull'Architettura Armena** (Recherches sur l'Architecture Arménienne). La création à Milan en 1976, avec la participation de Gabriella Uluhogian et de Lévon Zékiyan du CSDCA (Centro Studi e Documentazione della Cultura Armena / Centre d'Etudes et de Documentation de la Culture Arménienne) co-financé par les familles Manoukian, Pambakian et Serapian est une étape. La disparition, en 1983, d'Onnik Manoukian qui laisse un legs destiné à continuer les travaux éditoriaux et les activités du Centre en est une autre. Jusqu'à sa mort, les livres avaient été édités à Venise, par la maison d'édition catholique **Ares.** En 1985, Herman Vahramian, Agopik Manoukian et son fils Sétrak s'associent pour créer **Oemme Edizioni,** acronyme de Onnik Manoukian, une maison d'édition sans but lucratif, spécialisée dans la culture et l'iconographie. Désormais, les **Documenti** sont édités par **Oemme,** et portent comme estampille l'élégant logo dessiné par Herman : un cercle bleu ou rouge en suspens au-dessus d'une calligraphie noire.

A la recherche d'une identité artistique

Les activités éditoriales d'Herman Vahramian,ne peuvent faire oublier ses activités artistiques et ses recherches personnelles. Arménien venu d'Iran, il lui a fallu d'abord apprendre l'italien, puis découvrir et assimiler à travers la culture italienne les forme et les valeurs du monde occidental, même si l'Italie constitue à ses yeux une «voie moyenne» vers ce monde. Un apprentissage difficile durant les années 1960 et 70 dans une Italie en pleine mutation. Il opte pour la pratique de la peinture et de la sculpture. Paradoxalement, c'est en Occident qu'il découvre les richesses spirituelles et artistiques de l'Orient, qu'il découvre la culture arménienne. Il sort enfin du ghetto des Arméniens d'Iran où l'on connaissait mieux les EU que son voisin : **«le processus de diasporisation avait commencé».** Après une période d'études des écoles artistiques occidentales, ses recherches sur la couleur, la ligne, la forme, le ramènent vers la tradition abstraite et le symbolisme du Moyen Orient, vers une peinture (une sculpture) qui n'est pas une représentation du réel mais obéit à une nécessité intérieure. A Van Gogh il préfère bientôt Kandinsky et Klee. Longtemps, il se tient aux rigueurs du blanc et noir —le noir, cette non-couleur, **«symbole de vie dans la tradition orientale»**— comme on le constate, en 1981, dans l'exposition de ses peintures au Palais Stelline, à Milan ou en 1983, à Bergame où sous le titre de **Ararat** il a présenté des **«images pour un art arménien moderne».** Mais, en 1988, au Museum Bochum, le noir a pour contrepoint une féerie chromatique de rouge, de jaune, de vert et d'or[11]. La pratique de l'épure et des arabesques, la distribution pondérée des volumes et des couleurs trouvent leur application dans l'art de l'affiche : au total 22 affiches de Herman, souvent magnifiques, ont rythmé expositions, conférences, séminaires et concerts.

L'ICOM

Mais la grande œuvre de Herman Vahramian, celle qui a été l'aboutissement de ses recherches sur l'identité et sur la culture arméniennes contemporaines, sur le concept de minorité culturelle, a été l'ICOM (un sigle formé des termes «Institut» et «Communication»), l'**Instituto per le culture non dominenti** (Institut pour les cultures non dominées). A l'origine, il y a ses retrouvailles, à la fin des années 70, avec un camarade de jeunesse, Ludwig Bazil, un compositeur arménien d'Iran, échoué en Allemagne. Puis sa rencontre avec Giorgio Pacifici, sociologue et poète italien. Tous les trois sont des artistes marginaux dont l'art (musique, poésie, peinture) n'est pas «reconnu», tous les trois s'intéressent au devenir des cultures des peuples minoritaires et persécutés du Moyen Orient (à l'époque, principalement les Kurdes) et à la crise d'identité des peuples (Perses, Turcs, Arabes, Arméniens, Azéris, Géorgiens etc.), qui soumis à la domination économique, politique et culturelle de l'Occident, libéral ou soviétique, recherchent une solution dans le fondamentalisme religieux ou le nationalisme.

C'est en 1978 que l'ICOM parut au grand jour, lorsque du 29 juin au 1er juillet, eut lieu, au Club Turati, à Milan, un premier séminaire international sur le thème de **«La structure niée: la culture arménienne dans la diaspora».** C'est un souvenir inoubliable. Ce fut ma première

●►

rencontre avec Herman Vahramian. Il frappait par sa beauté, par son élégance naturelle et par un mélange de susceptibilité et d'orgueil qui tenait les gens à distance.C'est dans ce séminaire qui réunissait des intellectuels et des artistes italiens et arméniens souvent en marge des institutions et venus d'horizons différents, que j'ai rencontré pour la première fois Jeanine Altounian, Séta Kapoïan, Bédros Terzian, Marc Nichanian, Nora Nércessian, Krikor Beledian, Agopik Manoukian, Ludwig Bazil, Annie Garmirian. C'est là, que j'ai retrouvé Jiraïr Libaridian et Haroutiun Kurkdjian. C'est là que j'ai connu les Manoukian et les Pambakian. Durant trois jours, l'autopsie du **«hayabahbanoum»**, théorie et pratique préconisées par les organisations politiques et religieuses de la diaspora, la critique du culte, mortifère pour certains, du passé, l'affirmation de la diaspora comme entité distincte, la justification d'une identité et d'une culture arméniennes diasporiques furent l'occasion de confrontations fécondes, de joutes verbales, d'amitiés (ou d'inimitiés) durables et, pour quelques uns, d'un début de notoriété. De 1978 à 1983, sept séminaires de l'ICOM rassemblèrent devant un public motivé, à la Sorbonne, à Aix-en-Provence, à Milan, anciens et nouveaux intervenants[12]. Citons parmi ces derniers Hérold Alexanian, Krikor Chahinian, Edvart Gulbenkian, Tigrane Jamgotchian, Varoujan Kazandjian, Claire Mouradian, Bruno Sakayan, George Bournoutian, Richard Hovhanessian, Tigrane Kouyoumdjian, Liliane Daronian, Houri Varjabédian etc. à côté d'intervenants français (Richard Marienstras) et italiens (Giorgio Pacifici, Giancarlo Bolognesi, Rosa Bianca Finazzi, Claudio Gugerutti, Franca Olivetti-Manoukian, Augusto Zuliani etc.), témoins de métissages culturels des diasporas. D'un séminaire à l'autre, chacun s'exprimait dans sa langue maternelle ou culturelle (arménien, français, anglais, italien). Toutefois, dans cette Babel. l'arménien —oriental ou occidental, littéraire ou pidgin— s'imposa comme la langue de communication. Il apparut qu'il existait en diaspora une prose, une poésie, une musique, des arts arméniens vivants, ayant intégré, après la catastrophe de 1915, l'espace étranger et «l'ouverture à l'Autre»[13].

L'ICOM fut un mouvement intellectuel mais son expérience se solda par des ruptures. Ruptures inévitables dues au contexte international. L'ICOM avait été un «lieu» de dialogues, mais aussi d'affrontements entre des individus, des générations et des idéologies. Pouvait-il en être autrement à l'heure de Brejnev et d'Andropov en Arménie soviétique, en ces «années de plomb» marquées par la violence politique en Italie et en RFA, dans le contexte de la guerre civile libanaise et de la déstabilisation des communautés du Proche-Orient, au moment où le terrorisme arménien (1975-1983) exigeait de la Turquie la reconnaissance du génocide de 1915 ? Ruptures dues aussi à des luttes internes pour la direction de l'ICOM.

Un homme du livre

Inlassablement, H. Vahramian, continua ses activités éditoriales en multipliant les collections éditées chez **Oemme.** Les travaux des deux premiers séminaires de l'ICOM furent publiés, entre 1979 et 1982, avec la collaboration de Marc Nichanian, dans les séries la **Structure Niée** et **Kamar** où trouva place, en 1988, un livre composé avec Sétrak Manoukian, **Gharabagh/Documenti.** Dans la collection **Skyes and Lands,** dévolue aux œuvres de photographes européens, orientaux, russes et arméniens sur des **«thèmes anthropologiques historiques et culturels du plateau caucasien, iranien et anatolien»,** il publia trois superbes albums, en noir et blanc, **Ermakov-Armenia 1910** (1982), **Hayduk (1862-1912),** (1984), **Hichatak** (1990),. La collection **Muhrak (Sceau)** se résuma à deux éditions (1988), l'une en anglais, l'autre en français, de l'**Histoire de la Fédération Révolutionnaire Arménienne Dashnaktsoutiun (1890/1924)** de Hratch Dasnabédian et à un livre consacré à l'itinéraire d'un missionnaire italien de la Propagande de la Foi en Arménie, Kurdistan, Géorgie, Perse, **Giovanni Batista Boeti 1743/1794** (1989). Tous ces ouvrages, rédigés par des collaborateurs arméniens ou italiens, portent sa marque : le noir «couleur» dominante, des maquettes esthétisantes, la qualité de l'iconographie et de la cartographie, le mélange hardi de gravures d'époque et de photographies récentes.

Une amitié très forte a uni Herman Vahramian à Ludwig Bazil (1931-1990). Tous deux ont eu en commun d'être des Arméniens nés en Iran, d'avoir été affublés par leurs parents de prénoms germaniques, d'avoir fait des études en Italie et d'avoir rejeté leur société d'origine. La réelle empathie qui existe entre les deux hommes a abouti à la création de la collection **Musicam,** et d'un Institut de même nom à Münich où résidait Ludwig Bazil. Si l'Institut Musicam a été un échec, Herman a cependant publié une série de 15 études - textes (en français, italien, anglais, arménien) et partitions musicales originales de Ludwig Bazil sur la musique contemporaine arménienne et caucasienne et a organisé une série de concerts. Né à Hamadan, violoniste et compositeur, Ludwig[14] a été l'élève de Luigi Zamerini et diplômé de l'Académie Santa Cecilia à Rome. En 1959 il a créé le groupe **Hay Yerg** qui cherche à allier la musique classique à la musique populaire arménienne. En 1964, il quitte l'Iran pour s'installer à Münich et joue dans des orchestres symphoniques. Mais dans sa vie, l'essentiel reste la composition musicale. Ses recherches sur Sayat Nova et Komitas, sa conception très orientale d'une musique qui «incorpore» répétition et silence et favorise la méditation, le poussent à écrire des quattuors, à privilégier certains instruments —la flûte, **«archétype primordial de la sonorité»,** les instruments à corde (violon, violoncelle, alto)— permetant de créer ainsi une **«abstraction musicale».** En mars 1977, Herman et Ludwig, réussissent à présenter, durant plusieurs jours, dans l'église San Maurizio du Monastero Maggiore de Milan, une exposition de peinture, des concerts de quattuor, des chants, des poèmes de Daniel Varoujan, des textes de Krikor Narégatsi, dans le cadre du programme **Ararat** dont l'ambition est de réaliser une **«œuvre d'art globale»** (musique, poésie, peinture, architecture), fondée selon la leçon des Anciens, sur les arts du rythme. La disparition brutale de Ludwig le 18 août 1990, deux ans après le suicide du jeune frère de Herman, **«lâché comme un caillou à Toronto»** est un drame. Elle a créé chez Herman un vide qui n'a jamais été comblé.

C'est une période de bouleversements en Arménie soviétique (séisme de 1988, révolution de 1989, guerre du Karabagh, indépendance en 1991) et d'engagements dans la diaspora brusquement réveillée et mobilisée en faveur de l'Arménie. Réalisée à Milan, le 29 novembre 1990, l'interview de Herman par Rouzan Zakarian, envoyée du mensuel **Arvest** d'Erévan, lui a permis de «dire», en arménien, ce qu'il n'a pas eu la capacité «d'écrire» (hantise de la page blanche? maîtrise insuffisante de la langue littéraire?)[15]. Malgré le **«drame psychologique»** (hay spürkian hokédrama) vécu par Herman sur le mode d'une ironique défaite, malgré sa posture héroïque d'artiste incompris, il y a dans sa tentative d'analyser le puzzle de ses souvenirs où, aux rêves et désirs contrariés, se mêlent fantasmes, amour de la mère, haine du père et du philistinisme de la bourgeoisie, un effort d'investigation introspective et une claire vision de la diversité culturelle des diasporas arméniennes. Ce «testament» où Herman annonce sa démission de la vie arménienne, comme Garabed Poladian l'avait fait en 1949, se heurta au silence glacial de l'intelligenzia arménienne. A l'exception notoire de Vahé Ochagan qui lui dédia, en mai 1991, quatre chroniques littéraires élogieuses dans **Asbarez** se référant aux angoisses des Kostan Zarian, Chahan Chahnour, Hagop Ochagan, il rappelait qui plus qu'une étendue terrestre l'Arménie était un espace spirituel.

Le retrait annoncé de Herman Vahramian de la scène arménienne coïncida avec l'indépendance de l'Arménie et des changements en Italie. Le transfert de la chaire du professeur Alpago-Novello de Milan à Venise entraîna, en 1992, le transfert du CSDCA et des éditions **Oemme** dans un petit palais vénitien, propriété des Mekhitaristes mais restauré par la famille Manoukian, la Loggia des Temanza. Une unique association, l'OM, remplaça les précédentes avec comme objectif la recherche et la sauvegarde de tous les aspects de la culture arménienne mais en favorisant l'architecture. Le changement de lieu s'accompagna du changement des hommes. Depuis 1992, le musicologue Minas Lourian est le secrétaire de l'OM, dont les activités diversifiées tournées vers l'Arménie, l'Italie, l'Europe mériteraient une étude séparée. La même année, les conversations de Herman Vahramian avec trois amis sur ce qu'il appelle la «diaspora de l'esprit» faisait l'objet d'une publication originale[16]. Cet «adieu aux armes» relativement serein est un apport à la connaissance de l'identité arménienne en diaspora. Lorsque, en 1993, parut **Vagharchabad/Etchmiadzine** la 23e et dernière monographie des **Documenti,** trois des fondateurs de cette série, Armen Manoukian, H. Kazandjian, Armen Zarian étaient morts et à la place de Herman Vahramian, Ara Zarian, le petit-fils de Kostan Zarian, en assuma l'édition.

Le mariage de Herman Vahramian avec Chiara Negri, une éditrice, fille d'un célèbre sculpteur italien et la naissance de leur fils Pietro-Khosrov lui ont donné une nouvelle impulsion. Ces dix dernières années, il a tenu dans **Agora,** le supplément culturel du quotidien catholique milanais l'**Avvenire,** une chronique sur les questions religieuses et culturelles dans l'espace méditerranéen, sur l'Islam, sur les fondamentalismes religieux, sur les conséquences humaines des conflits du Proche et Moyen Orient (déstabilisation, déplacements et migrations des populations, afflux de réfugiés) et des bouleversements advenus dans les Balkans. Il a mis aussi son talent de dessinateur au service de la caricature politique[17]: de féroces histoires sans paroles dont le message peut-être décodé de Paris à Téhéran, pointent capitalistes, marchands d'armes, pollueurs, dictateurs, télévision etc. Il a aussi cherché à créer avec des partenaires italiens et iraniens des espaces de dialogue dans un café littéraire ou une galerie d'art.

Son éclectisme, son besoin de liberté, sa difficulté à accepter une autorité, à se plier à des règles consensuelles l'ont empêché de s'engager dans une carrière universitaire ou politique. Avec les risques que cela comporte, il a été et il reste un artiste, un créateur constamment en gésine de nouveaux projets. Son «retour» aux Arméniens depuis un an ou deux coïncide avec la certitude, douze ans après l'indépendence de l'Arménie que la diaspora est destinée à durer, que l'identité arménienne n'est pas seulement territoriale. Témoin de futur, il veut, aujourd'hui, reprendre et actualiser le programme de l'ICOM, réaffirmer la **diaspora della mente,** découvrir, l'esprit des diasporas.

A.T.M.

Paris, novembre 2003

---

(1) *Garo Keshishian*, a cura di Sergio Poggianella. Nicolodi edit., Rovereto, 2002, 163p.

(2) Edizioni Medusa, Milano, 2002, 61p. Une tête grimaçante, œuvre du sculpteur F.-X. Messerschmid (1736-1786), orne la couverture. Le livre a été publié dans une collection où l'on trouve Grégoire de Tours, Jacques Derrida, Michel de Certeau.

(3) Cf. Joseph E. Stiglitz, *La Grande Illusion*, Paris, Fayard, 2002.

(4) 1862, *Persia, Immagini di un viaggio italiano*, catalogue de l'exposition du Castello di Belgioioso (Pavie) (5/21 avril 2003) rédigé par S Poggianella et H. Vahramian, Nicolodi edit. Rovereto, 2002, 163p.

(5) Réunis dans un album conservé dans la Bibliothèque Royale de Turin. Treize de ces photos concernent la Transcaucasie, essentiellement Tbilissi. Une photo de la cathédrale d'Etchmiadzne évoque l'Arménie.

(6) Filippo de Filippi, *Note di un viaggio in Persia nel 1862*, Milano, 1865, 404p.

(7) En 1993, à Erévan a été fondé un Musée du Moyen-Orient grâce à la donation de Marcos Grigorian (un Arménien d'Iran, peintre diplômé de l'Académie des Beaux-Arts de Rome, fondateur à New-York de la Gorky Gallery) et de sa fille Sabrina, couvrant l'art de la Perse du IVe millénaire avt. J.-C. au XIXe siècle.

(8) Cette immense carte manuscrite (358×120 cm.) récemment découverte à Bologne a fait l'objet d'une étude magistrale. Cf. Gabriella Uluhogian, *Un' antica mappa dell Armenia*, Ravenna, 2000.

(9) Sarkis Zakarian, *Scène de procession de l'Asciura*, (huile sur toile, 56×43 cm.), Téhéran, 1976, collection de l'artiste, Glendale, Calif.

(10) Il est impossible dans le cadre de cet article de citer tous les protagonistes de ces missions. Citons pour mémoire Agopik Manoukian, Paolo Cuneo, Gabriella et Hayk Uluhogian, Marco Brambilla, Gaïané Casnati. Remerciements particuliers à Agopik Manoukian qui m'a envoyé une importante documentation. Il ne faut pas oublier les travaux de Sirarpie Der Nercessian à la même époque.

(11) Museum Bochum, *Herman Vahramian, Werke 1973 bis 1988, Gemälde, Zeichnungen, Skulpturen, Graphik*, Oemme edizioni, 1988.

(12) Sous l'intitulé général de *Struttura Negata* (*Structure Niée*), ces séminaires furent consacrés à la «*Culture arménienne dans la diaspora*», aux «*Intellectuels arméniens*», au «*Christianisme en Orient*», à la «*Femme arménienne en Orient et en Occident*», au dilemme «*Arménien, non-Arménien*».

(13) Cf. Krikor Beledian, *Cinquante ans de littérature arménienne en France. Du même à l'autre*, Paris, 2001. Un ouvrage indispensable.

(14) Il est le père du jeune poète de langue arménienne Vazrig Bazil.

(15) Un tapuscrit de 63 pages, «Տէր, կեցո դու զՀայս զերապայծառ եւ երջանկայիշատակ», dont 12 de biobiblographie, envoyé à une trentaine d'intellectuels arméniens. Je lui ai consacré une ou deux séances de mon séminaire à l'EHESS de Paris.

(16) Agopik Manoukian, Ornella Rota, Andrea Beolchi, *Diaspora della mente. Conversazioni con Herman Vahramian*, Milano, 1992.

(17) Un genre prisé en Orient. Cf. *Kambiz*, intro. de A Zuliani, graphisme de H.V., *Oemme ed.*, Milan, 1985. Dessins d'un remarquable caricaturiste iranien.

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83, rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
MARDI
6 JANVIER
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·851 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 79e ANNEE — N° 20·851

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՇԱՐՄ-ԷԼ-ՇԷՅԽԻ ՕԴԱՆԱՒԻՆ ՋԱԽՋԱԽՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

148 ՄԵՌԵԱԼ,
ՈՐՈՆՑ ՄԷՋ 133 ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐ

Ցունուար 3, Շաբաթ վաղ առաւօտեան, եգիպտական Ֆլայշ Էղլայնզի 737 Պոյինկը կը սկսէր բարձրանալ Շարմ-էլ-Շէյխի օդակայանէն, երբ անմիջապէս պատահեցաւ արկածը եւ օդանաւը ջախջախուեցաւ կարմիր Ծովուն մէջ: 148 մեռեալներուն 133-ը Ֆրանսացիներ էին, որոնք Փարիզ կը վերադառնային Ամանորեան քանի մը օրուան արձակուրդէ ետք: Զոհերուն մէջ են 6, 7 եւ 11 հոգինոց ամբողջ ընտանիքներ, որոնց ազգականները Շաբաթ առաւօտ, Ցունուար 3-ին, կը սպասէին Ռուասիի օդակայանը իրենց ժամանումին: Աղէտին տարողութիւնը չատ մեծ է եւ կառավարութեան անդամները, սկսելով նախարարապետէն, Ռուասի փութացին, մինչ Ըրնօ Մուզըլիէ Շարմ-էլ-Շէյխ կ'երթար եւ կը նկարագրէր իր տեսած դիակները, կատր-կատր եւ անճանաչելի: Շիրաք կը հեռաձայնէր նախագահ Մուպարաքի, ամէն կողմէ ցաւակցութիւններ կը հասնէին: Փարիզի Արքեպիսկոպոսը՝ Ժիրանաւոր Ժան-Մարի Լիւսթիժէ հոգեհանգստեան արարողութիւն կը կատարէր Կիրակի իրիկուն, Նոթր-Տամի Մայր Տաճարին մէջ:

Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն որ պատահած աղէտը արկածի հետեւանք է: Օդանաւը անյայտացած է ծովուն խորը եւ Ցունուար 5-ին, կարելի չէր եղած սեւ տուփը յայտնաբերել, կարենալ բացատրելու համար արկածին պատճառները: Նոր տեղեկութիւններ հասան Զուիցերիայէն օդանաւի ընկերութեան՝ Ֆլայշ Էղլայնզի գործածած օդանաւերուն մասին: Զուիցերական օդուժը յայտնեց թէ 2002 Հոկտեմբերէն ի վեր, այդ ընկերութեան օդանաւերը չէին կրնար որեւէ էջը կատարել Զուիցերիա, ոչ ալ օդային սահմանը օգտագործել: Զուիցերիա այս որոշումը տուած է յետ քննութեան՝ ընկերութեան մէկ օդանաւին: Ֆլայշ Էղլայնզ կ'առարկէ որ, Զուիցերիոյ հետ տարակարծութիւնը զուտ նիւթական բնոյթ ունի: Այս ընկերութիւնը մաս կը կազմէ եգիպտական Ֆլայշ Թուրի, որ 1985-էն մասնագիտացած է զբօսաշրջութեան մէջ:

Ֆրանսացի զոհերուն ընտանիքները չաբթուան ընթացքին Շարմ-էլ-Շէյխ կ'երթան եւ պիտի փորձեն դիակներու մը նացորդներէն յայտնաբերել իրենց հարազատները, եթէ կարելի ըլլայ:

ՊԱՏՈՒՈՅ ԼԵԳԷՈՆԻ ՇՆՈՐՀՈՒՄՆԵՐ

Ազնաւուրէն զատ, Ցունուար 1-ի շնորհումներուն կարգին են Ներքին նախարարութենէն՝ Տիգրան-Ժան Զիւիճեան, Ազգ· ոստիկանութեան պատուակալ ընդհանուր քննիչ, որ կը բարձրանայ «Մեծ սպայի» աստիճանին եւ Տիկին Սոնա Ադամեան (ծնեալ Արսէնեան), որ Արտաքին նախարարութեան Արարողակարգի ճիւղին մէջ, Ասպետի աստիճան կը ստանայ, որպէս բարեսիրական կազմակերպութեանց կամաւոր:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ Մ.ՍԱՀԱԿԱՇՎԻԼԻ

Ինչպէս կ'ակնկալուէր, Ցունուար 4-ին, Վրաստանի նախագահ ընտրուեցաւ, չատ լայն մեծամասնութեամբ (մօտ 90%) 36-ամեայ արեւմտամէտ՝ Միխայիլ Սահակաշվիլի, Վրացիներուն համար՝ «Միշա, Միշա»: Քուէարկողներու համեմատութիւնն ալ 50%-էն աւելի էր, ինչ որ ընտրութիւնը կ'օրինականացնէր: Սահակաշվիլի, բացէ ի բաց, Արեւմուտքի մարդն է, թէեւ յայտարարած է որ առաջին այցելութիւնը Ռուսաստան պիտի կատարէ, բայց, կը փափաքի որ Վրաստան ՕԹԱՆ-ի անդամակցի եւ նոյնիսկ մուտք գործէ Եւրոպական Միութեան մէջ:

Նոյեմբեր 22-ին էր, որ ընդդիմութեան այս պարագլուխը մուտք կը գործէր Թիֆլիսի Խորհրդարանը եւ «չատ անոյշ» պետական հարուածով մը ճամբու կը դնէր Շեվարնաձէն, որ կը համակերպէր հրաժարելու: Ինք ալ քուէարկած է ի նպաստ Սահակաշվիլիի, որ պէտք է կ'ըսէ, խօսելէ աւելի գործէ:

Սահակաշվիլի իր պաշտօնը կը ստանձնէ Ցունուար 25-ին եւ ժամ առաջ պէտք է կառավարութիւն մը կազմէ: Երկրին վիճակը հեռու է փայլուն ըլլալէ, տնտեսական վիճակը չատ ծանր է: Առայժմ լաւատեսութիւն կը տիրէ, Ազգ· Մատենադարանին տնօրէնը յայտարարած է. «Շեվարնաձէ ծեր էր, խորհրդային, անկարող, ոչ մէկ օտար լեզու կը խօսէր, ծեր հիւանդ կնոջմով մը: Սահակաշվիլի երիտասարդ է, բազմաթիւ լեզուներ կը խօսի, ճառը ուղղակի է, կինը՝ հրապուրիչ, ինք ալ մեծ յաջողութիւն ունի կիներու մօտ, ինչ որ անկարեւոր բան մը չէ Վրաստանի մէջ»: Հարցը հոն է որ այս առաւելութիւնները պիտի բաւե՞ն երկիրը փրկելու համար: Տնտեսականէն զատ, կայ նաեւ քաղաքական մարզը, պարտի ձեռք ձգել Աճարիան, Աբխազիան եւ Հարաւային Օսէթիան: Սահակաշվիլի նոր պատերազմ մը չուզեր, այլ՝ «զօրաւոր եւ քաշողական Վրաստան մը», որպէսզի իր հպատակները բնական ձեւով ուզեն վերադառնել իրենց տեղը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՃՐԱՓՈՐՁի մտահոգիչ փսիխոզ մը ստեղծուած է այս տօնական օրերուն եւ Ամերիկացիք ալ չուարած վիճակ մը կը պարզեն: Ծնունդէն առաջ, Էռ-Ֆրանս, ընդառաջելով ամերիկեան դիմումներուն ջնջած էր վեց թռիչքներ դէպի Լոս-Անճըլըս: Արդարեւ, ԷՖ-ՊԻ-Ա.Ց-ը չփոթութեան մատնուած էր համանուններու պատճառաւ, սխալելով քանի մը ճամբորդներու ինքնութեան մասին: Այս տեղեկութիւնը հրատարակած էր «Ուոլ Սթրիթ ձըրնըլ», հիմնուելով Ֆրանսական աղբիւրներու վրայ: Էռ-Ֆրանսի երկու թռիչքներու ալ, Դեկտ· 30-ին եւ 31-ին, ընկերացած են ամերիկեան հալածիչ ռմբաձիգ օդանաւեր մինչեւ Լոս-Անճըլըս: Ցունուար 2-ին, Պրիթիշ Էռուէյզ ջնջած է, երկրորդ անգամ ըլլալով, թռիչք մը դէպի Ուաշինկթըն, կառավարութեան հրահանգին ենթարկուելով: Ցունուար 2-ին, Նիքոլա Սարքոզի արդարացուցած է այս իրարանցումը, յայտարարելով որ աւելի լաւ է չատ արագ չարժիլ քան չատ ուշ:

ՔԷՐՔԻՒԿի մէջ Քրտական Դաշնակցութիւն մը կազմելու տրամադրութիւնները եւ Թիւրքմէններու, Արաբներու հակադրութիւնը լարուած վիճակ մը ստեղծած են: Անցեալ չարաթ, Թիւրքմէններու եւ Արաբներու կողմէ կազմակերպուած հակաքիւրտ ցոյցի մը ընթացքին եօթը հոգի մեռած է, Ցունուար 1-ին ալ դաշնահար սպաննուած երկու Քիւրտի դիակները գտնուած են: Քիւրտերը Թուրքիոյ կը վերագրեն զրդռութիւն հրահրելու դերը:

ԹԵՀՐԱՆ մերժած է ամերիկեան առաջարկը մարդասիրական պատուիրակութիւն մը ղրկելու Պամ: Պատուիրակութիւնը պիտի վարէր հանրապետական ծերակուտական՝ Էլիզապէթ Տոլ, նախագահական նախկին թեկնածուին կինը եւ ամերիկեան Կարմիր Խաչին նախագահուհին: Կը թուի որ Խաթամի չէ ուզած նեղ կացութեան մատնուիլ մարդասիրական օգնութեան դիւանագիտական բեռնոյթ տալով: Ցունուար 2-ին, հրաշքով 97-ամեայ ողջ կին մը գտնուեցաւ աւերակներուն տակ, երկրաշարժէն ութ օր յետոյ:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆի Խորհրդարանի 502 ընտրեալները, երեք չաբթուան վիճակումներէ ետք, Ցունուար 4-ին ընդունեցան նոր Սահմանադրութիւնը, որ կը հաստատէ նախագահական ուժով վարչակարգ մը, ինչ որ նախագահ Քարզայիի ուզածն էր: «Աֆղանիստանի Իսլամական Հանրապետութիւն»ը կը նախատեսէ նաեւ երկու փոխ-նախագահներ Պետութեան ղեկավարին կողքին: Սահմանադրութիւնը կը նշէ նաեւ որ «ոչ մէկ օրէնք կրնայ Իսլամի եւ իր բարքերուն դէմ ըլլալ», բայց կրօնական փոքրամասնութիւնները ազատ են իրենց կրօնքը կիրարկելու:

ՖՐԱՆՍԱՑի մէջ, ծխախոտի գիները անդամ մը եւս յաւելում կը կրեն 9% համեմատութեամբ եւ Մարլպորոն օրինակ, կը հասնի 5 Եւրոյի:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ անջրպետեանաւ մը 500 միլիոն քմ· ճամբայ կտրելէ ետք, յաջողութեամբ էջը կատարեց Հրատի մակերեսին վրայ: Երեք ամսուան հետազոտական ծրագիրով ղրկուած անջրպետանաւը առաջին լուսանկարները ղրկած է արդէն: Ամերիկացիներէն առաջ, Եւրոպայի կողմէ ալ Պիկըլ կոչուած անջրպետեանաւ մը ղրկուած էր Հրատ բայց էջին 6 քմ· մնացած ամէն կապ կտրած էր անոր ու երկրին միջեւ: Ամերիկեան ծրագիրը արժած է 820 միլիոն տոլար:

ԷՔՈՒԱԹՈՐի մէջ ձերբակալուած է դաշտավարական մէկ պարագլուխը Գոլոմպիոյ ՖԱՐՔ-ի (Գոլոմպիոյ Յեղափոխական Զինեալ Ուժեր)՝ Սիմոն Թրինիտատ, որու դէմ ձերբակալման միջազգային հրամանագիր կար: Ահաբեկչութեան ամբաստանութեան տակ է եւ կը թուի որ Միացեալ Նահանգները որոշ դեր մը ունեցած են այս ձերբակալութեան մէջ: 40 տարիներու քաղաքացիական պատերազմէ ետք, առաջին անգամն է որ ՖԱՐՔ-ի մէկ պետակալը կը ձերբակալուի:

ԹՈՆԻ ՊԼԷՐ անակնկալ այցելութիւն մը կատարեց Պասրա (Իրաք) չնորհակալութիւն յայտնելու համար բրիտանական զօրքին, որ ժամանդակած էր Ս· Հիւսէյնի անկման: Բայց, Մեծն-Բրիտանիոյ վարչապետը լեզուական վրիպում մը ունեցած է, զոր անգլիացի դէտերը չեզտած են: Արդարեւ, անդրադառնալով ոստիկանական վարչակարգին, ան ձաղկած է մէկը այդ պետութիւններէն, որոնք գանգուածային զուարճութեան (տիսքրեֆըն) ըսած է փոխանակ տեսքրիւֆընի) զինամթերք ամբարած են:

ԱՐԱԲԱՏ»Ի ՅՈՒՅԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՑԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

Հակառակ տրուած լուրերուն թէ Թուրքիոյ մէջ Ցունուար 16-էն կը սկսի Ա· Եղոյեան «Արարատ» ժապաւէնին յուցադրութիւնը, «Մարմարա» (Ցունուար 3) կը տեղեկացնէր օրուան Թրք· թերթերուն արձագանգելով թէ այդ յուցադրութիւնը յետաձգուած է: Որպէս հաւանական պատճառ ցոյց կը տրուէր ազգայնական տարրերու բուռն հակազդեցութիւնը: «Իւլքիւճիւ» կոչուած այդ տարրերուն կեդրոնէն հրապարակուած հաղորդագրութիւն մը խստօրէն քննադատած է ժապաւէնը յուցադրելու որոշումը եւ իշխանութիւնները ամբաստանուած են հակաթուրք հայկական լոպիները քաջալերելու մեղքով: Մշակոյթի նախարարն ալ որ ստորագրած էր յուցադրութեան արտօնագիրը, դատաճան նկատուած է: Ըսած է թէ հակաթուրք ամէն արարք իր գինը ունի եւ թէ այդ նկատումը կարելի է որպէս սպառնալիք ընդունիլ:

«Մարմարա» մեծապէս հաւանական կը նկատէ որ այդ սպառնալիքը պատճառ եղած է «Արարատ»ի յուցադրութիւնը յետաձգելու որոշումին:

ՍՈՒՐԻԱ ԿԸ ՁԳՏԻ ԲԱՐԵԼԱՒԵԼ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԵՏ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Սուրիոյ նախագահը Պաշար Ասատ Անգարա իր առաջին այցին նախօրեակին, իր պալատին մէջ ընդունած է Թուրք ծանօթ լրագրող Մ·Ա· Պիրանտը ու պատասխանած անոր հարցումներուն: Պ· Ասատ անցեալի հակամարտութիւնները մէկդի ձգած Սուրիոյ մը պատկերը տալ ջանացած է, ըսելով որ Թուրքիոյ վերաբերեալ կասկածներ, մտահոգութիւններ ունէին, սակայն, այսօր այլեւս մէկդի ձգուած են անոնք: Ապահովութիւն տուած է որ քրտական զինեալ կազմակերպութիւններուն ապաստան չեն տար եւ կը յուսան Թուրքիոյ հետ տնտեսական յարաբերութիւնները զարգացնել:

Զրոյցին նիւթ եղած է Սանճաքի հարցը· Թուրք լրագրողը հարց տուած է թէ կըրնա՞ն այսօր բացէ ի բաց յայտարարել թէ Թուրքիոյ հետ հողային հարց չունին: Պ· Ասատ պատասխանած է· «Ատիկա այսօրուան նիւթը չէ: Մեր յարաբերութիւններուն զարգացման հետ տարակարծութիւնները պիտի անհետանան: Թող այն տպաւորութիւնը չստեղծուի թէ մենք այս հարցերը մէկդի ձգած ենք, կամ անտեսումի մատնած: Այդ հարցը անպայման պէտք է լուծուի, երկու երկրին չահերուն յարիր ձեւով»:

Իսրայէլի վերաբերեալ հարցումին պատասխանելով, Սուրիոյ նախագահը ըսած է թէ Թուրքիոյ հետ իրենց յարաբերութիւններուն մէջ Իսրայէլի ազդեցութիւնը չի հետաքրքրեր: Եւ այնքան աւելն որ Իսրայէլ ազդեցութիւն չի դրած Սուրիա _ Թուրքիա յարաբերութիւններուն վրայ, իրենք անհանգստութիւն չեն զգար Թուրքիա _ Իսրայէլ սերտ յարաբերութիւններէն:

ԶՐՈՅՑ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՐԽԻՒՆԵՐՈՒ ՓՈԽ-ՏՆՕՐԷՆՈՒՀԻ

ՍՈՆԻԱ ՄԻՐԶՈՅԵԱՆԻ ՀԵՏ

Սոնիա Միրզոյեան պատմաբան ու Հայաստանի պետական – ազգային արխիւներու չորս փոխ – տնօրէններէն մէկն է: Մօտակցութեան սկիզբէն իսկ, դժուար չէ իր անձին մէջ նշմարել կատարած աշխատանքին, ստանձնած պաշտօնին պատասխանատուութեան ու սիրոյն տէր մասնագէտը: Շրջանի մը երբ «պետական»ը կը չարունակէ տակաւին կա՛մ «անտիրական»ի խմաստով մը գոյութիւն պահել, կա՛մ անձնական շահու աղբիւր նկատուիլ, հետաքրքրութիւն ու յարգանք կը ներշնչէ «պետական» մակդիրով հիմնարկի մը նկատմամբ սիրով ու պատասխանատուութեամբ, հոգածութեամբ վերաբերողը:

Ս. Միրզոյեան ծնած է Ադրբեջան. Գանճակ: Աւարտած է Բաքուի համալսարանը, ապա, 1973–ին փոխադրուած Երեւան: Ընդունուած է պատմութեան պետական արխիւը, նախ որպէս դիտաշխատող. յետոյ եղած է բաժնի վարիչ, փոխ – տնօրէն, պատմութեան արխիւի տնօրէն: Կ'աշխատի բնագիրներու օգտագործման բնագաւառին մէջ: 2001–ին պաշտպանած է տոքթորայի աւարտաճառը, «Ալ. Խատիսեան. կեանքն ու գործունէութիւնը» նիւթով:

Փարիզ կը դտնուէր անձնական այցով մը:

Անձին մասին նկատելի հապճեպով տրուած այս քանի մը տեղեկութիւնէն ետք, մեր զրոյցը կը ծաւալի իր գործունէութեան մասին.

Հ. – Արխիւներուն համար կը գործածէք «Ազգային» ու «պետական» որակումները. լաւ պիտի ըլլայ առաջին բայլէն յստակացնել այս մարզը:

Պ. – *Հայաստանի Ազգային արխիւը ստեղծուեց 2003 Ապրիլի 17–ին. մի քիչ մոռցեցինք պետականօրէն: Փոքր Հայաստանում չարժէր ունենալ մեծ ցանց: Մինչ այդ ունէինք հինգ պետական արխիւ, 11 մարզային, 30 տեղական: Այդ ամէնը որոշեցինք մէկտեղել մի ազգային արխիւի մէջ: Դա կապուած էր պետական թարեչրջումների հետ. ունէինք վարչական կազմ որը մոռաւ Մշակոյթի նախարարութեան մէջ եւ Ազգային արխիւը ստացաւ ինքնուրոյն կարգավիճակ. պիւտճէով, իրաւունքներով, կանոնադրութեամբ: Ունենք մի տնօրէն որ Սմատունի Վիրապեանն է եւ չորս փոխ – տնօրէն:*

Հ. – Ի՞նչպէս կը բնութագրէք արխիւ կոչուածը:

Պ. – *Արխիւը, դա մարդկային յիշողութիւն է: Ընդունուած է ասել որ ինչպիսի վերաբերմունք որ ունի ազգ մը իր արխիւին նկատմամբ, ատով որոշւում է այդ ազգի հասած աստիճանը:*

Հ. – Կ'ըսէիք թէ արխիւին վերակազմակերպումը ւրաս կազմեց պետական բարեշրջումներուն. ի՞նչ խնդիրներ ծագեցան այդ հոլովոյթին մէջ:

Պ. – *Նորհրդային տարիներին պետական հովանաւորութեան տակն էին արխիւները. անկախութեան օրով մեծ դժուարութիւն ունեցանք կազմակերպչական գործում:*

Գլխաւորը փաստաթղթերի պահպանութիւնն էր, քանի որ վերջին տասնամեակին յատուկ պահպանման միջոցներ (խոնաւութեան, ջերմութեան աստիճան – նահատիրեր) չեն եղել, ճմրանը խոնաւացել, ամրան չորացել են:

Երկրորդ խնդիրը հակահրդեհային պաշտպանութիւնն է. մեր ուժերով եւ Սփիւռքի օգնութեամբ չատ բաներ ենք հասել. ունենք արդէն յատուկ կաթսայատուն, չէնքը մի փոքր նորոգուած է, կարողացել ենք համակարգիչներ ձեռք ձգել, չնորհիւ սփիւռքից (ԱՄՆ) բարերարների:

Մեր հիմնարկը 2003–ին միայն լրիւ ստացաւ պետութեան յատկացրած պիւտճէն: Դա նշանակում է որ ունենք էլեկտրականութիւն, հեռախօսակապ, աշխատավարձ, թուղթ ու գրիչ, եւ այլն: Տնօրէնի չնորհիւ չատ բաների ենք հասել. լաւ կազմակերպիչ ու եռանդուն ղեկավար է:

Հ. – Քանի՞ հոգինոց անձնակազմ ունիք:

Պ. – *Ամթողջ Հայաստանի դանդը ունի 292 աշխատող:*

Հ. – Ինչ կը վերաբերի արխիւային փաստաթուղթերուն, ի՞նչ բաներ կը մտնեն այդ դասակարգին մէջ:

Պ. – *Վկայագրի արժէքով բնագիրներ, հաղուադէպ ընդօրինակութիւններ որոնք իրականութիւնը ճիշդ ներկայացնեն. նաեւ՝ անուանի մարդկանց կապուած, կամ նրանցից հաւաքուած փաստաթղթեր – մեր հիմնական ունեցածը ԺԹ. դարի վերջաւորութիւնից, ԺԹ., Ի. դարերի փաստաթղթեր են, հիմնականում միայն բնագրեր:*

Հ. – Ո՞րն է ամէնէն հին թուականը կրողը:

Պ. – *Ամենահինը 1607 թուի փաստաթուղթ է. պարսկական մի հրովարտակ, որուած Ղարաբաղի մելիքներին, հողային հարցի հետ կապուած: Պարսկերէն է:*

Մնացեալի ամենահինը եկեղեցական փաստաթղթերն են: 1923–ին երբ ստեղծուել է կառոյցը, պահպանուել է ամէն ինչ. եկեղեցական նիւթեր, ռուսական կայսրութեան պատկանողներ, քարեգործական կազմակերպութիւնների, դպրոցական, Հ.Ց.Դ.–ի, Ա. Հանրապետու – թեան փաստաթղթեր:

1945–ից ձեռնարկուեց հաւաքագրման աշխատանքի: Ռուսաստանի տարբեր ծայրերից որ հայ գաղթականներ են եկել, բերել են փաստաթղթեր եւ ստեղծուել են չատ հետաքրքիր ֆոնտեր: Նրանց չնորհիւ կարողացել ենք կազմել հայկ. գործերի պատմութիւնը. դպրոցներով, եկեղեցիներով ու հասարակական կազմակերպութիւններով, ինչպէս՝ Ս. Պետերբուրգի, Աստրախանի, Նոր Նախիջեւանի, Ուկրանիոյ վերաբերողները, եւ այլն: Բաւականին ծաւալուն արխիւներ տրուեցին նաեւ Վրաստանից որ Կովկասի կենդրոնն է եղել:

60–ական թուականներից սկսեցինք ուշնենալ մանրաժապաւէնները այն փաստաթղթերի որոնք հայերէնի կը վերաբերէին: Օրինակ՝ Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանի մասին:

Հ. – Սփիւռքի շրջաններէն ալ արխիւային նիւթեր ստացած էք ու կը ստանաք աճուրդ:

Պ. – *Այո՛. ստացել ենք Արտակ Դարբինեանի, Ա. Զօսպանեանի, Անդրանիկի (Պուլկարիայից ու այլ վայրերից հաւաքած փաստաթղթերով), Գ. Նորատունկեանի անձնական արխիւները:*

Հ. – Կարելի՞ է քիւ մը տալ ձեր մօտ կեդրոնացած վաւերագրերուն մասին ու ընդհանրապէս ի՞նչ վիճակի մէջ են այդ բոլորը այսօր:

Պ. – *Ամբողջութիւնը մէկուկէս միլիոն փաստաթուղթ – թղթածրար է. ամանք աւելի ծաւալուն են, ուրիշներ՝ ոչ: Մօրհրդային շրջանին առաւել լաւ էր արխիւների վիճակը, քան՝ այսօր: Ճիշդ է, կայ քարեխառնում, բայց ընդհանուր վիճակը տխուր է:*

Հ. – Խորհրդային օրերուն գաղտնի, "փակի տակ" պահուած արխիւային թղթածրարներ կային. այսօ՞ր:

Պ. – *Գաղտնի էին Սփիւռքից ստացուած, Առաջին հանրապետութեան արխիւները: Բացուեցին թէ՛ Սփիւռքից ստացուած, թէ՛ Առաջին հանրապետութեան արխիւները: Բացուեցին նաեւ 1937–ի պատահարների, 1947–ի ներգաղթի, 1949–ի աքսորեալների ցուցակները, տասանձին կուսակցական գործիչների, կոմիտէի նիւթերը:*

Հ. – Ի՞նչ կ'ըսէք արխիւներու գործածութեան ձեւերուն մասին:

Պ. – *Գլխաւոր ձեւերը տեղւոյն վրայ օգտագործումի կարելիութիւնը եւ մեր հրատարակութիւններն են: Ունենք ընթերցման սրահ ուր մարդիկ գալիս են, աշխատում: Հրատարակում ենք «Բանբեր Հայաստանի արխիւների», տարին երկու համար: Ներկում մեր աշխատակիցների աշխատասիրութիւնները են լոյս տեսնում, նաեւ արտասահմանեան աշխատակիցների: Կան ժողովածուների հրատարակութիւններ: Այս վերջիններից են Ա. Հանրապետութեան խորհրդարանի ընդունած օրէնքների ժողովածուն (100 տպագրանակով), 1918 – 1921–ի սոցիալ – քաղաքական իրավիճակը, Բաքուի, Էլիզաւետպոլի ջարդերը (1918 – 1920): Պատրաստում ենք Ա. Հանրապետութեան նախարարների խորհրդի օրագրերը: Կարիքը ունենք հովանաւորի որ ֆինանսաւորի հրատարակութիւնը:*

Անցեալ Մայիսին մի ցուցահանդէս սարքեցինք ու ցուցադրեցինք արխիւի առաւել արժէքաւոր բնագրերը: Մեծ արձագանգ եղաւ:

Հ. – Դժուար չէ ենթադրել որ պարտաւորութեան չափ խնամքի կը կարօտի արխիւներու շէնքն ալ:

Պ. – *Շատ խնդիրներ ունենք չէնքի առընչութեամբ: Գլխաւորը հակահրդեհային սարքաւորումն է որ մեծ գումարների կը կարօտի: Բայց միակ փրկութիւնն է: Շէնքը 50–ական թուականներին է կառուցուել ու մինչ այսօր անխնամ մնացել: Վերջին տարիներին չնորհիւ Սփիւռքի օժանդակութեան, պնուեցին համակարգիչներ, նորոգուեցին կաթսայատունը, պատուհանները, բայց չատ են անելիքները:*

Արդէն տեղի հարց ունենք ու որոշել հարկ է թէ ո՛ր մէկ արխիւները պիտի ընդունել: Իսկ դա, որոշ բաներու կորսուելու վտանգը կը սպառնայ: Մարզերում չէնքերը վարձու են ու տեղական իշխանութիւնները միշտ չէ որ տրամադիր են օգնելու:

Հ. – Հայաստանի ներկայի իրականութեան մէջ, նման հիմնարկի մը համար աշխատող գտնել դիւրի՞ն է:

Պ. – *Վճարումները ցած են. միջին աշխատավարձը 25 տոլարի չուրջ է: Ճետոյ, մասնագէտներ չկան. արխիւագէտ չի պատրաստուում Հայաստանում: Առաջ Ռուսաստանում ուսում կը ստանային: Մեր անձնակազմից տասը միայն արխիւագէտ է: Իսկ միջին տարիքը 50 է արդէն: Մեծ մասը պատմագէտներ են:*

Հ. – Արխիւը հետաքրքրութիւն արթընցրնող կողմ ունի՞ նաեւ ոչ մասնագէտ մարդոց համար:

Պ. – *Վերջին տարիներին մարդիկ ուզեցին իրենց արմատները ճանաչել, տոհմագրութեան աշխատանք են կատարում: Արխիւում բաւական փաստաթղթեր ունենք Արեւելեան Հայաստանում, Ռուսաստանում ապրած Հայերի մասին. ունենք ջարդերից փրկուածների ցուցակներ, որբերի, գաղթականների, որբանոցների, կատարուած օգնութիւնների ցուցակներ որոնք մեզ նիւթ են տալիս տոհմագրական աշխատանք կատարելու: Բաւական նիւթ կայ նաեւ 1947–ի ներգաղթի առընչութեամբ: Այս առումով չատ հետաքրքիր է նոր յայտնուած մի փաստաթուղթ որը Ածրունիների մասին է. մինչեւ 1863 կը հասնի նրանց տոհմագրութիւնը:*

Հարցն այն է որ նոր – նոր ենք սկսել համակարգել բոլոր տուեալները. պատրաստում ենք տասը համակարգիչ եւս դնել որպէսզի աշխատանքը արագանայ: Եթէ ամէն ինչ համաարդուի, տուեալների շտրծածութիւնն աւելի կը հեչտանայ:

***

Ս. Միրզոյեանի հետ զրոյցը տրամադրութիւն ու հետաքրքրութիւն կ'արթընցնէ այցելելու Հայաստանի Ազգային արխիւները: Տեսնելու «մարդկային յիշողութեան» մեր այս հաստատածին պարունակածը, պահ մը անդրադառնալու պահուած մէկուկէս միլիոնին ո՛վ դիտէ քանի պատիկ կորսուածներուն, կորուստին պատճառներուն. նաեւ ապրելու զոհունակութիւնը որ դժուար տասնամեակէ մը ետք բարւոքումի, յառաջընթացի ճամբուն վրայ է համազգային նման կեդրոն մը, որուն դարակներուն, խորչերուն մէկ կամ միւս անկիւնին մէջ անպայման հետք մը կայ մեր ամէն մէկուն պատմութենէն:

Տեսակցեցաւ՝
ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՃԵԱՆ

Գիտական - Այժմէական

ԶՐԱՄԲԱՐՆԵՐԸ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ

*Զրամբարներու կառուցումով ապահոված Լուրի հսկայական զանդուածը իր հանդիչած հիմնական հոդային խաւին վրայ ահաւոր ճնշում մը կը բանեցնէ, ինչ որ պատճառ կրնայ դառնալ ստորերկրեայ կարեւոր լարումներու: Ուրիչ խօսքով՝ արտասովոր քանակութեամբ Լուրը կրնայ հոդամասը չարժման ենթարկել: Այս հետաքրքրական եզրակացութեան յանգած է ղուիցերիացի երկրաբանագէտ մը լուրջ հետազօտութենէ մը յետոյ Նեղոսի Ասուան ամբարտակին վրայ: 300 մեթր երկարութեամբ այս Լրամբարը ծնունդ առած է Նասեր լիճին որ կը տարածուի 500 քիլոմեթրի երկայնքին եւ որուն պարունակութիւնը կը հասնի 157 միլիառ խորանարդ մեթրի: Այս կարգի հսկայ Լուրի զանդուածը իր յենած հոդամասին արտակարգ ճնշում մը կը բանեցնէ, իսկ այս վերջինը իր կարգին կը ճզմէ յատակի հոդաչերտերը այսպէսով արդէն գոյութիւն ունեցող ստորերկրեայ պրկումները ա՛լ աւելի չեչտակի դարձնելով: Միւս կողմէ, յիշեալ Լրամբարը երկրագունտի տեղական կարեւոր ճեղքուածքի մը մօտակայ դիրքին պատճառաւ, Նասեր լիճին այս խոտմատէն սուզուելուն առիթ կ'ընծայէ, ինչ որ հոդամասին կարեւոր չարժին դուռ կը բանայ: Այս կարգի չարժերուն ամենավարեւորը արձանագրուեցաւ 1981 Նոյեմբեր 14–ին երբ, 5,4 ուժգնութեամբ երկրաչարժը Ասուանի չրջակայքը կարեւոր ցնցումներու ենթարկեց: Եթէ աւելի ուժգին երկրաչարժ մը պատահի, կրնայ ուղղակի քանդել Լրամբարը եւ ամբողջ Նեղոսի հովիտի տարածքին անօրինակ հեղեղի մը պատճառ ըլլալ, սպառնալով հոն ապրող 65 միլիոնի մօտեցող բնակիչներու կեանքին: Նմանօրինակ բնական աղէտի ըսպառնալիքներէն կը վախցուի նաեւ Ճաճիկիստանի, Հնդկաստանի եւ Զինաստանի ընդհանրապէս ի՞նչ վիճակի մէջ են այդ բոլորը այսօր:

Պ. – *Ամբողջութիւնը մէկուկէս միլիոն փաստաթուղթ – թղթածրար է. ամանք աւելի ծաւալուն են, ուրիշներ՝ ոչ: Մօրհրդային շրջանին առաւել լաւ էր արխիւների վիճակը, քան՝ այսօր: Ճիշդ է, կայ քարեխառնում, բայց ընդհանուր վիճակը տխուր է:*

Հ. – Խորհրդային օրերուն գաղտնի, "փակի տակ" պահուած արխիւային թղթածրարներ կային. այսօ՞ր:

Պ. – *Գաղտնի էին Սփիւռքից ստացուած, Առաջին հանրապետութեան արխիւները: Բացուեցին թէ՛ Սփիւռքից ստացուած, թէ՛ Առաջին հանրապետութեան արխիւները: Բացուեցին նաեւ 1937–ի պատահարների, 1947–ի ներգաղթի, 1949–ի աքսորեալների ցուցակները, տասանձին կուսակցական գործիչների, կոմիտէի նիւթերը:*

Հ. – Ի՞նչ կ'ըսէք արխիւներու գործածութեան ձեւերուն մասին:

Պ. – *Գլխաւոր ձեւերը տեղւոյն վրայ օգտագործումի կարելիութիւնը եւ մեր հրատարակութիւններն են: Ունենք ընթերցման սրահ ուր մարդիկ գալիս են, աշխատում: Հրատարակում ենք «Բանբեր Հայաստանի արխիւների», տարին երկու համար: Ներկում մեր աշխատակիցների աշխատասիրութիւնները են լոյս տեսնում, նաեւ արտասահմանեան աշխատակիցների: Կան ժողովածուների հրատարակութիւններ: Այս վերջիններից են Ա. Հանրապետութեան խորհրդարանի ընդունած օրէնքների ժողովածուն (100 տպագրանակով), 1918 – 1921–ի սոցիալ – քաղաքական իրավիճակը, Բաքուի, Էլիզաւետպոլի ջարդերը (1918 – 1920): Պատրաստում ենք Ա. Հանրապետութեան նախարարների խորհրդի օրագրերը: Կարիքը ունենք հովանաւորի որ ֆինանսաւորի հրատարակութիւնը:*

Անցեալ Մայիսին մի ցուցահանդէս սարքեցինք ու ցուցադրեցինք արխիւի առաւել արժէքաւոր բնագրերը: Մեծ արձագանգ եղաւ:

Հ. – Դժուար չէ ենթադրել որ պարտաւորութեան չափ խնամքի կը կարօտի արխիւներու շէնքն ալ:

Պ. – *Շատ խնդիրներ ունենք չէնքի առընչութեամբ: Գլխաւորը հակահրդեհային սարքաւորումն է որ մեծ գումարների կը կարօտի: Բայց միակ փրկութիւնն է: Շէնքը 50–ական թուականներին է կառուցուել ու մինչ այսօր անխնամ մնացել: Վերջին տարիներին չնորհիւ Սփիւռքի օժանդակութեան, պնուեցին համակարգիչներ, նորոգուեցին կաթսայատունը, պատուհանները, բայց չատ են անելիքները:*

Արդէն տեղի հարց ունենք ու որոշել հարկ է թէ ո՛ր մէկ արխիւները պիտի ընդունել: Իսկ դա, որոշ բաներու կորսուելու վտանգը կը սպառնայ: Մարզերում չէնքերը վարձու են ու տեղական իշխանութիւնները միշտ չէ որ տրամադիր են օգնելու:

Հ. – Հայաստանի ներկայի իրականութեան մէջ, նման հիմնարկի մը համար աշխատող գտնել դիւրի՞ն է:

Պ. – *Վճարումները ցած են. միջին աշխատավարձը 25 տոլարի չուրջ է: Ճետոյ, մասնագէտներ չկան. արխիւագէտ չի պատրաստուում Հայաստանում: Առաջ Ռուսաստանում ուսում կը ստանային: Մեր անձնակազմից տասը միայն արխիւագէտ է: Իսկ միջին տարիքը 50 է արդէն: Մեծ մասը պատմագէտներ են:*

Հ. – Արխիւը հետաքրքրութիւն արթընցնող կողմ ունի՞ նաեւ ոչ մասնագէտ մարդոց համար:

Պ. – *Վերջին տարիներին մարդիկ ուզեցին իրենց արմատները ճանաչել, տոհմագրութեան աշխատանք են կատարում: Արխիւում բաւական փաստաթղթեր ունենք Արեւելեան Հայաստանում, Ռուսաստանում ապրած Հայերի մասին. ունենք ջարդերից փրկուածների ցուցակներ, որբերի, գաղթականների, որբանոցների, կատարուած օգնութիւնների ցուցակներ որոնք մեզ նիւթ են տալիս տոհմագրական աշխատանք կատարելու: Բաւական նիւթ կայ նաեւ 1947–ի ներգաղթի առընչութեամբ: Այս առումով չատ հետաքրքիր է նոր յայտնուած մի փաստաթուղթ որը Ածրունիների մասին է. մինչեւ 1863 կը հասնի նրանց տոհմագրութիւնը:*

Հարցն այն է որ նոր – նոր ենք սկսել համակարգել բոլոր տուեալները. պատրաստում ենք տասը համակարգիչ եւս դնել որպէսզի աշխատանքը արագանայ: Եթէ ամէն ինչ համաարդուի, տուեալների շտրծածութիւնն աւելի կը հեչտանայ:

***

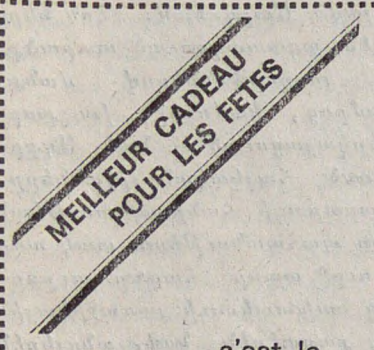
Ս. Միրզոյեանի հետ զրոյցը տրամադրութիւն ու հետաքրքրութիւն կ'արթընցնէ այցելելու Հայաստանի Ազգային արխիւները: Տեսնելու «մարդկային յիշողութեան» մեր այս հաստատածին պարունակածը, պահ մը անդրադառնալու պահուած մէկուկէս միլիոնին ո՛վ դիտէ քանի պատիկ կորսուածներուն, կորուստին պատճառներուն. նաեւ ապրելու զոհունակութիւնը որ դժուար տասնամեակէ մը ետք բարւոքումի, յառաջընթացի ճամբուն վրայ է համազգային նման կեդրոն մը, որուն դարակներուն, խորչերուն մէկ կամ միւս անկիւնին մէջ անպայման հետք մը կայ մեր ամէն մէկուն պատմութենէն:

Տեսակցեցաւ՝
ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՃԵԱՆ

Ի՞նչ է նշանակում ապրել ուրիշի կյանքով, ուրիշի հոգսերով, ուրիշի ցավերով: Ինչպե՞ս է հնարավոր ամբողջովին մոռանալ սեփական անձի մասին, ամբողջովին նվիրվել ուրիշին

«ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱԽԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑՈՂՆԵՐ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻԻ

ՄՈՆՐՈՒԺ. – *Տիկին Ա. Խաչատուրեան* 150 *եւրօ։*

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

- *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*
- *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement **pour 95 euros** (frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association **MACHTOTZ**
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

CHAVILLE

L'Ephorie de l'Eglise Saint-Grégoire l'Illuminateur vous invite au

DONADZAR 2004

Dimanche 11 Janvier à 15h30
Salle de l'Eglise Arménienne
de Chaville
6, rue Komitas

- Prestations des élèves de l'école.
- Visite du Père Noël.
- Goûter.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիանի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները եկեղեցւոյ պայծառութեան համար։

Յասմիկ Տաճիէլեանի մահուան առթիւ՝ վճռան ծաղկեպսակի եկեղեցւոյ։

Տէր եւ Տիկին Կալբիէ 125 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Թումանեան, Տէր եւ Տիկին Բարսեղեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիսեան 100-ական եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ճամպուլեան, Տէր եւ Տիկին Վարդանեան 50-ական եւրօ, Տէր եւ Տիկին Միսաք Փաշապէգեան 30 եւրօ, Տիկին Բարթամեան 20 եւրօ։ Նաեւ եկեղեցւոյ՝ Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 3000 եւրօ, ԺԱՅ Միութիւնը 100 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Տօնապետեան 50 եւրօ։

(Շար.)

Concert exceptionnel

Concert exceptionnel avec l'Ensemble Orchestral **«Vocation»**, sous la direction de RETA KAZARIAN.
Au piano, le grand soliste russe
Mickaël VOSKRESSENSKY
Au programme :
Chopin, Wagner, Nikiforov, Fauré
le Vendredi 16 Janvier à 20h30
Salle Cortot
78, rue Cardinet, 75017 Paris
Réservations : **Tél. : 01. 42. 29. 10. 24**
Ce concert est organisé avec la collaboration de Hamaskaîne-Paris.

ՓՆՆԴԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՌԻՋ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
ՓՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅՏՆՈՒԹԻԻՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30–ին։
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք կը կատարուի։

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
Բ. Օր Ծննդեան։ Յիշատակ Մեռելոց
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։
Պատարագի աւարտին ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ կը կատարուի «վասն համօրէն ննջեցելոց»։

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 11
Զ. Օր Ծննդեան
Սուրբ Յովհաննու կարապետի յառաջիկայ Տօնին առիթով եւ Մայր Տաճարի Օծման 100–ամեակին դիտաւորութեամբ, յատուկ պատարագի, Հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցւոյն բարերար ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ եւ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ընտանիքի ննջեցեալներուն յիշատակին։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 13
Ը. Օր Ծննդեան
Տօն Աստուածակոչութեան Տեառն
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։
Պատարագի աւարտին՝ Առաջնորդարանին Տնօրհնէքը *կը կատարուի։*

Ս. ԳՕՂՈՄ–ԳԵՏՐՈՍ ԱՆԾՈՐԿԻՒ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9–ին։
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։
Պատարագէն ետք Ջրօրհնէք։

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
ՄԵՌԵԼՈՑ
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30–ին։
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։
Պատարագէն ետք՝ Հոգեհանգիստ։

Ս. ՄԱՐՈՒԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԽՍԻ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30–ին։
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։
Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն յատուկ պատարագէ։

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։
Յատուկ պատարագի Հոգեհանգստեան արարողութիւն «վասն համօրէն ննջեցելոց»։

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30–ին։
Պատարագ՝ ժամը 11–ին։
Յատուկ պատարագի Ջրօրհնէք կը կատարուի։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Պատարագ՝ ժամը 10–ին։
Ջրօրհնէք՝ ժամը 12–ին։

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ–ԼԻՈՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30–ին։
Պատարագ՝ ժամը 10–ին։
Յատուկ պատարագի Ջրօրհնէքի արարողութիւն կը կատարուի։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն–Ալփի Հայոց
Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս «Կոմիտաս» երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ՝ ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԿԱՆԵՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30–ին։
Հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 9·45–ին։
Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ հարաւային Ֆրանսայի
Պատարագը կ'երգէ «Սահակ–Մեսրոպ» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եղլմազեանի։

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ՝ ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **«SEVAN»** de Vienne présente

le Spectacle de Noël

de l'ECOLE ARMENIENNE

Le dimanche 11 janvier à 15 heures précises

au Théâtre Municipal de Vienne

Au programme:
- Chants, danses
- Poésies, Sketches
- Théâtre sous la direction de Nareg DOURIAN en collaboration avec la Maison de la Culture Arménienne de Vienne.

Comme chaque année, le Père Noël sera au rendez-vous pour distribuer cadeaux et friandises aux enfants.

Venez nombreux les encourager...

Section «Helen Puzant» d'Alfortville
Théâtre et Comédie
à Alfortville !

"Bourdoum - Dourdoum"

Une pièce de
Narek DOURIAN
le **Vendredi 16 Janvier** à 20h30
Salle des Fêtes
rue Voltaire
Renseignements : **Tél. : 01 43. 76. 55. 89**

Date à retenir

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise un
G A L A
AU PROFIT DE SES ECOLES
Samedi 13 mars
au PACI d'Issy-les-Moulineaux

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՀՄԼՄ-ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԳԷՍ

մասնակցութեամբ՝
ՅՈՎՍԷՓ Լ (Հալէպէն)
եւ «ԿՈՄԻՏԱՍ» Նուագախումբին

Շաբաթ, Յունուար 10–ին

Hôtel SOFITEL
«Forum Rive Gauche»ի սրահներէն ներս
17 bis, Boulevard Saint-Jacques, 75014 PARIS

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01 44 05 17 77 *կամ* 01 43 78 57 67 *թիւերուն։*

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 2004
et souhaite une bonne Fête de Noël

ԹԷՐՉԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը յաւազոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՓԵԱԾԱՂԻԿՆԵՐ

Անձրեւը դադրած է, սակայն վանքին մէջ տակաւին կ'անձրեւէ... Կ'լսեն թէ՝ տարիներ առաջ, մի ոմն անճնաւորութիւն որոշած է վանքը վերանորոգել, աշխատանքը իբր թէ սկսած, սակայն նիւթական հնարաւորութիւնը չատ չուտով սպառած, աշխատանքը այդպէս կիսատ ձգած ու հեռացած...

Լացակումածց վիճակի մէջ են վանքն ու ճարտարապետ ընկերուհին: Կը զգամ՝ թէ առանձին պէտք է ձգեմ զինք, տարիներու երազած ծրագիրը հիւսելու, իր նախասիրած, պատմութեան խունկը բուրող վանքի թաց քարերուն հետ...

Կամացուկ մը կը քաշեմ բարեկամս, եւ միասին երկուքով, դո՛ւրս կը սահինք, ուղղուելով դէպի դիւղին գերեզմանատունը, որ կը գտնուի վանքին ճի՛շդ կողքը: Բարեկամս արմատներ ունի այս դիւղին մէջ: Ընկերակցած է մեզի՝ պատմելու, ցո՛յց տալու իր մանկական յիշատակները, եւ միաժամանակ, այցելելու տակաւին դիւղին մէջ ապրող իր հարազատներուն: Բայց, նա'խ կ'ուզէ իր յարգանքի տուրքը վճարել, գերեզմանատան մէջ յաւէտ ննջող իր սիրելիներուն:

Դժուարութեամբ կը բարձրանանք փլուածաղիկներուն մէջէն: Բարեկամս բառնատեղծական ոճով կը պատմէ՛, կարծես բացուած դիրք մը ունի դիմացը եւ անվերջակէտ զրական երկ մը կը կարդայ ինծի... Իսկ ես՝ թէ՛ լսելով, եւ թէ չլսելով, թէ՛ հասկնալով, եւ թէ չհասկնալով, կը հետեւիմ իրեն անկա'խ քայլերով, փշածաղիկներուն մէջէն, փորձելով կարգալ եւ յիշել հոն ննջողներուն անուններըը: Ընդհանրապէս լո՛ւռ է դիւղը, իսկ այստե՛ղ՝ գերեզմանատան մէջ, խաղա՛ղ է լռութիւնը...

Գերեզմանաքարե՛ր, փորագրուած անուննե՛ր, կեանքե՛ր...

Դժուարութեամբ կ'անցնիմ մէկ գերեզմանէն միւսը, մէկ կեանքէն միւսը, չնայած կարծես նո՛յն կեանքը ապրած են բոլո՛ր ննջեցեալները: Փշածաղիկները կը քաշկռտեն բուրդէ բաճկոնս, կը ծակծկեն մարմինս եւ զգայումներս... Մինչ բարեկամս որո՛ր մոլոր կը շրջապտյի իր ննջող սիրելիներուն վնտռտուքին մէջ, ես կը քարանամ անծանօթ գերեզմանքարի մը առջեւ: Փորագրուած անուն մը, ծննդեան թուական մը, տակաւին կը բացակայի մահուա'ն թուականը: Փորագրուած անունը կրող դիւղացին պատրաստած է իր գերեզմանը, քա'րը, հապատարիմ ննջելու նո՛յն կեանքը կիսող իր կողակիցին քովը... Պաղ սարսուռ մը կը փշաքաղէ էութիւնս...

Բարեբախտաբար, բարեկամիս յուսահատ կանչը կը սթափեցնէ զիս: Փնտրտուքը մնացած է մի՛չ ապարդիւն: Հնարաւոր մօրաքրոջը գերեզմանը չկարենալ գտնելու դատապարտը, ամօթի մէջ թաթխած է բարեկամս: Կրկի՛ն կը քաշեմ զինք, այս անգամ փորձելով փարատել ամօթի զգացումը, եւ յայտնելով, թէ անպայման կ'ուզեմ այցելել գերեզմանատան ճի՛շդ կողքը գտնուող, երկա՛ր պատչգամով տունը: Կը բացատրեմ, թէ մօտս ունիմ նկար մը, տարինե՛ր առաջ լուսանկարուած ճի՛շդ հոս, ուր ո՛չ մէկ բան փոխուած է տարիներու ընթացքին: Շուարած, նայուածք՝ ինչպէս Հայաստան այցելող գրեթէ բոլո՛ր Սփիւռքահայերը, հասեր էի հոս ժամանակին, հանգիպած Տիկին Արշակոյին, որ կ'քաշ՝ հողը կը քրքրէր, գեանախնձոր կը փընտռտէր...

Երկա՛ր պատչգամով տուն մը, առջեւը փռուած հողամաս մը, ձախին վանքն ու աղօթքը, դիմացը՝ դարերու պատմութիւնը վկայող յանդուգն լեռները, եւ վերջապէ՛ս, այնքին գերեզմանատունը՝ հարազատութեան ծոցը ննջելու յաւիտենական խաղաղութիւնը...

Դիտած էի Տիկին Արշալոյսին պա՛րզ ու դժուար, խի՛ստ ու խաղա՛ղ կեանքը, այս տմրդկական եռանկիւնին մէջ՝ վա՛նք, տո՛ւն, գերեզմանատուն, երջանկութեամբ մտած մէկը, լուսանկարուած միասին, ոտքերս մերկած դրդռդոդ հողին մէջ, երկա՛ր պատչգամով օճախին առջեւ, դիմացս լուսանկարող վարորդն ու յանդուգն լեռները... լուսանկարէն գո՛ւբրս մանցեր էին վանքն ու գերեզմանատունը:

Ցե՛ր է ամէ՛ն կողմ. անձրե՞ւն է պատճառը: Ցեխոտ քայլերով կը մօտենանք լուսանկարիս. սակայն աներեւոյթ կը մնայ Տիկին Արշալոյսին կքած ուրուականը, վհատութիւնը պատկեր մը, որ ինչպէս բացատրած է, քալելու դժուարութիւն ունի...

Յանկապատին եռեւէն, ցեխերուն մէջէն, բարձր ձայնով կը կանչենք, թէ Տիկին Արշալոյսը կը փնտռենք: Պապիկը՝ անատամ բերնէն թաւթաւող, ինծի համար անհասկնալի բառերով կը պատասխանէ, թէ այստեղ Տիկին Արշալոյս գոյութիւն չունի, եւ կը փորձէ մօտենալ մեզի, չղթայուած քայլերով:

Պատռտած, ցեխոտած, հնամենի տաւիտին բազմաթիւ օղակները ունին ո՛չ մէկ կոճակ: Գօտիին անցքերուն մէջէն անցուած եւ հանգուցուած է չուան մը, պահելու համար մէջքէն գրեթէ վա՛ր սահող պատռտած, ցեխոտած, հնամենի անկոճակ տափատը:

Ձե՛ռ ճերմակ է պապիկը: Կա՛ս կապոյտ են աչքերը: Ալ այտին վրայ բացուած է լա՛յն ու խորո՛ւնկ վէրք մը, որամբողջութեամբ փորած է այտը: Կը խանդարուին սրտիս տրոփումները: Պէ՛ք փորձեմ բռնել փախչող քաղաքակիրթ ես ձեւով մը կանչուն մնալ խարխուլ ոտքերուս վրայ, հայեացքս սեւեռելով միա՛յն աչքերուն կապոյտին: Ամբո՛ղջ դիւղին լսելի ձայնով մը կը կրկնեմ Տիկին Արշալոյսին անունը, ենթադրելով որ թերեւս յիշողութեան եւ լսողութեան ալ խնդիր ունի պապիկը: Խաղա՞ղ, կապոյտ հայեացքով մի՛չտ՝ ո՛չ: Չէ՛... Վստա՞հ է պապիկը: Չկա՛յ Տիկին Արշալոյս: Բուրդէ բաճկոնիս գրպանէն կը հանեմ տարիներո՛ւ ընթացքին, հազար ու մէկ դժուարութիւններէս փախչած ու մէջքը ապահանած, խաղաղութիւն պարունակող լուսանկարը. կ'ներկարեմ ու կը յանձնեմ պապիկին: Ցեխոտ ձեռքերով կը վերցնէ լուսանկարը, կը մօտեցնէ դէմքին, կը փակցնէ քթին: Ժխտական չարժումով հանգա՛րտ կ'օրօրուի ճերմակ գլուխը: Չէ՛... Վստա՛հ է պապիկը: Տիկին Արշալոյս չկա՛յ:

Կողքի տունէն կը հասնի պատուհանէն կախուած հեռաձրքիր գրացուհիին փղրկարար ձայնը: Պապիկը առա՛նց դառնալու, կը բացատրէ յանդուգն լեռներուն բարբառով, թէ կը վնտռենք անծանօթ մ'ը՝ Տիկին Արշալոյս մը:

Գրացուհին կ'անհետանայ պատուհանէն եւ չա՛տ չուտով կը մօտենայ մեզի, ամբո՛ղջ աշխարհի համա՛րն խնդիրները լուծող ինքնավստա՛հ քայլերով, կը խլէ լուսանկարը պապիկին ձեռքերէն. քթին ձնկրէն հազի՛ւ կ'ընայի, լա՛յն կը ժպտի, կատակով կը զարմէ պապիկին ուսին եւ, չաղթական կը յայտարարէ. – Ցլորա՞ն է...

Պապիկը՝ իր կապոյտ անփոփոխ հայեացքով, դանդա՞ղ կը դառնայ դէպի մեր ու կ'ըսէ մի՛չտ յանդուգն լեռներուն բարբառով, սակայն այս անգամ մեղաւորի շեշտով.

– Աչքերս խա՛ւար են...

Կը զգամ որ փլերու վրայ եմ: Կամացուկ մը, ուսիս վրայէն կը դարձնեմ գլուխս ու կը նայիմ յանդուգն լեռներուն, ո՛ւժ առնալու, փլուզումս փրկելու:

Չեմ գիտեր ինչո՛ւ, «Արշալոյս» անունը փորագրուած էր յիշողութեանս պատերուն վրայ: Կարծեմ Հայաստանի բո՛լորը զիս տպաւորող կիները «Արշալո՛յս» են ինծի համար: Հայեացքս մի՛չտ դէպի յանդուգն լեռները, գրացուհիին բերնէն կը լսեմ եղերութիւնը: Հիւանդացեր է Ցլորան՝ Տիկին Արշալոյս: Այժմ պառկած է Երեւանի հիւանդանոցներէն մէկուն մէջ, եւսին ձգելով կապոյտ հայեացքով պապիկ մը յանդուգն լեռներուն դիմաց, վա՛նք, տո՛ւն, գերեզմանատո՛ւն եռանկիւն աշխարհին մէջ, իր խաւա՛ր խաղաղութեան մէջ:

Կը մնամ լուսանկարիս մէջ, այս անգամ խաւար բայց կապոյտ հայեացքով պապիկին հետ միասին, առա՛նց Ցլորային՝ Տիկին Արշալոյսին, ցեխին մէջ դամուած:

Մեր մէ՛ծ, բա՛րդ հանդոյցը քակած, ամէ՛ն իրաւունքի տէր հետաքրքիր գրացուհին, թեւերը սոթաած, այժմ կը պատրաստուի մեր գլխուն տեղացնելու իր հարցումներուն տարափը: Ովքե՞ր ենք, ի՞նչ կ'ընենք, ինչո՞ւ հասեր ենք այս խո՛ւլ աշխարհը... Անշո՛ւշտ պարտական ենք իրեն բոլո՛ր պատասխանները, սակայն ո՛չ ուժը ունիմ, ո՛չ ալ սիրտը, լսելու տեղատարափ հարցումները, նամանաւանդ վնտռտելու յարմար պատասխանները: Բարեբախտաբար, բարեկամս ամբողջո՛վին անզիտակցաբար, կը փրկէ զիս այս նե՛ղ կացութենէն: Կը յայտնէ իր այս դիւղէն սերած ըլլալը, տալով տոհմածառին անունը: Պէտք չկայ երկա՛ր բացատրականի կամ նկարագրականի: Բաց դիրքի նման է դիւղը: Բոլո՛ր պիւղացիները պիտեն իւրաքանչիւր տոհմածառի պատմականը: Հապա՛ր կը ժպտի հետաքրքիր փրկարար գրացուհին, մանրակրկիտ գնահելով բարեկամս որ կը շարունակէ զրոյցը, յայտնելով իր ցաւը՝ մօրաքրոջը գերեզմանին ապարդիւն մնացած փնտռտուքը:

Առա՛նց բառի, առա՛նց խօսքի, պարզապէս կապո՛յտ հայեացքով, պապիկը կը հասկցնէ թէ ի՛նք պիտի առաջնորդէ մեզ, դէպի բարեկամիս փնտռտած չքտաձը: Աչքերը խաւար են, բայց իւրաքանչիւր ննջեցեալին գերեզմանը վստա՛հ պիտէ: Լո՛ւռ, իր քայլերուն չղթայուած, կը հետեւինք իրեն փշածաղիկներուն մէջէն. կը տանի՛, կը հասցնէ մեզ բարեկամիս նպատակին, կը ձգէ մեզ հո՛ն, մի՛չտ առանց քաւթի, մի՛չտ առանց խօսքի, կը բարձրացնէ ձեռքը, մի քանի երկվայրկեան անշարժ կը պահէ, ետքը դանդա՛ղ կ'իջեցնէ, կը դարձնէ խաւար բայց կապոյտ հայեացքը եւ կը վերադառնայ դէպի իր խաւար խաղաղութիւնը:

Տխո՛ւր կը դիտեմ զինք, ճերմակ լուսաւոր գլուխով, խաւար բայց կապոյտ հայեացքով, յա՛ւ պատճառող խորո՛ւնկ բաց վէրքով, պատռտած, ցեխոտած, հնամենի, անկոճակ, գօտիի փոխարէն չուանով հանգուցուած տափատով հեռացող պապիկը: Սրտցաւ կը վանեմ այն պատկերը, որ յաջորդ այցելութեանս զինք պիտի գտնեմ այստեղ, գերեզմանատան փշածաղիկներուն մէջ, խաղաղ ննջած իր Ցլորային՝ Տիկին Արշալոյսիս կողքը, յանդուգն լեռներուն խաղաղութեան մէջ...

Վա՛նք, տո՛ւն, գերեզմանատո՛ւն՝ դասա՛րկ եռանկիւն...

Կրկի՛ն կ'անձրեւէ...

Կը վազեմ եւ կը մտնեմ սաորերկրեայ վպպուղինեներուն մէջ: Հսկա՛յ հրէշի մը նման կը կանգ քեզ փորիզը եւ ամբոխին հետ միասին կը սկսիս վազել գալարուող աղիքներուն մէջ... Խելագա՛ր վազք մը, անվե՛րջ... Երբեմն, հրաշքով, կը հանդիպիս ծանօթի, կամ ծանօթ անծանօթի, կը կեցնես խելագա՛ր վազքդ, կը կրկնես սովորական հարցումները, կը սառնասովորական պատասխաններ, ապա կրկի՛ն կը շարունակես, կը շարունակենք մեր խելագա՛ր վազքը, անվերջ փորփրող կո՛յր խլուրդներու նման...

Կը լսեմ անունս. ինքնաբերաբար կը կանգնիմ: Կը փորձեմ գտնել գիս կանչող ձայնին կամ արձագանգին ուղղութիւնը: Ահաւասիկ ծանօթ մը, կամ ծանօթ անծանօթ մը: Կը ժպտի: Կը փոխադարձեմ իր ժպիտը, աւելի լա՛յն ժպիտով: Հիմա պէտք է փնտռտել սովորական հարցումները. իսկ եթէ ի՛նքն է աւելի արագաչարժ, ուրեմն պէտք է փնտռտել սովորական պատասխանները: Ինչպէս մի՛չտ, այս անգամ ալ ինծի վիճակուած է փնտռել սովորական պատասխանները: Սակայն կը նկատեմ, պատասխաններուս սպասող ծանօթը, կամ ծանօթ անծանօթը, քիչ մը զարմացած կը գինէ բուրդէ բաճկոնս, եւ կ'ներկարէ ձեռքը, հանելու համար վրայէն, բուրդին փաթթուած փշածաղիկները...

Զո՛յգ ափերովս կ'արգիլեմ բուրդէ բաճկոնիս վրայ տղացող իր ձեռքը, եւ կը փորձեմ բացատրել յանդուգն լեռներուն գլզլացող բարբառն ու խաղաղութիւնը տակաւին երակներուս մէջ.

– Փշածաղիկնե՛րս են ... Սանահինէ՛ն հետս եկած են...

ԱՆԱՀԻՏ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ԹԱՔՍԻԻ ՎԱՐՈՐԴԸ

ԱԼԻՍ ՍԻՒՏՃԵԱՆ

Գնումներս ըրի չուկայէն, դրան առաջ թաքսի մը կեցած էր. վարորդը վաղեց եկաւ ըսաւ. «քոյրիկ ջան, դու մի՛ վերցրու, ես կը տանեմ», ու տարաւ ապրանքները զետեղեց մէջը եւ նստաւ ու քշեց թաքսին: Այնքան համակրելի երիտասարդ, իսկական հայորդի մը:

Իմ հարցումիս, թէ՝ տղայ ջան, ինչքա՞ն ատեն է եկած ես հոս, ըսաւ երեք տարի է: Ըսի՝ լաւ սորվա՞ծ ես լեզուն եւ այս գործը կ'ընես: Ջարգացած տղայ կ'երեւէր. ըսաւ, – քոյրիկ ես Երեւանի համալսարան գացած եմ, կինս ազուտիս աշխատած եմ, հոս ի՞նչ կարող էի անել, լեզու չգիտէի...

– Գիտե՞ս ինչ, քոյրիկ ջան, էլի, եկանք մէյ մը, ի՞նչ անենք, մենք հարց էինք տալիս մեր հոս եկող ընկերներուն՝ թէ ի՞նչ պիտի անէք, որ դրախտ Լոս-Անճըլըս գնաք, կ'ասէին՝ կա՛մ ոսկերիչ, կա՛մ երգիչ: Հիմնուր կար խօսքերուն մէջ, ես ալ կ'ըսեմ իրեն. – այլեւս կրնանք ըսել՝ կա՛մ ոսկերիչ կա՛մ երգիչ եւ կա՛մ ալ թաքսիի վարիչ: Ծնդալով կ'ըսէ, – լաւ տեղը բերեցիր, քոյրիկ: Կը խընդանք, բայց խնդուքէ աւելի՛ ցաւ մըն էր այդ:

Մտածումներով տարուած, այդ անոյշ տղան կը քշէր թաքսին չատ դանդաղ, այնքան խճողում կար Սանթա Մոնիքա փողոցին վրայ եւ հետիոտն այնքան բազմութիւն ամէն ազգի, ամէն ցեղի, գոյնի, ամէն լեզուի, իսկական բաբելոնի խառնակութիւն մը, որ կարելի չէր արագ տեղ հասնիլ եւ զոր թաքսիի վարորդին առիթը կու տար ճամբան զրուցելու:

– Գիտե՞ս քոյրիկ, – կ'ըսէ, – իմ հայրս Հալէպէն ներգաղթող եղած է Հայաստան, երբոր քիչ մը խմէր ու գլուխը տաքնար, յուզուած կը սկսէր երգել ա՛յս երգը մանաւանդ.

Ա՛խ, հայրենիք, երբ պիտի տեսնեմ
Քեզի ազատ
Օտարներու լուծին տակէն ազատած...:

– Ի՞նչ ըսեմ, հայրս չատ դէմ էր արտագաղթի, հինգ տարի առաջ մահացաւ Հայաստան եւ թաղուեցաւ հայրենի հողին մէջ. երանի՛ մայրս ալ դէմ ըլլար արտագաղթի... Հօրս մահէն յետոյ եկանք Լոս-Անճըլըս, երկիր դրախտավայր...:

– Է՛հ, ի՞նչ ընենք, Հայաստանն ալ քանի մը անգամ երկրաշարժի, պատերազմի, շրջափակումի հետեւանքով դժոխքի մօտէն անցաւ, բայց միշտ յաղթական դուրս եկաւ. ուրիշ տեղ ոչ, միայն Հայաստան կարելի է դրախտ կոչել...:

Կը հասնինք տուն, ապրանքները կը դնէ դրանս առջեւ: Շնորհակալ եմ, տըղա՛յ ջան, կ'ըսեմ: Անոյշ տղայ, չաքաջ հայեացքով, յա՛ւ պատճառող խորո՛ւնկ բաց վէրքով, պատռտած, ցեխոտած, հնամենի, անկոճակ, գօտիի փոխարէն չուանով հանգուցուած տափատով հեռացող պապիկը: Սրտցաւ կը վանեմ այն պատկերը, որ յաջորդ այցելութեանս զինք պիտի գտնեմ այստեղ, գերեզմանատան փշածաղիկներուն մէջ, խաղաղ ննջած իր Ցլորային՝ Տիկին Արշալոյսիս կողքը, յանդուգն լեռներուն խաղաղութեան մէջ...

Վա՛նք, տո՛ւն, գերեզմանատո՛ւն՝ դասա՛րկ եռանկիւն...

Կրկի՛ն կ'անձրեւէ...

Կը վազեմ եւ կը մտնեմ սաորերկրեայ վպպուղինեներուն մէջ: Հսկա՛յ հրէշի մը նման կը կանգ քեզ փորիզը եւ ամբոխին հետ միասին կը սկսիս վազել գալարուող աղիքներուն մէջ... Խելագա՛ր վազք մը, անվե՛րջ... Երբեմն, հրաշքով, կը հանդիպիս ծանօթի, կամ ծանօթ անծանօթի, կը կեցնես խելագա՛ր վազքդ, կը կրկնես սովորական հարցումները, կը սառնասովորական պատասխաններ, ապա կրկի՛ն կը շարունակես, կը շարունակենք մեր խելագա՛ր վազքը, անվերջ փորփրող կո՛յր խլուրդներու նման...

Կը լսեմ անունս. ինքնաբերաբար կը կանգնիմ: Կը փորձեմ գտնել գիս կանչող ձայնին կամ արձագանգին ուղղութիւնը: Ահաւասիկ ծանօթ մը, կամ ծանօթ անծանօթ մը: Կը ժպտի: Կը փոխադարձեմ իր ժպիտը, աւելի լա՛յն ժպիտով: Հիմա պէտք է փնտռտել սովորական հարցումները. իսկ եթէ ի՛նքն է աւելի արագաչարժ, ուրեմն պէտք է փնտռտել սովորական պատասխանները: Ինչպէս մի՛չտ, այս անգամ ալ ինծի վիճակուած է փնտռտել սովորական պատասխանները: Սակայն կը նկատեմ, պատասխաններուս սպասող ծանօթը, կամ ծանօթ անծանօթը, քիչ մը զարմացած կը գինէ բուրդէ բաճկոնս, եւ կ'ներկարէ ձեռքը, հանելու համար վրայէն, բուրդին փաթթուած փշածաղիկները...

Զո՛յգ ափերովս կ'արգիլեմ բուրդէ բաճկոնիս վրայ տղացող իր ձեռքը, եւ կը փորձեմ բացատրել յանդուգն լեռներուն գլզլացող բարբառն ու խաղաղութիւնը տակաւին երակներուս մէջ.

– Փշածաղիկնե՛րս են ... Սանահինէ՛ն հետս եկած են...

ԱՆԱՀԻՏ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

րի պէս անոյշ տղայ, ինչո՞ւ ըլլայիք դուք այսպէս չուար-մոլոր: Աստուած իմ, այսպիսի սրտցաւի բաներ ինծի՞ պիտի հանդիպին, որ ես ալ սրտիս մորմոքը յանձնեմ Թուղթին...:

Շատ լաւ ազդ ենք մենք, սիրելի Թաքսիի վարորդ, բայց՝ միշտ սիրած ենք չուե՛լ, չուե՛լ, նոր տեղեր, նոր երկիրներ գաղթել, Թափառական ըլլալ, չգոհանալ մեր ունեցուածքով, չհառչիլ մեր հողին ու ջուրին, պարպել, ուժաթափել մեր հայրենիքը, որ հիմա ինչքան կարիքը ունի իր զաւակներուն հզօր բազուկներուն:

Կը գաղթենք այո՛, ոչխարի նման իրար նայելով, չուտով հարստանալու, մանաւանդ դիւրին պայմաններով... ամերիկանանալու հեռանկարներով: Այսինչ մարդը ունի, ես ալ պէտք է ունենամ ունակութիւնը այնքան զօրաւոր է ոմանց մէջ, որ համեստութեան վրայ վարագոյր մըն է քաշուած... ուտելու, խըմելու, առաջնակարգ տուներ, մարմարակերտ տուներ ունենալու աճապարանքը դլած անցած է պարկեշտութեան չափանիշը:

Համեստութիւն, պարկեշտութիւն՝ զոր երկար տարիներէ ի վեր տեսած ենք բնիկ Ամերիկացիներուն մէջ, դժբախտաբար կը պակսի մանաւանդ նոր-նոր այս ատեսաց երկիրը հասնողներուն, առանց գիտնալու թէ, այդ բոլոր ցուցադրական աճապարանքները սնոտի բաներ են:

Կա՛յ միայն մէկ իրականութիւն՝ հայրենիք եւ այդ հայրենիքը ամուր հիմերու վրայ պահող հայրենասիրութիւն եւ զոհողութեան ոգին, որուն չնորհիւ մեր երկիրը աշխարհին ներկայացաւ որպէս լուրջ պետութիւն, որպէս ուժի եւ կամքի տէր քաջարի ժողովուրդ:

Շատ թարմ են մտքիս մէջ տակաւին մեր սիրուած բանաստեղծուհի Սիլվա Կապուտիկեանի հետեւեալ խօսքերը.

– Երբ Պէյրութում քայլելիս ուրախանում էի լսելով մեր մայրենին, այսեղ լսում եմ ցաւո՛վ, լսում եմ արեւելահայերէնը եւ ցաւ եմ զգում: Ինչո՞ւ քարաւանները, որոնք պէտք էին ուղղուէին Հայաստան, գնում են հեռու-հեռու Հայաստանից...:

Ինչ էլ լինի, մենք պէտք է ուժ գըտնենք լաւատես լինելու մեր ապագայի նկատմամբ:

Ա. Ս.

«Նոր Օր»

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԼԱՒԱԼԻ (Գանատա) Հայ կեդրոն – Եկեղեցի համալիրի Պարոնեան սրահին մէջ, սեմինար մը կազմակերպուած է Դեկտեմբեր 6-ին, նախաձեռնութեամբ Ս. Գէորգ Հանաստանեայց Եկեղեցւոյ կիրակնօրեայ դպրոցին: Սեմինարը տեղի կ'ունենար նկատի ունենալով որ Ազգ. Ս. Աթոռը 2003 տարին յայտարարած էր «Աստուածաշունչի տարի»: Հաւաքուած են շուրջ 40 հոգի: Դասախօսած է երէցկին Ռիթա Նիկոլեան, բացատրութիւն տալով Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ գործածուող սպասներու եւ զգեստներու, որոնք ցուցադրուած էին սրահին մէջ: Ապա, խօսք առած է Հրայր Քհնյ. Նիկոլեան, որ մանրամասնած է կարգը եւ ամփոփ պատկերացում մը կատարած զգեստներու եւ սպասներու եռին թաքնուած փոխաբերական իմաստներուն մասին: Յուցադրուած է «Հաւատք» խորագրով տեսերիզ մը: Ապա, տեսչուհի Պայծառ Աւետիքեան ներկայացուցած է սեմինարին երկրորդ նիւթը՝ Ի՞նչ կ'ըսէ Աստուածաշունչը երիտասարդութեան եւ ի՞նչ յորդոր կու տայ Ց. Երզնկայի հայ երիտասարդութեան: Երրորդ դասախօսութեան նիւթը եղած է՝ Ի՞նչ կ'ըսէ Աստուածաշունչը միասեռականութեան եւ մեղքերու մասին: Այս մասին արտայայտուած է բժիշկ Վիգէն Գալուստեան: Դասախօսութիւններէն ետք տեղի ունեցած է աշխատանքի նիստ:

⁂

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Սուր Լէյտի օֆ Կուարթըլուէի վարժարանի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 13-ին, տեղի ունեցած է Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ վարժարանի Ամանորի եւ Ծնունդի նուիրուած աշակերտական հանդէսը: Բացումը կատարած է Անահիտ Կուսուզեան դաշնակի վրայ նուագելով ազգային եւ հայկական փառերգները: Ներկաները ողջունած է վարժարանի հոգաբարձութեան առենապետուհի Ծովիկ Ա. Խէյր, որ անդրադարձած է վարժարանին 23 տարիներու գործունէութեան: Խօսք առած է նաև վարժարանին նոր տնօրէնուհին՝ Էլիզապէթ Տէր – Ծովակիմեան: Գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիրը մը, յետոյ ժամանած է Նուէներ Պապան: Փակման խօսքը արտասանած է վարժարանին հիմնադիրը՝ Եղիա Ծ. Վրդ. Գիրէչեան:

⁂

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Ս. Խաչ Ազգային Ամէնօրեայ վարժարանի 26-րդ տարեդարձը տօնուած է Նոյեմբեր 22-ին, վարժարանի դարպարտէզ սրահին մէջ: Հանդիսութեան նախագահած է Գանատահայոց թեմի առաջնորդ՝ Բազմաշ Եպիսկոպոս Գալըստանեան, իսկ հանդիսավարի պաշտօնը կատարած է վարժարանի նախկին տրջանաւարտուհիներէն՝ Սարին Քէօսէեան: Խօսք առած է հոգաբարձութեան առենապետ՝ Ժիրայր Զօփուրօղլու: Գեղարուեստական բաժինէ մը ետք, Զարեհ Ա. Քհնյ. Զարդարեան ողջագարձած է աշակերտութեան ցուցաբերած յաջողութեան: Առաջնորդն ալ չէշտը դրած է դպրոց – եկեղեցի միասնականութեան կարեւորութեան վրայ:

⁂

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ մէջ, Նոյեմբեր 26-ին, տեղի ունեցած է Հայաստանի Սեներկային նուագախումբին համերգը նուիրուած Արամ Խաչատրեանի 100-ամեակին: Նուագախումբին ղեկավարն էր Արամ Ղարաբեկեան: Բաղկացած 27 երաժիշտներէ, նուագախումբը հիմնուած է 1997-ին: Համերգին կազմակերպիչն էր Գանատահայոց Գեղարուեստի Ընկերակցութիւնը, եւ ձօնուած էր նորընտիր առաջնորդ Բազմաշ Եպիսկոպոս Գալաստանեան, որ կը նախագահէր ձեռնարկին: Բացման խօսքով հանդէս եկած է կարգադիր յանձնախումբի կողմէ Տիկին Լենա Ուզունեան: Ցայտագիրը կը բաղկանար օտար եւ հայ երաժիշտներու գործերէն:

⁂

ՎԱՆՔՈՒՎԸՐԻ (Գանատա) Ագատեմի օֆ Մխուզիք թատերասրահին մէջ, Նոյեմբեր 23-ին, նշուած է Արամ Խաչատրեանի հարիւրամեակը, կազմակերպութեամբ Պրիթիշ Կոլումպիայի Հայ Մշակութային Միութեան:

ՄԱՄԼՈՑ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան եւ Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդի միացեալ ձիգերով կեանքի կոչուեցաւ եւ Նոյեմբեր 1 Թուականին իր անդրանիկ նիստը գումարեց «Ապրիլ 24 Յանձնախումբ»ը (Gruppe 24 April):

«Ապրիլ 24 Յանձնախումբ»ի գլխաւոր նպատակն է կազմակերպել ու համադրել Հայկական Ցեղասպանութեան նշման եւ ճանաչման աշխատանքները Գերմանիոյ մէջ, Մեծ Եղեռնի յիշատակը զանազան ձեւերով վառ պահելու հեռանկարով, թէ հայկական եւ թէ այլ շրջանակներու մէջ:

Այս առիթով սրտագին կոչ կ'ուղղենք Գերմանիոյ մեր բոլոր հայրենակիցներուն եւ համակիրներուն, որպէսզի միասնական ոգիով, նիւթապէս եւ բարոյապէս քաջալերեն «Ապրիլ 24 Յանձնախումբ»ի աշխատանքները:

Յաջողութիւն կը մաղթենք «Ապրիլ 24 Յանձնախումբ»ին:

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԳԵՐՄԱՆԱՀԱՅՈՑ
ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ
ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ՍՏԱՅԱՆ

ՑԱՒԵՐԾՕՐԷՆ ՍԻՐԵԼԻ
«ՄԵՐԻՆ ՊՈԼԻՍԸ»

ԼԵՒՈՆ ՇԱՒՈՑԵԱՆ

Հրատարակութիւն
«Մարմարա» Օրաթերթի,
Պոլիս 2003

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ ԴՊԻՑ

Հիւանդը՝ բժշկին.

– Իսկ վերահասութիւնից յետոյ ես կարո՞ղ եմ հայը դառնալ:

– Այո, բայց միայն՝ Տէր հայր:

⁂

– Դուք Հայ է՞ք:

– Ոչ: Պարզապէս այսօր տեսքս լաւ չէ:

ՍԽՐՈՑ ԵՒ ԱՐԿԱԾԻ ՏՂԱՔԸ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

11

Տեարակս բացուած է երգի մը վրայ:
Կը կարդամ երջանիկ՝

ՄԵՐ ԳԻՒՂԻՆ ԱՆՈՅՇ ԱՐԵՒԸ

Արեւն անոյշ կ'իյնայ գետին՝
հողին բերրի ակօսներուն,
Մեր ծառերուն վրայ ծաղկած,
ճամբաներուն մեր ոլորուն,
Կը յամենայ ամէնուրեք,
ահա՛ անցաւ հիւղէն փողոց,
Ահա՛ մեղմիկ կը գուրգուրայ
աղջկակայ մը այտերը բոց...
Ահա՛ յուշիկ կը մագլցի
մեր դըրացի ցանկապատէն,
Ա՜հ, ի՜նչ լի է մեր արեւը,
ի՜նչ հարուստ է ամառ ատեն,
Կ'իյնայ հեզիկ մեր ժամուն մէջ՝
կասկենիին գագաթէն բակ,
Ցետոյ յոգնած, վաստակաբեկ՝
կը կորսուի շուբերուն տակ...
Մինչեւ որ հեզ իրիկուան մէջ՝
ընձիղէ հանգիստ իր արեան մէջ,
Մինչեւ հիւղերը մեր խոնարհ
հանգչին մութին մէջ անյատակ,
Ցուսալով որ վաղը նորէն
ան պիտ՝ ծագի փողփողելէ,
Նորէն յուշիկ պիտ՝
մագլցի մեր դրացի ցանկապատէն,
Ա՜հ, ի՜նչ լի է մեր արեւը,
ի՜նչ հարուստ է ամառ ատեն...

⁂

Նստած մահճակալիս վրայ, բռունցքս կզակիս մտիկ կ'ընեմ սրտիս ձայնին, որ հեզօրէն կը խօսի խորունկներէն, եւ յանկարծ Արփիկի ներկայութիւնը առաջին անգամ ըլլալով կը զառնայ պարտադրիչ: Կարծես կը լսեմ զայն: Իր նուագաւոր ու բեռնաւոր ձայնը:

Ահա՛ իր մազերը՝ այն գիշեր լուսնկայեն չողքերուն մէջ: Ահա՛ իր համբոյրը իմ խառնիխուռն մազերուս վրայ: Ահա՛ իր հասակը սլացիկ՝ պատուհանին առջեւ: Զեռքս իր ձեռքին մէջ, երբ կը խօսէր նայելով աչքերուս:

Սիրտս կը լենայ ու կը զրեմ երկնցած մահճակալիս: Ձակատս կ'այրի: Ձեռքերս կը դողան, բայց ի՜նչքան երջանիկ եմ իր ներկայութեամբը: Ու ի՜նչ չուտ կը լենայ սիրոյ այս առաջին նամակը: Առաջինը:

«Շո՛ւտ, չո՛ւտ սիրելի Արփիկ, անոյշ, աղուոր ու չար աչքերով քոյր. ահա՛ սիրտս լի է քու ներկայութեամբդ ու աչքերս համուտ քու գեղեցկութիւնովդ: Մազերուս վրայ խառնիխուռն կը զգամ չրթներդ ու ձեռքերս կ'այրին ահա՛ քու ձեռքերուդ կարօտէն:

«Ապրիլի առաւօտը կը լենայ ներս ու կ'ողողէ զիս մահճակալին վրայ: Քիչ մը ակար եմ: Մարմինս ջերմութիւն ունի, բայց արեւը ա՛յնքան լաւ է դուրսը ու քու ներկայութեամբ այնքան ուրախ եմ ու ծանրաբեռն, որ ձեռքերս կը դողդոջեն սիրոյ յուզումէ: Կ'ապրիմ պզտիկ ու խոնարհ սենեակի մը մէջ, չորս ընկերներու հետ: Գիւղին ճամբան կ'անցնի մեր առջեւէն: Դէմը պարտէզներ կան ու ծառեր այնպէ՛ս գեղեցիկ, ծլարձակ ու սրտլացիկ հասակներով, որ մուրիին մէջ, ուշ գիշերին, քու հասակիդ պատրանքը կ'ունենամ երբ կը նայիմ դուրս...

«Ականջներս լեցուն են քու ձայնով: Գիտե՞ս ... քու ձայնդ ի՜նչքան անոյշ է: Կորսուելէ յետոյ է որ իմ տղու յիմար սիրտս կրնայ չափել մեկնող երջանկութիւնը: Քու ձայնիդ ծաւալը ու քաղցրութիւնը հիմա է որ ամբողջ հարստութեամբ կրնամ ըմբռնել: Թրթռուն, նուագաւոր ու չրթնային: Մենք կորսնցուցած ենք ափսոս մեր հինաւուրց լեզուին նրբութիւնը: Մեր չրթներուն վրայ բազաձայնները հաստ են ու խառնուած իրարու: Դուն երբ ինծի կը խօսէիր, ա՛հ, նեղէ՛ ինծի, որ լմպելով հանդերձ ձայնիդ երաժշտութիւնը, կը մտածէի տըխրօրէն հարստութեանը վրայ, որ Աբեմատահայերս կորսնցուցած ենք: Ոչ մէկ պահու իմ մայրենի լեզուս այնքան քաղցը հնչած է ականջիս, որքան երբ դուն խօսած ես ինծի...

«Քու պզտիկ, մսեղ ու անոյշ չրթներդ համբոյրը մազերուս վրայ կ'այրէ ամբողջ մարմինս: Արփի՛կ, կը գրեմ, բայց ինծի կը թուի, թէ ահա՛ կը խօսիմ քեզի: Աչքերս կախած եմ պեսին, որովհետեւ չեմ կրնար բարձրացնել գլուխս, երբ դուն աղուոր, չար ու խոչոր աչքերդ չրթերուս կը նայիս: Քու ձեռքդ ահա՛ կը դողայ ձեռքերուս մէջ: Անո՛ր աղջիկ: Ի՜նչ փափուկ, տաք ու քաղցր էր ձեռքդ ձեռքիս մէջ: Ինչպէս լորամարգիի մը պզտիկ ու չերմ մարմինը: Կը սեղմէի զայն ու մարմինս կը դողար վայրենի, բայց եւ անմեղ ցանկութեան մը պիրկը...

«Քեզմէ բաժնուելէս ի վեր յաճախ կը պատահի, որ քու ներկայութիւնդ կ'երեւնայ ինձ: Ցանկացնէ զիս: Ցանկարծ կը զգամ, որ չուրջի իրերը նոր իմաստ ու նոր բանաստեղծութիւն կը հագնին: Կը լեցնեն չըրջապատը ու կ'ողողեն զիս: Քու ներկայութիւնդ կը նմանի տաք ու հարուստ անկողնի մը (որուն յիշատակը վայրկ կորսնցուցած եմ): Ներքեւէն ու վշտի պահերուս կ'ընկղմիմ մէջը, կը փաթթըւիմ քու երազիդ չերմ ու գուրգուրալի վերմակին մէջ եւ ի՜նչպէս դիւրութեամբ կը մոռնամ ամէն տառապանք, ամէն կսկիծ, ամէն առօրեայ ցաւ:

«Երէկ դիշեր դեռ պատահեցաւ կրկին առիթս: Զնչին պատճառաւ վշտացած էի ընկերոջս, պիտերս, այն չարաճճի որդին, որ լերը բոներ ըսաւ քեզի, ներքի՛ իրեն Արփի՛կ, պիտա՞ս ինչ հարուստ ու աղուոր սիրտ ունի: Մեր երկուքին սըրտերուն մէջ ալ փողոցի տղան արթուն է ու հարթար: Ցանկարծ իր գլուխը կը ցցէ ու կը լրանայ: Կը հանկնաս դիս, վրատահ եմ: Ցաճախ կը խօսինք մխաչին. ան պիտի, որ կը սիրեմ էեզ ու կը տառապիմ ու կը նախանձի ինծի իմ տառապանքիս համար: Երբեմն, դիշերները, երբ քով քովի պառկինք, ան կը խօսի ցած ու սիրահար ձայնով ականջս ի վար ու սիրտս կը դողայ: Երէկ դիշեր՝ հայհոյեցի իրեն: Սիրտս խիստ էր ու կը ցաւէր:

«Քէնս պայթեցաւ իր սիրուն գլխուն: Իր խոչոր աչքերը պղտորեցան: Լռեց բայց զգացի որ խորապէս վիրաւորուեցաւ: Ամբողջ ժամերով՝ մարմինը մարմնիս քով կը զգայի որ արթուն է: Սիրտս կը տանջուէր, այսուհանդերձ չխոնարհեցայ ու քու ներկայութիւնդ էր միայն, որ զիս մխիթարեց:

(Շար. 36)

ՓՈՒԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Շաւղ Անֆիսիօ եւ զաւակները 100 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց հարազատին եւ մեծ _ մօր՝ Մարի Տիւգեանի մահուան առթիւ։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret': 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

(Շար. Ա. եջէն)

երկրաշարժի դէմ չափանիշներու եւ այդ չէնքերը պլիւուրալար հիւանդանոցներ եւ կառավարական հաստատութիւններ են։ Թէհրան Սպահանի յաջորդած է որպէս մայրաքաղաք 1788–ին եւ մեծ երկրաշարժի չէ ենթարկուած 1830–էն ի վեր։ Տեղափոխման նման ծրագիր մը եղած էր 1991–ին, առանց հետեւանք ունենալու։

ՎՐԱՍՏԱՆի ընդդիմութեան «Նոր աջեր» կուսակցութիւնը ուզած է որ խորհրդարանական ընտրութիւնը յետաձգուի մինչեւ Մայիս։ Տրուած պատճառը այն է որ աւելի կանուխ թուականի մը ընդդիմութիւնը պիտի չկարենայ պատշաճ կերպով պատրաստուիլ։ Միջազգային կազմակերպութիւնները, ինչպէս Օ – ԷՍ – Սէ _ Ը–ն եւ Եւրոպական Խորհուրդը այն կարծիքը ունին որ այդ ընտրութիւնը պէտք է տեղի ունենայ Ապրիլէն Յունիս։

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ
«ԱՐԹԷ» – ՅՈՒՆՈՒԱՐ 10

Հեռատեսիլի «Արթէ» կայանը ամէն Շաբաթ օր ժամը 20–ին «Les dessous des cartes» խորագրուած յայտագիր մը կը հեռարձակէ։ Նիւթ կ'ըլլայ քարտէսներու ենթախորքի աշխարհը, յատկապէս աշխարհաքաղաքական առումով։ Երբեմն մասնագէտ մըն ալ կը հրաւիրուի։

Յունուար 10–ի յայտագրին նիւթ կ'ըլլան ցեղասպանութիւնները։ Հրաւիրուած է ցեղասպանութեան նիւթին մասնագէտ ու բաղդատական գրականութեան դասախօս Գաթրին Գոքիօ։

CHAVILLE

L'Ephorie de l'Eglise Saint-Grégoire l'Illuminateur vous invite au

DONADZAR 2004

Dimanche 11 Janvier à 15h30

Salle de l'Eglise Arménienne
de Chaville
6, rue Komitas

- Prestations des élèves de l'école.
- Visite du Père Noël.
- Goûter.

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

«MANOUGNEROU OR»

organisé
par le Conseil d'Administration et les sections de la Région Parisienne

Dimanche 25 Janvier de 14h30 à 17h30

Salle Rossini
Mairie du 9e arrondissement — 6, rue Drouot, 75009 Paris

Au programme

★ CONCOURS DE DEGUISEMENT
Venez costumés pour participer et gagner

★ SPECTACLE DE MARIONNETTES

Grands-parents — parents — enfants — amis
Vous êtes tous invités à cet après-midi festif

Venez nombreux

l'Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 7 Février - 26 Juin 2004

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE
Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et écrire l'arménien.
Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris.
(Absentéisme exclu)

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux continuent,
Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN
3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 87 Euros + 8 Euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel ,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS: 01 47 50 97 51

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
Բ. Օր Ծննդեան։ Ցիշատակ Մեռելոց
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։
Պատարագի աւարտին ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ կը կատարուի «վասն համօրէն ննջեցելոց»։

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 11
Զ. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ
Սուրբ Յովհաննու Կարապետի յառաջիկայ Տօնին առիթով եւ Մայր Տաճարի Օծման 100–ամեակին դիտաւորութեամբ, յատուկ պատարագի, Հոգեհանգիստ կը կատարուի Եկեղեցւոյ Հիմնադիր Ա.ՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆի եւ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ընտանիքի ննջեցեալներուն յիշատակին։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 13
Ը. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ
ՏՕՆ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏԵԱՌՆ
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։
Պատարագի աւարտին՝ Առաջնորդարանին Տնօրինէքը կը կատարուի։

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼԱԾՐՎԻ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
ՄԵՌԵԼՈՑ
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30–ին։
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։
Պատարագէն ետք՝ Հոգեհանգիստ։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
ՑԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։
Յաւարտ պատարագի Հոգեհանգստեան արարողութիւն «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»։

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ–ԼԻՈՆ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ՝ ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 13
ՏՕՆ Է ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ
Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։ Յաւարտ պատարագի Եպիսկոպոսարանի Տնօրհնէք կը կատարուի։

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
ՑԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ՝ ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **«SEVAN»** de Vienne présente

le Spectacle de Noël

de l'ECOLE ARMENIENNE

Le dimanche 11 janvier à 15 heures précises

au Théâtre Municipal de Vienne

Au programme:
- Chants, danses
- Poésies, Sketches
- Théâtre sous la direction de Nareg DOURIAN en collaboration avec la Maison de la Culture Arménienne de Vienne.

Comme chaque année, le Père Noël sera au rendez-vous pour distribuer cadeaux et friandises aux enfants.

Venez nombreux les encourager...

***

Section «Helen Puzant» d'Alfortville

Théâtre et Comédie à Alfortville !

"Bourdoum - Dourdoum"

Une pièce de
Narek DOURIAN
le **Vendredi 16 Janvier** à 20h30
Salle des Fêtes
rue Voltaire
Renseignements : **Tél. : 01 43. 76. 55. 89**

Concert exceptionnel

Concert exceptionnel avec l'Ensemble Orchestral **«Vocation»,** sous la direction de RETA KAZARIAN.
Au piano, le grand soliste russe
Mickaël VOSKRESSENSKY
Au programme :
Chopin, Wagner, Nikiforov, Fauré
le Vendredi 16 Janvier à 20h30
Salle Cortot
78, rue Cardinet, 75017 Paris
Réservations : **Tél. : 01. 42. 29. 10. 24**
Ce concert est organisé avec la collaboration de Hamaskaîne-Paris.

Date à retenir

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise un
GALA
AU PROFIT DE SES ECOLES
Samedi 13 mars
au PACI d'Issy-les-Moulineaux

ՀՄԼՄ-ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

մասնակցութեամբ՝
ՅՈՎՍԷՓ _ ի (Հալէպէն)
եւ «ԿՈՄԻՏԱՍ» Նուագախումբին

Երեքշաբթի, Յունուար 10–ին

Hôtel SOFITEL
«Forum Rive Gauche»ի սրահներէն մէկը
17 bis, Boulevard Saint-Jacques, 75014 PARIS

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01 44 05 17 77 *կամ* 01 43 78 57 67 *Թիւերուն։*

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 8
JEUDI
8 JANVIER
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՓԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20.853 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 79e ANNEE — N° 20.853

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ, չարունակելով ընդունիլ Ամանորեան մաղթանքները, Յունուար 6–ին, արտայայտուեցաւ զործատիրութեան եւ սենիքանեներու ներկայացուցիչներուն առջեւ եւ ամէնէն չահեկան նորութիւնը, զոր հաղորդեց Արհեստի տուրքին (թաֆա փրոֆէսիոնէլ) ընկճումն էր, ի մօտոյ: Այդ ընկճումը պիտի զործադրուի երկու հանդրուանով: Այս տարուընէ եւ 18 ամիսներու երկայնքին նոր ներդրումները տեղի կ'ունենան առանց այդ տուրքին, զարկ տալու համար աշխատանքին: Այդ տուրքը 18 միլիառ եւրօ կը բերէր Պետութեան բայց, ձեւով մը այլ կերպ պիտի հատուցուի: Կրծնապետներուն ալ, Շիրաք ապահովութիւն տուաւ որ, ապագայ օրէնքը որ կ'արգիլէ կրծնական յուցական նշաններ, բան մը պիտի չփոխէ աշխարհա – կանութենէն: Առաջին անգամ ըլլալով, հրաւիրուած էր նաեւ Փարիզի մզկիթին տեսուչը՝ Տալիլ Պուպաքէօր:

ՖԱԼՈՒՃԱՅի (Իրաք) մէջ, Յունուար 6–ին, երկու Ֆրանսացիներ սպանուած են Պաղտատի արեւմտեան այդ ճամբուն վրայ: Երրորդ Ֆրանսացին ծանրօրէն վիրաւորուած է: Ճամբուն վրայ կեցած էին կառքին խանգարման պատճառաւ եւ կը ջանային նորոգել երբ թիւրախ առնուած են անցորդներու կողմէ: Առնք կ'աշխատէին հանրային ենթակառոյցներու վերահաստատման համար եւ պաշտօնեաներն էին ոչ պետական ընկերութիւններու:

ՇԱՐՄ էլ – ՇԷՅԽի ջախջախուած օգնական երկու սեւ տուփերէն մէկը, հաւանաբար, յայտնաբերուած է Յունուար 6–ին, բայց, եթէ հետազօտութիւնը ճիշդ է այդ տուփը կը գտնուի ծովուն խորը 600–էն 800 մեթրի վրայ եւ կարելի չէ գործածուած գործիքներով 400 մեթրէն աւելի անդին երթալ: Միւս կողմէ, զոհ զացած ընտանիքներու մէկ մասը Շարմ էլ–Շէյխ զացին, ուր Յունուար 8–ին, երկու արարողութիւններ տեղի կ'ունենային, մէկը յամաքին, մէկն ալ ծովուն վրայ: Հակասական կացութիւն մըն ալ կայ, քանի հարազատներուն մէկ մասը կ'ուզէ մարմինները տեսնել, ուրիշներ բնաւ չեն ուզեր: Այս ամբողջը կը կատարուի յանուն լեզուական նոր տարազի մը՝ «Սուզի աշխատանքը» որ կրնայ սկսիլ որոշ պայմաններու մէջ:

ԵՒՐՈԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ եւ հրէական կազմակերպութեանց միջեւ սուր բանավէճ մը ծագած է, իբրեւ հետեւանք Համաշխարհային հրէական Համագումարի եւ Եւրոպական Հրէական Համագումարի նախագահներուն մէկ յայտարարութեան, լոյս տեսած «Ֆայնանշըլ Թայմզ»ի մէջ: Յունուար 5–ին, Ռոմանօ Փրոտի եւ իր գործակիցները անակնկալի եկած են ի լուր այդ «Ազատ թեմ»ին, զոր ստորագրած են Իսակար Պրոնֆման եւ Գոպի Պէնհաքոֆ: Գրութիւնը կ'ամբաստանէ Եւրոպական Յանձնախումբը «բարոյական դաւաճանու – թեամբ հակահրէութեան մէջ»: Փրոտի բացատրութիւններու կը սպասէ եւ մինչ այդ, յետաձգած է սեմինարը, որ նախատեսուած էր Պրիւսէլ, Փեթրուարին: Յօդուածը կը մեղադրէ Յանձնախումբը սա խօսքերով. – «Հակահրէութիւնը կըբնայ երկու ձեւով արտայայտուիլ, զոր ծունէութեամբ եւ գործունէութեան բացակայութեամբ: Փառաւոր կերպով, Յանձնախումբը յանցաւոր է երկուքով»: Հեղինակները կը նշեն վերջերս պատահած երկու միջադէպեր: Նոյեմբեր 3–ին, հարցախոյզի եւրոպական չափանիշը ցոյց տուած է որ Եւրոպացիներու 59%–ը իսրայէլը կը դնէ զլուխը այն երկիրներուն որոնք սպառնալիք մը կը ներկայացնեն Համաշխարհային խաղաղութեան համար: Երկրորդ բանավէճը առընչուած է հակահրէութեան վերաբերող տեղեկագրի մը չհրատարակուելուն (Պէրլինի թեզնիք համալսարանի): Առաջին պարագան «վտանգաւոր կերպով հրահրիչ» նկատուած է, երկրորդն ալ ղրաքննութիւն:

ՊՈՒԾԻ դիմաց զեմոկրատները մէկ ճակատ չեն կազմեր թեկնածուի մը չուրջ, որ Հասարատ Տինն է: Այս վերջինը կը ջանայ զլուխն անցնիլ 9 մրցակիցներու, բայց, իր յառաջդիմութիւնը կասկածներու առիթ կու տայ եւ իր մրցակիցները «Սթոփ Տին» չարժումի մը ծնունդ տուած են: Գլխաւորները նախկին կողմնակիցներ իր «հակա–պուշ» ընթացքը նախնական կը զտնեն, իր անխորհուրդ յայտարարութիւնները եւ զիրքորոշման փոփոխութիւնները չուարճումի կ'ենթարկեն զեմոկրատ կուսակցութիւնը:

ՎՐԱՍՏԱՆի նախագահը՝ Մ. Սահակաշվիլի ընտրուած է ձայներու 97,5%–ով, ըստ Յունուար 6–ին հրատարակուած մասնակի արդիւնքներուն:

ԻՍՐԱՅԻԼ համաձայնած է Թուրքիային ջուր գնելու: Մանավկաթի ջրվէժին ջուրը խորանարդ մեթրը 1 տոլարի պիտի ծախուի: Ստորագրուելիք պայմանագրութիւնը քանի տարուան պիտի ըլլայ: Թուրքիային յատուկ ջրատար բեռնակառքերով փոխադրուելիք ջուրը Իսրայէլի պէտք ունեցածին 3%–ը պիտի դիմագրաւէ:

ՔԱՆՏԱՀԱՐի ՄԷՋ (Աֆղանիստան) 15 հոգի, զլխաւորաբար մանուկներ սպանուած են եւ քանի մը տասնեակ ուրիշներ ալ վիրաւորուած ռումբի մը պայթումին հետեւանքով, զպրոցականներու խումբի մը մէջ:

ՓԱՔԻՍՏԱՆի նախագահը՝ Մուշարաֆ եւ Հնդկաստանի վարչապետը՝ Վաժփայ, որոշած են որ Փեթրուարէն իսկ, ամբողջական երկխօսութիւն մը սկսի երկու երկիրներու միջեւ, վերջ տալու համար լարուած վիճակին: Հնդկաստանի եւ Փաքիստանի միջեւ կռուախնճոյը կը վերաբերի Գաշմիրի հիմալայեան շրջանին, հարց մը որ ծագած է 1947–էն ի վեր, երբ բրիտանական կայսրութիւնը կը քաշէր Հնդկաստանէն:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԹՈՒՐՔԻԱ ԱՅՑԸ

Սուրիոյ նախագահը Պ. Ասատ կնոջը, զաւակներուն եւ բազմանդամ պատուիրակութեան մը ընկերակցութեամբ հասած է Անգարա: Գլխաւորաբար քիւրտ պիտնեալ խումբերու, Հաթայի պատկանելիութեան ու Եփրատի ջուրերուն պատճառով երկու երկիրներուն լարուած յարաբերութիւնները կը թուի թէ մեղմացումի շրջան մը կը մտնեն:

Այցին առաջին օրը Պ. Ասատ այցելած է Մուսթաֆա Քէմալի յուշադամբանը, ապա ընդունուած Հանրապետութեան նախագահ Ա.–Ն. Սեզէրի կողմէ: Երկու նախագահներու տեսակցութեան նիւթ եղած են փոխադարձ յարաբերութիւնները, Իրաքի հարցը, Սուրիա _ Իսրայէլ յարաբերութիւնները: Ասատ եւ Սեզէր միացեալ յայտարարութեամբ մը չեչտած են թէ կողմնակից են Իրաքի ամբողջականութեան պահպանումին եւ թէ դաշնակցային կառոյցի մը մէջ Քիւրտերու տըրուելիք ինքնավարութիւն մը կրնայ անջատողական նկրտումներ հրահրել այլ հատուածներու մօտ եւս:

Ինչ կը վերաբերի Սուրիա _ Թուրքիա յարաբերութիւններուն, Պ. Ասատ յայտարարած է թէ անոնք անվտահութեան մթնոլորտէն փոխադրուած են վստահութեան մթնոլորտ եւ կատարած այցը պատմական սկիզբ մը պիտի ըլլայ փոխադարձ առողջ յարաբերութիւններու:

Թուրք մամուլը կը դրէր թէ նոյն օրը երկու կողմերու պատուիրակութիւններու հանդիպումին երեք համաձայնագիր ստորագրուած է. անոնք կը վերաբերին կրկնակի տուրքերէ խուսափելու, ներդրումներու փոխադարձ քաջալերանքին ու զբօսաշրջութեան: Անգարայի քաղաքական դէմքերը Սուրիոյ կողմէ երեք համաձայնագրին առանց առարկութեան ըստորագրութիւնը կը մեկնաբանեն Սուրիոյ կողմէ –հոգ չէ թէ անուղղակի կերպով– Թուրքիոյ պետական սահմաններուն ճանաչումը. սահմաններ, որոնք կը պարփակեն Հաթայն ալ:

Թուրք մամուլը նոյն այցին առթիւ տեղ տուած էր Պ. Ասատի անգլիական «Տէյլի Թելէկրաֆ» թերթին տուած յայտարարութեան, ուր ըսած է թէ այնքան առեն որ Իսրայէլ չի հրաժարիր հիւլէական իր զինամթերքէն, իրենք ալ չեն լքեր սպառազինումի իրենց ծրագիրը:

ղոցին անունը, այսինքն Սատաթի մարդասպանին:

ՊԱՄ (Իրան), երկրաշարժէն 75 հազար հոգի անօթեւան կը մնան: Մեռելներու թիւը 30–էն 32 հազար կը նկատուի:

ԹՈՄԱՍ ԳՈՒԲ ԷՌԼԱՑՆԶի չարքերի դործակալութիւնը յայտարարած է, որ կը նախընտրէ ջնջել դէպի Մթացեալ – Նահանդներ թռիչքները քան թէ պինեալ անձեր ընդունիլ, ինչպէս Ուաչինկթըն կը պահանջէ:

ԱՆԳԼԻՈՑ բուն թագաւորը՝ Միչէլ Հասթինկս Աւստրալիա կ'ապրի եւ որեւէ յատկանութիւն ալ չունի Անգլիոյ գահին վրայ: Մեծն–Բրիտանիոյ հեռատեսիլէն սիրուած փաստանկար մըն է որ կը բացատրէ Հասթինկսի օրինաւոր պարագան: Հաստատուած է, որ ներկայ թագուհիին հեռաւոր մէկ նախնիքը՝ Խոուըրտ Դ. ապօրինի էր, ուրեմն իր եղբօր՝ Ճորճի (Գլարանսի դուքս) չառաւիղին կ'իյնայ գահաժառանգի իրաւունքը եւ Էլիզապէթ Բ. յաջորդած է գահը: Ինք, կը պատկանի Խոուըրտի եղբօր չառաւիղին եւ Լուտընի կոմս է: Անգլիոյ «բուն» թագաւորը յայտարարած է հեռատեսիլէն, որ կը հրաժարի գահաժառանգի իր իրաւունքէն:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

«Արարատ» ֆիլմին Թուրքիոյ մէջ ցուցադրութեան հարցը կատարեալ թերթօնի մը վերածուած է: Պետական քննիչ յանձնախումբին արտօնութեամբ ան ցուցադրուիլ պիտի սկսէր Յունուար 16–ին: Սակայն, ազգայնական տարրեր բուռն չարժման անցան այդ որոշումին դէմ, որմազդներով, զրաւոր բողոք յայտնելով, նաեւ սպառնալով: Ատոր վրայ ցուցադրութեան որոշումը առկախուեցաւ:

Յունուար 7–ի թուրք մամուլը կը տեղեկացնէր թէ հարցը փակուած չէ ու «Արարատ»ի Թուրքիոյ ցուրիչը Ս. Չէթին նամակով մը դիմած է Ազգ. Շարժում կուսակցութեան նախագահ Տ. Պահչէլիի, քանի որ ցուցադրութեան ընդդիմացող ազգայնականները այդ կուսակցութեան կը պատկանին:

Ս. Չէթին զրելով որ ինք ալ հայ հրոսախմբերուն կողմէ սպաննուած աղբրբէջանցի հօր մը զաւակն է, ըսած է. «"Արարատ"ը Թուրքիոյ դէմ պատրաստուած ժապաւէն մըն էր, սակայն, Թուրքիոյ Հանրապետութեան պետութիւնը զայն ցուցադրելու արտօնութիւն տալով ամբողջ աշխարհին յայտարարեց թէ ան ներկայացուցած թեզերէն վախ չունի: Այսուհանդերձ, մեր հաւաքականութեան այս հատուածին հակազդեցութեան դէմ անդրդուելի չենք կրնար մնալ. որով, ձեզմէ կը խնդրենք որ օգնական ըլլամ փիլմին ցուցադրութիւնը իրականացընելու:

Պետութիւնը թէեւ ցուցադրութիւնը ոստիկանական հսկողութեամբ ապահովել որոշած է, սակայն, կը խորհինք որ Թուրքիոյ համար անհպաստ պատկեր մը կ'ըլլայ դրան առջեւ պահակ կեցող ոստիկաններով կատարուած ցուցադրութիւն մը: Թուրքիոյ պրտաբին բաղաքականութեան առումով, հարկ է որ ազգային ամբողջական կեցուածք մը արտայայտուի»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՍՓԻՆՔՓՐԷՍ»

(Յունուար 6 / 7)

Ա. ՉԻԼԻՆԳԱՐՈՎ ԴՈՒՄԱՅԻ ՓՈԽ–ՆԱԽԱԳԱՀ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԱԾ

Մոսկուաբնակ հայ Արթիւր Չիլինգարով որ Ռուսաստանի Դումային նախորդ ընտրութեան փոխ _ նախագահներէն էր, կրկին փոխ _ նախագահ ընտրուած է: Մէկն է վերընտրուած ուրիշ փոխ _ նախագահներէն:

*
**

ԱՄՆ–ՈՒ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱԶԲԵՋԱՆԻՆ

ԱՄՆ բաքուի մէջ ստորագրուած համաձայնագրով մը յանձնառու եղած են 10 միլիոն տոլարի թէքնիք օժանդակութիւն տրամադրելու Ազրբեջանին, զանգուածային ընաջնջման զէնքի տարածումը կանխելու համար: Օժանդակութիւնը պիտի գործածուի Ազրբեջանի սահմանապահութեան, ապահովութեան միջոցներ իրականացնելու եւ նորոգելու ռատարի հաղորդակցութեան համակարգերը:

Միւս կողմէ, Ուաչինկթընէն տեղեկացուած են թէ տարի մը եւս կը պահպանուի թիւ 907 որոշումը որով կ'արգիլուէր Ազրբեջանին ամերիկեան օժանդակութիւն տալ, Հայաստանի դէմ կիրարկած շրջափակումին պատճառով...

ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ 1700-ԱՄԵԱԿԸ

ԷՋՄԻԱԾԻՆԸ՝ ԸՍՏ ՕՏԱՐ ՈՒՂԵՒՈՐՆԵՐՈՒ

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆ

ԽՄԲ. – Իր վախճանումէն առաջ, Մեսրոպ Արք. Աշճեանէ ստացած էինք այս գրութիւնը, զոր կը հրատարակենք իր յիշատակին:

***

Անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր մարդս մէջ թափառելու, պտռելու, նոր հորիզոններ նուաճելու ձգտումը կայ: Եւ մենք դիտենք պատմութիւնը անոնց, որոնք որսորդ էին, խաչնարած էին, արկածախնդիր էին, ազատութեան սիրահար էին, եւ երբեմն ալ, Աբրահամի նըմանը, Աստուծոյ հնազանդեցան եւ սկսան քալել ու քալել... ու բոլորը վարձատրուեցան: Մարդիկ գիւղը ըրին նոր երկիրներու, նոր աշխարհներ գտան, նոր ժողովուրդներու հանդիպեցան, նահապետական անծանօթ ծովերու վրայ եւ գտան փառք, պատիւ ու հարստութիւն: Վերադարձան ու պատմեցին: Երբեմն ալ մեռան անյիշատակ: Իսկ չատեր իրենց թափառական կեանքին շնորհիւ հարստացուցին մարդկութեան հաւաքական յիշողութիւնը եւ ստղծեցին ալ ուխտի եւ ուխտաւորութեան պատմութիւնը:

Հայաստանը երկու մեծ ցամաքամասերու խաչաձեւման վրայ կամուրջ եղաւ Եւրոպայի եւ Ասիոյ միջեւ, եւ չատ մը հարկական կարաւաններ մեռաքսի եւ միջցամաքային առեւտուրի ճամբանե – րուն վրայ դարձան կարեւոր հանդոյցներ, ուրկէ պէտք է անցնէին Եւրոպայէն եւ Կոստանդնուպոլսէն Տրապիզոն, Հալէպ, ու յետոյ՝ Պարսկաստան, Հնդկաստան եւ Չինաստան գացող եւ եկող առեւտրըրականները:

Հայաստանի այդ քաղաքներէն էին՝ Արծնը, Էրզրումը, Վանը, Երեւանը: Եւ Երեւանին մօտիկ՝ Վաղարշապատ – Էջմիածինը:

*Վաղարշապատ – Էջմիածինը, եւ կարկինը քիչ մը լայն բանալով՝ Արտաշատէն Էջմիածին աշխարհը, որ մի քանի տասնեակ քառակուսի քիլոմեթր է միայն: Բայց այդ փոքրիկ տարածութեան մէջ այնքան սրբութիւն կայ, աւանդութիւն կայ, պատմութիւն կայ, որ ուղղակի կ'ապշես, կը զարմանաս, կը հիանաս, կը հպարտանաս... եւ կը խոնարհիս: Քիչ անգամ եւ քիչ ժողովուրդներ ունին նըման սրբավայրեր, ու եթէ կաթոլիկին համար Հռոմն ու Լուրեն է, Սպանացիին համար Սանթիակօ տէ Քոմփոսթելան, Հնդիկին համար Պենարէսը, Ճափոնցիին համար Քիոթոն, Ուրունալութուրը, Թիթիքաքան, Հայուն համար «Հայաստան երկիր դրախտավայրն» է պարզապէս: Եւ խօսքս Ցովհաննէս Միրզա Վանանդեցիին ծանօթ երգը չէ, որ մեր հանդէսներուն ընթացքին հպարտութեամբ կը լեցը – նէ մեր սրտերը, այլ աստուածաշնչական այն պատգամը, ըստ որուն երկրաւոր դրախտը կը գտնուէր Արարատեան դաշտին մէջ: Աստուածաշունչը ինք չըսե՞ր դեռ կը բխէր եղեմէն, որպէսզի ոռոգէր դրախտը, եւ հոնկէ կը բաժնուէր չորս ճիւղերու: Մէկուն անունը Փիսոն էր: Անիկա է, որ կը պատէ ամբողջ Եւիլատ երկիրը, հոն ուր ոսկի կայ: Այդ երկրի ոսկին աղնիւ է: Հոն կայ նաեւ առատ եւ գրահանակ ակնաքարը: Երկրորդ գետին անունը Գեհոն է: Ան կը պատէ Եթովպացւոց երկիրը: Երրորդ գետը Տիգրիսն է: Սա կը հոսի դէպի Ասորեստան: Չորրորդ գետը Եփրատն է (Ծննդոց, բ. 10 – 14):

Ալ ի՞նչ պատա: Եւ ի վերջոյ այստեղ է, որ ամէն օր տարբեր ձեւով կը գերեզմանայ եւ համայիլ ու ճառագայթող պայծառութեամբ մեզ կը հմայէ Արարատը, մեր Մասիսը, աստուածաշնչական այն լեռը ուր, ըստ Սուրբ Գրքի, «ծովերորդ ամսուն քսանեօթին տապանը նստաւ Արարատ լերան վրայ» (Ծննդոց, Ը. 7):

*Նոյ Նահապետը իջաւ Երեւան, տեսաւ ու գոչեց «Երեւան», յետոյ գնաց եւ հանդչեցաւ կամ իջեւանեցաւ Նախիջեւանի մէջ, ուր մինչեւ վերջերս կը գըտնուէր իր ու իր կնոջ՝ Նոյեմզարի գերեզմանը: Թո՛ղ Ազերիները պոռան, թէ Նախիջեւան չէ, Նախչէ ճահան է: Մենք գիտենք, որ Նախիջեւան է, եւ արդէն հոն ալ չհասած՝ Նոյը արկ ուռին, առաջին որթը տնկեց, Ակոռի գիւղը հիմնեց, յետոյ եկաւ այնտեղ, ուր Էջմիածինը պիտի ըլլար, եւ իր անդրանիկ զոհը մատոյց այն զոհասեղանին վրայ, որ ապա պիտի դառնար Իջման Սուրբ Սեղանը: Այնտեղ Նոյ զոհութիւն յայտնեց Աստուծոյ, որ լինք, իր կինը, երեք մանչերն ու երեք հարսները փրկուեցան, եւ ծիրանի գօտիով Աստուծոյ հետ նոր ուխտ կնքեց հաւատարմութեան համար: Եւ նոյն հաւատարմութեան համար ալ էր, որ Աստուած իր Միածին Որդին ղրկեց աշխարհ, որպէսզի ո՛վ որ անոր հաւատայ, չկորսուի, այլ յաւիտենական կեանք ունենայ (Յովհ. գ. 14): Բայց այս բոլորէն անկախ՝ այցելուն Էջմիածնայ բակին մէջ, տաճարին հիւսիսը կը տեսնէ ուրարտական ծխական քար մը, երկու մեթր բարձրութեամբ, որ եւ երեք հազար տարուան հնութեամբ սթել մըն է, տակ ալ մոռնանք, բայց յիշենք, որ հեթանոս Հայաստանի մէջ, եթէ ունէինք Բագաւանը, Բագրեւանդը, Երիզան, Երուանդաշատը, Էջմիածնի վայրն ալ կը կոչուէր Արեամէտ քաղաք՝ իբրեւ Աստղիկ քաղաք, յետոյ եղաւ Վարդգէսի ք ազաք, Վաղարշապատ, դարձաւ զրադաշտական տաճար, ուրուն Արուշանին հետքերը 1959 թուականէն ի վեր Մայր տաճարին խորանին տակ բաց է, անկրակ, անլեզու, բայց որ կը խօսի մարդ – աստուածութեան խորհուրդի մասին: Եւ ահա դարերով ու դարերով նուիրագործուած այս սրբավայրին մէջ կ'իջնէ ինքը՝ Աստուած: Օրմանեան պատրիարք թուականն ալ որոշած է՝ 303 թ. Յունուարի 25–ը (Լուսաւորչի կնեարիա երթալէն, եպիսկոպոս օծուելէն, Արածանիի ափին մկրտութիւնները կատարելէն ետք), Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ կ'ունենայ իր տեսիլքը. գեղեցիկ այր մը երկինքներէն կ'իջնէ, եւ իր ձեռքի ոսկի մուրճով կը գծէ պատկերը առաջին հայ եկեղեցիին, եւ այսպիսով Քրիստոս կը դառնայ ճարտարապետը բոլոր այն եկեղեցիներուն, որոնք պիտի կառուցուէին դարերն ի վեր, աշխարհի չորս ծագերուն: Ըսէ՛ք, ո՞վ, ո՞ր ազգը, ո՞ր եկեղեցին, ո՞ր հզօր ու տիեզերական եկեղեցին համարձակեր էր նըման տեսիլք մը ունենալ... Հռո՞մը, երկրորդ Հռոմը, երրորդ Հռոմը, Փարիզը, մոլեռանդ Սպանիան, միսթիք Իտալի՞ն: Ո՛չ ու ոչ: Ցիսուս մարմնացաւ ու մարդացաւ իբրեւ անպատկան մանուկ, Բեթղեհեմի մսուրին մէջ եւ օր մըն ալ մարմնացաւ Հայոց երկինքներէն եւ եկաւ, գծեց Էջմիածինը:

Եզեր, անհաւատալի, անկրկնելի պատմութիւն: Եւ ահա թէ ինչո՛ւ Էջմիածինը, խորհուրդ է, աւանդութիւն է, երազ է, տեսիլք է եւ սրբութիւն: Եւ ահա թէ ինչու գտրեր ու դարեր չարունակ աշխարհի բոլոր կողմերէն ուխտաւորներ կու գային ծունր դնելու համար այն քարին առջեւ, ուր Լուսաւորիչ տեսեր էր ոսկի մուրճ եւ հետքը:

Այդ քարը, մէկ – երկու մեթր տարածութեամբ քարը, ուր Իջման Սեղանը եղաւ, հիմակուան Մայր տաճարին կեդրոնը գտնուող պարզ ու անպաճոյճ այն քարը, որ օր մը Սպահան ալ դնաց:

Այո՛, Հայ Ժողովուրդի տառապանքի բիւրապատիկ օրերէն մէկուն մէջ, երբ Շահ Աբաս Թագաւոր հարիւր հազարաւոր Հայեր գերի ու գաղթական գարձուց, պարսից Արարատեան աշխարհը եւ Հայերով բնակեցուց իր նոր մայրաքաղաք Սպահանը, մտածեց ու ըսաւ. «Սա քարի կտորն ալ կը տանիմ Սպահան, այնտեղ նոր Էջմիածին մը կը կառուցեմ, եւ թող բոլոր Հայերը գան եւ այնտեղ աղօթեն, ու մոռնան իրենց Էջմիածինն ալ, իրենց երկիրն ալ, եւ ինծի համար կը դառնան մեռաքսի ու համեմունքի լաւ վաճառականներ»: Այստեղ կ'ուզեմ յիշել Թորգոմ պատրիարք Գուշակեանի պատմածը՝ «Մօր լեզուն» յօդուածին մէջ, որ այնքան յատկանշական է, եւ ատա կը դառնամ Նիւթիս. Ժէ. դարու երկրորդ քառորդին, երբ Պարսիկները Օսմանցիներէն ետ առին Արարատեան դաշտը, քանդեցին Երեւանի թեմին հայ եկեղեցիներէն չատերուն զանգակատուները. բայց երբ պատակող բանակը մօտեցաւ Վաղարշապատի, Էջմիածնի վեհ տեսարանը, Մայր տաճարը՝ իր կաթուղիկէովը, զմբեթներովը եւ բարձրակառոյց զանգակատուներովը գունեց ամէնուն նայուածքն ու սիրտը.

– Աչխարհի վրայ գրուած բոլոր Հայերուն ամէնէն մեծ սրբարանին, իրենց Մայր եկեղեցիին, Մայր տաճարին առջեւ հասած ենք, – լուր ղրկեց հրամանատարը սպարապետին, – պէ՞տք է որ կործանենք անոր զանգակատուներն ալ:

– Ո՛չ, – պատասխանը բերաւ սուրհանդակը քանի մը օր ետքը. – Թող դէթ մայրը կարենայ երբեմն երբեմն խօսիլ իր զաւակներուն հետ, մի՛ կործէք իր լեզուն:

Ու խնայուեցան Մայր տաճարին զանգակատուներն ու զմբեթները:

Ակռ է, կ'ըսեն, Էջմիածնի եկեղեցիին այդ առենէն Զանկլը Քիլիսէ – (Զանգակաւոր եկեղեցի) յորջորջումը. ինչ որ եթէ մէկ կողմէն պատմական եղելութիւն մը կ'արձանագրէ հասարակաց յիշողութեան մէջ, միւս կողմէ՝ կը մատնանշէ Էջմիածնի բարոյական նշանակութիւնը, նոյն օտարներու ըմբռնումին համաձայն. անոր մարդկային դիրքն ու սրտահաւսիկ դերը բովանդակ հայութեան վերաբերմամբ:

Բայց Շահը մէկ բան մոռցեր էր. ժողովուրդը եւ ազգը իրենց հոգեխառնութեան մէջ կը միախառնեն վայրը եւ սրբութիւնը, տեղը եւ խորհուրդը, եւ այդ միացմամբ կը ծնի սուրբ երկիր, սրբավայրի գաղափարը, եւ ոչ ոք կրնայ այդ ժողովուրդէն խլել այն խոր եւ անժխտելի կապը, ուխտն ու դաշինքը, եթէ կ'ուզէք, որ ազգը կը կապէ իր հողին եւ իր պատմութեան: Եւ Էջմիածինը մնաց Էջմիածին: Միշտ աւելի չքեղ, աւելի հզօր, եւ դրաւիչ, այնքան, որ Առաքել Դաւրիժեցին, թարգմանը հանդիսանալով իր ժողովուրդին զգացմանց, պիտի համարձակէր գրել «ի վերայ աջոյն Սուրբ Լուսաւորչի եւ Սուրբ Էջմիածնի ամենայն ազգն Հայոց կապեալ կան»:

Եւ ոչ միայն Հայերը:

Եւ այնպէս պատահեցաւ, որ առեւտրական նոր ճամբաներու վրայ յայտնուեցաւ Էջմիածինը: Պոլիս (Իզմիր) հանդուցակէտն էրզրում, Հալէպ, Վան քաղաքներէն Թաւրիզ, Սպահան եւ Հնդկաստան ճամբաներուն վրայ: Էջմիածին – Վաղարշապատին մէջ կար մաքսատուն, եւ այնտեղէն սկսան անցնիլ հայ եւ օտար վաճառականները, եւ բնական է, հայ վաճառականները երկար տաեն մնային այնտեղ, իրենց նուէրները յանձնէին, աղօթէին, մեղայ թողութիւն ստանային: Անոնք կապ էին յատկապէս վաճառականներու եւ նաեւ նուիրակներու միջեւ: Էջմիածին կու գային նաեւ եւրոպացի ուղեւորներ, բուսաբաններ, ժեզուիթ վարդապետներ, բողոքական միսիոնարներ, դիւանագէտներ եւ կամ պարզ ուխտաւորներ:

Բայց ի՞նչպէս եկան, ինչո՞ւ եկան, եւ երբոր եկան, ի՞նչ տեսան, զո՞վ տեսան, որո՞ն հանդիպեցան, ի՞նչ դէպքերու ականատես դարձան: Ու երբոր վերադարձան ի՞նչ տպաւորութիւններ տարին իրենց հետ եւ ի՞նչ գրեցին:

Եւ ահա այս բոլոր հարցումներուն ի պատասխան, եւ Մայր Տաճարի կառուցման 1700-ամեակին առթիւ խորհելու համար իմ խոնարհ ուժերով հաւաքել, համադրել եւ 1700-ամեակին առթիւ ընթերցողին տրամադրել հատոր մը, որ կը կոչուի «Էջմիածնի ուղեգրութիւնները», (The chronicles of Etchmiadzin):

Աղբիւրը իսկապէս որ հետաքրքրական եղաւ: Ու աւելի քան ուրախ եմ, որ 8–10 ամիսներու հեւքոտ աշխատանքս իր բարի պտուղը տուաւ:

Գիրքը, որ լոյս կը տեսնէ Հոկտեմբերի առաջին օրերուն, կը բաղկանայ 900 էջերէ: Մեծադիր, երկսիւն: Ունի 96 գունաւոր եւ 176 սեւ սպիտակ պատկերներ, Ժ.Ջ. – Ի. դարերէն, որոնցմէ ոմանք առաջին անգամ ըլլալով լոյս կը տեսնեն: Գիրքը ունի անգլերէն, իտալերէն, ռուսերէն, գերմաներէն եւ ֆրանսերէն բաժիններ, հեղինակները նկրկայացուած են իրենց կենսագրութիւններով եւ սեփական լեզուով: Ցօդուածներէն քանի մը հատը թարգմանուած են անգլերէնի:

Ցառաջարանը ունի 95 էջ եւ կը պատմէ, թէ ի՛նչպէս ոտնուեցաւ Մայր տաճարի 1600-ամեակը, 1903 թուականի, Արմենան Հայրիկի նախաձեռնութեամբ; Ի՞նչ էր Լուսաւորչի տեսիլքը, եւ թէ ի՞նչպէս կառուցուեցաւ Մայր տաճարը եւ այնտեղ հաստատուեցաւ Հայոց Հայրապետութիւնը: Ցետոյ՝ Էջմիածինը Էջմիածինէն ետք բաժնին մէջ կու տանք 1000 տարուան թափառումներուն պատմութիւնը, եւ թէ ինչպէս Ամենայն Հայոց կաթողիկոսութիւնը, Դուին, Անի եւ Ծամնդաւ եւ Հռոմկլա եւ Սիս թափառելէ ետք, 1441 թուականի վերադարձաւ իր նախկին վայրը՝ իրրեւ ազգային – քաղաքական նոր հեռանկարներու եւ խոհալներու մարմնաւորում: Ցետոյ կը ներկայացնենք Ժե. – Ժթ. դարերու քաղաքական ալեկոծ պատմութիւնը, ուր Հայոց աշխարհն էր պատռտուած Պարսկաստանի եւ Թուրքիոյ եւ ապա Ռուսիոյ միջեւ, առանց մոռնալու բոլոր Աքցյունլուները, Քարագոյունլուները, Ճապրիները, Երեւանի խաներն ու փաշաները, եւ բոլոր անոնք, որոնք չարունակ կողոպտեցին Էջմիածինը, եւ որ չարունակ հարստացան: Քանդեցին՝ աւելի չքեղացաւ, դղրցան՝ եւ աւելի ու աւելի համայիլ դարձաւ, եւ Հայոց կաթողիկոսները, որոնք յաճախ ազգին ազատութեան երազով ստիպուեցան Եւրոպա դիմելու, ջանացին միաժամանակ հաստատակեցութիւն պահպանել երեք կայսրութեանց միջեւ, յաճախ ալ ստորագրելով, իրենց ամուսն դիմաց, վշտալի ածականը:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

«ԱՄԷՆ ՄԱՐԴ ԻՐ ԿԵԱՆՔՆ Է ԱՊՐՈՒՄ, ԻՆՉՊԷՍ ՍՏԵՂԾՈՒԱԾ Է»

ՋՐՈՅՑ ԳԵՂԱՆԿԱՐԻՉ ՅԱԿՈԲ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ ՀԵՏ

Հրազդանի կիրճը նկարչի արուեստանոցիդ բոլորովին այլ կերպ ընկալուեց, քան, ասենք, Կիեւեան կամրջից նայելիս (որտեղից չգիտես ինչու, երկրի ձգողական ուժն աւելի ձգողական է դառնում...): Կանաչի համատարած գունագուաճը՝ չնչահեղձ լինող Հրազդանի չունկնդրուող հոսքի մէջ եւ մեր այսօրը Յակոբ Յակոբեանի լուսաւոր արուեստանոցում մէկ այլ անդրադարձումներ ունի: Ղազաղ, հանդիսա՝ 80ամեայ փորձառութեամբ, երիտասարդ իր մտածողութեամբ նկարչի հետ իմ զրոյցը սկսուեց դիմացի պատի կիսաւարտ նկարից: Շէկ աւազ, չէկ արեւ, համատարած ամլութիւն, համատարած մահ– 1915 թ.: «Կտաւին պիտի աւելցնեմ՝ ''Երնեկ թուրք եմ ասողին''... Քեմալ Աթաթիւրքի այս արտայայտութիւնն իրենց ազգային լոզունգն է՝ դաճուած Թուրքիայի ամբողջ տարածքի բարձունքների վրայ: Պատմութեան մէջ ամենասեւ էջագրութիւն բացողին՝ երանի՛...

(«Ես հայերէն խօսում եմ մի քիչ խառը՝ կիսարեւելահայերէն, կիսարեւմտահայերէն: Իմ խօսակցութիւնը մամուլում այնպէս կը տպուի, ինչպէս ես կը խօսիմ: Կարճանագրե՞ս դա: – Ոչ: – Ինչո՞ւ: Լաւ կ'ըլլար»):

Ժամանակը եւ արուեստագէտը, փորձում եմ հարցս այս կերպ ձեւակերպել:

«Ինձ որոշակի հարցեր տուր», ասում է նկարիչը: Մինչդեռ արուեստանոցներում միշտ այնպիսի զգացողութիւն եմ ունենում,ասես ժամանակը կանգ է առել (թանգարաններում էլ այդպէս է):

– 80 տարեկան եմ հիմա: Իմ ժամանակս չի ընդհատւում, մասերու չի բաժնըւում: Մի որոշակի ընդհատում եղել է, մինչեւ 40 տարեկանապրել եմ արտասահմանում, 40–ից յետոյ՝ Հայաստանում, 30 տարի սովետական ռեժիմի մէջ, 10 տարի՝ անկախութեան: Բայց ասել, որ դա որոշակի կերպով փոխել է իմ վերաբերմունքս կեանքի կամ մարդոց հանդէպ, կամ զգացողութիւններս, մտածումներս փոխուել են, ոչ: Փոխուել են այնքան, որքան ժամանակը փոխում է մարդուն տարիքի բերումով: Ինչպէս եղել եմ, չարունակում եմ մնալ:

– Երկու տարբեր իրականութիւն՝ արտերկրեայ (Եգիպտոս, Փարիզ) եւ խորհրդային: Աշխարհայեացքային, ոճական ինչպիսի՞ փոփոխութիւններ, ազդեցութիւններ էք ունեցել:

– Հիմնականին մէջ իմ նկարչութիւնս ինքնակենսագրական է: Եթէ Եգիպտոսում, բնական է, Եգիպտոսն եմ նկարել, Հայաստանում եմ՝ Հայաստանն եմ նկարել: Կեանքիս ընթացքին պատահած դէպքերը, մարդկային յարաբերութիւնները պէտք է որ նիւթ հայթայթէին նը-

Հինգշաբթի, Յունուար 8, 2004, Թ 3

– Ես ոչ մի բան չեմ ասում, ես ոչ մի բան չեմ ասում, ես ոչ մի բան չեմ ասում, – ասաց Ռուբենը, ինքն իրեն ձեռքերով ծածկելով ականջները, որպեսզի չլսի, թե ինչ են ասում իր շուրջը:

Ռուբենը ոչ մի բան չէր լսում, ոչ մի բան չէր տեսնում, ոչ մի բան չէր զգում, ոչ մի բան չէր հասկանում, ոչ մի բան չէր ուզում, ոչ մի բան չէր ցանկանում, ոչ մի բան չէր սիրում, ոչ մի բան չէր ատում, ոչ մի բան չէր հավատում, ոչ մի բան չէր վախենում, ոչ մի բան չէր հուսահատվում, ոչ մի բան չէր ոգևորվում, ոչ մի բան չէր հիանում, ոչ մի բան չէր զայրանում, ոչ մի բան չէր ատում, ոչ մի բան չէր ամաչում, ոչ մի բան չէր ամոթան

«ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳԱՄԱՐ. – *Տիկին Ամենուհի Խոտիկեանէ 500 Եւրօ իր ամուսնոյն՝ Բիւզանդ Խոտիկեանի եւ ծնողաց Տէր եւ Տիկին Տամլամեանի յիշատակին։*

TELEVISION FRANCE 2

Dimanche, 11 Janvier à 9 heures 30
Entretien avec Aram Ier
Catholicos de Cilicie

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ
«ԱՐԹԷ» – ՅՈՒՆՈՒԱՐ 10

Հեռատեսիլի «Արթէ» կայանը ամէն Շաբաթ օր ժամը 20–ին «Les dessous des cartes» խորագրուած յայտագիրը մը կը հեռասփռէ։ Նիւթ կ'ընէ այլ քարտէզներու ենթախորքի աշխարհը, յատկապէս աշխարհաքաղաքական առումով։ Երբեմն մասնագէտ մըն ալ կը հրաւիրուի։

Յունուար 10–ի յայտագրին նիւթ կ'ընէ Ղարաբաղի դեղատնտեսութիւնները։ Հրաւիրուած է դեղատնտեսութեան նիւթին մասնագէտ ու բաղդատական դրականութեան դասախօս Գաթրին Գոքիօ։

CHAVILLE

L'Ephorie de l'Eglise Saint-Grégoire l'Illuminateur vous invite au

DONADZAR 2004

Dimanche 11 Janvier à 15h30
Salle de l'Eglise Arménienne
de Chaville
6, rue Komitas

- Prestations des élèves de l'école.
- Visite du Père Noël.
- Goûter.

17e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 17ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Vahé Oshagan
MOURANTS
Վահէ Օշական
Մ Ե Ռ Ն Ո Ղ Ն Ե Ր (1953)
Խաղ Արդիական Ըմբռնումով
Երկու Արար եւ 15 Պատկեր

Dimanche 25 Janvier à 16 heures
կիրակի, Յունուար 25, ժամը 16–ին

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ 5 Եւրօ։

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒՅՑ

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 11
Զ. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ

Սուրբ Յովհաննու Կարապետի յառաջիկայ Տօնին առիթով եւ Մայր Տաճարի Օծման 100–ամեակին դիտաւորութեամբ, յատուկ պատարագի, Հոգեհանգիստ կը կատարուի Եկեղեցւոյ Հիմնադիր ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆի եւ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ընտանիքի ննջեցեալներուն յիշատակին։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 13
Ը. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ
ՏՕՆ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏԵԱՌՆ

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։ Պատարագի աւարտին՝ Առաջնորդարանին Տնօրինէքը կը կատարուի։

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ–ԼԻՈՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 13
ՏՕՆ Է ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։ Յատուկ պատարագի Եպիսկոպոսարանի Տնօրէնէք կը կատարուի։

ԾՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար։

Վաղամեռիկ հանգուցեալ Սեդա Սուբիասեանի մահուան առթիւ Եկեղեցւոյ.– Տիկին Արփինէ Մարգարեան 1000 Եւրօ, Անանուն նուիրատուներ 1640 Եւրօ, Տիկին Նուարդ Տէյիրմէնճեան 100 Եւրօ, Լիոնի կարմիր Խաչուհիները 100 Եւրօ։

***

Մատաղօրհնութեան առթիւ.– Տիկին Արփինէ Տիւմէճեան 800 Եւրօ, Տիկին Մարի Զարզաւաթճեան (Փարիզէն) 400 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Մինասեան (Փարիզէն) 460 Եւրօ, Տաճիէլեան ընտանիք եւ Տիկին Քէփէնէքեան 30–ական Եւրօ, Պր. Փօլ Ագէլեան 50 Եւրօ, Պր. Ֆրէտէրիք Պետրոսեան 110 Եւրօ։

***

Մարգարեան – Փափազեան Ամէնօրեայ վարժարանին խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները դպրոցի բարգաւաճման համար.–

Տէր եւ Տիկին Փիլիպոսեան (Փարիզէն), Պր. Թագուորեան 300–ական Եւրօ, Տիկին Սիլվա Գուրմճեան, Տէր եւ Տիկին Սերժ Նահապետեան 100–ական Եւրօ, Պր. Արման Ուզունեան 150 Եւրօ։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «SEVAN» de Vienne
présente

le Spectacle de Noël

de l'ECOLE ARMENIENNE
Le dimanche 11 janvier
à 15 heures précises
au Théâtre Municipal de Vienne

Au programme:
- Chants, danses
- Poésies, Sketches
- Théâtre sous la direction de Nareg DOURIAN en collaboration avec la Maison de la Culture Arménienne de Vienne.

Comme chaque année, le Père Noël sera au rendez-vous pour distribuer cadeaux et friandises aux enfants.

Venez nombreux les encourager...

***

Section «Helen Puzant» d'Alfortville

Théâtre et Comédie
à Alfortville !

"Bouzoum - Bouzoum"

Une pièce de
Narek DOURIAN
le **Vendredi 16 Janvier** à 20h30
Salle des Fêtes
rue Voltaire
Renseignements : **Tél. : 01 43. 76. 55. 89**

***

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 14 au 21 février pour les enfants nés entre le 1er Janvier 1989 et le 31 décembre 1995.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Tél. : 01 53 34 18 18.
Nombre de places limité.
Date limite d'inscription :
15 janvier (à respecter impérativement).

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՄԼՄ-ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԳԷՍ

Մասնակցութեամբ՝
ՑՈՎՍԷՓ_Ի (Հալէպէն)
եւ «ԿՈՄԻՏԱՍ» Նուագախումբին

Շաբաթ, Յունուար 10–ին

Hôtel SOFITEL
«Forum Rive Gauche»ի սրահներէն մէկը
17 bis, Boulevard Saint-Jacques, 75014 PARIS

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01 44 05 17 77 *կամ* 01 43 78 57 67 *Թիւերուն։*

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

«MANOUGNEROU OR»

organisé
par le Conseil d'Administration et les sections de la Région Parisienne

Dimanche 25 Janvier de 14h30 à 17h30

Salle Rossini
Mairie du 9e arrondissement — 6, rue Drouot, 75009 Paris

Au programme

★ CONCOURS DE DEGUISEMENT
Venez costumés pour participer et gagner

★ SPECTACLE DE MARIONNETTES

Grands-parents — parents — enfants — amis
Vous êtes tous invités à cet après-midi festif

Venez nombreux

l'Association MACHTOTZ pour la défense de la langue arménienne

organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 7 Février - 26 Juin 2004

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris.
(Absentéisme exclu)

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux continuent,

Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN

3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 87 Euros + 8 Euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel ,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS: 01 47 50 97 51

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 9
VENDREDI
9 JANVIER
2004

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.854 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 79e ANNEE — N° 20.854

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՄԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուն. 7 / 8)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՇՆՈՐՀԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆԸ Մ. ՍԱՀԱԿԱՇՎԻԼԻԻՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան շնորհաւորական ուղերձ մը յղած է Վրաստանի նորընտիր նախագահին: Ուղերձին մէջ ըսուած է. «Համոզուած եմ որ մեր ժողովուրդների եւ պետութիւնների մէջեւ աւանդական բարեկամական փոխ – յարաբերութիւնները այսուհետեւ եւս կ'ամրապնդուին ու կը զարգանան փոխ – վստահութեան եւ համագործակցութեան ոգով»:

*
**

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐԸ ԸՆԴՈՒՆՈՒԱԾ

Եւրոպայի Խորհուրդի խորհրդարանական վեհաժողովին յանձնախումբին Յունուար 7–ին Փարիզ գումարուած նիստին օրակարգի նիւթ եղած է Հայաստանի պարտաւորութիւններուն ընթացքը: Քննարկուած է այդ մասին զեկուցաբերներ Ռընէ Անտրէի եւ Եժի Եաոզերինայի տեղեկագիրը եւ բանաձեւը որ Յունուարի վերջաւորութեան վեհաժողովին լիագումար նիստին կը ներկայացուի: Նիստին ներկայ գտնուած է Հայաստանի պատուիրակութիւնը, կազմուած Ազգ. ժողովի փոխ–նախագահ Տիգրան Թորոսեանէ, Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի նախագահ Արմէն Ռուստամեանէ:

Ընդունուած են Հայաստանի ութ առաջարկները եւ վերջնական տեղեկագիրը կը ներկայացուի այդ սրբագրութիւններով: Այդ առաջարկները վերաբերած են կարգ մը պարտաւորութիւններու պայմանաժամերուն երկարաձգումին: Անոնցմէ մէկն է սահմանադրական փոփոխութիւններու մարզը:

*
**

ՀԱՅ ՁՕՐԱՎԱՐՆԵՐԸ ԱՆԲԱՂՁԱԼԻ

Ադրբեջանի «Ղարաբաղի ազատագրման կազմակերպութիւն»ը ՕՄԱՆ–ին դիմած է, պահանջելով որ արգելք ըլլան հայ զօրավարներու բաքու այցին, «Լաւագոյն ղանք – 2004» զօրավարժութիւններուն առիթով: Կազմակերպութեան առաջնորդը դիմած է նաեւ Ադրբեջանի ժողովուրդին որ «սեփական հողին վրայ սրբապղծութեան» թոյլ չտրուի:

*
**

Ի. ԱԼԻԵԻ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ադրբեջանի ժողովուրդին ուղղուած իր ամանորեայ խօսքին մէջ նախագահ Ի. Ալիեւ տեղ տուած է Ղարաբաղի հակամարտութեան. ան յոյս յայտնած է որ 2004–ին Մինսկի խումբը աւելի լրջօրէն կը զբաղի այդ խնդիրով: Կրկնած է թէ իրենց սկզբունքը անայլայլ կը մնայ. այսինքն՝ լուծումը կարելի է միայն Ադրբեջանի տարածքի ամբողջականութեան պահպանումով, «ղրաւուած ադրբեջան – նահան հողեր»ուն ազատ ձգուելով եւ մօտ մէկ միլիոն գաղթականներու վերադարձով իրենց հարազատ օճախները:

Ի. Ալիեւ յայտարարած է նաեւ որ 2004–ին կարեւոր քայլեր կ'առնուին բանակի շինարարութեան եւ երկրի պաշտպանական ներուժի ամրապնդման ուղղութեամբ: Ըսած է թէ կ'աւարտի Բաքու – Ճէյհան նաւթամուղին կառուցումը եւ կը սկսի Բաքու – Թիֆլիս – Էրզրում գազամուղին շինարարութիւնը:

*
**

ՉՈՒԻՑԵՐԻՈՑ ՁԱՆԱՉՈՒՄԻՆ ԴԷՄ ԹՐՔԱԿԱՆ ԲՈՂՈՔԻ ՑՈՅՑ

«Իւլքիւճիւ» կոչուած թուրք ազգայնական կազմակերպութեան անդամներու եւ իսլամական մշակոյթի միութիւններուն Զուիցերիոյ մասնաճիւղերը Յունուար 10–ին բողոքի ցոյցի մը մասնակցելու հրաւէր ուղղած են Եւրոպայի Թուրքերուն: Անոր նպատակն է բողոք յայտնել Զուիցերիոյ կողմէ Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումին: Որպէս վայր ընտրուած է Ցիւրիխի «Հելվեթիա» հրապարակը: Ցոյցը տեղի կ'ունենայ «Անցեալովս հպարտ ու ապագայիս ոչէրն եմ» նշանաբանով:

Թրքական միութիւններու դաշնակցութեան նախագահը Ի. Օքութան յայտարարած է թէ ցեղասպանութեան լուրջ հետազօտութիւն մը նկատի պէտք է առնէ Անատոլուի մէջ Հայերու կողմէ զոհուած տասնեակ հազարաւոր Թուրքերու պարագան ալ, եւ այլն: Կրկնած է նաեւ թէ ցեղասպանութեան նիւթը պէտք է ձգել պատմաբաններու:

«Իւլքիւճիւ» կոչուած երիտասարդութիւնը զաղափարակից է «Գորշ գայլեր»ուն որոնք ծանօթ են ծայրայեղ կերպով ազգայնական իրենց կեցուածքով: Նոյն «Իւլքիւճիւ»ներն էին որ արգելք հանդիսացան Թուրքիոյ մէջ «Արարատ»ի ցուցադրութեան:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՄԻՋՆՈՐԴ Կ'ԸԼԼԱՅ ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԻՍՐԱՅԷԼԻ ՄԻՋԵՒ

Թուրք մամուլը բարեկամութեան ու գործակցութեան յայտարարար նշան կը նկատէ Սուրիոյ նախագահ Պ. Ասատի Թուրքիա այցը: Երկրորդ օրը հիւր նախագահը հանդիպում ունեցած է Թուրքիոյ սպայակոյտի նախագահ զօրավար Հ. Խզգէօքի հետ: Այս վերջինը չնորհակալութիւն յայտնած է քիւրտ վնասակար խմբաւորումներուն դէմ Սուրիոյ ընթացքին: Արդարեւ, Դամասկոս քաղաքական անդամներ Անգարայի փոխանցած է փՔՔ–ի ձերբակալուած անդամներէն քաղուած տեղեկութիւնները:

Թրքական կողմը առաջարկած է որ երկու երկիրներու սահմանային շրջանին մէջ ազատ առեւտուրի գօտի մը հաստատուի: Պ. Ասատ ընդառաջացած է:

Անգարա իր հիւրին հասկցուցած է թէ տրամադիր է միջնորդի դեր կատարելու, բարելաւելու համար Սուրիա – Իսրայէլ յարաբերութիւնները: Այս մասին Թուրք դիւանագիտական աղբիւրներ յայտնած են թէեւ թէ յայտնուած պատրաստակամութեան անմիջական պատասխան ակնկալել քիչ մը երազային բան է, քանի որ երկու երկիրներն ալ յարաբերութիւնները բարեփոխելու տրամադրութիւն ցոյց տալ հեռու են:

Սուրիական մամուլը «պատմական» որակած է Պ. Ասատի Թուրքիա այցը, զոհունակութիւն յայտնելով առողջ յարաբերութիւններու հաստատումին:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ վարչապետը՝ Գոսթաս Սիմիթիս յայտարարած է, Յունուար 7–ին, որ կը քաշուի իր կուսակցութեան (Փասոք) նախագահի իր պաշտօնէն եւ թէ Մարտ 7–ին երեսփոխանական ընտրութիւն տեղի կ'ունենայ, այսինքն նախատեսուած թուականէն առաջ: Սիմիթիս կը քաշուի ի նպաստ չատ ժողովրդական Ա.Բոտաքին նախարարին՝ Ծորժ Փափանտրէուի, 51 տարեկան: Երկու անձերն ալ կը մարմնաւորեն Փասոքի արդիապաշտ եւ եւրոպական հոսանքը: Ծորժ Փափանտրէու զաւակն է Անտրէասի եւ Թոռը Ծորժ Փափանտրէուի: Ուսումը կատարած է Շուէյց (անտեսութիւն եւ ընկերաբանութիւն), ապրած է Մխայեալ Նահանգներ եւ Լոնտոն, ուր կը պըտնուէր հայրը, եւ այդ պատճառաւ, աւելի լաւ անգլերէն կը խօսի քան յունարէն: Հօրը հետ, լուրջ տարակարծութիւններ ունեցած է, ոչ միայն անոր համար որ մայրը պաշտպանած է, այլեւ քաղաքական դիտնի վրայ: Կ'ուզէ արդիական տիպար մը ըլլալ, ինչ որ պատճառ է, իր իսկ կուսակցութեան մէջ, որ «ԱՄՆ–ու մարդը» նկատուի: Արտաքին ճակատի վրայ, Թուրքիոյ հետ մերձեցման քաղաքակա – նութիւն մը կը վարէ: Լաւ յարաբերութիւններ ունի Իսմայէլ Ճէմի հետ, բայց, չէ կրցած լուծել Եղէականի եւ Կիպրոսի հարցերը:

ՊՈՒՇ, Յունուար 7–ին, կարեւոր բարենորոգում մը առաջարկեց ինչ կը վերաբերի գաղթողներուն, որոնք ապօրինի վիճակի մէջ են: Յայտարարած է որ գաղթը «Ամերիկան կը զարձնէ աւելի ազնիւ, աւելի մարդկային եւ աւելի զօրաւոր»: Հաստատելով որ ութ միլիոն գաղտնի գաղթողներու կացութիւնը դէպ է, կ'առաջարկէ որ անոնց առիթ ընծայուի օրինաւոր կարգավիճակ մը ստանալու, օրինակ 3 տարուան կեցութեան արտօնութիւն մը: Ան ժամանակաւոր բնոյթ պիտի ունենայ, նորոգելի կ'ըլլայ, բայց, վերջ մըն ալ կ'ունենայ: Աչխատանքի այդ իրաւունքը կ'ունենայ պայմանաւ որ ոչ մէկ Ամերիկացի այդ աշխատանքը ուզէ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻԻ (ԷՍ–ԷՆ–ՍԷ–ԷՖ) բացը հասած է 250 միլիոն եւրոյի 2003–ին, ինչ որ 144 միլիոն աւելի է քան պիւտճէին մէջ նախատեսուածը: Ըստ տնօրէնին, Մայիսի եւ Յունիսի գործադուլները իրենց դեր ունին այս բացին մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Արդարութեան նախարարը՝ Տոմինիք Փերպէն, Յունուար 7–ին, Մերակոյտին ներկայացուցած է ամուսնալուծման յետագայ բարեփոխումը, առաջինը 1975–էն ի վեր: Շատ աւելի պարզ պիտի դառնայ փոխադարձ համաձայնութեամբ ապահարզանը: Կարեւոր փոփոխութիւն կը նկատուի «միասնական կեանքի խզումի» ամուսնալուծման տեղ «ամուսնական կապի վերջնական խզում» ամուսնալուծումը: Այս պարագան կրնայ միայն մէկուն նախաձեռնութիւնը ըլլալ, երկու տարուան բաժանումէ մը ետք:

ՉԻՆԱՑԻՆԵՐԸ Շան պէյճինի վրայ պիտի տողանցեն Յունուար 24–ին, տօնելու համար «Ֆրանքեւէնեական դիւանագիտական յարաբերութիւններ»ու քառասնամեակը: Չինական պատուիրակութիւնը պիտի բաղկանայ 720 հոգիէ, որոնց մէկ աւելի քան 200 արուեստագէտ: Եւ կ'ակնկալուի որ պիտի տարուան այս երրորդ օրը (Չինական ամանորը Յունուար 22–ին է) տողանցքին մէկ մասը պիտի ապահովեն ելեւէջները, 11–էն 13 տարեկան եւ ան նուիրուած պիտի ըլլայ այդ կենդանիին, այսինքն կապիկին:

ԼԱԶԱԿԻ վերաբերող օրինագիծը հրապարակուեցաւ Յունուար 7–ին եւ աչ թէ ձախ հոսանքները խորապէս տարակարծիք են: Տարակարծութիւն կայ նոյնիսկ կոմնակիցներուն մօտ: Օրինագիծին թիւ 1 յօդուածը կը նչէ. – «Հանրային դպրոցներու, վարժարաններու եւ լիսէներու մէջ, արգիլուած են յայտուն կերպով կրօնական պատկանելութիւնը յայտնող նշաններ եւ զգեստներ»: Օրինագիծը նախ կը ներկայանայ Պետութեան Խորհուրդին, ճշդելու համար անոր օրինաւոր բնոյթը: Ապա, Յունուար 28–ին, Նախարարաց Խորհուրդը կը քննէ, հուսկ Փետրուար 15–ին Ազգային Ժողովին կը ներկայացուի:

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆԷն ետք, Թոքիօ եւ Սէուլ ալ ողջունած են Հիւսիսային Գորէայի որոշումը հիւլէական զէնք արտադրելէ հրաժարելու: Երեք երկիրները կը խորհին, այս ձեւով, Հիւսիսային Գորէա տրամադիր է վերսկսելու հիւլէական ապազինման խօսակցութիւնները:

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ «ՄԻՐԸՐ» թերթը, Յունուար 6–ին, առաջին էջին վրայ զգայացնց յայտնութիւն մը ըրած է, որ բաւական կը մրոտէ պահպահանջ իշխանը՝ Շառլ: 1996 Հոկտեմբերին է, որ իշխանուհի Տայանա կը դրէր իր վստահելի թիկնապահին՝ Փօլ Պըրըլի իր մտահոգութիւնները: Մահուան սպառնալիքի տակ կը նկատէ ինքզինքը: Մէկը, կ'ըսէ, մահս կը ծրագրէ, կառքի արկածով մը եւ Շառլ ազատ կ'ըլլայ ամուսնանալու համար: Փօլ Պըրըլ միակն է որ, ծանօթ էր այդ մահը ծրագրող անձին ինքնութեան, եւ մերժած էր յայտնել, նոյնիսկ երբ հրատարակած էր իր ինքնակենսագրութիւնը անցեալ Նոյեմբերին: «Միրըր»էն այն ապահովութիւնն ալ ձեռք ձգած էր որ դաւադրողին անունը չտրուի: Երեք ամիս յետոյ, «Միրըր» կը հրատարակէ նամակին պատճէնը, հսկայ խորագիրով մը՝ «Շառլն էր»: Ցարդ, նամակին այն տողը, ուր «ամուսինս» գրած էր ջնջըւած էր: Տայանայի ընկերացող Տոտիի հայրը՝ Մոհամէտ ալ – Ֆայէտ միշտ կը պնդէ որ արկած չէր, այլ՝ ոճիր, զոր պատրաստած էին բրիտանական գաղտնի սպասարկութիւնները:

ՀՐԴԵՀ, ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ, ՊԱՑԹՈՒՄ

Տարուան առաջին վեց օրուան ընթացքին հրդեհի վեց դէպք, երկու երկրաշարժ եւ երեք պայթում պատահած են Հայաստանի մէջ: Հրդեհները մեծ մասով մարդոց անուշադրութեան, ելեկտրական ջեռուցիչներու սխալ գործածութեան հետեւանք եղած են: Ծագած են Երեւանի, Գիւմրիի, Լոռիի, Արմաւիրի, Գեղարքունիքի մէջ: Պայթումները եղած են Երեւանի, Գանձակ դիւղին, Սեւանի մէջ: Իսկ Յունուար 4–ին եւ 5–ին վայոց Ձորի մէջ 2,9 եւ 2,6 ուժգնութեամբ երկրաշարժ արձանագրուած է:

ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ 1700-ԱՄԵԱԿԸ

ԷՋՄԻԱԾԻՆԸ՝ ԸՍՏ ՕՏԱՐ ՈՒՂԵՒՈՐՆԵՐՈՒ

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Գիրքը յատուկ կերպով կ'անդրադառնայ կաթոլիկ եւ բողոքական միսիոներներու չարժումներուն, առաքելութեանց, գործունէութեան եւ բազում ճիգերուն, որոնց նպատակն էր առաջին քրիստոնեայ պետութեան զաւակները՝ հիմնադիրք եւ անուղղայ աւետարանչին հեռացած, անհաւատ, անտարբեր Հայերը դարձնել Քրիստոսի վարդապետութեան, որ եթէ բողոքականներու մօտ աւետարանական ճշմարտութեանց վերադարձն էր, կաթոլիկներուն համար Հռոմի սրբազան պապին հպատակութիւնն էր: Գիրքի յառաջաբանին մէջ ընդհանուր սեւեռումի տակ առնուած են չարք մը ղրուագներ, երեւոյթներ, յիշարժան արարողութիւններ, ծիսական եւ արարողական սովորութիւններ, որոնք նոր լոյս կը սփռեն ժէ. – ԺԹ. դարերու հայ ժողովուրդի կենցաղին, կրօնական հաւատալիքներուն, աւանդութեանց վրայ:

Այսպէս՝ առանձին ղրուագներու մէջ կը ներկայացուին հայ հոգեւորականութիւնը, անոնց լաւ եւ վատ կողմերը, պահքի մասին անոնց խստամբեր կեցուածքը, հնազանդութիւնը, եկեղեցասիրութիւնը:

Էջմիածինը՝ իբրեւ հոգեւոր կեդրոն եւ վանք եղած է հիւրընկալ եւ առպնջական: Ուղեւորները կու գային վանք եւ այնտեղ կը մնային ձրի կերպով· կը հիւրասիրուէին քաղցր ըմպելիքներով եւ անուշեղէններով: Ոմանք կը մասնակցէին հարապակաց ճաշերու, որոնց երբեմն կը նախագահէր կաթողիկոսը, որ վանքի սեղանատան մէջ ունէր իր յատուկ տեղը՝ պատուանդանով եւ ամպհովանիով: Վանքի սովորական կերակուրներն էին՝ եախնի, ճլպուր, պահոց օրերուն՝ մուչալաբի, մախոյ: Շատեր կը դովեն Էջմիածնի վանքի ղինին՝ որ առատօրէն կը բաշխուէր: Եւ յատկապէս Ֆրանսացիք պատմեսով կը յիշեն իրենց հրամցուած ղինին, եւ զայն կը բաղդատեն կամ Սոթերն, կամ Լիւնէլ եւ կամ Շաթօ Իքեմ անուն ղինիներուն հետ, որոնք, որքան խմացեր ենք, հիմա ալ Ֆրանսայի մէջ ծանօթ ղինիի տեսակներ են: Վանքին մէջ սովորութիւն էր, որ վանական մը կարդար Ցայսմաւուրքէն հատուածներ, մինչ միաբանները լռիկ մնջիկ իրենց կերակուրը կ'ուտէին:

Եւ նման շատ սովորութիւններ, որոնց մէ՛ մանք կան, ոմանք ալ չկան: Օրինակի համար՝ եթէ հիւրը պատուաւոր մէկը ըլլար, կաթողիկոսին հրամանով ցամարտ կը կազմակերպուէր: Եթէ տեղը ընտեսի կրակ վառել պէտք էր, այդ պատիւը կ'երթար ամէնէն մեծ նուիրատուին: Հարուստ ուխտաւորներ ընդհանրապէս դրամական նուէրներ կը բաժնէին՝ եպիսկոպոսէն մինչեւ դպիր, ամէնուն պատշաճ դումար յատկացնելով:

Շատ ու շատ մանրամասնութիւններ ալ կան եկեղեցական արարողութեանց, կաթողիկոսական երկու գահերուն, պատկերներուն մասին: Հիմա քանի՞ հոգի դիտէ, որ Էջմիածինը ջուրի վրայ է կանգնած, ատոր համար ալ կանգուն է մնացած, եւ հիւսիսային խորանին առջեւ ջրհան մըն ալ կայ, ուրկէ ջուր կը բարձրացնեն եւ կը հրամցնեն ուխտաւորներուն: Ես չեմ տեսած բայց շատ այցելուներ կը պատմեն թիւլէթերէն արձանագրութեամբ զանգակի մը մասին, որ հաւանաբար տակաւին կը գոյ ծածուկ, եթէ 1970-ական թուականներուն չէ ղրկուած դիւղական եկեղեցիի մը:

Գիրքին մէջ շատ հետաքրքրական նկարներ ալ կան, Սիմէոն կաթողիկոսի օրերէն մնացած կաւէ պարիսպէն մինչեւ Գարեգին Բ. կաթողիկոսի օրով կատուցուած քաղ խորանը, վանքի զանազան արձանագրութիւնները, 1451 թուականէ-ւն խաչքար մը այտեղ, կամ ալ եկեղեցւոյ արեւմուտքը թաղուած անգլիացի դիւանագէտին տապանաքարը, Շահ Աբասի դիմաքանդակը, յունարէն արձանագրութեամբ քարեր, եւ այլն, եւ այլն:

Գիրքի յառաջաբանին մէջ առանձին հատուածներ նուիրուած են նաեւ Արարատ լերան, Նոյան տապանին, Նոյի կանդնած առաջին սեղանին, եւ Արարատը բարձրացողներու մասին, որոնց ցրեթէ ամբողջական ցուցակը՝ 1829-ի օրերէն մինչեւ 2000 թ. 17-րդ անգամ Արարատ բարձրացած իտալացի Ա. Փալեկոն:

Գիրքին առաջին մասը յատկացուած է անգլիացիը ուղեւորներուն, նաեւ այս բաժնին մէջ պետեղուած են հոլանտացի, գերմանացի եւ յատկապէս Ֆրանսացի հեղինակներու գործերէն հատուածներ: Առաջին դէմքը գերմանացի Շիլթպերկէն է (1381 – 1440), յետոյ կու գան Անգլիացինները՝ Ճոն Նիւպերին, Քարթրայթը, Թումաս Հերպէրթը, Ճէյմս Մորիէն, դիւանագէտ Ռոպէրթ Փօրթըրը, վերապատուելի Հենրի Մարթինը, որ 1812 թուականին տակաւին հազիւ 30 տարեկան, էջմիածնէն անցաւ Թոքաթ եւ հոն ալ մեռաւ, ու թաղուեցաւ Հայոց գերեզմանատան մէջ: Յատուկ հետաքրքրութեամբ կը կարդացուին Ֆրեսերիք Պարոտի եւ Օկիւսթ Հաքսթհաուզէնի յուշերը, որ ի միջի այլոց, կը ճառագայթէ Խաչատուր Աբովեանի պայծառ դիմագիծը: Ցետոյ կու գան ծանօթ անուններ՝ Ճէյմս Պրայսէն մինչեւ Ռոպերթ Քըրզըն եւ վերջապէս՝ Հ. Լինչը, որ վկայ եղաւ Սրբոյն Հայրիկի օծման, 1893 Սեպտեմբերին: Շատեր տեսած են Լինչի «քաշած» պատկերը՝ Սրբոյն Հայրիկի օծման օրը: Բայց այս գրքին մէջ կայ Հայրիկին օծումէն ուրիշ պատկեր մըն ալ, հաւանաբար քանի մը վայրկեանի տարբերութեամբ: Աւոր հեղինակը Փաւիգեան անուն մէկն է, եւ նկարը վերցուած է Ս. Փեթերպուրկ հրատարակուղ «Արաքս» դեղատեսական գիրքէն: Եւ նման շատ բաներ կան այս գրքին մէջ, անդիտաց անպէտ, «պարապ վախտի խաղալիք», բայց հաւատացէք, քաղցր բաներ են եւ մեր այսօրուան գորշ առօրեային կը բերեն անոյշ յուշք եւ վերապրումներ:

Խաչերէն բաժինը համեստ է, 2 – 3 ղրուագիններ կան, մէկն ալ Իտալիոյ իշխանին՝ Վիքթոր Էմմանուէլի այցն է:

Ռուսերէն բաժնին մէջ ունինք Ն. Մուրովիէվեւի, Իվան Շուպէնի, Նեֆեռովի, Պօլթոյի, Տուպրովինի տպաւորութիւնները: Աւելի ճոխ է գերմաներէն բաժինը, ուր մեզի այդքան ծանօթ Շիլթպէրկէն եւ գերմաներէնի ծանօթ ընթերցողը կրնայ ծանօթանալ Լէօնար Ռուվոլֆի (1540 – 1596), Պարոտի եւ Հաքսթհաուզէնի ղրուագիններէն քաղի, Մորից Վակների, Գերմանիոյ Պարսից առաջին դեսպան Հենրիխ Պրուխի, Ռոհրպախի, Մաքս Թիլմանի եւ այլոց ղրուագներ:

Գիրքին վերջին բաժնին մէջ զետեղուած են չուրջ քառասուն ղրուագիններ, ֆրանսերէն լեզուով, եւ գրքի հաւանաբար ամէնէն հետաքրքրական մասը կը կազմեն, քանի կը բերեն վկայութիւնները օկիւսթենիներու, Թեզուիթ վարդապետներու, եւ մեծ ուղեգիրներու՝ Շարձէնի, Թաւերնիէի, Թուրնըֆորի վկայութիւնները. եւ ոչ միայն: Այնտեղ կը գտնէք պատմութիւնը, թէ ինչպէս Նատիր Շահը այցելեց Աբրահամ Կրետացի կաթողիկոսին, ինչպէս երկու փորթուգալցի ճգնաւորներ բախտը ունեցան Իսմայիլ Սեղանին վրայ պատարագ մատուցելու, ինչպէս եւ ինչո՛ւ Թեզուիթները Երեւանի մէջ «տուն» մը հաստատեցին, աւելի մօտէն ճնշում բանեցնելու համար Հայոց կաթողիկոսին վրայ, թէ ինչպէս Սրբոյն Հայրիկ Ֆրանսերէն ճառ մը խօսեցաւ իրեն այցելող Մուրատ Ֆերխտին շահին, եւ թէ ինչպէս հայդէտ Պրոսէն եկաւ եւ «չրջեցաւ» Էջմիածնի մէջ եւ ապա թուղթին յանձնեց իր տպաւորութիւնները: Բայց հաւանաբար պէտք է կանգ առնենք այտեղ, եւ յայտնենք, որ գիրքը ունի իր յաւելուածի բաժինը՝ ժամանակագրական ցուցակներ, բառարան, տեղանուններու եւ անձնանուններու ցանկ եւ այլն, եւ այլն:

Հարկ է նշել նաեւ, որ գիրքը հնարաւոր եղած է տպել Տոլորէս Զօհրապ Լիլման դրական ֆոնտի աջակցութեամբ, եւ գրքի կազքի պատկերն ալ վերցուած է Երեմիա Չելէպի Քէօմիւրճեանի 1695 թուականին պատրաստած Հայ եկեղեցւոյ թեմերու քարտէսէն, որ 1995 թուականին պատահաբար գտնուեցաւ Պոլսոյ Համալսարանին քարտէսագրական բաժնին մէջ, չնորհիւ Կապրիէլա Ուլուհոճեանին:

ՀԻՐԻԿ ՆՐԲԱԳԵՂ

Հիմա ալ բուսաբանութե՞ան անցանք, պիտի ըսեն ընթերցողները, երբոր այս ծաղիկի անուան հանդիպին: Իրաւ ալ, քիչ մը «չինովի» անուան կը նմանի – Հիւրիկ Ներքաղեղ: Բայց հաւատացէք, գեղեցիկ, աննմանելի, վարդի ծաղիկ մըն է, որուն նայելով դուք Մեծարենց խօսքը կը ուսներ՝ «վայրի ծաղիկ, անունդ ի՞նչ է»:

Բայց, այնքան ալ տարօրինակ թուի, Ս. Էջմիածնայ ուղեգրութեանց մասին այս աշխատանքս վ'ուզեմ փակել անոյշ դրուագով մը, որ ինքն իր մէջ ալ խորհուրդ ունի:

Հարիւրաւոր գիրքեր աչքէ անցուցի, մեծ ու փոքր գրադարաններ մտայ – ելայ, հոս ու հոն հարցումներ ըրի, փնտռեցի, փնտռեցի չատ ու չատ բաներ, բայց հաւատացէք, այս պզտիկ պատմութիւնը յուզեց զիս, եւ ինծի տուաւ արտակարգ ուրախութիւն մը: Նիւ – Եորքի Ազգային դրադարանին մէջ էի եւ աչքէ կ'անցընէի ինծի տրամադրուած հերթական գիրքերէն մին: Աւիկա իտալացի մը գրեր էր՝ Ֆրանսիսքօ Ճեմելի: Աչխարհ տեսած մարդ պիտի ըլլար: Վեց հատոր գիրք գրած է՝ «Ճիրօ տէլ Մօնտօ» անունով եւ եկած հասած է Թալին, էջմիածին երեւան: Թուականն ալ գրած է: Թալինի աւերակներուն մօտ եղած է 1694 Մայիս 26 թուականին: Բնական է, հետաքրքրուեցայ, գիրքի անդրէրէն թարգմանութիւնն ալ գտայ, եւ, բնական է, երբ Ալիշանին դիմեցի, Հայր Ալիշանն ալ տեսած էր գիրքը, մէջբերումներ ալ ըրած էր: Բայց համով պատմութիւն մը առաւել եւս սրեց հետաքրքրութիւնս: Այս մարդը դաշտերուն մէջ թիզ մը հասակով ծաղիկ մը տեսած էր, եւ այնքան սիրուն էր, որ կ'ըսէր, Եւրոպայի մեծ իշխաններ շատ պիտի ուզէին իրենց պարտէզներուն մէջ ունենալ այս ծաղիկը: Գիտեմ, դժուար է, բայց եկէք եւ Ալիշանի թարգմանած դրադարով ներկայացնեմ այս ծաղիկը· «Ծղօտն կէս թզուածի եւ ի դպաթան երեք սպիտակ ծաղիկը ցցունածէւք, եւ երեք եռանկիւնաձեւ վայրահակը նրանագոյնք, փոքր նիշ սեաւ վարդաձեւ ի միջի ունելով, եւ երեք մեսս յատակագոյնք յեռեալք ի նոսին» (Այրարատ, 1896 էջ 141 – 142): Բարի եւ հայրենասէր վարդապետը այս նկարագրութեան մէջէն կ'ուզէ տեսնել հայրենի «աղբերաց արուն» ծաղիկը, բայց կը հրաժարէր բազդատութիւնը չարունակելէ: Ես ինչ ընէի: Միտքս դրի, որ Հայաստան դարձիս, ամէն բան պիտի ընեմ, որպէսզի 2003 Մայիս 26 թուականին երթամ Թալին եւ փորձեմ գտնել այդ ծաղիկը: Ո՞վ գիտէ: Հաւանաբար Հայոց բնութիւնը աւելի հաւատարի՞մ էր, քան մենք: Համբերեցի, օրը եկաւ, եւ Մայիս 26ին, երկու բարեկամ նկարիչներու՝ Զաւէն Սարգսեանի եւ Հրայր – Բազէ Յակոբեանի հետ ճամբայ ելանք: Նախ գացինք Հայկաւան, Անիի հանդիպակաց բլուրները, աղօթեցինք սահմանի դիծերուն մէջ ինկած ու որբացած սիրուն եկեղեցիին մէջ, յետոյ, յատուկ արտօնութեամբ, յառաջացանք մինչեւ Հոռոմոսի վանքին աւերակները: Ահաւոր տխրութիւն մը պատեց մեզ, երբ, աչխարհագրութեան խաղով մը, Ախուրեանի ոլորուն մէկ կէտին, Հայաստանի գրկին մէջ էր ինկած Հոռոմոսը, բայց քանդուած, տխուր, վիրաւոր, կարծես մօր գրկին մէջ ապաստան գտած մահամերձ երախայ մը ըլլար: Թողուցինք մինակ ու դարձանք: Մայիս 26-ը կ'իրիկնանար, եւ կ'ուզէի անպայման Թալին հասնիլ եւ այդ ծաղիկը գտնել: Հասանք գիւղ, մօտեցանք բերդի աւերակներուն, ալ – ձախ նայեցանք ու գտանք մի քանի հովիւներ. ինչ կ'ըլլայ, ինչ չըլլար, այս հովիւները դաշտերուն մէջ ծաղիկի չե՞ն նայիր: Ցուսախաբ եղանք: Ըսինք՝ այս կողմերը կին մը կը ճանչնա՞ք, որ ծառ – ծաղիկով կը զբաղի· այո՛, ըսին, եւ ծանօթացուցին գլխոցի տնօրէնին կնոջ՝ Ռիմա Ցակոբեանին: Բացատրեցինք, հասկցաւ եւ յայտնեց, թէ իր խնամին վերջերս նման ծաղիկ մը բերեր էր սարերէն եւ իր տան պարտէզին մէջ տնկեր էր: Բառացիօրէն վազեցինք ու գտանք տիկին Սիրանոյշ Գէորգեանը, որ իրաւ, ծաղիկը ցոյց տուաւ մեզի· բայց ժամանակը անցեր էր, ծաղիկն ալ թառամեր էր: Տըխրեցանք անշուշտ, բայց չարունակեցինք հետապնդել, հարցնել, թէ ո՛ր կողմերէն բերեր էր ծաղիկը, արդեօք հնարաւոր կ'ըլլա՞ր գտնել: Ինչո՞ւ չէ· բացատրեց: Դաշտադէմի Քրիստափոր վանքը գացէք, գերեզմանատան մէջ կրնաք գտնել: Ինքնաշարժ նստանք ու գացինք նչուած վայրը, որ բլուրի մը վրայ, վերջերս վերանորոգուած գողտրիկ եկեղեցի մըն է, չուրջն ալ՝ հին ու նոր գերեզմաններ: Ի՞նչ տեսնենք, այստեղէն ու այնտեղէն փոքրիկ ծաղիկներ կը ծիծաղէին ու մեր փնտռած Ֆրանսիսքօ Ճեմելիի նկարագրած, Ալիշանին հիացում պատճառած ծաղիկը՝ նուրբ, պարզ, բայց պարզութեան մէջ չքեղ: Ամենաչատը կը գտնէր Արտուշ Սեդրակի Գրիգորեանի (1924 – 1976) ցանկապատուած գերեզմանին մէջ· ներողութիւն խնդրեցի հանդուցեալէն, աղօթք մը ըրի իր յիչատակի, եւ հինգ – վեց ծաղիկ պոկեցի ու դուրս ելայ: Երջանկութիւնը իմս էր· ոչ որովհետեւ պոթանիստ եմ, հազուագիւտ ծաղիկներու փնտռտուքով կեանքս կը լեցնեմ, այլ այն, որ Նիւ – Եորքի մէջ անուցած փափաքս իրականացաւ: Մայիս 26-ի ժամադրութիւնս բնութիւնը յարգեց: Հայոց հողը 309 տարի ետք՝ նոյն հաւատարմութեամբ իր արգանդէն ծներ էր այդ հրաչք ծաղիկը: Հողի եւ ծաղիկի հաւատարմութեան այս հրաչքին դիմաց՝ յիչեցի Մուչեղ Գալչոյեանը, որ կը պատմէր, որ հողը հաւատարիմ է իր տիրոջ եւ հողը չի մոռնար: Թալինի հողը հաւատարիմ էր մնացեր նաեւ իր ծաղիկին: Այդ ծաղիկը, որքան որ մեծ գիւտ մը եղաւ լինծի համար, տեսայ, որ այդքան ալ անպիւտ բան մը չէ, Աչնակ գիւղը, ուր գացի, վրաս պաղ ջուր թափեցին ... ամա՛ ... մեր սովորական լեզուարն է, սա մեր չիչակն է, ու մի քանի անուն տուին, քոլորն ալ ծանօթ, սովորական: Բայց մէկ բան յստակ էր, այդ ծաղիկը միայն այդ չրջաններուն մէջ կը բուսնի, չատ կարճ կեանք ունի, ուրիշ տեղ, ուրիչ գիւղ, ուրիչ սար տանիս, չի բուսնիր: Ցետոյ տեսայ, որ մեր կապի նախարարութիւնն ալ ասկէ երկու տարի առաջ եւ արդէն ««կարմիր» գիրքի մէջ անցած եւ վտանգուած այս ծաղիկի պատկերը գործածած է 40 եւ 170 դրամանոց երկու նամականիչի համար· անունն ալ այնտեղէն է արդէն, Հիւրիկ Ներքաղեղ, Iris elegantissima - Armenia (IRIS IMBRICATA). պահ մը աչքերս կը փակեմ, ու իրարու վրայ կու գան, գիրար կը գրկեն երկու պատկերներ՝ Ս. Էջմիածնայ տաճարը եւ այս փոքրիկ ծաղիկը: Մէկը Հայոց աչխարհի բարիքն ու զեղեցկութիւնն է եւ հաւատարմութիւնը հողին: Միւսը կարծես Հայոց հողէն ծընած եւ միայն Հայուն հարազատ, միաժամանակ Հայու մօր եւ որդի Հայոց եկեղեցին է՝ ծնունդը այս սուրբ հողին: Ու կը տրտմիմ եւ կը մտածեմ, թէ արդեօք այդ ծաղիկի եւ հողի հաւատարմութիւնը ե՞րբ պիտի երեւի մեր եկեղեցւոյ եւ մեր ժողովուրդին մէջեւ ալ: Այդ վերիտ ծաղիկը հաւատարմութեան սքանչելի դաս մը տուած էր ինծի:

Փոքրիկ ծաղի՛կ, չնորհակալութիւն քու մեծ դասիդ համար:

ՓՐՈՖ Վ. ՏԱՏՐԵԱՆԻ ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Վերջին չրջանին ցեղասպանութեան մասին վերհրատարակուած հատորներ ու յօդուածներ անգամ մը եւս հանրային ուչադրութեան յանձնած են այդ մարզին մէջ փրոֆէսէօր Վ. Տատրեանի արժէքը:

Նիւ – Եորքի մէջ, նոյն տաեն նաեւ Օքսֆորտի, լոյս տեսած է «Հայկական ցեղասպանութեան պատմութիւն» դասընթացին վեցերորդ հրատարակութիւնը, վերատեսութեան ենթարկուած ու ընդարձակուած: Հոն փրոֆ. Վ. Տատրեան կը հակադարձէ Հայերու կողմէ թուրք գաղթականներու բնակչոյմի պնդումներուն: Աւիկա կ'ընէ հիմնուելով Օսմանեան կայսրութեան երկու դաչնակիցներուն՝ Գերմանիոյ եւ Աւստրահունգարիոյ կայսրութիւններուն եւ ԱՄՆ-ու վկայաթուղթերուն վրայ: Կ'ըսէ թէ նախ

ցիօրէն վազեցինք ու գտանք տիկին Սիրանոյշ Գէորգեանը, որ իրաւ, ծաղիկը ցոյց տուաւ մեզի· բայց ժամանակը անցեր էր, ծաղիկն ալ թառամեր էր: Տըխրեցանք անշուշտ, բայց չարունակեցինք հետապնդել, հարցնել, թէ ո՛ր կողմերէն բերեր էր ծաղիկը, արդեօք հնարաւոր կ'ըլա՞ր գտնել: Ինչո՞ւ չէ· բացատրեց: Դաշտադէմի Քրիստափոր վանքը գացէք, գերեզմանատան մէջ կրնաք գտնել: Ինքնաշարժ նստանք ու գացինք նչուած վայրը, որ բլուրի մը վրայ, վերջերս վերանորոգուած գողտրիկ եկեղեցի մըն է, չուրջն ալ՝ հին ու նոր գերեզմաններ: Ի՞նչ տեսնենք, այստեղէն ու այնտեղէն փոքրիկ ծաղիկներ կը ծիծաղէին ու մեր փնտռած Ֆրանսիսքօ Ճեմելիի նկարագրած, Ալիշանին հիացում պատճառած ծաղիկը՝ նուրբ, պարզ, բայց պարզութեան մէջ չքեղ: Ամենաչատը կը գտնէր Արտուշ Սեդրակի Գրիգորեանի (1924 – 1976) ցանկապատուած գերեզմանին մէջ· ներողութիւն խնդրեցի հանդուցեալէն, աղօթք մը ըրի իր յիչատակի, եւ հինգ – վեց ծաղիկ պոկեցի ու դուրս ելայ: Երջանկութիւնը իմս էր· ոչ որովհետեւ պոթանիստ եմ, հազուագիւտ ծաղիկներու փնտռտուքով կեանքս կը լեցնեմ, այլ այն, որ Նիւ – Եորքի մէջ անուցած փափաքս իրականացաւ: Մայիս 26-ի ժամադրութիւնս բնութիւնը յարգեց: Հայոց հողը 309 տարի ետք՝ նոյն հաւատարմութեամբ իր արգանդէն ծներ էր այդ հրաչք ծաղիկը: Հողի եւ ծաղիկի հաւատարմութեան այս հրաչքին դիմաց՝ յիչեցի Մուչեղ Գալչոյեանը, որ կը պատմէր, որ հողը հաւատարիմ է իր տիրոջ եւ հողը չի մոռնար: Թալինի հողը հաւատարիմ էր մնացեր նաեւ իր ծաղիկին: Այդ ծաղիկը, որքան որ մեծ գիւտ մը եղաւ լինծի համար, տեսայ, որ այդքան ալ անպիւտ բան մը չէ, Աչնակ գիւղը, ուր գացի, վրաս պաղ ջուր թափեցին ... ամա՛ ... մեր սովորական լեզուարն է, սա մեր չիչակն է, ու մի քանի անուն տուին, քոլորն ալ ծանօթ, սովորական: Բայց մէկ բան յստակ էր, այդ ծաղիկը միայն այդ չրջաններուն մէջ կը բուսնի, չատ կարճ կեանք ունի, ուրիշ տեղ, ուրիչ գիւղ, ուրիչ սար տանիս, չի բուսնիր: Ցետոյ տեսայ, որ մեր կապի նախարարութիւնն ալ ասկէ երկու տարի առաջ եւ արդէն ««կարմիր» գիրքի մէջ անցած եւ վտանգուած այս ծաղիկի պատկերը գործածած է 40 եւ 170 դրամանոց երկու նամականիչի համար· անունն ալ այնտեղէն է արդէն, Հիւրիկ Ներքաղեղ, Iris elegantissima - Armenia (IRIS IMBRICATA). պահ մը աչքերս կը փակեմ, ու իրարու վրայ կու գան, գիրար կը գրկեն երկու պատկերներ՝ Ս. Էջմիածնայ տաճարը եւ այս փոքրիկ ծաղիկը: Մէկը Հայոց աչխարհի բարիքն ու զեղեցկութիւնն է եւ հաւատարմութիւնը հողին: Միւսը կարծես Հայոց հողէն ծընած եւ միայն Հայուն հարազատ, միաժամանակ Հայու մօր եւ որդի Հայոց եկեղեցին է՝ ծնունդը այս սուրբ հողին: Ու կը տրտմիմ եւ կը մտածեմ, թէ արդեօք այդ ծաղիկի եւ հողի հաւատարմութիւնը ե՞րբ պիտի երեւի մեր եկեղեցւոյ եւ մեր ժողովուրդին մէջեւ ալ: Այդ վերիտ ծաղիկը հաւատարմութեան սքանչելի դաս մը տուած էր ինծի:

Փոքրիկ ծաղի՛կ, չնորհակալութիւն քու մեծ դասիդ համար:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

Շաբաթ, Յունուար 3–ին, կազմակերպութեամբ Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան Փարիզի Վարիչ Մարմնին, Ալֆորվիլի Հայ Երիտասարդական Կեդրոնին մէջ տեղի ունեցաւ հրապարակային հանդիպում մը Լիբանանի խորհրդարանի անդամ եւ Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան կեդրոնական վարչութեան անդամ տօքթոր Եղիկ Ճէրճեանի հետ, որ

թուրք քաղաքացիներու դէմ վայրագութեան հեղինակներն էին ռուսական բանակին հայ կամաւորները որոնք վրէժխնդրութեամբ կը չարժէին: Այլ խօսքով, այդ վայրագութիւնները գործուեցան որպէս պատասխան ցեղասպանութեան արարքին: Երկրորդ, ինչպէս ցոյց կուտան օսմանեան, աւստրահունգարական եւ ԱՄՆ–ու պաշտօնական փաստաթուղթերը, այդ խժդուժութիւնները 5 – 6 հազար զոհ աւելին չեն պատճառած:

Ցաւելուած երկրորդ նոր գլուխը ցեղասպանութեան որոշումին, կազմակերպումին, կիրարկումին մէջ Պահակտին Շաքիրի խաղացած գերին առընչուածն է: Ան որպէս բնագէտ – քաղաքագէտ որ մեծ ազդեցութիւն ունեցած է Իթթիհատի կեդր. կոմիտէին վրայ, 1918 Սեպտեմբեր 15 – 17–ի Բաքուի կոտորածին (չուրջ 20 հազար հայ զոհ) գլխաւոր կազմակերպիչներէն մէկն է:

Վ. Տատրեանի ստորագրութեամբ լոյս տեսած Բ. հատորն է «Ցեղասպանութեան արտօնագիրը»: Ան լոյս տեսած է « Transaction Publishers » հրատարակչականէն. գործին չորրորդ հրատարակութիւնն է:

Ինչ կը վերաբերի յօդուածներու, առաջինը նիւթ ըրած է հայկական ցեղասպանութեան մէջ թուրք գինուորականներու ներգրաւումին որոշիչ ազդակը: Հրատարակուած է հրէական եւ ցեղային ուսումնասիրութիւններու «Հաքիրահ» պարբերականին մէջ (2003, Ա. հատոր):

Իմմէ յօդուած մըն ալ լոյս տեսած է Հերոշիմայի համալսարանին խաղաղութեան հիմնարկին կողմէ: Ի. դարու երեք գլխաւոր ցեղասպանութեան – հայկական, հրէական եւ ռուանտական – համեմատականի փորձ մըն է:

այս օրերուն անճնական այցելութեամբ կը դանուի Փարիզ:

Հանդիպման բացումը կատարեց Պր. Կարօ Շիմշիրեան, որ հակիրճ ձեւով ներկայացուց օրուան հիւրը:

Տօքթոր Եղիկ ճէրճեան խօսքի սկիզբին, չնորհաւորեց ներկաները եւ ընդհանրապէս հայ ժողովուրդին Նոր Տարին եւ Սուրբ Ծնունդը: Ան, չնորհաւորեց նաեւ Ս. Դ. Հ. Կ. Փարիզի Վարիչ Մարմինը, որուն չանգերուն չնորհիւ, վերջերս տասը երիտասարդներ, անցնելէ ետք նախապատրաստական որոշ շրջան մը, միացած էին կուսակցութեան շարքերուն: Տօքթոր ճէրճեան անդրադառնալով Հայաստանի իրավիճակին, բացատրութիւններ տուաւ Ս. Դ. Հ. Կ.–ի Հայաստանի մէջ արձանագրութեան հարցին իրաւական եւ քաղաքական երեսներուն մասին: Ապա, մեկնաբանեց Հայաստանէն արտագաղթի երեւոյթին ընկերային դրդապատճառները եւ եզրակացուց թէ Ս. Դ. Հ. Կ.–ը Հայաստանի մէջ կը մնայ իր կառուցողական ընդդիմութեան դիրքերուն վրայ, այնքան ատեն որ իշխանութիւնները լուրջ պայքարի չեն նախաձեռներ կաշառակերութեան վերացման, մաֆիաներու գործունէութեան, դատական եւ իրաւապահ մարմիններու անաչառութեան եւ այլ յոռի երեւոյթներու հանդէպ: Բանախօսը գուաւ նաեւ որ եթէ 2003–ը Անդրկովկասի համար եղաւ ընտրութիւններու տարի մը, կ'ակնկալուի որ 2004–ը չրջանին մէջ ըլլայ Ամերիկա – Ռուսաստան մրցակցութեան չիկացման տարի, որ նաեւ իր ժխտական անդրադարձը ունենայ Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման գործընթացին վրայ:

Անդրադառնալով Լիբանանի իրավիճակին, տօքթոր ճէրճեան գուաւ թէ Լիբանանի քաղաքական կեանքը ամբողջապէս կախուած է Մերճաւոր – Արեւելքի քաղաքական – զինուորական զարգացումներէն: Ան ըսաւ թէ մօտիկ ապագային չրջանէն ներս արդար եւ մնայուն խաղաղութեան մը հեռանկարը չերեւիր, որովհետեւ արդար իրաւարարի դիմակին տակ ԱՄՆ կը կիրարկեն ամբողջապէս միակողմանի եւ երկու չափ – երկու կշիռի քաղաքականութիւն մը: Ինչ կը վերաբերի Լիբանանահայութեան, տօքթոր ճէրճեան չեշտեց թէ գաղութին դիմագրաւած մեծագոյն հարցը տնտեսական տագնապն է որմէ մեծապէս կը տուժեն ազգային – մշակութենական կառոյցները: Այս առումով ան տուաւ Լիբանանահայ դպրոցներու եւ մարզական միութիւններու օրինակները, որոնք նահանջած են երբեմնի իրենց փառքի օրերէն:

Տօքթոր ճէրճեան ապա պատասխանեց ներկաներու հարցումներուն:

Հանդիպման աւարտին տեղի ունեցաւ հիւրասիրութիւն:

ՆԵՐԿԱՑ ՄԸ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԵՐՈՒՍԱղԷՄի մէջ, Դեկտեմբեր 30–ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան վախճանած է Կիւրեղ եպիսկոպոս Գաբրիկեան, Հայոց Պատրիարքարանի երբեմնի կարկառուն դէմքերէն: Մնած էր Երուսաղէմ 1921–ին: 1980–ին, կարեւոր դեր ունեցած է Երուսաղէմի Սուրբ տեղեաց, մասնաւորաբար Սուրբ Յարութիւն Եկեղեցւոյ մէջ կատարուած նորոգութիւններու ընթացքին: Մատնանշէտ էր հնութիւններու եւ հնարժէք իրեղէններու:

***

ՊՈՒՍՈՑ մէջ, Դեկտեմբեր 18–ին, իր մահկանացուն կնքած է Պոլսոյ հայ գրականութեան մօտիկ անցեալի ծանօթ անուն մը՝ Սիրվարդ Կիւլպէնկեան – Գունտաքճեան: Ան, ծանօթ անուն մը եղած է 40–ական թուականներուն պոլսահայ գրականութեան արձակ թէ չափածոյ մարգերուն մէջ: Որպէս Սիպիլի աշակերտուհի, ան հետեւած էր Սիպիլներու եւ Հայկանոյշ Մառքերու օրինակին, տէր մնալով գեղեցիկ լեզուի մը: Մնած էր 1916–ին, Պոլսոյ մէջ, աւարտած էր Խասեան լիսէի միջնակարգի բաժինը, ապա զարգացած էր ինքնօգնութեամբ: Ցուղարկաւորութիւնը կատարուած է Դեկտեմբեր 20–ին Ֆէներպահչէի Ս. Վարդանանց եկեղեցին, ուրկէ մարմինը փոխադրուած է Շիշլիի գերեզմանատունը:

***

ԿԻՊՐՈՍի Ազգային Առաջնորդարանի «Իւթիւճեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 5–ին նչուած է Համազգայինի 75–ամեակը, կազմակերպութեամբ տեղւոյն «Օշական» մանանճիւղին եւ հովանաւորութեամբ Կիպրոսի Հայոց Թեմի Կաթողիկոսական Փոխանորդ՝ Վարուժան Արք.ի: Բացումը կատարած է վարչութեան ատենապետ՝ Մակի Մահտէսեան, անդրադառնալով Համազգայինի աշխարհասփիւռ գործունէութեան: Օրուան բանախօսը եղած է, փարիզէն հրաւիրուած, Յակոբ Պալեան: Ան ծանրացած է Համազգայինի հիմնադրութեան, կազմակերպման, եւ տարածման, ինչպէս նաեւ անոր վերկարար դերին: Ան կանգ առած է նաեւ սիրող կացութեան վրայ՝ չեչտելով համաչխարհայնացումի եւ այլ երեւոյթներու ներկայացուցած վտանգը Հայերու պէս փոքր ժողովուրդներու եւ իրենց ուրոյն մշակոյթներուն նկատմամբ: Յ. Պալեան անդրադարձած է նաեւ հայ դպրոցի, հայ ճեմարանի կարեւորութեանը եւ այդ առընչութեամբ յիշած է Մարսէյլի Համազգային նոր ճեմարանը: Իր ելոյթի վերջնաւորութեան ան փափաք յայտնած է եւ պահանջած որ Համազգայինը դառնայ տէրը ապրի մշակոյթին, կուլտ, կուլտ... ձեռքերուս մէջ դըլուխ պահած, խոնարհ, հեզ, պզտիկ, առանց նուաստութեան ոեւէ զգացումի, առանց ամչնալու, առանց ցաւի, հանդգնօրէն, երջանկանալով, որ տակաւին պզտիկ տղու մը նման կրնամ լալ:

«Մինչեւ քեզ ճանչնալս փողոցի տղայ մըն էի: Ամէնէն յուզմնահար պահերուս իսկ, երբ աչխարհին ու իրերուն նուագը կը լեցնէր սիրտս, երբ ժամերուն բանաստեղծութիւնը կը նուաճէր մարմինս, երբ կը նայէի մեծ ու պզտոր աչքերով՝ աղուոր ու հասակագեղ ապչկներու մարմիններուն, երբ ծառերը իրենց հատակներովը կը մտնէին աչքերէս ներս, երբ կ'ունկնդրէի ջուրերու ու հեռուոր անոյշ ձայներու, երբ ծռած սալտակ էի մը թուղթի վրայ՝ թոյլ կուտայի, որ սիրտս հոսի դուրս, այսուհանդերձ փողոցի դաստրկապատ տղան չէր դադրեր պոռալէ: Դառն բայց անփոխարինելի հաճոյք մը կը զգայի լրբանալով: Վայրենօրէն ու մանաւանդ՝ օրեր կ'ըլլար, որ չէի սանտրեր մազերս, ներքին խիստ մտադրութեամբ մը, աչխարհին ու մարդոց դէմ սնուցուած քինա – խնդրութեան մը ազդեցութեան տակ՝ նայուածքս կը դառնար ծուռ, չիլ, յղի՝ լիսի կարելիութիւններով, ձեռքերս զըգանս ու փողոցէ հաւաքուած գլանիկներու մնացորդներէ չինուած հաստ ու կոպիտ պլանիկ մը չրթունքիս՝ կ'անցնէի փողոցիներէն՝ հպարտ ու ամբարտաւան, աբիկայ երդ մը չրթունքիս, անարգելով անցորդ աղջիկները եւ ոչ թէ ի'նչպէս ընկերս գրաւ քեզի, ապա չնականօրէն, կը խօսէի անոնց իրենց գեղեցկութենէն թաց ու խենէշ բառերով: Ահա այդ պահուն, կուլտ, կուլտ... ձեռքերուս մէջ զգերուն էր, որ արբենալու ցանկութիւն կ'ունենայի:

«Ես դատարկապորտ եղած եմ՝ մի'չտ: Հիմա ալ կը զգամ, որ եմ տակաւին... չար, բայց լաւ ընկեր մը վարժեցուցած էր զիս զինքի, մանաւանդ օդի խմելու: Դիտե՞ս, Աբգի'կ, ես կը խմեմ կրքով, վայրենութեամբ, մասնաւոր ու բարբարոս հաճոյքով ու տարիքիս անհամեմատ կերպով մեծ ուժով մը տիրելով ինքզինքս: Կը զգամ թերանս, որ ալքօլ կը հոսի, եւ ատիկա աւելի կը զրկէ զիս: Բերնիս կու տամ ու կ'երգեմ պոռնկական երգեր: Ու գառն հեշտութիւն մը կը նըւաճէ մարմինս: Բայց հիմա՝ կը զգամ, որ հետզհետէ, ամէն պահ կը սպաննեմ մէջս փողոցային տղան՝ վայրի ու յամառ ուրախութեամբ մը: Կը զրնեմ իր գլուխն: Ու գիտնա՞ս՝ ինչպէս անդութ եմ: Զեմ խնայեր նոյնիսկ ամէնէն տըրտում ու քաղցրաթախիծ յիշատակները:

Օ՛, գիտեմ, որ անհնար բան է որ կրենամ մեռցնել ստահակը, որ եղջիւր կը թօթվէ մարմինէս ներս, եւ զուցէ լաւ է որ չկրենամ ալ, Աբգի'կ, այսքան պըզտիկ (Թիֆլիս եկած օրս, Ապրիլ 13–ին տարեդարձս էր... տասնըեօթը տարու եմ միայն): Կը զգամ, որ մարդիկ վատ են, եւ հարկ եղած ատենը պէտք է ժանիք – ներ ունենալ զանոնք խածնելու համար: Կը զգամ, որ պէտք է ունենալ թունաւոր ու չար լեզու ու կարենալ վիրաւորել անոնք, որ կը ժպրհին խայթել քեզ: Ըլլա՛լ բարի, բայց ըլլա՛լ նաեւ զօրաւոր:

(Շար. 37)

ՆԻՍ

ԱՄԱՆՈՐԸ «ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 14 Կիրակի օր Պարսամեան համալիրի սրահը փութպոյած էին ծըննդեան երգիչներ եւ համակիրներ որոնք անհամբեր կը սպասէին Ամանորի հանդիսութեան սկսելուն: Սրահը զարդարուած էր գոյնզգոյն երիզներով եւ յատուկ լուսաւորումով:

Տնօրէնուհի Հիլտա Պատէմի ողջոյնի խօսքէն յետոյ, իր կողմէ կազմուած ու մարզուած «Պարսամեան վարժարանի երգչախումբ»ը երգեց Ֆրանսական եւ հայկական փառերգները: Ցաջորդեցին Բ. եւ Գ. չրջանի աչակերտութեան ֆըրանսերէն, հայերէն, անգլերէն երգերը: Վարժարանին աչակերտներէն Ռէյմոն Ցարութիւնեան չութակով, իսկ Ֆլորիան Տոլէ երգէոնով կատրներ նուագեցին: Երաժչտական բաժնին մէջ յատուկ ուչադրութիւն գրաւեցին թմբկահարները:

Հայերէն երգերուն դաչնակով ընկերացաւ Տ. Սարգսեան, իսկ խմբավարն էր դպրոցին տնօրէնուհին: Անակնկալ մը եղան Գ. եւ Դ. չրջանի աչակերտներուն հայերէն երգերը. անոնք այնքա՜ն սրտով ու եռանդով երգուեցան:

Գ. չրջանի աչակերտները արտասանեցին Ծնունդի ծառը, Մաղթանքը, Զմեռը, ապա Մանկական մաղթանքը: Առաջին մասը աւարտեցաւ Գետաճիով զոր երգեցին Բ. եւ Գ. չրջանի աները:

Դադարէն ետք, հանդէսին Բ. մասին որ մանկապարտէզին յատկացուած էր, դիտեցինք «Կաղանդը Շէթրումբներու երկրին մէջ» թատերախաղը, պատրաստուած՝ Հռիփսիմէ Պոյնաքեանի կողմէ:

Հանդիսութիւնը աւարտին հասաւ Ս. Մեսրոպ Մաչտոցին ձօնուած «Օրհներգ»ով ու խանդավառ ծափերով:

Վ. Ա.

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue Saint-Bazile

SUPER LOTO

Dimanche 11 janvier à 15 heures

—Louis d'or
—Lecteur DVD
—Nombreux lots de valeur.

Ambiance cordiale et chaleureuse.
P.A.F. : 15 Euros les 3 cartons

***

Cérémonie de présentation des vœux du nouvel an

Mercredi 14 janvier à 19 heures

En présence des autorités locales de la Ville de Marseille, du Département des Bouches-du-Rhône et de la Région PACA.

Un cocktail clôturera la soirée.

Concert exceptionnel

Concert exceptionnel avec l'Ensemble Orchestral «**Vocation**», sous la direction de RETA KAZARIAN.

Au piano, le grand soliste russe
Mickaël VOSKRESSENSKY

Au programme :
Chopin, Wagner, Nikiforov, Fauré

le Vendredi 16 Janvier à 20h30
Salle Cortot
78, rue Cardinet, 75017 Paris
Réservations : **Tél. : 01. 42. 29. 10. 24**

Ce concert est organisé avec la collaboration de Hamaskaîne-Paris.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Ա. Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է 2003-ի տարուան ընթացքին հետեւեալ նուէրները։

Պր. Անդրէ Եսիփարասեան, Պր. Վահէ Տամլամեան 300-ական եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ժ. _ Ժ. Տամլամեան 386 եւրօ, Տիկին Նուարդ Պօյաճեան 200 եւրօ, Օր. Մարի Պօյաճեան 105 եւրօ, Պր. Ժան Փելթիէ 1524 եւրօ, Հայտընհայն Ընկերութիւն 1000 եւրօ, Փարիզի «Գ. կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւն» 300 եւրօ, Պր. Անթուան Պաղտիկեան 500 եւրօ, Օրիորդ Ովաննա Սեմերճեան, Օրիորդ Վիրժինիա Մարթինէզ, Տիկին Ռէն Տէօքմէճեան 750-ական եւրօ, Տիկին Լիւսի Շերոյեան 160 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Շառլ Մովսէսեան, Պր. Սամուէլ Նաճարեան 200-ական եւրօ, Պր. Գլօտ Փոթի 68 եւրօ։

(Շար.)

TELEVISION FRANCE 2

Dimanche, 11 Janvier à 9 heures 30
Entretien avec Aram Ier
Catholicos de Cilicie

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ _ Գաշանի Հ. Իսահակեան մասնաճիւղը, չնորհակալութեամբ ստացած է 200 եւրօ Օրիորդ Իրիս Պասմաճեանի կողմէ, իր եղբօրորդի՝ Հաւթի _ Հրաչ Պասմաճեանի մահուան 10-րդ տարելիցին առթիւ։

17e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 17ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՕՎԱՆՆԻՍԵԱՆ

■

Vahé Oshagan
MOURANTS
վահէ Օշական
Մ Ե Ռ Ն Ո Ղ Ն Ե Ր (1953)
Խաղ Արդիական Ըմբռնումով
Երկու Արար եւ 15 Պատկեր

Dimanche 25 Janvier à 16 heures
կիրակի, Յունուար 25, ժամը 16-ին

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire

Մուտքը՝ 5 եւրօ։

l'Association MACHTOTZ pour la défense de la langue arménienne

organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 7 Février - 26 Juin 2004

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris.
(Absentéisme exclu)

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux continuent,

Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN

3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 87 Euros + 8 Euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel ,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS: 01 47 50 97 51

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «**SEVAN**» de Vienne présente

le Spectacle de Noël

de l'ECOLE ARMENIENNE

Le dimanche 11 janvier à 15 heures précises

au Théâtre Municipal de Vienne

Au programme:
- Chants, danses
- Poésies, Sketches
- Théâtre sous la direction de Nareg DOURIAN en collaboration avec la Maison de la Culture Arménienne de Vienne.

Comme chaque année, le Père Noël sera au rendez-vous pour distribuer cadeaux et friandises aux enfants.

Venez nombreux les encourager...

***

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un **séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 14 au 21 février pour les enfants nés entre le 1er janvier 1989 et le 31 décembre 1995.**

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Tél. : 01 53 34 18 18.

Nombre de places limité.

Date limite d'inscription :
15 janvier (à respecter impérativement).

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 11
Զ. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ

Սուրբ Յովհաննու Կարապետի յառաջիկայ Տօնին առիթով եւ Մայր Տաճարի Օծման 100-ամեակին դիտաւորութեամբ, յատուկ պատարագի, Հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցւոյն բարերար ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆի եւ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ընտանիքի ննջեցեալներուն յիշատակին։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 13
Ը. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ
ՏՕՆ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏԵԱՌՆ

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։ Պատարագի աւարտին՝ Առաջնորդարանին Տնօրինէքը կը կատարուի։

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 13
ՏՕՆ Է ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։ Յաւարտ պատարագի Եպիսկոպոսարանի Տնօրէնէք կը կատարուի։

CHAVILLE

L'Ephorie de l'Eglise Saint-Grégoire l'Illuminateur vous invite au

DONADZAR 2004

Dimanche 11 Janvier à 15h30

Salle de l'Eglise Arménienne de Chaville
6, rue Komitas

- Prestations des élèves de l'école.
- Visite du Père Noël.
- Goûter.

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

«MANOUGNEROU OR»

organisé
par le Conseil d'Administration et les sections de la Région Parisienne

Dimanche 25 Janvier de 14h30 à 17h30

Salle Rossini
Mairie du 9e arrondissement — 6, rue Drouot, 75009 Paris

Au programme

★ CONCOURS DE DEGUISEMENT
Venez costumés pour participer et gagner

★ SPECTACLE DE MARIONNETTES

Grands-parents — parents — enfants — amis
Vous êtes tous invités à cet après-midi festif

Venez nombreux

ՀՄԼՄ-ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

մասնակցութեամբ՝
ՅՈՎՍԷՓ_ի (Հալէպէն)
եւ «ԿՈՄԻՏԱՍ» Նուագախումբին

Երեքշաբթի, Յունուար 10-ին

Hôtel SOFITEL
«**Forum Rive Gauche**»ի սրահներէն մէկը
17 bis, Boulevard Saint-Jacques, 75014 PARIS

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01 44 05 17 77 *կամ* 01 43 78 57 67 *թիւերուն։*

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 10-11
SAMEDI - DIMANCHE
10-11 JANVIER
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.855 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 79e ANNEE — N° 20.855

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԻՒՈՒԼԱ ՍԱՐՔՈԶԻ, առաջին այցելութիւն մը կատարեց Զինաստան, որպէս նախարար: Ճամբորդութեան բուն նպատակն էր համագործակցութեան համաձայնագիր մը առորագրել գաղթի հետ կապ ունեցող փշրտա հարցին շուրջ: Ջեռք ձգած է ոստիկանական գործակցութեան համաձայնութիւն մը գաղանի գաղթի դէմ պայքարելու համար:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԹՈՒԱՆ մը չախչախուած է իրաք, Փալուճայի մօտ, Ցունուար 8–ին եւ 24 ժամ ետքն ալ պատճառները ծանօթ չէին, այսինքն՝ արկա՞ծ էր թէ ոճրափորձ: Ինչ մեռեալ կար: Միւս կողմէ, Պուշ որոշած է քաշել այն 400 քննիչները, որոնց պաշտօնն էր զանգուածային բնաջնջման – իբրեւ թէ – գոյութիւն ունեցող զինամթերքը: Նոյն առեն, ամերիկեան համբաւաւոր հետազօտական կեդրոնը՝ Գարնըկի Ինտովմըշնէ Ինթէլիճէնչը– նըլ Փիսը տեղեկագիր մը հրատարակած է այդ հարցին կապակցութեամբ, ուրկէ կը պարզուի որ ամերիկեան սպասարկութեանց տեղեկութիւնները բոլորովին սխալ էին, բայց, Պուշի կառավարութիւնը «յարատեւ կեղծիքով ներկայացուած է զանգուածային բնաջնջման զէնքերու սպառնալիքը»: Տեղեկագրին հեղինակները մանրամասնօրէն քննած են ամերիկացի պատասխանատու – ներու յայտարարութիւնները եւ եկած են այն եզրակացութեան որ ոչինչ կը համապատասխանէր «անմիջական սպառնալիքի» մը աշխարհի վրայ:

ՇԱՐՄ ԷԼ ՇԷյԽի մէջ, Ցունուար 8–ին, կրկնակ արարողութիւններ տեղի ունեցան Չախչախուած օդանաւին 148 զոհերուն յիշատակին, ցամաքի թէ ծովու վրայ: Խօսք առած է Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը, որ ըսած է՝ «Միասին կ'ողբանք այսօր մեր կորուստները: Միասին ողջ կ'ուզենք պահել ամէն մէկուն անունները, որոնք դիմագիծ եւ ժպիտ էին»: Ներկայ եղած է նաեւ նախագահ Մուպարաքի կինը: Սեւ տուփերը կրնալ ճեռք ձգելու համար, Ֆրանսա կատարելագործուած գործիքներ եւ ընդծովեայ մը ղրկեց:

ՊԱՄ–ի աւերակներու տակէն, Ցունուար 8–ին, այսինքն երկրաշարժէն 13 օր յետոյ, 56 տարեկան այր մարդ մը դանուած է, բայց, մահաքունի մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՋԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ նախագահը՝ Ժ. – Լ. Տըպրէ հարցազրոյցի մը մէջ «Ֆիկարօ»ի (Ցունուար 9) կ'արտայայտուի նաեւ կրօնական նշանաններու ցուցադրութեան վերաբերող օրինագիծին եւ կը պնդէ որ տեսանելի (վիզիպլը) ածականը կը նախընտրէ ցուցականէն (ostentatoire) եւ այդ առընչութեամբ բացատրութիւններ կու տայ, համոզուած ըլլալով որ ցուցականը երկդիմի կը մնայ:

ԷԼԻԶԱՊԷԹ Բ., Ցունուար 8–ին, անանակոչութեան արարողութիւնը կատարեց Քուէն Մէրըի Բ. մեծադոյն եւ չքեղազոյն զբօսանաւուն: Ոսկեկոչում մըն ալ եղած է Սէն – Նազէրի զոհերուն յիշատակին: Թագուհին յայտարարած է.– «Այս նաւը կը մկրտեմ Քուէն Մէրըի Բ., թող Աստուած օրհնէ եւ նաեւ բոլոր անոնք որոնք կը ճամբորդեն», ապա, ըստ աւանդութեան Շամփանեի չիշ մը լափլափուած է նաւուն վրայ:

Ժ. ՇԻՐԱՔ ծաղկեպսակ մը դնել տուած է Ֆ. Միթերանի չիրիմին վրայ, որու մահուան 8–րդ տարելիցն էր Ցունուար 8–ին: Նախկին նախարարներ, զարեկամները, աղջիկը՝ Մազարին հաւաքուած են նոյն օրը իր չիրիմին շուրջ:

ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ «ԱՐԹԷ» ԿԱՑԱՆԻՆ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՑԱՑՏԱԳՐԻՆ

(ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6)

Հեռատեսիլի «Արթէ» կայանը Թուրքիան որպէս աշխարհավար մահմետական երկիր ներկայացնող յայտագիր մը հեռարձակեց Ցունուար 6–ին: Անոր հետեւեցաւ բանավէճի մաս մըն ալ. մեկնակէտն ու նպատակն էր դիտողին թելադրել այն միտքը թէ Թուրքիան աշխարհավարութեան սկզբունքները յարդող մահմետական երկիր է ու անոր կրօնական հակումի տէր իշխանութեան ժողովրդավարութեան ու աշխարհավարութեան արժէքներուն յարգանքը պահպանելու համար հարկ է չմերժել անոր Եւրոպայի անդամակցութիւնը:

Հայկական կազմակերպութիւններ չուշացան հակազդելու այս «մասնակի» ու «կողմնակալ» յայտագրին, ինչպէս որակած է Հայ Դատի յանձնախումբը նիւթին առընչուած Ցունուար 7–ի հաղորդագրութեան մէջ:

Հոն կը քննադատուի որպէս նիւթին մասնագէտ ժիլ Վայնչթայնի նման հայկական ցեղասպանութեան ժխտող մօտեցումով ծանօթ դէմքի մը մասնակցութիւնը: Կ'ըսուի նաեւ թէ արդի Թուրքիոյ պատմութեան նուիրուած յեռատարած ակնարկը խօսելով հանդերձ երկրին Ա. աշխարհամարտին մասնակցութեան, 1923–ին Մ. Քէմալի կողմէ հանրապետութեան հիմնումին մասին, ամբողջո – վին անտեսած էր 1915 – 1920 հայ բնակչութեան կրած հալածանքը:

Հայ Դատի յանձնախումբը կ'ափսոսայ որ «Արթէ» տեղ տուած է միայն Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան նպատակին ուղղուած յայտագրի մը, առանց հրաւիրելու ընդդիմախօսներ ալ, առանց հարկը զգալու չեչտելու երկրին Եւրոպայի անյարիր կողմերն ալ: Այս իմաստով ցեղասպանութեան նիւթին հետ կը յիշուին Կիպրոսի գրաւումը, փոքրամասնութիւններու իրաւունքներուն յարգանքը, վերջերս հրապարակուած այն չէջաբերականը որով ամբողջ Թուրքիոյ նահանգապետերուն կը հրահանգուէր փոքրամասնութիւններու վերաբերող տուեալները կեդրոնացնել:

Հաղորդագրութեամբ հարց կը արուի թէ Եւրոպայի կառուցումը կրնա՞ր տեղի ունենալ Գերմանիոյ հետ, եթէ այս վերջինը ճանչցած չըլլար Ողջակիզը ու զըզջում չյայտնած:

Վերջաւորութեան Հայ Դատը դիմելով կայանին ու լատեսողական մարզին հրաւիրէ մարմնին, կ'ուզէ որ բոլոր միջոցներ ձեռք առնեն հայկական ցեղասպանութեան ժխտողականութեան դէմ պատուար կանգնելու համար եւ իսկական վիճարկում մը կազմակերպուի Թուրքիոյ համարկումին մասին:

Հայ Դատի հաղորդագրութիւնը ղրկուած է կայանին անօրէնութեան, խմբագրութեան եւ լատեսողական մարզին հսկիչ մարմնին:

Նոյն իմաստով, Ցունուար 7 թուակիր նամակ մըն ալ ղրկած է Ռամկավար – Ազատական կուսակցութիւնը «Արթէ» կայանին: Հոն ալ կը մատնանշուի Եւրոպայի 15 երկիրներէն ոչ մէկ ներկայացուցիչի մասնակցութիւնը, Թուրքիոյ փոքրամասնութիւններէն ներկայացուցիչներու, նաեւ ընդդիմախօսներու բացակայութիւնը:

Երկու գրութիւններով ալ վիճաք կը յայտնուի որ կայանը Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին անյապաղ նոր վիճարկում մը պատրաստէ, առանց անտեսելու թերերուն հետ դէմ կարծիքներու արտայայտութիւնն ալ:

«ԱՐԱՐԱՏ» ՉԻ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԻ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՄԷՋ

Այս վճիռով վերջակէտին յանգած է, դոնէ առայժմ, «Արարատ» ժապաւէնին Թուրքիոյ մէջ ցուցադրութեան թերթոնը: Ս. Չէթին որ Թուրքիոյ ցրուիչն է, ըսած է թէ ազգայնականներէ ստացած սպառնալիքներէն ետք Ազգային չարժում կուսակցութեան նախագահ Տ. Պահչէլիի կատարած դիմումին դրական պատասխան չէ ստացած: «Իւլքիւճիւ» (Իտէալիսթ) կոչուած ու նոյն այդ կուսակցութեան մօտիկ ազգայնականներուն հակազդեցութեան նման դիրքէ յայտնուած է Տ. Պահչէլի ալ. ըսած է որ բուն ընձեռելիքը պըպտելն է թէ ինչ նպատակով նըմանի դրդուելիին կատարուած ու «Արարատ»ի նման ժապաւէն մը Թուրքիոյ մէջ ցուցադրելու նախաձեռնութիւն առնուած է:

Ժապաւէնին Թուրքիոյ ցրուիչը յայտարարած է թէ կը հրաժարի ցուցադրելէ, քանի որ պաշտօնական արտօնութիւն ու ապահովութեան երաշխիք տրուած չըլլալով հանդերձ, Թուրքիոյ վարչին անվայել կը դատէ ցուցադրութիւնը կատարել ոստիկաններու, ապահովութեան ուժերու հսկողութեան տակ:

Այլ աղբիւրներու համաձայն, Աթոմ Եղոյեան արտայայտուելով Թուրքիոյ պարագային մասին, ըսած է թէ իրեն համար զարմանալին Ֆիլմին Թուրքիոյ մէջ ցուցադրութեան արտօնութիւնը եղած էր:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 8 / 9)

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՑՈՐԴՈՐԸ ԲԱՔՈՒԻ

Ազրբէջանական «Զերկալօ» թերթը գըրած է թէ նախկին Ներքին գործերու նախարար Ի. Համիտովի համաձայն, Ֆրանսա կը յորդորէ Բաքուին ճանչնալ Ղարաբաղի անկախութիւնը: Համիտով որ ներկայիս Ազգային դեմոկրատական կուսակցութեան նախագահն է, աւելցուցած է. «Ազրբէջան Ղարաբաղի մէջ հարց չունի. պարզապէս Հայաստան դրաւած է Ազրբէջանի չրջանները: Բանակցային հոլովոյթը հաւանօրէն այս տարի կ'աւարտի: Արեան գնով կորսուած հողերը միայն կարելի է արեան գնով վերադարձնել»:

*
**

ԱՐԿԱԾ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ցունուար 7–ի երեկոյեան Սերասթիա փողոցին վրայ անձնական «Մերսէտէս» մը ճամբորդատար փոքր հանրակառքի մը բախած է. այս վերջինին չարժավարն ու չորս ճամբորդներ վիրաւորուած են:

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՍԹՈՔՀՈԼՄԻ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻՆ

Ցունուար 26 – 28 Շուէտի մայրաքաղաքին մէջ տեղի կ'ունենայ «Ցեղասպանութեան կանխում, վամանդներ եւ պատասխանատուութիւն» խորագրուած միջազգային գիտաժողով մը: Մասնակցութեան հրաւէր ուղղուած է նաեւ Հայաստանէն պատուիրակութեան մը: Կը մասնակցին մօտ 69 պետութեան, կառավարութեան դիւանագէտներ, գիտնականներ, հանրային գործիչներ: Այս մէկը չորրորդն ու վերջինն է Սթոքհոլմի միջազգային ֆորումներուն: Անոնց առաջինը տեղի ունեցած էր 2000 թուականին:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(9 janvier)

Des intellectuels turcs dénoncent le racisme antiarménien des livres scolaires

«Լը Մոնտ» պոլսէն թղթակցութիւն մը լոյս ընծայած է, ուր Նիքոլա Մոնսօ կ'անդրադառնայ Կրթական նախարարին Ապրիլ 14 թուակիր չրջաբերականին, որ կը ճշդէր պատմութեան դասընթացքներու տրուելիք ուղղութիւնը ինչ կը վերաբերի Հայոց ցեղասպանութեան: Հարցը բաւական ազմուկ հանած էր ամիսներ առաջ եւ լայնօրէն անդրադարձած էինք («Յառաջ», 2003, Հոկտեմբեր 7, 10 եւ այլն, եւ այլն):

«Լը Մոնտ» լայն տեղ կու տայ նիւթին եւ գրութեան ալ կցուած է նկար մը, ուր կ'երեւան «Ցոյն եւ Հայ որբեր Թուրքիոյէն տեղահանուած 1922–ին» եւ ուր կ'ըսուի թէ Ցոյներն ու Հայերը կը ներկայացուին որպէս «վնասակար» դասագիրքերուն մէջ: Ցօդուածը կը նշէ որ աւելի քան 500 համբաւաւոր մտաւորականներ – համալսարանական եւ պատմաբան, լրագրող, մարդկային իրաւանց պաշտպան, իրաւագէտ, դաստիարակ, արուեստագէտ եւ դրագէտ (որոնց մէջ վիպագիր՝ Օրհան Փամուք) արդէն իսկ ստորագրած են բողոքի կոչը: Այս չարժումին հեղինակն է «Պատմութիւնը խաղաղութեան համար» խումբը, վերջերս հիմնուած, իբրեւ հետեւանք այդ չըրջաբերականին: Ցօդուածագիրը կը նշէ թէ Թրքական իշխանութեանց այս որոշումը ծնունդ առած է ցեղասպանութեան ճանաչումէն ետք Ֆրանսայի կողմէ եւ Արարատ Փիլմի համաշխարհային ներկայացումէն: Խորագրուած է՝ «Ո՛չ, թշնամութեան եւ խտրականութեան պատմութեան դասաւանդութեան մէջ» եւ կը գտնուպարտէ «ցեղապաշտ եւ «ատելութիւն սերմանող» ձեռնարկը նոր դարագիրքերու մէջ, ուր Հայեր, Ցոյներ, եւ Ասորիներ կը ներկայացուին որպէս «թշնամի», «լրտես», նոյնիսկ «բարբարոս» եւ իրենց կրօնական եւ կրթական կեդրոններն ալ կը նոյնանան «վնասակար համայնքներու» հետ:

Ստորագրողները կը պահանջեն որ, վերոնշեալ դասագիրքեր, մանաւանդ, երբ խնդրոյ առարկայ են դէպքեր, ուր դաստիարակութիւնը պէտք է հիմնուած ըլլայ Միացեալ Ազգերու սկզբունքներու վրայ: Պատմութիւնը, կ'ըսեն, պէտք է դրուած ըլլայ փոխադարձ հասկացողութեան եւ վստահութեան ոգիով եւ ոչ թէ քաջալերելու նախապաշարումները, խտրականութիւնը եւ քաղաքական ճակատումը:

Կոչը կը զուգադիպի Ազգային կրթական վիճարկումի չրջանին, մինչ եւրոպամէտ չրջանակները յանձնառու են երկրին ժողովրդավարացման գործընթացին մէջ:

«ԱՐՄԷՆԻԿՈՒՄ»Ը ԴԱԽԵՐՈՒ ԹԻՐԱ՞Խ Է

Պարբերաբար զրմանք կը յայտնուի թէ ինչպէս աշխարհը ցնցող բազմաթիւ փոթորիկներէն վերապրած է հայ ժողովուրդը, երբ իրեն տարեկից ասելի մեծածը, ասելի հզօրները անհետ կորսուած են, թաղուած պատմութեան դիրքերու մէջ։ Ու որպէս կարելի բացատրութիւն, կը յիշուին զարաւոր մշակոյթը, պետականութիւն ունենալ – չունենալու հարցերը, պաշտպանելու, համարկուելու մեծ կարողութիւնը, եւ այլն։ Բնական կողմնակիից ունեցող տեսակէտ է այն մէկն ալ թէ հայութիւնը պահողը իրերայաջորդ սպառնալիքները, անոնց դէմ պնդելու պարտաւորութիւնը եղած է։

Նիւթին մասին պատմա – ընկերաբանական հետազօտութիւն մը հաւանօրէն նախատի կ'առնէ այս բոլոր ազդակները, անոնց ամէն մէկուն որոշ տոկոս մը բաժին հանելով հայկական երկարակեցութեան մէջ։ Այդ բոլորին հետ չատ անգամ անտեսուած է ժամանակէն դուրս չմնալու հայկական մշտարթնուն ախորժակը։ Պատմութեան ընթացքէն, նաեւ այսօր, չատ ու չատ օրինակներ կարելի է գտնել ըսուածին։ Նոյնիսկ եթէ լուրջ մօտեցում մը հպարտանալի մեր «առաջին»ներէն որոշ տոկոս մը զեղչել կու տայ, նորէն ալ բաւարար առաղձ կը մնայ ժամանակը բռնելու հայկական ջիղ մը նիւթ ընելու։

Ներկայի զլխաւոր տուեալը որ այդ զլխուն տակ կը զետեղուի, սիտայի զարմանին հայկական մասնակցութիւնն է, պահ մը նոյնիսկ մէկզի ձգելով պտնուած զեղը, «Արմէնիկում»ը։ Եթէ վաղը, միւս օր ան միջազգային ճանաչում գտնէ, ի'նչ կ'ըլլայ զիտական աշխարհին մէջ Հայաստանի համբաւը, չահը։ Բայց, նոյնիսկ այդ հանդրուանէն առաջ, նաեւ առանց անոր, «Արմէնիկում»ը որպէս երեւոյթ, հետաքրքրաշարժ կողմ մը ունի։ Այժմէականէն հեռու չմնալու, անոր հետքայլ պահելու, անոր մասնակից ըլլալու զգօնութիւն մը կը մատնէ ան, եթէ նոյնիսկ զիտական արժեչափով ոչինչ նոր կայացնէ զեղը։

«Հայկական ժամանակ» օրաթերթը (Դեկտեմբեր 3) բաւական առեղծուածային Արմէնիկումին մասին փոքր զրոյց մը ունեցած է անոր ծրագրի ղեկավար Լեւոն Գէորգեանի հետ։ Ան կ'ըսէ թէ կատարուած յայտնագործութիւնը տակաւին փորձարկումի ընթացքին մէջ կը գտնուի, հակառակ որ սկիզբը ըսուած էր թէ պէտք է հինգ տարի փորձարկումի ընթացք մը անցնի ու արդէն առաջին հինգ տարի մը լրացած է։ Աւելի կարեւոր է անոր պնդումը թէ զեղը զերազանց արդիւնք կու տայ։

Կ'արժէ ծանրանալ այս «արդիւնք»ին վրայ։ ըսուածը այն չէ որ «Արմէնիկում»ը մէկ զարմանումով կը բուժէ ամէն հիւանդ։ Այլ այն որ անով երեք տարի բուժուելէ ետք, հիւանդութիւնը չի կրկնուիր, հիւանդը կը վերադառնայ բնականոն առօրեային, ախտանշանները կ'անհետանան։ Առիկա կը նշանակէ՞ թէ մանրէն ամբողջովին կ'անհետանայ։ Լ. Գէորգեանի պատասխանը ժխտական է. կ'անհետանայ ոչ թէ մանրէն, այլ անոր տարածուելու վտանգը։ Մանրէն կը զինաթափուի, եւ մնալով հանդերձ մարմնին մէջ, չի կրնար նոր բջիջներ վարակել այլեւս։

Այսքանէն ետք, ամէն մարդ կը մտածէ ընդհանուր հետազբրքրութեան նիւթին մասին. ինչո՞ւ, այդ պարագային, մինչեւ այսօր «Արմէնիկում»ը չկրցաւ լուրջ կերպով դուրս զալ Հայաստանի սահմաններէն։ Մանաւանդ երբ ամբողջ աշխարհի առաջնային մահտզուներէն է այդ ախտին զործած աւերը։ Լեւոն Գէորգեանի բացատրութիւնը հետեւեալն է. զեղին տարածումը կը խափանեն երկիրները, որոնք սիտային դէմ զեղ կ'արտադրեն, Ասիկա մեծ պիզնէս է։ Եւ այդ զեղը մարդկութեան հարկաւորը չէ։ «Արմէնիկում»ը տասնապատիկ աւելի ածան է, քան մեծերու արտադրածները։ Այդ երկիրները տարեկան 5 – 6 միլիառ տոլարի զեղօրայք կ'արտադրեն եւ երբոր երկիրներու կը ծախեն։ Եթէ ճիշդ է ըսուածը, հասկնալի է որ «Արմէնիկում»ը տարածում զտնելու պարագային, այդ երկիրները լրջօրէն կը տուժեն։

Ըսուածին լրջութեան որպէս ապացոյց, կայ տեղեկութիւնը թէ «Արմէնիկում»ով սիտայէ վարակուած 500 – 600 հիւանդ բուժած են. անոնցմէ ոչ մէկը ուզած է որ անունը հրապարակուի, կամ ինք ըսէ որ բուժուած է հայկական զեղով։ Վերջերս, զեղին նկատմամբ ըսուած էր թէ որոշ հետաքրքրութիւն ցոյց տրուած է Թուրքիայէն։ Լ. Գէորգեան ալ կ'ըսէ թէ վերջին բուժուածը Թուրք միսեռեալ մը եղած է։ Նաեւ երկու տարիէ ի վեր Թուրքիոյ մէջ ներկայացուցչութիւն ունի «Արմէնիկում» կեդրոնը։ Ներկայացուցչութիւններ կան Հնդկաստանի ու ափրիկեան երեք երկրի մէջ։

«Արմէնիկում»ին անունը լսուեցաւ ոուս հիւանդ երիտասարդի մը անունին հետ. Կոլեա Կոլեսնիկով կը կոչուէր ան։ Լսուեցաւ, զրուեցաւ թէ ան զրեթէ մահամերձ վիճակի մէջ Հայաստան փոխադրուած է եւ ներկայիս չատ լաւ է կացութիւնը։ Դեղով մինչեւ այսօր բուժուածներէն ոչ մէկը մահացած է։

Երեւանի «Արմէնիկում»ի բուժարանին մէջ բուժումը ձրի է, համեմատած՝ այլ տեղերու։ Լ. Գէորգեան կ'ըսէ թէ Ափրիկէի մէջ տարուան մը բուժումը ութ հազար տոլար կ'արժէ. իսկ եթէ «Արմէնիկում»ը ճանաչում գտնէ ու ընդունելութեան զրուի, բուժումի մէկ ընդամէնը 700 – 800 տոլար կ'արժէ։

Կրնա՞յ մտածուիլ որ օր մը Հայաստանը սիտան բուժելու կեդրոնի մը վերածուի. այսինքն, հիւանդները ընդունելու կեդրոններ ունենայ ուր երթան բուժուելու աշխարհի ամէն կողմի հիւանդները։ Լ. Գէորգեան կ'ըսէ թէ քնաւ չի մտածեր նման բանի մասին։ Չի մտածեր հիւանդներ տանիլ Հայաստան բուժելու. "Բերեմ էս փոքր ազգը դարձնեմ սիտայի կեդրոն" կ'ըսէ։ Մէկ կողմը կայ զիտական համբաւին ու երկրին համար այնքան կարեւոր եկամուտին հմայքը, մ իւս կողմը՝ Հայաստանի նման փոքր երկիր մը սիտայի կեդրոն դարձնելու վախը։ Վիճակ մը որ լաւագոյն լուծումին պիտի յանգի, եթէ Լ. Գէորգեանի ուզածը կատարուի եւ «Արմէնիկում»ը արտածելի ապրանք ըլլայ։ Ատով, ինք պետական պիւտճէին 20 – 50 միլիոն տոլար փոխանցելու հեռանկարը ունի։ Այդ պարագային ալ, կ'ըսէ թէ կը խզէ մինչեւ այսօր նիւթին մասին պահած լռութիւնը։

Սկիզբէն ի վեր չատ զրուեցաւ ու խօսուեցաւ հայկական այս զեղին մասին։ Գաղտնիք չէ որ վերապահութիւնները մեծ են անոր նկատմամբ։ Անոնք հիմնուած են այն երեւոյթին վրայ որ չըլլանի մը երբ ամբողջ աշխարհի զլխաւոր փորձանքներէն է այդ ախտը, առողջապահական միջազգային հեղինակութիւնները, հաստատութիւնները այդքան անտարբերութեամբ կը վերաբերին «Արմէնիկում»ին։ Ճիշդ է Լ. Գէորգեանի ըսածը թէ նման գիւտ աննախատեսելի հաւնիներու, մրցակցութիւններու դուռ բացող բան է. ու թերեւս միամտութիւն է կարծել որ այդ մարդին մեծամեծները լոյրն ալ Հիպոկրատի երդումին հաւատարիմ, միայն հիւանդին կեանքով մտահոգուածներ են։ Կը բաւէ յիշել քաղցկեղի հետազօտութեան համար հանպանակուած դումարներուն վիճակած ճակատագիրը, հո՛ս, Ֆրանսայի մէջ։

Պէտք է սպասել, վստահաբար, մինչեւ այն օրը երբ «Արմէնիկում»ով բուժուողներու թիւը անկարելի դարձնէ անտարբերութիւնը ու զեղը վերջապէս արժանանայ իրեն վզացուած տեղին. կամ, եթէ ատիկա չէ պարագան ու «Արմէնիկում»ը զիտական կատակ մը մնալու դատապարտուած է, այդ մէկին ալ ծանօթ դառնայ գոնէ հայկական աշխարհին։

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՇՐՋՈՒԵՍՏ

ԿՈՂՈՊՏՈՒԱԾ, ԿՈՐՍՈՒԱԾ, ԱՅՐԱԾ

ՀԱՐԻՒՐ ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԳՈՐԾԵՐ ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԿԸ ՄՆԱՆ։ ՈՄԱՆՔ ԳՈՂՑՈՒԱԾ ԵՆ, ՈՒՐԻՇՆԵՐ ՓՃԱՑԱԾ ԵՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԿԱՄ ԱՂԻՏՆԵՐՈՒ ՊԱՏՃԱՌՈՎ։ ԱՆՈՆՔ ԲՈԼՈՐՆ ԱԼ ՑԱՏՈՒԿ ԿԱՐԵԻՈՐՈՒԹԻՒՆ ՍՏԱՑԱԾ ԵՆ, ԵՐԲ ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ ԵՆ։ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽԱԲԿԱՆՔԸ ԱՌԹՈՂ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ ԿԸ ՄԼԿՏԵՂԷ ՋԱՆՈՆՔ։ ՃԱՆԱՓԸՆ ՃՈՆՁ «ՏԸ ԿԱՐՏԻԸՆ» ԹԵՐԹԻՆ ՄԷՋ ԿԸ ՎԵՐԼՈՒԾԷ։

Կորսուած արուեստի թանգարանը ցած երդիքով ապակեպատ կառոյց մըն է զօսայդիի մը մէջ, որ հազիւ նշմարելի է, երբ կը քշենք անոր քովէն։ Սակայն, երբ դաշտերուն մէջէն կը մօտենանք ջերմանոցի նմանող այս կառոյցին, կը տեսնենք, թէ անիկա լոլիկ չի պարունակեր, այլ՝ գեղանկարներ։ Յերեկուան աղօտ լոյսին մէջ կախուած են Ռամպրանթէն, Սեզանէն, Մանէէն, Պրաքէն եւ Վերմէրէն անհետացած գլուխ գործոցներ։

Թանգարանը կը տարածուի գետնին տակ, աստրերկրեայ աշխարհ մը խորհրդը, ուր Պիլ Կէյթց, Զարլզ Սաաթճի եւ Ուսամա պէն Լատէն չամփռնիա «կը խըմեն»։ Սրճարանին մէջ զրուած է Զելլինիի քանդակած հռչակաւոր ոսկեայ աղամանը։ Թանգարանին մէջ կը ցուցադրուին նոյնիսկ այնպիսի գործեր, որոնք ողողումներու եւ հրդեհներու պատճառով փճացած կը նկատուէին։

Սովորաբար գեղանկար մը կամ քանդակ մը նախ տրամադրելի պէտք է ըլլայ ցուցադրուելու համար։ Ցուցահանդէս կազմակերպողներ կը մտածեն, թէ արդեօք թագուհին փոխ պիտի տա՞յ իր Լէոնարտոն։ Սակայն այս ցուցահանդէսին մէջ գրաւոր նախապայմանը արուեստի գործի մը տրամադրելի ըլլալն է։ Այստեղ կը գտնենք աշխարհի մեծագոյն արուեստագէտներէն գլուխ գործոցներ, որոնցմէ ոմանք անհետացած են դարեր առաջ։

Դժբախտաբար նման ցուցահանդէս մը կրնայ տեղի ունենալ միայն իրականութեան խաբկանքը առթող պարունակի մը մէջ։ Ֆիզիքապէս կարելի չէ տեսնել կորսուած գործերը։ Առաւելութիւնը այն է, որ հերթի սպասելու պէտք չունինք։ Սակայն անպատեհութիւնը այն է, որ միայն վերարտադրութիւններ կը տեսնենք, ինչպէս՝ հնամաշ սեւ ու ճերմակ լուսանկար մը, այլ արուեստագէտի մը կողմէ կատարուած ընդօրինակութիւն մը, դրաւոր նկարագրութեան մը հետեւողութեամբ վերածնած գործ մը։

Ցուցահանդէսին մէջ մէկտեղուած արուեստագէտներուն հասարակաց միակ եղրը անոնց գործերուն կորսուած ըլլալն է։ Սակայն, երբ աւելի մօտէն կը դիտենք զանոնք, տարբեր եղրեր կը նկատենք։ Կը թուի, թէ կարգ մը արուեստագէտներու գործերը անհետանալու հակամէտ են ոչ միայն կողոպուտի, այլ նաեւ տարբեր տեսակի դժբախտութիւններու պատճառով։ Ոմանց ճակատագիրն է այս, ինչպէս՝ միջնադարու ֆլորանսցի զեղանկարիչ Չիմապուէի, որուն գլուխ գործոցները իրենց վրայ կը հրաւիրեն ողողումներ եւ երկրաշարժեր։ Եթէ Չիմապուէի չար բախտը չարունակուի, վերածնունդի ժամանակաշրջանի կայծակ վառած այս զեղանկարիչը չուտով պիտի դառնայ նոյնքան առասպելական եւ անհասանելի դէմք մը, որքան հնադարեան ժամանակներու յոյն զեղանկարիչներ Զեւքիս եւ Փարհասիուս։

Սակայն կորսուած արուեստի ցուցահանդէսը տեսնելէ ետք այն տարօրինակ տպաւորութիւնը կ'ունենաք, թէ հռչակը այնքան չի նեղդրաւեր գողերը, որքան գողերը, ողողումները, հրդեհները ու պատերազմները իրե՛նք կը ստեղծեն հռչակը։ Արուեստի գործեր չեն անհետանար հռչակաւոր ըլլալու պատճառով։ Արուեստագէտներ հռչակաւոր եւ ազդեցիկ կը զառնան, որովհետեւ իրենց գլուխ գործոցները կ'անհետանան։

Գրեթէ գործոցի զաղափարը ինքնին խորհրդաւոր է, ծայրայեղ եւ փրկարար։ Անիկա կը բնորոշէ արուեստի այնպիսի մեծ գործ մը, որ կը մրցի աստուածներու արարչագործութեան հետ, ծնունդ կու տայ նոր բնութեան մը, կը մակնդէ մարդկային կարողութեան սահմանները։ Եւ արուեստի ոչ մէկ գործ նոյնքան կը յարմարի այս բնորոշումին, որքան այն, զոր չենք կրնար տեսնել, այն, որ գոյութիւն ունի միայն իբրեւ միթ, իբրեւ տարածայնութիւն։ Նոյնիսկ արուեստի ամէնէն մեծ գործը կրնայ առնուազն մը ստեղծել մեր մէջ, երբ զայն կը տեսնենք անտրամադիր վիճակի մէջ։ Սակայն առասպելի վերածուած կորսուած գլուխ գործոց մը երբեք յուսախաբութիւն չի պատճառեր։ Անիկա կատարեալ է, ամբողջական է եւ փոխակերպուած՝ մեր սեփական երեւակայութեան մէջ։ Իսկ երեւակայութիւնը երբեք պարտաւոր չէ իր հիւսած փառքը ենթարկելու քննական դիտարկումի։

Այս պատճառով է, որ արուեստի ամէնէն աւելի վտառաբանուած գործերը անոնք են, որոնք այլեւս գոյութիւն չունին։ Վերածնունդի ժամանակներու զանկարիչներն ու քննադատները չեշտած են, թէ Միքելանճելոյի մեծագոյն գործը Դաւիթի արձանը չէր, ոչ ալ Սիքթինեան մատրան պատկերազարդ առաստաղը, որոնք անոր ողջութեան փառաբանուած են իբրեւ «աւելի աստուածային, քան՝ մարդկային» իրագործում – ներ, այլ՝ անոր Քասքինայի ճակատամարտը պատկերող զեղանկարը, որ կորսուած է։ «Թէեւ աստուածային Միքելանճելոն յետագային զծեց Յուլիոս պապին հոյակապ մատրան որմնանկարները, – գրած է Պենվենուտօ Զելլինի 16-րդ զարուն, – սակայն անոր վարպետութիւնը երբեք չէ հասած նման կատարելութեան մը նոյնիսկ կէսին»։ Զելլինի չի մխիթարուիր Միքելանճելոյի գոյատեւող գործերը, սակայն մեզ կը մղէ պատկերացնելու այնպիսի մեծ գործ մը, որուն բաղդատած՝ փոքր կը թուին միւս գլուխ գործոցները։ Քասքինայի ճակատամարտը պատկերող այդ զերազանց եւ անչօշափելի զեղանկարը արդէն կորսըսած առասպել մըն էր, երբ Զելլինի գրած է վերոյիշեալ տողերը։ Գեղանկարին վերջին պատառիկները բզկտուած էին յուշանուէրներու սիրահար զեղագնահարներու կողմէ։

Մասամբ խորհրդաւոր մնալու եւ անհետացած գործ մը ունենալու ձգտումը կը բաժնեն զրեթէ բոլոր սիրուած արուեստագէտները։ Այս պատճառով է, որ կորսուած արուեստի թանգարանին հաւաքածոյի մը մաս կազմելու ճամբուն վրայ, անոր սեփականատէրը չփորձեց ծածկել վնասուածքը, այլ թոյլ տուաւ, որ ապակիին ճեղքերն ու կտորները մաս կազմէին ղծանկարին։ Տիւշան կը հա-

«Մի՞թե ես չեմ հասկանում, որ ինձ ուզում են ամուսնացնել Ֆիլիպի հետ: Ես ատում եմ նրան, ատում եմ նրա ընտանիքը, ատում եմ նրանց ամբողջ տունը, ատում եմ նրանց ամբողջ ունեցվածքը, ատում եմ նրանց ամբողջ կյանքը, ատում եմ նրանց ամբողջ աշխարհը: Ես ոչ մի կերպ չեմ կարող ամուսնանալ նրա հետ, որովհետև ես սիրում եմ մեկ ուրիշին, որովհետև ես սիրում եմ Ժան Վալժանին, որովհետև ես սիրում եմ նրան, որովհետև ես սիրում եմ նրան, որովհետև ես սիրում եմ նրան

Monsieur et Madame Michel Kachkachian,
ses parents,
Madame Anaïde-Michelle Kachkachian et son compagnon,
sa sœur,
Sevan-Valentin,
son neveu,
Madame Odile Lomosof,
Madame Claudine Beaufils,
Monsieur Christian Lomosof,
Monsieur Robert Beaufils,
ses oncles et tantes,
Monsieur Frédérick Lomosof,
Madame Noëlla Beaufils,
ses cousin et cousine,
Ainsi que toute la famille,
ont la douleur de vous faire part du décès de

Monsieur Sarkis Serge KACHKACHIAN

survenu le mardi 30 décembre 2003, dans sa 45ème année.

La cérémonie religieuse sera célebrée le lundi 12 janvier 2004 à 10h, en l'église apostolique arménienne Saint Jean-Baptiste, 15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris.

Suivie de l'inhumation au cimetière d'Arnouville-lès-Gonesse, dans le caveau de famille.

M. et Mme Kachkachian
8, rue Marsoulan, 75012 Paris

«HARATCH» présente ses condoléances à Monsieur et Madame Kachkachian.

CATHEDRALE APOSTOLIQUE ARMENIENNE SERPOTZ TARKMANTCHATZ DE MARSEILLE

Le Comité des Dames
présente ses meilleurs vœux à l'occasion des fêtes de NOUVEL AN et du NOEL ARMENIEN et vous invite à partager ensemble

le GATEAU DES ROIS

Dimanche 18 janvier à 15 heures

dans la salle «A. Tcherpachian»
339, ave. du Prado — 13008 Marseille

Venez nombreux!!!

L'entrée est gratuite

Réservations S.V.P.
Tél. : 04 42 88 08 52
ou 04 91 77 84 70

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «Helen Puzant» d'Alfortville

Théâtre et Comédie à Alfortville !

"Bourdoum - Dourdoum"

Une pièce de
Narek DOURIAN
le **Vendredi 16 Janvier** à 20h30
Salle des Fêtes
rue Voltaire
Renseignements : **Tél. : 01 43. 76. 55. 89**

***

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 14 au 21 février pour les enfants nés entre le 1er janvier 1989 et le 31 décembre 1995.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Tél. : 01 53 34 18 18.

Nombre de places limité.

Date limite d'inscription :
15 janvier (à respecter impérativement).

«ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱԻԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԵՆԹԱՀԱՎԱՔՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻԻ

ՄԱՐՄԱՔԱՀ – Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեան 75 եւրօ։

***

ՄԱՐՄԱՔԱՀ – Տէր եւ Տիկին Ալպէր Պօղոսեան 50 եւրօ։

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue Saint-Bazile

SUPER LOTO

Dimanche 11 janvier à 15 heures

—Louis d'or
—Lecteur DVD
—Nombreux lots de valeur.

Ambiance cordiale et chaleureuse.
P.A.F. : 15 Euros les 3 cartons

***

Cérémonie de présentation des vœux du nouvel an

Mercredi 14 janvier à 19 heures

En présence des autorités locales de la Ville de Marseille, du Département des Bouches-du-Rhône et de la Région PACA.

Un cocktail clôturera la soirée.

Concert exceptionnel

Concert exceptionnel avec l'Ensemble Orchestral **«Vocation»**, sous la direction de RETA KAZARIAN.

Au piano, le grand soliste russe
Mickaël VOSKRESSENSKY

Au programme :
Chopin, Wagner, Nikiforov, Fauré

le Vendredi 16 Janvier à 20h30
Salle Cortot
78, rue Cardinet, 75017 Paris
Réservations : **Tél. : 01. 42. 29. 10. 24**

Ce concert est organisé avec la collaboration de Hamaskaîne-Paris.

ԵՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Ա. Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 2003-ի տարուան ընթացքին հետեւեալ նուէրները։

Պր. Տիգրան Անդրէասեան 400 եւրօ, Պր. Ռաուլ Գազանճեան 175 եւրօ, Տիկին Նորա Տէր-աճկոբեան, Պր. Ալեքսի Կէօվճեան, Պր. Զարեհ Պէրպէրեան, Պր. Շարլ Մարտինեան 150-ական եւրօ, Տիկնանց Յանձնախումբ 200 եւրօ, Որբերու Օժանդակ Մարմին 150 եւրօ, Պր. Կարապետ Մանուտեան 200 եւրօ, Հիկին Սէսիլ Հայթայեան 100 եւրօ, Տիկին Անի Գուլումճեան 200 եւրօ, Պր. Ժան – Փիէռ Փիլպարեան 150 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ֆրանքօ Փասթէօր 30 եւրօ, Օր. Լիւսէթ Ալթունեան 50 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Անթռանիկ Ալթունեան 30 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Լօրիս Թաչերեան 300 եւրօ, Տիկին Անայիս Տամլամեան 60 եւրօ, Տիկին Նատիա Ճէր 100 եւրօ, Պր. Արման Շամլեան 20 եւրօ, Պր. Բընիկ Զաքէմեան 14 եւրօ, Պր. Խոի Մասուիքեան 25 եւրօ, Պր. Ֆիլիփ Սեմերճեան 18 եւրօ, Պր. Ալպէր Հարությեան 132 եւրօ, Տիկին Սոնիա Մելոնեան 50 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ժագ Սալմասեան 18 եւրօ, Պր. Յակոբ Գասուճեան 100 եւրօ, Պր. Ժագ Տէլիրմէնճեան 18 եւրօ, Պր .Ժագ Տաւուտեան 168 եւրօ, Պր. Խաչիկ Նաչիկեան 18 եւրօ, Տիկին Իզապէլ Ռամօն 18 եւրօ, Տիկին Սիլվա Գուլումճեան 100 եւրօ Պր. Միշէլ Ժոսէբեան 18 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ժան Գասապեան 300 եւրօ, Տիկին Վերժին Տէմիրճեան 100 եւրօ, Պր. Ռոժէ Եոփեան 60 եւրօ, Պր. Փիէռ Պըլըքլեան 250 եւրօ, Տիկին Իւկէթ Ռիու 100 եւրօ։

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒՅՑ

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓՄՐԻՋ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 13
Ը. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ
ՏՕՆ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏԵԱՌՆ

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։ Պատարագի աւարտին՝ Առաջնորդարանին Տնօրինէ֊ը կը կատարուի։

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ֊ԼԻՈՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 13
ՏՕՆ Է ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ

Այս առթիւ Լիոնի Մ. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։ Յատուկ պատարագի Եպիսկոպոսարանի Տնօրհնէք կը կատարուի։

CHAVILLE

L'Ephorie de l'Eglise Saint-Grégoire l'Illuminateur vous invite au

DONADZAR 2004

Dimanche 11 Janvier à 15h30
Salle de l'Eglise Arménienne
de Chaville
6, rue Komitas

- Prestations des élèves de l'école.
- Visite du Père Noël.
- Goûter.

ԵՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի էջէն Բիւզանդ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ագաճանէ 100 եւրօ Թագուհի Փափազեան֊Սարգիսեանի յիշատակին։

LE PERE NOEL

Vous attend nombreux à

L'ARBRE DE NOEL DE L'ECOLE TEBROTZASSERE

Le dimanche 11 janvier à partir de 12 heures
à la Salle des Fêtes «Thierry-le-Luron»
9, Boulevard du Midi, 93340 **Le Raincy**

Après midi animée par
RAFFI
Spectacle des enfants — Chorale de l'Ecole — Spectacle surprise
Buffet—Tombola
Distribution des cadeaux par le PERE NOEL

Renseignements à l'ECOLE TEBROTZASSERE : **01 43 81 01 72**

Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)
Ligne Paris Chelles
Salle à 200 mètres

Entrée gratuite

BAM VIVRA

LE CENTRE CULTUREL IRANIEN
présente

deux concerts exceptionnels

au profit des rescapés du tremblement de terre de BAM

Direction musicale :
LORIS TJEKNAVORIAN

— **MERCREDI 14 JANVIER à 20h30**
Eglise Saint-Sulpice
Place St-Sulpice — 75006 Paris
M° St-Sulpice

— **JEUDI 15 JANVIER à 20h30**
Conservatoire Niedermeyer
11/13, rue Danton,
92130 Issy-les-Moulineaux
M° Mairie d'Issy (ligne 12)

Entrée libre

Avec le soutien des Arméniens de Paris, la Mairie de Paris, la Mairie d'Issy-les-Moulineaux, Médecins du Monde, etc...

Date à retenir

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise un
GALA
AU PROFIT DE SES ECOLES
Samedi 13 mars
au PACI d'Issy-les-Moulineaux

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret': 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 13
MARDI
13 JANVIER
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Փրանսա : Տար· 280 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·856 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 79e ANNEE — N° 20·856

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 9 / 12)

ՕԹԱՆ _ ԱԴՐԲԵՋԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Ադրբեջանի Արտաքին գործերու նախարար Վ. Գուլիեւ ակնարկելով Հայաստանի զինուորական պատուիրակութեան Բաքուի մէջ ՕԹԱՆ-ի զօրավարժութիւններուն մասնակցելու հարցին, ըսած է թէ հրաւէրը Ադրբեջանէն ուղղուած չէ, այլ Հիւսիսատլանտեան դաշինքէն: Աւելցուցած է թէ հայ զինուորականները այցը պէտք չէ դիտուի որպէս հայ-ադրբեջանական յարաբերութիւն – ներու վերահաստատման ապացոյց: Ըստ ադրբեջանական մամուլին, եթէ ադրբեջանական կողմը չընդունի հայկական պատուիրակութիւնը, լրջօրէն կը վնասուին Ադրբեջան _ ՕԹԱՆ յարաբերութիւնները:

Այսուհանդերձ, Ադրբեջանի Թիֆլիսի դեսպանատունը Յունուար 9-ին մերժած է երկիր մուտքի արտօնաթուղթ տալ հայ սպաներուն որոնք Բաքու պիտի մեկնէին, մասնակցելու նոյն զինափորձերուն:

Ադրբեջանի Արտաքին գործերու նախարար Վ. Գուլիեւ անդրադառնալով հարցին, ըսած է թէ մուտքի արտօնագիր տալու համար պէտք ունին ենթականեերուն ինքնութիւնը ուսումնասիրելու, «իսկ Հայերը յատուկ պարագայ են, անոնց ինքնութիւնը պէտք է ուսումնասիրուի յատուկ ուշադրութեամբ»: Այն թեր արտայայտուած է Հայերու Բաքու այցին, ըսելով որ եթէ ընթացք չտրուի, Հայերը ատիկա քարոզչական նպատակով կ'օգտագործեն ու Ադրբեջանի վարկը վնաս կը կրէ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԲԱՔՈՒԻ ՄԷՋ

Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարը Ա. Կիւլ Յունուար 9-ին Բաքու գացած է, պաշտօնապար Բաքու _ Ձէյհան նաւթատարին մասին հանդիպումներ ունենալու երկրին իշխանութիւններուն հետ: Հոն տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսի մը Ա. Կիւլ արտայայտուած է Ղարաբաղի հարցին, Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու մասին:

Ղարաբաղի առընչութեամբ կրկնած է թէ լուծումը կը տեսնեն միայն Ադրբեջանի հողային ամբողջականութեան պահպանման պայմանով. կրկնած է նոյնպէս թէ Թուրքիա կը չարունակէ զօրակցիլ Ադրբեջանին հարցին լուծման ուղղուած ջանքերուն:

Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու, «Թուրքիա չի բաւար իր սահմանը, այնքան ատեն որ չեն պատած ադրբեջանական տարածքները»: Ա. Կիւլ պատասխանելով լրագրողներու, ըսած է թէ Թուրքիա պատրաստ է ամէն բան ընելու, խնդիրը երկխօսութեամբ լուծելու համար: Ծրագրած է արդէն յառաջիկայ Հայաստանի ու Ադրբեջանի մանակցութեամբ եռակողմ հանդիպում կազմակերպել:

Ա. Կիւլի նախագահ Ի. Ալիեւի հետ հանդիպումին ալ նիւթ եղած է Ղարաբաղը ու Ադրբեջանի նախագահը ըսած է թէ իր երկիրը իր դիրքորոշումներուն մէջ միշտ զգացած է Թուրքիոյ աջակցութիւնը:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ 4200 դիւանականները, ի չարս որոնց Կրթական նախկին նախարար՝ Գըլօա Ալեկը, բողոքի նամակ մը ստորագրած են, դատապարտելով պետական յատկացումներու չատ խեղճ բնոյթը: Անոնք կը չեշտեն թէ կարելի չէ հետաքրոտական աշխատանք տանիլ նման պայմաններու մէջ: «Այլեւս չենք կրնար աշխատիլ, կ'ըսէ Ալեկը, նկատի առած ենք եւ չենք կրնար չարունակել», աւելցնելով թէ ինք ալ կը խորհի Ամերիկա աշխատիլ, դոնէ տարին վեց ամիս: ՍԷ _ ԷՆ _ ԷՒ-ի ընդհանուր տնօրէնը բացատրած է որ 2004-ի պիւտճէն «լաւ» է, բայց եւ այնպէս պարտի 346 պաշտօնադրկում կատարել: Հրապարակ իջած է նաեւ նախարարուհին՝ Գլօտի Լէնըռէ, որ ապահովութիւն տուած է թէ 2004-ի պիւտճէն 3,9%-ի յաւելում կը կրէ, բայց եւ այնպէս կացութիւնը հեռու է մխիթարական ըլլալէ եւ չատեր արդէն ԱՄՆ դաղթած են:

ԻԹԱՑԻ ՏԷ _ ՍԷ 10 օդանաւին ոճրավորձին (1989, Սեպտեմբեր 19) զոհերու ընտանիքները համաձայնութեան եկան, Յունուար 9-ին, լիբիական իշխանութիւններուն հետ, տարիներու բանակցութիւններէ ետք: Լիբիա 170 միլիոն տոլար, այսինքն մէկ միլիոն տոլար ընտանիք պիտի վճարէ, չորս անդամէն: Լիբիա, թէեւ չընդունիր իր պատասխանատուութիւնը ոճրափորձին մէջ եւ կը պնդէ որ 1999-ին Ֆրանսայի ոճրային մէկ տաեանին 6 Լիբիացիները անմեղ էին: Լիբիոյ եւ Ֆրանսայի յարաբերութիւնները այլեւս սիրալիր դարձած են:

ՎԷՆԻՍԻԼՕ ԵՒ ՕՍԼՕ կատարուած ուժ ձերբակալութիւնները իսլամական չէչէն չրջանակներու մէջ, ցոյց տուած են որ քիմիական միջոցներով ոճրափորձ մը կը պատրաստուէր, Դեկտեմբերին դործադրելի: Ձերբակալուածներէն տմանք մեղադրած են Իմամին երեք զաւակներէն երիցագոյնը՝ Մենատ Պէնչելալի, որ փորձած է Թունաւոր ապրանքներ պատրաստել: Իր եղբայրն ալ մաս կը կազմէ Կուանթանամոյի բանտարկեալներուն: Վէնիսիէօյի մէջ (Լիոնի արուարձան) ցոյց մըն ալ եղած է բողոքելու համար ոստիկանական կոպտութիւններու դէմ, ձերբակալութեան առեն:

ԻՍՐԱՑԻԼ զուռչացուց Պաղեստինցիները, որ անկախ պետութեան մը միակողմանի հռչակման դէմ, ինչպէս յայտարարած էր պաղեստինեան Իշխանութեան վարչապետը: Շուրջ 100 հազար ցուցարարներ ալ, որոնց մէջ չորս նախարար, տողանցած են Թել _ Ավիվի Ռապին հրապարակը, լողունգ ունենալով՝ «Իսրայէլ պիտի չնահանջէ»: Ծայրայեղ աջի այս ցոյցին նպատակն էր դէմ դնել Շարոնի այն ծրագրին, որ կը միտի պարպել հրէական ապօրինի գաղթավայրերը:

ԻՐԱՆԻ Սահմանադրութեան Պահապաններու Խորհուրդը, Յունուար 11-ին որոշած է երեսփոխանական ընտրութեան 8145 թեկնածուներու ցանկէն ջնջել 2033 անուն, այսինքն բարեւորապիչներու անունները: Նախագահ Խաթամի յայտարած է թէ այդ մեթոտները խոտոր կը համեմատին կրօնական ժողովրդավարութեան հետ: Ցանկէն դուրս կը մնայ նաեւ Միրտամատի որ, Խորհրդարանի նախկին նախագահն է եւ այս առընչութեամբ յայտարարած է. _ «Թեկնածուներու այս մերժումը պետական հարուած մըն է եւ վարչակարգի փոխոխութիւն մը ոչ պիտի բերէ խաղաղ ճամբով»: Ցանկէն ջնջուած է նաեւ Խաթամիի եղբայրը, որ Խորհրդարանի փոխ – նախագահն է: Ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ Փետրուարին: Սահմանադրութեան Խորհուրդը պահպանողականներուն ձեռքն է եւ մերժումի իրենց դրդապատճառն է «Իսլամը չէ յարգուած»: Արտօնուած են ներկայանալու միայն 7 բարենորոգիչ թեկնածուներ:

ԱԼԺԻՐ, կրկին վախի մէջ է, Յունուար 10-էն ի վեր, երբ նոր երկրաշարժ մը 5,7 ուժգնութեամբ Ռիխթէրի վրայ, ցնցեց չրջանը յիշեցնելով անցեալ Մայիս 21-ը (2300 մեռեալ): Այս անգամ միայն 300 հոգի թեթեւօրէն վիրաւորուած են:

ԹՈՒՐՔԻՍ. Եւրոպական Միութեան պատչաճելու ձեւակերպութիւններու չարքին ստորագրած է 13-րդ արարողակարգը որ կը վերաբերի մահապատիժի առանց այլեւայլի չնջումին: Որպէսզի ըստորագրուած փաստաթուղթը գործադրելի ըլլայ, հարկ է որ Ազգային ժողովը վաւերացնէ զայն:

ԳԱՀԻՐԷի մէկ արուարձանին՝ Ռապաա ալ-Ատավէյայի մզկիթին մէջ, 20-էն 25 հազար հաւատացեալներ հետեւած են իրենց «դերապոյն պետ»ին՝ Մահմուն Հոճէյպիի յուղարկաւորութեան, Յունուար 10-ին: Մեռած էր նախորդ օրը, 83 տարեկանին: Մահմետական եղբայրներու միաբանութիւնը միշտ արգիլուած է, բայց հանդուրժողութիւն կայ իրեն հանդէպ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ ԿԸ ԳՆԱՀԱՏԷ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՔԱՅԼԵՐԸ

Թրքական «Հիւրրիյէթ» օրաթերթը Յունուար 12-ի թիւին Ա. էջին ճակատը պետեղած է նախագահ Ժ. Շիրաքի վնաստական խօսքերը Թուրքիոյ բարեփոխումներուն մասին: Ան Ամանորի ընդունելութեան թերթին փարիզի թղթակիցին յայտնած է թէ մօտէն կը հետեւի Եւրոպական Միութեան ուղղութեամբ Թուրքիոյ առած քայլերուն եւ մեծապէս կարեւոր կը նկատէ Քոփընհակընեան չափանիշերուն պատչաճելու անոր բարեփոխումները: Չարկաւոր կը նկատէ որ այդ բարեփոխումները նեղ չրջանակի մէջ չմնան եւ տարածուին ամբողջ երկրին վրայ:

Նախագահ Շիրաք ըսած է նաեւ թէ Յունիսին Թուրքիա կ'երթայ, 25 _ 26-ին ներկայ ըլլալու ՕԹԱՆ-ի վեհաժողովին:

ՓԱՓՈՒՆ

«LE FIGARO»

(10/11 janvier)

Gérard CHALIAND:

«Pas de retrait américain avant deux ans»

Ժերար Շալեան ամիս մը անցուցած է Իրաք եւ վերադարձին, «Ֆիկարօ» հարցազրոյց մը ունեցած է իրեն հետ, ուր կը պարզէ իր խորհրդածութիւնները:

Սկիզբը, կը մերժէ այն գաղափարը, թէ Ամերիկացիք մխրճուած են Իրաք եւ կը խորհի թէ պէտք է մնան, ինչ որ ալ ըլլայ ԱՄՆ-ու վաղուան իշխանութիւնը: Կարենալ հաչուեկչիռ մը ընելու համար,

(Շար·ը Թ· Եջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի ԱՐԳԵԼՔԻՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թուրքիոյ ծայրայեղ ազգայնական տարրերուն ճնշումով «Արարատ»ի ցուցադրութեան խոչընդոտումը բազմաթիւ հակազդեցութիւններու պատճառ եղած է: Մշակոյթի նախարարը որ արտօնած էր ցուցադրութիւնը, դժգոհութիւն յայտնուած է, ըսելով որ ընդդիմադիրներու խումբի մը կեցուածքը երկրորդ մարզակի վրայ ձգած է նախարարութեան որոշումը:

Նախարարը քննադատած է «Արարատ»ը ներածող Ս. Զէթինը, ըսելով որ իրենց արտօնութենէն ետք, պէտք չունէր Ազգ· Շարժումի կուսակցապետ Տ. Պահչէլիի կարծիքին ալ դիմելու: «Ան որ ժապաւէնը ցուցադրել կ'ուզէ, կը ցուցադրէ առանց այլեւայլի, եթէ չատ կ'ուզէին, մենք կրնային պետութեան սրահները տրամադրել: Իրաւունք չունինք թուրքիան մեզադրանքի տակ դնելու» ըսած է ան, ինչպէս կը տեղեկացնէր «Մարմարա» (Յունուար 10):

Թերթը նիւթին առընչութեամբ թուրք մամուլի բազմաթիւ դրութիւններէն արձագանգներ ալ կու տար. օրինակ, «Սապահ»ի մէջ Հ. Ուլուչ ցաւ կը յայտնէ ցուցադրութեան չնջումին, գրելով որ Թուրքիա կը չարունակէ գլուխը ուսդին խրած պահել: «Լայնախոհութիւնը եւ ատոր փոխարէն սեփական թեզ մը առաջ քաչել եւրոպական մտայնութիւն է: Մենք այդ մտայնութիւնը ունի՞նք: Չունի՞նք: Ուրեմն, ինչի՞ կը ծառայէ Եւրոպական Միութիւնը» հարց կու տայ լրագրողը:

Նոյն թերթին մէջ Մ. Ֆոլութան եւս նոյն տեսակէտը արտայայտած է, գրելով. «Այո՛, կ'ընդունինք որ մարդ իր տան մէջ պէտք չէ հայհոյութեան ենթարկուի, բայց մարդ պէտք է գիտնայ նաեւ թէ ու՞վ, ի՞նչու եւ ի՞նչ արդարացումներով կը հայհոյէ իրեն: Պատմութիւնը միայն սուրը յաղթանակներու, դիւաերու փապուղի մը չէ: Անիկա նաեւ լաբիւրինթոս մըն է չփակուած հաչիւնեերու եւ անիրաւութիւններու:

Ես որքան որ գիտեմ եւ կը հակնամ, տէր կը կանգնիմ իմ ազգային պատմութեան: Տէր կը կանգնիմ յաղթանակներով եւ պարտութիւններով: Արդար կողմերով կամ անիրաւութիւններով:

Օգտակար պիտի ըլլար որ մենք երես առ երես գայինք մեր ինքնութեան հետ»:

Նոյն նիւթին մասին «Սթար»ի (Յունուար 11) մէջ Է· Արոլչ կը գրէ թէ «Արարատ»ը դրական մասերով հանդերձ միջակ գործ մըն է եւ թէ Թուրքիա անկէ վախնալու պէտք չունէր: Կ'ըսէ. «Եթէ ես Թուրքերու խելացի թշնամի մը ըլլայի, նման ժապաւէն մը փոխանակ սահմանափակ կարողութեան տէր Ա. Եղոյեանի, Շիվիլպէրկի, Գամերոնի նման չարժանկարի մեծ անուններուն պատրաստել կու տայի... Այն ատեն էր որ պէտք է վախնայինք»:

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

-40-

ՔՐՈՆԻԿԱԳԻՐ ԵՒՍԵԲԻՈՍ

ԵՐԵՐՈՑՔ

Մարմաշէնի համալիրը կուշտ մը վայելէլէ յետոյ, աչնանային դունաւոր արեւի շողերով, հաւատարիմ ընկերոջս հետ բռնեցի Երերոյքի ուղղութիւնը քիչ մը աւելի հարաւ, կպած Թրքական սահմանապահ շարքերուն:

Գիւմրիի կարեւոր հրապարակներէն մէկուն վրայ, հոն ուր բազմաթիւ փողոցներ կը խաչաձեւուին, տարօրինակ յուշարձան մը ուշադրութիւնս գրաւեց. հրապարակի շուրջի կիսակործան կամ կիսականգուն շէնքերու մէջէն ինձ թուեցաւ Հայաստանի հողին վրայ գտնուող ամենամեծ «յաղթական կամարը» տեսնել, իր երեւոյթով աւելի Պաղտատի Սատտամ Հիւսէյնեան կամարներուն նմանէր քան կոստանդնիանոսի կամ Նափոլէոնի բարձրացուցած կառոյցներուն:

Ցանկարծ, թմբիրէ արթնցած մարդու մը պէս ,լիշեցի որ Աղնաւուրի յուշար – ձանի մը մասին խօսք եղած էր Գիւմրիի մէջ ... Աստուա՛ծ իմ. չըլլայ թէ սա մէկը ըլլայ, արդեօ՞ք Աղնաւուր տեսած է: Զեմ կարծեր .եթէ տեսած ըլլար անպայման հանել կու տար, առանց սպասելու որ ճաշակաւոր քաղաքապետ մը այդ գործը վրան առնէ ... երեւակայեցէք, քարուքանդ եղած քաղաքին մէջ, ամբողջ սրբատաշ քար գործածուած է այդ «բարբարական» կամարին համար, որ կարելի էր մի քանի չէնք ոտքի հանել, ընտանիքներ իրենց տուփիկներէն ազատել տրուն կարիքը մինչեւ այսօր չատ զգալի է Գիւմրիի մէջ:

ՓԱՆԻԿ– ԱՑՑ ՍԻՐԵԼԻ Հ. ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՇԻՐԻՄԻՆ

Դէպի Երերոյք ճամբուս վրայ, փոքր չեղումով հասայ Փանիկ ուր «վաստակեցաւ եւ անդ հանդչէի» (Ալիշան) Մխիթարեան նուիրուած, բարեսիրտ, առաքինի միաբանը Հ. ԿՈՄԻՏԱՍ Վրդ. Մանուկեան, որ անկախութեան առաջին տարիներուն խանդավառուած հայրենասիրական զգացումներով, տեղապահին յանձնեց Մխիթարեան տպարանի Տեսչութիւնը որ այնքան լաւ կը վարէր, այլի գնաց Փանիկ եւ հոն մնաց, առանց յարգելու իր խոստումը, որ կը սիրէր ամէնուն կրկնել՝ ԵՐԵՍՈՒՆ ՏԱՐԻՍ ՄՆԱՑ ... գնաց երեսունէն չատ առաջ, դրեթէ կատակով, ոտքի վրայ, անակընկալ տագնապի մը զոհ:

Հ. Կոմիտաս ծայր աստիճան բարի էր, բայց անոր զանակի նման սուր լեզուէն մարդ չէր կրնար պրծիլ ... այնքան սրբամիտ, պատրաստաբան, խայթող՝ առանց ցաւ պատճառելու, հեգնող՝ առանց ծաղրելու, զուարճացող՝ զուարճացնելով չուրջիններուը, փնտռուած հաւասարապէս եկեղեցական թէ աշխարհական դասէն, յարգալիր ամէնուն հանդէպ բայց մնաց միշտ ազատ մտածող, իր մեծամիտ դասընկերներէն յաճախ անտեսուած բայց կուլ տուած մեծահոգի կեցուածքով, սիրեց հիւսիսային Հայաստանի այդ աննշան գիւղը ուր մշտական կայք հաստատեց, վերանորոգեց եկեղեցին, քահանայութիւնը էնթակառոյցներով, գիւղին նոր հիւանդանոց մըն ալ նուիրեց չնորհիւ իր ունեցած բարեմաթիւ ծանօթութիւններուն Իտալիոյ եւ Փարիզի չրջանին մէջ ... Պոլսոյ այս հրաչալի զաւակը որ այնքան հպարտ էր իր ծննդավայրով, հիմա կը հանդչի Փանիկի եկեղեցիի բակին մէկ անկիւնը, առանձին, մոռցուած, առանց խունկի եւ ծաղիկի ...: Ծունկի եկած պղտունց մը աղօթք մրմնջացի սառած մարմարին վրայ, կարծես իր ձայնը լսելով դամբանի խորերէն ... – Հէյ կիտի Հ. Կոմիտաս, ուրե՛ր էիր ուրե՛ր հասար – ...:

Երերոյքի մօտենալ անհնարին էր անցնալին: Այն ուղղակի սահմանի փշաթելերուն կպած է: Այս անգամ առարկութիւն ընող չեղաւ ...: Կասկած ունիմ որ ամերիկեան ներխուժումի քաղաքականու – թիւնը եթէ այս ընթացքով չարունակուի Վրաստանի եւ Ադրբեջանի ճամբով Կովկաս թափանցելու, Ռուսաստան արդարացիօրէն պիտի ստիպուի հզօրացնել իր մեծազոյն զաշնակից՝ Հայաստանի սահմանները ... եւ կրկին նիւթական դժուարութիւններ ստեղծել հոն մօտեցողներուն:

Դիմացն ալ մերն է, Անին է, իր մշակութային անսահման հարստութիւններով, Տեկոր ... Ծէկոնք ... Մրեն ... Բաղնայր ...: Նկարել չես կրնար, նայիլ՝ միայն զգուշութեամբ որ կասկածներ չարթնցնենք: Բնական կու գայ մեր ափը զննելէ առաջ դիմացը նայիլ կուշտ մը. ամէնուն չէ տրուած մինչեւ հոս ժամանելը ...

Անցեալ ամառ, դիմացն էի եւ կարօտով այս կողմ ուղղած էի հայեացքս. զարմանալի զգացումներ են. միայն Հայը կրնայ հասկնալ ...: Կը յիշեմ թէ ինչպէս Անիի մուտքին կանգնած սպային, որ (մուտքի) տոմս կ'ուզէր ինձմէ գոռացի կրակ կտրած ... Սա մերն է, ի՞նչ իրաւունքով տոմս կ'ուզես ինձմէ ...

Երիտասարդ զինուորականը, չփոթութեան նոպայ մը ապրելէ վերջ, անմիջապէս զգաց զգացումներուս անվիճելի հարազատութիւնը եւ անսպասելի ղեկանատիւթեամբ առաջքն առաւ անհաճոյ կացութեան մը, օտար զբօսաշրջիկներու հետաքրքիր նայուածքներուն տակ, զբօսած ժպիտով մը ըսելով ...

– Կը տեսնուի էֆէնտին ՀԱՑ է, հրամմեցէ՛ք, հրամմեցէ՛ք: Եւ այսպէս ես հզօրական մեծ բաւարարութիւն ապրեցայ որ Անի–ի պարիսպներէն ներս մտայ որպէս իմ հարազատ տունս ...:

– «Երիւք մղոնօք ի հարաւ հին գեղջն, հանդիպ աւերակաց Անւոյ հաստատ – եալ էր Ռուսաց պահակատուն յանուն քաղաքին (այն օրերուն ալ Ռուսե՛ր ...) ... առ գետեզերքն կայ աւերակ հին եկեղեցւոյ ... եւ պահակատուն յանուն ԳԱԶԼ – ԳՈՒԼԼ հանգրուանի, որ կայ ի ստորեւ բացագոյն. եւ կոչին սոքա այսպէս (կարմիր Բուրգ) ըստ գունւոյ կոփածոյ քարանց եւ ճեւոյ գմբէթի հոյակապ եկեղեցւոյ միոյ որ ի հիւսիսոյ կողմանէ պահակատանն, իբր մղոնաւ հեռացոյն կապ ի սարահարթի ուրեք բարձու ... ի կողմանէ միոյ ի հարաւային դրանց արտաքուստ արձանագրեալ կայ կարեւոր յիշատակս, յամի 1038 ...»: (Ալիշան – Շիրակ էջ 170):

Երերոյքի պաղիլիքը վստահաբար Ե. – Զ .դարերու կառոյց է. այսպէս կը հաստատի Թորամանեան եւ իրեն նման չատեր; Հաւանաբար դար մը վերջ յաւելումներ եւ ընդարձակումներ տեղի կ'ունենան: Ներքին արձանագրութեան մը համաձայն ոմն Ցակոբ քահանայ վկայարան մը կը չինէ Ս. Յովհաննէս Կարապետի եւ Ստեփանոս Նախավկայի:

Հարաւային ճակատի ն վրայ 1038 թուական կրող արձանագրութիւնը (Հայոց ՆՁԷ) պատրաստել տուած է Հայոց թագուհին, կինը Սմբատ Շահնշահի, դուստրը Աբասի եւմայրը Աշոտի ուր կը յիշատակուի Երերոյքի ազատագրումը:

– «Ցանուն Աստուծոյ. ի թուականիս ՆՁԷ բարեպաշտ թագուհիս դուստր Աբասա Սմբատ Շահնշահի կինս եւ Աշոտոմայրս որ ազատեցի զԵՐԵՐՈՒԱՑ թաստակաս յորդէց յորդիս Սմբատ Շահնշահի հզուրի եւ արքայի արեւչատութեան. որ այս գրոյս հակառակի կամ ի մեծաց կամ ի փոքրանց ցԱՐ հայրապետաց նզովեալ է բաժին ընդ Յուդայի աստուածվաճառին Սիմոնի կահարդին Գ՛ եւ քահանայիցն ...–»: (Շիրակ էջ 171):

1201 – 1212 չրջաններուն Ամիրսպասալար Զաքարէ Անիի Ս. Յովհաննէս եկեղեցին արտաքին պատի մը վրայ կը յիշատակէ – Վասն յերկարակենդանութեան բարեպաշտ հարազատի իմո Իւանէի եւ որդւո մերոց Շահնշահի եւ Աւագի ... եառ նուէր ընծայից զիմ գեաղն որ է Հանդէպ վանիցս եւ զկինն որ կոչի աւեր Փանդուկ եւ զԵՐԵՐՈՒՍ ամենայն հողովն եւ զիւր ծաղկոցն–»:

1928 Թորամանեանի թեզաղրանքներուն վրայ սկիզբ կ'առնէ տաճարին նորոգութեան աշխատանքը. 1948–ին Սահինեանի առաջնորդութեամբ վերանորոգումի նոր եւ հիմնական գործեր կը կատարուին փըլուզումէ վրկելու համար հայ ճարտարապետութեան այս հնագոյն եւ իւրայատուկ յուշարձանը ուր չատեր Սուրիոյ պաշիլիքներու ազդեցութիւնը կը նկատեն միայն, տարուելով արտաքին որոշ նմանութիւններէ, սակայն վերջերս Շահէ Տէր – Գրիգորեանի (յետ մահու) ըլլա տեսած աշխատասիրութիւնը բոլորովին նոր անկիւնադարձ մը կը կատարէ երերոյքի պաշիլիքի նկատմամբ:

Տէր Գէորգեան որ մասնագէտ էր քրիստոնեայ Սուրիոյ յուշարձաններուն, կը փաստէ որ Հայաստանի մէջ Սուրիոյէն չատ առաջ գոյութիւն ունէին եռանաւ պաշիլիքեան պահլիճներ (Արմաւիր – Դրասխանակերտ եւ այլն). Քարէ պատի տուրիական չարուածքը միաչերտ է մինչ հայկականը եռաչերտ, կրաշաղախի միջուկով. տարբեր են էապէս նաեւ պաշիլիք եկեղեցիներու չատակագծային եւ ծաւալատարածական յօրինուածքները, համաչափութիւնները եւ զարդաքանդակներու ոճը: Մէկ խօսքով Հայկական եւ Սուրիական վաղ քրիստոնէական ճարտարապետութիւնները ԻՆՔՆՈՒՐՈՅՆ եւ ԱՌԱՆՁԻՆ ստեղծագործական ըղրոցներ են:

«ՉՈՒԹԱԿ ՉԱԼԵԼԸ ՓՈՐ ՉԻ ԿՇՏԱՑՆԵՐ»

Աւելի քան չիսնամեակ մը առաջ էր: Լիբանանի ազգային – մշակութային կեանքը կ'եռար, կը յորդէր մէկը միւսը գերազանցող ձեռնարկներով: Ամբողջ Սփիւռքի ազգային, քաղաքական եւ մշակութային կեանքին ներշնչման աղբիւրն ու մղիչ ուժն էր: Այնպէս որ, արուեստի մէջ փայլող ոեւէ տաղանդաւոր Հայու Պէյրութի բեմերուն վրայ ելլելը համազօր էր այդ տաղանդին վաւերացումին եւ ամբողջ Սփիւռքահայութեան կողմէ ճանաչումին:

Թէեւ ասիկա ճիշդ պատկերն էր այդ օրերու սփիւռքահայ կեանքին, սակայն, Մանուկ Բարիքեան բացառութիւն մըն էր: Հայկական փոքրիկ համայնք մը ուղեցող կիպրոս կղզիէն եկող այս տաղանդը իր համահայկական եւ համաչխարհային հռչակը ապահովելու համար պէտք չէր ունեցած Լիբանահայութեան վաւերացումին: Երաժշտութեան վաստակաւոր դաստիարակ, ջութակահար եւ երգահան Վահան Պէտէլեանի քրոջը զաւակը ըլլալով, ան մանկութենէն արդէն վայելած էր մօրեղբօրը գուրգուրանքն ու դաստիարակութիւնը, եւ օր մըն ալ Մանուկ Բարիքեանի անունը աչխարհով մէկ կը հնչէր իբրեւ Լանտըն Սինֆոնիէթ Օրքեսթրի մենակատար:

Դերերու չրջում մը կատարելով, այս անգամ Լիբանանն էր որ պիտի օգտուէր տաղանդաւոր Հայուն վարկէն, յատկապէս նորակազմ Թէքէեան Մչակութային Միութիւնը, որ Մանուկ Բարիքեանը հրաւիրող եւ համերգը կազմակերպողը եղաւ: Ըստ ընկալեալ սովորութեան, տոմսի սպառման յանձնախումբեր կազմուեցան ԻՒՆԷՍՔՕ–ի հսկայ սրահը կարենալ լեցնելու համար: Արուեստասէր մէկ բարեկամս Ժողէֆ Մաչատուրեան կերպասավաճառ ըլլալով, միասին ստանձնեցինք կերպասավաճառներու եւ գորգավաճառներու չուկան, յարակից թաղերով: Մեր ստանձնած գործին դիտակցութեամբը հպարտ եւ ուրախ՝ մեծ եռանդով չուկայ իջանք: Շնորհիւ Մ. Բարիքեանի համբաւին եւ Ժողէֆին չուկայական ծանօթութեան ու համոզկեր լեզուին, մեր ստանձնած պարտականութիւնը յաջողութեամբ ընթացաւ: Սակայն, այս այցելութիւններու ընթացքին գորգավաճառի մը հետ մեր հանդիպումը անմոռանալի մնաց: Մարդուն ժխտական վերաբերումին դիմաց Ժողէֆին թաքուն հեգնանքով տուած բացատրութիւնները ոչ միայն չկրցան անոր ընդդիմութիւնը ընկճել, այլ ան չատ ինքնավստահ կերպով մեզի դաս մըն ալ տուաւ, ըսելով.

– Աղէկ ա, ի՞նչ գործ կ'ենէք այս մարդը:

– Ջութակահար է, ջութակ կը նուագէ:

– Հասկցանք օղո՛ւմ. ես այդ չեմ հարցներ. ի՞նչ գործ կ'ենէ, – իր հարցումը կրկնեց ան:

Իր պատասխանին մէջ հեգնանքի չափը քիչ մը եւս աւելցնելով Ժողէֆ փորձեց բացատրել, թէ ջութակ նուագելն ալ գործ է, արուեստի գործ, որ բացառիկ տաղանդաւորներու չատուկ է:

– Այսինքն, ինք ջութակ պիտի չալէ եւ ես դրա՞մ պիտի տամ: Չէ, օղո՛ւմ, չէ: Եթէ այս մարդը ձեր բարեկամն է, իրեն ըսէք քէ ուրիշ արհեստ սորվի:

Ջութակ չալելը փոր չի կշտացներ:

ՀԱՑԿ ՆԱԳԱՇԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՍԱՀԱԿԱՇՎԻԼԻԻ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

Մոսկուայի Վրէմիա Նովոստիէյ թերթը հարցազրոյց մը կատարած է, մօտէն ծանօթացնելու համար Վրաստանի նորընտիր նախագահը: «Գուրիէ էնթէրնասիոնալ» անկէ հատուածներ արտատպած է: Հոն Սահակաշվիլի կը ներկայանայ երկխօսութեան կողմնակից, կանխակալ կարծիքներէ հեռու ղեկավար որ երկաթեայ բուռունցքի խօսք կ'ընէ միայն երբ կը խօսի երկրին մէջ կարգ – կանոն հաստատելու, մաֆիայի դէմ պայքար մղելու, օրէնքը յարգել տալու մասին: Հակառակ կեցուածք մը չարտայայտելու ջանքը ակներեւ է անոր պատասխաններուն մէջ: Կ'ըսէ, օրինակ, թէ ոչ մէկ նպատակ ունի երկրէն վտարելու ելեկտրականութեան ռուսական ընկերութիւնը. իրականութիւնը ճիշդ հակառակն է: Այս ձմեռ տեսած են որ ռուսական յաւելեալ ներդրումներու կը կարօտին, Թիֆլիսի ելեկտրականութեան մատակարարումը կանոնաւորելու համար: Աներեւակայելիները որոնց ձեռքն է ներկայիս մայրաքաղաքին ելեկտրականութեան ցանցը, չեն յաջողած ատիկա ընել:

Ինչ կը վերաբերի ռուսական գինուորական խարիսխներուն, Աբխազիոյ եւ Օսէթիոյ մէջ գտնուողներուն վակումի որոշումը տրուած է: Այսուհանդերձ, Սահակաշվիլի կ'ըսէ թէ Ռուսաստան իւրայատուկ չահեր ունի չրջանին մէջ եւ կը հսկէ իր ապահովութեան: Պէտք է հարցերը պաղարիւնով ձեռք առնուին:

Ռուսաստանը զայրացնելու միտք չունի ինք: Ատիկա Շեվարնաձէի կարճատեւ, փոփոխամիտ քաղաքականութեան հետեւանք էր: Չէր յարդեր իր յանձնառութիւնները եւ ո՛չ ԱՄՆ–ը, ոչ ալ Ռուսաստան կը վստահէին իրեն:

Սահակաշվիլի դէմառու պարտականութիւն կը նկատէ երկրին մէջ անիշխանականութեան վերջ տալը. «Պէտք է երքիչ մը եւս աւելցնելով Ժողէֆ փորձեց բացատրել, թէ ջութակ նուագելն ալ գործ է, արուեստի գործ, որ բացառիկ տաղանդաւորներու չատուկ է:

– Այսինքն, ինք ջութակ պիտի չալէ եւ ես դրա՞մ պիտի տամ: Չէ, օղո՛ւմ, չէ: Եթէ այս մարդը ձեր բարեկամն է, իրեն ըսէք քէ ուրիշ արհեստ սորվի:

Ջութակ չալելը փոր չի կշտացներ:

ՀԱՑԿ ՆԱԳԱՇԵԱՆ

կաթեայ ձեռքով հաստատեն՛ք կարգ – կանոնը եւ կիրարկել տալ օրէնքը» կ՛ըսէ։ Հոն մաֆիան չատ արմատացած, կազմակերպուած չէ, ուստի աւելի դիւրին կ՛ըլլայ պայքարիլ։ Այլ հարց է մտայնութիւնները փոխելը. երկրին բնակիչները վարժուած են ապօրինի կերպերով դրամ շահելու։

Նոր նախագահին ուշադրութեան առարկայ է նոր հարուստներու չրջանակն ալ։ Պատասխանելով մեծահարուստներէ պահանջելի հարստութեան տուրքին մասին հարցումին, ան կ՛ըսէ թէ մարդ երբ «Մերսէդես» մակնիշի ինքնաշարժ ունի, իր չահը կը պահանջէ որ վճարէ, որպէսզի ճամբաները բարեկարգուին։ Շքեղ բնակարանի մը տէրն ալ նոյն ձեւով, չի կրնար երջանիկ ըլլալ եթէ սովահարներ կան դրան առջեւ։ Ինք նպատակ չունի սեփական ստացուածքներ գրաւելու. կ՛ուզէ լսել, ինչ որ նախագահ Պուտին կ՛ընէ Ռուսաստանի մէջ։

Մ. Սահակաչվիլիի համար տիպար քաղաքական դէմքեր են Թուրքիոյ եւ Իսրայէլի պետութիւններուն հիմնադիրները, Ռուսաստանի 1906 – 1911–ի վարչապետ ու մեծ բարենորոգիչ Ստոլիպինը։

Աբխազիոյ ու Օսէթիոյ անջատողական հակամարտներուն համար ալ ան խաղաղ երկխօսութիւնը դէմառ դիմի կը նկատէ. երկխօսութիւն որուն մաս պիտի կազմէ Ռուսաստանն ալ որ նոյնպէս այդ հարցերուն բանալին ունի ձեռքը։ Վստահ է որ Վրաստան ամէն դնով պիտի վերադառնայ իր մերձութիւնը։

ՕԹԱՆ–ի անդամակցութիւնը ներկայի կացութենէն թելադրուած է. «ոչ մէկ ուրիշ երաշխիք ունինք ապահովութեան, ամէն կողմէ սպառնալիքի տակ ենք» կ՛ըսէ Սահակաչվիլի։ Որքան նուազին արտաքին սպառնալիքները, այնքան քիչ կը փորձուին ՕԹԱՆ–ի անդամ դառնալ։

ՔԱՂՀԱՆ

Livres reçus

YEGHISHE CHARENTS
poet of the revolution

Edited by MARC NICHANIAN

Mazda Publishers, Inc. Costa Mesa 2003

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐԸ ՀՈՂ ՈՒՆԻՆ, ՀՈՂԱՏԷՐ ՉԵՆ

Դեկտեմբերին Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցած է հողագործներու առաջին համագումարը. հոն ներկայացուած է 12 միլիոն Ռուսերու առընչուած հարց մը որ այդ մարդիկը կը հակադրէ իշխանութիւններու չահախնդիր ախորժակներուն։ Հարցը կը վերաբերի հողին սիրութեան։ Այդ մարդիկը հող ունին, բայց չյաջողած է որ անոր տէրը չեն։ Ու ամէն մէկը միւսներուն ունեցածէն չատ նման պատմութիւն մը ապրած է այդ մարդին մէջ սիրող անորոչութեան պատճառով։

Այդ գիւղացիները տասը տարի առաջ, նախագահ Ելչինի ստորագրութեամբ հող ունենալու իրաւունք տուող պաչտօնաթուղթեր ստացած են. բայց, յայտնուած է որ այդ պաչտօնաթուղթերը այդ հողին կալուածատէրը ըլլալու իրաւունքն ալ չի տար։ Այլ խօսքով՝ անոնք կրնան մչակել հողը, բայց պարն կը վաճառեն պաչտօնատարները։ Կը վաճառեն, առանց նկատի առնելու մչակին իրաւունքները, այնպէս ինչպէս իրենց յարմար կը թուի։

Շատեր դիմած են արդարադատատեաններու, բայց մեծ բան չեն կրցած ձեռք ձգել։ Կրասնոտարէն հողագործ մը ըսած է թէ հազիւ ցանքը աւարտած, տեսած է որ մեքենաներ ղրկուած են «իր» արտերուն վրայ, հողը տակնուվրայ ընելու, հոն ուրիշ բան ցանելու համար։ Երբ բողոքած է, դատախազութեան կողմէ հազիւ քօղարկուած սպառնալիք մը ստացած է։ Ըսուած է որ իրեն նման վարուղները չեն կրնար հոն երկար ատեն աչխատիլ։ Հանգստեան կոչուած ոստիկան մըն ալ պատմած է թէ Վորոնէժի չրջանին մէջ պարապ դիմումնագիրներ ստորագրել տուած են մարդոց, իսկ երբ իրենք ուզած են տեղեկանալ տրպռչուած մասերուն, տեսած են թէ մչակներուն անհպատ պայմաններ կան հոն եւ թէ բաւական բացայայտ կ՛երեւի որ այդ փաստաթուղթերը ստորագրողները հրաժեչտ պէտք է տան իրենց արտերուն։

Մոսկուայի չրջանին մէջ, Լիփեցկ գիւղին բնակիչները դատի մէջ են ընկերութեան մը հետ որ փորձած է մօտ եօթը հազար հեկտար իրենց հողերը ծախել քարիւղի ընկերութեան մը։ Վերջին վայրկեանին միայն կարելի եղած է պատսար կանգնել գործառնութեան։

Համագումարին մասնակիցները չեչտած են նոյն չրջանի մը պաչտօնատարներուն իրարու տուած մեծ զօրակցութիւնը։ Հասկնալի բան է, անչուչտ։ Ո՞վ կ՛ուզէ հրաժարիլ մեծամեծ չահերու աղբիւրներէ։ Եւ պատահիք չէ որ Մոսկուայի մօտերը հողը ոսկի կ՛արժէ։ Նոյն այդ չրջանին մէջ 2002–ին հողային ապօրինի վաճառքը 3 միլիառ տոլարի հասած է։ Իսկ իրենք գիրենք հողատէր կարծող մչակները երբ տեսած են թէ օրէնքի ճամբով իրենց իրաւունքը պաչտպանելու յոյս չունին, սկսած են կազմակերպուիլ։ Արդէն հիմնած են չարժում մը որ կը կոչուի, «Ռուսական հողին պաչտպանութեան ազգային ճակատ»։ Կ՛ըսեն թէ 150 հազար անդամ ունին։

ՁԱՓՈՆՆԵՐԸ ԲԱՌԵՐՈՒ ՆԵՐԱԾՈՒՄ ՉԵՆ ՈՒԶԵՐ

Ճափոնի վարչապետը յատուկ յանձնախումբ մը նչանակած է, որպէսզի դանոն օտար անհատականի բառերու համապատասխան ճափոներէն բառեր։

Հնչիւնային սկզբունքով, ճափոներէնի վերածուած բառերու առատութիւնը այնպիսի համեմատութիւններու հասած է նախարարական փաստաթուղթերու մէջ, որ վարչապետ Գոյիզումի հրահանգած է ճափոներէն լեզուի ուսումնասիրութեան Ազգային Հիմնարկին, որ ճափոներէն թարգմանութիւններ առաջարկէ։ Ապրիլ – լին, 62 նոր եզրեր ներկայացնելէ ետք, 47 եզրերու նոր ցանկ մը հրատարակած է Նոյեմբեր 13–ին։ Բայց, այս դիւտերը միաձայնութիւն չեն գտած։ Հինգ թարգմանութիւններ, որոնք տեղ գտած են Օգոստոսին հրապարակուած առաջմեայ ցանկի մը վրայ, ետ առնուած են եւ պէտք է վերաքննուին։ Ինդրոյ առարկայ բառերը հետեւեալներն են. – օն լայն, իւպիէիթ-ուս, տաթա պազ, փորում եւ մեսենա։

Այս բառերուն մերժուիլը բազմազան են։ Նախընտրելի է, կ՛ըսուի, չարունակել համապատասխան կարելիներու ուսումնասիրութիւնը նկատի առնելով իմաստին եւ ժամանումին յեղաչրջումը։ Նախընտրելի է նաեւ վերանայիլ գանոնք փոխարինելու պատեհութիւնն եւ անհրաժեչտութիւնը։

2002–ի ամրան է, որ Հիմնարկը յանձնախումբ մը նչանակած է ուսումնասիրելու համար օտար ծագումով բառերը, որոնց վրայ աւելցած են դուրսէն եկած մասնագէտներ։ Այս ամբողջը հետեւանք է վարչապետին բարկութեան, երբ դէմյանդիման դանուած է այդ ներածուած բառերու չափազանցեալ օգտագործման նախարարական փաստաթուղթերու մէջ։ Հիմնարկին տնօրէնը բացատրած է որ իրենց աչխատանքներուն հեռանկարն է դիւրացնել ընթերցումը պաչտօնական թուղթերուն։ Հարկ է գլխաւոր կէտերը մատնանչել եւ ոչ թէ հալածանքի ձեռնարկել օտար բառերու դէմ։ Ըստ իրեն, Ապրիլին լոյս տեսած առաջին ցանկը, արդէն իսկ արդիւնաւէտ եղած է։

Ամէն պարագայի մէջ, Ձեռնարկութիւններու Մեկենասութեան Միութեան պատասխանատուն՝ Տէկիւչի (ընկերաբան եւ Ազգագրութեան Ազգային Թանգարանի վերակացու), որ մաս կը կազմէ Սեպտեմբերին ստեղծուած խումբի մը, որպէսզի ներկայ ճափոներէնի մէջ ներմուծուած բառերուն համար մեկենասութիւն (մեսէնա) ներածուած բառին հաւանական արտելքի մը դէմ, արտայայտած է իր տարակարծութիւնը։ Ձիւղ կը գտնէ, որ ընթերցողներուն ուչադրութիւնը հրաւիրուի։ Բայց, կ՛ըսէ «բառի մը հասկացողութիւնը կախում ունի իր պարունակէն։ Կարելի չէ բացարձակ կերպով սահմանել։ Եթէ, յանձնախումբը կը գտնայ իր որոչումը գործադրելու կառավարական բնագիրներուն, ըսելիք չունինք, բայց, կը պահանջէ որ յարգուին նաեւ մամուլին կողմէ, ատիկա չափազանցուած կը գտնեմ»։

Ճափոներէնի մասնագէտ, համալսարանի պրոֆէսէօր՝ Շիմիզիւ նաեւ կը քննադատէ, ընդունելով հանդերձ, որ օրինաւոր է ահազանգ հնչեցնել ի տես պաչտօնատարներու օտար բառերու սովորական դարձած գործածութեան, կը նկատէ որ «յանձնախումբը նոյն գետնի վրայ կը դնէ այն բառերը, որոնք ներմուծուած են ճափոներէնի մէջ, ինչպէս պաէ ըփ կամ միամաչ եւ անոնք որ պարզ հնչիւնային փոխանցում են, ինչպէս ըմփորսըմէնք եւ հիմնարկին այլ աչխատանքներուն հետ բաղդատուած, պատճառաբանութիւնը երկդիմի է»։ Ու կ՛եզրակացնէ. – «Օգտակար է վերահաստատել Հիմնարկին պաչտօնը։ Բայց, լեզուն ինքնարերաբար յեղաչրջումի մէջ է։ Ինչ որ ալ ըլլայ այդ ազգային կառոյցին կարգը, կարգ մը բառեր մուտք կը գործեն ճափոներէնին մէջ, ուրիշներ կ՛անհետանան։ Այդպէս է բառերու կեանքը։ Լեզուպէտներու մեծ մասը համաձայն են այս կէտին չուրջ»։

Յանձնախումբը 2004 Յուլիսին 65 բառերու նոր ցանկ մը պիտի հրապարակէ, ներառեալ հինգ բառերը, որոնք կը վերաքննուին։

Թ. Ա. Թ.

կը թողունք մեր ամուր ու երիտասարդ ձայնը, որ ծաւալի։ Կ՛երգենք՝ ի՛նչ սիրով, գիտնա՞ս, ես մանաւանդ, կուրծքս կը ցցեմ ու լիաթոք կը չնչեմ իրիկնային բուրմունքները, թիկնոցս նետած ուսիս, գլխարկս թեւիս տակ, ձեռքերս գրպանները, կ՛երգեմ լիահաղագ, չնչերով իրիկունը ու ծաղիկներուն, ծիլերուն ու ծառերուն բանաստեղծութիւնը, կ՛երգեմ հարուստ, հպարտ, լի ու ճարտ ի՛նչպէս քաղցր կը հնչէ ականջներուս։ Կ՛անցնինք բարակ նիհար գետակներ։ Վազ–վազ կ՛երթայ ոլոր – մոլոր։ Ուրիշ անգամ ես կը գրեմ քեզի այս աքանչելի պարտէզներուն մասին, ուր իրիկունը կը խեղդուի սիրոյ երգի մը պէս...

«Բայց ծննդեան կը դողդոջեն. եւ մարմինս աւելի կը տկարանայ։ Թո՛յլ տուր վերջացնեմ, Արփիկ։ Տեարակէս կը պատրեմ քանի մը թերթ։ Երգի մը կէսը մըտնայ միւս էջին վրայ, արտագրե՛մ այստեղ ու թո՛յլ տուր համբուրեմ քեզ ինչպէս դուն զիս համբուրեցիր՝ քու առատ, քու անոյշ, քու աքանչելի մազերուդ վրայ եւ լսէ՛ կը կանչեմ քեզ, բարձր ու առողջ ձայնով, երեք անգամ՝ Արփի՛կ, Արփի՛կ, Արփիկ, ի՞նչ անոյշ է անունդ քու...

Շատ սիրով՝ ԵՐՈՒԱՆԴ

«Յ. Գ. – Թղթերուս մէջ պիտի գտնես մանիչակները, երէկ, վերադարձիս, ջրի մը եզերքէն քաղեցի զանոնք։ Կը բուրէին զարմանալիօրէն խառնիճ կերպով, մինչդեռ առատ ջուրի քով աճող ծաղիկները ընդհանրապէս չեն բուրեր։ Շատ չեն։ Վեց հատ։ Ինչպէս վեց կ՛ըսէ քու երկու աչքերդ, քու երկու փափուկ ու երկար ձեռքերդ, եւ քու երկու (ներէ՛ չարութեանս) նոր ծաղկած ու անոյշ կուրծքերդ, որոնք քու Թրթռուն հազուստիդ տակէն անչուչտ պիտի զգան ձեռքերուս ջերմութիւնը։ Վեց հատ մանիչակ։ Ի՛նչպէս կը բուրէին։ Կ՛անցնէինք բարակ ճամբէ մը՝ վաստակաբեկ ու լուռ։ Բուրումը զարկաւ ռունգերուս։ Ես ու վահրամը փնտռեցինք եւ ի վերջոյ գտանք զանոնք, վայրի մասրենիի մը տակ, փունջերով համբոյրներ կը ղրկեմ այս պզտիկ ու արդէն իսկ թօչնած ծաղիկներուն հետ։ Ընդունէ՛։

«Ու ահա՛ նաեւ կիսատ երգը, զոր պրած եմ՝ ձմրան ցուրտ դիշերով զարնան կարօտէն դողահար, լապտերի աղօտ լոյսով, դեռ երկու ամիս առաջ, երբ գնդացիրներու աղմուկը կը զարնէր մեր դուռը, Մեծ _ Ղարաքիլիսէի մէջ, ո՛ւշ, ո՛ւշ դիշերին։

... Ծռիր մերկ հողին ու մտիկ արա՛
Հրծծուում են խոտերն թաց հողի վերայ,
Ամէն ծլլող ծիլ ու ամէն ծաղիկ,
Մրնչում է մի տաղ հեզ ու խաղաղիկ...

Բուսնում է ցորեան, մանիշակ բացուում,
Երգում մի ծղրիթ մուք մի ակօսում...
Ա՜հ, լըսե՞լ ես դու ամառ գիշերով
Սիրոյ մի հեզ երգ, դողդոջ ու խըռով,
Կարօտ մի արտի ծարաւի մըրմունջ,
Ինչպէս մամռի տակ կորած ջըրի հունչ...

*
**

Ո՛չ մի ձայն էնիաճ ֆաղցր է ու քեկուն,
Որքան մի հեզ երգ ֆնիֆոյշ ու թաֆուն,
Գուցէ մի աղջիկ վիշտն է երգում,
Իր երգում գուցէ սիրտն իր հեկեկում...
Լըսել եմ շատ երգ, յուզումով լըսել
Ու խոնարհ՝ ես էլ իմ երգը հիւսել,
Ա՜հ, բայց ո՛չ մի երգ չի հընչում էնպէս,
Ինչպէս մամռի տակ ջըրի ձայնը հեզ,
Գաղտնապատ ու չար, լացող ու ֆրնիֆոյշ,
Ինչպէս մթաճ մէջ կորած մի հեզ յուշ...

*
**

Ուզում էի, որ իմ ձայնը լինի
Մամռի տակ կորած ջըրի պէս գաղտնի,
Զարնի՛ սիրահար մարդկանց դուռը գոց,
Լուա՛յ սրտերում ամէն սիրոյ խոց,
Լինի՛ նուրբ, փափուկ ինչպէս մի մըրմունջ,
Ինչպէս մամռի տակ կորած ջըրի հունչ...

12

Օրերը կը սահէին դանդաղօրէն բայց առանց մեզ յոգնեցնելու։ Առաւօտ կանուխ, դեռ մութին կ՛արթննայինք տանտիրոջ ձայնէն, որ կը խօսէր իր ձիերուն։ Կը լծէր գանոնք ու իր կառքին հետ կ՛ընկղմէր առտուան մէջ։ Արագօրէն կը լուացուէինք ու կողմնակի ճամբաներէ կ՛երթայինք աչխատանքի։

Պետական պարտէզ – բանջարանոց մըն էր քաղաքին մէկ հեռաւոր ծայրը նետուած, ուր կը պատրաստէին մանուածոյբար հանրային պարտէզներու համար տունկեր ու ծաղիկներ։ Մեզմէ զատ կ՛աչխատէր նաեւ վրացի մը, լռակեաց ու արդէն ծեր որ բնաւ չէր խօսեր մեզի։ Ամէն երեկոյ պարտէզ կու գար Ախալցխացի հայ երիտասարդ դիւզացի մը, որ մեր օրավարձերը կը վճարէր, ցոյց կուտար հետեւեալ օրուան աչխատանքը, ստուգութեան պէս՝ քանի մը դիտողութիւններ կ՛ընէր մեր ըրած աչխատանքին մասին ու կը մեկնէր։ Գրեթէ ամբողջ օրը կ՛աչխատէինք մենք մեզի՝ ազատ, անկախ ու երջանիկ։

(Շար. 39)

Պր. Վահէ Տամլամեան,
Տիկին Սոնա Տամլամեան,
Էմի եւ Ալբիս Տամլամեան, իրենց կողակիցները ու զաւակները,
Տամլամեան ընտանիքները, խնամիները, զարմիկները ու զարմուհիները, Ժամկոչեան (Ամերիկա) եւ Խոտիկեան ընտանիքները (ԱՄՆ)
Յաւուով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ, տալրջ, հօրաքրոջ, մեծ – հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԽՈՏԻԿԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Տամլամեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 3-ին, 92 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ Յունուար 8-ին, ընտանեկան սեղմ շրջանակի մէջ:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

"ՅԱՌԱՋ". – Մեր ցաւակցութիւնները Պր. Վահէ Տամլամեանի եւ Տամլամեան ընտանիքներուն:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret': 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «Helen Puzant» d'Alfortville

Théâtre et Comédie à Alfortville !

"Bouzoum - Douzoum"

Une pièce de
Narek DOURIAN
le **Vendredi 16 Janvier** à 20h30
Salle des Fêtes
rue Voltaire
Renseignements : **Tél. : 01 43. 76. 55. 89**

***

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 14 au 21 février pour les enfants nés entre le 1er janvier 1989 et le 31 décembre 1995.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Tél. : 01 53 34 18 18.
Nombre de places limité.
Date limite d'inscription :
15 janvier (à respecter impérativement).

CHAVILLE

L'Ephorie de l'Eglise Saint-Grégoire l'Illuminateur vous invite au

DONADZAR 2004

Dimanche 11 Janvier à 15h30
Salle de l'Eglise Arménienne
de Chaville
6, rue Père Komitas

- Prestations des élèves de l'école.
- Visite du Père Noël.
- Goûter.

***

PROJECTION DU FILM DOCUMENTAIRE

«MERE ARMENIE»

(105 minutes)
de **Maïté JARDIN**
Un regard français sur l'Arménie d'aujourd'hui.
Le Samedi 17 janvier à 20h45
en l'Eglise Arménienne de Chaville
6, rue Père Komitas
92370 CHAVILLE
P.A.F.

CATHEDRALE APOSTOLIQUE ARMENIENNE SERPOTZ TARKMANTCHATZ DE MARSEILLE

Le Comité des Dames
présente ses meilleurs vœux
à l'occasion des fêtes
de NOUVEL AN et du NOEL ARMENIEN
et vous invite à partager ensemble

le GATEAU DES ROIS

Dimanche 18 janvier à 15 heures
dans la salle «A. Tcherpachian»
339, ave. du Prado — 13008 Marseille
Venez nombreux!!!
L'entrée est gratuite

Réservations S.V.P.
Tél. : 04 42 88 08 52
ou 04 91 77 84 70

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue Saint-Bazile

Cérémonie de présentation des vœux du nouvel an

Mercredi 14 janvier à 19 heures

En présence des autorités locales de la Ville de Marseille, du Département des Bouches-du-Rhône et de la Région PACA.

Un cocktail clôturera la soirée.

Concert exceptionnel

Concert exceptionnel avec l'Ensemble Orchestral **«Vocation»**, sous la direction de RETA KAZARIAN.

Au piano, le grand soliste russe
Mickaël VOSKRESSENSKY

Au programme :
Chopin, Wagner, Nikiforov, Fauré

le Vendredi 16 Janvier à 20h30

Salle Cortot
78, rue Cardinet, 75017 Paris

Réservations : **Tél. : 01. 42. 29. 10. 24**

Ce concert est organisé avec la collaboration de Hamaskaîne-Paris.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹՐՈՒՊԱՏՈՒՐՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲԸ «ԳՈՒՍԱՆ»

Գաղիկ Մուրատեան – քամանչա, Ալեքսան Յարութիւնեան սանթուր – երգ, Արայիկ Բախտիկեան – դուդուկ, բլուլ, Յովիկ Սահակեան – թառ, Մուշեղ Յարութիւնեան – երգ, դափ

կը ներկայացնէ Նարեկացի, Սայաթ – Նովա, Չիւանի, Շերամ

Յունուար 16, Ուրբաթ, ժամը 20,45-ին
Հայ Կաթողիկէ Սուրբ Խաչ Եկեղեցին
13, rue du Perche, 75003 Paris
Մուտքը 15 Եւրօ:
Ուսանողական, դպրոցական 7 Եւրօ:
Տեղեկութիւններու համար. –
06 16 46 18 57

BAM VIVRA

LE CENTRE CULTUREL IRANIEN
présente

deux concerts exceptionnels

au profit des rescapés du tremblement de terre de BAM

Direction musicale :
LORIS TJEKNAVORIAN

— **MERCREDI 14 JANVIER à 20h30**
Eglise Saint-Sulpice
Place St-Sulpice — 75006 Paris
M° St-Sulpice

— **JEUDI 15 JANVIER à 20h30**
Conservatoire Niedermeyer
11/13, rue Danton,
92130 Issy-les-Moulineaux
M° Mairie d'Issy (ligne 12)

Entrée libre

Avec le soutien des Arméniens de Paris, la Mairie de Paris, la Mairie d'Issy-les-Moulineaux, Médecins du Monde, etc...

(Շար. Ա. էջէն)

պէտք է ետ երթալ: ԱՄՆ-ու Պաշտպանութեան նախարարութեան պատրաստուած չըլլալը վարչակարգի տապալման վտրդոյնին այնքան բացայայտ է, որքան Պուշի վարչական մարմնի ընդդիմութիւնները Փենթագոնի, Արտաքին Նախարարութեան եւ ՍԻԱ-ի մէջեւ: Եւ սըխալները հետեւեցան: Օրինակ, մինչեւ Մայիսի վերջ, արաբերէն ոչ մէկ հաղորդակցութիւն տեղի ունեցաւ ժողովուրդին հետ, ոչ ձայնասփիւռէն, ոչ հեռատեսիլէն: Անգլիացիները, երբ Պասրա մտան, ձայնասփիւռէն արաբերէն յայտագիր սփռեցին: Վերջերս, Ամերիկացիք դարմանեցին այդ բացը, Սալա կայանը ստեղծելով:

Ժողովուրդին մեծ մասը ողջունեց վարչակարգին տապալումը, բայց, այսօր շատեր կը մեղադրեն Ամերիկացիները, որ մեծ քան չըրին լաւագոյն կեանք մը ըստեղծելու համար: Ամերիկեան ներկայութիւնը, սակայն, միակ երաշխիքն է քաղաքացիական պատերազմի առաջքն առնելու համար, ցորչափ Իրաք նոր հաւասարակշռութիւն մը չէ գտած: Ոճրագործները կեղրոնացած են սիւննի շրջանակին մէջ, բայց, կրնան չիի գօտին անցնիլ: Ամէնօրեայ կեանքը դեռ դժուար է, բայց, հակասութիւնն հոն է, որ երկիրը, որ աշխարհի քարիւղի պահեստները երկրորդ տէրն է Սաուտի Արաբիայէն ետք, ներկայիս վառելանիւթի չգոյութիւնէ կը տառապի: Այդ չգոյութիւնը կը վերագրուի խափանարարական ապրանքներու, հնամաշ ենթակառոյցներու, եւ սեւ շուկային, թէեւ քարիւղատար բեռնակառքեր մեծաքանակ քարիւղ կը փոխադրեն Թուրքիա, ուր կը ղտուի: Բայց, որքա՞նը Իրաք կը վերադառնայ: Սեւ շուկան ծաւալած է, կազմակերպուած խմբակներ կան եւ քանդարեղէնը սուղ է:

Իշխանութիւնը ե՞րբ Իրաքցինե – րուն պիտի յանձնուի: Ժ. Շալեանի համար, քանի մը հանդրուան կայ, որ կ'երկարի երկու տարուան վրայ: Փետր. 28-ին, հիմնական օրէնք մը պիտի հըստակուի կառավարական Մորհուրդին զանազան հոսանքներու համաձայնու – թեամբ: 25 անդամները (13 չիի, 5 արաբ սիւննի, հինգ քիւրտ սիւննի, մէկ թիւրքմէն եւ մէկ քրիստոնեայ) պէտք է համաձայնին այդ օրէնքին շուրջ, որ պիտի սահմանէ Իրաքի քաղաքական ապագան: Օսմանեան տիրապետութենէն ի վեր, երկիրը սիւննի Արաբներու իշխանութեան տակ էր: Իրենց տիրապետութիւնը վերջ գտաւ: Շիինները, որոնք երկրին մեծամասնութիւնը կը կազմեն (55-էն 60%), կ'ուզեն վարել երկիրը, ինչ որ կրնայ միայն մտահոգել միւս համայնքները: Իրենց թիւը վճռական է, բայց, պառակտումներ կան: ԱՄՆ-ու ի չահ չըլլար, որ երկիրը տիրապետուի շիիներու կողմէ, կեդրոնական զօրաւոր իշխանութիւնով մը, ուրեմն, ներկայ բաժանումը պահպանելը կրնայ Պուշի գործին գալ: Բայց, այդ կարգադրութիւնը Քիւրտերուն չահուն չի գար, ոչ ալ շիիներուն:

Իշխանութեան փոխանցումը Իրաքցիներուն, երկու հանդրուանով կ'ըլլայ: Առաջինը կը սկսի Փետրուարի վերջ Հիմնական Օրէնքին հռչակումով, որուն կը յաջորդէ Մայիս 31-ի փոխանցման շրջանի մը Մորհրդարանին ընտրութիւնը, երկրորդը կը սկսի 2004 Յունիս 30-ին եւ թոյլ կու տայ, առժամեայ կառավարութեան, բնակչութեան մարզահամարը կատարել: Ճակատումներ կան արդէն հոսանքներու միջեւ: Իսլամապաշտութիւնը զգալի յառաջդիմութիւն արձանագրած է նաեւ սիւննի Արաբներուն մօտ: Իրանի ազդեցութիւնն ալ արհամարհելի չէ, մինչ Թուրքիա կ'օգտագործէ Թիւրքմէններու մէկ մասը դէմ դնելու համար Մուսուլի եւ մանաւանդ Քէրքիւքի քիւրտերուն նկրտումներուն: Ամէնէն բուռն պայքարը, հաւանաբար վերաբերի Քիւրտերու ուզած դաշնակցութեան բնոյթին: Քիւրտերը, պատմական դըր – ջապատառներով, կ'ուզեն որ Քէրքիւք իրենց մայրաքաղաքը դառնայ: Մթնոլորտը ծանր է եւ Թուրքիան ալ կ'օգտագործէ Թիւրքմէն ճակատը, (Թրքամէտ չարժում մը) զոր կը ֆինանսաւորէ, պատրակատմ ստեղծելու համար եւ վնասելու Իրաքի Քիւրտերուն: Մուսուլի մէջ, Տիգրիսը քաղաքը երկուքի կը բաժնէ: Արեւմուտքը, առաւելաբար, արաբ է, ճախը՝ քիւրտ է: Կառավարիչը Արաբ է, կցորդը Քիւրտ է: Քիւրտերը պարտին հրաժարիլ Մուսուլի վրայ իրենց պահանջներէն, նոյնիսկ մասնակի, ձեռք ձգելու համար Քէրքիւքը:

Ամերիկացիներուն համար, Ս. Հիւսէյնի ձերբակալութիւնը քաղաքական կրեւոր յաջողութիւն մըն էր: Պուշի դիրքն ալ աւելի բարելաւուած է: Լիբիա կը հրաժարի զանգուածային բնաջնջման զէնքերէ, Իրան կ'ընդունի հիւլէական կայաններու քննութիւնը, Սուրիա զիջումէ զիջում կ'երթայ: Պէտք է նաեւ երկու իրողութիւնները չանտեսել: Երբեք, պատերազմական այսքան կղզիացած չէին: կը թուի, որ այս մարդին մէջ, ամերիկեան ռազմավարութիւնը (նախ՝ Իրաք) յաջողած է: Բայց, երբեք, հանրութեան առջեւ, Ամերիկացիք այսքան անժողովրդական չեն եղած մահմեդական աշխարհին մէջ: Պուշի քաղաքականութիւնը կը լարէ մթնոլորտը եւ միաժամանակ կերկու տայ ահաբեկչութեան, որու դէմ կ'ուզէ պայքարիլ:

Ոչինչ կրնայ վերջ դնել պայքարող իսլամապաշտութեան, ոչ Իսրայէլ – Պաղեստին հարցին կարգադրութիւնը, ոչ ալ ԱՄՆ-ու դիրքին որեւէ փոփոխութիւն:

ԵՒՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Գաշանի Հ. Իսահակեան մանուճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Եւրօ Օր. Միրէյ Ակոնեանէ Վարդգէս Տակաոեանի յիշատակին: 200 Եւրօ Օր. Ռոզ Պասմաճեանէ, 175 Եւրօ Տիկին Ազատուհի Պօղոսեան Ժահտիէ, 76 Եւրօ Տիկին Անահիտ Ռէյէ:

***

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի Նայիրի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է ննջեցեալ ընկերուհիներու հոգեհանգստեան առթիւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները:

Տէր – Մեսրոպեան ընտանիքէ 100 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Ալանեանէ 60 Եւրօ, Պր. Ժիրայր Տէրտէրեանէ, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Սարաճեանէ, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Տէմիրճեանէ, Օր. Արաքսի Գարանֆիլեանէ 50-ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Գասքասեանէ, եւ Տէրտէրեանէ 40-ական Եւրօ, Տիկին Գոհարիկ Ղազարեանէ, Տէր եւ Տիկին Պօյաճեանէ, Տէր եւ Տիկին Տէօ Լուգակիչ Գազերեան ընտանիքէ, Պր. Էմմօն Սարաճեանէ, Տէր եւ Տիկին Ժագ Սարաճեանէ 30-ական Եւրօ, Տիկին Թամարա Ալանեանէ, Տիկին Մարի Գիլիճեանէ, Տիկին Թագուհի Պեհիկեանէ, Տէր եւ Տիկին Հայկ Ամէմեանէ, Տօրումեան ընտանիքէ, Օր. Ժօէլ Սարաճեանէ, Տէր եւ Տիկին Իդրապեանէ 20-ական Եւրօ, Տիկիններու խումբէ մը 60 Եւրօ, Տիկին Ազատուհի Տէր – Վարդանեանէ 10 Եւրօ:

(Շար.)

Date à retenir

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise un
G A L A
AU PROFIT DE SES ECOLES
Samedi 13 mars
au PACI d'Issy-les-Moulineaux

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 14
MERCREDI
14 JANVIER
2004

LE NUMERO: 1 €

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·857 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 79e ANNEE — N° 20·857

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 12 / 13)

ՀԱՅ ՉԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԲԱՔՈՒ ՄԵԿՆԱԾ

ՕԹԱՆ–ի «Գործընկերութիւն յանուն խաղաղութեան» զօրավարժութիւններուն ծրագրաւորումին մասնակցելու համար երկու հայ սպաներ՝ գնդապետ Մուրատ Իսախանեան, փոխ – գնդապետ Ալպէր Պաղտասեան եւ թարգման մը մեկնած են Բաքու: Անցեալ տարի ՕԹԱՆ–ի զօրավարժութիւնները տեղի ունեցած էին Յունիս 16 – 27 Երեւանի մէջ, իսկ նախանցեալ տարի Վրաստան:

Ներկայիս Ազրբեջան մեկնած հայկական պատուիրակութեան ղեկավարն է Մ. Իսախանեան որ 2003–ի զօրաւորձերուն նախագահներէն էր:

Հայկական պատուիրակութիւնը Բաքու մեկնած է Պոլսոյ ճամբով. բայց իրենց օդանաւը երկու ժամ յապաղումով մեկնած ըլլալով, անոնք Բաքու կը հասնէին Յունուար 13, երեքշաբթի երեկոյեան միայն:

Յունուար 12–ին Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարութիւնը հաղորդագրութիւն մը հրապարակած է, ըսելու համար թէ հայկական կողմը զօրավարժութեան կազմակերպիչներուն տեղեկացուցած է երկու հայ սպաներու եւ իրենց թարգմանին Բաքու մեկնումը:

*
**

ԳԻՒՄՐիի ՄԷՋ ԴՊՐՈՑի ԲԱՑՈՒՄ

Գիւմրիի «Հայաստան» հիմնադրամին միջոցներով կառուցուած թիւ 32 դպրոցին պաշտօնական բացումը տեղի ունեցած է Յունուար 12–ին: 380 աշակերտի տեղով դպրոցը կը կրէ վիպագիր Րաֆֆիի անունը: Բացումին ներկայ գտնուած են հիմնադրամին նախագահը Նաիրա Մելքումեան, քաղաքային իշխանութեան ներկայացուցիչներ:

*
**

ՋՈՒԹԱԿԻՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Իտալացի վարպետ Անտրէա Կուարնէրիի 1685–ին չինած թաւջուժակը Հայաստանի Ուկրանիոյ դեսպան Ա. Խաչատրեանի կողմէ յանձնուած է Մշակոյթի նախարարութեան: Ջութակը հազուագիւտ նուագարաններու պետական հաւաքածոյին համար գնուած է 2 հազար ռուբլիի, Մոսկուայի մէջ: 1982–ին անյատակացուած էր միջազգային մրցում – ներու դափնեկիր Սուրէն Բագրատունիին: Անոր կինը Նինա Խոման 1996–ի ջութակը տարած էր Լվով համերգի, այն օրուընէ ի վեր ալ նուագարանը հոն մնացած էր: Տարիներ չարունակ Ուկրանիոյ պետական մարմինները արտօնութիւն չէին տար որ ջութակը Հայաստան վերադարձուէր, հակառակ բազմաթիւ դիմումներու:

Մշակոյթի փոխ – նախարար Կ. Աբրահամեան ըսած է թէ 1997–էն ի վեր հազուագիւտ աղեղնաւոր նուագարաններու հաւաքածոյի չորս ուրիշ նմոյշներ ալ վերադարձուած են ՀԱՊ–ի երկիրներէ, Գերմանիայէն եւ Անգլիայէն: Ներկայիս քանի մը մշակութային իրեր ալ կը գտնուին Լիբանան, ուրկէ անոնց վերադարձին ուղղութեամբ աշխատանք կը տարուի:

*
**

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԹԷՆԻՍԻ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սիտնէյի մէջ սկսած է թէնիս «Ափտաս» բաժակի մրցաշարը: Առաջին փուլին հայ մարզիկները անյաղող ելոյթներ ունեցած են: Սարգիս Սարգսեան 4 – 6, 2 – 6 արդիւնքով պարտուած է աւստրալիացի Լ. Հիւիթէն, պուլկարահայ Մ. Մալեվա – Պէրպէրեան 0 – 6, 0 – 6 պարտուած է սպանուհի Գ. Մարթինեսէն, իսկ Զուիցերիայէն Մարի – Գայեանէ Միքայէլեան 1 – 6, 1 – 6 պարտուած է էնտոնէպիացի Տ. Սուգարնոյէն:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՐ. ՊԱՅՐՈՒ, ԻՒ – ՏԷ – ԷՖ–ի պարագլուխը, յայտարարեց թէ չընտրային ընտրութեան համար, որոշած է ներկայանալ ժիւրոնտի նահանգին մէջ, այսինքն՝ Ա. Ժիւփիէի բերդին: Տրամաբանութեամբ պէտք է նախընտրէր ի՛ր նահանգը՝ Փիրէնէ – Ատլանթիք, բայց ուզեց քաղաքական ընոյթ տալ իր որոշումին: Ժիւրոնտի մէջ, պարտի պայքարիլ Ժիւփիէի կողմնակիցի՝ Մարի–Էլէն Տէ վի՛կոյի պլիաւորած ցանկին եւ ընկերվարական ցանկին դէմ, որու պլուխն է Ալէն Ռուսէ: Ժիւփէ կը ցաւի որ չեն յաջողած միութեան մը համաձայնիլ:

ՌՈՒՍԱՏԱՆի 1999–ին գործուած երեք ոճրափորձերուն երկու հեղինակներըը ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուեցան Յունուար 12–ին ու նաեւ չորս միլիոն ռուբլիի հատուցման վճարումի մը գոհերու ընտանիքներուն: Դատական նիստը տեղի ունեցած է գոնվակ: Դատապարտեալները Կովկասի են, կարաչաեւօ – Չերկեսիայի չընչնէն, Չէչէնիոյ կից փոքրիկ հանրապետութիւն մը: Ոճրափորձերը գործուած էին Մոսկուա եւ Վոլգոդոնսկ բնակութեան յատկացուած չէնքերու դէմ: Վճիռը չվերցուց, սակայն, ակակածները: Ոչինչ կ'ապահովէ որ դատապարտեալները ոճրափորձերու հեղինակներն ըլլան: Մանաւանդ այլախոհ՝ Լեւ Պոնոմարեւի համար, դատարանը գործադրած է Պեսլէնէն եկած հրահանգները եւ վճիռն ալ տրուած է առեղին, այսինքն նախագահական ընտրութեան նախօրեակին:

ՎՐԱՍՏԱՆի նորընտիր նախագահը՝ Սահակաշվիլի վճռած է, կարճ ժամանակի մէջ, նոր դիմագիծ մը ապահովել երկրին, վերջ տալով սեւ չուկային եւ մաֆիային: «Լիպերասիոն»ի թղթակիցը՝ Լորէն Միլօ կը նկարագրէ կացութիւնը (Յունուար 13): Ելմտական նոր նախարարը՝ Զուրաբ Նոգայդելի կ'ըսէ թէ ծախսոտի մաքսանենգութիւնը, որու պատճառաւ Պետութիւնը 45 միլիոն լարի (մէկ Եւրօն կ'արժէ 2,67 լարի) կը կորսընցնէ տարեկան: Կազմակերպուած է 29 հոգիի կոմմէ որոնց եօթը չատ մեծ պռոեր են: Կը թուէ կարդի հրաւիրել այդ գայիտները եւ մինչեւ Յուլիս, կարելի կ'ըլլայ ծխախոտի տուրքերուն 90%–ը ձեռք ձգել: Նոյնն է պարագան քարիւղի եւ ալքոլի համար: Նոր իշխանութեան ուղղութեամբ աշխատանք կը տարուի:

*
**

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԹԷՆԻՍԻ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սիտնէյի մէջ սկսած է թէնիս «Ափտաս» բաժակի մրցաշարը: Առաջին փուլին հայ մարզիկները անյաղող ելոյթներ ունեցած են: Սարգիս Սարգսեան 4 – 6, 2 – 6 արդիւնքով պարտուած է աւստրալիացի Լ. Հիւիթէն, պուլկարահայ Մ. Մալեվա – Պէրպէրեան 0 – 6, 0 – 6 պարտուած է սպանուհի Գ. Մարթինեսէն, իսկ Զուիցերիայէն Մարի – Գայեանէ Միքայէլեան 1 – 6, 1 – 6 պարտուած է էնտոնէպիացի Տ. Սուգարնոյէն:

Նուիթիւնը լաւատես է: Միացեալ – Նահանգները, որոնք կ'ուզեն կայունացնել Վրաստանը Բաքու – Թիֆլիս – Ճէյհան նաւթատարին ապահովութեան համար, չատ կարեւոր նիւթական օժանդակութիւն մը խոստացած են: Ան կրնայ 39 միլիոն Եւրօ տուրքի հասոյթ ապահովել պետութեան:

ՓԱՌԻՍՏԱՆ ձերբակալուած, եւ 6 ամսուան բանտարկութեան դատապարտուած «Լիբերէյշն» շաբաթաթերթի երկու թղթակիցները, ի վերջոյ ազատ արձակուեցան եւ Ֆրանսա վերադարձան: Հաւանական կը նկատուի որ Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարին հեռաձգնային խօսակցութիւնը Փաքիստանի իր պաշտօնակիցին հետ եւ «Առանց սահմանի թղթակից»–ներու դիմումները իրենց դերը խաղացած են: Երկու լրագրողները ձերբակալուած էին, որովհետեւ արգիլուած գօտի մը կը դանուէին, առանց արտօնութեան:

ՁԱՄԲՈՒ ԱՐԿԱԾՆԵՐՈՒ հետեւանքով մեռելներու եւ վիրաւորներու թիւը նահանջած է 2003–ին, բաղդատմամբ նախորդ տարուան: Ֆրանսա այլեւս մրցանիչ չի կոտրեր այդ ուղղութեամբ Եւրոպայի երկիրներու մէջ: Կը թուի որ խոհեմութեան կոչերը եւ ոստիկանին վախը դեր խաղացած են: 2003–ի մեռելներու թիւը 5732 եղած է, այսինքն 20,9% նուազ քան 2002–ին: Վերջերս հաստատուած ռատարներն ալ նոր ազդարարութիւն մըն են, թէեւ դժգոհներ ալ կան:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ, ամէն օր կը բախտանան Պուշի դէմ լոյս տեսնող հատորները, որոնց խորագիրներն իսկ շատ խօսուն են, օրինակ՝ «Զանճրացա՞ծ էք», «Ճ. Պուշի սուտերը», «Սուտեր եւ ստախօսները կը ստեն», եւ այլն, եւ այլն եւ մեծաքանակ կը ծախուին:

ՊՈՒՇԻ ելմտական նախկին նախարարին՝ Փօլ Օ'Նէյլի համաձայն, Պուշ 2001 Յունուարէն իսկ կ'ուզէր յարձակիլ Իրաքի վրայ, համոզուած ըլլալով որ «Ս. Հիւսէյն յանձնարարելի մէկը չէ եւ պէտք է մեկնի»:

ԻՍՐԱՑԷԼի նախագահը՝ Մոշէ Քացաւ Սուրիոյ նախագահը՝ Պաշար ալ – Ասատը հրաւիրեց, բայց, այս վերջինը մերժեց հրաւէրը: Մինաց որ Իսրայէլի նախագահը որեւէ իշխանութիւն չունի եւ հրաւէրը խորհրդանշական ընոյթ ունի:

ՎԱՏԻԿԱՆի մօտ դիւանագիտական մարմնի ներկայացուցիչներուն առջեւ, Յունուար 12–ին, Յովհ. Պօղոս Բ. չեչտած է թէ 2004–ին, միջազգային հաւատքականութիւնը պարտի աւելի յանձնառու ըլլալ: Անդրադարձած է չորս կէտերու՝ զօրակցութիւն Իրաքի, Իսրայէլ – Պաղեստին հարցին, ՄԱԿ–ի դերին եւ անհրաժեշտ աշխարհականութիւնը լաւ հասկցուի:

ՊԱՂՏԱՏԻ հիւսիսը, Յունուար 11–ին, իրաքցի եօթը դողեր սպաննուած են Ամերիկացիներուն կողմէ փոխանակուած հրացանաձգութեան մը ընթացքին: Ըստ ամերիկեան բանակին, Ամերիկացիք կը փորձէին ձերբակալել եւ երբ թիրախ եղած են կրակոցներու, հակազդած են:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ Ա. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ ՓԱՐԻԶ ԺԱՄԱՆԵՑ

Ֆրանսայի Հայաստանի դեսպանատունը կը հաղորդէ որ Յունուար 14 – 17 պաշտօնական այցով եւ Վերակոյտի նախագահ Քրիսթիան Փոնսըլէի հրաւէրով Փարիզ կը գտնուի Արթիւր Պաղտասարեան:

Ազգային ժողովի նախագահը հանդիպումներ կ'ունենայ Ազգային ժողովի նախագահ՝ Ժան – Լուի Տըպրէի (14 Յունուար, ժամը 17), Վերակոյտի նախագահ՝ Քրիսթիան Փոնսըլէի (14 Յունուար, ժամը 20·30), Խորհրդարանի հետ յարաբերութիւններու ենթանախարար եւ կառավարութեան բանբեր՝ Ժան – Ֆրանսուա Կոփէի եւ Ֆրանսախօսութեան Միջազգային Կազմակերպութեան ղեկավար՝ Ա. Տիուֆի (16 Յունուար ժամը 16) հետ:

Յունուար 16, ժամը 10·30–ին, Ազգային ժողովի նախագահը ծաղկեպսակ կը դնէ Հայոց ցեղասպանութեան զոհերու յիշատակը խորհրդանշող կոմիտասի յուշարձանին:

Նոյն իրիկունը, ժամը 18–ին, Դեսպանատան մէջ, Ա. Պաղտասարեան հանդիպում կ'ունենայ Ֆրանսահայ լրագրողներու հետ եւ ժամը 18·30–ին ալ Ֆրանսահայ գաղութի ներկայացուցիչներուն:

Յունուար 17–ին, Ազգային ժողովի նախագահը Մարսէյլ կը գտնուի:

ՄԱՄՈՒԼ

PARCOURS D'ARMENIE

Վալ տը Մառնի Ընդհանուր խորհուրդին ամառթերթը Յունուարի թիւին (199) մէջ երկու էջ նուիրած է Հայաստանի: Էվա Լաքոսթ ամփոփ պիծերով կու տայ չընկնին 25 հազար հայ բնակիչներուն անցած ճամբան ու ներկան: Կը յիշէ հազարամեայ իրենց հայրենիքէն աքսորը, Ֆրանսա հաստատուելու դժուար, տարիները, Նանսիենան անցագիրները, Սէֆորվիլի, Վիթրիի հայկական անուններով վաճառատուները:

Որպէս աքսորեալի տիպար, կը յիշէ Վիլժուիֆէն Ժորժ Յակոբեանի ծնողքին պարագան: Անոնք խաղողի որթ մը բերած են իրենց հետ ու անոր ճիւղերով չինուած կանաչ հովանոցին տակ Ժ. Յակոբեան կը խօսի Ֆրանս – Արմէնի ընկերակցութեան մասին որուն հիմնադիր նախագահն է ինք, 1995–ին Փօլ Կիրօ հոգերեւժարանին մէջ կոմիտասի կիսանդրիին բացումին, անոր Փարիզի արձանին մասին:

Յօդուածը յիշած է տակաւին Միսաք Մանուչեանը, Ֆրանսայի կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչումը, Ժանթիլիի, Արքէօյի, Գաշանի, Ալֆորվիլի մէջ հայկական կարեւոր համայնքներու հաստատումը, եւ այլն:

ԻՐԱՆի պերպոյն Առաջնորդը՝ Այաթոլա Խամէնէյ մերժած է մեղադրել ծագած տագնապին մէջ, որ հետեւանք էր Սահմանադրութեան Պահապաններու Խորհուրդին (պահպանողական) 2033 թեկնածուներու մերժումին փետրուար 20–ի ընտրութեան: Խոթամիի եղբայրն ալ, որ մերժուածներու կարգին է, կ'ըսէ թէ Իրանի խորհրդարանական պատմութեան մեծագոյն մերժումն է:

ԺԽՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲԵՌՆԱԿԻՐ ԵՐԱԽԱՆԵՐԸ

Հայաստանի լուսանցքայիններուն յատուկ հասատատութիւններուն մասին զրոյցները մեծ մասով կարելի չէ կարդալ առանց սրտի ճմլումի: Նեղ միջոցներով հազար տեսակ մեծ ու աւելի մեծ կարկըտաններ ճարելու պարտաւոր պետութեան կարելիութիւնները հապիւ էականը տրամադրելու կը բաւեն ու որբեր, հաշմանդամներ, անօք ծերունիներ, յանցաւոր պատանիներ իրենց գոնուած հասատատութիւններուն մէջ կը մղուին քիչով պոհանալու: Այդ վիճակը, պարզ է որ նոր բարդութիւններու, անթաղճալի տուեալներու ծնունդ կու տայ:

Չկա՞ն բացառութիւններ. «կա՛ն» կ'ըսէ Արմինէ Օհանեան («Հայկական ժամանակ», Նոյեմբեր 29): Ան լման էջով մը նկարագրած է վարդաշէնի կրթական համալիրը որ դժբախտութեան պայմաններու մէջ, դրական օրինակ ըլլալու ճարը դտած է:

Պատանեկան տուն մըն է այդ կրթարանը: Խորհրդային օրերուն հիմնուած կալանավայր – ուսումնարանին վրայ յաջորդաբար կատարուած պատուաստ մը որ այսօր տունի, ընտանիքի բնոյթով կը պատսպարէ 80 – 85 երախայ: Նախապէս հոն կը տարուէին մինչեւ 16 տարեկան օրինազանցները: Խորհրդային կարգերու օրով անոնք չէին դատապարտուեր, սահման չկար, որպէս խոտան, կը մեկուսացուէին: Ու յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ յաճախ անոնց բաժին հանուած կեանքը աւելի տաժանելի էր, քան չափահասներու բանտերը:

Վարդաշէնի կրթարանը 1996-ին մանչերու մեկուսարանին բարեփոխութեամբ ձեռք ձգուած հաստատութիւն է: Երբ կանոնադրութեամբ յայտարարուած է թէ բաց հաստատութիւն պիտի ըլլայ, մանկավարժ ու իրաւապահ, նաեւ ամբողջ հանրութիւնը դէմ եղած է, ապահովաբար ապրուած տասնամեակներու չափանիշերուն ազդեցութեան տակ: Սակայն, ինչպէս կը յիշեցնէ Ա. Օհանեան, 1996-ին, Հայաստան ՄԱԿ-ի Երախաներու իրաւունքներուն պաշտպանութեան օրինքը ընդունած երկիր էր ու կարելի չէր հին ձեւերով չարունակել: Արդարեւ, երկաթէ ճաղերով, փակ դարպասով, ծեծով, ծըծողքին հետ ամիսը միայն անդամ մը տեսակցելու իրաւունքով նախկին հաստատութեան տեղ, այսօր կայ բաց, թափանցիկ, ազատ համալիր մը: Հոն օրինապանց պատանիներէն զատ կ'ապրին անչափահասներ որոնք ծնողական խնամքէ, հսկողութենէ զրկուած են, մուրացիկ են, թափառական, զբոսցէն եւ մնացած: Կան իրենց ընտանիքին մէջ բռնութիւն կրածներ: Երախաներ որոնք Հայաստանի մէջ տակաւին ընդհանուր առմամբ «վտանգաւոր» կը համարուին, մինչ քաղաքակիրթ աշխարհը զանոնք «վտանգի ենթակայ» կը նկատէ: Այդ երախաները մեղաւոր չեն աչք բացած ըլլալով խաո, ծոյլ, յանցաւոր, հոգեպէս հիւանդ մարդոց ընտանիքներուն մէջ: Բայց, որպէսզի վաղը իրենց ապրելիք ընկերութեան պիտանի անդամներ ըլլան, անհրաժեշտ է որ ընտանեկան բացասական չրջանակը փոխարինուի քանոնն պայմաններով:

Ինչպէս կը բացատրէ տնօրէնուհին՝ Լարիսա Սարգսեան, հաստատութիւնը չատ բան կը պարտի «Առանց սահմանի բժիշկներ» Ֆրանսական կազմակերպութեան: Անոնք վեց տարուան ծրագիր մը կիրարկած են ու քանի մը ամիսէն պէտք է մեկնին: Լ. Սարգսեան դնահատելով հանդերձ անոնց նիւթական օժանդակութիւնը, կը չեշտէ թէ Ֆրանսացիներուն չնորհիւ իրենց մտայնութիւնը փոխուած է: Սկսած են յարգել երախան. անոր մէջ նչմարել անհատականութիւնը, մտիկ ընել յայտնած կարծիքը: Հոն չկայ ծեծ, բայց կան պատիժներ: Կայ նաեւ լաւ վարքը քաջալերելու համակարգ. չնորհակալագիր, նուէր, եւ այլն:

Շնորհիւ Ֆրանսական կազմակերպութեան ուշադիր կեցուածքին, կը յարգբերին առողջապահական ու մաքրութեան կանոնները: Կայ մնայուն տաք եւ պաղ ջուր, լուացքի ինքնաշխատ մեքենաներ: Շաբաթը չորս անդամ մսեղէն կը տրուի, ամէն օր բանջարեղէն, պտուղ ուտելը սովորական է: Ամէն մէկ երախայ ամիսը 504 դրամ կ'արժէ պետութեան: Սակայն, չատ բաներ հարկաւոր են տակաւին. մանաւանդ հին կ'երազէ ընտանեկան բոյնի վայել կահ – կարասի, բազմոցներ, դղեակային նոր սեղան – աթոռներ, նոր հեռատեսիլներ, ձմեռնապրիչներ, եւ այլն:

Որքան ալ չարմար ըլլան կրթարանին պայմանները, երախաները մշտապէս հոն պահելու ոչ մէկ մատդրութիւն կայ: Եթէ կարելի է առանց երախան վտանգելու զայն վերադարձնել ընտանիքին գիրկը, կը վերադարձնեն: Երբեմն ալ ծնողքը կը խնդրէ երախային վերադարձը: Կան նաեւ ընտանիք – զաւակ կապը խզուած օրինակներ. երախաներ որոնք կը մերժեն իրենց ընտանիքը, կամ ընտանիքներ՝ իրենց երախան: Ստեղծուած հոգեբանական, ընկերային խոմբերը անհրաժեշտ կը նպաստաւոր կ'ըլլան աշխատելու ծնողքներու հետ. կ'աշխատին վերստին արձնդնելու անոնց ծնողական զգացումները, յիչեցնելու իրենց պարտականութիւնները: Կան պարագաներ ուր ծնողները այնքան լուրջ վտանգ կը ներկայացնեն երախային համար որ զինքը տուն կը տանին միայն դաստիարակի մը ընկերակցութեամբ: Գլխաւոր նպատակը միշտ երախային իր ընտանիքին հետ կապը վերկենդանացնել է: Ֆրանսացիները նոյնիսկ ճամբու դրամը կու տան այն երախաներուն որոնք մարզերէն եկած են ու ամիսը երկու անդամ արտօնութիւն ունին տուն վերադառնալու:

Երախայ – ընտանիք կապին նախանձախնդրութեան որպէս օրինակ կը տրուի Գեղարքունիքի կարմիր գիւղէն երկու տղոց պարագան: Անոնց մայրը զոհուած է Աբխազիա, յայտնապէս, առանց հասցէ եւ այլն ձգելու. զբոսցը փնտռած ու գտած է անոնց հօրաքոյրը, անոնց մինչեւ կապը վերահաստատած, որպէսզի երկու եղբայր երթալիք տուն ունենան:

Յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ կան «տարած – եա բերածներ»: Այդպէս եղած է դիմերեկ մօր մը զաւակներուն պարագան: Այդ մայրը զոհած ու կրթարանէն առած, տուն տարած է չորս զաւակները: Յետոյ, չկարենալով խնամել զանոնք, նորէն եա բերած է, այս անդամ չորսի փոխարէն հինգ երախայ:

Մանաւանդ անդրադարձ եղած է Լիլիթին որ 80 սաներէն 33 աղջիկներուն մէկն է ու «ամենադժուարը» ըլլալու համբաւնի: Ծնունդէն անմիջապէս եաք յանձնուած է մանկատուն. ընտանիք մը զինք որդեգրած է, յետոյ եա տարած: Երկրորդ անդամ տուն առաջնորդուած է, սակայն, «մայրը»ը անոր վարքէն դժգոհ միշտ կրկնած է իրեն թէ պարապ տեղը տուն բերած է զինք. օր մըն ալ կրկին եա տարած է կրթարան: Նման վերաբերումով ի՞նչ արդիւնք ձեռք կը ձգուէր: Բնական է որ աղջնակը անհանդարտ, յարձակունակ տիպարի մը վերածուած է, որուն հետ լեզու չեն գտներ ո՛չ դաստիարակները, ո՛չ ալ իր տարեկիցները: Ֆրանսացի մասնագէտներն անդամ չեն կրցած աշխատիլ անոր հետ:

Երախաներուն նիւթով զբաղած այս էջը բաւական դաղափար կու տայ նաեւ մեծերու – ծնողք, որդեգրող – ընթացքին, պայմաններուն, մտայնութիւններուն մասին: Ինչպէս ամէն տեղ, Հայաստանի մէջ ալ կեանքի դժուարութեան, զայն յաղթահարելու մեծերու անկարողութեան գինը կը վճարեն անչափահասները: Այս պատկերին մէջ ամէնէն անհասկընալին ու քննադատելին որդեգրող անպատասխանատուներու ընթացքն է: Ի՞նչպէս բացատրել վարմունքը մարդոց որոնք կ'որդեգրեն, յետոյ օր մըն ալ այս կամ այն պատճառով եա, մանկատուն կը տանին իրենց որդեգիրը: Ձիշդ այնպէս, ինչպէս սխալ ընտրուած ապրանք մը: Կարծէք երախան անշունչ կարասի մը, կամ պադ մը կօշիկ ըլլար: Այս պարագաներուն մէջ կայ որդեգրելու թեկնածուներուն մասին կատարուած քննութեան հարցն ալ: Պահանջուած բծախնդրութեամբ կը կատարուի՞ ան, նկատի կ'առնուին որդեգրելու իսկական դրդապատճառները, թէ միայն նիւթական մակարդակը: Այնչուչա, հասկնալի է որ անտէր երախայի մը տուն մը, ծնողք մը տալու մղումը ամէնէն ծանր կշռոյն է ու կրնայ որոշ բաներ անտեսումի մատնել, սակայն, օրինակները բաւական են ըսելու որ մանրակրկիտ քննութիւնը կենսական է, եթէ առաջին նպատակը երախային բարիքն է:

Յօդուածին նիւթը երախաներու դէմբախտութիւնները ըլլալով հանդերձ, նըկարագրուած կրթարանին նման հաստատութիւններու դոյութիւնը գոհացնող պարագայ է: Պատասխանատուներուն դիտակից, նուիրեալ աշխատանքը որոշ ապահովութիւն մը կը ներչնչէ թէ Ֆրանսացիներուն մեկնումէն եաքն ալ բան պիտի չփոխուի:

Ցաւը այն է որ երկրին այդ մարզի հաստատութիւններուն բոլորը նոյն յատկանիշերը չունին: Ա. Օհանեան յօդուածին վերջին մասին մէջ համեմատական մը կ'ընէ Նուպարաչէնի կրթարանին հետ. կ'ըսէ թէ հոն «զօրանոցային պատժիչ ռեժիմ» կայ: Աւելի՛ն. «տնօրէնի կամքով ոչ մի միջազգային կազմակերպութիւն այնտեղ ոտք չի դնում»: Բայց կան նաեւ համակրելի հիւանդապահներ, ընկերաններ, 16 հազար դրամով (չուրջ 25 տոլար) 40 երախայի հսկող դիչերային դաստիարակներ:

Ինչպէս կ'եզրակացնէ յօդուածագիրը, կարեւորը այն է որ աղքատ, անտէր երախան հաւանական չարագործ, յանցաւոր չնկատուի, այլ զոհ մը որ կարօտ է չափահասներու եւ հանրութեան աջակցութեան, որպէսզի փրաւահատասար քաղաքացի դառնալու առիթը ունենայ ինք եւս ու վաղը մանկատուն յանձնուած երախաներու թիւը աւելի նուազ ըլլայ:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ԾՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԵԹԷ ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԸԼԼԱՅԻ...

Ահաւասիկ հարցում մը, որուն պատասխանը չատ յստակ է ինծի համար:

– Ես ուսուցիչ կրնա՞յի՛ ըլլալ:

– Ո՛չ, ես ուսուցիչ չէի կրնար ըլլալ:

Կեանքիս մէջ հարիւր անդամ ես ինծի ուղղած եմ այս հարցումը եւ հարիւր անդամ ալ տուած եմ նոյն պատասխանը: Ո՛չ: Ես ուսուցիչ չեմ կրնար ըլլալ, որովհետեւ ես բացարձակապէս չունիմ այն դլխաւոր յատկութիւնը զոր ամէն ուսուցիչ պէտք է ունենայ. համբերութիւն, դիմացկունութիւն անհասկացողութեան կամ ծուլութեան նկատմամբ հանդուրժողականութիւնը, նոյն բանը անձանձրոյթ կերպով քանի անդամ ըսելու յամառութիւն եւ կամք: Ես այս յատկութիւնը չունիմ, ուստի չէի կրնար ուսուցչադործել: Երիտասարդութեանս չրջանին քանի անդամներ առաջարկեցին որ ուսուցչադործեմ, դպրոցի մը մէջ ուսուցիչի պաշտօն ստանձնեմ, միշտ մերժեցի: Այսօր ալ չատեր կ'ըսեն որ ես լաւ ուսուցիչ մը կրնայի ըլլալ, չեմ հաւատար:

Դժուար չէ երեւակայել: Ահաւասիկ դիմացս աշակերտ մը կայ: Ես կը խօսիմ օրուան նիւթին մասին, բայց յանկարծ կ'անդրադառնամ որ աշակերտը ուրիշ բանի մասին կը մտածէ, չի հետեւիր իմ ըսածներուս: Աչիկս յուսահատ կ'ընդդիմս: Կը զարմանամ: Սա աշակերտը ինչո՞ւ հետաքրքրական չի գտներ այս նիւթը, հակառակ որ ես այնքան հետաքրքրական կը գտնեմ զայն: Եթէ հետաքրքրական գտնէր, կարելի՞ էր որ ուրիշ բանի մասին մտածէր սա պահուն, ակնոյ չատր ինծի:

Եթէ ուսուցիչ ըլլայի, երբեք պիտի աշակերտը մէկ անդամէն կ'ընկալէ ու կը սորվի այն ինչ որ ըսի իրեն քիչ առաջ, կամ երէկ, կամ տասը օր առաջ: Ի՞նչ յուսահատութիւն՝ տեսնել որ աշակերտը չի գիտեր, օրինակ, թէ ո՞րն է Մեծարենցին ամենադեղեցիկ բանաստեղծութիւնը, հակառակ որ անցեալ չաբաթ խօսած էի այդ մասին:

Եթէ ուսուցիչ ըլլայի, երբեք պիտի չկարենայի հանդուրժել աշակերտիս տըդիտութեան, կամ անգիտութեան: Աչխարհի բոլոր ուսուցիչները կրնան խնդալ վրաս, բայց ես եթէ ուսուցիչ ըլլայի, պիտի կարծէի որ աշակերտն ալ այնքան բան դիտէ, կամ դիտնալու է, որքան ես դիտեմ: Բնաւ պիտի չմտածէի թէ աշակերտը հոն նստած է որպէսզի փարատէ իր տգիտութիւնը, որպէսզի բան սորվի:

Եթէ ուսուցիչ ըլլայի, պիտի կարծէի որ աշակերտները խելացի արարածներ են որոնք չատ լաւ կը հասկնան այն ինչ որ կը բացատրուի իրենց: Պիտի կարծէի որ անոնք մէկ բան միայն կը ցանկան: Կարելի չափով օգտուիլ իրենց դասերէն, չատ բան սորվիլ մէկ ժամուան դասանդութեան մը ընթացքին: Ի՞նչ պիտի ղդայի եթէ աշակերտ մը ինծի ղգացնէր թէ դոյդն իսկ կարեւորութիւն չէր տար իմ ըսածներուս ու կը սպասէր որ ժամ առաջ զանդակը հնչէր ու ես դուրս ելլէի դասարանէն:

Եթէ ուսուցիչ ըլլայի, չատ պիտի տառապէի եթէ տեսնէի որ աշակերտ մը անգիր սորված է իր դասը եւ թութակի մը նման կ'արտասանէ իր սորվածը, յայտնի դարճնելով որ ինք իսկ չի հասկնար ինչ որ կը պատմէ: Պիտի հանդուրժէի՞ որ աշակերտ մը սորվի բան մը զոր չէ հասկցած եւ զոր պիտի մոռնայ երկու օր վերջ:

Բայց եթէ ուսուցիչ ըլլայի, չատ պիտի տառապէի նոյն բանը երկու կամ երեք անդամ կրկնելով: Անպայման բնաւ պիտի չյիշէի թէ ես ալ ինչպիսի աշակերտ մը եղած էի դպրոցական չրջանիս, թէ ինչպէս երբեմն կը դժուարանայի սորվելու այն ինչ որ ուսուցիչը կը կրկնէր չարունակ, մանաւանդ եթէ ես այդ դասը չէի սիրեր: Աչակերտ մը կրնա՞յ հաւատարապէս սիրել բոլոր դասերը: Կրնա՞յ աչխարհագրութիւնը այնքան սիրել որքան կը սիրէ դրականութիւնը, կամ կրնա՞յ պատմութիւնը այնքան սիրել որքան կը սիրէ թուաբանութիւնը: Կամ, աւելի առաջ երթալով, աշակերտ մը կրնա՞յ դասը այնքան սիրել որքան կը սիրէ խաղը, զուարճութիւնը: Եթէ ես ուսուցիչ ըլլայի, պիտի կարծէի որ, կամ պիտի ուզէի որ, աշակերտը ամէնէն չատ սիրէր այն դասը զոր ես պիտի դասաւանդէի:

Բայց ուրիչ ի՛նչ դժուարութիւններ պիտի ունենայի եթէ ուսուցիչ ըլլայի: Ես ի՞նչպէս տկար թիւ մը պիտի տայի աշակերտի մը, եթէ կը սիրէի այդ աշակերտը, կամ եթէ կը մտածէի որ այդ աշակերտը այդ օր դասը չէր կրցած սորվիլ պարզապէս արտաքին արգելքի մը պատճառաւ, կամ թէ պիտի մտածէի որ աշակերտը սորված էր բայց այդ պահուն մոռցած էր չար բախտէն, կամ թէ այդ աշակերտը բոլոր միւս նիւթերը դիտէր, բացի այդ նիւթէն որուն մասին հարցում ուղղած էին: Եթէ ուսուցիչ ըլլայի, թերեւս աշակերտներուս հարցում իսկ ուղղել պիտի չուզէի, վախնալով որ անոնք յուսահատ կ'ընեն զիս:

Չէ՛, ես ուսուցիչ չէի կրնար ըլլալ, որովհետեւ ամէն բանէ առաջ պիտի վախնայի իմ անգիտութենէս կամ որոշ նիւթերու մասին իմ տգիտութենէս: Թերեւս պիտի կարծէի որ կային նիւթեր որոնց մասին աշակերտը ինձմէ աւելին դիտէ եւ կրնայ զիս խայտառակել: Աչակերտը պիտի հասկնա՞ր զիս, եթէ հարցումի մը դիմաց պատասխանէի որ ես այդ հարցումին պատասխանը չեմ դիտեր:

Է՛հ, վերջին հաչուով ես ուսուցիչ չէի կրնար ըլլալ, որովհետեւ հակառակ որ հանդիստ սրտով կրնամ պատասխանել որ ես սա հարցումին պատասխանը չեմ դիտեր, պիտի չհանդուրժէի որ աշակերտը չգիտնար իմ սա կամ նա հարցումիս պատասխանը:

Ռ. Հ.

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆԻ ՀԵՏ

(ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՒՆ ԱՌԹԻՒ)

Մինչեւ 1993 թուականը, ընտանեկան պարագաներէս յաճախ լսած էի Մեսրոպ Սրբազանին մասին սակայն զինք անհատապէս ճանչնալու պատեհութիւնը տակաւին չէի ունեցած: Այդ թուականի Հոկտեմբեր – Նոյեմբերին՝ Կիլիկեան Թեմուրբութեան նուիրուած Սոլսոնի յուշահանդէսը առիթ հանդիսացաւ, սկիզբ դնելով մեր ծանօթացման:

Այսեղ փակագիծ մը բանալով պէտք է խոստովանիմ թէ 1991 – 1995 տարիները յատկանշական տարիներ կը հանդիսանային զինտանիքիս եւ ինծի համար: Արդարեւ, Հայաստանի վերանկախացումէն ետք, երբ կեանքի կոչուեցան դէպի երեւան ուղիղ թռիչքները, փարիզը հանդիսացաւ այդ թռիչքները ապահովող առաջին քաղաքներէն մին: Սփիւռքի զանազան երկիրներէն, մինչեւ իսկ Միջին – Արեւելքէն, ճամբորդ, գործարար, ուխտաւոր կամ պատգամաւոր՝ բոլորը կը ժամանէին Փարիզ, օգտուելու ընձեռուած առիթէն:

Ուստի, մե՛նք նաեւ, ահա թէ ինչպէս ա՛յլ կերպ կ'ըմբռնէինք հայաստանեան օդանաւային թռիչքներուն չնորհած բարիքները:

Անակնկալներով լի անկիւնադարձային այդ շրջանին, մեր երջանկայիշատակ հարազատը տակաւին Կիլիկեան Աթոռի Գարեգին Բ. Վեհափառը չարունակ կը ժամանէր Փարիզ՝ «Լոյսի քաղաք»ը (Վեհափառին որակումը), զանազան առաքելութիւններով: Ան կը փութար Եւրոպայի տարածքին պաշտօնական կարգ մը անձերու կամ յայտնի դէմքերու հետ հանդիպումներ ունենալու, մէկ ընդ մէկ Փարիզի իր ընտանիքի անդամներէն պահ մը կարօտը յագեցնելու եւ յատկապէս օգտուելու Հայաստան մեկնող թռիչքներէն:

Մեր Վեհափառ քեռիին ժամանումին սպասող ամէնէն անհամբեր անձերէն մին ալ ե՛ս կը նկատուէի եւ անոր գալուստով՝ ամենաերջանիկը, որովհետեւ ինծի կը յանձնուէին չարք մը պարտականութիւններ, ինչպէս՝ քարտուղարուհիի փոքրիկ դերը զոր յանձն կ'առնէի ամենայն լրջութեամբ եւ բծախնդրութեամբ: Նման առիթներու էր որ կը ծանօթանայի վեհափառին գաւազանակիր վարդապետներուն եւ վերոյիշեալ այցելու յայտնի դէմքերուն հետ: Ոչ ամէնուն տրուած առանձնաշնորհեալ առիթներ էին եւ ես քալ պիտակիս էի ատոր:

Ահաւասիկ այս կարգին կը դասուէին նաեւ Մեսրոպ Սրբազանին հետ փարիզեան կրկնուող հանդիպումները, որոնք օր ըստ օրէ կ'ամրապնդէին մեր կապերը եւ ահա այսպէս ան կը դառնար մեր ընտանիքի կրօնաւորը երրո՛րդ քեռին (երկրորդը ըլլալով Տաթեւ Սրբազան Սարդիսեանը), ամբողջացնելով կարծէք Սուրբ Երրորդութեան չքմայլին վերջին օղակը:

Բազմիցս կը յիշեմ իր զարմանքը եւ ծիծաղը երբ մտերմիկ շրջանակի մէջ, ոչ պաշտօնական պահերուն խօսքս կ'ուղղէի Վեհափառին տալով անոր պարզապէս «քեռի՛» մակդիրը, ինչպէս նաեւ երբ «մօրաքո՛յր» մակդիրը, երբ դեռ երկուքս ալ՝ քեռազղիկ եւ մօրաքոյր, կը դանուէինք տարիքի այնպիսի առանցքի մը շուրջ որ սերունդի տարբերութիւնը նուազ երեւելի կը թուէր: Մեսրոպ Սրբազան հայացումով կը դիտէր մեզ ու կ'ըսէր. «սա նայեցէք, աչքերուս չեմ հաւատար, ինչպէս մօրաքոյր կը կանչէ զինք...»:

Սարսափած էինք ու չանթահար երբ Մեսրոպ Արք. Փարիզի մէջ ունեցաւ սրտի առաջին տագնապը: Սակայն, չաբաթներ յետոյ յաղթեց վտանգին ու փոխադրեցին զինք Փարիզի հարաւային շրջանը գտնուղ կազդուրման կայան մը: Վայրը բաւական ծանօթ էր ինծի եւ երբ Գարեգին Վեհափառը կրկին Փարիզ կը գտնուէր այդ օրերուն, փափաք յայտնեց անպայման տեսնելու զինք: Ուստի, առաջնորդի իմ դերիս մէջ, ճամբայ ելանք ապաքինող մեր Սրբազան Հայրը տեսնելու: Ժամերը մնացինք մօտը, կատակեցինք, զուարճացանք, բարձր պահելով տրամադրութիւնը:

*1996–էն մեր հանդիպումները չարունակեցինք նաեւ հայրենի հողին վրայ, ուր ինք 1700–ամեակի նշումներուն նախագահ էր: Ի չահ հայրենիքին իր բազմապիսի նպաստներուն համար ամէնուրեք զինք կը գովէին: Անդադար եռուզեռի մէջ էր. պահ մը էջմիածին վանքը, պահ մը Երեւան՝ մէկ կեդրոնէն միւսը, յանկարծ Մուղնի կամ Հոփհոփմէ տաճարին կից Արշակենց տունը ուր հաստատած էր իր կայքերէն մին: Երեկոները յաճա՛խ կ'երեւար էջմիածին, Տաթեւ Սրբազանին «Արամի Այդի» կոչուած հողամասը, ընթրիքի մը չուրջ մեզի այցելելու. մերթ հիւրերով, մերթ առանձին: Կը դիտէի զինք զարմացած, մտածելով թէ ինչպէ՞ս սրտի ծանր տագնապէ եկաք այդ հոգեւորականը անվախ ու կայտառ կը չարունակէ եւ աշխարհիկ հանդիսութեանց նախագահած է Մեսրոպ պատրիարք: Ճատարտ պատարագի հոգեհանդիստ կատարուած է բարերարներուն եւ վառօդապետներ՝ Սիմոն Ամիրա Տատեանի ու Տատեան եւ Արսլան գերդաստաններու ննջեցեալներու յիշատակին: Ճեմ կրօնական արարողութեան ներկաները համախմբուած են Սիրոյ սեղաններու չուրջ: Առաջին առիթիս խօսք առած է Թաղային Խորհուրդի առենապետը՝ Հապիպ Էօզֆըրընճը, որ չնորհակալութիւն յայտնելէ եւթ հրաւիրեալներուն, ներկայացուցած է տարւոյն բացը, որ կը հասնէր 174 միլիառ Թրքական լիրայի: Վարժարանը, ըսած է նաեւ, ունի 247 աշակերտ, որոնք ուսում կը ստանան 25 հոգիէ բաղկացած ուսումնական կազմէ մը: Առենապետը աւելցուցած է որ «Դալարփիւլ» ամսաթերթը, որ կարճ չրջան մը դադրած էր, Հոկտեմբերէն ի վեր կը վերահրատարակուի, տեղեկութիւններ տալով եկեղեցւոյ եւ վարժարանին մասին: Թաղային Խորհուրդի անունով եւ Մեսրոպ պատրիարքի ձեռամբ, յուշանուակներ յանձնուած են նախկին Թաղային Խորհուրդի առենապետին եւ հինգ նախկին Թաղականներու: Գործադրուած է պետրուեսեական յայտագիր մը, «Հուսկ Բանք»ը արտասանած է Մեսրոպ Արք. գնահատելով տարուած աշխատանքը:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՍԱՄԱԹԻՈՑ Անարատ Ճղուխեան վարժարանի մայրապետներէն՝ քոյր Մարթա Ներսէսեան, իր մահկանացուն կնքած է Դեկտեմբեր 21–ին: Ծնած էր Պոլիս 1919–ին եւ որբացած էր փոքր տարիքէն: Ուսումը ստացած էր Սամաթիոյ Անարատ Ճղուխեան վարժարանը, ապա մեկնած էր Հոմս: 1945–ին մայրապետ ձեռնադրուած էր, եւ վերադառնալով Պոլիս, 45 տարի պաշտօնավարած էր Սամաթիոյ Անարատ Ճղուխեան վարժարանը, որպէս մայրապետ – պետ, տնօրէնուհի եւ ուսուցչուհի: Ներկայիս, այլեւս մէկ մայրապետ – քոյր ժորժէթը մնացած է վարժարանը:

***

ԵՇԻԼԳԻԻՂԻ Ս. Սահակեան եկեղեցւոյ մատաղօրհնութիւնը, որ վերջինն էր տարւոյն, տեղի ունեցած է Դեկտեմբեր 21–ին: Շատեր եկած էին իրենց աջակցութիւնը ցոյց տարու համար տեղւոյն Հայոց վարժարանին: Նոր Թաղային Խորհուրդը, գլխաւորութեամբ Հապիպ Էօզֆըրընճիի, յաջողեցաւ դրեթէ ամբողջութեամբ հաւաքել այն գումարը, զոր Թաղականները կ'ակնկալէին հաւասարակշռելու համար վարժարանին 2003 – 2004–ի պիւտճէն: Կրօնականն եւ աշխարհիկ հանդիսութեանց նախագահած է Մեսրոպ պատրիարք: Ճատարտ պատարագի հոգեհանդիստ կատարուած է բարերարներուն եւ վառօդապետներ՝ Սիմոն Ամիրա Տատեանի ու Տատեան եւ Արսլան գերդաստաններու ննջեցեալներու յիշատակին: Ճեմ կրօնական արարողութեան ներկաները համախմբուած են Սիրոյ սեղաններու չուրջ: Առաջին առիթիս խօսք առած է Թաղային Խորհուրդի առենապետը՝ Հապիպ Էօզֆըրընճը, որ չնորհակալութիւն յայտնելէ եւթ հրաւիրեալներուն, ներկայացուցած է տարւոյն բացը, որ կը հասնէր 174 միլիառ Թրքական լիրայի: Վարժարանը, ըսած է նաեւ, ունի 247 աշակերտ, որոնք ուսում կը ստանան 25 հոգիէ բաղկացած ուսումնական կազմէ մը: Առենապետը աւելցուցած է որ «Դալարփիւլ» ամսաթերթը, որ կարճ չրջան մը դադրած էր, Հոկտեմբերէն ի վեր կը վերահրատարակուի, տեղեկութիւններ տալով եկեղեցւոյ եւ վարժարանին մասին: Թաղային Խորհուրդի անունով եւ Մեսրոպ պատրիարքի ձեռամբ, յուշանուակներ յանձնուած են նախկին Թաղային Խորհուրդի առենապետին եւ հինգ նախկին Թաղականներու: Գործադրուած է պետրուեսեական յայտագիր մը, «Հուսկ Բանք»ը արտասանած է Մեսրոպ Արք. գնահատելով տարուած աշխատանքը:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ՍԽՐՈՑ ԵՒ ԱՐԿԱԾԻ ՏՂԱՔԸ

ՎԱՉԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

12

կը հանդիպինք, երբ որ ուզինք, բայց այդ առերեւոյթ լուրջ ու խոհական երիտասարդին վստահութիւնը չարաչար չզրծածելու համար՝ կ'աշխատինք աւելի քան պիտի աշխատինք, եթէ մէկը հսկէր վրանիս:

Մեր ճաշը կը բաղկանար եգիպտացորենի հացէ ու կարմիր բողկէ, զոր կ'ուտէինք ախորժակով: Մեր չհած դրամը աւելի Թոյլ չէր տար: Միակ պերճանքնիս ծխախոտն էր: Հանգիստի ժամերուն կը հանէինք մեր տուփերը, կ'երկննա – յինք թաց ու վախուկ խոտին վրայ, զով չուքին մէջ եւ հասակաւոր ու աշխարհի չարն ու բարին տեսած մարդոց պէս կը փաթթէինք մեր գլանիկները: Ու կարծես թէ ծխախոտի ազդեցութեան տակ մեր չրթները կը բացուէին ու կը խօսակցէինք իրարու բերնէ յափշտակելով խօսքը:

Ինչպէս ինծի ուղղած իր վերջին խօսքերը՝ ինծի յանձնած այդ գումարը պիտի զլլար «Յառաջ» Թերթի իր վերջի՛ն թաժանորդագրութիւնը զոր յանձնեցի ամիս մը յապաղումով:

Կ'ըսուի թէ, անհատի մը հոգին, մահէն քառասուն օր վերջ կը գտնէ խաղաղութեան իր վերջին հանդրուանը:

Երջանկայիշատակ Սրբազան Հայր, վահճանումիդ քառասունքին չեմին, մըշտընջենական հանգիստ խաղաղ, եւ վարձքդ կատա՛ր:

ՌՈԶԻԿ ԹՈՒՇՃԵԱՆ

Հիմա այլեւս քնաւ աշխատանքը չի մխիթարեր պիտ: Լուծը ուսիս կ'երթամ յառաջ, ինչպէս խոշոր ու հաստ գոմէշ մը՝ կառապանին խթանին ցաւէն կը չարժէ իր լայն ու պարարտ գաւակը: Կ'աշխատիմ, որովհետեւ պիտիմ, թէ պարտաւոր եմ աշխատիլ, ինչպէս պիտիմ, թէ պարտաւոր եմ ապրիլ, որովհետեւ գիս ծնած են:

Ա՛հ, վստահ եմ, եթէ ծնելէ առաջ մեզմէ իւրաքանչիւրիս կարելի ըլլար բացատրել կեանքը, նկարագրել այս ցաւի տունը, որ աշխարհն է, վստահ եմ, վըստահ՝ որ մեզմէ չատերը պիտի մերժէին գալ, պիտի մերժէին իրենց մօր անոյշ կուրծքը:

Կ'աշխատինք անասունի պէս ու վայելելու ժամուն կը պզտորենք մենք մեր հաճոյքը, որովհետեւ մեր մարմնոյն ու մեր սրտին մէջ իսկ կը կրենք չարութեան սերմերը: Մեր ո՛չ մէկ հաճոյքը ամբաւր է ո՛ւ ոչ մէկ ուրախութիւնը լրիւ: Կ'աշխատինք ձիերու պէս, որ աչքերնին փակ ու լակոտի մը մարակին տակ կը դառնան արեւելեան պարտէզը ջրելու համար: Աշխատանքը տառապանք է հիմա ինծի համար:

Երբեմն, երբ սիրոս ելած կ'ըլլայ ու լարի, ընդհանրապէս իրիկնամուտներուն, կը վառեմ ծխամորճս, ծուխը կը կլլեմ ծարաւով ու կը յիշեմ անցեալը, հեղձամղձուկ ու ամոյն եւ ժամը կը հնչէ, մինչդեռ ես չեմ կրնար արտասուել: Մարմինս կը դողդոջէ մեծ յուզումի մը պիրկը: Ակնոցներս, որ ամէ՛ն անգամ ինծի կը յիշեցնեն բութ ու մեքենայ Ամերիկացիները, կը գնեմ ու կը վերցնեմ սպիտակ թղթի պատառ մը, եւ տողերը կը չարուին իրենք իրենց ու կ'երթամ առնչ տխրութեամբ, բայց յանկարծ երես կէսին, ձայն մը ներսէս կը խօսի կամաց ու յետոյ զօրութեամբ ու հուսկ ապա բարձրաձայն ու կ'ըսէ.

– Ինչո՞ւ համար այս անիմաստ եղանակը, որո՞ւ համար...

– Քու եւ ուրիշին երջանկութեան համար, – վարանոտ կը համարձակի առաքել բարի ու քաղցր ձայն մը սրտիս մէկ խոնարհ անկիւնէն:

– Ես երջանիկ չե՛մ կրնար ըլլալ այլեւս, – կը հեծծեմ դառնութեամբ, իսկ ուրիշներուն, ուրիշներուն հոգին... կը հայհոյեմ վրէժխնդիր:

Կը պատեմ թուղթը ու կ'ընկղմիմ թիկնաթոռիս մէջ: Ք՞անի երդեր այսպէս հովին... Փիչ յետոյ կը վերցնեմ պարբերական մը ու յօրանջելով կը կարդամ, թէ օրինակ, «Ինչո՞ւ Մեծն Բրիտանիոյ ածխահանքերը պէտք է ազգայնացնել»: Մինչդեռ այն օրերուն, երբ կ'աշխատէինք ընկերովի, այն ծլարձակ ու բուրումնաւէտ պարտէզին մէջ, օրը կը սահէր անզգալաբար, պահերը, ըսի արդէն, մերվրայ կ'իյնային ծաղիկի թերթերու պէս թեթեւ, անոնց մահը հաշիւ թէ կը զգայի ու աշխատանքը կը քաջալերէր զիս: Բահս կը խրէի ամուր, կոխելով ձախ ոտքովս (ես ձախլիկ եմ) ու վերցնելով հողի լայն պատառ մը, զայն դարձնելով, որպէսզի արեւազուրկ կողմը տղողուի լոյսով: Ճեմոյ ձեռքի արագ ու լայն շարժումով մը՝ քանի մը հարուած կու տայի հոգի գունդին, որպէսզի փշրուի, բունդ – բունդ, դառնայ փխրուն, փափուկ ու պրկէ փոքրիկ անկիւններուն սիրելի մարմինը:

Այո՛, կը յիշե՛մ, կը յիշե՛մ, միշտ մերաշխատանքի ժամերը ու սիրոս դառնութեամբ կը լեցնայ: Ահա՛ առջեւնիս հողի լայն ու երկար էջ մը, զոր պէտք է սեղմնել: Հինգս մէ՛կ չարքի վրայ կ'երթանք յառաջ, աշխատելով միշտ իրար դիմել: Քրտինքը կը հոսէր քունքերէս, աղտոտ ու թրջած չապիկս կը փակէր կռնակիս բայց կ'երթայի յառաջ, աշխատելու հաճոյքին համար:

(Շար. 40)

Ի ՆՊԱՍՏ ՊԱՄԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը 1000 եւրօ կը նուիրէ Պամի (Պարսկաստան) աղէտեալներուն, պետպահանջուած միջոցաւ:

ԾԱՆՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է ննջեցեալ ընկերուհիներու հոգեհանգստեան առթիւ հաւաքուած նուիրատուութիւնները:

Վարչութիւնս շնորհակալութեամբ ստացած է իրենց ննջեցեալներուն յիշատակին Գիւրտողուեան ընտանիքէ 100 եւրօ:

Յովհաննէս Պարէեանի մահուան առթիւ վարչութիւնս շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Անայիս Աւետեանէ եւ զաւակներէն, Տիկին Աննա Մակարեանէ, Տէր եւ Տիկին Աշճիպաշեանէ 30-ական եւրօ, Տիկին Զապէլ Գալեանէ 20 եւրօ:

Համեստուհի Բիւրլիեանի մահուան առթիւ վարչութիւնս շնորհակալութեամբ ստացած է Օր. Պէթի Տիւրիկեանէ 70 եւրօ, Օր. Մարթին Տիւրիկեանէ 50 եւրօ: Վարչութիւնս շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Էլիզ Շալճեանէ իր անհանգստութեան ապաքինման ուրախ առթիւ 100 եւրօ:

***

Առնուվիլ, Մարսէլ, Ատպիկ մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է հաւաքուած նուիրատուութիւնները վեհանուիր Սբ-Աննպոլցեանի յիշատակին:

Գեղանոյշ Սթանփոլցեան, Ատպիկ Տէր Պարսամեան, Տէր եւ Տիկին Օհանեան 100-ական եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ռիւսոիքեան 50 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Քէշիշեան 15 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ալուճեան 50 եւրօ:

CHAVILLE

PROJECTION DU FILM DOCUMENTAIRE

« MERE ARMENIE »

(105 minutes)

de **Maïté JARDIN**

Un regard français sur l'Arménie d'aujourd'hui.

Le Samedi 17 janvier à 20h45

en l'Eglise Arménienne de Chaville
6, rue Père Komitas
92370 CHAVILLE

P.A.F.

Concert exceptionnel

Concert exceptionnel avec l'Ensemble Orchestral «**Vocation**», sous la direction de RETA KAZARIAN.

Au piano, le grand soliste russe
Mickaël VOSKRESSENSKY

Au programme :
Chopin, Wagner, Nikiforov, Fauré

le Vendredi 16 Janvier à 20h30

Salle Cortot
78, rue Cardinet, 75017 Paris

Réservations : **Tél. : 01. 42. 29. 10. 24**

Ce concert est organisé avec la collaboration de Hamaskaîne-Paris.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret': 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «Helen Puzant» d'Alfortville

Théâtre et Comédie à Alfortville !

"Dourdum - Dourdum"

Une pièce de
Narek DOURIAN
le **Vendredi 16 Janvier** à 20h30
Salle des Fêtes
rue Voltaire
Renseignements : **Tél. : 01 43. 76. 55. 89**

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 14 au 21 février pour les enfants nés entre le 1er janvier 1989 et le 31 décembre 1995.

Renseignements et Inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Tél. : 01 53 34 18 18.
Nombre de places limité.
Date limite d'inscription :
15 janvier (à respecter impérativement).

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱՒ Է

աշակերտներու, ուսանողներու, թատերասէրներու եւ մանաւանդ ընթերցողներու համար

ՄԷԿ ԱՐԱՐ

ՀԱՅՁԿԱԿԱՆ ԹԱՏԵՐԿԱՇԱՐ-Ի
Ա. Բ. եւ Գ. Հատորները

Հրատարակութիւն՝
Հայ Թատրոնի Ընկերակցութեան / Փարիզ

Խմբագրեց՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Մասնակցութեամբ՝
ԺԻՐԱՅՐ ԶՈԼԱՖԵԱՆԻ

Առաջին անգամ ըլլալով է մի են բերւած՝ Ա. Աբովեանց, Գ. Սունդուկեանց, Յ. Պարոնեան, Թլկատինցի, Վ. Թէքէեան, Յ. Օշական, Կ. Զարեան, Գ. Մահարի, Զ. Մ. Որբունի եւ չատ ուրիշ ժամանակակից հեղինակներու
40 ՄԷԿ ԱՐԱՐ ԹԱՏԵՐԿՆԵՐԸ

Ամբողջական չարքի արժէքը (3 հատոր)՝ 45 եւրօ:

Ստանալու համար դիմել՝
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur le Prince, 75006 Paris
Tél. : 01 43 26 88 65

Au
Centre Culturel SAINT MESROB
BARDIG
présente

« EGLISES ARMENIENNES »

EXPOSITION — VENTE DE PHOTOGRAPHIES D'ART

du 20 janvier au 1er février
Vernissage Mardi 20 janvier de 19h à 21h
— Entrée libre — Cocktail —

Exposition:tous les jours de 17h à 20h
Samedi et Dimanche de 15h à 20h.
10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹՐՈՒՊԱՏՈՒՐՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲԸ «ԳՈՒՍԱՆ»

Գագիկ Մուրատեան – քամանչա, Ալեքսան Յարութիւնեան սանթուր – երգ, Արայիկ Բախտիկեան – դուդուկ, բլուլ, Յովիկ Սահակեան – թառ, Մուշեղ Յարութիւնեան – երգ, դափ

կը ներկայացնէ Նարեկացի, Սայաթ-Նովա, Ջիւանի, Շերամ

Յունուար 16, Ուրբաթ, ժամը 20,45-ին
Հայ Կաթողիկէ Սուրբ Խաչ Եկեղեցին
13, rue du Perche, 75003 Paris

Մուտքը 15 եւրօ:
Ուսանողական, դպրոցական 7 եւրօ:
Տեղեկութիւններու համար. –
06 16 46 18 57

CATHEDRALE APOSTOLIQUE ARMENIENNE SERPOTZ TARKMANTCHATZ DE MARSEILLE

Le Comité des Dames
présente ses meilleurs vœux
à l'occasion des fêtes
de NOUVEL AN et du NOEL ARMENIEN
et vous invite à partager ensemble

le GATEAU DES ROIS

Dimanche 18 janvier à 15 heures

dans la salle «A. Tcherpachian»
339, ave. du Prado — 13008 Marseille

Venez nombreux!!!

L'entrée est gratuite

Réservations S.V.P.
Tél. : 04 42 88 08 52
ou 04 91 77 84 70

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

l'Association **MACHTOTZ**
pour la défense de la langue arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 7 Février - 26 Juin 2004

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa **METHODE AUDIOVISUELLE**
Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et écrire l'arménien.
Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris.
(Absentéisme exclu)

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux continuent,

Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN
3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 87 Euros + 8 Euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel ,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS: 01 47 50 97 51

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

« MANOUGNEROU OR »

organisé
par le Conseil d'Administration et les sections de la Région Parisienne

Dimanche 25 Janvier de 14h30 à 17h30

Salle Rossini
Mairie du 9e arrondissement — 6, rue Drouot, 75009 Paris

Au programme

★ CONCOURS DE DEGUISEMENT
Venez costumés pour participer et gagner

★ SPECTACLE DE MARIONNETTES

Grands-parents — parents — enfants — amis
Vous êtes tous invités à cet après-midi festif

Venez nombreux

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 15
JEUDI
15 JANVIER
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·858 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 79e ANNEE — N° 20·858

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԿԻՊՐՈՍԻ ԹՐՔԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻ ՆՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Կիպրոսի հիւսիսային Թրքական «Հանրապետութեան» նոր վարչապետը՝ Մեհմետ Ալի Թալաթ, որ կողմնակիցներէն է կղզիին վերամիացման «դնդերային հաստատութեան» կառավարութիւն մը կազմած է Սերտար Տէնքթաշի Դեմոկրատ կուսակցութեան հետ: Առաջին նպատակն է Մայիս 1–էն առաջ լուծումի մը յանդիլ վերամիացման շուրջ: Այդ թուականին յունական մասը անդամ կը դառնայ Եւրոպական Միութեան:

Այս Թրքական բաժնի երեսփոխանական ընտրութիւնը Դեկտեմբեր 14–ին հաւաստի արդիւնքի մը յանգած էր: Քոֆի Անանի ներկայացուցած ծրագրին կողմնակիցներն ու ընդդիմադիրները խորհրդարանական նոյնքան աթոռ ձեռք ձգած էին: Ուրեմն, այս կառավարութեան կազմութիւնը լաւ լուր է Էրտողանի համար: Ան չուզեր որ Կիպրոս խոչընդոտ մը ըլլայ Թուրքիոյ եւ Եւրոպական Միութեան մերձեցման: Թուրքիոյ կառավարութիւնը չփումները կը բազմացնէ անէլէն դուրս ելլելու համար, թէ Կիպրոս եւ թէ Թուրքիա, ուր բազմաթիւ ազգայնականներ, մանաւանդ խանակէն ներս ընդդիմադիրներ կան:

Կիպրոսի Թրքական բաժնի նոր կառավարութիւնը 6 նախարարներ ունի Թուրք Հանրապետական կուսակցութենէն, որ կը ղեկավարէ Թալաթ եւ չորս Դեմոկրատ կուսակցութենէն: Լրագրողներուն պատասխանելով, Մեհմետ Ալի Թալաթ յայտարարած է որ ՄԱԿ–ի հետ կապ կը հաստատէ վերսկսելու համար խօսակցութիւնները, երբ Թուրք Կիպրացիները եւ Թուրքիա համաձայնած ըլլան հաստատկայ դիրքի մը շուրջ: Ան բացատրած է.– «Դեռ կը զարդացնենք մեր տեսակէտը Թուրքիոյ հետ»:

Դեկտեմբեր 14ի քուէարկութենէն առաջ, Թրքական կողմի պարագլուխը՝ Ռաուֆ Տէնքթաշ, որ նաեւ պաշտօնական բանակցողն է Թուրք համայնքին կողմէ, մերժած էր բանակցութիւնները, Քոֆի Անանի ծրագրին հիման վրայ: Ան կ'ըսուէր՝ «Անանի ծրագրի չուրջ, պիտի նշանակէր որ կ'ընդունինք այդ փաստաթուղթը իր ամբողջ տզեղութեան մէջ, իր սխալներով եւ անարդարութիւններով»: Կը թուի թէ իր դիրքը մասամբ մեղմացած է Անգարայի ճնշումին տակ: Տէնքթաշ հանդիպելէ առաջ, էրտողան յայտարարած է՝ «բացարձակապէս համաձայն ենք չարունակելու համար դործակցութիւնը, լուծումի մը յանգելու համար Կիպրոսի մէջ»: Ռաուֆ Տէնքթաշ կը սպասէ, սակայն, Ապահովութեան Ազգային Խորհուրդի Անդարայի նիստին, Յունուար 23–ին, որ վերջնական որոշում մը պիտի տայ այդ ուղղութեամբ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԹՐԱՋՊՈՒՐԳԻ մէջ է, որ Յունուար 13–ին, Եւրոպական Յանձնախումբը կըրկին անդրադարձաւ «Կայունութեան Ուխտ»ին եւ երեք ժամ տեւող վիճակումէ ետք, քանի պատուիրակներու (գոմիսէր) ժողովը որոշեց դիմել Լիւքսանպուրկի Արդարութեան Եւրոպական Ատեանին, այն մեղադրանքով որ Միութեան Նախարարաց Խորհուրդը «փակադիծի մէջ» դրած է այդ Ուխտը, անցեալ Նոյեմբեր 25–ին: Այս հակասական երեւոյթը խոչընդոտել տուած է «Լիպերասիոն»ի (Յունուար 14) «Եւրոպա բողոք կը ներկայացնէ ինքն իր դէմ»: Ըստ կարգ մը աղբիւրներու, հինգ պատուիրակներ դէմ եղած են որ եւրոպական Գործադիր մարմինը դատական պայքարի մը մէջ նետուի, ինչ որ արդէն անխուսափելի կ'ընոյթ ունի: Ինչպէս ծանօթ է, հարցը կը վերաբերի Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ որոնք 3%–էն աւելի բացով, խախտած են «Կայունութեան ուխտը»: Ներկայիս, Յանձնախումբը դատի դիմելով Նախարարաց Խորհուրդին դէմ աւելի ծանր ընոյթ կուտայ տագնապին: Ֆրանսա եւ Գերմանիա մատղոտ չեն:

ՎԻՆՍԱՆ ԷՕՆՊԻՐի մայրը եւ բժիշկը քննութեան կ'առնուին, այսինքն կը մեղադրուին, որովհետեւ կամաւոր կերպով օգնած են վենսանի որ մեռնի: Ծանօթ է որ քանամեայ երիտասարդը անդամալոյծ, կոյր, խուլ էր կառքի արկածէ մը ետք եւ կ'ուզէր մեռնիլ: Մայրը օգնած էր, բայց, չէր յաջողած եւ Պէրքի Հիւրանդանոցին վերակենդանացման բաժանմունքի բժշկապետը՝ Տոքթոր Շոսուա, պատանիին մահէն (Սեպտ. 26) քանի մը օր յետոյ, յայտարարած էր որ վերջ տուած էր տղուն մահաքունին (մօրը տուած դեղէն ետք) դադրեցնելով արուեստական չնչառութիւնը: Յունուար 13–ին, մայրը, երկու ժամ բացատրութիւններ տուած է Պուլոնը _ սիւր _ Մէրի դատախազին, բայց եւ այնպէս քննութեան տակ առնուած էր: Յաջորդ օրն ալ, բժիշկին կարգը եկած էր, որ ամբաստանուելու պարագային, կրնայ ցմահ եռանդ արգելափակման դատապարտուիլ: Հնչամահութեան հարցը չէ լուծուած Ֆրանսայի մէջ եւ հեռատեսիլի վիճաբանումն ալ նորութիւն չբերաւ, եթէ նոյնիսկ Առողջապահութեան նախարարը դէմ արտայայտուեցաւ դարմանումի հետապընդման եւ ընդունեցաւ որ, երբ հիւանդ մը վիտակից է եւ կ'ուզէ կեանքին հրաժեշտ տալ արժանաւորութեամբ, հարկ է համակերպիլ եւ ատիկա հնչամահութիւն չէ: Ինչ կը վերաբերի բժիշկին, կը պնդէ որ դատական հետապնդում մը կայ իրեն դէմ, բայց, իր արարքին պատասխանատու է:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆի մէջ, քաղաքական տուրտագնապ մը հաստանական կը նկատուի: Զորս փոխ – նախագահներ եւ 12 նախարարներ կը սպառնան հրաժարիլ, եթէ Սահմանադրութեան Պահապաններու Խորհուրդը չընդունի իր որոշումը չվաւերացնելու 2033 թեկնածուները: Նախագահ Մուշարաֆ եղոյթ ունենալով զաւեռի կառավարիչներուն ուղղուած, չէ ծածկած որ, կրնայ ինք ալ գլուխն անցնիլ հրաժարողներու մեծ չարժումի մը:

ԳԱԶԱՅի գօտիին մօտ, անձնասպանական ոճրափորձ մը գործուած է Յունուար 14–ի առաւօտուն, կին քարիւղագի մը կողմէ: Զորս Իսրայէլացիներ մեռած էին եւ բազմաթիւ վիրաւորներ կային: Արարքին տէր եղած են թէ՛ Համասը, թէ՛ Ճիհատը:

ՏԱՇԿԵՆՏի օդակայանը չայլայուած է, Յունուար 13–ին, եաք 40 դիծէ օդանաւ մը, որ կը փորձէր էջք կատարել մշուշին մէջ: Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 37 մեռեալ կար, որոնց կարգին Ռիչըրտ Գոնրօյ, ՄԱԿ–ի Ուղեկիցատանի համակարդողը:

ԻՏԱԼԻՈՑ Սահմանադրական Ատեանը չեղեալ համարեցաւ այն օրէնքը, որ անձեռնմխելիութիւն չնորհած էր կառավարութեան դեկավարին, այսինքն՝ Ս. Պէրլուսքոնիի, որ այլեւս անպաշտպան կը մնայ եւ պարտի կրկին դատարան ներկայանալ իրեն դէմ եղած մեղադրանքներուն պատասխանելու համար:

ԵՐԿԱԹՈՒՂիի չորս սէնտիքանէր դրծադուլի կոչ ըրին, Յունուար 21–ի համար, Յունուար 13–ին իրենց առաջարկուած 1%–ի յաւելումը անբաւարար նկատելով:

ՍԻՆ–ՍԻՐի Սպայից վարժարանի երկու աշակերտներ, մէկը Նիժերիացի, միւսն ալ Թոկոցի, ցուրտէն մեռած են, Յունուար 13–ին, Հօթ Փրովանսի Ալպեաններուն մէջ, փորձերու ընթացքին: 95 աշակերտ – սպաները որոնք զինուորական յատուկ վարժարանին երրորդ դասարանէն էին, երեք շաբաթուան վարժընթացի մէջ էին պարսըլոնէթ: Քննութիւն բացուած է պատճառները յայտնաբերելու համար:

ԳԱՂԹԻՆ եկած առաջին նահանգապետը նշանակուեցաւ կառավարութեան կողմէ, Յունուար 14–ին: Ենթական՝ Ալեա Տէրմուշ, ծագումով քաւիլ է եւ Ալժերիա ծնած է: Ֆրանսա եկած է 18 տարեկանին եւ համալսարանական փայլուն շրջան մը անցուցած է մինչեւ Նանթի Առեւտուրի Բարձրագոյն Վարժարանի տեսչութիւնը: 57 տարեկան է եւ ժիւրայի նահանդապետ կը դառնայ:

ՖՐԱՆԿՈՖՏ զգալի յաւելում մը կրած է Իւ–ըօ–Ֆրանսի շրջանը, գրեթէ կրկնապատկուած 2001–ի եւ 2002–ի միջեւ: Այս եղրակացութեան յանգած է մասնագիտական չաթաթաթերթ մը («Փիւլբէէն Ի–փիտէմիոլոժիք Հեպտոմատէր»): 2000–ի եւ 2002–ի միջեւ 645 պարագայ յայտնաբերուած են Ֆրանսայի մէջ, որոնց 501–ը՝ Իւ–ըօ–Ֆրանս:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 13 / 14)

ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԴԷՄ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ՎԵՑ ՏԱՐԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Յունուար 13–ին ատարած է պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեանի դէմ մահափորձ պատրաստելու ամբաստանութեամբ դատուած Լեւոն Աբրահամեանի դատը: Ան դատապարտուած է վեց տարի բանտարկութեան: Լ. Աբրահամեան նախկին փոխ _ զնդապետ մըն է, ամբաստանուած էր պայթուցիկով մահափորձ ծրագրելով: Պաշտպան փաստաբանը յայտնած է թէ վերաքննութեան կը դիմեն:

*
**

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏԻՆ ՎԵՐԱԲՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Յունուար 13–ին վերաքննիչ ատեանին առջեւ սկսած է Հոկտեմբեր 27–ի դատին քննութիւնը: Դեկտեմբեր 2–ի վճիռէն ետք վերաքննութեան դիմած էին ամբաստանեալներէն Աշոտ Կնեազեան, Համլէթ Սահակեան, Էդիկ Գրիգորեան եւ անոր պաշտպան փաստաբանը Կարօ Աղաջանեան: Ատեանը այդ առաջին նիստին ունկնդրած է երեք դատապարտեալները, յաջորդ օրը խօսք կը տրուէր տուժող կողմերուն եւ վկաներուն:

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՄԱՐԶՊԵՏՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Յունուար 13–ին հանդիպում ունեցած է մարզպետներուն եւ Երեւանի քաղաքապետին հետ: Ներկայ եղած է նաեւ տարածքային կառավարման եւ ենթակառոյցներու դործունէութիւնը համակարդող նախարարը: Ամփոփուած են 2003–ի աշխատանքները արդիւնքները, ծրագրուած 2004–ի հիմնական ուղղութիւնները: Մարզպետները ներկայացուցած են նաեւ մարզերու մէջ կատարուող պիւդատնտեսական աշխատանքները:

ԿԱՐԳԱԼՈՑԾ ԸՆԵԼՈՒ ՈՐՈՇՈՒՄ

Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին Յունուար 9–ի որոշումով կարգալոյծ հռչակուած է Իրաքի թեմի հոդեւոր հովիւ Արարատ Քհնյ. Յովսէփեան: Որոշումին պատճառ եղած է անոր հոդեւոր – բարոյական անվայել վարքն ու կեցուածքը: Կարգալոյծ հոդեւորականը կը դասուի աշխարհականներու շարքը եւ այսուհետեւ կը կոչուի աւագանի անունով՝ Նորայր Յովսէփեան:

ԹՈՒՐՔ ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՄԸ ՖՐԱՆՍԱՆ ԴԱՏԻ ՏՈՒԱԾ

Թուրք մամուլը ատեն մը առաջ արձագանգած էր կեսարիայէն փաստաբան Օրհան Փէքմէզճիի նախաձեռնութեան. ան որոշած էր բերոպայի Մարդիկային իրաւունքներու ատեանին դիմելով Ֆրանսայի դէմ դատ բանալ ու Թուրքիոյ անունով մօտ 200 միլիոն եւրոյի հատուցում պահանջել: Դատին նիւթը հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումն էր եւ կամիտասի արձանին քացումը: Թուրք փաստաբանը այն համոզումին տէր էր որ Ֆրանսա անիրաւութիւն կ'ընէ Թուրքիոյ, թշնամութիւն կը հրահրէ հայ, Ֆրանսացի եւ Թուրք ժողովուրդներուն միջեւ:

«Մարմարա» (Յունուար 13) կը գրէ թէ եւրոպական ատեանը ընդունած է Փէքմէզճիի դիմումը, անկէ պահանջած որ այդ դիմումը արդարացնող վաստեր ներկայացնէ: Մանաւանդ որ դիմումին մէջ ըսուած է որ 1915–ի յանցաւորը Հայերն էին. զանդուածային սպանդներ կը գործէին Թուրքերու եւ Օսմանեան պետութիւնը ստիպուեցաւ տեղահանել զիրենք:

«Մարմարա» կը չարունակէ.

«Ամէնէն հետաքրքրական կէտն այն է որ փաստաբան Փէքմէզճի կը պահանջէ նաեւ այն ծախքը, զոր Օսմանեան պետութիւնը ըրած է Հայերը տեղահանելու համար: Տեղահանութեան որոշումը ըրած է Օսմանեան պետութեան յաժար կամքով, ուստի Թուրքիա իրաւունք կ'ունենա՞յ այդ դումարը պահանջելու: Ըստ փաստաբանին, կ'ունենայ, որովհետեւ Օսմանեան պետութիւնը տեղահանութեան որոշումը ընդունեց ստիպողական պարագաներու ներքեւ: Այդ շրջանին Հայերու փոխադրութեան համար 2,5 միլիոն ոսկեդրամի ծախք եղաւ: Ատիկա այդ շրջանին համար չատ մեծ դումար է, մանաւանդ որ պատերազմի շրջան էր: Ատոր այսօրուան փոխարժէքն է 171 միլիոն 875 հազար եւրօ: Այս դրամը Թուրք ժողովուրդին դրպանէն ելաւ:

Իսկապէս կը հաւատա՞յ որ այս գումարը պիտի կարենայ ստանալ: Կը հաւատայ, որովհետեւ ասիկա մարդկային իրաւունքներու չրջագծին մէջ կ'ընկնայ: Նոյնիսկ եթէ չչահի, ասիկա չահ մը պիտի ըլլայ բարոյական հատուցումը ընդգծած ըլլալու տեսակէտով: Եւ այս դրամին իրաւատէրը պիտի ըլլայ Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը, որ Օսմանեան պետութեան ժառանգորդն է:

Իսկ եթէ դատը կորնչի, բան մը ընուն մասին մտածել իսկ չուզեր, փաստաբան Փէքմէզճի նոր դիմումներ պիտի կատարէ ՄԱԿ–ի եւ Եւրոխորհուրդի մօտ»:

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

-41-

ՔՐՈՆԻԿԱԳԻՐ ԵՒՍԵԲԻՈՍ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՑՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ԼՔՈՒԱԾ ՎԻՃԱԿԸ

Վստահ չեմ թէ հոնկէ հեռանալէս յետոյ Երեւոյթը ինչ վիճակի մէջ կը գտնուի. ունէր վտանգուած պատեր, կամարներ որ անմիջական միջամտութեան կը կարօտէին:

Վերջին 10 – 12 տարիներուն յուշարձաններու խնամքը բոլորովին անտեսուած է. նոյնիսկ անոնք որ առենին վերանորոգութեան ենթարկուած են, մեծաձախք դռմարներով, այսօր դէշ վիճակի մէջ կը գտնուին:

Մեծ ցաւով նկատեցի թէ ինչպէս եւ ինչքան վտանգաւոր բոյսեր ծլած են Սանահինի, Հաղբատի տանիքներուն վրայ, թէ ինչպէս միլիոնաւոր ծիծեռնակներուն յարձակումը արդիլելու դիւրին ճամբաներ որ ոչ պետական պիւտճէ կ'ուզեն ոչ ալ Սփիւռքահայ բարերարի մը միջամտութիւնը...:

... Եւ տակաւին. այդ ինչ նորելուկ անճաշակ, անմակարդակ «մոնղոլական» սովորութիւններ ստեղծուեր են վերջերս ... առաւօտ կանուխ աղմկարար քաղաքէն հիւրդ կ'առնես կը հեռանաս, ամայութեան եւ լռութեան մէջ վայելելու Գառնի – Գեղարդի հրաշալի սրբավայրերը կամ Խոր Վիրապի ապառաժաշունչեան համայնապատկերը եւ յանկարծ զինմայդ կը գտնես, քրտական տարազով, թիւրքմէնական «տավուլ – զուռնայով» խումբ մը. կպչուն աճպարարներ, երկու չուան դրած, կեղծ պեխեր սարքած, Տըրապիզոնի չուկայէն բերուած թրքական հլուն ծախող պառաւներ, որ կրնային նոյնիսկ պահ մը հանդուրժելի ըլլալ Վերնիսաժի չրջանակին մէջ... բայց բաւին զուա խմասով, ԽՈՏՈՐ կը համեմատին այդ զարաւոր սրբավայրերու չրջափակին մէջ...

Ես պարզապէս կը զարմանամ թէ ինչ է պաշտօնը Զբօսաշրջիկութեան նախարարին... արդեօք կը կարծէ թէ ինք պէտք է զբօսաշրջիկութիւն ընէ... եւ այդ պատճառով օր մը Ֆրանսա է, յաջորդ օրը Լոս – Անճըլըս կամ Հնդկաստա՞ն:

«Ֆոլքլոր» ըսուածն ալ իր մակարդակը եւ մանաւանդ իր յարմար տեղը կ'ունենայ. հիւրդ Մատենադարանէն, Պետական Թանգարանէն, Ազգային Գրադարանէն ելլելէ յետոյ երբ հասնի Գեղարդ կամ Խոր Վիրապ, կարծես Լուվրէն եւ Վերսայէն վերջ ուղղակի Քապուլի չուկան մտեր ես...:

Հո՛ս ալ, մեծ բացական Պետութիւնն է: Բոլոր հիմնական աշխատանքներն ու նորոգութիւնները տեղի ունեցած են սովետական տարիներուն, երբ մարդիկ «Կոմունիզմի ճամբան» բռնած էին բայց համաչնաւոր չէին, զաւակներն էին ցարական չրջանի... Յանճեանները, Սարեանները, Իսահակեանները, Թումանեանները, Բակունցները, Զարենցները ... Թորոմանեաններ, Ղաֆադարեաններ ... բոլորը բոլորը... Իսկական ԿՈՄՈՒՆԻՍՏՆԵՐԸ հիմա՛ գործի անցած են: Մեր բոլոր պետական եւ գործարար դէմքերը որ մշակոյթն ու հաւատքը կ'ոտնակոխեն ամէն օր... ասոնք, ամէնքն ալ ծնած, մեծցած, սնած, աճած եւ թիմուած կոմունիստական դաստիարակութեամբ, հիմա՛ է որ սկսա են իսկական «կոմունիստաբար» արդիւնք տալ... պիղել (դըրամ), ուտել – խմել (հաճոյք), զուարճանալ – վայելել (գաղինօ, ճամբորդութիւն) – «Ձեր լեզուն, հաւատքն ու մշակոյթն ալ մեր ի՛նչ հոգը...»:

Երեւակայեցէ՛ք, բոլորովին պատահական ճամբով պտնուեցայ հակայածաւալ մաս – մաքուր մնացած գործատան մը մէջ, Երեւանի մօտերը, ուր առենին ըսուեցաւ թէ ինչ կատարելագործուած մեքենաներ արտադրուած են...: Ներկայիս թաղեցի «ԼԱՒՈՑ» մը, չես պիտեր ինչպէս, «սեփականաչնորհէր» է եւ արդէն սկսած է քանդել յատուկ երկաթէ յատակը եւ ոչինչ գինով ծախել... ծրագիրը ունի քարերն ու թելերն ալ ծախել, երբ գնող գտնէ... «Եւ թողնել այս անպէտ երկիրը եւ գնալ Լոս՝ եղբօրը մօտ, նոր գործ սկսելու...» մինչ Երեւանի մէջ մտաւորականները կը վիճեն թէ կարապի լիճին մէջ ճերմա՞կ թէ սեւ կարապ գրուի...:

Ցաճախ պատահած է որ այս կամ այն գործով գտնուիս կարեւոր նախարարի մը գրասենեակը: Կ'անդրադառնաս որ նախարար, փոխ – նախարար, փոխ-փոխ նախարար, առաջին քարտուղար, երկրորդ քարտուղար, գլխաւոր դռնապան, երկրորդական դռնապան եւ այլն զբաղած են «ՄԵՌ ՊԻԶՆԷՍՈՎ»: Հեռաձիլ, հեռաձայն, էլեկտրոնային կապ եւ այլ միջոցներ ի սպաս դրուած են եւ կը գործածուին իրենց անձնական «պիզնէսին» համար... կամ Փոթիի նաւահանգիստի հետ է գործերնին, կամ առաքումի կեդրոնութիւններու, օտար գործատուներու որ ոչ մէկ կապ ունին այդ նախարարութեան հետ .... Ինչ հրաշալի երկիր. Մարդ կը նախանձի այս ընտանեկան անոյշ մթնոլորտին համար:

Կատարած դիտողութիւններուս, միշտ առարկուած է որ, ներկայ պայմաններու մէջ պետութիւնը «նման բաներու» համար պիւտճէ չունի ... նախ սխալ է հիմնովին. ՆՄԱՆ ԲԱՆԵՐ ըսուածը չերմուկի կամ կրկնեփի արտադրութենէն տասնեակ հազար անգամ աւելի եկամուտ կրնան բերել մեր երկրին, որուն գլխաւոր հարստութիւնը ուշ կամ կանուխ զբօսաշրջութիւնը պիտի կազմէ: Զբօսաշրջութեամբ ամբողջ ժողովուրդը կ'ապրի իր բոլոր խաւերով եւ արտադրութիւններով...:

Երկրորդ. ընդունինք պահ մը որ պետութիւնը «ՆՄԱՆ ԲԱՆԵՐՈՒ» համար պիւտճէ չի կրնար յատկացնել առ այժմ. ԱՌԱՋԱՐԿՍ Է – Պարտականութիւն տալ իւրաքանչիւր կարեւոր գաղութի ՑՈՒՇԱՐՁԱՆԻ մը նորոգութեան խնամքը ըստանձնելու, իրենցմէ կազմուած անձերուն հսկողութեան տակ, նկատի առնելով գաղութին տնտեսական եւ թուային կարողութիւնները...: Վստահ եմ որ ամէն տարի գաղութին ալ պիտի կարենայ ձեռք մը երկարել ոտքի հանելու համար մեր պատմութիւնը եւ անցեալը կենդանացնելու: Ուրախութեամբ նկատեցի որ Հայաստանի գլխաւոր ճամբաները, Մայրաքաղաքէն դուրս, զգալիօրէն բարելաւուած են եւ անդադար կը խնամուին: Հըրաշալի է. հարկ է լաւատես ըլլալ եւ կանդ չառնել:

ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ

ԳՈՒՄԳՈՒԲՈՒԻ Ա.թոռանիստ Մայր Եկեղեցւոյ «Գազազ Աբթին Ամիրա» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28-ին, հաւաքոյթ մը կազմակերպուած էր, որու նպատակն էր նոյն երդիքի տակ հաւաքել համայնքի հարիւրաւոր երիտասարդները: Հաւաքոյթը կազմակերպուած էր պատրիարքարանի նախաձեռնութեամբ եւ Շիլլիի քաղաքապետութեան աջակցութեամբ: Աւելի քան 1700 երիտասարդներ պատասխանած են Մեսրոպ պատրիարքի հրաւէրին եւ «Մեծ տուն»ին մէջ, պատրիարքը որդնանած է երիտասարդները: Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկած են Շիլլիի քաղաքապետը՝ Մուսթաֆա Սարըկիւլ եւ փոխքաղաքապետ՝ Վազգէն Պարըն: Ապա, երիտասարդները զուարճացած են էլպէ նուագախումբի ընկերակցութեամբ:

ՆՇԱՆԵԱՆԻՆ ԱՆՈՒՆԸ ԱՀՄԷՏ ՉԷ ՈՐ...

Սեւան Նշանեան Թուրքիա ապրող հայ մըն է. վերջին տարիներուն անունը պարբերաբար տեղ գտած է թրքական եւ հայկական մամուլին մէջ, որովհետեւ բաներու կը ձեռնարկէ որոնք չատ հաճելի չեն թուիլ պաշտօնական մարմիններու, դէմքերու: Այդ մարմիններն ու դէմքերը իրենց տհաճութիւնը յայտնելով չեն բաւականացած ու գրեթէ ամէն անգամուն Սեւան Նշանեան գործ ունեցած է ոստիկաններու, դատարաններու հետ, նոյնիսկ ձերբակալուած:

Ցանցաթնքը. յամառօրէն չնայած դրամականներ չահեցնել երկրին զբօսաշրջութեան մարզին: Այդ չանքին մէջ իրեն սերտ գործակից է թրքուհի կինը Միւժտէն որ կը բաժնէ հայ ամուսնին բաժին հանուածը. հալածանք, դատ, բանտարկութիւն: Զոյգին կարեւոր իրագործումներէն է Պաւրայր Շերինճէ գաւառակին մէջ փլած – փլփլած, անխնամ ձգուած գեղջկական քանի մը տուներու նորոգութիւնն ու զբօսաշրջային իջեւանի վերածումը: Շրջանին մէջ այնքան գնահատուած է այդ աշխատանքը որ այդ տուները «Նշանեանի տուները» անունով կը յիշուին. սակայն, իշխանութիւնները նոր կարծիքը չունին:

Նախ, այդ տուները որպէս իջեւան գործածելու իրաւունք չէ տրուած Ս. Նշանեանին, յետոյ դատական որոշումով ոստիկան զինուորի գացած են կնքելու եւ փլցնելու նորոգուած տուները: Ինք անչուշտ այլ կարծիք ունի. ու առ այժմ որպէս գերազոյն իրաւունք, կրնայ այդ կարծիքը հրապարակաւ արտայայտել: Կը պնդէ թէ նորոգած տուներուն գործածութեան արտօնագիրը կը մերժուի, որովհետեւ ինք հայ է ու տուներուն մէկ մասը «Ազիզ Նէսին» հիմնարկին կը պատկանի: Ծանօթ է որ այդ անունը կրող երգիծագիրն ալ իր ձախակողմեան համոմներուն պատճառով հալածանքի, կեղեքումի լայն բաժիններ ստացած էր իշխանութիւններէն, իր կեղտանութեան: Իր կողմէ հիմնուած ու անտէր երախաներու պահպանութեան կոչուած հիմնարկը, ուրեմն, անուղղակի կերպով կը չարունակէ նոյն ճակատագիրը բաժնել:

Ս. Նշանեանը Ցունուարի առաջին օրերը դարձեալ թերթերու նիւթ ընող վերջին արարն ալ անոր ու ընտանիքին իրենց բնակարանէն բռնի աւտաքսումի դրուագը եղած է: «Մարմարա», (Ցունուար 9) կը գրէր թէ ոստիկան զինուորներ գացած են արտաքսումը իրականացնելու. Նշանեան ընտանիքը մերժած ու բուռն ընդդիմութիւն ցոյց տուած է: Ինք, Ս. Նշանեան, չէ ելած նստած բազկաթոռին վրայէն, ոստիկան զինուորներն ալ զինքը բազկաթոռով դուրս հանած են տունէն: Ֆաչքըշած են կինն ալ, յետոյ երկուքը եւ անոնց քանի մը աշխատաւորները տարած են պահականոց, հարցաքննելէ ետք ազատ արձակած:

Ազատութիւնը վերագտնելէ ետք, Ս. Նշանեան ըսած է թէ նոյն գաւառակին մէջ այլ իջեւաններ ալ կան որոնք վարխըստական կերպով չինուած են, բայց անոնց արտօնագիրը տրուած է: Իրենց չի տրուիր, հակառակ որ չորս տարի առաջ դիմած են: Անթերեւակայելի պահանջներ ներկայացուցած են իրենց օրինակ, ըսած են որ Սելչուքեան թանգարանը պէտք է հաւանութիւն յայտնէ: Երբ թանգարանը հաւանութիւն յայտնած է, այս անգամ ալ Բնապահպանութեան եւ մշակութային հարստութիւններու պաշտպան խորհուրդէն հաւանութիւն ուզած են, եւ այլն: Ինքը, Ս. Նշանեան կ'եզրակացնէ. «Մեր ղեկավարները մտահոգիզոն չունին. արդար չեն եւ կանխակալ համոզումներով կը չարժին: Այս խընդրին մէջ ցեղապաշտութիւն կայ»:

Ս. Նշանեանի պատահածները արձագանգ գտած են թուրք մամուլին մէջ ալ: Եղած են պաշտօնական վերաբերումը ամենայն խստութեամբ քննադատողներ, դատապարտողներ: Անոնցմէ վերջին օրինակ մըն էր Ռակըպի Զարաքօլուի էջը, խորագրուած՝ «Ինչո՞ւ այս անմարսողութիւնը, այս ոխը», («Հօզկիւր Փոլիթիքա» Ցունուար 10):

Ան անդրադառնալով կատարուածին, կ'ըսէ թէ կան տրջանակներ որոնք ետ չեն կենար հալածանքէ. ամէն մարդ ծանօթ է անոնց ինքնութեան: Պարբերաբար, զինուորական չրջանակին մէջ «ձախակողմեան» կամ «կրօնամոլ» տարբերու մաքրագործում կը կատարուի: Բայց, երբեք չէ լսուած որ մէկը «ցեղապաշտ» կամ «ֆաշիստական հակումի տէր» ըլլալուն համար հետապնդուի: Ր. Զարաքօլու օրինակներ կը յիշէ թուրք ցեղապաշտութեան յայտնի դէմքերէն մէկ, երկուքը որոնք ի վերջոյ վերագտած են իրենց վարկը: Եզրակացութիւնը այն կ'ըլլայ որ «Իթթիհատականութիւնը յարութիւն առած է արդէն եւ չնարակով մը զայն ընդունիլ տալու չանք կ'ըլլայ: Ապա հարց կու տայ. «Հիմա եթէ մէկը հարցնէ թէ արդեօք 1915-ին սկիզբ դրուած մաքրագործումի մեթոտները այլ տարածքներու մէջ կը չարունակուի՞ն, պիտի կարենա՞նք ոչ ըսել»:

Էջը կ'աւարտի հետեւեալ հարցականներով.

«Արդեօք տակաւին արեան դատ մը լուծելու մարմա՞ջը կայ:

Ինչո՞ւ այս անմարսողութիւնը, այս ոխը:

Ե՞րբ պիտի վերջ գտնեն ասոնք»:

Ի՞նչ ըսել. կրկնե՞լ թէ արեւուն տակ նոր բան չկայ, թէ ականջը խօսեցնել հայերեցուրք հաշտութեան նուիրեալներուն...

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

ՓՈՒԼԱՆ ՏՈՄՈՒԻ

ՀԱՑԱԽՕՍ ՕՏԱՐՆԵՐ

Հայկական հեռատեսիլի Հ 1 կայանի ամանորեան յայտագիրը հաճելի անակնկալներ հրամցուց իր դիտողներուն. Ամենայն Հայոց կաթողիկոս՝ Գարեգին Բ.ի եւ նախագահ Ռ. Քոչարեանի կողքին, նոր տարուան մաղթանքներ ըրին նաեւ կարգ մը հայ թէ օտար քաղաքական դէմքեր, որոնց կարգին զանազան երկիրներու դեսպանները: Յաջորդելով Ռուսաստանի դեսպանին, որ արտայայտուեցաւ ռուսերէն, պատասխանի վրայ յայտնուեցաւ ԱՄՆ-ու լիազօր դեսպանի Պր. Ճոն Օրտուէյը որ միայն հայերէն խօսեցաւ: Ան, իր երկար ելոյթը աւարտեց ըսելով. «Անհրաժեշտ է տնտեսական զարգացման արդիւնքները հասանելի դարձնել չարքաշին քաղաքացուն ապագայ իր բարեկեցիկ եւ արժանավայել կեանքի համար: Յանկանում եմ որ 2004 Թուականը լինի բեղմնաւոր տարի Հայոց աշխարհի եւ հայ ժողովրդի կեանքում: Շնորհաւորում եմ ձեր Ամանորը եւ Ս. Ծնունդը եւ մաղթում եմ ձեզ ամենայն բարիք»

Ամերիկայի դեսպանին այս խօսքերը, նոյնիսկ եթէ ինչ ինչ յետին միտքերով անոնք ըսուած ըլլան, անտարակոյս որ խորապէս տպաւորեցին հայրենի ժողովուրդը...

Այդ իրիկուան երկրորդ անակնկալը եղաւ «Վերջապէս Հայաստանում» յայտագիրը. հայերէն ծանօթ երգերու փունջի մը մեկնաբանութիւնը, ռուս, ղազախ կամ վրացի երգիչ – երգչուհիներու կողմէ Այսպէս, «Երգիր Արաքս»ը լսեցինք ղազախ՝ Բատխանեան Շուկենովէն, «Մըշոյ Դաշտ»ը՝ Նատեժնա Պապկինայէն, «Սարի Լալա»ն՝ Սվիլկիէն, «Երեւանի սիրուն աղջիկ»ը՝ Իոսիֆ Կոմսոնէն...

Ինչպէս իրաւացիօրէն յայտագրին հեղինակը բացատրեց. «Պատճառ չկայ որ մերինները ռուսերէն կամ անգլերէն երգեն եւ որ օտարները ճիգը չընեն հայերէն երգելու». Արդիւնքը արդարեւ յուզիչ էր եւ ուրախալի:

Ընենք նաեւ որ քանի մը չաբաթ առաջ, Երեւանի Ա. Բաբաջանեան համերգասրահին մէջ, ելոյթ կ'ունենար անգլիական երգչախումբ մը, հայկական չարականներու մեկնաբանումով...

Այս երեւոյթներէն մեկնելով եւ ի տես օրէ օր մեզ մօտ ծաւալուող օտարամոլութեան, կուզանք խորհրդածելու թէ արդեօք վաղը, «աշխարհը չուռ եկած», օտարներո՞ւն պիտի վերապահուի հայերէն խօսելու մենաշնորհը:

ՀՐԱՑՐ

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ԱՐՏԱՏԻՊԱՐ ՆՈՒԻՐԵԱԼ ՄԸ՝ ԳԷՈՐԳ (ԱՐԹԻՒՐ) ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ

ԻՐ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Գէորգ (Արթիւր) Դարբինեանի մահուէ՝ սրտի կաթուածէ մը զոհ գացած 2003 Հոկտեմբեր 17–ին 39 տարեկան հասակին մէջ, Ֆրանսահայ գաղութը կորնչուցած է Հայ գաղի արտատիպար մէկ գործիչը:

Լիովին գիտակից իր ինքնութեան իւրայատուկ բնոյթին, Գէորգ Դարբինեան, դեռ պատանի, 1980–ական թուականնե – րուն սկիզբը կ'անդամակցի Հայ Ազգային Շարժման: Ան ներկայացուցիչներէն էր Սեւրէնի այն էրիտասարդ սերունդին, որ ապաւորած է հայ մարտիկներուն անձնուիրութիւնը, որոնք զինեալ պայքարի դիմելով կը փորձեն միջազգային բեմին վրայ վերարծարծել հայկական հարցը:

1990–ական թուականներուն, մինչդեռ խորասուզուած է Արցախը պատերազմի մէջ, չատ բնական է որ այս առիթին օրերու նուիրեալը դէպի այդ չրջանը դարձնէ իր նայուածքը: Նշանակալից օգնութիւն մը կը բերէ այդ օրերուն Ղարաղեան կարեւոր գինեալ խմբակի մը՝ Ազատագրական Բանակին, որուն գեկավարն է հանդուցեալ Լէոնիդ Ասքարեան: Ի վարձատրութիւն իր բերած անդուլ մասնակցութեան: Հայաստանի Հանրապետութիւնը պատուած է գինք Ղարաղաղի Վեթերաններու չքանչանով:

Հայկական իրականութեան վրայ ունեցած իր հմայեցքը կը նորոգէ 2000 թուականներուն, առաջնութիւն տալով տեղական գործունէութեան: Զգացած ըլլալով Զաւախքի ապագային չուրջ գոյացող յարաճուն չահագրգռութիւնը, գալիք տարիներու իր նոր նպատակակէտը կը գարձնէ զայն: Գաւառը կ'այցելէ յաճախ, ուր բազմաթիւ կապեր ալ կը հաստատէ, ժողովուրդին նպաստ եւ օգնութիւն հասցնելով միաժամանակ:

Զի վարանիր նաեւ քանիցս այցելելու Մինչեւ Ասիոյ նախկին խորհրդային կարգ մը հանրապետութիւններ (Ուզբեկիստան, Տաճիկիստան, եւ Թիւրքմէնիստան) հոն հանդիպելու համար հեռաւոր, անծանօթ եւ դրեթէ լքուած հայկական գաղութներու, որոնց ճակատագրով հետաքրքրել կը ջանայ Սփիւռքը եւ Ֆրանսական իշխանութիւնները:

Համացանցով խանդավառուած 2001ին կը սեղծէ Armeninews (www.armeninews.com) կայքը, որուն միջոցաւ տարածրելի կը դարձնէ Հայաստանեան «Ազգ» օրաթերթը, բազմալեզուեան ամփոփում մը տալով հայկական այժմէութեանէն:

Քաղաքեղակ ազգմպիտութեան եւ իր անձնական փորձառութենէն քաջալերուած, 2002–ին կը հիմնէ Միջին Ասիոյ եւ Կովկասի մասին Տեղեկատուութեան, Ուսումնասիրութեան եւ Նախապատրաստութեան Գրասենեակը, գործիք մը որուն նպատակն է մշտական վերակազմութեան ենթակայ չրջանին մէջ խնդրոյ առարկայ չահերը հեռանկարի առնել:

Հետեւանք իր որդեգրած վերլուծական կեցուածքին, նոր յանձնառութիւն մը, Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան կ'անդամակցի 2002–ի Յունիսին: Վրկժ Արմէն կեղծանունով նրբատեսիլ եւ կորովամիտ յօդուածներ կը հրատարակէ կուսակցութեան թերթին մէջ հարաւային Կովկասի աչխարհաքաղաքական կացութեան մասին: Կը բաժնուի Ռամկավար Ազատական Կուսակցութենէն 2003–ի Յունիսին:

Իսկ վերջերս, Թանկադին աջակցութիւն մը բերած էր պատերազմական հարցերու մէջ մասնագիտացած «RAIDS» ամսաթերթին (տպաքանակը՝ 35·000), որ Հոկտեմբեր 2003–ի թիւ 209 իր հատորին մէջ տասնըչորս էջնոց ընդարձակ թղթածրար մը հրատարակեց, խորագրուած՝ Լեռնային Ղարաբաղի գինեալ ուժերը, հարաւային Կովկասի բանալին:

Զինք մօտէն ճանչցողներուն համար, Գէորգ Դարբինեան, որ կը թողու այրի մը եւ երկու զաւակներ, պիտի մնայ մարդի արտակարգ ճկունութեան տէր անձնաւորութիւն մը, ողջամիտ վերլուծող, տոչորուած հայ ազգը արդիականութեան բանալու տենչով. ժամացոյցին յօրինուածքը կոտրած է 1915–էն ի վեր, կը կրկնէր անընդհատ:

Որքան ալ գոհուած սերունդի մը պատկանելէն գանգատէր, այսուհանդերձ իր մխիթը, աւելի չքեղ օրերու սպասումով, կը մնար եռուզեռի մէջ, նորանոր գաղափարներով եւ ծրագրերով ծառայելու համար մեր դատին որ սնունդը եղաւ իր կեանքին: Այս էր քննական իր մօտեցումը՝ խոր ցանկութենէ մը ծնունդ առած. թո՛ղ Հայութիւնը միջոցը տայ ինքզինքին իր առջեւ ներկայացած ամէն մէկ պատեհութիւն շահագործելու, կարենալ ծաղկելու համար անդադրում փոփոխութիւններու ենթարկուած աչխարհի մը մէջ:

Ահա մեծագոյն հոգը երրորդ սերունդին պատկանող Ֆրանսա ծնած արտատիպար այս գործիչին, որուն յանկարծօրէն ընդհատուած կեանքը անպակասելի սէր մը արտայայտեց մինչեւ վերջ Հայ Դատի եւ ինքնութեան հանդէպ:

Փիչերու հետ բաղդատուող նուիրեալ մը որ մեծ պարապութիւն մը կը թողու իր բարեկամներուն սրտին մէջ:

ԳԷՈՐԳ ԱՐԹԻՒՐ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ

1915-Ի ԿԱՊՈՒԱԾ ՈՒ «ԳԱՂՏՆԻՔ»Ի ՆՄԱՆ ՊԱՀՈՒԱԾ ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ

— • —

Թրքական ծանօթ օրաթերթ «Սապահ» «Արարատ»ի ցուցադրութեան վչեերուն առթիւ Յունուար 6–ի թիւով հրատարակած է էրտալ Շաֆաքի հետեւեալ էջը, որ տեղ գտած էր Պոլսոյ «Հայ Թերթ» կայքէջին վրան, Յունուար 7–ին.

«Անցեալները 15 տարի առաջ ապրուած, սակայն, «գաղտնիք»ի նման պահպանուած ըլլալով միայն չատ նեղ չրջանակի մը ծանօթ դրուած մը պատմելին. մեծապէս ապդուեցայ:

Փարիզի համալսարաններէն մէկուն հայ մէկ դասախօսը կեանքին հրաժեչտ տալէ առաջ, կը փափաքի ծննդավայրը տեսնել: Պոլիս ապրող բարեկամի մը հեռաձայնելով փափաքը կը յայտնէ: Կը պատմեն նաեւ որ: Փրոֆէսէօրը Պոլիս կուգայ, ինքնաչարժով կը բռնեն Անատոլուի ճամբան: 48 ժամետք, դիչերուան մութին գիւղ կը հասնին:

Այդ ժամուն միայն սրճարան մը բաց է: Ներս կը մտնեն: Ողջոյնի ու ծանօթացումի պահէն ետք կը պատմեն այցին պատճառը: Հարց կու տան թէ իջեւանելիք տեղ մը կա՞յ: Գիւղին ապիտակամօրուս լիամբ կ'ըսէ թէ մզկիթին կից մէկ սենեակնոց տնակ մը կայ. «եթէ կ'ուզէք, վառարանը վառեմ, հոն մնացէք» կ'աւելցնէ, ապա կը յարէ. «Սակայն, տնակին մէջ միայն մէկ անկողին կայ, ձեզմէ մէկը բազկաթոռին մէջ պիտի քնանայ»:

Կ'ընդունին: Ճամբու յոգնութեան ու տաք վառարանին ազդեցութեան տակ, Պոլսեցին բազկաթոռին մէջ քնանալ կը սկսի:

Ժամեր ետք, լացի ձայնով կ'արթննայ: Կը տեսնէ որ դասախօսն ու լիամբը իրարու վախճռած են: Կը հարցնէ թէ ի՛նչ պատահած է: Դասախօսը երկու հեկեկանքի միջեւ, լիամբը ցոյց տալով, «հարազատ եղբայրս է» կ'ըսէ:

Ցաւոնի կ'ըլլայ որ 1900–ական թուականներու փոթորիկով բզիկ – բզիկ եղած ընտանիքներէն մէկուն չառաւիղներն են անոնք: Ընտանիքին կէսը գաղթեր է, միւս կէսը մնացեր ու կրօնափոխ եղեր:

Ցետոյ լիամբը խօսք կ'առնէ. «ժամ առաջ պէտք է մեկնիք, բայց չեմ կրնար համոզել զինքը: Գիւղացիները կը կարծեն որ ես լ պապէ մահմետական եմ: Եթէ դիտնան որ կրօնափոխ Հայ եմ, ոչ ոք իմ եաիս նամազի կը կենայ...»:

Պոլսեցի առաջնորդին ալ համոզիչ խօսքերէն ետք, դասախօսը կը յօժարի մարդու չերեւցած հեռանալու այդ տեղէն:

Մեկնումի ճամբուն վրայ, ալիք – ալիք իրենց ականջներուն կը հասնի լիամին առաւօտեան աղօթքի կոչը ու չեն կրնար արգիլք ըլլալ իրենց արցունքներուն...

Անատոլուի լիամասուն հողերը որոնցմէ քանի՛ քաղաքակրթութիւններ ծագած են եւ որոնց վրայէն քանի՛ ցեղեր ու ազգեր եկած անցած են, կամ հոն միաձուլուած, ո՛վ գիտէ իրենց գրկին մէջ ասոր նման քանի՛ գաղտնիքներ կը պահեն...

Առանց տեսնելու արգիլել:

Այս բոլորը զուգորդեց «Արարատ» ֆիլմին առիթով յարուցուած աղմուկը:

Գիտէք թէ Գանատայէն հայ բեմադիրը Ա. Եղոյեանի «Արարատ»ը «Պէկիէ» ընկերութեան կողմէ ներածուեցաւ Թուրքիա: Ընկերութեան տէրն է ծանօթ բեմադիրը Սինան Չէթինի եղբայրը՝ Սապահաթթին Չէթին: Զբօսաչրջութեան եւ Մչակոյթի նախարարութեան քննիչ վերին մարմինն ալ մէկ դրուագի մկրատումին պայմանով արտօնեց ցուցադրութիւնը: Նախարար Էրքան Մումճու ալ կանաչ լոյս վառեց, ըսելով. «Թուրքիա կրնայ նման բաներ մարսել: Կը մտածեն թէ լայնախոհ պիտի չըլլանք, բայց «կէս դիչերային ճեպընթաց»ի մեր սխալը պիտի չկրկնենք»:

Հպիւ արտօնութիւնը տրուած, «Իւրքիւ օճագլարը»ն ոտքի կանգնեցան: «Ինչպէ՞ս կարելի է եղեր հայկական հակաթուրք լոպինները քաջալերել»... Անչուչտ չմոռցան սպառնալիքն ալ. «Թուրքին թչնամութիւնը իր գինը ունի»:

Ս. Չէթին կը փորձէ լուսաբանել, բացատրել.

«Արարատ»ը այնքան ճախող է որ հայերն իսկ «ճակտի մուր» կոչեցին: Եթէ արգիլենք, ֆիլմը գնահատած, անոր նպատակին ծառայած պիտի ըլլանք: Մինչդեռ, մենք կը փափաքինք զայն ցուցադրելով գինքը իր տիրոջը ուղղել:

Մկկդի կը ձգեմ ֆիլմը առանց դիտելու արգիլելու ծիծաղելիութիւնը. մկկդի կը ձգեմ նաեւ ցուցադրութենէն հրաժարելու պարագային Լրտրպատկն միութեան պատճառելիք յօնքերը... Սակայն, մկկ հարցում մը պատասխան կը պահանջեմ.

Մենք պնդումներու դէմ այնքա՞ն տկար ենք որ ամէնէն փոքր փորփրում մը իսկ խուճապ կ'արթնցնէ: Ո՛չ, հազար անգամ ոչ:

Մեր դիւանները տեղեկութիւններն ու փաստաթուղթերը ա՞յս աստիճան անվստահելի են որ առաջին դէմ քայլին կրակը մոխիրով ծածկելու կը նախաձեռնուի:

Դարձեալ հազար անգամ ո՛չ:

Մենք կը վստահինք, կը հաւատանք: Որովհետեւ մեր ձեռքերը մաքուր են:

Ֆրանսական առած մը կ'ըսէ. «Ամէն ընտանիքի պահարանին մէջ դիակ մը կայ»:

Եկէ՛ք, բանանք պահարանը. ո՛վ գիտէ, թերեւս դիակ չկայ հոն...»:

ՍԻՐՈՅ ԵՒ ԱՐԿԱԾԻ ՏՂԱՔԸ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

12

Ընկերներս թող չըսե՛ն, որ ես մնացի ու հաւա՛տս վկայ, որ բնաւ ես չէի մընար. հողմ խոչոր կոչտերը կը փչրէի ամուր, արագ ու դիւրին չարժումներով ու երբեմն, երբ բոլորէն առաջ կը հասնէի ծայրը, յաղթանակի արբշռանքէս գինով, բահս կը չարժէի օդին մէջ, որ թեթե՛ւ, թեթեւ կը կշռէր դաստակիս վրայ: Ցետոյ թեզանիքովս կը սրբէի ճակատս: Կ'երկննայի դէմը խոտին վրայ, կատա – կելով Վահրամին հետ, որ միշտ ետ կը մնար: Կը գանգատէր, որ իրեն բաժինը ամէնէն լայնն է: Կը սկսէր հայհոյել, ինչպէս միշտ, այս տեսակ աչխարհքին հիմը գնողի ն աղկան, բայց կը չարունակեր բահել իր թուխ ու ամուր բազուկներով: Կ'երթայի ու կ'օգնէի իրեն, կը հանէի ափը, եւ ուա ուսի կու գայինք հանգչելու ծառին տակ ու կը սկսէինք երգել կրկին, բո՛լորս մէկ:

«Սարերի վրով ու խառով» գացող մեր ժողովրդական սիրուհիին վիչտը կը վառէր մեր բոլորին սրտերը: Երիտասարդ, էինք: Մեր սրտերը կը նմանէին դողդոջուն բարտիի մը տերեւներուն, որ առաջին հովին իսկ կը չարժին: Սիրոյ բարակ խռովք մը կը բաւէր մեզ ելջանացնելու համար...

Սարերի վրով գընաց
Իմ եարըս խըռով գընաց,
Ո՛չ լոր էր նա, ո՛չ կաքաւ
Սըրտիցըս թռուռ գընաց...

Ու մեր Վահրամն էք, որ կը սկսէր, որովհետեւ անոր սիրտը սիրոյ պահերուն կը նմանէր քաժակի մը, որ լեցուն է գինիով եւ որուն փրփուրները կը հոսին դուրս: Կ'երգէր իր քաղցր ու բարձր ձայնովը, յուզուած, ժժգոյն, խռով, գինով...

Լաւ օրերըս գընացին,
Ախտո՛ս, ասիե, գընացին,
Էս ի՞նչ զուլում աշխարհ է,
Սեւ դարերըս մընացին...

Ու օրը դանդաղօրէն կ'երթար իր վախճանին: Արեւը կը սողար պարտէզին ծայրի ածուներուն մէջ, գորտերը կը կրկռային յամառութեամբ, կանաչով ողողուած եզերքներէն եւ երկինքը կը ցածնար վրանիս: Կը զգայինք, որ պիտի անձրեւէ:

*
**

Երեկոյեան կը վերադառնայինք բո՛լորս մէկ: Ես ու Վահրամը գինդհանրապէս կը քալէինք կողք կողքի:

Պարտէզին մինչեւ քաղաք կը տարածէին բանջարանոցները: Կ'անցնէինք նեղ կածաններէ, ծածկուած՝ բարձր ծառերու չուքին տակ: Ցանկապատէն դուրս կը կախուէին թուռ – թուռ վարդեր, այնքան թարմ ու այնքան գեղեցիկ, որ կը վարանէինք գանոնք քաղել, վա՛ղը գարձեալ ու մի՛չտ նոյն առատութեամբ գանոնք վայելելու համար: Վահրամն էր որ կ'արգիլէր մեզ: Կ'ըսէր ազաչող ու խոչոր աչքերով.

– Տղա՛ք, մի՛, ձգեցէ՛ք վարդերը իրենց ոստերուն վրայ. ծաղիկ ըսածդ իր ճիւղին վրայ գեղեցիկ է, փրցնես կը թօչնի, – եւ կը նայէր մեր աչքերուն չնորհակալութեամբ ու երախտապարտ:

Ի հարկէ բո՛լորս ալ կը խնդայինք: Զէ՞ որ ծաղիկները կը քաղենք երկարաձգելու համար անոնցմէ մեր զգացած հաճոյքը: Ու մարդ եսասէր է միչտ հաճոյքի մէջ: Ո՞վ կը մտածէ իրմէ չետոյ եկողին մասին: Ժողովե՛նք ագահ ձեռքերով ամէն հարստութիւն, որ կը հանդիպի մեր քայլերուն. Լեցնենք քերնէ բերան մեր գրպանները, իսկ Վահրամը կը կարծէր, որ պէտք է ուրախութիւնը թողուլ իր ճիւղին վրայ, ինչպէս ջուրին բաժակը կախուած կը մնար միչտ մեր դաշտի աղբիւրնե – րուն եզերքը, որպէսզի բոլորը գործածեն գայն: Բայց մտիկ կ'ընենք գինքը չվրնատացնելու համար ու լռեցնելու համար նաեւ մեր սրտերուն ձայնը:

Օրուան այդ ժամուն ընդհանրապէս ճամբաները պարապ կ'ըլլային: Ամէն երեկոյ, նո՛յն ժամուն, ամայի կածանի մը վրայ կը հանդիպէինք երիտասարդ աղջկան մը, որ կը վերադառնար քաղաքէն: Կ'անցնէր վախնալով մեղմէ ու ամայութենէն, աչքերը կախ ու յայտնապէս անհանդիստ: Վահրամը կը մօտենար ու կը չաղակրատէր: Կը հետեւէր մինչեւ ճամբուն դարձուածքը, յետոյ վազնի վազ կու գար մեր եաեւէն:

Օր մը, բացառապէս լաւ տրամադրութիւն ունէինք բո՛լորս ալ: Կը ծիծաղէինք ու կ'անցնէինք երգե – լէն, երբ հեռուէն նչմարեցինք աղջիկը: Ցանկարծ աչքերը կախեց: Անչուչտ կը զգար, որ անպայման օր մը բան մը պիտի պատահի: կածանը հեռու էր բնութենէ ու գարնան մէջ չի վատահուիր երիտասարդներու, որ աղջիկ մը կը զբաղեցնեն ճամբու մը խորը, Սրեւելքի մէջ: Մէկէն Վահրամը կեցուց մեզ ու ըսաւ.

– Ի՞նչ կու տաք, եթէ բռնեմ ու համբուրեմ գինքը...

– Զե՛ս կրնար, – ըսինք բոլորս մէկ:

– Մինակդ չես համարձակիր, – աւելցուցի սուր լրջութեամբ, – կ'ուզես որ քեզ խթանենք. բայց զուր է՝ չես կըրնար...

– Ի՞նչ կու տաք, – ըսաւ կրկին, – եթէ համբուրեմ...

Աչքերը կը չողային մեծ ուրախութեամբ մը: Կը նայէր բոլորիս աչքերուն ու կը խաղար գլանիկին հետ:

– Մէյմէկ ապտակ, որպէս վարձք, ըսի ես ժպտուն:

– Այո՛, այո՛, – ըսին բոլորը մէկ:

– Ո՛չ, – ըսաւ ուրախ, – եթէ համբուրեմ, ես ձեզի մէյմէկ ապտակ կը փակցընեմ, կա՞ք...

Այո՛, – ըսինք բոլորս մէկ:

(Շար. 41)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս կիրակի, Յունուար 18–ին, ի ժամու պատարագին, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր տաճարին մէջ, նորոգ վախճանեալ՝

ՅՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆԻ

Հոգեւոր սպասաւորի եւ երկիր եւ Մբ. Չակոյի կազմակերպութեան Ամերիկայի ճիւղին հիմնադրին ի յիշատակ։

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻԻՆ

«ՀԱՅ ԿԱԹՂԻԿԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ, ՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ ՀԱՐՑԵՐ»

Դասախօս՝ երաժշտագէտ
ԱՐԱՄ ՔԵՐՈՎԲԵԱՆ

Ուրբաթ, Յունուար 23, ժամը 20·30–ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue — 75009 PARIS

CHAVILLE

PROJECTION DU FILM DOCUMENTAIRE

« MERE ARMENIE »

(105 minutes)

de **Maïté JARDIN**

Un regard français sur l'Arménie d'aujourd'hui.

Le Samedi 17 janvier à 20h45

en l'Eglise Arménienne de Chaville
6, rue Père Komitas
92370 CHAVILLE

P.A.F.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ՝ թէ կիրակի, Յունուար 18, յաւարտ պատարագի, հոգեհանգիստ կը կատարուի իր բարեբարեացներէն՝

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ

յիշատակին, անոր մահուան 11–րդ տարելիցին առթիւ։

Concert exceptionnel

Concert exceptionnel avec l'Ensemble Orchestral «**Vocation**», sous la direction de RETA KAZARIAN.

Au piano, le grand soliste russe
Mickaël VOSKRESSENSKY

Au programme :
Chopin, Wagner, Nikiforov, Fauré

le Vendredi 16 Janvier à 20h30

Salle Cortot
78, rue Cardinet, 75017 Paris

Réservations : **Tél. : 01. 42. 29. 10. 24**

Ce concert est organisé avec la collaboration de Hamaskaîne-Paris.

Date à retenir

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise un
G A L A
AU PROFIT DE SES ECOLES
Samedi 13 mars
au PACI d'Issy-les-Moulineaux

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Au
Centre Culturel
SAINT MESROB

B A R D I G
présente

« E G L I S E S
A R M E N I E N N E S »

EXPOSITION — VENTE
DE PHOTOGRAPHIES D'ART

du 20 janvier au 1er février
Vernissage Mardi 20 janvier
de 19h à 21h

— Entrée libre — Cocktail —

Exposition:tous les jours de 17h à 20h
Samedi et Dimanche de 15h à 20h.

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «Helen Puzant» d'Alfortville

Théâtre et Comédie
à Alfortville !

"Douzoum - Douzoum"

Une pièce de
Narek DOURIAN

le **Vendredi 16 Janvier** à 20h30

Salle des Fêtes
rue Voltaire

Renseignements : **Tél. : 01 43. 76. 55. 89**

CATHEDRALE APOSTOLIQUE ARMENIENNE
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
DE MARSEILLE

Le Comité des Dames
présente ses meilleurs vœux
à l'occasion des fêtes
de NOUVEL AN et du NOEL ARMENIEN
et vous invite à partager ensemble

le GATEAU DES ROIS

Dimanche 18 janvier à 15 heures

dans la salle «A. Tcherpachian»
339, ave. du Prado — 13008 Marseille

Venez nombreux!!!

L'entrée est gratuite

Réservations S.V.P.
Tél. : 04 42 88 08 52
ou 04 91 77 84 70

17e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 17ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութիւն՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

■

Vahé Oshagan
MOURANTS
Վահէ Օշական
Մ Ե Ռ Ն Ո Ղ Ն Ե Ր (1953)
Խաղ Արդիական Ըմբռնումով
Երկու Արար եւ 15 Պատկեր

Dimanche 25 Janvier à 16 heures
Կիրակի, Յունուար 25, ժամը 16–ին

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ 5 Եւրօ։

ՅԱՐՏԱՒԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէդի Ակումբի մասնաճիւղը Ընտրահաւլութեամբ ստացած է 150 Եւրօ Գուաֆիւր Մանուկէն։

***

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը Ընտրահաւլութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի՝ Քերովբէ Նոտարեանի մահուան առիթով,

Տէր եւ Տիկին Քրիսա Նէտէլեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Ալպէր Նէտէլեանէ 80–ական Եւրօ։

Գայեանէ եւ Ոսկիան Սիմսարեանի յիշատակին Տէր եւ Տիկին Քրիսա Նէտէլեանէ եւ Եանէ 50 Եւրօ։

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances — Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

Ապահովագրական Ձեր հարցերուն համար մի՛ վարանիք դիմելու մեզի

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

« MANOUGNEROU OR »

organisé
par le Conseil d'Administration et les sections de la Région Parisienne

Dimanche 25 Janvier de 14h30 à 17h30

Salle Rossini
Mairie du 9e arrondissement — 6, rue Drouot, 75009 Paris

Au programme

★ CONCOURS DE DEGUISEMENT
Venez costumés pour participer et gagner

★ SPECTACLE DE MARIONNETTES

Grands-parents — parents — enfants — amis
Vous êtes tous invités à cet après-midi festif

Venez nombreux

---

l'Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau
pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 7 Février - 26 Juin 2004

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris.
(Absentéisme exclu)

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux continuent,

Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL
POUR LES NON-ARMENOPHONES

Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN

3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 87 Euros + 8 Euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel ,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS: 01 47 50 97 51

ԱԻՐԱՔ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 16
VENDREDI
16 JANVIER
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ սառփոստ)
247 եւրօ (Շաբաթական սառփոստ) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·859 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 79e ANNEE — N° 20·859

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՒՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՉԿՐՑԱՒ ՄԵԿՆԻԼ ԲԱՔՈՒԻ

ՕԹԱՆ–ի Բաքուի 2004–ի ամրան զօրավարժութիւնները ծրագրելու աշխատանքին մասնակցելու մեկնած հայաստանեան պատուիրակութիւնը ստիպուած Պոլիսէն Երեւան վերադարձած է: Պատճառը այն է որ Պոլսոյ մէջ իրենց ալսլիքած են Բաքու մեկնիլ, բացատրելով որ Բաքուէն այդպէս հրահանգ ստացած են:

Պատահարին անդրադառնալով, Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարը Վ. Օսկանեան յայտարարութեամբ մը հանդէս եկած է, դատապարտելով Բաքուի կեցուածքը: Ան ըսած է թէ այդ կեցուածքը կը հակասէ «Գործընկերութիւն յանուն խաղաղութեան» ոգիին, տեսիլ ու տրամաբանութեան: Ըսած է թէ Ազրպէյճանի այս անհանդուրժող քայլը հարցականներ կը ստեղծէ գործընկերութեան հիմնական նպատակներուն իրագործումին, որոնք ուղղուած են եւրատլանտեան շրջանի, յատկապէս Հարաւային Կովկասի պետութիւններուն միջեւ փոխադարձ վստահութիւնը եւ երկխօսութիւնը ընդլայնելու:

Յունուար 14–ի «Մարմարա»ն կը գրէր թէ ըստ կարգ մը աղբիւրներու հայ սպաները ուշացած են Պոլիս – Բաքու թռիչքին, քանի որ իրենց օդանաւը Երեւանէն երկու ժամ յապաղումով մեկնած է:

Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեան եւս դատապարտած է «Գործընկերութիւն յանուն խաղաղութեան» ծրագրին հիմնական սկզբունքները հակասող պատահարը: Ըսած է թէ Հայաստան անկեղծ տրամադրութեամբ կը մօտենայ շրջանային համագործակցութեան, քանի հարցուած է որ ամէն կայունութեան հիմը երկխօսութիւնն է: «Կարծում եմ այստեղ խնդիրն առաջին հերթին մերը չէ, ոչ էլ Ազրբեջանինը, որովհետեւ այդ միջոցառումը ոչ թէ ազգերբեջանական կողմինն էր, այլ ՕԹԱՆ–ինը: Հետեւաբար, ՕԹԱՆ–ը պէտք է մտածի, թէ այդ ինչպէս եղաւ որ «Գործընկերութիւն յանուն խաղաղութեան» ծրագրի մասնակից երկիրներից մէկը չկարողացաւ մասնակցել զօրավարժութիւնների նախապատրաստական փուլին» ըսած է Ս. Սարգսեան:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 14 / 15)

51–ՐԴ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ՝ «ՆՈՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐ»

Յունուար 8–ին պաշտօնապէս արձանագրուած է նախագահութեան նախկին թեկնածու Ս. Կարապետեանի գլխաւորած «Նոր ժամանակներ» կուսակցութիւնը: Անով կուսակցութիւններու թիւը հասած է 51–ի:

Փաստաթուղթի պակասի պատճառով Դեկտեմբերին պաշտօնական արձանագրութենէ դրկուած «Անկախ Հայաստան» կուսակցութիւնը պահանջուած փոփոխութիւնները ընելէ ետք, նոր դիմում կատարած է:

*
**

ԴԱՒԻԹԱՇԷՆԻ ՈՃԲԱԳՈՐԾԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

2002 Նոյեմբեր 27–ին վէճի մը ընթացքին Գէորգ Մանուկեան ատրճանակով կրակած է Յարութիւն Տէրտէրեանին որ ստացած վիրաւորներէն մահացած է: Դատը աւարտած է Յունուար 14–ին ու Գ. Մանուկեան ութ տարի բանտարկութեան դատապարտուած է:

*
**

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՃԱՏՐԱԿ

Հայաստանի ճատրակի լաւագոյն վարպետը Վլադիմիր Յակոբեան համաչխարհային դասաւորումին 19–րդ տեղը կը գրաւէ, 2693 կէտով: Առաջինը Ռուսաստանի ներկայացուցիչ Կ. Գասպարովն է (2831 կէտ), երկրորդը դարձեալ Ռուսաստանէն Վլադիմիր Կրամնիկը, իսկ երրորդը՝ Հնդիկ Վ. Անանդը (2766 կէտ):

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՒՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒՇԻՆԿԹՈՆԻ Նազայլ անջրպետային դործակալութեան կեդրոնավայրին մէջ, Յունուար 14–ին, նախագահ Պուշ նոր երազ մը չնորհեց Ամերիկացիներուն, յայտարարելով.« – «Աստեն է Ամերիկայի համար նոր քայլերու ձեռնարկելու: Այսօր կը յայտարարեմ նոր ծրագիր մը հետապօտելու համար անջրպետը եւ զարգացնելու մարդկային ներկայութիւնը արեւային դրութեան ընդմէջէն»: Պուշ կ'ուզէ որ Ամերիկացիք լուսին երթան եւ նոր ճամբորդութիւններ պատրաստեն դէպի հեռաւոր աշխարհներ: Ծրագիրը 12 միլիառ տոլար պիտի արժէ հինգ առաջին տարիներուն համար: Պուշ, այս ձեւով, նախագահական ընտրութիւնը կը բանայ եւ կ'ուզէ համոզել, որ «տեսիլք» ունեցող անձ մըն է: Լուսին երթալ 2020–էն առաջ եւ հոնկէ մեկնիլ այլուր, այս է նպատակը: Նման երազներ, հայրն ալ ունեցած էր, երբ նախագահ էր, բայց, պիտճէն մերժուած էր:

ՍԱՐՒՈՋԻ, 250 լրագրողներու առջեւ է որ, Յունուար 14–ին, մամուլի ասուլիս մը տուաւ, խուսափելով ուղղակի պատասխանելէ քաղաքական բնոյթ ունեցող հարցումներուն: Այրիչ Թայմի թղթակիցին ան հարցումին՝ «Պ. Սարքոզի, կրնա՞ք ըսել մեզի թէ ո՞ր ճիւղին մէջ աւելի լաւ նախագահ մը կ'ըլլաք քան ներկայ նախագահը», Սարքոզի ծուղակի չինկաւ, պատասխանելով.– «Ի մօտոյ, 49 տարեկանիս, հարկ է որ ուշադիր ըլլամ պատասխաններուս մէջ: Ոչ ոք պիտի թէ ո՞վ թեկնածու կ'ըլլայ եւ ես՝ առաջինը»: Սարքոզի զոհ է յանցագործութեան նուազումի համեմատութենէն, կ'ուզէ որ նոյնքան նուազում (3–էն 4%) արձանագրուի 2004–ին: Սկիզբէն կը ճգնէ որ իրաւական պետութիւնը պիտի գործէ Ֆրանսայի ամէնէն ոճրային 20 թաղամասերուն մէջ, ապա կ'անցնի հարցումներու պատասխաններուն: Հաղորդամամբ 2002–ի, վիճեալ սպառնալիքով դրդուածներուն 19,34% նուազում արձանագրած են, կատեքերու դրդուածը՝ 18,64%:

ՍԹՈՒՀՈԼՄԻ դատարանին առջեւ, Յունուար 14–ին, բացուած է Արտաքին նախարարուհի՝ Անննա Լինտհի մարդասպանին դատավարութիւնը: Մարդասպանը ծագումով սերպ 25–ամեայ Շուէտացի մըն է, որ մերժած է յայտնել իր դերձապահաճոները: Սեպտեմբեր 10–ին է որ մեծ վաճառատան մը մէջ սպանած էր չատ ժողովրդական կին մը, որ Արտաքին նախարարուհին էր:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ մէջ, գերագոյն Առաջնորդը՝ Ալի Խամէնէյ փոխեց իր ռազմավարութիւնը եւ Յունուար 14–ին միջամտեց, որպէսզի Սահմանադրութեան Պահապաններու խորհուրդը կրկին քննէ թեկնածուներու թղթածրարները, նուազ խստութեամբ: Այս յայտարարութիւնը թոյլ կու տայ որ մերժուած թեկնածուներուն, դոնէ մէկ մասը, ընդունուի: Մերժուած 80 բարեկործիչները, հաւանաբար, ընդունուին: Անոնց մասին, Առաջնորդը ճշդած է.– «Եթէ իրենց դիրքը լաւ փաստ տուած է անցեալին, սկզբունքն այն է որ ձեռնհաս ըլլան, եթէ հակառակը չփաստուի»:

ԳԱԶԱՑԻ մուտքին, Յունուար 14–ին գործուած անձնասպանական արարքին հեղինակն էր կին քամիքազ մը, 22 տարեկան եւ մայր երկու զաւակի: Լաւ կազմակերպուած էր իր արարքը: Մտած էր երկրի չէնքերէն մէկուն մէջ (անցքի դիմաց կայուղ կէտն է Գազայի գօտիին), ուր, ամէն օր 10 հազար պաղեստինցին քննութենէ կ'անցնին Իսրայէլ մտնելու համար, ներս կը մտնէ եւ նախքան քննութիւնը, կը պայթեցնէ ռումբը, կատարելով «իր պաշտօնը», որու տէր եղաւ Համասը: Այս կինը, քամիքազի նոր երեւոյթ մըն է, քանի ամուրի չէ, մայր է, ինչ որ անհնախընթաց է: 4 մեռեալ կար եւ 10 վիրաւոր:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՓԱՐՄԱԼԱՑԻ գայթակղութիւնը չէ մարած եւ Իտալիայէն դուրս, ամբողջ Եւրոպան ցնցուած է: Տնտեսութեան նախարարը՝ Ճուլիօ Թռեմոնթի յայտարարած է Յունուար 14–ին, որ արտնտնկութիւնը 11 միլիառ Եւրօ պիտի արժէ երկրին: Այս գնահատումը ալ աւելի հրահրած է փոքր բաժնի սէրերու բարկութիւնը (քանի մը հարիւր հազարաւոր են): Ծանօթ է որ պիւզանտեական այս հաստատութեան հիմնադիրը՝ Գալիլեօ Թռեմոնթի բանն է, խարբեբայական անտն – կութեան համար, մինչ լաւ համբաւ ունի միջազգային շուկաներուն վրայ: Միլիառներ իւրացուած են: Ո՞ւր գացած է դրամը: Հետեւանքները մինչեւ Միացեալ–Նահանգներ հասած են: Գոռիէէ տէլլա Սեռայի համար, դատարանը կը կասկածի որ, հաշուեցոյցերու կրկնակ դրութիւն մը ի գործ դրուած ըլլայ, 280 միլիոն Եւրոյի ֆինանսաւորում մը ապահովելու համար:

ՊՐԻՍԷԼԻ մէջ, Յունուար 14–ին, Ռաֆարէն եւ Փրոտի Ջանացին մեղմացնել մթնոլորտը, դատական հետապնդումին եռաք Ելմտական եւրոպացի նախարարներուն որոշումին դէմ, անմեղ հռչակելու Ֆրանսան եւ Գերմանիան, իրենց չափազանցեալ բացին համար: Ճաշէ մը ետք, երկուքն ալ չեչտած են թէ կը նախընտրեն ապագան սահմանել եւ չծանրանալ անցեալին վրայ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Պաշտպանութեան նախարարը՝ Միշէլ Ալիօ–Մարի Նիւ–Եորք մեկնած է Յունուար 15–ին, ուր պիտի հանդիպի Քոֆի Ականի: Ապա, Ուաշինկթընի մէջ տեսակցութիւններ կ'ունենայ Ռըմսֆելտի եւ Գոնտոլեցա Ռայսի հետ: Պիտի ջանայ մեղմացնել Ֆրանսայի եւ ԱՄՆ–ու միջեւ լարուած մթնոլորտը:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ նախագահական ընտրութեան անկախ թեկնածու է Իրինա Խակամադա, որ ցարդ նախընտրած էր լռել, բայց այլեւս հաւատք չունի եւ որոշած է խօսիլ: Բացէ ի բաց կ'ամբաստանէ իշխանութիւնը «պետական ոճիր»ով եւ կը հրաւիրէ Պուտինը որ իր անմեղութիւնը փաստէ: Գլխաւոր ամբաստանութիւնը հիմնուած է Դուբրովկա թատրոնին 2002 Հոկտ. 23–ի պատանդներու ողբերգական լուծումին: Ծանօթ է, որ Չէչէններու զօրագունդ մը 800 հանդիսատեսներ պատնդ բռնած էր եւ 48 ժամ, սպառնացած էր թատրոնը օդը հանել: Հոկտ. 26–ի վաղ առաւօտեան ռուսական յատուկ ուժերը յարձակման անցած էին կազ արձակելով: Աւելի քան 600 պատանդ ազատած էր, բայց, յետագային 129 պատանդները թունաւորուած մեռած էին: Խակամադա ներկայ եղած է եւ մէկնորդի դեր կատարած: ԷՍ–ՓԷ–ԷՍ–ի (ազատական աջ) փոխ նախագահ, նախկին երեսփոխան, կը պնդէ որ իր մտահոգութիւնները անարդար չեն եւ թատրոնին պատանդներու հարցին կցած է նաեւ 1999–ի խորհրդաւոր ոճրափորձերը: 1999–ի այդ ոճրափորձերու չարքը օգտագործուած է Պուտինի կողմէ, դէպի իշխանութիւն իր երթին համար եւ բաւական կասկածելի բնոյթ ունէին: Դատաւոր ամբաստանեալ քննիչ յանձնախումբ մը նշանակել, բայց 137–ի դէմ 197 ձայնով մերժուեցաւ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մէջ, վահանագեղձի խըլիրդէ տառապող 230 հիւանդներու փաստաթուղթերը յայտարարած է, որ առաջին տուեալներու համաձայն փաստը կայ որ Ֆրանսական իշխանութիւնները ծանօթ էին ատենին (Չերնոբիլ) վարակումի միջոցներուն, բայց չարափոխած են թիւերը եւ չեն տեղեկացուցած բնակչութեան թէ ի՛նչ վտանգներ կան: Բողոքողները կը պատկանին Ֆրանսայի արեւելեան եւ հարաւ–արեւելեան շրջանին:

ՖՕՇՈՆի, Ֆրանսայի չքեղագոյն նըպարավաճառին աշխատաւորները մտահոգ են, որովհետեւ անակնկալօրէն տընօրէնը կը փոխուի: 1998–էն ի վեր հաստատութիւնը կը վարէր Լօրան Ատամովիչ, որ հրաժարած է եւ 51%–ի իր բաժնեթուղթերը կը փոխանցէ իր ընկերակիցներուն (Ֆոն Մաթիւեոն, Պարքլէյզ Փրայվըթ, պելժիական Պուա Սովաժ եւ Տիւբրօ ընտանիքը): Ասոնք այլեւս բաժնեթուղթերու 75%–ին տէր են: Ատամովիչի հրաժարման պատճառը կու գայ անկէ որ ուզած էր չարունակել հաստատութեան ծաւալումը (երեք վաճառատուներ՝ Նիւ–Եորք), բայց կորուստ արձանագրած էր եւ ընկերակիցները համաձայն չէին: Նոր տնօրէնն է Միշէլ Տիւբրօ, ծանօթ խոտերու հիմնադրին զաւակը: Վերջերս, Ֆօշոն 39 միլիոն Եւրոյի զնած էր Ֆլօ խումբին 12 խանութները:

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒ մօտ կատարուած հարցախոյզի մը համաձայն, 76% համեմատութեամբ անոնք կ'ուզեն որ տարիքի սահմանափակում մը ըլլայ Հանրապետութեան նախագահին համար, միջին հաշուով 68 տարեկան: Հարցախոյզը կատարուած է 1002 հոգիի մօտ, Դեկտ. 12–ին եւ 13–ին, Հարիս հիմնարկին կողմէ:

ՍԱՔԱՐԱՑԻ (Եգիպտոս) Մէմֆիսի գերեզմանատան Թութանխամոնի դայեակին գերեզմանին մէջ յայտնաբերուած է արուեստի մը լրիւ կմախքը, որ փարաւոններու շրջանէն մնացած է (1335 Ն.Ք.): Յայտնաբերողներն են Ֆրանսացի հետազօտողներ, զոր կը ղեկավարէ Սլէն Զիվի:

ԳԱՆԱՏ ԵՒ ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ սաստիկ ցուրտ մը տարածուած է եւ Մոնրէալի մէջ ջերմաստիճանը զէրոյէն վար 28–ի իջած է եւ զէրոյէն վար 44–ի այլ շրջաններ: Նիւ – Եորք ալ զէրոյէն վար 28 է:

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

-42-

ՔՐՈՆԻԿԱԳԻՐ ԵՒՍԵԲԻՈՍ

ՄԻԹԱՐԱԿԱՆ ԵՐԵՒՈՑԹՆԵՐ

Սա այժմ գարնանային առաջին ծիծեռնակներուն կը նմանին, բայց անակնկալ արագութեամբ կ'աճի ... ԵՐԻՏԱՍԱՐ – ԴՈՒԻԹԻՆԸ: Նոր երիտասարդութիւն մը որ ծարաւի է գիտութեան, զարգացումի, հետաքրքրուած է իրենց եւ Հայաստանի ապագայով, սկսած է ծաղկեցնել համալսարանական, բանասիրական աթոռները: Այս երիտասարդութիւնը համալսնավարութիւն չէ տեսած, միայն ծնած է այդ շրջանին, աճած է անկախութեան այս 12 տարիներու ընթացքին, կրած անոր բոլոր ժխտական մասերը, բայց մտադրած է անպայման օգտակար տեղ մը գրաւել նոր Հայաստանի ընկերութեան մէջ: Շատեր արդէն տեղաւորուած են, մաս մը կը փորձէ զանազան մինջազգային կրթաթոշակներէ օգտուիլ եւ մասնագիտանալ արտասահմանի մէջ. ատկէ կը հանդիպինք անոնց զանազան երկիրներու մէջ. ճարպիկ են. արդէն վարպետ են, գիտեն բոլոր ճանապարհները իրենց նպատակին հասնելու. կը զգան որ կարեւոր դեր մը ունին կատարելիք երիտասարդ հայրենիքին մէջ. գիտեն որ հոն ամէն ինչ հարկ եղած օրինականութիւնը չունի. որոշած են պայքարիլ ժխտական երեւոյթներու դէմ. անոնցմէ շատերը մեծ յոյսեր կը ներշնչեն:

Ուրիշ լաւ երեւոյթ մը կարելի է նկատել Միջին – Արեւելքէն հայ ուսանողներու օրէ օր աճող թիւը բարձրագոյն կրթական հաստատութիւններուն մէջ. անոնք սիրով կը վճարեն իրենցմէ պահանջուած սակը որովհետեւ գոհ են տրուած ուսումներու մակարդակէն: Բարձրագոյն կրթական մակարդակը բարելաւումի ընթացքի մէջ է: Գիտական Ակադեմիայի պատասխանատուները առիթ չեն փախցներ Գեւորգեան յիշեցնելու գիտութեան կարեւորութիւնը Փոքր Հայաստանին համար որով կրնայ հսկայական ասպարէզ բանալ հայութեան:

Վերջերս տեղի ունեցած զանազան համագումարներուն որ ազգային նիւթեր կը չօչափէին, մեծ ուրախութեամբ նկատելի էր երիտասարդ սերունդին մասնակցութիւնը: Որքան տարբեր պիտի ըլլար Հայոց խորհրդարանի աթոռներուն վրայ, կամաց կամաց նուաղէր հաստատուն եւ անվիզ երեսփոխաններուն ներկայութիւնը տեղ տալու համար այս զարգացած երիտասարդութեան որ ըսելիք ունի, ծրագիրներ ունի եւ խանդ եւ կիրք գործադրելու զանոնք: Ես երիտասարդներուն մէջ կը նկատեմ տակաւին կոյս մնացած յատկանիշները մեր ազգին որ միայն լաւատեսութիւն կը ներշնչեն: Անոնցմէ շատերուն հետ լուրջ խօսակցութիւն ունեցած եմ, ներկայ պայմաններուն բոլոր դժուարութիւնները դիմացնելու դրած եւ համոզուած որ կարծուածէն աւելի դիտակից են եւ վճռած իրենց մասնակցութիւնը բերելու հայրենիքի բարելաւումին:

Պահ մը կարծեր էի թէ մակերեսային զուարճութիւններու յայտնութիւնը, «Տիսքոթէք, պա՛ր»... ազատութեան եւ յարաբերութիւններու դիւրութիւն, հայրենասիրական ամէն զգացում սառեցուցած ըլլայ իրենց մէջ, բայց հիմա համոզուած եմ որ մեծամասնութիւնը վճռանգուած հայրենիքի մը պարապային պատրաստ է դերագոյն զոհաբերութեան: Հրաշալի երիտասարդութիւն մը ունենալու զգաւվարը դիս անհունօրէն կ'ուրախացնէ:

– ՄԱՆՈՒԷԼ ՔԱԶՈՒՆԻ դպրոցի տնօրէնութիւնը ՆԱՐԵԿԱՑիի նուիրուած դպրոցական հանդէս մը կազմակերպած էր. պատահական հիւր եղայ ծանօթի մը միջոցով. ես այդ օր ամբողջ ժամ ու կէս փշաքաղուած մնացի այդ դպրոցականներուն դեղարուեստական բեմադրութեան ներկայ ըլլալով. չարադրութիւն մը հիւսուած Նարեկի աղօթքներով, երգով տեղեկոչումներով, քերթուածներով այնպիսի հաճելիօրէն ընդելուզուած եւ անսայթաք արտասանուած այդ պատանիներէն ... որ չէի կրնար չհպարտանալ իրենցմով, իրենց հայկականութեամբ:

– Ուրիշ օր մը հրաւէր ստացայ Բրուսով համալսարանի իտալերէն դասընթացքներուն հետեւող աշակերտութեան հիւրն ըլլալու: Ես պարզապէս ափ ի բերան մնացի անոնց դիտութեամբ. առանց երբեք Իտալիա տեսած ըլլալու, քիչ առնուազն մէկ յաղողած էին կատարեալ իտալական առոգանութեամբ արտայայտուիլ, զարմացնելով նոյնիսկ իտալական դեսպանատան մշակութային կցորդը:

– Ճարտարապետ բարեկամս Հրաչեայ, այդ ազնիւ անձնաւորութիւնը որուն չինարար ձեռքին անհամար հետքերը ցցուած են Հայ հողին քիչ մը ամէն անկիւնը, ըրջապտոյտով մը գիս առաջնորդեց Աբարատեան դաշտի գիւղերէն մին, Բիւրեղաւան, հին եկեղեցիին նորակառոյց զանգակատունը ցոյց տալու, որ յաղողեր էր ճարտարութեամբ ներդաշնակել հինին հետ առանց համաչափութիւնները խախտելու, յանկարծ մանուկներու խմբերգի մը ձայնը հասաւ ականջիս, եկեղեցւոյ դասէն... Երիտասարդ օրիորդ մը, առանց խռովելու մեր ներկայութենէն, աղօթք եւ չարական կը սորվեցնէր գիւղի փոքր դպրոցականներուն:

Առանց աջ – ձախ դառնալու, անոնք չարունակեցին իրենց չարականն ու աղօթքը, երեսնին խաչակնքելով, չարքով դուրս եկան...: Կրնա՞ք անզգայ մնալ այսքան խրախուսիչ պատկերներու առջեւ...:

– Օրինակելի հարսանիք մը: Փեսան լինդի չատ մօտիկ էր. Հարսը աղջիկն էր քաղաքի մեծամեծներէն մէկուն: Հրաւիրուեցայ, մասնակցեցայ եւ ուրախ դուրս եկայ:

Կը կարծէի խոր ասիական սովորութիւններու եւ տեսարաններու առջեւ պիտի դտնուիմ, սիրտս պիտի նեղուի, պիտի չդիմանամ, նեղութիւն պիտի դայ վրաս... հասած էի նոյնիսկ այն եզրակացութեան որ խնդրեմ մտերիմէ մը որ եկեղեցիէն հապա դուրս եկած, պատրուակով մը պիտ կանչէ տուն «ՇԱՏ ԿԱՐԵՒՈՐ ԳՈՐԾ»ի մը համար... կանչուեցայ, եւ ի զարմացումն ընկերոջս, չհեռացայ հարսանիքէն...:

Եկեղեցին Ս. Գայանէն էր: Կովիկ բազմութիւն մը կիրք ըրջութեամբ տեղ գրաւած էր: Լուսանկարիչներու աւելորդ չարժում եւ վազվզուք չկար: Արարողութիւնը անցաւ ամենայն ըրջութեամբ: Շնորհաւորութիւնները տեղի ունեցան բակին մէջ, յիշատակի մի քանի նկարներ եւ անաղմուկ, առանց ուշադրութիւն դրաւելու եւ կառքերու ճչակի հասանք Հրազդանի կիրճին վրայ կառուցուած փարաւոնեան հիւրանոց – սրճարան մը, ուր իւրաքանչիւր հրաւիրեալ ունէր իր սեղանն ու թիւը սեղանին վրայ: Ծառայութիւնը տեղի ունեցաւ արեւմտեան մակարդակով, հրաւիրեալները որ հետզհետէ կը տասնէին իրենց կիներով, կոկիկ, վայելուչ տարազներով, կը չնորհաւորէին ծնողները ու նորապսակները: Հայաստանի պետական մարմինը, բացի նախագահէն, հոն էր. վարչապետ, Ազգային ժողովի նախագահ, նախարարներ, կը փայլէր Պաշտպանութեան նախարարը իր տոհմիկ պարերով, վարպետօրէն կատարուած: Երգուեցան եւ նուագուեցան մինչեւ հայերէն երգեր: Հոն էր դուդուկի մեծ վարպետը՝ ճիւան Գասպարեան որ դիւթեց ներկաները իր խաղերով: Մինչ ուրախութիւնը կը չարունակուէր, հրաւիրեալները կրկին չորհաւորելով կամաց – կամաց կը հեռանային սրահէն: Իսկապէս քաղաքակիրթ ժողովուրդի մը պսակն ու հարսնիքն էր:

Շատ զարմանալի պիտի ըլլար եթէ հայաստանեան օր մը առանց զուարճալիքի անցնէր... զրեթէ տխուր էի որ այդ օր «բան» չէր պատահած՝ գրելու արժանի:

Հաճելի անակնկալը կրկին իմ բարեկամ միլիոներներս չնորհեցին...

Բնաւ տեսած չե՞ք վաւերագրական ֆիլմի այն անոգքը ուր հիւսիսային բեւեռի ծանօթ սպիտակ արջը, փոքր ըրվէժի մը դլխուն կանդնած, ինչպէ՛ս իր լայն, հաստ թաթերով, ցատքել փորձող ճուկերը մի առ մի կը բռնէ... եւ կ'ուտէ: Մեր միլիոներները, թողած իրենց պարտականութիւնը մայրաքաղաքի դըժուարին երթեւեկը կառավարելու, ազդայոյսերը չյարդող «խուլիկաններ» տուգանելու, եկած տեղաւորուած էին այդ փարաւոնեան համալիրին մուտքին դիմացը եւ կառք նստող թշուառականը կը բըռնէին եւ կը տուգանէին... 100 տոլարո՛վ ... նման հարսանիքի մը ո՞վ դաւաթ մը աւելի չի պարպեր նորապսակներուն կեռնացը... և դուք չէք դիտեր. ինչ մեծ ոճիր է իմած քշելը... քաղաքացիին կեանքի ապահովութիւնը կը պահանջէ որ լաւ մը տուգանուին այդ «անկարգները»... անջուշտ միչտ զգուշանալով սխալ կառքի մօտենալէ...:

ՎԱՂԸ ԷԼԻ ԼԱՒ ԿԸ ԼԻՆԻ՞... ԻՍԿԱՊԷ՞Ս

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Ամէն չուրջ կէս դար առաջ երբ պատանի էի, Մարսէյլի Լա Քանըպիէր պողոտային վերը՝ երաժշտութեան հովանոցին մօտիկ, ամէն կէսօրէ վերջ ժամը 5–ի առեններէրը, չեմ գիտեր որ բողոքական մէկ աղանդին պատկանող պատուհանի մը քարոզութիւն կ'ընէր, ձեռքը ունենալով պզտիկ, շատ պզտիկ ձեռնաշալակ մը: Միչտ իրեն հետ կ'ըլլային երկու ժպտադէմ ու բաւական երիտասարդ կիներ, գլուխնին ծածկած կզակնուն տակէն ժապաւէնով կապուած գլխարկներով. անոնց նմանները կը տեսնենք փրկութեան բանակի կամ ուեսթըրն Ֆիլմերու մէջ ժԹ. դարու կանանց զբոսնասենեակնուն օրինակով:

Պատուհանին բարձրահասակ, կարմիր այտերով մարդ էր, այն տեսն չուրջ 50 տարեկան: Ձեռնաշալակի ընկերակցութեամբ երգուած հոգեւոր երգերով համեմելով իր քարոզութիւնը, կը սկսէր խօսիլ. քանի՛ խօսէր կը բորբոքէր եւ աւելի կը կարմրկէին իր արդէն կարմիր այտերը: Բնականաբար, անցորդները պահիկ մը կը կենային տեսնելու անցած – դարձածը, եւ չուտով կը կազմուէր փոքրիկ խումբ մը զոր պատուհանին կը հրաւիրէր իրեն հետեւելու մօտակայ փողոցներէն մէկուն մէջ ժողովարանի վերածուած գետնայարկ խանութ մը. մինչ կիները ասոր – անոր թերթիկները կը բաժնէին: Եւ պզտիկ բաղմութիւն մը կը հետեւէր անոնց որ երգելով ու նուագելով կ'երթային: Օր մը ես ալ, իբ ուրիչ մէկ քարոզութեան դարձեալ հոն դտնուելով, փորձութիւնը ունեցայ այդ թափօրին հետեւելու: Հոն կիները մեզի նախ հիւրասիրեցին գաւաթ մը օշարակով եւ կրկնեփներով, որմէ յետոյ միայն պատուհանին վերակաւ իր քարոզութեան, նոյնքան եթէ ոչ աւելի եռանդով: Տարիներ յետոյ միայն, կեանքի փորձառութեամբ հասկցայ որ աս է եղեր աշխարհի օրէնքը. նախ բան մը պիտի տաս որ յետոյ չատ աւելիով կարենաս բան մը պահանջել ու առնել: Ու ասոր հայերէնով կ'ըսեն եղեր չատ սխալ բառ մը. առեւտուր, մինչ ճիշդը պէտք է ըլլար տուրուառ: Բան մը որ ի զօրու է անհատներու մէջ եւ, այլ մանաւանդ պետութիւններու; Ֆրանսերէն լեզուն այդ մասին ունի չատ պատկերաւոր ասոյթ մը բառացիօրէն ձեւով՝ Je te donne un œuf et tu me donnes un bœuf. (Ես քեզի ձու մը կու տամ, դուն ալ ինծի եզ մը): Պատուհանին պատուիրեց բաժանել բառերով նկարագրեց աշխարհի վախճանը, Քրիստոսի կրկին գալուստով. ան իր անչէջ կրակով պիտի այրէր բոլոր մեղաւորները: Եւ պիտի փրկուէին միմիայն անոնք որոնք պիտի ապաշխարէին, անչուշտ այդ պատուհանին պատկանած եկեղեցիին մէջ: Իսկ արդարները եւ ապաշխարածները Տէրը իր հետ պիտի առնէր տանէր յաւիտենական երանութեան մէջ: Եւ այդ կատարուելիքին թուականն ալ կանխորոշեց, մարդը... 2000 տարին, Ի. դարու վերջը:

Բարեբախտաբար, մեր եկեղեցւոյ մէջ դպրութիւն ընելով, քիչիկ մը գրաբար կը հասկնայի եւ մեր Տէր պապային կարգացած Աւետարանէն գիտէի թէ՝ «վասն աւուր յայտմիկ եւ ժամու ոչ ոք գիտէ, ոչ հրեշտակք երկնից եւ ոչ Որդի, այլ միայն Հայր»: Եւ պատուհանին սարսափազդու քարոզը չազդեց վրաս: Եկաւ 2000 թուականը, ԻԱ. դարը: Երկու հազար մէկ, երկու, երեք եւ արդէն թեւակոխեր ենք «յամի Տեառն 2004»ը: Շնորհաւոր Նոր Տարի աշխարհին, մանաւանդ բոլոր Հայորդիներուն, Արարատի փէշերէն մինչեւ հեռաւոր Աւստրալիա, Ամերիկա, Փարիզ եւ Մուրմանսկ: Զի մեր երեք հազարամեայ պատմութեան ընթացքին երբեք այսքան ցրուած չենք եղած ինչպէս այս վերջին տասնամեակին: «Փչրուեցինք աստղերի պէս եւ ցրուեցինք աշխարհում» (Սիլվա Կապուտիկեան): Վերոյիշեալ պատուհանին պուչակութիւնները չիրականացան. ինչ չատ հաւատ – նաբար անդենական չուած ըլլալու է արդէն: Աստուած գիտէ մինչ մեր թէ անոր քո՞ն մարդ որատց: Բայց եթէ անոր պուչակութիւնները չիրականացան, հայ ժողովուրդին համար Շաբաթը Ուրբաթէն կանուխ եկաւ, 2000 տարին չսպասած: Եկաւ լի նոր փորձութիւններով: Եկաւ արցախեան պահանջատիրութիւնով ու պատերազմով, 9888 Դեկտեմբեր 7–ի աղետաբեր երկրաշարժով, եւ բոլորովին անակնկալ Բ. Անկախութեամբ մը: Եթէ յիշուած պատուհանին քարոզած տարիները չատ վերջ, ըսենք ութսուն թուականին, լուսաւորեալ մը չանկարծ հրապարակ ելլէր եւ օրով – թուականով գուշակեր թէ 1989–ի Հոկտեմբերին Պէրլինի պատը պիտի փլի եւ միայն երկու տարի վերջ Խորհրդային հսկայ Միութիւնը աշխարհի քարտէսէն սրբուի, հաւանաբար այդ մարդը յիմարանոց տարուէր: Բայց այսպէս է աշխարհս, որ երբեմն մէկ օրէն միւսը չատ բան կը ըրջուի 180 աստիճանով:

«Ազատ, անկախ (եւ ոմանց համար ալ միացեալ) Հայաստան». այդ էր սփիւռքահայութեան մէկ կէսին նշանաբանը 1920–էն ի վեր, կառչած՝ եռագոյն դրօշակին: Մինչ միւսը գոյութիւն ունեցող խորհրդային իրականութեան կողքին էր. ոչ անպայման համայնավար գաղափարախօսութեամբ, այլ ան համոզումով թէ վաղուան մեծ երազանքները միայն այդ փոքրիկ հողին վրայ կարելի էր իարախել, եւ ոչ թէ հայաթափ Տարօն – վաստպրականի մը վրայ, եթէ նոյնիսկ կաղանդ պապա մը հրաչքով պանոնք իր սակաւին մէջ դնելով նուէր բերէր: Եղածը ձեռք բերուած էր հայրենասիրական մեր ազգակիցներուն եօթը տասնամեակի արիւն – քրտինքով, անհամար զրկանք – ներով, անասելի նեղութիւններով ու հալածանքներով: Այս ամէնը ծանօթ է բոլորիս եւ հարկ չկայ ծանրանալու անցեալի մէն մի ծալքին վրայ: Միայն ըսենք որ խորհրդային ընդհանուրին մաս ակտիվ հանդերձ, մեր ալ ազգային սեփականութիւնն էր, եւ Հայաստանի իւրաքանչիւր քաղաքացի (եւ մենք Սփիւռքահայերս հեռուէն) կրնայինք արդարօրէն հպարտ ըլլալ գիտական եւ ուսումնական բարձրագոյն հիմնարկներով, Բիւրականի աշխարհահռչակ աստղադիտարանով ու Երեւանի մեթրոյով: Նաեւ ճարտարարուեստական հսկայ արդիւնաբերութեամբ մը որ չատ մը «ազատ աշխարհի» երկիրներու նախանձը կրնար դրգռել:

Խորհրդային վարչակարգի վերջին երկու – երեք տասնամեակներուն, մարդիկ ընդհանուր առմամբ կ'ապրէին տանելի պայմաններու տակ: Հալածանքները, ծանր զրկանքներն ու նեղութիւնները եւ տեւ մնացած էին. ու Հայաստանցին, եթէ ունէր դժգոհութիւններ ալ, (որվ դժգոհութիւն չունի աշխարհի վրայ. վկայ՝ Ֆրանսայի պէս երկրի մը մէկ պարբերաբար կրկնուող գործադուլները) չափելով կտրուած ճամբան, արդարօրէն կրնար ըսել վաղը էլ աւելի լաւ կը լինի: Ամէն մեռալ ունի իր հակառակ կողմն ալ: Նիւթական կառուցումներու ու յառաջդիմութեան դիմաց կար անչուշտ դառնուր հասարակի զրեթէ ամբողջական կոռուստը, ազգային պատմութեան ու ըզգացումի աղճատումը, պարտադրուած խեղաթիւրութիւն մը, բայց մանաւանդ առաջնորդող հոգեւոր հովանոցին մօտիկ, ամէն կէսօրէ վերջ ժամը 5–ի առեններէրը, չեմ գիտեր որ բողոքական մէկ աղանդին պատկանող պատուհանի մը քարոզութիւն կ'ընէր, ձեռքը ունենալով պզտիկ, շատ պզտիկ ձեռնաշալակ մը: Միչտ իրեն հետ կ'ըլլային երկու ժպտադէմ ու բաւական երիտասարդ կիներ, գլուխնին ծածկած կզակնուն տակէն ժապաւէնով կապուած գլխարկներով. անոնց նմանները կը տեսնենք փրկութեան բանակի կամ ուեսթըրն Ֆիլմերու մէջ ժԹ. դարու կանանց զբոսնասենեակնուն օրինակով:

Պատուհանին բարձրահասակ, կարմիր այտերով մարդ էր, այն տեսն չուրջ 50 տարեկան: Ձեռնաշալակի ընկերակցութեամբ երգուած հոգեւոր երգերով համեմելով իր քարոզութիւնը, կը սկսէր խօսիլ. քանի՛ խօսէր կը բորբոքէր եւ աւելի կը կարմրկէին իր արդէն կարմիր այտերը: Բնականաբար, անցորդները պահիկ մը կը կենային տեսնելու անցած – դարձածը, եւ չուտով կը կազմուէր փոքրիկ խումբ մը զոր պատուհանին կը հրաւիրէր իրեն հետեւելու մօտակայ փողոցներէն մէկուն մէջ ժողովարանի վերածուած գետնայարկ խանութ մը. մինչ կիները ասոր – անոր թերթիկները կը բաժնէին: Եւ պզտիկ բաղմութիւն մը կը հետեւէր անոնց որ երգելով ու նուագելով կ'երթային: Օր մը ես ալ, իբ ուրիչ մէկ քարոզութեան դարձեալ հոն դտնուելով, փորձութիւնը ունեցայ այդ թափօրին հետեւելու: Հոն կիները մեզի նախ հիւրասիրեցին գաւաթ մը օշարակով եւ կրկնեփներով, որմէ յետոյ միայն պատուհանին վերակաւ իր քարոզութեան, նոյնքան եթէ ոչ աւելի եռանդով: Տարիներ յետոյ միայն, կեանքի փորձառութեամբ հասկցայ որ աս է եղեր աշխարհի օրէնքը. նախ բան մը պիտի տաս որ յետոյ չատ աւելիով կարենաս բան մը պահանջել ու առնել: Ու ասոր հայերէնով կ'ըսեն եղեր չատ սխալ բառ մը. առեւտուր, մինչ ճիշդը պէտք է ըլլար տուրուառ: Բան մը որ ի զօրու է անհատներու մէջ եւ, այլ մանաւանդ պետութիւններու; Ֆրանսերէն լեզուն այդ մասին ունի չատ պատկերաւոր ասոյթ մը բառացիօրէն ձեւով՝ Je te donne un œuf et tu me donnes un bœuf. (Ես քեզի ձու մը կու տամ, դուն ալ ինծի եզ մը): Պատուհանին պատուիրեց բաժանել բառերով նկարագրեց աշխարհի վախճանը, Քրիստոսի կրկին գալուստով. ան իր անչէջ կրակով պիտի այրէր բոլոր մեղաւորները: Եւ պիտի փրկուէին միմիայն անոնք որոնք պիտի ապաշխարէին, անչուշտ այդ պատուհանին պատկանած եկեղեցիին մէջ: Իսկ արդարները եւ ապաշխարածները Տէրը իր հետ պիտի առնէր տանէր յաւիտենական երանութեան մէջ: Եւ այդ կատարուելիքին թուականն ալ կանխորոշեց, մարդը... 2000 տարին, Ի. դարու վերջը:

Բարեբախտաբար, մեր եկեղեցւոյ մէջ դպրութիւն ընելով, քիչիկ մը գրաբար կը հասկնայի եւ մեր Տէր պապային կարգացած Աւետարանէն գիտէի թէ՝ «վասն աւուր յայտմիկ եւ ժամու ոչ ոք գիտէ, ոչ հրեշտակք երկնից եւ ոչ Որդի, այլ միայն Հայր»: Եւ պատուհանին սարսափազդու քարոզը չազդեց վրաս: Եկաւ 2000 թուականը, ԻԱ. դարը: Երկու հազար մէկ, երկու, երեք եւ արդէն թեւակոխեր ենք «յամի Տեառն 2004»ը: Շնորհաւոր Նոր Տարի աշխարհին, մանաւանդ բոլոր Հայորդիներուն, Արարատի փէշերէն մինչեւ հեռաւոր Աւստրալիա, Ամերիկա, Փարիզ եւ Մուրմանսկ: Զի մեր երեք հազարամեայ պատմութեան ընթացքին երբեք այսքան ցրուած չենք եղած ինչպէս այս վերջին տասնամեակին: «Փչրուեցինք աստղերի պէս եւ ցրուեցինք աշխարհում» (Սիլվա Կապուտիկեան): Վերոյիշեալ պատուհանին պուչակութիւնները չիրականացան. ինչ չատ հաւատ – նաբար անդենական չուած ըլլալու է արդէն: Աստուած գիտէ մինչ մեր թէ անոր քո՞ն մարդ որատց: Բայց եթէ անոր պուչակութիւնները չիրականացան, հայ ժողովուրդին համար Շաբաթը Ուրբաթէն կանուխ եկաւ, 2000 տարին չսպասած: Եկաւ լի նոր փորձութիւններով: Եկաւ արցախեան պահանջատիրութիւնով ու պատերազմով, 9888 Դեկտեմբեր 7–ի աղետաբեր երկրաշարժով, եւ բոլորովին անակնկալ Բ. Անկախութեամբ մը: Եթէ յիշուած պատուհանին քարոզած տարիները չատ վերջ, ըսենք ութսուն թուականին, լուսաւորեալ մը չանկարծ հրապարակ ելլէր եւ օրով – թուականով գուշակեր թէ 1989–ի Հոկտեմբերին Պէրլինի պատը պիտի փլի եւ միայն երկու տարի վերջ Խորհրդային հսկայ Միութիւնը աշխարհի քարտէսէն սրբուի, հաւանաբար այդ մարդը յիմարանոց տարուէր: Բայց այսպէս է աշխարհս, որ երբեմն մէկ օրէն միւսը չատ բան կը ըրջուի 180 աստիճանով:

«Ազատ, անկախ (եւ ոմանց համար ալ միացեալ) Հայաստան». այդ էր սփիւռքահայութեան մէկ կէսին նշանաբանը 1920–էն ի վեր, կառչած՝ եռագոյն դրօշակին: Մինչ միւսը գոյութիւն ունեցող խորհրդային իրականութեան կողքին էր. ոչ անպայման համայնավար գաղափարախօսութեամբ, այլ ան համոզումով թէ վաղուան մեծ երազանքները միայն այդ փոքրիկ հողին վրայ կարելի էր իարախել, եւ ոչ թէ հայաթափ Տարօն – վաստպրականի մը վրայ, եթէ նոյնիսկ կաղանդ պապա մը հրաչքով պանոնք իր սակաւին մէջ դնելով նուէր բերէր: Եղածը ձեռք բերուած էր հայրենասիրական մեր ազգակիցներուն եօթը տասնամեակի արիւն – քրտինքով, անհամար զրկանք – ներով, անասելի նեղութիւններով ու հալածանքներով: Այս ամէնը ծանօթ է բոլորիս եւ հարկ չկայ ծանրանալու անցեալի մէն մի ծալքին վրայ: Միայն ըսենք որ խորհրդային ընդհանուրին մաս ակտիվ հանդերձ, մեր ալ ազգային սեփականութիւնն էր, եւ Հայաստանի իւրաքանչիւր քաղաքացի (եւ մենք Սփիւռքահայերս հեռուէն) կրնայինք արդարօրէն հպարտ ըլլալ գիտական եւ ուսումնական բարձրագոյն հիմնարկներով, Բիւրականի աշխարհահռչակ աստղադիտարանով ու Երեւանի մեթրոյով: Նաեւ ճարտարարուեստական հսկայ արդիւնաբերութեամբ մը որ չատ մը «ազատ աշխարհի» երկիրներու նախանձը կրնար դրգռել:

Խորհրդային վարչակարգի վերջին երկու – երեք տասնամեակներուն, մարդիկ ընդհանուր առմամբ կ'ապրէին տանելի պայմաններու տակ: Հալածանքները, ծանր զրկանքներն ու նեղութիւնները եւ տեւ մնացած էին. ու Հայաստանցին, եթէ ունէր դժգոհութիւններ ալ, (որվ դժգոհութիւն չունի աշխարհի վրայ. վկայ՝ Ֆրանսայի պէս երկրի մը մէկ պարբերաբար կրկնուող գործադուլները) չափելով կտրուած ճամբան, արդարօրէն կրնար ըսել վաղը էլ աւելի լաւ կը լինի: Ամէն մեռալ ունի իր հակառակ կողմն ալ: Նիւթական կառուցումներու ու յառաջդիմութեան դիմաց կար անչուշտ դառնուր հասարակի զրեթէ ամբողջական կոռուստը, ազգային պատմութեան ու ըզգացումի աղճատումը, պարտադրուած խեղաթիւրութիւն մը, բայց մանաւանդ առաջնորդող հոգեւոր հովանոցին

ՎԱՂՎԱԾԱՎՈՒՆ ՊԱՀԵՑՈՒՆ

ՎԱՉԱԿԱՆ ՏՈՆԱԿԱՏԱՐ

Նկարիչը ևս ստանձնում է տարօրինակ պատվեր: Վաճառականը պահանջում է, որ նկարի վրա ներկայացվի ինքը՝ ամբողջ իր փառքով: Նկարիչը ենթարկվում է, սակայն ոչ առանց ներքին դիմադրության: Նկարում վաճառականը պատկերված է ոչ թե որպես մարդ, այլ որպես ինչ-որ անհասկանալի էակ՝ կիսամարդ, կիսաձուկ, որի ոտքերի փոխարեն ձկան պոչ է: Նկարիչը հրաժարվում է ստորագրել նկարը, ասելով, որ այն ավարտված չէ: Վաճառականը պատասխանում է, որ ինքն այդպես էլ ուզում է: Նկարիչը ստիպված է ենթարկվել:

Ժամանակ է անցնում, և նկարիչը հանդիպում է վաճառականին: Վերջինս ուրախ է, որ նկարը ստորագրված չէ, քանի որ ինքն ուզում է ստորագրել այն: Նկարիչը զարմանում է, թե ինչպես կարող է վաճառականը ստորագրել նկարը, որը ինքը չի նկարել: Վաճառականը պատասխանում է, որ նկարիչը նկարել է իր ստորագրությունը, որը ինքն էլ ստորագրել է: Նկարիչը զարմանում է, թե ինչպես կարող է

«ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԾՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄՈՆԱՔՕ. – Տէր եւ Տիկին Պերճ Գալայճեանէ 250 եւրօ:

*
**

ԹՈՒՆՕ. – Տէր եւ Տիկին Օննիկ Զապէլեանէ 120 եւրօ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Աստղիկ Տէր – Պարսամեան իր մաերիմ ընկերուհին՝ վեհանոյշ Ստամպոլցեանի մահուան քառասունքին առթիւ 80 եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

RECHERCHE

Je voudrais avoir des nouvelles d'un ami, M. Henry Hrant TERZAKIAN. Américain francophone et de culture française, il habitait en Californie, à Northridge (banlieue de Los Angeles) en 1982-1983. Il a aujourd'hui 75 ans (né le 8 décembre 1928). Il travaillait pour le Groupe Nestlé U.S.A. (Carnation) à Los Angeles. Merci.
Liliane HERISSON,
27, avenue des Cèdres,
92410 Ville d'Avray — France
Tél. : +33 (0)1 47 09 22 67
E-mail : liliane.herisson@wanadoo.fr

***

ԿԸ ՓՆՏՈՒԻ

Կը փնտռուի Հենրի Հրանդ ԴԵՐՁԱԿԵԱՆ, Ֆրանսախօս եւ Ֆրանսական զարգացումի տէր Ամերիկացի: Կը բնակէր Գալիֆորնիա, Նորթռիճ (Լոս-Անճըլըսի արուարձան) 1982-1983-ին: Այսօր 75 տարեկան է (ծնած է 1928 Դեկտ. 8-ին): Կ'աշխատէր Nestlé U.S.A. (Carnation), Լոս-Անճըլըս:

Տեղեկացնել վերոնշեալ հասցէին:

ԽՄԲ. – Գալիֆորնիոյ «Ասպարէզ»էն կը խնդրուի արտատպել:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՈՒԻ

Հայ Տիկին մը աշխատանք կը փնտռէ երախայ կամ տարեց անձ խնամելու համար:

Հեռաձայնել՝ Տիկին Նուարդ Պաղտասարեանի՝

06 67 61 93 92

ՀՈԳԵՇԱՆԳԻՍՏ

Այս կիրակի, Յունուար 18-ին, ի ժամոյ պատարագին, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր տաճարին մէջ, նորոգ վախճանեալ՝

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆԻ

Հոգեւոր սպասաւորի եւ երկիր եւ Մշակոյթ կազմակերպութեան Ամերիկայի Տիւղին հիմնադրին ի յիշատակ:

ՀՈԳԵՇԱՆԳԻՍՏ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութիւնը կը յանուցանէ՝ թէ կիրակի, Յունուար 18, յաւարտ պատարագի, հոգեհանգիստ կը կատարուի իր բարեբարնեբէն՝

ՆՈՒՐՀԱՆ ՓՐԻՆԿԵԱՆԻ

յիշատակին, անոր մահուան 11-րդ տարելիցին առթիւ:

Au
Centre Culturel SAINT MESROB
BARDIG
présente
« EGLISES ARMENIENNES »
EXPOSITION — VENTE DE PHOTOGRAPHIES D'ART
du 20 janvier au 1er février
Vernissage Mardi 20 janvier de 19h à 21h
— Entrée libre — Cocktail —
Exposition: tous les jours de 17h à 20h
Samedi et Dimanche de 15h à 20h.
10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section Marseille Ville/ SOSSE MAYRIG

super loto

Dimanche 18 janvier à partir de 15h
Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture
12/14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er
— 1 carton 6 euros
— 3 cartons 16 euros

Date à retenir

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise un
G A L A
AU PROFIT DE SES ECOLES
Samedi 13 mars
au PACI d'Issy-les-Moulineaux

17e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 17ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՕՎԱՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Vahé Oshagan
MOURANTS
Վահէ Օշական
Մ Ե Ռ Ն Ո Ղ Ն Ե Ր (1953)
Խաղ Արդիական Ըմբռնումով
Երկու Արար եւ 15 Պատկեր

Dimanche 25 Janvier à 16 heures
Կիրակի, Յունուար 25, ժամը 16-ին

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ 5 եւրօ:

CHAVILLE

PROJECTION DU FILM DOCUMENTAIRE
« MERE ARMENIE »
(105 minutes)
de **Maïté JARDIN**
Un regard français sur l'Arménie d'aujourd'hui.
Le Samedi 17 janvier à 20h45
en l'Eglise Arménienne de Chaville
6, rue Père Komitas
92370 CHAVILLE
P.A.F.

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ, ՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ ՀԱՐՑԵՐ»

Դասախօս՝ երաժշտագէտ
ԱՐԱՄ ՔԵՐՈՎԲԵԱՆ

Ուրբաթ, Յունուար 23, ժամը 20·30-ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue — 75009 PARIS

CATHEDRALE APOSTOLIQUE ARMENIENNE SERPOTZ TARKMANTCHATZ DE MARSEILLE

Le Comité des Dames
présente ses meilleurs vœux
à l'occasion des fêtes
de NOUVEL AN et du NOEL ARMENIEN
et vous invite à partager ensemble
le GATEAU DES ROIS
Dimanche 18 janvier à 15 heures
dans la salle «A. Tcherpachian»
339, ave. du Prado — 13008 Marseille
Venez nombreux!!!
L'entrée est gratuite
Réservations S.V.P.
Tél. : 04 42 88 08 52
ou 04 91 77 84 70

l'Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 7 Février - 26 Juin 2004

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE
Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et écrire l'arménien.
Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris.
(Absentéisme exclu)

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux continuent,
Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN
3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 87 Euros + 8 Euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel ,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS: 01 47 50 97 51

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

« MANOUGNEROU OR »

organisé
par le Conseil d'Administration et les sections de la Région Parisienne

Dimanche 25 Janvier de 14h30 à 17h30

Salle Rossini
Mairie du 9e arrondissement — 6, rue Drouot, 75009 Paris

Au programme

★ CONCOURS DE DEGUISEMENT
Venez costumés pour participer et gagner

★ SPECTACLE DE MARIONNETTES

Grands-parents — parents — enfants — amis
Vous êtes tous invités à cet après-midi festif

Venez nombreux

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 17-18
SAMEDI - DIMANCHE
17-18 JANVIER
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՓԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Փրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շտապ-փոստով առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.860

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

79e ANNEE — N° 20.860

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՄԱՆՕ ՓՐՈՏԻ Եւրոպական Ձանձնախումբին նախագահը Ցունուար 15–ին եւ 16–ին Անդարա եւ Պոլիս գտնուեցաւ, ինչ որ չատ դրական կը նկատուի Թուրքիոյ կողմէ: Առաջին անգամն է որ Ձանձնախումբի նախագահ մը նման այցելութիւն մը կ'ընէ, 1963–էն ի վեր, երբ Թուրքերը կը պորտագրէին անտեսական ընկերակցութեան համաձայնագիրը Եւրոպական Տնտեսական Հասարակապետութեան հետ: Անգարայի մէջ, յայտարարած է որ ընորհիւ վերջերս թափած ճիգերուն, Թուրքիա աւելի քան երբեք մօտ է Միութեան: «Կը վստահիմ կառավարութեան, որ չարունակէ բարենորոգումները առեղծին լրացնելու համար անհրաժեշտ չափանիշները բանակցութիւնները սկսելու համար»: Ամէնէն կարեւոր կէտը կը վերաբերի Կիպրոսի, որու բանակցութիւնները պէտք է կատարուին մինչեւ Մայիս 1, թէեւ Փրոտի յայտարարած է որ նախապայման չէ, աւելցնելով.– «Մեր չանձնարարութիւնը պիտի հիմնուի Գոփընհակըն սահմանուած քաղաքական չափանիշերու վրայ»: Քիւրտերու իրաւունքներն ալ, Թուրքի վրայ, երաչխաւորուած են: Ինչ կը վերաբերի Կիպրոսի, Թուրք դիւանագէտ մը կ'ըսէ՝ «չատ են անոնք որոնք կը վախնան թէ Թուրքիա, Մայիս 1–ին, ձեռք չհանէ Կիպրոսը առանց Եւրոպական Միութեան անդամակցելու երաչխաւորութիւնն ունենալու: Վատթարագոյն սենարիոն կ'ըլլայ»:

ՊՈՆՊԼԻՑԻ մէջ է, որ Ցունուար 16–ին հաւաքուած է Համաշխարհային Ընկերային Չորրորդ Ֆորումը, որ կը համախմբէ այլ համաշխարհայնացումի կողմնակից – ներըն: 130 երկիրներէ 75 հազար պատուիրակներ ներկայ կ'ըլլան: Այս չարժումին առաջինը տեղի ունեցաւ Փորթօ Ալեկրէ (Պրազիլ) 2001–ին: Նպատակն էր Տավոսի ազատականութեան հակազդել: Բացումը կատարեց պարսիկ փաստաբան՝ Շիրին Էպատի:

ԱՃԱՐԻՈՑ նուիրուած իր Թղթակցութեան մէջ, Նաթալի Նուկայրէտ («Լը Մոնտ», Ցունուար 16), կը նկարագրէ այս ինքնաւար չրջանը, որ իր 390 հազար բնակիչներով, միակողմանի կերպով անկախութիւն հռչակած է 1992–ին եւ սերտ կապեր կը պահէ Ռուսաստանի հետ: Պաթումի, հին նաւահանգիստին մէջ, որ անցքի ճամբայ էր կապիկ ծովու քարիւղին, զոր չահագործած են Նոպէլ եղբայրները, էլեկտրական հոսանքի խզումները եւ քարուքանդ փողոցները թշուառութեան պատկեր մը կը պարզեն, բայց, վարչակարգը զոր կը ղեկավարէ Ասլան Աբաշիձէ կ'ուզէ բարգաւաճման երեւոյթ մը թողուլ: Կը հպարտանայ նորակառոյց համալսարանով եւ Երաժշտութեան նոր հիմնարկով, որու բացումը ըրած է Ռոստրոպովիչ, 2002–ին: Կ'ըսուի թէ երկուքն ալ բաւական ամայի կը մնան, ըստ Թիֆլիսի դիւանագիտական աղբիւրնե – րուն, տեր չտեսեր Աճարիոյ վարչակարգին անկումին կը սպասեն: Աճարիոյ յեղաչրջումը վճռական կրնայ ըլլալ Վրաստանի նոր իշխանութեան համար: Աճարիան Օսմանեան կայսրութեան նախկին գաւառ մըն է, որ 1878–ին կցուած է ցարական Ռուսաստանին, ապա՝ Վրաստանի: Աճարիա կը գտնուի նաեւ ռուսական զինուորական երկու կայաններէն մէկը, հակառակ անոր որ չի յարգուիր այդ կայաններու պարպումը 2004 Ցունուար 1ին, ինչպէս կը նախատեսէր չորս տարի առաջ ստորագրուած համաձայնագիրը, 0 – ԷՍ – Սի – Ը–ի չրջագծիին մէջ: Այդ պարպումը նախապայմաններէն է նոր իշխանութեան, որ ԱՄՆ–ի զօրակցութիւնը կը վայելէ: Աբաշիձէ, պինեալ պահա – կազօրք մը ունի եւ կոթնած է ռուսական կայանին 2000 զինուորներուն վրայ, թըքական սահմանին մօտ: Բայց, այդ ուժը կրնա՞յ դէր մը խաղալ: «Մոնտ»ի Թղթակիցը իր յօդուածը կ'եզրակացնէ ընդդիմադիր պաղտնի չարժումի մը մէկ ուսանողին՝ Թամազի խորհրդածութեամբ.– «Իրականին մէջ, կ'ըսէ, տեղացի քնաքիչներ են, Աճարներ կամ Հայեր, որոնց ռուսական անցագիր բաչխուած է եւ հանեն մխայ իրենց ստացած դամարին համար»:

ՖՐԱՆՍԱ գործող երկու իմամներ իրենց երկիրը՝ Թուրքիա, ետ ղրկուած են, իրենց տարած քարոզչութեան համար: Երկուքն ալ կը պատկանին Քափլան ծայրայեղ չարժումին, որ արգիլուած է Գերմանիա: Առաջինը՝ Օրհան Աբսալան կը քարոզէր Միւլհուզի մէջ: Նուր մզկիթը եւ չէր ծածկեր իր հիացումը Թալիպաններուն եւ Պէն Լադէնի նկատմամբ: Երկրորդը՝ Իսմէր Իօզթիւրք Քափլան չարժումին էմիրն էր եւ կը գործէր Փարիզի այս Սոֆիա մզկիթը:

ՍՈՒՐԻՈՑ նախարարապետը՝ Նաժի Օթըի, յայտարարած է Ցունուար 14–ին, որ խաղաղութեան ոչ մէկ յոյս կայ Իսրայէլի կառավարութեան հետ: «Քարոզչութիւն» որակած է, Իսրայէլի նախագահին երկիսօսութեան հրաւէրը, զոր Դամասկոս անմիջապէս մերժած էր: Իսրայէլի նախագահը կրկնած էր իր հրաւէրը, ճչդելով արաբական Ալ – Ժազիրա հեռատեսիլի կայանէն, որ բանակցութիւնները կրնան «հրապարակային կամ գաղտնի» ըլլալ եւ տեղի ունենալ որեւէ տեղ, առանց նախապայմանի: 2003 Դեկտեմբերին, Սուրիոյ նախագահը նախատեսած էր երկիսօսութիւն մը Իսրայէլի հետ, նպատակ ունենալով վերջապահել Կոլանը խաղաղութեան եւ Իսրայէլի հետ բնականոն յարաբերութիւններու փոխարէն: Շարոն կը բացառէ Կոլանէն ամբողջովին քաչուիլ եւ կը պահանջէ ամբողջական բանակցութիւններ:

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆ դատապարտուեցաւ 1,66 միլիոն Եւրօ վճարելու թուրք ընտանիքի մը, որպէս հատուցում, որովհետեւ 1933–ին հողաչերտ մը առնուած իր ձեռքէն Ցունաստանի հիւսիսը: Այդ հողաչերտը պրաւուած էր Ցունաստանի կողմէ 1925–ին Փոքր Ասիայէն Թուրքիոյ տեղահանած գաղթականներու տեղաւորելու համար: 1995–ին յոյն բնակիչ Աւեանը մերժած էր հատուցումը եւ ընտանիքը դիմած էր մարդկային իրաւունց Եւրոպական Դատարանին, որ իրաւացի գտած էր:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԲԱՔՈՒԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԻՄԻՆ ՈՒ Ս. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի գինուորական պատուիրակութեան ՕԹԱՆ–ի աչխատանքին մասնակցելու համար Բաքու մեկնելու արգիլքին դատապարտումին յաջորդած է Ադրբեջանի Արտաքին գործերու եւ Պաշտպանութեան նախարարներուն հակազարձութիւնը:

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Գուլիեւ Հայաստանը ամբաստանած է, ըսելով որ ան չի յարգեր ՕԹԱՆ–ի «Գործընկերութիւն յանուն խաղաղութեան» ծրագրին սկզբունքները. այսինքն՝ երկիրներու դերիչխանութիւնը, հողային ամբողջականութիւնը եւ սահմաններու անփոփոխելիութիւնը: Յաւելեալ, Հայաստան Ադրբեջանի վրայ պինեալ յարձակում գործած ըլլալով, երկու երկիրները միջպետական յարաբերութիւն չունին:

Այս առումով, միջազգային օրէնսդրութեամբ տրեւէ իրաւական հիմ ալ չունի Ադրբեջանի մէջ տեղի ունենալիք գործադրութեամբ Հայաստանի մասնակցութիւնը: Ադրբեջան նոյնիսկ իր տարածքին վրայ ռազմական բնոյթի գործունէութեան մը Հայաստանի մասնակցութեան դէմ առարկելու իրաւունքին տէր է: Սակայն, գործընկերութեան ոգիով չարժելով, նման քայլէ չէ դիմած եւ ոչ մէկ խոչընդոտ յարուցած է հայ ներկայացուցիչներու մասնակցութեան: ՕԹԱՆ–ի աչխատանքին հայկական պատուիրակութեան մասնակից չըլլալուն մէջ Ադրբեջան ոչ մէկ պատասխանատուութիւն ունի:

Ադրբեջանի Պոլսոյ հիւպատոսն ալ ըսած է թէ ոչ Ադրբեջանի, ոչ ալ ՕԹԱՆ–ի կողմէ իրենց դիմում եղած է հայկական պատուիրակութեան ադրբեջանական այցադիր տալու համար: Թէեւ, եթէ եղած ալ ըլլար, քանի որ այդ ձեւակերպութիւնը երեք օր կը տեւէ, ՕԹԱՆ–ի աչխատանքն ալ եռօրեայ էր, հայկական պատուիրակութիւնը որեւէ ձեւով չէր կրնար ներկայ գտնուիլ:

Ադրբեջանական «525–րդ» թերթին տեղեկատուութեան համաձայն, «Ղարաբաղի ազատագրումի կազմակերպութեան» անդամներէն խումբ մը Ցունուար 14–ի գիչերը Բաքուի օդակայանը անցուցած է, արդելք ըլլալու համար հայկական պատուիրակութեան հաւանական ժամանումին:

Հայաստանի Պաչտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեան հեռատեսիլէն ելոյթով մը ըսած է թէ Ադրբեջան ոչինչ չահեցաւ Հայաստանի պատուիրակութեան Բաքու երթալը խոչընդոտելով: «Կարծում եմ, այստեղ խնդիրը մերը չէ եւ Ադրբեջանինն էլ չէ, քանի որ դա ադրբեջանական միջոցառում չէր: Այստեղ առաջին հերթին, կարծում եմ, ՕԹԱՆ–ը պէտք է մտածի, թէ ինչպէս եղաւ որ այդ ծրագրին մասնակից երկիրներից մէկը չկարողացաւ մասնակցել այդ զօրավարժութիւնների նախապատրաստական փուլին» աւելցուցած է ան:

Պատասխանելով Հայաստանի ու Ադրբեջանի ՕԹԱՆ–ի անդամակցութեան մասին հարցումին, Ս. Սարգսեան ըսած է թէ չի կարծեր որ կարելի կ'ըլլայ այդ անդամակցութիւնը, մինչեւ որ Ղարաբաղի հարցը կարգաւորուի:

***

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ ՀԱՅ ԶԱՐԱԳՈՐԾՆԵՐԸ

Կլէնտէյլի կեդրոնական մկրտչական եկեղեցին մէջ սրտին ուղղուած տարճանակի ենթք կրակոցներով մահացած է հայաստանցի 22 տարեկան երիտասարդ մը: Կրակողն ալ հայաստանցի եղած է: Այդ առիթով կ'ըսուի թէ քաղաքին մէջ գործած 100 արարքներէ 17–ը հայ հեղինակներ կ'ունենան: Անտնք կը զբաղին նաեւ թմրեցուցիչներու առեւտուրով:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ցունուար 16)

ՆՈՐՎԵԿԻԱ ՀԱՅ ՄԸ ԱՐՏԱՔՍԱԾ

Նորվեկիան Թիֆլիս արտաքսած է 28 տարեկան Սամուէլ Աբրահամեանը որ անցեալ ամիս ինքնահրկիզման փորձ ըրած է Օսլոյի մէջ: Այդ քայլին դիմած է հակազդելու համար իրեն ապաստանի իրաւունքը մերժող իշխանութիւններու ընթացքին:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Ինչպէս գրեցինք, Ֆրանսայի Ծերակոյտի նախագահ Ք. Փոնսըլէի հրաւէրով Փարիզ կը գտնուի Ազգային Ժողովի նախագահ Արթիւր Պաղտասարեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը: Անոր մաս կը կազմեն Հայաստան – Ֆրանսա բարեկամութեան խումբի նախագահ Մհեր Շահգելդեան, Սամուէլ Բալասանեան (Օրինաց երկիր), Սուքիաս Աւետիքեան (Հանրապետական), Արայիկ Գրիգորեան (ՀՅԴ) եւ Սերգէյ Աբրահամեան (անկախ):

Անոնք Ցունուար 14–ին հանդիպում ունեցած են Ֆրանսայի Ազգային Ժողովի նախագահ Ժ. Լ. – Տըպրէի հետ: Այս վերջինը պատրաստակամութիւն յայտնած է կարելի չափով աջակցելու իր հայ գործընկերներուն ծրագիրներուն: Ա. Պաղտասարեան անդրադարձած է չրջանային հարցերու, մասնաւորապէս ղարաբաղեան հակամարտութեան եւ Հայաստանի յարաբերութիւններուն հետ: Ան Ժ. – Լ. Տըպրէն պաշտօնական այցով հրաւիրած է Հայաստան, ինչ որ սիրով ընդունուած է:

Պատուիրակութիւնը նոյն օրը հանդիպում ունեցած է Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովի Ֆրանսա – Հայաստան բարեկամութեան խումբի անդամներուն հետ, նախագահ Ֆ. Ռոչպլուանի գլխաւորութեամբ: Այս վերջինը չեչտելով Հայաստանի հետ բարեկամութեան կարեւորութիւնը, ըսած է. թէ թէ Ֆրանսա – Հայաստան բարեկամութեան խումբը 51 անդամով ամէնէն մեծաթիւներէն է Ազգային Ժողովին մէջ: Հայաստանի պատուիրակութիւնը ներկայ գտնուած է նաեւ Ֆրանսայի Ազգային Ժողովի խորհրդարան – կառավարութիւն հարցում – պատասխանի նախագահը:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԷՐՏՈՂԱՆԻ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐԱՔԻ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒՆ

Թուրքիոյ վարչապետը Ցունուար 14–ին չատ խիստ ազդարարութիւն մը ուղղած է Իրաքի մէջ քրտական ղեկավարութիւն մը հիմնելու միտումներու տէր Քիւրտերուն: «Քիւրտերը կրակով կը խաղան, եթէ Իրաքի հողային ամբողջականութիւնը վտանգուի, դրացի երկիրները միջամտելու իրաւունք կ'ունենան» ըսած է ան, որպէս «դրացի երկիր» թուելով Թուրքիան, Իրանը եւ Սուրիան: Էրտողան այս յայտարարութիւնը ըրած է Իրաքի չինեներու ղեկավար Ապտուլլաղիզ ալ – Հէքիմը ընդունած միջոցին: Աւելցուցած է թէ Թուրքիա ճիշդ չի գտներ Հիւսիսային Իրաքի քրտական երկու խմբակներուն ընթացքը, որոնք ներկայի կացութենէն իրենց համար տեւական չահ ապահովել կը չանան:

Նոյն օրը, Քիւրտերու, Թուրքմէններու եւ Ասորիներու մօտ երեսուն ներկայացուցիչներուն հետ դամարուած ժողովի մը եզք, քիւրտ պարապըմուխ Մ. Պարզանի յայտարարած է թէ համաձայնած են Իրաքի առժամեայ կառավարութեան խորհուրդին հետ, երկրին մէջ դաչնակցային համակարգ մը հաստատելու մասին: Ան ըսած է թէ Իրաքի երկու հիմնական ժողովուրդները Արաբներն ու Քիւրտերն են, որոնցմով պիտի կազմուի դաչնակցութիւնը որ պիտի յարգէ փոքրամասնութիւններուն – Թուրքմէն, ասորի, հայ, եւ այլն – իրաւունքները:

ԱՂԱՆԴՆԵՐՈՒ, ԱՂԱՆԴԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Անկախութեան առաջին օրէն իսկ, ամէն խելքը գլուխը Հայոց համար վրդովիչ ներկայութիւն եղան աղանդները Հայաստանի մէջ: Ամէն ուղղութեամբ այլասերումի առնող անոնց աշխոյժ գործունէութեան չափ վրդովիչ էր նաեւ անոնց հանդէպ ցոյց տրուած անտարբերութիւնը: Անտարբերութիւն, այն դիրքերուն ու դէմքերուն կողմէ որոնք առաջին հագցէնները են եկեղեցին ու քաղաքական իշխանութիւնները որոնք յայտնապէս ոչ վրդոված են, ոչ ալ մտահոգ, երեւոյթի մը հանդէպ որ օրէ օր կ'արմատանայ, կը ծաւալի, կորուստներու գլուխին տակ արձանագրելով նոր տուեալներ:

Անարդա՞ր է վերագրումը. բայց, ի՞նչ կարելի է յուսալ հոգեւորը նիւթին –քարին, ջահին, նկարին, ներկին– փառատորութեան զեղչած գլխաւորներէ ու այն միւսներէն որոնք անկախութեան չեմին «հաւատքի ազատութեան» չլացնող պիտակին տակ ազատ անցք տուին աղանդին ալ, աղանդաւորին ալ· ու մինչեւ իսկ այսօր կ'ըսուի, կը գրուի թէ աղանդները իրենց հետեւորդները ունին պետական կազմին մէջ: Այս մէկն ալ կ'երեւի թէ պէտք է արձանագրել որպէս արեւմտեան «արժէք»ները իւրացնելու յառաջդիմական քայլ···: Ամօթ չէ՞ր, յանուն մեր հազարամեակներով չափուող պանծալի ներուն որ ես մնայինք աղանդներ, աղանդաւոր քաղաքացի, գիւղացի, մտաւորական, քաղաքական դէմք, արուեստագէտ ունենալու արդիականութենէն:

Այս գնահատումէն զերծ կարեւոր մարդ մըն է մամուլը: Առաջին օրէն, ցաւը մատնանշող, հետաքրքրութիւն փնտռող, զգօն ըլլալու հրաւիրող բազմաթիւ էջերու տեղ տուաւ: Զգուշացուց, օրինակ, այն վտանգաւոր վիճակին դէմ որ կը ստեղծուէր աղանդներու քարոզչութիւններով, ես կեցնելով երիտասարդները հայրենիքի պաշտպանութեան պարտականութենէն· բնականաբար, քարոզչութիւնը այս եզրը չէր գործածեր, այլ կ'ըսէր խաղաղապաշտութիւն, եղբայրասիրութիւն, զէնքի ու բռնութեան մերժում, եւլն·: Ու ասիկա կ'ըլլար չրջանի մը երբ պատերազմը ամբողջովին ընկնուած բան չէր հայկական հորիզոնէն:

Կարինէ Դանիէլեան «Ազգ»ի մէջ լման էջով մը կրկին անդրադարձած է ցաւին: Այս անգամ նորութիւնը այն է որ մարդորսութեան այս մարդը բոլորովին անտէր չէ ու քանի մը ամիս առաջ հիմնուած է «Հայքայիչ պաշտամունքներից տուժած քաղաքացիների օգնութեան ու վերականգնողական կեդրոն» մը: Անշուշտ, առաջին հարցումը որ միտքերու մէջ կը ծագի, այն է թէ ի՞նչ կրնայ ընել նման կառոյց որ սահմանափակ կարողութիւններու տէր է բնականաբար, թէ՛ մարդկային ուժով, թէ՛ նիւթական, հանդէպ զերհզօր աղանդներու որոնք այսօր մարտահրաւէր կը կարդան նոյնիսկ պետութիւններու, երբ անոնց հովանաւորութիւնը չեն վայելեր:

Գրութեան նախաբանին մէջ կ'ըսուի թէ աղանդներէն մունականները որոնք ամէնէն տարածուածը պէտք է ըլլան երկրին մէջ, վերջերս 600 պատգամաւորով համագումար կազմակերպած են: Արդար է ըսուածը թէ եթէ ամէն մէկը 4–5 աղանդաւոր կը ներկայացնէ, անոնց թիւը երկու տասնեակ հազարէն աւելի է արդէն· իսկ ընդհանուր առումով, մօտաւորապէս 5 տասնեակ կրօնական նման կազմակերպութիւններու յարած է 300 հազար հոգիի պատկառելի բանակ մը: Նոյնիսկ լուրջ նկատելով բնակչութեան աւելի քան երեք միլիոնի պաշտօնական թիւը, տակաւին կը նշանակէ բնակիչներու տասնէն մէկը: Եւ տակաւին չրջանի մը երբ մնացեալ տասնէն ինը խունկ ու մոմով, աղօթքով ու փառաբանութեամբ նչեց, տօնեց, պանծացուց աշխարհի վրայ քրիստոնէութիւնը պետական կրօնք դարձուցած հրովարտակին 1700–ամեակը:

Աղանդներէ տուժածներուն օգնութեան կեդրոնը ցանկագրած է երկրին մէջ գործունէութեան լծուած աղանդները· փոխանօրէն Ալեքսանդր Ամարեան կ'ըսէ թէ նորագոյնը սիանթոլոժին է որ վրաստանէն մուտք գործած է: Այդ բոլորին դէմ մամուլով ու հանրային կազմակերպութիւններու ճամբով դիմադրութեան փորձեր եղած են, բայց ապարդիւն մնացած: Կ'ըսէ նաեւ թէ աղանդները յաճախ սեռային յարաբերութիւններու այլասերած դաղափարաբանութիւն ունենալով, կը քայքայեն հայկական ընտանիքի կառոյցը, ընկերութեան բարոյականը եւ մասնաւորաբար, մորթային, սեռային ախտերու բազմացումին պատճառ կ'ըլլան: Կայ մեսալին միւս երեսն ալ· «աղանդները աւնվրէպ աշխատող գործիքներ են դարձել նաեւ օտարերկրեայ յատուկ ծառայութիւնների համար»:

Կարինէ Դանիէլեանի էջը հարցազրոյց մըն է Ալ· Ամարեանի ու անօրէն Գայեանէ Հախվերդեանի հետ: Նորութիւն չէ, անշուշտ, այս վերջինին մատնանչումը թէ աղանդներու յաջողութիւնը հիմնուած է մարդոց նիւթականի կարիքին վրայ: Աղանդները անհաչիւ դրամ ունին, իսկ Հայաստանի նման երկիրներու բնակչութեան մեծ մասը՝ դրամի անհրաժեշտութիւն: Որո՛ւն հոգը թէ ո՛վ է դրամը տուողը եւ ինչի՛ փոխարէն կու տայ: Ամբողջ գրոյցին ամէնէն մխիթարական տուեալը այն է որ այդ բազմութեան մէջ կան իսկական մոլորեալներ ալ, բայց անոնց համեմատութիւնը աւելի փոքր է:

Ալ· Ամարեան օրինակ ալ կու տայ նիւթականին գործելու կերպին մասին. եհովայի վկաները մէկ հոգի որսալու համար 100 տոլար կը ստանան: «Որս»ը ատկէ կը ստանայ 5, 10, 15 հազար դրամ, ըստ վիճակին: Իրեն գործածուած հաղուստ ալ կու տան:

Կեդրոն դիմողները կ'ըսեն թէ խաբելով քարոզչութեան, մտած են աղանդին ներս ու յետոյ միայն տեսած իրականութիւնը: Բայց այդ պահը արդէն հաւասար է թակարդը ինկած մուկին վիճակին: Մարդ եթէ նոյնիսկ փափաքի, չի կրնար դուրս պրծիլ: Աւելի յաճախ դիմողները մոլորած երիտասարդներու ծնողները կ'ըլլան:

Հաւանօրէն սեռային անկաչկանդ կեանքը աղանդաւոր դարձածներու չրջանակին մէջ զարկ կու տայ ամուսնալուծումներու համեմատութեան աննախադէպ զարգացումին: Որպէս «որս» կ'ընտրուին ո՛չ զոյգերը· այլ՝ միայն կիները, միայն այրերը: Եթէ որսը «յաջողի», կինը անհաչախային հետ իր տունէն կը բաժնուի: Ցետոյ, ըստ ընդունուած ձեւի, բնակարանը կը վաճառուի ու դումարը ամբողջութեամբ կամ մասամբ, կ'անցնի աղանդին կազմած համայնքին, նոր անդամն ալ կ'երթայ հոն ապրելու: Երեւանի փողոցները, պատերու տակ ներկայութիւն քաչկռտող, երախան գիրկը թափառաչրջիկ կիներ չատ յաճախ աղանդաւոր ըլլալու սիրոյն բնակարանէն, ընտանիքէն զրկուած տիպարներ են:

Ցաւալի կէտ մըն ալ այն է որ աղանդներու գործունէութիւնը աւելի աչխոյժ է մարզերու մէջ: Կը տրուի Վարդենիսի, Ալավերտիի անունները· հոն ու նման տեղեր կենսամակարդակը, կատարուած հսկողութիւնը աւելի ցած, աւելի տկար ըլլալով, աւելի հանդիստ գործունէութիւն կը տարուի:

Գ· Հախվերդեան կը խօսի Սոնա Ցահրատեանի մը մասին: Անոր դէմ դատական հետապնդումի ձեռնարկուած է: Տըղուն, հարսին, աղջկան ու երկու թոռնիկներուն հետ կ'ապրի: Հարսը զաւակները առած, մեկնած է տունէն: Իրենք ալ տղոցմէ մէկը առեւանգած, ետ բերած են· աղմուկը մեծցած ու գործը ինկած է դատարան: Այդ կինը ինքզինք կոչած է «տիրամայր» ու անխոցելի, քանի որ բաւական կարեւոր թիկունք ապահոված է իրեն: Գ· Հախվերդեան կ'ըսէ թէ անոր գործունէութեան հետեւորդ արձանագրուած են Ներքին գործերու, պետական տեսչութեան մը ծանօթ պաշտօնեաներ, նաեւ նախկին երեսփոխան մը· կու տայ անուններ ալ: Երբ իր գործը հասած է դատարան, Տիկին Սոնան անյայտացած է:

Այնքան հզօր կառոյցի տէր կազմակերպութիւններ, ինչպիսին աղանդներն են, ի՞նչպէս հակազդած են, կը հակազդե՞ն նման կեդրոնի որ ուղղուած է իրենց գործունէութեան դէմ: Գ· Հախվերդեան կ'ըսէ թէ աղանդաւոր պաշտօնեայ մը սպառնացած, նոյնիսկ փորձած է կաչառել զինքն: Իսկ անոնց քայքայիչ պաչտամունքները «ընդյատակ են անցել, սպասում են ջրերը խաղաղուելուն», որպէսզի նորէն ջուրին երեսը յայտնուին:

Աղանդներու, աղանդաւորներու մասին հարցումները, պատասխանները տարբեր չեն այլ միջավայրերու մէջ յաճախ տեղ գտածներէն: Նոյն քայքայիչ ընթացքը, նոյն ցաւերը, նոյն մտահոգութիւնները, նաեւ նոյն քայլերը, նոյն անտարբերութիւնը: Միակ տարբերութիւնը որ անդադար կ'արձագանգէ ուղեղիդ մէջ, Հայաստանի 3 միլիոնին համար 300 հազար աղանդաւորի թիւն է, 1700–ամեակէն քայլ մը եւս, էջմիածնէն կէս քայլ անդին···:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՋԵԱՆ

ՎԱՂԸ ԷԼԻ ԼԱՒ ԿԸ ԼԻՆԻ՞... ԻՍԿԱՊԷ՞Ս

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

(Բ· եւ վերջին մաս)

Գանք հիմա Հայաստանի երկրորդ անկախութեան պարագաներուն, նախքան հետեւանքներու քննութիւնը: Փաղաքական դեմքի վրայ կար ընդդիմութիւն մը (Պարոյր Հայրիկեանի պէս մարդիկ) որ հրապարակ եկաւ դարաբաղեան հարցով (Ղարաբաղ Կոմիտէ)· Իոլորն ալ ազգասէր մարդիկ ապահովաբար, բայց վստահաբար ալ (ինչպէս ցոյց տուին յետագայ անցքերը) անատակ եւ ոչ պատրաստուած Հայաստանի պէս աչխարհագրական դիրքի վրայ գտնուող երկիր մը կառավարելու, իր ներքին թէ արտաքին բազմաբնոյթ հարցերով: Արտասահմանի մեր «երեք աւանդական կուսակցութիւններու» դեկավար դէմքերու վարչական հմտութիւնները ամբողջ 70 տարի բանկալ կամ վարժարան կառավարելու մակարդակէն անդին չէր անցներ: Որով եթէ երկուստեք ուժերու համադրում պէտք է կատարուէր, այդ անկախութեան հրըճւակումէն չատ առաջ պէտք է եղած ըլլար, ծրագրուած կերպով դերերը բաժնելով: Մինչդեռ, Հայաստանցիներէն աւելի Սփիւռքցիները չէմած մնացին դէպքերու արագ ընթացքին: Եւ միայն Սեպտ· 21–էն յետոյ է որ ճամպրուկներն առնելով հոն փութացին հերիսայէն բաժին վերցնելու յոյսով: Մինչդեռ անոնք Հայաստանցիին համար բոլորովին անծանօթ տարրեր էին ընդհանրապէս:

Կայ զարմանալի պարագայ մը եւս, որ ցարդ լուրջ, խորունկ վերլուծումի չէ ենթարկուած: Այդ անկախութեան հանրաքուէն է որ ստացաւ քուէներու մօտ 99 տոկոսը· սովետական «ընտրութիւններն» յիչեցնող տոկոս մը: Ըսել է Հայաստանի համամտավարներն ալ առանց ետ – առելու նայելու, ծանրն ու թեթեւը կշռելու, ի նպաստ անկախութեան քուէարկեցին· Ինչ որ տասնեակ տարիներէ ի վեր վայելած իրենց արտօնութիւններն – րուն ու մենաչնորհներուն վերջակէտ պիտի բերէր: Քաղաքական ներքին դետնի վրայ, անկախութենէն տարի մը առաջ իսկ, Խորհրդային Միութեան մէջ առաջինը ըլլալով, Հայաստան ունեցեր էր ոչ – համամտավար կառավարութիւն մը, Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեամբ հայրենադարձ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի, եւ վարչապետութեամբ Վազգէն Մանուկեանի: Այդ թէժ օրերուն նորաստեղծ Հայոց Համազգային Շարժումը որու մէջ ընդգրկուած էին Ղարաբաղ Կոմիտէի պըրեթէ բոլոր «տղեքը» ինծի պէս չատ – չատերու (միամիտներ իսկապէս) կարծեց կու տար թէ այս երկրորդ անկախութիւնը ազգային միասնականութեամբ պիտի կերտուի, քանի բազում դժուարութիւններու կարգին (երկրաչարժ, չրջափակում, ամէն ինչի պակաս) արցախեան պատերազմն ալ երկրին դուռն էր: Բայց ի հեճուկս այդ չամենայնի, երկպառակութիւնները չուտով մէջտեղ եկան, առաջին օրերու միասնականութենէն փչրանք իսկ չձգելով:

Նպատակս չէ հոս անկախութեան 12 տարիներուն դրականներուն ու ժխտականներուն հաչուեկչիռը փորձել· բան մը որ կարողութենէս ալ վեր է: Ամէնա արդէն չատոնց սփիւռքեան (եւ հայաստանեան) մամուլին հանապազօրեայ հացը դարձած է· այն ալ այնպիսի մարդոց գրիչով զոր կարելի չէ նախորդ վարչակարգի համակիրներ եղած ըլլալու մեղքով ամբաստանել: Բաւ է այս թերթին մէջ եւաեբիոսի քրոնիկները եւ Գալիֆորնիոյ «Նոր կեանք» չաբաթաթերթին մէջ Տիգրան Ոսկունիի յօդուածները կարդալ, համոզուելու համար թէ մեկ դրականին դիմաց տասը ժխտական կայ: Իմ կարդիւնս, կ'ուզէի միմիայն մեկ – երկու ծանրակչիռ հարցերու մասին համեատ կարծիք մը յայտնել: Խորհրդային տարիներուն, Հայաստան ամէն ինչէ համար միայն մեկ տեղէ կախեալ էր· Մոսկուայէն Իսկ այսօր···: Գաղտնիք չէ ոչ ոքի որ Հայաստանի պիւտճէին 10 եւ աւելի տարիներէ ի վեր կը գոցուի միջազգային «օգնութիւններով» կամ վարկերով: Օգնութիւն թեկուզ «մարդասիրական» = ողորմութիւն = մուրացկանութիւն: Հայը մինչեւ վերջին տասնամեակը, գոնէ անհատական դեռնի վրայ, երբեք չէր մուրացող: Իսկ հիմա··· պետական «մասշտաբով» մուրացկան է դարձեր: Իսկ վարկե՞րը: Փոխառութիւն որ օր մը չէ օր մը պէտք է հատուցանել աւելիով, տոկոսներով, ինչքան ալ չնչին ըլլան անոնք: Ի՞նչով··· երբ երկրին ողջ արդիւնաբերութիւնը 12 տարիէ ի վեր կաթուածահար մնացած է: Ռուս մեծ քեռիին հանդէպ «ճարը» գոնուեր է կարծէք· գոյ պարտի դիմաց: Աղգային գոյքն այն ինչ որ ներքին «թալանչիները» չեն յափչտակած ցարդ, կը տրուի օտարին· իսկ երբ այլեւս բան չմնա՞յ տալիք···:

Գալով վարկերուն որոնք կը տրամադրուին Համաչխարհային դրամատունէն կամ Միջազգային դրամական Ֆոնտէն· ո՞վ կայ անոնց եաեւ եթէ ոչ ԱՄՆ–ուն անխղճի ու անատուած դրամատիրութիւնը: Ի՞նչպէս չատ կը սիրէ Ամերիկան Հայն ու Հայաստանը որ տարեկան 100 միլիոն տոլար «օգնութիւն» ալ կը չնորհէ: Եթէ սիրէր, չատոնց ճանչցած կ'ըլլար ցեղասպանութիւնը: Բայց ինչպէս կ'ըսէր գօրավար Տը Կոլ, պետութիւնները ունին միմիայն իրենց չահերը· ԱՄՆ–ը այսօր կը վարուին ճիշդ յօդուածիս սկիզբը նչուած պատուէրին պէս· Նախ պատառ մը բան մը կը կերցնեն, կը խմցնեն որ յետոյ քարոզչին մտիկ ըլլայ: Իսկ խնդրոյ առարկան ոչ թէ պարզ քարոզ է, այլ միջազգային բարդ քաղաքականութիւն: Երեւանի մէջ չինութեան մէջ է եղեր ամերիկեան ամենամեծ դեսպանատուներէն մին· Իրա՞ւ այնքան կարեւոր երկիր է Հայաստան որու բնակչութիւնը հարիւր անգամ եւ տարածութիւնը 300 անգամ փոքր է ԱՄՆ–էն: Ինչի՞ պիտի ծառայէ այդ դեսպանատունը եթէ ոչ Ընթը Սամի քաղաքական նկրտումներու իբր կամրջաղլուխ դէպի կեդրոնական Ասիա, Հայաստանը վերածելով ռուսեւամերիկեան կռուախնճոյրի, եթէ ան նախապէս վերածուած չըլլայ պանանայինհանրապետութեան, ինչպէս Փանաման: Ի յիւ թէ սխալած ըլլամ այսպիսի տողեր գրելուս:

Այնպէսկի ըսենք որ Երեւանի մէջ ամերիկեան, Ֆրանսական կամ ռուսական համալսարաններու ստեղծումը բնաւ ալ մեր երիտասարդութիւնը արեւմտեան չափանիչներով զարգացնելու նպատակ չէ, այլ լաւագոյն ուղեղները կամացուկ մը, շատ դիւանագիտութեամբ իւրացնելը: Ո՞վ, ո՞ր միամիտը կրնայ հաւատալ թէ հոս կամ Ատլանտեանի միւս ափը «սթաժ»ի մեկնող երիտասարդը երբ իր առաջին աչխատանքը 1500 – 2000 Եւրոյով կամ տոլարով կրնայ սկսիլ, հայրենիք վերադառնայ 50·000 ողորմելի դրամով աչխատելու···: Աւիկա զաղութային արդիական, ամենանուրբ ձեւերէն է· «կ'օգնեմ» քեզի, անզօրիդ՝ որ առջեւս ծունկի դաս եւ կամքս կատարես: Ցաւօք այս անաքանչ գործին մեզմակիցը դարձած է Սփիւռքի մեր ամենամեծ կազմակերպութիւնը Հ· Բ· Ը· Միութիւնը, աչակցելով ամերիկեան համալսարանին, փոխանակ իր դրամները եւ ուժերը կեդրոնացնելու Կիպրոսի Մելգոնեանին վըրայ, որուն սփիւռքահայութիւնը այնքան կարիք ունի որպէս իր վաղուան

քաղաքական դարբնոց:

Գանք Հայաստան _ Սփիւռք յարաբերութիւններուն. տվեալական վարչակարգի օրով, կար «Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէ» մը. օրուան քաղաքականութեան պարտադրած իր բոլոր պակասութիւններով, նեղմտութեամբ ու հաստուածականութեամբ, ան գոնէ արժանիքն ունէր յարաբերութիւններ հաստատելու, կարգաւորելու: Իսկ այսօ՞ր: Ոչ մէկ կառոյց եկաւ այդ կոմիտէն փոխարինելու, ստեղծելով քաղաքային վիճակ այդ «յարաբերութիւններու» մարզին մէջ: Յանգանքը թերեւս կարելի չըլլայ մխայն անկախ Հայաստանի իշխանութիւններու վերագրել: Սփիւռքը ունի նիւթական մեծ (չեմ գործածեր հսկայ ածականը) կարողականութիւն. հարիւրեակներով մեծահարուստներ որոնք իրենց ունեցածը կը պարտին չարաչար աշխատանքի, դիտեն ինչ ըսել է գործարար, ձեռնարկատէր ըլլալը: Սփիւռքը ունի նաեւ մտաւոր ոչ արհամարհելի ուժ: Ամէն ասպարէզներու մէջ գործացած հազարաւոր անձեր (բացի թերեւս գուա քաղաքականէն): Այս ամէնը անհատական դեռնի վրայ, ցաւօք: Սփիւռքը չունէր, չունի այսօր ալ գաղութային ամուր ենթակառոյցներ. եւ մանաւանդ անտեսական ենթակառոյցներ որոնցմով հաւասար կչխուով մէջտեղ գար Հայրենիք _ Սփիւռք յարաբերութիւններու նժարին մէջ: Մէկ խօսքով՝ կարենար իր խօսքը ոչ միայն լսելի դարձնել, այլեւ «անցընէր»: Մինչդեռ այդպէս չեղաւ: Եւ ամէն ինչ մնաց անհատականի ասպետճանին: Հայաստանցիները Սփիւռքին նայեցան միայն ՏՈՒՒՐ նշանաբանով: Տասը տարիներ ետք, այսօր բացառիկ յաջողութեան օրինակ մը կարելի չէ նկատել Համահայկական հիմնադրամը: Տնտեսական համագործակցութեան նպատակով ստեղծուած ընկերակցութիւնները ու փորմուները ալ մեծ յաջողութիւն չունեցան իրենք զիրենք տէր _ տիրական նըկատող Հայաստանցիներուն դիմաց: Հայաստանին սիրահարած մէկ քարեկամս (որ ամէն տարի քանի մը շաբաթ հոն կ'անցընէ իր գրպանները ալ ասոր – անոր պարպելով) անցեալները ինծի կը գրէր իր մէկ ծանօթին մասին, «լեցուն գլուխով մարդ» մը որ իր փորձառէտի ողջ կարողութիւնը հոն ի սպաս դնելով չուրջ երեսուն այցելութիւն կատարեր է, բայց ի վերջոյ «հայրենի հենցումենցներէն» այն ատիճան զզուեր է որ բարեկամիս ըսեր է. «Այլ իմ հայրենիքս չէ, քուկդ է», իրը նկատելով Տարօնն ու Վասպուրականը: Նախընտրելի է ուշ քան երբեք, կ'ըսէ ամէն լեզուներով առած մը: Արա Աբրահամեանի մը նախաձեռնած համահայկական միութեան մը անչուշտ դովելի ստեղծումը նախ համասփիւռքեան ուժ մը կրնա՞յ ըլլալ: Այն ատեն թերեւս Մեսրոպեան դասական ուղղագրութեան վերադարձի կոչերը աւելի լսելի դառնան, գոնէ Հայաստան _ Սփիւռք յարաբերութիւններուն:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԳՈՒՄԳԱՒՈՒԻ Պէզճեան սրահին մէջ է, որ այս տարի, Մեսրոպ Պարսիարք ընդունած է համայնքին ներկայացուցիչներուն եւ ժողովուրդին ընորհաւորութիւնները Ծնունդի առթիւ, Յունուար 6–ին: Եկած էին նաեւ Պէյօղլուի քաղաքապետ՝ Գաւիր Թուփպաշ, Կղզիներու քաղաքապետը՝ Ճօշքուն Իօզտէն, Շիշլիի քաղաքապետին կողմէ փոխ–քաղաքապետ՝ Վազգէն Պարըն: Խօսք առնելով, Պատրիարքը նախ գոհունակութիւն յայտնած է որ բազմաթիւ հիւրեր ներկայ եղած են, յետոյ հայերէնէն թրքերէնի անցնելով, շարունակած է իր խօսքը: Անդրադարձած է Կուսակալին Պատրիարքարան ընորհաւորական այցելութեան, ինչ որ երկար ժամանակէ ի վեր առաջին անգամ կը պատահէր: Ստացուած էին նաեւ Հանրապետութեան նախագահին եւ Մորհրդարանի նախագահին ընորհաւորական ուղերձները, ինչ որ ցոյց կու տայ թէ Թուրքիոյ մէջ բաներ մը փոխուիլ սկսած են եւ ողջունելի գտած է այս փոփոխութիւնը: Պատրիարքը աւելցուցած է որ փոքրամասնութիւնները աւելի ուշադրի պէտք է ըլլան, որովհետեւ յայտնի է որ ոմանք ծուռ աչքով կը նային անոնց եւ եթէ, այսօր, Պետութիւնը ուշադրութիւն կը դեդրնացնէ Հայերու նկատմամբ, պէտք է ընդունիլ որ արժանի են այդ ուշադրութեան:

*
**

ՕՐԹԱԳԻՒՂԻ Թարգմանչաց վարժարանին մէջ Ամանորեան հանդէս մը տեղի ունեցած է Նոր տարուան սեմին: Հանդիսավարները՝ Լեւոն Էրթաշեան եւ Րաֆֆի Սիլահլը բացումը կատարած են, ապա, խօսք առած է տնօրէնուհին Տիկին Մարի Նալճը, որ ընորհակալութիւն յայտնած է բոլոր անոնց որոնք սատար հանդիսացած են վարժարանին: Իր խօսքէն ետք, աշակերտները գեղարուեստական յայտագիր մը ներկայացուցած են:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ ՃեմալԻչլիա Րչլիա համերգասրահին մէջ, Դեկտեմբեր 15–ին, Սայթ Ջաման յայտնի համերգով մը ներկայացած է հանրութեան: Դաշնակահարը իր յայտագիրը կազմած էր Պախի, Մէնտէլսոնի, Շոփէնի, Ռավէլի, Մէսիանի գործերէն:

*
**

ՊԷՇԻԿԹԱՇԻ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, Յունուար 3–ին, տեղի ունեցած է աւանդական համերգը Ամանորի եւ Ծննդեան առթիւ, հովանաւորութեամբ Մեսրոպ Պարսիարքի: Իրենց մասնակցութիւնը բերած են պոլսահայ երեք երգչախումբեր՝ Սամաթիոյ Սահակեան երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Սեւան Ալկօչեանի, Գատըգիւղի Ս. Թագաւոր երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Սեւան Շէնճեանի եւ Ս. Վարդանանց երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Ասրուհան Հալաճեանի: Համերգի աւարտին, Պատրիարքը իր գնահատանքը արտայայտած է, ապա, ներկաները հաւաքուած են Պալեան սրահին մէջ, սիրոյ սեղաններու շուրջ:

*
**

ՖԷՐԻԳԻԻՂի Շիրինօղլու սրահին մէջ, Յունուար 2–ին, Մէրամէթճեան վարժարանի աշակերտները պատրաստած են «Մեր այս տարուան Կաղանդ Պապան» խորագրուած յայտագիր մը, որու ընթացքին ցոյց տուած են իրենց ընորհնէրը: Բացման խօսքը արտասանած է 8–րդ դասարանի աշակերտուհի մը, բացատրութիւններ տալով օրուան հաւաքոյթին մասին: Ապա, գործադրուած է յայտադիրը, թատերախաղերով, արտասանութիւններով եւ երգերով: Հանդէսի աւարտին, Թաղային Մորհուրդի անդամուհի՝ Ժապլին Էրմէն ընորհակալութիւն յայտնած է, հուսկ ելոյթ ունեցած է Պատրիարքը, չէշտելով թէ անօրէնութիւնն ու ուսուցչական կազմը համբուրելի աշխատանք տարած են: Յաջորդած է խնամեալ ընդունելութիւն մը:

Livres reçus

LE LIBAN

A la veille et au début de la guerre. Mémoires d'un gouverneur, 1913-1915

OHANNES PACHA KOUYOUMDJIAN

Introduction, édition et notes

Raymond H. KEVORKIAN,
Vahé TACHJIAN
et Michel PABOUDJIAN

Edition du Centre d'Histoire

Centre d'Histoire Arménienne Contemporaine,
Bibliothèque Nubar de l'UGAB, Paris

ՍԻՐՈՅ ԵՒ ԱՐԿԱԾԻ ՏՂԱՔԸ

ՎԱՉԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

12

– Վերջ ի վերջոյ իրաւունքս էր, – կը չարունակէր ջղայնացած, – բացէ՛ք դուռը եթէ... եթէ ոչ կը կոտրեմ... առանց կատակի, կը կոտրեմ, յետոյ չեմ խառնուիր...

– Խը՛ռռռ, խը՛ռռռ, խը՛ռռռ...

– Կրո՛ղ, – կը պռռար արդէն զայրացած:

Երբ առաւօտը արթնցայ, իր անոյշ ու չար աչքերով կը ժպտէր աչքերուս:

– Անուշներ ըլլայ, ապտակը, – ըսաւ ուրախ:

– Այո՛, այո՛, ի հարկէ, անուշներ ըլլայ, ըսի արագ, յանկարծօրէն փառաւոր ապտակ մը փակցնելով դէմքին:

Կատաղի, ուզեց հատ մըն ալ ինք զարնել ինծի, ցատկեցի ետ ու ինկաւ դէմին:

– Ես այս տեսակ աշխարհքին հիմը դնողին աղջիկը.., – հայհոյեց համակերպած:

– Ես ալ կնիկը..., լսաւ ուրիշ մը:

– Սիրե՛նք, – ըսինք բոլորս մէկ:

– Ես ձեր բոլորին հոգիները... – ըսաւ լուրջ ու աւելցուց ժպտուն _ սիրեմ...

*
**

Նոյն երեկոյեան ես ու վահրամը դացած էինք ծովեզերք: Իտալական մեծ նաւ մը խարսխած էր քարափը ու չար – ժաման կամուրջը ձգած վար: Բազմաթիւ բեռնակիրներ կ'աշխատէին: Աբեւին մէջ եւ քարին վրայ նստանք ու կարօտով, բայց եւ տխրութեամբ կը նայէինք ծովուն ու կը վիճէինք, չե՛մ գիտեր ինչու, քիչ առաջ պատին վրայ կարդացած մէկ յօդուածնուս մասին: Ինդիրը կը վերաբերէր Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ հակառակ տիրող փափուկ պայմաններուն, մեր երիտասարդի անհոգութեամբ բարձրաձայն կ'արտասանէինք այդ անունը:

Յանկարծ տեսանք որ բեռնակիր մը պարանի մը կոթնած կը լսէր մեզ: Վայրկեանաբար դադրեցանք խօսելէ, բայց ան մօտեցաւ մեզի. անչուշտ դղացած էր որ մեզի կրնար խօսիլ: Գործերնին վերջացած էր: Նստաւ քովերնիս եւ սկսաւ խօսիլ իր բարի ու քիչ մը կոպիտ լեզուով:

Սեպուհի նախկին գինուորներէն էր: Բարերդցի: Աբեւաւ, բայց զօրաւոր, բայց նաեւ բարի դէմքով: Ճակատը նեղ ու մազերը խճուճ: Բարձր ու առոյգ հասակ ունէր ու պատկառազդու մարմին: Բազուկները որ մերկ էին, կը ցուցադրէին հարուստ ու զօրաւոր մկանային դրութիւն մը: Գլխարկը դրաւ դետին: Ծխամորճը, պէտք է ընդունիլ որ արժանի են այդ ուշադրութեան:

*
**

ՕՐԹԱԳԻՒՂԻ Թարգմանչաց վարժարանին մէջ Ամանորեան հանդէս մը տեղի ունեցած է Նոր տարուան սեմին: Հանդիսավարները՝ Լեւոն Էրթաշեան եւ Րաֆֆի Սիլահլը բացումը կատարած են, ապա, խօսք առած է տնօրէնուհին Տիկին Մարի Նալճը, որ ընորհակալութիւն յայտնած է բոլոր անոնց որոնք սատար հանդիսացած են վարժարանին: Իր խօսքէն ետք, աշակերտները գեղարուեստական յայտագիր մը ներկայացուցած են:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ ՃեմալԻչլիա Րչլիա համերգասրահին մէջ, Դեկտեմբեր 15–ին, Սայթ Ջաման յայտնի համերգով մը ներկայացած է հանրութեան: Դաշնակահարը իր յայտագիրը կազմած էր Պախի, Մէնտէլսոնի, Շոփէնի, Ռավէլի, Մէսիանի գործերէն:

*
**

ՊԷՇԻԿԹԱՇԻ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, Յունուար 3–ին, տեղի ունեցած է աւանդական համերգը Ամանորի եւ Ծննդեան առթիւ, հովանաւորութեամբ Մեսրոպ Պարսիարքի: Իրենց մասնակցութիւնը բերած են պոլսահայ երեք երգչախումբեր՝ Սամաթիոյ Սահակեան երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Սեւան Ալկօչեանի, Գատըգիւղի Ս. Թագաւոր երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Սեւան Շէնճեանի եւ Ս. Վարդանանց երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Ասրուհան Հալաճեանի: Համերգի աւարտին, Պատրիարքը իր գնահատանքը արտայայտած է, ապա, ներկաները հաւաքուած են Պալեան սրահին մէջ, սիրոյ սեղաններու շուրջ:

*
**

ՖԷՐԻԳԻԻՂի Շիրինօղլու սրահին մէջ, Յունուար 2–ին, Մէրամէթճեան վարժարանի աշակերտները պատրաստած են «Մեր այս տարուան Կաղանդ Պապան» խորագրուած յայտագիր մը, որու ընթացքին ցոյց տուած են իրենց ընորհնէրը: Բացման խօսքը արտասանած է 8–րդ դասարանի աշակերտուհի մը, բացատրութիւններ տալով օրուան հաւաքոյթին մասին: Ապա, գործադրուած է յայտադիրը, թատերախաղերով, արտասանութիւններով եւ երգերով: Հանդէսի աւարտին, Թաղային Մորհուրդի անդամուհի՝ Ժապլին Էրմէն ընորհակալութիւն յայտնած է, հուսկ ելոյթ ունեցած է Պատրիարքը, չէշտելով թէ անօրէնութիւնն ու ուսուցչական կազմը համբուրելի աշխատանք տարած են: Յաջորդած է խնամեալ ընդունելութիւն մը:

Նստած էինք չուրջնանակի: Կը խօսէր ցած ձայնով ու նայելով չուրջը, ներս քաշելով ծխախոտին ծուխը: Ինք ալ նոր եկած էր Հայաստանէն: Սիրտը լեցուն էր եւ անչուշտատոր համար էր որ կը խօսէր մեզի անկեղծութեամբ, պարզելով իր մաղձը:

– Ես սրանց մէ՛րը..., – լսաւ անկեղծ ու չողացող աչքերով:

Վահրամը մտիկ կ'ընէր զայն խանդավառութեամբ: Փորի վրայ պառկած էր տաք քարերուն վրայ, արմունկները դետին ու գլանիկը բերանը: Կը սիրէր մանաւանդ պարզ ու անկեղծ մարդիկը, որոնք իրեն նման ամբողջ սրտով սիրել ու ատել գիտեն: Իր աչքերը կը չողային եւ մէջ ընդ մէջ կը հայհոյէր համայնավարներու հասցէին:

Աբեւը կը ծռէր իր վախճանին, դէմը, հորիզոնն ի վար: Ձիմնորսի նաւակներ հետզհետէ կը մօտենային լեցուն, քիչ մը վարը: Բազմութիւնը կ'աղմկէր: Աղքատ մարդիկ կը հաւաքուէին մակոյկներուն չուրջը: Իտալական նաւէն խումբ խումբ դուրս եկան նաւաղները: Անչուշտ, կ'երթային պատյտի: Ձիմնորս մը բարձր ձայնով ու թրքերէն կը դովէր իր ապրանքը. անչուշտ Սեւ Ծովի եզերքներէն էր

CONTRE LA TURQUIE DANS L'EUROPE

MOBILISATION GÉNÉRALE

Pour l'application de la résolution du 18 juin 1987

MEETING

LE DIMANCHE 1er FEVRIER A 15 HEURES 30

Au Palais des Congrès de Paris (Pte Maillot)

Avec des leaders des Partis politiques français

Contact : contact@cdca.asso.fr

Tél. : 01 44 83 07 02

Comité de Défense de la Cause Arménienne

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

«MANOUGNEROU OR»

organisé

par le Conseil d'Administration et les sections de la Région Parisienne

Dimanche 25 Janvier de 14h30 à 17h30

Salle Rossini

Mairie du 9e arrondissement — 6, rue Drouot, 75009 Paris

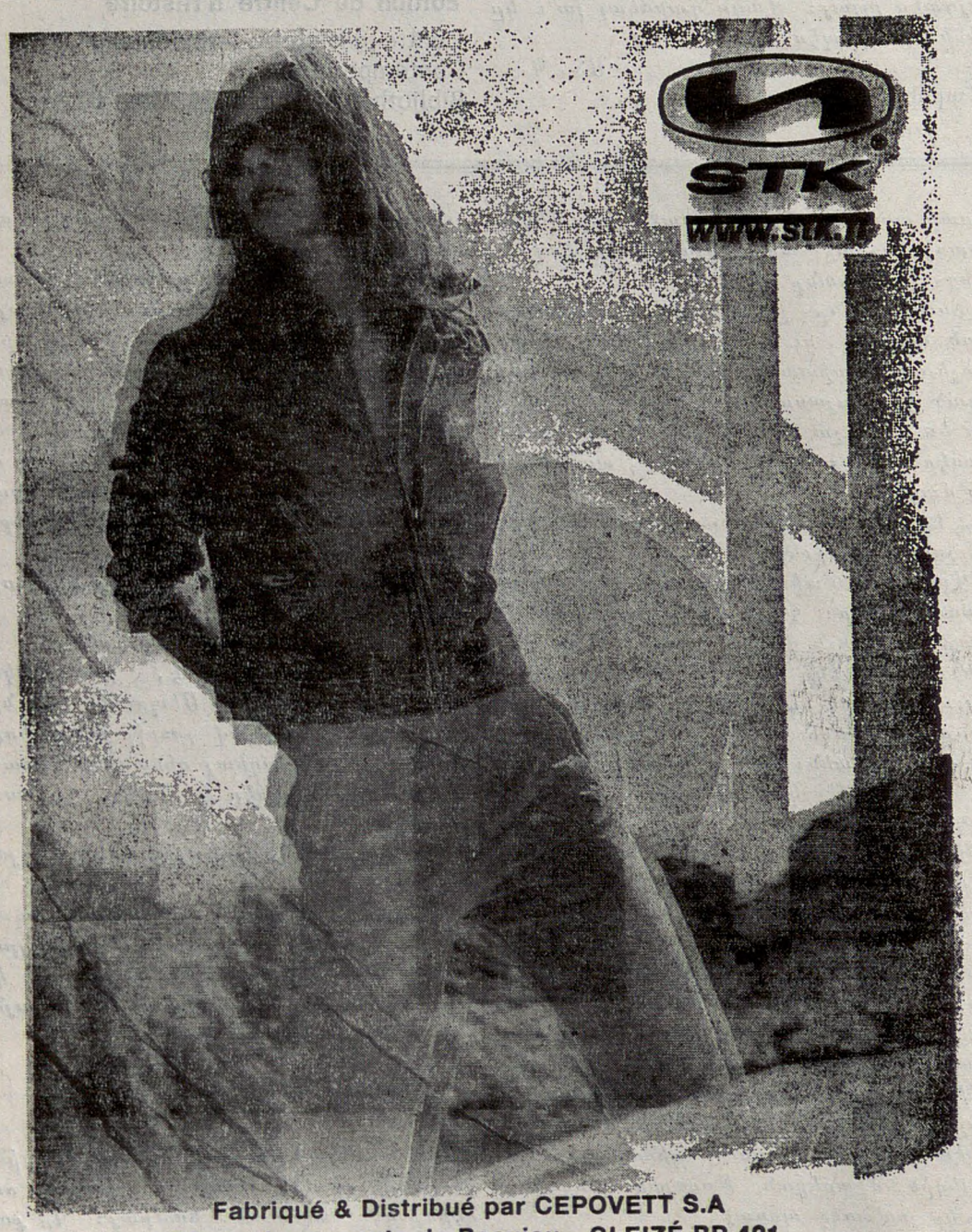
Au programme

★ CONCOURS DE DEGUISEMENT
Venez costumés pour participer et gagner

★ SPECTACLE DE MARIONNETTES

Grands-parents — parents — enfants — amis
Vous êtes tous invités à cet après-midi festif

Venez nombreux

Fabriqué & Distribué par CEPOVETT S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - Em@il : stk@stk.fr

---

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section Marseille Ville/ SOSSE MAYRIG

super loto

Dimanche 18 janvier à partir de 15h

Maison Arménienne de la Jeunesse
et de la Culture

12/14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

— 1 carton 6 euros

— 3 cartons 16 euros

⁂

Date à retenir

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise un
G A L A
AU PROFIT DE SES ECOLES
Samedi 13 mars
au PACI d'Issy-les-Moulineaux

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret': 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ

HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ, ՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ ՀԱՐՑԵՐ»

Դասախօս՝ երաժշտագէտ
ԱՐԱՄ ՔԵՐՈՎԲԵԱՆ

Ուրբաթ, Յունուար 23, ժամը 20·30–ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Au
Centre Culturel
SAINT MESROB
B A R D I G
présente

«EGLISES ARMENIENNES»

EXPOSITION — VENTE
DE PHOTOGRAPHIES D'ART

du 20 janvier au 1er février

Vernissage Mardi 20 janvier
de 19h à 21h

— Entrée libre — Cocktail —

Exposition:tous les jours de 17h à 20h
Samedi et Dimanche de 15h à 20h.

10 bis, rue Thouin, Paris 5e

M° Cardinal Lemoine — Monge

EN COLLABORATION AVEC
LA NOUVELLE COMPAGNIE AERIENNE

ARMÉNIE
PROMOTION SPÉCIALE
AVION* +7 NUITS HOTEL** **+TRANSFERTS**
500 €*

ARMENIAN

* Depart Paris
* A partir de

PARIS • SABERATOURS
19, RUE ST. ROCH 75001 PARIS TEL 01 42 96 10 10 • FAX 01 42 96 18 77
LYON • SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON TEL 04 78 60 13 66 • FAX 04 78 60 92 26
MARSEILLE • WASTEELS VOYAGES
67, LA CANNEBIÈRE 13001 MARSEILLE TEL 04 95 09 30 60 • FAX 04 95 09 30 61
EREVAN
10, RUE VARDANANTS 375010 EREVAN TEL 52 54 48 - 52 85 48 • FAX 56 40 30

Sabera@wanadoo.fr
www.saberatours.fr

03 SBS 1141

---

l'Association **M A C H T O T Z**
pour la défense de la langue arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau
pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 7 Février - 26 Juin 2004

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris.
(Absentéisme exclu)

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux continuent,

Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL
POUR LES NON-ARMENOPHONES

Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN

3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 87 Euros + 8 Euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel ,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS: 01 47 50 97 51

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 20
MARDI
20 JANVIER
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Փրանսա : Տար. 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·861 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 79e ANNEE — N° 20·861

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ԱՐԹԻՒՐ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ ՏԵՐԱԿՈՅՏԻՆ ՄԷՋ

Հայաստանի Ազգային ժողովին պատւիրակութիւնը Յունուար 14–ին հանդիպում ունեցած է Ֆրանսայի Ծերակոյտի նախագահ Ք. Փոնսըլէի հետ: Նիւթ եղած են սերտ յարաբերութիւնները, պատմական կապերը· քննարկուած են շրջանային ապահովութիւնը, դրացի երկիրներու հետ յարաբերութիւններու հարցերը: Նախնական համաձայնութիւն գոյացած է որ Ք. Փոնսըլէ Հայաստան այցելէ 2005–ի ընթացքին: Երկու նախագահները ստորագրած են միջ–խորհրդարանական գործակցութեան համաձայնագիրը:

Յունուար 15–ին Ա. Պաղտասարեան հանդիպում ունեցած է Ֆրանսայի Արտաքին գործերու նախարարութեան պետական քարտուղար Գ. տը Վէբրիէրի, յետոյ Ծերակոյտի Ֆրանսա _ Հայաստան բարեկամութեան խումբին հետ:

Հայաստանեան պատւիրակութիւնը Լիւքսէնպուրգի պալատին մէջ ներկայ եղած է Ծերակոյտի նիստին: Ք. Փոնսըլէ ողջունած է պատւիրակութիւնը, ինչպէս նաեւ վարչապետ Ժ. _ Փ. Ռաֆարէն որ ողջոյնն ու բարեմաղթութիւնները ուղղած է հայ ժողովուրդին:

«ԱՐՄՔԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 17/19)

ՋՕՐԱՎԱՐԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՐՑԸ ՉԻ ՓԱԿՈՒՄԸ

Պաշտպանութեան նախարարութեան արտաքին յարաբերութիւններու եւ ռազմական համագործակցութեան վարչութեան պետ, զօրավար Միքայէլ Մելքոնեան Յունուար 16–ին մամուլի ասուլիսի մը նիւթ ըրած է ՕԹԱՆ–ի զօրավարժութիւններուն նախապատրաստութեան հայկական պատւիրակութեան մասնակցութեան բագուի կողմէ խոչընդոտումը: Նշուած է թէ Ադրբեջանի իշխանութիւնները չհամարձակելով բացայայտօրէն մերժել Հայաստանի երեք զինուորականներուն բագու ժամանումը, անուղղակի ձեւերով ու թուրքիոյ ալ գործակցութեամբ արգելք եղան: Այսուհանդերձ, ըսած է ան, Հայաստան պատրաստակամ է մասնակցելու Սեպտեմբերին Բաքուի մէջ տեղի ունենալիք բուն զօրավարժութիւններուն: Անցեալ տարի նոյն զօրավարժութիւնները Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած էին ու Հայաստան հրաւիրած էր թէ՛ Թուրքիոյ, թէ՛ Ադրբեջանի զինուորականները, երաշխաւորելով անոնց ապահովութիւնը: Երեք թուրք զինուորական մասնակցած էին, Ադրբեջանցիները մերժած:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՎՐԱՍՏԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻԻՆ ԴԷՄ ԽԱՓԱՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Վրաստանի մաքսաւորները մաքսային չարաշահումներու դէմ պայքարելու համար պայթեցուցած են Հայաստանէն Վրաստան գացող երկաթուղիին դէպի Սղնախ տանող ճամբուն որոշակի հատուածները: Նպատակը եղած է հոն առեւտուր ընողները հարկադրել մաքսատուրք վճարելու: Երկաթուղիին չբլլալուն պատճառով ինքնաշարժով Հայաստանէն Վրաստան բեռ փոխադրողները ստիպուած կ'ըլլան մաքսակէտերէն անցնելու:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ՞ ՕԹԱՆ–Ի ԶՕՐԱՓՈՐՁԵՐՈՒՆ

Ադրբեջանի Արտաքին գործերու նախարար Վ. Գուլիեւի կարծիքով Սեպտեմբերին Բաքու տեղի ունենալիք ՕԹԱՆ–ի զօրավարժութիւններուն խնդրական է Հայաստանի մասնակցութիւնը: Պատճառը այն է որ Հայաստան չէ մասնակցած Բաքուի նախապատրաստական աշխատութեան: Գուլիեւ կ'ենթադրէ որ լաւագոյն պարագային Հայաստանին 1 – 2 դէմքով մասնակցելու իրաւունք կը վերապահուի:

***

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

Յունուար 16, Ուրբաթ կէսօրէ ետք, Տաշիր քաղաքէն 10 քիլոմեթր հարաւ–արեւմուտք 3·3 մաթիճանի երկրաշարժ մը արձանագրուած է: Ցնցումները զգալի եղած են Գիւմրիէն, Սպիտակէն, Վանաձորէն, Ստեփանաւանէն եւ Նալպանտ դիւղէն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂՏԱՏԻ համախմբումի չէնքին առջեւ է, որ կիրակի, Յունուար 18, ժամը 7·50–ին կառք մը պայթած է, երբ կը խուժէր չէնքին վրայ եւ ահաւոր խուճապ մը ստեղծուած է: Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 25 մեռեալ կայ եւ մօտ 100 վիրաւոր: Մեռեալներու մէջ կան երկու Ամերիկացիներ, միւսները իրաքցի աշխատաւորներ են: Յարդ գործածած ռճքավորձերուն ամէնէն մահացուն էր: Այդ չէնքին մէջ կը գտնուի նաեւ ամերիկացի վարիչին՝ Փօլ Պրէմէրի գրասենեակը: Պայթող կառքը 500 քիլօ պայթուցիկ կը կրէր:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ նախատեսած, նոյնիսկ որոշած, օրինագիծը աշխարհականութեան վերաբերեալ, որ խորքին մէջ միայն լաչակ չկրելու հետ կապ ունի, կը շարունակէ ազմուկ յարուցանել, տէ միայն Ֆրանսայի այլեւ սահմաններէն դուրս: Ֆրանսայի մէջ, սկսելով Փարիզէն բազմաթիւ ցոյցեր տեղի ունեցան

(Շար.ը Դ. էջ)

պէտք չէ մասնաւորաբար մոռնալ վրացերէնբուրք ռազմական խորացող յարաբերութիւնները:

Ղարաբաղի հարցին մէջ Ազգ. Ժողովի նախագահը համոզուած է որ վերջնական լուծումը փոխադարձ զիջումներու ճամբով կարելի կ'ըլլայ եւ ոչ թէ երկու նախագահի հանդիպումով մը որոշուածով: Հարցը այն է որ զիջումներուն պէտք է պատրաստել ժողովուրդները:

Ընդհանուր հետաքրքրութեան այս նիւթերէն զատ, հարցումներ եղան նաեւ առանց տեղին ու անձին նկատառման, որոնք անհարկի կերպով երկարեցին հանդիպումը: Ցայտնապէս, տակաւին ճամբայ ունինք կտրելիք մինչեւ որ հասնինք ոչ աւելորդ, ոչ անտեղի հարցումը ճիշդ անձին ուղղելու հասունութեան:

Արթիւր Պաղտասարեան ու դիւանատրած պատւիրակութիւնը Յունուար 17–ին մէկ օրուան այցով մեկնեցան Մարսէյլ, իսկ Յունուար 19–ին կը վերադառնայ Երեւան:

***

Ա. Պաղտասարեան Հայաստանի չատ երիտասարդ քաղաքական դէմքերէն է: Ծնած է 1968–ին Երեւան. 1992–ին աւարտելէ ետք իրաւագիտական ուսումը, աշխատած է մամուլին մէջ («Ազատ–գարդ»): 1993–ին Շէնգաւութի չրջանային խորհուրդին դործադիր կոմիտէին փոխ–նախագահ կ'ընտրուի, 1994–97 կ'ուսանի Ռուսաստանի Հանրային պաշտօնեաներու Ակադեմիային մէջ, նոյն տարին երեւոխան կ'ընտրուի: Տարի մը ետք իրաւաբաններու միութեան նախագահ կը դառնայ, 1997–ին նաեւ Մոսկուայի մէջ կը պաշտպանէ իրաւագիտական աւարտաճառը, 1998–ին կը հիմնէ «Օրինաց երկիր» կուսակցութիւնը: 1999–ին կը վերընտրուի նոյն կուսակցութեան ցանկին վրայ: 2000–ին Երեւանի Ֆրանսական համալսարանին հիմնադիրներու խորհուրդին կը նախագահէ, յետոյ, 2002–ին, Կովկասի չրջ. եւրոպական Ակադեմիային: 2001–2003 Ազգային Ժողովի Արտաքին հարցերու մշտական յանձնախումբին անդամ է, 2003 Մայիս 25–ի եւրեւոխանական ընտրութեան կը վերընտրուի, իսկ Յունիս 12–ին Ազգային Ժողովի նախագահ կ'ընտրուի: Ամուսնացած է, երկու զաւակ ունի:

Ա. ԹՈՓՈՃԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

-13-

ՔՐՈՆԻԿԱԳԻՐ ԵԻՍԵԲԻՈՍ

ՄԻ ԱՆԲԱԽՏ ՏՂԱՑ...

Արագած լերան արեւմտեան հարթավայրի այս անկիւնը, որ Պէմզաչէնէն դէպի Լեռնակերտ գիւղը կը բարձրանայ, պատմական յուշարձաններով հարուստ կէտ մըն է ուր մի քանի հազարամեակ տարածութեան վրայ, կարելի է պղինձէ եւ երկաթէ զարերու կղզին՝ հանդիսավոր քրիստոնէական շրջանի ե.-էն մինչեւ ժէ. դարու եկեղեցիներու, վերեմանաքարերու, մահարձանի (Ապլղարիպ Պահլաւունիի) լքուած իրենց բնական միջավայրին մէջ, ամայի, ալեծածան դաշտերով շրջապատուած, որ զարերու ընթացքին, ժամանակի եւ բնութեան դէմ-նները զգեցած, այն տպաւորութիւնը կը թողուն որ առաջին մէկ օրէն աւերակ ծնած են ... եթէ փորձուէինք վերականգնել, պիտի կորնչէինք իրենց ամբողջ հմայքը:

Ամէն այցիս, տարօրինակ ուժ մը, մաղնիսի նման քայլերս մինչեւ հոն կ'առաջնորդէ: Տարակոյս չկայ որ տեղւոյն դեղեցկութիւնը իր բաժինը ունի, բայց Հայաստանի մէջ շատ աւելի հրապուրիչ անկիւններ կան... ամբողջական կանգուն մնացած վանական համալիրներ, պատմական հարուստ արձանագրութիւններով զարդարուած, նուրբ խորաքանդակներ, – բայց սա մէկը խօսուն բան մը ունի... երբ Պէմզաչէնէն դէպի Լուսակերտ բարձրանաք, ճամբու կէսին կիսաքանդ, տուֆակերտ սիրուն եկեղեցի մը կայ, Մամկարավանքի Ս. Սիոնը 1001 թուականէն, ոչ խորաքանդակ ունի, ոչ զմրէթ, ոչ խաչքար... միակ հարստութիւնը փոքր – երկաթագիր, երեք բառով արձանագրութիւն մըն է, անթուական, անժամանակ՝ ՄԻ ԱՆԲԱԽՏ ՏՂԱՑ...

Տարիները կը սահին, բայց այս անբախտ տղան աւելի եւ աւելի կը գրաւէ մտածութիւնս, կը թափանցէ նեղաչխարհիս մէջ, կ'առնէ զանազան դէմքեր, կը փոխադրուի դարէ – դար, կը դառնայ ԱԶԳ, կը դառնայ ԵՐԿԻՐ... մի անբախտ ա՞ղգ, մի անբախտ երկի՞ր... ո՞վ էր այս անբախտ տղան... սրտաբեկ սիրահա՞ր մը թէ որբացած պատանի մը, պանդխտութեան մեկնող երիտասա՞րդ մը թէ անձնասպանութեան դուռը հասած յուսահատ մը... «ՄԻ ԱՆԲԱԽՏ ՏՂԱՑ»... արդեօ՞ք երկրագունտի մէկ կորսուած անկիւնին մէջ տակաւին կ'ապրի, թէ դարեր առաջ անհետացած է այս աշխարհէս...:

Արեւմուտքի հասարակաց միջոցները, հանրակառք, չոգեկառք, հասարակաց վայրերը կայարան, հիւանդանոց, զօրանոց, մայրուղի ... իրենց պատերը ծեփած են դոյզպտոյն «կրաֆիթիներով», կուշտ ծնողներու կուշտ զաւակներ, յուցամոլութեան ժամանցի զբաղանք դարձուցած են երկրին պատերը մրոտելը: Անդին, Հայաստանի այս անմարդաբնակ, ամայի մէկ անկիւնը, կիսափուլ հազարամեայ եկեղեցիի մը հարաւային սրբատաշ պատին վրայ, ՄԻ ԱՆԲԱԽՏ ՏՂԱՑ արձակած է իր դոյութենական ճիչը եւ անհետացած միջոցին մէջ...:

ՏՀԱՃ ԵՐԵՒՈՑԹՆԵՐ

Հայաստանի մէջ հինէն ի վեր ունէի շատ մը մտաւորական, արուեստագէտ բարեկամներ, որոնց հետ այնքան հաճելի էր սեղան նստիլ եւ հայրենասիրութենէ ճառել:

Համայնավարութեան վերջալոյսի տարիներն էին· քիչ մը արուեստագէտ, քիչ մը մտաւորական, եւ շատ հայրենասէր, աննկարագրելի ուրախութեամբ կը համակուէր հոգիս երբ զգացումներս ընդունելութիւն գտնէին հայրենի մտաւորական այդ շրջանակէն:

Տարիները անցան: Ես մնացի նոյնը, մի քանի թել աւելի սպիտակած մազերով, իմ հայրենի բարեկամներէս շատերը զարձան քաղաքական գործիչ, դեղեցկագիտութեան մը անդամ, վրձինն ու գրիչը մառան թողած՝ հիմա զարձած են պետական մեքենայի մղիչ ուժեր... հեռուէն միայն կը տեսնուին, քիչ մը աւելի կը մօտենան երբ արտասահման գտնուին, մեր կողմերը: Այն ամէն ինչ որ անհանդուրժելի էր այդ օրերուն, սխալագրութիւն, օտարամուտ բառեր, հարստութեանց անհաւասար բաժանում, պատմական յուշարձաններու անտեսում, խօսքի եւ գրիչի ահմանափակում, ընկերային անարդարութիւն... ներկայիս շատ բնական կը թուի իրենց – «Նոր անկախացած երկրի մը բնական ընթացք»...: Այո՛· նոր անկախացած երկիր մը որ հազարամեակներ բոլորած է եւ օտաթ լուծերու տակ գտնուած ատեն միշտ գրած է ուղիղ, խօսած է ընտիր, նորոգած է իր յուշարձանները... եւ այսօր միայն անդրադարձած են մեր երկկեան մտաւորականները որ անկախութեան ատեն «ուրիշ շատ աւելի կարեւոր հարցեր կան...» Այս ինչ կարեւոր հարցեր են որ մաքուր հայերէն խօսելու եւ ուղիղ գրելու արգելք կը հանդիսանան, եւ ժողովրդավար ե՛ւ արդար ըլլալո՞ց:

ԹՈՇԱԿԱՒՈՐԸ...

Հայաստանի հիմնարկներուն մեծագոյն մասին տնօրէնները (ռեկտոր) վաթսունը անց պատուական անձնաւորութիւններ են որ նոր քուէարկուած օրէնքի մը համաձայն պէտք է թոշակի անցնէին... Պարտադիր թոշակի անցաւ միայն մէկը որ իր աշխուժութեամբը, նուիրուածութեամբը, ամբասիր գործով, զոհաբեր կեանքով կրնար «ՁԱՐ ՕՐԻՆԱԿ» ըլլալ մեզի համար... Նախ Պետական պատկերասրահը առնուեցաւ ձեռքէն, ապա իր կեանքի հատորը, իր երկար տարիներու ստեղծագործած թանգարանը Մարտիրոս Սարեանի... եւ իմ երբեմնի մտաւորական եւ արուեստագէտ բարեկամներէս ոչ մէկը ուզեց միջամտել... «ուրիշ շատ աւելի կարեւոր հարցեր կան» անպայման...:

«ԱՐՄԻՆԻԼՆ ՖՕՐՈՒՄ»

«Ժամանակակից գործերու» թերթի մը անունն է, հազարներէն մին որ այս տարօրինակ անկախութեան մէջ, ամէն օր սունկի նման կը բուսնին:

Չհասկցայ թէ ի՛նչ հետաքրքրութիւններ կրնային առաջնորդած ըլլալ անոր հրատարակիչը Հայագիտական առաջին միջազգային համագումարի դահլիճ, բայց իոն էր, երկու մեթրի սահմաններուն հասնող իր հասակով, լեցունկիկ մարմնով ամերիկեան հնչեցմով բայց ընտիր հայերէնով, օտար անուն կրող, նիւ-եորքեան հրէականը յիշեցնող, որուն հետ հանդիպումս եղաւ բոլորովին պատահական եւ միջանցքին մէջ· սկիզբ եւ վերջ:

Իր խմբագրած «Ժամանակակից գործերէն» աւելի, մեծ կիրքով խօսեցաւ միասեռականութեան բարիքներու, ազատ սիրոյ առաւելութեան, հայ եկեղեցւոյ ժամանակավրէպ հաստատութիւն մը ըլլալու, ցեղասպանութեան անհեթեթութեան, եւ այլ զանազան եւ զարմանազան նիւթերու մասին...:

Կեանքիս մեծագոյն մասը արեւմտեան ամէնէն յառաջացած երկիրներուն մէջ ապրած ըլլալով հանդերձ, այսքան կլորքոտ եւ նեղչնչուած չատագովի չէի հանդիպած մարդկութեան բարօրական անկումի այս երեւոյթներուն հանդէպ, որ փոտութեան ճանապարհի վրայ գտնուող կարմ մը պետութիւններ կ'ուզեն օրինաւորել... ի՛նչ բախտաւոր էի որ մեր Գիտութեան Ակադեմիայի նրբանցքին մէջ կը լսէի այս անսպասելի ներբող – եանը...:

ՍՕՍՆ Ա ԷԼԻ՛...

Միայն ռուսական բարդոյթով չէ որ պաշարուած է Հայաստանի Հայը, ունի կարգ մը այլ արտայայտութիւններ որ ես կը վերագրեմ «յարդանքի բարդոյթի» ազգային կուռքերուն հանդէպ:

Վազգէն Սարգսեա՞նը ... սխալ բան չէ ըրած: Դէմիրճեա՞նը ... քաւ լիցի ամէն ինչ կատարեալ էր իր մէջ: Շիրա՞զը ... կեանքին մէջ չէ խմած, եւ այլն:

Այդ օր, Մարկարիթայի աշակերտներէն էլոյթ պիտի ունենային թատերական հիմնարկի սրահին մէջ: Մուտքը բարեկամներու համար ձրի էր: Մարկարիթան մերժել պիտի ըլլար մեծագոյն անիրաւութիւն: Այնքան հրաշալի, հայրենասէր կին մըն է, նուիրուած հայ երաժշտութեան, պատանիներու դաստիարակութեան, միշտ լաւատես, քաջալերող, եռանդուն, սիրուած եւ յարգուած իր շրջանակէն:

Նման տեղեր կը չանամ ուշ հասնիլ, ուշադրութիւն չգրաւելու, կիսամութ սրահին մէջ դիւրամատչելի անկիւն մը գտնել եւ դիւրութիւն ունենալ նաեւ անաղմուկ դուրս ելլելու, թաղմութենէն առաջ:

Մարկարիթան մուտքին կը սպասէր· ափսոսաց որ արդէն հանդէսը սկսած է: Երիտասարդ – երիտասարդուհիներ էին, կ'երգէին, կ'արտասանէին, թատերական կտորի մը հատուածը կը ներկայացնէին, յանդուգն, համարձակ ու պէտք է ըսել՝ բաւական տաղանդաւոր կերպով:

Բաղմութեան ապակեանած օդէն զատ, մթնոլորտին մէջ անախորժ ծուխի հոտեր կ'առնէի: Երբ աչքերս կիսամութ սրահին վարժուիլ սկսան, նկատեցի որ առաջին չարքին վրայ կիսաճաղատ ծերունի մը չոգեկառքի նման անդադար ծուխ կ'արձակէր:

– Մարկարիթա, կը հաճի՞ս լսել այդ «անչնորհք» ծերունիին որ սրահին մէջ չի կարելի ծխել· հարիւրաւոր ուսանողներ բազմած են...:

– Այ ցաւդ տանեմ... ո՞նց կարելի ա... ՍՕՍՆ Ա. ԷԼԻ, Սօս Սարգսեանը...

– Է ալոր?...

ԼՔՈՒԱԾՆԵՐԸ

ԱՐՓԻ ՎԱՆԵԱՆ

Ստնան ձայնը գլուխ էր գցել, կցկտուր անհասկանալի հնչիւններ էր արտաքերում, ձեռքերով, ոտքերով վորձում պաշտպանուել, բարձրաձայն աղաղակում, արտասուում, իսկ թուրք չոբանի որդին առանց որեւէ խղճի խայթի, գաղանի պէս յարձակուել էր իր զոհի վրայ: Մի քանի րոպէ եւս, տ. դեղնած դաշտի մէջ միայնակ, լկուած ու լքուած ընկած էր, ահ ու սարսափով լեցուն հայեացքը յառած երդիկներից բարձրացող ծխի մէջ կորած գիւղի կողմը: Ինչ կատարուել իր հետ, ինչո՞ւ է ցաւից կծկուել ողջ մարմինը, այս ինչ անծանօթ զգացում է, որից քիչ է մնում յետ տայ առաւօտուայ խմած մի բաժակ թէյը: Առաջինը, ինչ անցաւ մտքով, այն էր, որ պէտք է չտապել տուն: Գլխում մղձաւանջ էր: Ինչո՞ւ էր եկել այստեղ, չի կարողանում յիշել, հա, երեւի թուրքի որդին է աչք ու ունքով հասկացրել, որ մօտենայ, գայ աղբիւրի մօտ, երբ ինքը իրենց գառներին էր փնտռում: Սարերը, դաշտերը մանկութիւնից ի վեր նրա միակ սիրելի տեղն են, այստեղ ամէն ինչ խօսում է իր լեզուով, ասել է թէ՝ սրտի, այստեղ ծառն ու ծաղիկը, ծիտն ու քարը փրեն հասկանում են... Իսկ գիւղում ոչ ոք չի հասկանում իր անբառ խօսք ու ղրոյցը, մեծերը ցաւակցական հայեացքով են նայում, երիտասարդները զսպում են ծիծաղը, փոքրերն էլ բարձրաձայն հոհոռում են... Իր մթագնած ուղեղով նա միայն մի բան էր սպրդ պիտակցում· այն, որ ինքը նման չէ ուրիշներին, իսկ թէ ինչո՞ւ, ինչո՞վ, մինչեւ ե՞րբ այդ մասին անգամ չէր փորձում խորհել:

... Աչխարհի ամենամիամնակ ու անէ Իրաքի վերապահուած ճակատագիրը, յանուն ժողովրդավարութեան մղուած պատերազմները՝ ի խնդիր նաւթի:

Անցեալին՝ անթերեւակայելի պատերազմներ մղուած են անծանօթ հողամասերու մէջ՝ քաուչուկի համար, ինչպէս նաեւ պղինձի, անագի, որոնք երկիրներու եւ ժողովուրդներու ճակատագիրը փոխած են: Այնտարակոյս՝ վաղը չատ պիտի դրուի եւ խօսուի Աֆղանիստանի պատերազմին բուն չարժառիթներուն եւ իսկական նպատակներուն մասին, ինչպէս որ կարգ մը պիտնականներ այսօր իսկ լրջօրէն կը հետաքրքրուին Ափրիկէի ենթահողին հանքերուն ու նիւթերուն մասին՝ մինչեւ խորունկ ծովերու յատակին թաքուն հարստութիւններուն՝ անծանօթ հեռանկարներէ դիւթուած: Այնքան որ, մարդկային աչքը իրականութեան մէջ կարծուածէն չատ աւելի ագահ է, որովհետեւ կը պատմուի, թէ Կիւրոս կտակ թրած էր իր զազաղին վրայ ծակ մը թողուլ՝ թաղուելու առեն պարապ ափը անկէ դուրս ձգելու եւ աշխարհին ցոյց տալու համար, թէ ոչինչ կը տանի իր հետ՝ դէպի հանդերձեալ կեանք...:

«Ակօս»

Նման տեղեր կը չանամ ուշ հասնիլ, ուշադրութիւն չգրաւելու, կիսամութ սրահին մէջ դիւրամատչելի անկիւն մը գտնել եւ դիւրութիւն ունենալ նաեւ անաղմուկ դուրս ելլելու, թաղմութենէն առաջ:

Մարկարիթան մուտքին կը սպասէր· ափսոսաց որ արդէն հանդէսը սկսած է: Երիտասարդ – երիտասարդուհիներ էին, կ'երգէին, կ'արտասանէին, թատերական կտորի մը հատուածը կը ներկայացնէին, յանդուգն, համարձակ ու պէտք է ըսել՝ բաւական տաղանդաւոր կերպով:

Բաղմութեան ապակեանած օդէն զատ, մթնոլորտին մէջ անախորժ ծուխի հոտեր կ'առնէի: Երբ աչքերս կիսամութ սրահին վարժուիլ սկսան, նկատեցի որ առաջին չարքին վրայ կիսաճաղատ ծերունի մը չոգեկառքի նման անդադար ծուխ կ'արձակէր:

– Մարկարիթա, կը հաճի՞ս լսել այդ «անչնորհք» ծերունիին որ սրահին մէջ չի կարելի ծխել· հարիւրաւոր ուսանողներ բազմած են...:

– Այ ցաւդ տանեմ... ո՞նց կարելի ա... ՍՕՍՆ Ա. ԷԼԻ, Սօս Սարգսեանը...

– Է ալոր?...

Նեղուցի գոտում ուժեղ մրրիկ է սկսվել, որի հետևանքով ավերվել են տասնյակ տներ, ոչնչացել հեռախոսային և էլեկտրական գծերի մեծ մասը: Ենթադրվում է, որ մրրիկի հետևանքով զոհվել է 1 մարդ, 3 հոգի էլ վիրավորվել են: Ավերածությունների ծավալները դեռևս հստակ չեն:

ՎՆԱՍԱԿԱՐ ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ

ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

— Ինչո՞ւ, ասա՛, ի՞նչ կայ որ...

Ի՞նչ, ասա՛, ինչ կայ որ, — ոչինչ, ամեն առավոտ նույնն է, ամեն օր նույնը, ամեն ժամ նույնը, ամեն րոպե նույնը, ամեն վայրկյան նույնը, ամեն... ամեն... ամեն... Ես ինձ ինչ-որ մեքենայի պես եմ զգում, որ ամեն առավոտ ինչ-որ մեկը ինձ բանալիով բացում է, ինչ-որ մեկը ինձ ներս է դնում, ինչ-որ մեկը ինձ ստիպում է ամբողջ օրը աշխատել, ինչ-որ մեկը ինձ ստիպում է ամբողջ օրը խոսել, ինչ-որ մեկը ինձ ստիպում է ամբողջ օրը ժպտալ, ինչ-որ մեկը ինձ ստիպում է ամբողջ օրը ծիծաղել, ինչ-որ մեկը ինձ ստիպում է ամբողջ օրը ուտել, ինչ-որ մեկը ինձ ստիպում է ամբողջ օրը խմել, ինչ-որ մեկը ինձ ստիպում է ամբողջ օրը

(Շար. Ա. էջէն)

Յունուար 17–ին։ Ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, ցուցարարներու թիւը հազիւ 20 հազարի կը հասնէր, ինչ որ ակնկալուածը չէր։ Ազգատեան այս չարժումին քան կազմակերպիչն էր Մոհամէտ Լաթրէչ, Ֆրանսայի Մահմետականներու Կուսակցութեան Հիմնադիրը (1997–ին), ծագումով ալժերացի։ Սպառնացած է քաղաքական խառնակութիւն ստեղծել երկրին մէջ։

ԻՄՐԱՑԼԻի համար ոճրափորձերու գլխաւոր պատասխանատուն է Համասի ղեկավարը՝ Շէյխ Ահմատ Եասին, որ Պաղեստինեան Նախարարի խորհրդականին համար «ոճիրի դերադոյն պետն» է։ Կը թուի որ Իսրայէլի յաջորդ թիրախն է, բայց եւ այնպէս, անդամալոյծ ղեկավարը ներկայ եղած է Ուրբաթ օրուան ազօթքներուն, որոնց աւարտին, յայտարարած է. դիմադրութիւնը պէտք է չարունակուի մինչեւ գրաման վերջաւորութիւնը։ Արդէն փորձած են սպաննել Շէյխ Ահմատ Եասինը։ «Կ'ուզեմ ըսել իրենց, չենք վախնար մահուընէ, նահատակութիւն կը փնտռենք»։ Համաս ալ սպառնացած է որ եթէ դպին Եասինի, փոխադարձութիւնը «արեան ծով մը կ'ըլլայ»։

ԺԻՒՌԱՑԻ նահանգապետ նշանակուած՝ Ալյա Տէրմուչի, գաղթի սերունդէն (18 տարեկանին եկած է Ալժերիայէն) կառքը պայթած է Կիրակի վաղ առաւօտեան, Նանթի իր բնակարանին մօտ։ Մինչեւ ամառուն վերջ, Նանթ կը մնայ ուր կը վրէժը տեղւոյն քարձրագոյն վարժարանի տեսչութիւնը։ Քննութիւն բացուած է այս ոճրային արարքին առթիւ եւ որոշուած է պաշտպանութեան տակ առնել ենթական եւ իր ընտանիքը։ Շերեք եւ կառավարութիւնը խստօրէն դատապարտած են ոճրափորձը։

ՊՈՆՊԷՅԻ մէջ, այլ համաչխարհայնացման մը կողմնակիցները, առաջին օրէն, զբաղեցան «անհպելի»ներով (առանք՝ «Տալիթ»ները կը պատկանին Հընդկաստանի ամէնէն թշուառ ցեղախումբին), որոնք առաջինները եղան մուտք գործող, Փորումէն ներս։ Անոնք կը կրէին պաստառ մը՝ «Այլ աշխարհ մը կարելի է ճնշուածներուն համար»։ Հնդկաստանի մէջ, այս «անհպելի»ներէն չորս խումբեր տոզանցած են Դեկտեմբերէն ի վեր ուշադրութիւնը գրաւելու համար 140 միլիոն թշուառներու ճակատագրին վրայ։ Ժոզէ Պովէ չեչտած է, այս առթիւ, որ Տալիթներու պարագան միայն հնդկական հարց մը չէ, այլ՝ հարցը բոլոր անոնց որոնք կը պայքարին մարդկային իրաւանց համար աշխարհի մէջ։ Աշխատանքներու երրորդ օրը, Փորումը կոչ մը ըրած է Պուշի դէմ եւ անոր «գաղթատիրութեան»։

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգշաբթի, Յունուար 22
ժամը 20·30–ին

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

«ԼԻՆՈՒՄ Է, ՉԻ ԼԻՆՈՒՄ ...»

ՄԷկ ժամ մեր անցած մանկութեան եւ միշտ մեր նուիրական հէքեաթներուն հետ·

Կ'ընթերցեն՝
ԱՆԱՀԻՏ ՍԻՄՈՆԵԱՆ
եւ
ՍԻԼՎԱ ՀԱՊՂՇԵԱՆ–ԱՐԱՔՍ

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro: Cardinal Lemoine - Monge

Մուտքը ազատ է։

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻԻՆ

«ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ, ՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ ՀԱՐՑԵՐ»

Դասախօս՝ երաժշտագէտ
ԱՐԱՄ ՔԵՐՈՎԲԵԱՆ

Ուրբաթ, Յունուար 23, ժամը 20·30–ին

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue — 75009 PARIS

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Date à retenir

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise un
G A L A
AU PROFIT DE SES ECOLES
Samedi 13 mars
au PACI d'Issy-les-Moulineaux

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

«MANOUGNEROU OR»

organisé
par le Conseil d'Administration et les sections de la Région Parisienne

Dimanche 25 Janvier de 14h30 à 17h30

Salle Rossini
Mairie du 9e arrondissement — 6, rue Drouot, 75009 Paris

Au programme

★ CONCOURS DE DEGUISEMENT
Venez costumés pour participer et gagner

★ SPECTACLE DE MARIONNETTES

Grands-parents — parents — enfants — amis
Vous êtes tous invités à cet après-midi festif

Venez nombreux

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 55935

17e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS
Direction: ARBY OVANESSIAN
ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 17ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՕՎԱՆՆԻՍԵԱՆ

■

Vahé Oshagan
MOURANTS
Վահէ Օշական
Մ Ե Ռ Ն Ո Ղ Ն Ե Ր (1953)
Խաղ Արդիական Ըմբռնումով
Երկու Արար եւ 15 Պատկեր

Dimanche 25 Janvier à 16 heures
Կիրակի, Յունուար 25, ժամը 16–ին

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ 5 Եւրօ։

Au
Centre Culturel SAINT MESROB
B A R D I G
présente
«EGLISES ARMENIENNES»
EXPOSITION — VENTE DE PHOTOGRAPHIES D'ART
du 20 janvier au 1er février

— Entrée libre — Cocktail —

Exposition: tous les jours de 17h à 20h
Samedi et Dimanche de 15h à 20h.
10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդեւոու սակագինը

	€	
Մահազդ	140	(167,44)
Հոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Հարսնիք–Նշանտուք	125	(149,50)
Ծնունդ	125	(149,50)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. վաճառքի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

l'Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 7 Février - 26 Juin 2004

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE
Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et écrire l'arménien.
Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris.
(Absentéisme exclu)

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux continuent,
Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN
3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 87 Euros + 8 Euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel ,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS: 01 47 50 97 51

les Coupons d'Alsace
21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10
Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93
65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՐԱՏՉ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70

COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Փրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ

Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում) 247 եւրօ (Շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 1 եւրօ

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 21
MERCREDI
21 JANVIER
2004

LE NUMERO: 1 €

79ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·862

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

79e ANNEE — N° 20·862

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 19 / 20)

ՋԱԻԱԽՔ

ԾԱԼԿԱՅԻ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐԸ ՇՐՋԱՆԻ ՂԵԿԱՎԱՐԻՆ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ

Ջաւախքի Ծալկայի չրջանի քանի մը հարիւր բնակիչներ Յունուար 16–ին յոյժ դիմած են չրջանի ղեկավար Մըվիսխանիի դէմ, պահանջելով անոր հրաժարականը: Վրաստանի պետական հեռատեսիլը հաղորդած է լուրը, ըսելով որ ցոյցը կազմակերպած է վերջին ընտրութեան նոյն չրջանէն ընտրուած երեսփոխան Հայկ Մելոնեանը եւ թէ միայն Հայեր մասնակցած են ցոյցին: Ենթական ալ իր կարգին յայտարարած է թէ ցոյցը ինքնաբուխ եղած է, քանի որ Մվիսխանիի ղեկավարութեան օրով Ծալկայի մէջ ամէն բան վատթարացած է: Փակուած է հիւանդանոցը, փակուելու վտանգին տակ է ծննդատունը, մարզիկ երկար ատեն ոչ աշխատավարձ, ոչ ալ թոշակ ստացած են: Ան աւելցուցած է նաեւ թէ բողոքի ցոյցին միայն Հայերը չեն եղած, այլ նաեւ Յոյներ, Աղբեջանցիներ, Վրացիներ: Շրջանի հայկական համայնքներու ներկայացուցիչ խորհուրդն ալ յայտարարութեամբ մը ըսած է թէ վրացական հեռատեսիլի կայաններուն կեղծ աղմուկը, «ոեսՏ'ք, Հայերը Վրաստանի մէջ Վրացիները կը ծեծեն» յայտարարութիւնը ապերու միջեւ բախում սադրելու բըներ կը կրեն:

*
**

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ 90–ԱՄԵԱԿԻՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի հրամանագրով, վարչապետ Ա. Մանուկեանի ղեկավարութեամբ ստեղծուած է արդէն ցեղասպանութեան 90–ամեակը նշելու պետական յանձնաժողով: Ցեղասպանութեան թանգարան _ հիմնարկի տնօրէն Լ. Բաբսեղեան որ այդ յանձնաժողովին անդամ է, տեղեկացուցած է որ նշումներու կազմակերպումին կ'ընդգրկուին Մշակոյթի, Կրթութեան ու Գիտութեան նախարարութիւնները ալ, Գիտութեան ակադեմիան, հեռատեսիլ _ ձայնասփիւռի խորհուրդը, եւ այլն: Կը նախատեսուի ամէն մակարդակի աշակերտութեան համար պետական ձեռնարկներ կազմակերպել, կարճ ֆիլմեր, հաղորդաշարեր պատրաստել, Հայաստանի ու Սփիւռքի մէջ պետական նստաշրջաններ ծրագրել, այդ թեմայով միջազգային մրցանակ հաստատել, եւ այլն:

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆ _ ԹՈՒՐՔԻԱ ՆՈՐ ԿՌՈՒԱԽՆԶՈՐ ՄԸ՝ ԾԽԱԽՈՏԸ

Հայաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ լարած կացութիւն մը պատճառած է ծխախոտի հարց մը: Հայեւյտնական ձեռնարկութեան մը մշակած «Սամսուն» տեսակի ծխախոտը վաճառելու համաձայնագիրը Թուրքիոյ խիստ հակազդեցութիւնը արթնցուցած է: «Ազատութիւն» դրծակալութիւնը պնդած է որ տարիներ առաջ այդ բոյսը զարտուղի ճամբով Հայաստան տարուած է, հոն մշակուած եւ

ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԸ ՎԵՐՍՏԻՆ ԿԸ ԳՈՐԾԷ

Ջանազան աղբիւրներէ կը հաղորդուի թէ երկարատեւ ընդմիջումէ մը ետք, կրկին դործի անցած է Հայեւթուրք հաշտութեան յանձնախումբը: Լոնտոնի մէջ նոր եռօրեայ հանդիպում մը մէկտեղած է անոր անդամները որոնք համաձայնած են գնդէ կէտի մը շուրջ: Հանդիպումին մասին որեւէ տեղեկութիւն չհրապարակելու առ այժմ: Հակառակ այդ որոշումին, լրատուիւններու հասածով՝ հայկական կողմը բաղկացած է նոյն վճռակամ դէմքերէն. Ալ. Արզումանեան, Դաւիթ Յովհաննիսեան (Երեւան), Վ. Գրիգորեան (ԱՄՆ) եւ Ա. Միհրանեան (Մոսկուա): Իսկ թրքական կողմէն անփոփոխ մնացած են երկու անդամ, միւսները փոխարինուած են պիտնականներով:

Հանդիպումին նախագահած են կրկին ԱՄՆ–ու Արտաքին գործերու խորհրդական Տ. Ֆիլիփս եւ ամերիկացի նախկին դիւանագէտ Ճ. Մոնտվիլ:

Նախաձեռնութիւնը նոր թափ առած է, յատնապէս, Թուրքիոյ վարչապետ Թ. Էրտողանի ԱՄՆ մօտալուտ այցին նախօրեակին: Ունի անշուշտ նախապատրաստական բնոյթ: Յունուար 17–ի թերթերը կը գրէին թէ Էրտողանի ուշադրութեան հանդիպումներուն նիւթ կ'ըլլայ, ի միջի այլոց, Հայաստանի սահմանին բացումը որ ԱՄՆ–ու փափաքն է:

Հայկական լրատուիւններուն հասած տեղեկութիւններուն հետ, որոնց աղբիւրը մասնակից մըն է որ չէ ուզած ինքնութիւնը հրապարակել, կ'ըսուի նաեւ թէ յիշեալ յանձնախումբին նախկին դործունէութիւնը խստիւ քննադատուած էր թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ Սփիւռքի բազմաթիւ շրջանակներէն:

ԹԷՆԻՍ

Աւստրալիոյ միջազգային հանդիպումներուն առաջին շրջանին, Աղասի յաղթած է աւստրալիացի Լաբքհամի 6 – 1, 6 – 3, 6 – 4:

Երկրորդ օրուան արդիւնքներն են. – Սարգիս Սարգսեան կը յաղթէ Ժոնաս Պլորքմանի (Շուէտ) 6 – 2, 6 – 3, 6 – 1: Դաւիթ Նալպանտեան կը յաղթէ Ռիքարտօ Մելոյի (Պրազիլ) 6 – 2, 6 – 1, 6 – 4:

ներկայիս մրցակից է Թրքական «Սամսուն»ին: Միւս կողմէ թուրք պատասխանատուները կը պնդեն թէ Հայաստանի արտադրութիւնը նուազ արժէքաւոր է Թրքականէն, այսուհանդերձ, կը խոստովանին որ երկար ժամանակի վրայ Հայաստանեան արտադրութիւնը վնասակար կ'ըլլայ Թուրքիոյ:

ՄԱՀ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏ ԱՇՈՏ ՄԵԼԻՔ – ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆԻ

Ցետ երկարատեւ հիւանդութեան, Յունուար 18–ին մահացած է Հայաստանի Գուպայի եւ Մեքսիքայի դեսպան Ա. Մելիք – Շահնազարեանը որ ծանօթ էր յատկապէս Հայաստանի մարզական ոլորտին մէջ ունեցած գործունէութեամբ: Հիմնադիրն ու կազմակերպիչ դլխաւոր դէմքն էր Համահայկական խաղերուն: Այդ մասին հեղինակ էր քառմաթիւ հատորներու: Ծնած էր 1931–ին Թիֆլիս ու անկախութենէն ետք փոխադրուած Հայաստան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂիի գործադուլը, որ տեղի կ'ունենայ Յունուար 21–ին, կրնայ աւելի ծանր վաղորդայններ ունենալ: Ուղեվարներու չորս սենտիքաներու որոշած չարժումը (Սէ _ ժէ _ Թէ, Սիւտ – Ռայ, ԷՖ _ Օ եւ Ֆժաաք) կը վերաբերի աշխատանքին, աշխատավարձերուն եւ սպասարկութեան ապագային: Բանթողները տրամադիր են ծաւալելու չարժումը, տարածելով այլ արհեստներու: Յունուար 21–ի գործադուլը լուրջ խանգարումներ պիտի ստեղծէ, դլխաւորաբար էՖ _ Ը _ էՖ–ի եւ փարիզեան արուարձաններու դիծերուն վրայ:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ վարչապետէն ետք սպայակոյտի նախագահութիւնն ալ խիստ յայտարարութեամբ մը զգուշացուցած է Իրաքի մէջ ցեղային հիմով դաշնակցութեան մը հեռանկարին դէմ: Սպայակոյտի Բ. նախագահը զօրավար Ի. Պաշպուղ ըսած է թէ նման կազմութիւն ծանր ահրիւնահեղութեան պատճառ կ'ըլլայ: Ան հարկաւոր նկատած է նաեւ որ ՕԹԱՆ պարտականութիւն ստանձնէ Իրաքի մէջ ու ատով Թուրքիա հոն կարենայ կարեւոր դերերու տիրանալ:

ԱՆԳԼԻՈՑ բացը, Յունուար 16–ին, ընկղմած էր ձկնորսանաւ մը, որու հետեւանքով երկու մեռեալ կար եւ երեք անհետացածներ: Քննութենէ ետք, պարզուեցաւ որ ձկնորսանաւուն բախած էր առեւտրական նաւ մը, որ վախուստ տըւած էր, հակառակ ձկնորսներուն օդնութեան կանչերուն: Մեծ վրդովում ստեղծուած է այս յայտնութենէն ետք:

ՍՔԻՖՏԱՑԻ ՄԷՋ (500 քիլոմեթր Ալժէր արեւելքը) բնական կազի պահեստանոց մը կրակ առած է, Յունուար 19–ին: Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 22 մեռեալ կար եւ 60–է աւելի վիրաւորներ:

ՊԱՄ–ի (Պարսկաստան) երկրաշարժի մեռեալներու թիւը 41 հազար կը գնահատուի Ալի Խամէնէյի չրջանակներուն համաձայն: Վիրաւորներու թիւն ալ 30 հազար է: Ֆրանսայի Մշակոյթի նախարարը չաբաթավերջին պատ դացած էր եւ որոշուած է որ Ֆրանսա պիտի մասնակցի քաղաքին վերաչինութեան:

ԼԻԲԱՆԱՆի ՄԷՋ, Յունուար 17–ին, երեք Լիբանանցիներու մահապատիժը կը դործադրուէր, ինչ որ չէր պատահած վեց տարիէ ի վեր: Նախագահը եւ վարչապետը ստորագրած են գործադրութեան հրովարտակները:

ՇԱՐՄ _ էլ Շէյխի Ֆլաչ Խոլայնգի չափչփուած օդանաւին երկու սեւ տուփերը, ի վերջոյ, կարելի եղաւ ձեռք ձգել եւ Յունուար 19–էն քննութեան տակ էին: Կը սպասուի որ անոնք տան արկածին բուն պատճառները:

ԱՆՏՐԷ ՍԱՆԹԻՆիի դիրքը բաւական նպաստաւոր է չրջանային ընտրութեան համար իվ _ տը – Ֆրանսի դլուխը, ըստ հարցախոյզերու: Հարցազրոյցի մը ընթացքին Ֆիկարոյի (Յունուար 16), կը խոստովանի որ Սեպտեմբերէն ի վեր կը յառաջդիմէ, մինչ Գոլիէ կը նահանջէ: Կը չեշտէ թէ իր թեկնածութիւնը անդառնալի է եւ իր վճռականութիւնն ալ ամրողջական: Կը յիշեցնէ որ մարդիկ պիտեն Իսկ լէ Մուլինոյի անտեսական յաջողութիւնը եւ կը խորհին որ ինչ որ ըրած է իր քաղաքին համար, կ'ընէ նաեւ չրջանին համար:

«ՖԻԿԱՌՕ»Ի կիրակնօրեայ յաւելուածին մէջ տեղ գտած հարցախոյզի արդիւնքներու համաձայն, Ֆրանսացիներու 50%–ը թեր կեցուածք ունի Թուրքիոյ Եւրոպական միութեան անդամակցութեան: Զախակողմեան հակումի ափերուն մէջեւ այդ համեմատութիւնը 59% է, իսկ աջակողմեաններուն՝ 41%:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼը երկու նորութիւններ բերաւ վերջին օրերը: Լը Մոնտ, Յունուար 17–էն, սկսաւ հրատարակել Լը Մոնտ ուիք–էնտ մը, ճոխ մակագինով մը, կցուած օրաթերթին: Ուրիչ նորութիւն մըն ալ բերաւ «էֆափրէս» չաբաթաթերթը, որ այլեւս լոյս կը տեսնէ երկուչաբթի, փոխանակ Հինգշաբթիի:

«ՄՈՆԱ»ի տպարանը անանկութեան մէջ է, ըստ Ժան _ Մարի Գոլոմպանիի: Կ'ըսէ թէ բանակցութիւններ կան, որպէսզի «գիրքի Սէ _ ժէ _ Թէ սենտիքան» նուաղեցնէ աշխատավարձերը, բայց, եթէ լուծում չգտնուի, հարկ կ'ըլլայ դատական վարչականի մը դիմել:

ՄԱՐՍԷՅԼի ժոլիէթի թաղամասը, փարքինկի մը չինութեան նախապատրաստական պեղումներու ընթացքին, նախաքրիստոնէական թաղմանական տաճարի մը հետքերը յայտնաբերուած են: Եբեւան եղած են նաեւ չուրջ 50 դամբաններ եւ մանուկներու գերեզմաններ: Ըստ Մշակոյթի նախարարին՝ «բացառիկ երեւոյթ» մըն է:

ԱԴԱՄՈՎԻ ԱՅՐԻՒՆ ՄԱՀԸ

Արթիւր Ադամովի այրին՝ Ժապլին Ադամով, իր մահկանացուն կնքած է Յունուար 14–ին, վարիզեան հիւանդանոցի մը մէջ, վերջացնելէ ետք գրութիւն մը խոցագրուած՝ «Վ առանց ոչ ոք–ի», ուր առաջին անդամ ըլլալով կը խօսի իր մասին: Ժապլին Ադամով կը գրէ.– «Հաւանաբար ամերիկացի օդաչուն որ կը ռմբակոծէր Գութեռնսը, մեռցնելով հայրս, մայրս, Միչէլը եւ փոքրիկ Տանիէլը 1944 Յունիս 6–ին, չտեսաւ նաեւ Լ ը, որ արդէն հոն չէր»: Այդ ողբերգական օրը, կորսնցուցած է ծնողքը, եղբայրը եւ փոքրիկ աղջկիկը: Կը թուի որ երբեք չէ մխիթարուած:

Հոսն տարի եղած է Արթիւր Ադամովի, նախ կեանքի ընկերուհին, ապա կինը: Անմոռանալի թատերագիրը, կը գրէ «Լիպերասիոն», որ մեռաւ 1970–ին եւ զայն կոչած էր «Պիզոն» (վայրի էգ) եւ այդպէս ալ մնացած էր իրենց բարեկամներուն համար, տակուն անձ մը: Ժապլին Օթրիւսօ կը տտորագրէր Սթրինտպէրկի, Օ'Նէյլի, Օ'Գազէյի թարգմանութիւնները, կ'աշխատէր Արշի հրատարակչատունը: 50–ական տարիներուն էր, Ռոժէ Փլանչոն, որ Ադամովի գործերը կը բեմադրէր, կը յիշէ իր եռանդը «պայծառամիտ վկայ մը դարուս դէպքերուն: Գիտէր, վատահութիւն կը ներշնչէր, հսկիչներու դասակարգին կը պատկանէր, լռակեացներուն անկիւնները քաշուած, որոնց պէտք ունինք ինչպէս պէտք ունինք բանաստեղծներուն»: Լիպերասիոնի աշխատակիցը կը չարունակէ, կ'անդրադառնայ փայլուն խօսակցութիւններու Ֆլօպէրի, Քլայթի կամ Քաֆքայի մասին: 1975–ին Լապիչի վրամ հատոր մը հրատարակելէ ետք, Ժապլին Ադամով հոգեվերլուծող կը դառնայ: Դեռ վերջերս կը գործէր:

Արարողութիւն մը տեղի կ'ունենայ, Ուրբաթ, Յունուար 23ին, ժամը 15·30ին, Փէռ _ Լաչէզի դիակիզարանը: Մնած էր 1922–ին:

ՌԱՖԱՅԷԼ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ ՀԱՇՈՒԵՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՄ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐԱԿԱՏԱՐԻ ՄԸ «ՄԵՂՔԵՐԻ ԲԱԺԻՆԸ»

Աւելի քան մէկուկէս տասնամեակ անցած է մեր ժամանակակից պատմութեան ամէնէն կարեւոր դրուագին սկիզբէն ի վեր. այդ դրուագը յատկանշուեցաւ Ղարաբաղեան շարժում անունով: Ամբողջ հայրենի Միութեան տատանումի չքին ջանին ծնած շարժումը իր յորձանքին մէջ առաւ ոչ միայն Հայաստանն ու Սփիւռքը, այլեւ լայն ուշադրութեան արժանացաւ ամբողջ աշխարհին կողմէ: Երէք, երեքուկէս միլիոնոց երկրի մը մայրաքաղաքին մէջ միլիոն մարդ խմբած հանրահաւաքները ուշագրաւ խորհրդերով արձագանգ գտան միջազգային մամուլին մէջ: Երեւոյթը աննախադէպ էր, չմեծցնող ու նոյն առեն հիացում պատճառող: Շուրջ եօթը տասնամեակ առաջ յանուն ղեռադոյն չհերու Մոսկուայի կողմէ Աղրբէջանին յանձնուած հայկական հողակտոր մը ի՞նչպէս տակաւին մէկ հոգիի նման ոտքի կը հանէր միլիոնը. եւ մանաւանդ, այդ միլիոնը ի՞նչպէս կը յաջողէր կէդրոնին փարատին միացնել Ղարաբաղի պահանջքը, մէկ կողմէն զոչելով. «Լենի՛ն, պարտիա, Գորբաչով» միւս կողմէն՝ «Ղարաբաղը մերն է»:

Քանի մը օրէն 16 տարին կը լրանայ զգացական ամէնէն խիտ պոռթկումներու այդ շարժումին որ թէեւ ամէն բանէ առաջ քաղաքական էր. ու այդպէս ալ ընկալուեցաւ արդէն, զգացականը հիմնովին բացառած հասցէներէ: Այսօր, մեր իրականութեան համար ալ զգացականը վերածուած է դուրգուրանքով պահուած յուշի, իսկ հարցը կը չարունակէ զբաղեցընել, մտահոգել իր քաղաքական բովանդակութեամբ: Այլ խօսքով՝ 16 տարուան զարգացումները անհրաժեշտ դասը տուած են բոլորիս թէ զգացականը որքան ալ խորունկ ու հզօր ըլլայ, լումայի մը արժէքը չի կրնար տնտեսել քաղաքական չուկային վրայ:

Կարելի՞ է մեղադրել զգացականէն տարուած մեր բազմութիւնները. բոլորիս կողմէ բաժնուած հաւատքները, յոյսերը: Անիրաւութիւններու, կեղեքումներու, զրկանքներու այնպիսի կուտակում մը պատկած է անոնց յատակը որ դժուար կ'ըլլայ քաղաքական տհասութեան ամբաստանութիւնը: Ցետոյ, ո՞վ կրնայ պնդել թէ քաղաքական մտածողութեան ակը, պարզբուն, փորձառու ղէմքերու, հաւաքականութիւններու քով զորքաչովեան հրապարակայնութիւնը, վերակառուցումը առաջին օրէն անհաւատութիւն, թերահաւատութիւն արթնցուցած էին: Իսկ անկեղծութեան վարկածը չատ բնական կերպով տեղ կու տար արբագրութեան հաւատքին ալ, յոյսին ալ:

Շարժումին ծագումէն ապրուած հանդրուաններէն մէկուկէս տասնամեակ ետք, ամէնէն հեռաքրքրականը կը մնայ «ներքին խոհանոց»ը: Ի՞նչպէս ծագեցան, ի՞նչ պարագաներու տակ անոր ընդդիմադրութեան, քով քովի եկաւ այդ 11 հոգին, կազմելու համար «Ղարաբաղ կոմիտէ»ն: Իսկապէ՞ս բոլորն ալ մղուած էին ազգայինէն, թէ կար միջազգայինին չերտն ալ: Ո՞վ, որքա՛ն անկեղծ էր Մոսկուայէն Ղարաբաղ, այսինքն՝ սրբագրութիւն պահանջողի դերին մէջ: Զգացական պոռթկումին հիասթափութի, զայրոյթի, ախտոսանքի վերածումէն ետք, այս ու նման հարցականներ չեն կրնար չատ մարդ անտարբեր ձգել: Ու որպէսզի, յետադարձ այս հետաքրքրութիւնը գոհացնել կարելի ըլլայ, անհրաժեշտ է որ բացուին ծալքերը, յայտնուի թէ ո՛վ, ե՛րբ, ի՛նչ հետաքրքրով, ի՛նչ պատճառներով մաս կազմեց կորիզին. առանձնելով անոր գործունէութեան մէջ մեծ, կամ փոքր պատասխանատուութիւններ, բաժնեկից ըլլալով յաջողութիւններուն, նաեւ ձախողութիւններուն, սխալներուն: Անշուշտ, ծալքերը բանալու ամէն արարք, որպէսզի հետաքրքրութիւն գոհացնելու, լուսաբանելու միջոց նկատուի, պէտք է մեկնած ըլլայ անկեղծութեան համոզիչ դիրքէն: Այդ հանգամանքէն զուրկ ամէն փորձ, ուշ կամ կանուխ պիտի դիտուի որպէս այս կամ այն նպատակին, աւելի՝ չահուն ուղղուած մարտավարական ճապկում:

Վերջերս Երեւանի մէջ լոյս տեսաւ հատոր մը զոր այս կարգի առաջին մը պէտք է նկատել: Ան ունի «Հաշուետու եմ...» խորագիրը. հեղինակն է «Ղարաբաղ կոմիտէ»ի ամէնէն նուազ երիտասարդ անդամը՝ Ռաֆայէլ Ղազարեան: Կոմիտէին մաս կազմած խումբ մը ուրիշներու նման կը պատկանի պիտական մարդին: Ելեկտրաթէքնիք, ռատիոթէքնիք մարդի մանրազէտ է: Ծնած է Կրասնոդարի Ամիւր քաղաքը (1924): Մոսկուայի մէջ համալսարանական ուսումը աւարտելէ, մասնագիտութիւն ստանալէ ետք, 1957–ին վոխտղրուած է Հայաստան: Դասախօսած է Երեւանի համալսարանին մէջ, 1959–ին հիմնած ու տասը տարիղեկավարած է ռատիոֆիզիքի եւ ելեկտրոնիկի ամպիոնը: Մասնակցած է պիտական, հետազօտական հիմնարկներու կազմակերպումին, 1991–ին Գիտութեան ակադեմիայի մէջ հիմնած է ճարտարագիտական կէդրոնը որուն ղեկավարն է մինչեւ այսօր: Հեղինակ է աւելի քան հարիւր պիտական յօդուածներու, մենագրութիւններու (Երեւան եւ Մոսկուա): 1990–ին ընտրուած է Գեղադոյն Խորհուրդի փոխ – նախագահ (Ցունուար – Ցուլիս): Մինչեւ 1995 նախագահած է Կերթութեան, պիտութեան, լեզուի ու մշակոյթի մշտական յանձնաժողովին:

Գեղադոյն Խորհուրդի փոխ – նախագահ ընտրուած ըլլալուն Ռ. Ղազարեան տեղեկացած էր երբ Փարիզ կը գտնուէր: Նոյն օրը «Ծառայ»ի խմբագրատուն այցին երբ հակազդեցութիւնը հարցուցինք, «չմեցայ» պատասխանեց. աւելի ետքն ալ իրեն հետ կատարուած հարցազրոյցին (1990 Փետրուար 22 – 23) բացատրեց այդ հակազդեցութեան պատճառները. «ինք երբեք քաղաքական ասպարէզ մը չէր երեւակայեր իրեն համար: Գիտութեան մարդ էր ու այդպէս ալ կը մնար: «Ղարաբաղ կոմիտէ»ին մասնակցութիւնը գուտ ազգասիրական մղումով էր. մղում որ արմատ առած էր Անդրանիկի ղինուոր հօր մը պատումներով. յետագային ստալինեան հալածանքներով աքսորուած հայր մը, որմէ ինք ու եղբայրը բաժին ստացած էին «ժողովրդի թշնամու զաւակներ» պիտակը:

Հատորին «1999 թուական: Ամառ» խորագրուած նախաբանին մէջ Ռ. Ղազարեան կը բացատրէ թէ աչքի ցանցենիի քայքայում մը զինքը դէպի ատոյգ կուրութեան ճամբուն վրայ դրած է, ուստի վատթարագոյն վիճակին հասնելէ առաջ կ'ուզէ անդադրում վերջին տասնամեակի «պատմական, ճակատագրական, տագնապեցնող եւ յուսադրող» իրականութեան մէկ դերակատարին «հաշուետուութիւնը» կատարել: Համոզուած է որ շարժումին միւս գործիչներն ալ կը դրեն իրենց յուշերը, որպէսզի «բարեխիղճ ժամանակագիրը ամբողջացնի պատկերը»:

Երբ որոշած է թուղթին յանձնել իր «մեղքերու բաժինը», կ'անդրադառնայ որ մոռցած է որոշ դէպքեր, դէմքեր, անուններ, ժամանակագրական մանրամասնութիւններ: Այդ պարագային ամբողջութեամբ գերծ մնացած է 1989 Մայիս 31 – Ցունիս 1–ի գիշերը երբ Մոսկուայի վեցամսեայ բանտարկութենէն ազատ արձակուած Կոմիտէն ղեմաւորելու փութացած էր Սովետաչէնէն մինչեւ Մատենադարան չարուած բազմութիւնը: Հոն, առաջին խօսքը առնելու կը հրաւիրուի ինք. ու բանտին մէջ անցուցած սրտի տագնապին տկարութեան ենթակայ, կարճ կը կապէ. ըսածը. «Սիրելի ժողովուրդ, խնդրում եմ, մեզ չեերոսացընէք, կուռք չդարձնէք... ես տարիքս առած եմ, ինձ չէք մոլորեցնի, տղաներին՝ հնարաւոր է»:

Քանի որ չի պիտեր թէ տեսողութիւնը վերջնական կերպով երբ զինքը կը լքէ, հրաժարած է նախապէս ծրագրած ծաւալով գրելէ տարեգրութիւնը: Ա. քաժնին մէջ չարք մը թեզերու ձեւով կը ներկայացնէ իր դատումները, արժեւորումները:

1988–ի չարժումը մեկնած է 1915–ը, Ղարաբաղի ու Նախիջեւանի բռնի անջատումը, 1937–ի սարսափները, գաղափարական պարտադիր միակարծութիւնը, Հայոց լեզուի առընչուած յայտնի խընդիրները ընդգրկող պատմական ծաւալուն ենթախորքէ մը. այդ բոլորին կուտակումը ծնունդ տուած է մաքուր, անձնուէր ու մինչեւ անձնազոհութիւն հասնող չարժումին: Առաջին չրջանի վրէպները, անչուշադրութիւնները, անյաղողութիւնները փորձառութեան պակասի, կամ սխալ նչանակումներու հետեւանք եղած են: Իսկ «առաջնորդների բարոյական խաթարումը» սկսած է աւելի ուշ, "երբ նրանց համար գերխնդիր դարձաւ զբաղեցրած պաշտօնների յաւերժացումը": Նախագահին չուրց յայտնուած կը տեսնէ գործիչներ որոնք դժուար է որ չարժման ջատագով նկատուին: Փոփոխութիւններու հանդրուանին իրեն լրջօրէն ազդած է "տղաների ու յատկապէս Լեւոնի խորացող խոտորումը մեր որդեգրած վարքագծից": Կը չեշտէ. "առաջին հերթին Արցախի հիմնախնդրի հանդէպ նրա մօտեցման արմատական փոփոխութիւնն ինձ համար ծանր հիասթափութեան ու տեւական ապրումների պատճառ դարձաւ":

Ռ. Ղազարեան կը մերժէ չարժումին «Մոսկուայի սադրանք» ըլլալու վերապրումները. կը բացատրէ թէ ան «պատմական միակ ճիշդ պահին» ստեղծուած էր: Խորհրդային Միութեան փլուզումին բուն պատճառը չէր ան. այդ գործը տեսան Գորբաչովի հռչակած հրապարակայնութիւնը եւ վերակառուցումը: Հետաքրքրական է կարդալ 1990–ի սկիզբին Հայաստանի անկախութեան մասին Պօրոյր Հայրիկեանի հետ իր տարակարծութիւնը, այս վերջինին ոչ խորապէս մտածուած, արկածախնդիր մօտեցումը:

Ռ. Ղազարեան քանի մը նեցուկ ազդակներու – Սփիւռք, դիտութեան ընդհանուր զարգացած վիճակ, խորհրդային չափանիչով հզօր ու բազմահիւղ արդիւնաբերութիւն, – թուումով կը պնդէ թէ ՀԱՊ–ի տարածքին մէջ Հայաստան կրնար ամէնէն չուտ ոտքի կանգնող երկիրը ըլլալ: Անկախութեան առաջին օրերէն իսկ կը մէջբերէ չարաչահումի դէպքեր որոնցմէ տուժած է երկիրը, ի չահ «տանիքային առեւտրով ուռճացած օլիգարխներու»:

Մաքուր, անկեղծ, հերոսական, արդար ու պատմականօրէն ճիշդ պահուն յայտնուած չարժումը պղտորած ազդակներ կը նկատէ չորը թագչէն չզանազանելու անփութութիւնը որ պատեհապաշտներով լեցուցած է ՀՀՇ–ի շարքերը, յետոյ, «Զկայ մշտական թշնամի, չկայ մշտական բարեկամ» կարգախօսը, ուժանիւթի մարզին մէջ գործուած յանցանքները, անհակակչիռ սեփականաշնորհումը, երբեմն սխալ նչանակումները, եւայլն:

Այս թուումին մէջ պետականութեան կայացումը կասեցնող ամենածանր ազդակը կը նկատէ "Նախագահի եսակեդրոն նկրտումներով պայմանաւորուած կերպարանափոխութիւնը՝ գերակայող նպատակների փոխատեղումը": Այդ պարբերութեան մէջ Ռ. Ղազարեան կ'անդրադառնայ «ազոռակատչութեան», «Արտաւուր սահմանադրութեանը ժողովրդի շպրտած «ոչ»–ը համատարած զեղծարարութեամբ «այո» դարձնող ընթացքին, որ 1996 Սեպտեմբերին ժողովուրդը մղեց կոչտ դիմադրութեան. "ու թէեւ ԼՏՊ–ին չյաջողուեց մարսել վազգէն Սարգսեանի ծանր մահակով ձեռք բերած "յաղթանակ"ը եւ ի վերջոյ իջաւ քիրտ ուժով զրաւեցրած ազոռից, ժողովրդի մէջ կարծես կոտրուեց իր իրաւունքների համար ակտիւ պայքարի ոգին":

Այս գլուխը կ'աւարտի նուաճումներու թուումով որոնց գլխաւոր տեղը կը գրաւէ, թնականաբար, անկախութիւնը:

ՍԻԼՎԻՕ ՊԷՐԼՈՒՍԿՈՆԻԻ ԻՏԱԼԻԱՆ

ԱԶԱՏ ԻՐԱՒԱԿԱՐԳԻ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԱՊԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Ազատ մամուլի ծանօթ յարաբերական ազատութենէն անդին անցնող երեւոյթի մը առջեւ կը գտնուինք ամէն անգամ որ միջազգային մամուլը զանազան առիթներով անդրադառնայ Իտալիոյ ներկայ եւ նախկին վարչապետ Սիլվիօ Պէրլուսքոնիի գործունէութեան: Այդ առիթներէ– րով մարդ կը տարուի մտածելու թէ Հանրապետական Իտալիա ինչպէ՞ս կըրնայ 21–րդ դարուն վարչապետ ընտրել եւ վերընտրել նման տարակուսելի դէմք մը: Խօսքը չի վերաբերիր միայն քաղաքական մարդուն, քանի ամէն ժողովուրդ կ'ընտրէ իր ուզածը եւ կրցածը, այլ մամուլի այս խնդրայարոյց հակային մասին, որ իր ուժը կը քաղէ մաս մեդիայի իր կայսրութենէն եւ զայն պայմանաւորող ֆինանսական հզօրութենէն – ան իր երկրին ամէնէն հարուստ քաղաքացին է: Այս սուրբ կամ անսուրբ երրորդութեան – քաղաքական, ֆինանսական, մամուլ – ամէնէն արտասովոր եւ վիճելի դէմքն է Պէրլուսքոնի: Ինչ մըն ալ ծիծաղելի:

Ան իր վրայ դարձեալ սեւեռեց ակնարկները, երբ անցեալ չաբաթ իտալական Սահմանադրական Առեանը ապօրէն նըկատեց Սահմանադրութեան առաջին յօդուածը, որ կ'առկախէ պատժական դատաքննութիւնները երկրին ամէնէն բարձրաստիճան հինգ անձնաւորութիւններուն: Վարչապետը առաջին թիրախն է այս որոշումին, որ կ'ամբաստանուի դատաւորներու կաչառքով: Այդ չանցանքով միայն չէ որ ան ամբաստանուած է իր վերջին քանամեակին. ցանկին մաս կը կազմեն օրինախախտութիւն, չահատուրքէ վախուստ եւ խարդախութիւն, չահերու հակամարտութիւն, քաղաքական ապականութիւն: Ան ութ անգամ դատի կանչուած է, երեք անգամին յանցաւոր նկատուելով:

Սիլվիօ Պէրլուսքոնիի «դերը եւ պաշտօնը հարուստ ըլլալն է» – ըսած է իտալացի Փիլմարտադրիչ Գարլօ Վերչէրօ ամերիկացի լրագրողի մը, եւ ամէն երեւոյթ կը պարզէ, թէ ան պետական իչխանութիւնը կը ծառայեցնէ ապահովելու եւ պաչտպանելու համար իր գանձը, եւ անով պահպանելու համար իր գանգուածային լրատուութեան կայսրութիւնը, ու ասով՝ հաստատելու իր ընդհանուր տիրապետութիւնը: Այս բոլորը կլոր կը դառնան:

Որպէսզի իր պայծառ պատկերը եւ ուժը մնայ զերազանցապէս եզակի, Պէրլուսքոնի կը գնէ, կը սեփականացնէ, կ'առանձնաչնորհէ լրատուական ծառայութեան հսկայ միջոցները: Ինք եւ իր աղգականները կը հակակչռեն, ուղղակի թէ միջնորդներով, պետական հեռատեսիլի եւ ձայնասփիւռի ցանցը, իտալական երէք առեւտրական հեռատեսիլի ցանցերուն երեքը, երկու հսկայ հրատարակչատուներ, երկու համազգային օրաթերթեր, յիսուն պարբերաթերթեր, երկրին ամէնէն մեծ չարժանկարի ընկերութիւնը եւ ֆիլմերու բաչխման ընկերութիւնը, չարք մը համացանցի ծառայութիւններ: Իր այս ծաւալումէն առհման պիտի չունենայ եթէ սահմանադիր իչխանութիւնները չափ մը չհաստատեն, քանի իր մեծ ցանկութիւնն է նաեւ դնուած «Գոռիլեզ տէլլա Սէռա»ի նման թերթի մը: Վերի սեփականութիւնները իր հարստութեան եւ ուժին ամբողջութիւնը չեն ներկայացներ: Պէրլուսքոնիի գործունէութեան մաս կազմած են երկրին տնտեսութեան մէկ կարեւոր բաժինը – կալուածային առուծախ, ապահովագրութիւն, վաճառականական չուկաներ ինչպէս նաեւ մարզական կալուածը – բըկպի, վոլիպոլ, ֆութպոլ (Միլանոյի խումբը), հաքի: Իր հսկայ դիւանակալութիւնը կը հաշուէ 22 հազար պաչտօնեայ, իսկ իր հակակչռած – ուղղակի թէ անուղղակի – ընկերութիւնները կը հաչուեն երկրին 33 միլիոն աչխատաւորներուն:

Ռ. Ղազարեան կը պնդէ թէ ՀԱՊ–ի տարածքին մէջ Հայաստան կրնար ամէնէն չուտ ոտքի կանգնող երկիրը ըլլալ: Անկախութեան առաջին օրերէն իսկ կը մէջբերէ չարաչահումի դէպքեր որոնցմէ տուժած է երկիրը, ի չահ «տանիքային առեւտրով ուռճացած օլիգարխներու»:

Մաքուր, անկեղծ, հերոսական, արդար ու պատմականօրէն ճիշդ պահուն յայտնուած չարժումը պղտորած ազդակներ կը նկատէ չորը թագչէն չզանազանելու անփութութիւնը որ պատեհապաշտներով լեցուցած է ՀՀՇ–ի շարքերը, յետոյ, «Զկայ մշտական թշնամի, չկայ մշտական բարեկամ» կարգախօսը, ուժանիւթի մարզին մէջ գործուած յանցանքները, անհակակչիռ սեփականաշնորհումը, երբեմն սխալ նչանակումները, եւայլն:

Այս թուումին մէջ պետականութեան կայացումը կասեցնող ամենածանր ազդակը կը նկատէ "Նախագահի եսակեդրոն նկրտումներով պայմանաւորուած կերպարանափոխութիւնը՝ գերակայող նպատակների փոխատեղումը": Այդ պարբերութեան մէջ Ռ. Ղազարեան կ'անդրադառնայ «ազոռակատչութեան», «Արտաւուր սահմանադրութեանը ժողովրդի շպրտած «ոչ»–ը համատարած զեղծարարութեամբ «այո» դարձնող ընթացքին, որ 1996 Սեպտեմբերին ժողովուրդը մղեց կոչտ դիմադրութեան. "ու թէեւ ԼՏՊ–ին չյաջողուեց մարսել վազգէն Սարգսեանի ծանր մահակով ձեռք բերած "յաղթանակ"ը եւ ի վերջոյ իջաւ քիրտ ուժով զրաւեցրած ազոռից, ժողովրդի մէջ կարծես կոտրուեց իր իրաւունքների համար ակտիւ պայքարի ոգին":

Այս գլուխը կ'աւարտի նուաճումներու թուումով որոնց գլխաւոր տեղը կը գրաւէ, թնականաբար, անկախութիւնը:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՒԶԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

երեք միլիոնը, առանց հաշուելու անոնց ընտանիքները:

Այս դրութիւնը չի նպաստակադրեր նեղկացնել Պէրլուսքոնի քաղաքական մարդը, ոչ ալ անհատը, որ երբեմն Կոլոմոնիի պաւէշտներէն ցայտած կը թուի ըլլալ, իր անպատեհ արտայայտութիւններով եւ պաշտօնին անհամապատասխան մակարդակով – «Մուսոլինի ոչ ոք սպաննեց, մարդիկը արձակուրդի ղրկեց», կամ դերմանացի երեսփոխան մը նմանցնելով «գերման կեդրոնացման կայանի պահակի» մը: Այս յայտարարութիւնը կատարած էր երբ ինք նոր ստանձնած էր Եւրոպայի Միութեան հերթական նախագահութիւնը:

Ճիշդ է թէ Իտալիա ունի անկայուն վիճակ մը, եւ այս կացութիւնը ներկայ վարչապետով չէ որ սկսաւ, անով «միայն իրաւականութեան աստիճանը աւելի ի-ջաւ» կը վկայէ «Գոռիէռէ»ի նախկին խմբագիր մը: Ամէն ոք կը յիշէ Իտալիոյ ընկերվարական վարչապետ Քրաքսիին, որ Թունուզ փախաւ դատապարտութենէ ազատելու համար, սակայն ուրիշ 900 դէպքեր, քաղաքական եւ գործի մարդիկ ամբաստանուեցան, իսկ անոնց-մէ չատեր դատապարտուեցան գեղծարարութեան եւ այլ յանցանքներով: Այնպէս կը թուի, սակայն, թէ օտար երկիրներ երբեմն զոհ են Պէրլուսքոնիի ընթացքին, մինչ ուրիշներ գինք կը դիտեն որպէս հեռաքրքրական կամ զուարճալի երեւոյթ մը – Միացեալ – Նահանգներ զոհ են իրմէ, որ իր հմայած կուսակցութեամբ – Ֆորցա Իթալիա – կը պայքարի ձախին եւ համայնավարներուն դէմ «ազատելու համար Իտալիան», պաղ պատերազմի օրերու հոգեբանութեամբ, կարգախօսով եւ յանկերգով: Ուսչինկիթըն զոհ է իրմէ որովհետեւ նաեւ Պէրլուսքոնի կոմունակից եղաւ Իրաքի դէմ մղուած պատերազմին: Իսկ Պուտին իր երկու աղջիկները արձակուրդի կը ղրկէ Իտալիա, զանոնք յանձնելով իտալական իշխանութեանց խնամքին...:

Կը վերադառնանք մեր նիւթին: Որքա՞ն ազատ են եւ կրնան ըլլալ լրատուական միջոցները երկրի մը, եւ որքա՞ն անոնց լրատուութիւնը կրնայ համապատասխանել ճշմարտութեան եւ արդարութեան ակնկալուած չափանիշին, երբ անոր ցանցերը մեծ մասմբ կեդրոնացած կը գտնուին ձեռքը գործարար – վարչապետի մը, որ ունի նաեւ իր անձնական հանրախօսքի ընկերութիւնը (ափիկա առիթ կու տայ իրեն յայտարարելու թէ իր վայելած «ժողովրդականութիւնն» է 90%): Որքա՞ն է տարբերութիւնը ազատ Իտալիոյ ազատ իրաւակարգի ներքեւ գործող մամուլին, եւ երրորդ աշխարհի երկիրներու կացութեան միջեւ: Ի՞նչ է նաեւ ընթերցողներուն «ուղեղալուացքի» աստիճանի տարբերութիւնը տարբեր իրաւակարգերու տակ պտնուող մամուլին միջեւ:

Ճիշդ փիլմարտադրիչ Գարլօ Վրէչէրօ, որ Պեռլոսկոնի մէկ հեռատեսիլի (ՌՍՑ 2) նախագահն էր, իր պաշտօնը կորսընցուցած է որովհետեւ վարչապետին հանդիպ, ինչպէս որ կը կոչուի, «անհրաժեշտ ակնածութիւնը» ցոյց չէ տուած: Նոյն հեռատեսիլի մնօրէն ժողովի հինգ անդամներէն երեքը անցեալ տարուան ապարտին հրաժարած են, ընդվզելով լրատուութեան վրայ տակաւ ծանրացող կառավարական թաթին եւ միջամտութիւններուն դէմ, որոնց պատրաստուած ցանկը իշխանութիւնները դաղտնի կը պահեն: Պէրլուսքոնիի պատկան հեռատեսիլի ուրիշ գնահատուած լրագրող մը՝ Էնրիքօ Մէնթանա կը յայտնէ թէ լրագրողի մը համար ընտրութիւնը կը կայանայ երկու կարելիութիւններու միջեւ – «Ես Պէրլուսքոնիի մարդն եմ», եւ՝ «Ես Պէրլուսքոնիի մարդն եմ»: Ծերակուտական Թանա տէ Զալուէթա կ'ըսէ. – «Թղթակիցներուն կէսը կ'աշխատին Պէրլուսքոնիի համար, եւ մնացեալ կէսը կը խորհի թէ պէտք է որ աշխատէին»: Թող որ պետութիւնը յաճախ միջամտելու իսկ պէտքը չունի, որովհետեւ նշանակուած քաղաքական պաշտօնեաները կը կռահեն թէ ի՞նչը կրնայ արդիւնաւած ըլլալ եւ կամ ի՞նչ է վարչապետին մտածողութեան ուղղութիւնը:

Իր քննադատներուն, տեղացի թէ օտար լրագրող, վարչապետը իր կարծիքը ունի: Անոնք «համայնավարներ» են, կամ «անձնական թշնամիներ»:

Ճիշդ է թէ մամուլի ազատութիւնը եւ կողմնակալ լրատուութիւնը իր դասընտրութիւնները ունի ամէնէն ազատ նկատուած Միացեալ – Նահանգներու մէջ իսկ, ուր տիրական են զանգուածային լրատուական զանազան կայարութիւններ: Օրինակ մը. երբ վերջերս նախագահ Ճորճ Պուշ ի վերջոյ յայտարարեց թէ Իրաք չունէր եւ չէր պատրաստուեր, անմիջական ապագային, ունենալ հիւլէական զէնք, – ամբաստանութիւն մը որ իր կշիռը ունէր Իրաքի դէմ նախարգիլակ պատերազմ յայտարարելու որոշումին մէջ, – ամերիկեան մեծ մամուլը տարբեր ձեւերով արժեւորեց: Յաջորդ օր, «Պոսթըն Կլոպ» լուրը տուաւ որպէս առաջնակարգ կարեւորութիւն՝ իր առաջին էջին վրայ (ինչ որ բնական էր), «Նիւ Եորք Թայմզ» լուրը նետեց ներքին էջերուն, իսկ արմատական «Ուոլ Սթրիթ Ճուրնըլ» (մեծ դրամագլուխի միջնաբերդ) եւ «Ուաչինկթըն Թայմզ» (վերապատասխանելի Մուն) պարզապէս անտեսեցին յայտարարութիւնը: Այլ խօսքով՝ այս վերջին երկու թերթերը անհանդիսատ զգացին նախագահական այս քացայայտումին, եւ նախընտրեցին որ գոնէ իրենց ընթերցողները այս («անհաճոյ») լուրը չկարդան իրենց թերթերուն մէջ:

Ամերիկեան զանգուածային լրատուական – հեռատեսիլ, տպագիր մամուլ, ձայնասփիւռ, Թօք – շօ (ձայնասփիւռային հարցում – պատասխան, որ գերազանցապէս կը պատկանի նոր – պահպանողականներուն) միջոցներուն մէկ մեծ մասին միակողմանի լրատուութեան չը-նորհիւ է որ ամերիկացի ժողովուրդին կէսէն աւելին դեռ կը հաւատայ թէ Իրաք մատ ունէր Նիւ – Եորքի երկեակ աշտարակներուն հրոյ – ճարակ դառնալուն մէջ: Նոյնպէս անոնք կը չարունակեն հաւատալ թէ Իրաք զանգուածային ըջնաջնջումի զէնքեր ունէր – եւ պահուած ունի – եւ այդպիսով վտանգ մըն էր ոչ միայն շրջանի երկիրներուն, այլ սպառնալիք մըն էր Միացեալ – Նահանգներու ապահովութեան:

Այս ժխտական երեւոյթը նկատելով ազատ երկիրներու մամուլի բարքերուն հաչա եւ սովոր, այսուհանդերձ հարց է թէ ինչո՞ւ դրամատիրական երկիրներու մէջ մասնաւորաբար կը գրաւին Պէրլուսքոնիի Իտալիայով եւ անոր իշխանավարութեամբ:

Բացատրութիւնը կու տայ անգլիական «Տը Էքոնոմիսթ» չաբաթաթերթի խմբագիր – Պիլ Էմմոթ – որ պատասխանելով ընթերցողի մը հարցումին, թէ ինչո՞ւ չաբաթաթերթը այդքան նիւթ կ'ընէ օտար վարչապետ մը, կ'ըսէ. – «Որովհետեւ ան դատաճանեց այն երկու բաներուն, որոնց պաշտպան կը կանգնի չաբաթաթերթը. «դրամատիրութիւն եւ տէմոկրասի»:

Գ. Ք.

Պոսթըն

ԴԱՂԱՒԱԹԷ ԴԱՂԱՒԱՐ

ՍԻՆԿԱՓՈՒՐԻ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, Դեկտեմբեր 21-ին, պատարագ մատուցանած է Աւստրալիոյ եւ Նոր Զեղանտայի Թեմի առաջնորդ Սրգսն Արք. Պալիոզեան: Եկեղեցին շրջանի ամէնէն հին քրիստոնէական եկեղեցին է, կառուցուած 1835-ին: Սրբոցդութեան ներկայ դմնուած են Սինկափուրի, Հոնկ – Կոնկէն, Պանքոքէն եւ Հարաւ – արեւելեան Ասիոյ այլ քաղաքներէ եկած Հայեր: Դեկտեմբեր 23-ին, Սրգսն Արք. եւ Թալլանտի Հայաստանի հիւպատոս Նորայր Տէր – Գէորգեան հանդիպում ունեցած են եւ հոլոքաստական այցելութիւն տուած ռուս Օրթոտոքս եկեղեցւոյ մետրոպոլիտ Քիրիլի, որ նոյն օրը ռուսական ծէսով պատարագ մատուցանած է Սինկափուրի Հայաստանեայց եկեղեցւոյ մէջ:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

2004-Ը ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԴԵՍՊԱՆ ԱՐՇԱԿ ՋՕՊԱՆԵԱՆԻ ՏԱՐԻ

Թէքէեան Մշակութային Միութեան Լիբանանի Վարչական Մարմնի Նիստին յղուած 2004 Յունուար 3 թուակիր յայտարարութեամբ 2004-ը կը հռչակէ Արշակ Ջօպանեանի Տարի, երախտաշատ ամկավար ազատական գործիչին մահուան 50-րդ տարելիցին առթիւ: Մեծանուն մտաւորական մեր ընկերը եղած է բանաստեղծ, հրապարակագիր, խմբագիր եւ թարգմանիչ: Ան դրական ներդրում բերած է հայ մշակոյթի տարածման ու Հայոց Իրաւունքները հետապընդելու աշխատանքներուն մէջ, արժանանալով «Հայ Ժողովուրդի Դեսպան» պատուաբեր կոչումին:

Ընկեր Ա. Ջօպանեան եղած է նաեւ հանրային գործիչ: Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան միջոցով ան ծառայած է իր ազգին ու հայրենիքին, դառնալով մխիթարեանէ ետք մեր ՌԱԿ-ի դաւանած ազգային – հայրենասիրական ուղեգիծին:

Ցարդանքի արժանի տուրքը տալու համար մեծ երախտաւորին, Թէքէեան Մշակութային Միութեան Լիբանանի Շրջանակը կը նախաձեռնէ այս տարուան ընթացքին կազմակերպել մանաւոր դասախօսութիւններ, ուր հայ եւ ֆրանսացի բանասէրներ լուսարձակի տակ պիտի առնեն Ջօպանեան գրագէտին եւ քաղաքական գործիչին արժանիքներն ու վաստակը: Կը ծրագրուի այս առթիւ լոյս ընծայել գրքոյկներ: Այս թղլորէն եւք տեղի պիտի ունենայ եզրափակիչ հանդիսութիւնը: Փափաքելի պիտի ըլլայ որ Պէյրութի օրինակին հետեւին աշխարհացրած ՌԱԿ-ի եւ ԹՄՄ-ի մասնաճիւղերը: Շաւաքաբար այս տարի խոնարհելու ենք անխոնջ մշակի յիշատակին առաջ խոստանալով չարունակել անոր ազգային գրական ու քաղաքական գործը:

2004, Յունուար 12,

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ԵՐԿԱՐԱԿԼՈՐԱՅՄՈՐԱԾԱԿ»
Մանկապատանեկան թերթ, թիւ 11
2003 Դեկտեմբեր
Հրատարակութիւն
«Մկնիկ» աշխատանոցի
Փարիզ

***

ՕՐԱՑՈՑՑ «ՄԿՆԻԿ» 2004
«Մկնիկ» Մատենաշար Թիւ 139

ՍԻՐՈՑ ԵՒ ԱՐԿԱԾԻ ՏՂԱՔԸ

ՎԱՉԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

12

– Կ'երթաս, – ըսի բռնելով ձեռքէն, – կ'երթաս: Վա՛հրամ...

– Ո՛չ, – ըսաւ վճռական, – ո՛չ:

Ու իր ձուաձեւ դէմքը կ'արտայայտէր իր կամքը որ այդ վայրկեանին կը թուէր թէ անդրդուելի է...

– Լա՛ւ, չխօսինք ուրեմն, – ըսի ու լուռ չարունակեցինք ճամբանիս:

Գիշերը չխօսեցանք բնաւ: Զգացի, որ երկմտութեան մէջ է, բայց չուզեցի հարցնել ցայն: Մնաց, որ ես լինքս կը տանջուէի: Ախթել այդ սիրուն աղջիկը ուժէս վեր էր: Գոնէ պէտք է տեսնէի պինքը «մնաք բարով» ընելու համար, բայց կը վախնայի, որ կը սկսի հին պատմութիւնը: Համբոյրը ի՛նչ դիւրին է, երբ երիտասարդ մը ու աղջիկ մը կը մնան միայնակ: Քիչ անգամ պատահած է, որ այդքան ուժգնութեամբ ոեւէ բան ցանկամ ու կարենամ չաղթել ցանկութեանս:

Ապաստանած էի Արփիկին յիշատակին: Ան կը զգայի, որ ատիկա ճակատագրական կռիւն էր. եթէ կարենայի չաղթական դուրս գալ, յեռագային անչուշտ պիտի կրնայի աւելի դիւրութեամբ չաղթել փողոցային զգացումներուս:

Դուրսը գիշերը կը յառաջանար: Մեր ընկերները կը խորդային խոր ու անոյշ քունի մէջ: Լուսնկան լինկած էր ներս անոնց դէմքին վրայ: Կը զգայի, որ վահրամը արթուն է:

Հետեւեալ առաւօտ երբ դուռէն դուրս կոպայինք, գիս մէկ կողմ քաշեց ու հարցուց.

– Անկե՛ծօրէն՝ չէ՞ս ուզեր երթալ...

– Ո՛չ, – ըսի տխուր:

– Գնա՛, – ըսաւ նայելով աչքերուս – գնա՛, Երուա՛նդ...

– Ո՛չ, ո՛չ, – ըսի ամուր, – որոշումս որոշում է:

Վայրկեան մը մտածեց, յետոյ նայելով ինծի աչքերուս.

– Կ'երթա՛մ, – ըսաւ վճռական, – բախտը կը փորձեմ, – աւելցուց ժպտուն զարնելով ուսիս, – ըսէ՛ ժամադրութեան վայրը...

Բացատրեցի մանրամասնօրէն:

– Դիւրին տեղ է, – ըսաւ ժպտուն:

Սիրտս կը ցաւէր, կ'ուզէի խօսիլ, բայց զսպեցի ինքզինքս ու գոհացայ իրեն լաւ բախտ ցանկալով:

– Յաջողութիւն, – ըսի ժպտուն:

Ամբողջ օրը սիրտս անհանդիստ էր: Կ'աշխատէի, բայց միտքս կ'երթար քաղաք: Գիտէի, որ այն անոյշ աղջիկը անպայման պիտի գար ժամադրութեան ու արիւնս կը բողոքէր երակներուս մէջ: Հաճոյքի մէջ մարդ այլասէր չի կրնար ըլլալ: Գիտէի, որ կրնայի համբուրել զայն եւ չրթներս կը դողային ծարաւով: «Իրա՛ւ, իրա՛ւ ըսաւ Արփիկը, – կ'ըսէի մտովի, – հեշտասէր եմ»...

Հիմա իսկ տարիներ յետոյ, երբեմն, անասնութեան ու կրքի պահերուս միտքս կ'իյնայ լուսնակ գիշերը, ձեռքս Արփիկին ձեռքին մէջ ու այդ թառը անոր անոյշ չրթներուն: Այն ատեն դեռ չէի անդրադառնար թառին ամբողջ նշանակութեան: Հիմա գիտեմ ու ինքզինքս կը կրկնեմ բո՛լորովին տարբեր չեշտով՝ հեշտասէր:

Վերջապէս, արեւը գնաց մեր պարտէզին հեռաւոր ծայրը, լուռ ու գլխահակ վերադարձայ տուն: Վահրամը նստած էր պատուհանին առջեւ, գլուխը երկու ձեռքերուն մէջ ու կը նայէր դուրս, խոշոր ու սիրուն աչքերով հորիզի մը: Ձեռքս դրի ուսին ու կախուելով վրան հարցուցի դողդոջ.

– Ի՞նչ եղաւ, Վահրամ:

Եւ հազիւ կրցայ զսպել անձկութիւնս: Երկարօրէն նայեցաւ աչքերուս իր սեւ, խոշոր ու արտայայտիչ աչքերով, որ ես միշտ սիրած եմ ու փսփսաց.

– Նստած էր, ըսած տեղը նստարանի մը վրայ. սիրուն, շատ սիրուն էր, – ըսաւ մեքենաբար:

– Յետո՞յ, – հարցուցի անհանդիստ:

– Հասկցուցի, – ըսաւ տխուր, – քանի մը վայրկեան քալեցինք դէպի ծով կեցաւ ու երբ զգաց, թէ ես զացած եմ քեզ փոխարինելու, կը հա՞սկնաս, նայեցաւ աչքերուս այնպէս արհամարհանքով ու զայրոյթով, որ պղտիկցայ: Լաւ բան չէր ըսածնիս, Երուա՛նդ: Խիղճս գիս տանջեց վազեցի եռեւէն ու խնդրեցի որ հասցէն տայ քեզի համար ... Ջուաւ ... Տեսայ, որ թարթիչները թրջուեցան, նայուածքը պահեց լինամէ, կռնակ դարձուց ու գնաց առանց բառ մը արտասանելու ... առանց բան մը արտասանելու...

Արցունքի կաթիլ մը դողաց աչքիս եզերքը: Դարձայ անդին ու սկսայ կոպտօրէն խնդալ, ծածկելու համար յուզումս: Կը զարնէի Վահրամին ուսին ու կը քրքջայի ախորժակով, հիւանդ, ուշար խնդուքով մը, բայց կը զգայի, որ յուզումը հետզհետէ մարմինս կը գրաւէ:

Անկէ յետոյ այլեւս չկրցայ արտասանել անոր անունը: Զայն յիշեին իսկ կը ցաւցնէր սիրտս, որովհետեւ գիտեմ, որ կատարանի այն սիրուն աղջիկը կը սիրէր գիս եւ ես իրեն հետ վարուեցայ, ինչպէս փողոցի վերջին ցնծուհիին հետ: Այն ատեն ես տակաւին զատարկապորտ էի, գէշ, գէշ տեսակի զատարկապորտ...

13

Կը սպասէի անձկութեամբ Արփիկին պատասխանին, որ կ'ուշանար: Գիշերները ընդոստ կ'արթննայի անհանդիստ, ցնցուած կարծես ու այլեւս չէի կրնար քնանալ: Սիրտս կը ցաւցնէր գիս եւ առողջութիւնս, կը զգայի որ կը խանգարէր, երբ երեկոյ մը պատահեցաւ դէպք մը, որ ամբողջովին յեղաշրջեց տրամադրութիւնս:

(Շար. 45)

ՀԱՄԱԿԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«ՀԱՑ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ, ՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ ՀԱՐՑԵՐ»

Դասախօս՝ երաժշտագէտ
ԱՐԱՄ ՔԵՐՈՎԲԵԱՆ

Ուրբաթ, Յունուար 23, ժամը 20·30–ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue — 75009 PARIS

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «SOSSE MAYRIG» de MARSEILLE

organise

un Voyage en Syrie/Liban

DU 18 AVRIL AU 1er MAI

De Marseille vers Damas — Départ le Dimanche 18 Avril
De Damas vers Marseille — Retour le Samedi 1er Mai

avec la Compagnie aérienne **Syrianair** (airbus)

> **Pèlerinage à Deir-Ez-Zor**

> **Visites de diverses villes et sites touristiques : Damas — Anjar — l'Evêché Arménien à Antélias — Beyrouth — Baalbek — Palmyre — Deir-ez-Zor — Markadeh — Alabiya — Alep — Apamée — Lattakia — Ugarit — Le Krak des Chevaliers — Maaloula — Damas.**

Permanence tous les mercredis (MAJC — 12-14, rue Saint-Bazile, 13001 Marseille) :
— L'après-midi de 15h à 18h au 04. 91. 50. 15. 09
— Le matin au 06. 10. 25. 17. 16.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret': 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

17e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՑ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 17ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՑ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Vahé Oshagan
MOURANTS
Վահէ Օշական
Մ Ե Ռ Ն Ո Ղ Ն Ե Ր (1953)
Խաղ Արդիական Ըմբռնումով
Երկու Արար եւ 15 Պատկեր

Dimanche 25 Janvier à 16 heures
կիրակի, Յունուար 25, ժամը 16–ին

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ 5 Եւրօ։

Ս· ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգշաբթի, Յունուար 22
ժամը 20·30–ին

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

«ԼԻՆՈՒՄ Է, ՉԻ ԼԻՆՈՒՄ ...»

ՄԷկ ժամ մեր անցած մանկութեան եւ միշտ մեր նուիրական հէֆեաթներուն հետ·

Կ'ընթերցեն՝
ԱՆԱՀԻՏ ՍԻՄՈՆԵԱՆ
եւ
ՍԻԼՎԱ ՀԱՊԻՇԵԱՆ–ԱՐԱՔՍ

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro: Cardinal Lemoine - Monge

Մուտքը ազատ է։

Au
Centre Culturel SAINT MESROB
BARDIG
présente

« EGLISES ARMENIENNES »

EXPOSITION — VENTE DE PHOTOGRAPHIES D'ART
du 20 janvier au 1er février

— Entrée libre — Cocktail —

Exposition: tous les jours de 17h à 20h
Samedi et Dimanche de 15h à 20h.
10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge

« ՅԱՌԱՋ »Ի ընթացիկ ազգերու սակագինը

	€	
Մահազդ	140	(167,44)
Հոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Հարսնիք–Նշանտուք	125	(149,50)
Ծնունդ	125	(149,50)

Բոլոր ազգերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ·Վ·Ա· (տե՛ս· վաճառքի մէջ ընդհ· գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մեայեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՒԻ

Մանուկ կամ տարեց անձ խնամելու դործ կը փնտռէ հայ տիկին մը։
Հեռաձայնել՝ Տիկին Նարինէ
01 55 79 17 88

⁂

Նոյն տեսակի աշխատանք կը փնտռէ երիտասարդ ուսանողուհի մը։
Հեռաձայնել՝ Լիլիկ Ռեվազեան
01 47 04 07 62

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

« MANOUGNEROU OR »

organisé
par le Conseil d'Administration et les sections de la Région Parisienne
Dimanche 25 Janvier de 14h30 à 17h30
Salle Rossini
Mairie du 9e arrondissement — 6, rue Drouot, 75009 Paris
Au programme

★ CONCOURS DE DEGUISEMENT
Venez costumés pour participer et gagner

★ SPECTACLE DE MARIONNETTES

Grands-parents — parents — enfants — amis
Vous êtes tous invités à cet après-midi festif

Venez nombreux

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՄԷԼ

ԿԱՊՈՒՑ ԽԱՉԻ ԶՈՐՍ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒ ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կը մասնակցի՝ ՆԱԻԱՄԱՐԴ պարախումբը։

Փառք Շանօ, Մարտ 13, ժամը 20·30–ին։

---

l'Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 7 Février - 26 Juin 2004

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa **METHODE AUDIOVISUELLE**

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris.
(Absentéisme exclu)

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux continuent,

Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN
3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 87 Euros + 8 Euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel ,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS: 01 47 50 97 51

Aidez les Arméniens d'Irak

Depuis la fin de la guerre, la guéilla et les attentats persistent en Irak, et visent même le siège du CICR (Comité International de la Croix Rouge), qui malgré tout, poursuit sa mission sur place.

Les besoins spécifiques des 30 000 Arméniens d'Irak ne peuvent être comblés par l'aide internationale. C'est à la diaspora de leur venir en aide.

Les Croix de Secours arméniennes ont lancé une collecte de fonds pour les Arméniens d'Irak: 60 000 dollars ont déja été réunis aux Etats-Unis.

Les Arméniens de France doivent se mobiliser pour :
— RECONSTRUCTION DES ECOLES ARMENIENNES A BAGDAD, MOSSOUL, BASSORA, KIRKOUK ET ZAKHO
— RECONSTRUCTION DE L'HOSPICE ARMENIEN DE BAGDAD,
— RECONSTRUCTION DES STRUCTURES ARMENIENNES...

Envoyez vos dons à
la Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue — 75009 Paris
Chèques libellés à l'ordre de «CBAF — Collecte Irak»

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 22
JEUDI
22 JANVIER
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 20.863 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 79e ANNEE — N° 20.863

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԱՅԵԱՒ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Գոնկրէսին առջեւ, նախագահ Պուշ իր պաշտօնին ժամանակաշրջանին ամենադաժան վերջին ելոյթը ունեցաւ, Յունուար 20-ին, երկրին վիճակին մասին: Բուռն կերպով պաշտպանեց իր քաղաքականութիւնը, համոզելու համար թէ իր վերընտրութիւնը մխակ լուծումն է Միացեալ – Նահանգներու համար: Աղբարացուց Աֆղանիստան եւ Իրաք ներխուժումները, ճշդեց թէ իր տարած պայքարը ահաբեկչութեան դէմ մխակ լուծումն է: Վճռական ձեւով, ըսաւ նաեւ թէ ԱՄՆ ոչ մէկ արտօնութեան պէտք ունին ընելու համար ինչ որ կ'ուզեն, այսինքն՝ ՄԱԿ-ի պէտք չունին:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ կրթական նախարարը՝ Լիւք Ֆէրի քիչ մը աւելի խուլ լեցուց կըրակին վրայ, երբ Յունուար 20-ին, Ազգային ժողովի Օրէնքներու յանձնախումբին առջեւ նախատեսուած օրինագիծին վրայ աւելցուց պանտանայի եւ մազոտութեան պարագաները: Պանտանան գունաւոր թաշկինակ մըն է, զոր պարմանուհիները կը գործածեն չատ բնական կերպով, մազոտութիւնն ալ մօրուքներու ալ կը վերաբերի: Նախարարը նոյնիսկ «անտեսանելի թիւրպան»ի մասին խօսեցաւ եւ ընդհանուր չփոթութիւն մը ստեղծեց, հեգնական տողերու խսկ տեղ տալով մամուլին («Լիպերասիոն»):

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՓԱՔԻՍՏԱՆ ահաբեկչութեան դէմ համաձայնագիր մը ստորագրած են, Անգարայի մէջ, Յունուար 20-ին, Փաքիստանի նախագահին այցելութեան առթիւ: Ան, էրտողանի հանդիպելէ ետք, Պոլսոյ մէջ կը տեսնուէր թուրք գործարարներու հետ, նախքան Տաւոս երթալը, մասնակցելու համար Տնտեսական Համաշխարհային Ֆորումին: Նախագահը չէշտած է թուրք երեսփոխաններուն առջեւ, որ ահաբեկչական արարքները «աղտոտած են Իսլամի անունը»:

ԿԱՐԻ ԳԱՍՊԱՐՈՎ կ'արդարացնէ քաղաքական իր դիրքորոշումը հետեւեալ ձեւով. – «Որոշ իմացականութիւն մը ունիմ, ինչ որ թոյլ կու տայ չատ բաներ ընելու»: Ճատրակէն չէ հրաժարած, բայց, նախագահ ընտրուած է մարմինի մը՝ «Ազատ ընտրութիւններ 2008-ին», որ կը համախմբէ ազատական 14 անճնաւորութիւններ, խորհրդ. միտհոդ Ռուսաստանի ժողովրդավար ապագային մասին: 2004-ի նախագահական ընտրութեան կ'ըսէ, ճեպընթացը արդէն ճամբայ ելած է, Պուտինի ձեռքն է ամէն բան, բայց, կ'աւելցնէ. – «Կ'ուզենք պայքարիլ, որպէսզի 2008-ի ընտրութիւնը ազատ ըլլայ: Միացեալ – Նահանգներու մէջ, ոչ ոք մոքէն կ'անցընէ, որ մարդ չհասկ պատերազմին եւ Իրաքի ամերիկեան կորուստներուն մասին: Արդ, այդ է որ կ'անցնի Ռուսաստանի մէջ, ուր ոչ ոք կը խօսի Չէչնիոյ մասին»:

ՕԼԻՎԻԷ ԿԻՇԱՐ, հաւատարիմ կօլիտը, մեռաւ 83 տարեկանին: Զօրավարին դործակիցը եղած էր 1946 – 1958-ի շրջանը, երբ տը Կօլ քաշուած էր, նախքան անոր դրասենեակը վարելը, երբ քաղաքական բեմ վերադարձաւ 1958-ին: Վեց անգամ նախարար եղած է: Հեղինակ էր հատորի մը՝ «Զօրավարս»:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 20 / 21)

Ի. ԱԼԻԵԻ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Ադրբեջանի նախագահը Յունուար 20-ին մամուլի ասուլիսով մը անդրադարձած է Ղարաբաղի հարցին: Մինսկի խումբին վերջին տարիներու աշխատանքը անյաջող տրակած է ան, չեչտելով որ պէտք է կարգաւորման նոր առաջարկներ պատրաստեն: Ի. Ալիեւ կրկնած է խաղաղ լուծումի իրենց նախընտրութիւնը. ըսած թէ իրենք պատերազմ չեն փափաքիր, չեն փափաքիր նոր զոհեր: Կը սպասեն որ բանակցութիւնները շարունակուին, նաեւ Հայաստանի ու Ադրբեջանի նախագահներուն ուղղակի հանդիպումներով, սակայն, Մինսկի խումբը կողմնակի դէտի դերին մէջ չմնայ:

Որպէս ըսուածին հակասութիւն, երկրին Պաշտպանութեան նախարարը Ս. Աբիեւ նոյն օրը համացանցի թերթի մը յայտարարած է թէ եթէ միջազգային հանրութիւնը շարունակէ երկակի չափանիշ գործածել առիթ տալով Հայաստանի որ արհամարհէ ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդին բանաձեւերը, Բաքու կրնայ կարգաւորման ուժային տարբերակը ընտրել:

*
**

Տ. ՆԱՂԴԱԼԵԱՆԻ ԴԱՏԻՆ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱԽԱՐՏԱԾ

Քրէական ու պինուորական հարցերու վերաքննիչ ատեանը Յունուար 20-ին հրապարակած է հեռատեսիլ – ձայնասփիւռի ընկերութեան խորհուրդի նախագահ Տ. Նաղդալեանի սպանութեան վերաքննիչ դատավարութեան արդիւնքները: Ունկնդրելով կատարուած բողոքները, ապացոյցները հետազօտելով, դատարանը վճռած է անփոփոխ ձգել Նոյեմբեր 18-ին ամբաստանեալները Արմէն Սարգսեանի Ջոն Յարութիւնեանի, Գեղամ Շահբազեանի եւ Ճելիքս Առուստամեանի պատիժները: Միայն Գրիգոր Պետրոսեանի պատիժէն (7 տարուան բանտարկութիւն) զեղչուած է երկու տարի:

*
**

ԱՄՆ–ՈՒ ԵՒ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՕԹԱՆ–ի Բաքուի ժողովէն հայկ. պատուիրակութեան բացակայութեան հակազդած են ԱՄՆ եւ Բրիտանիա: Ադրբեջանի Թուրքիոյ միացեալ ջանքով խոչընդոտուած հայկական մասնակցութեան մասին ըսուածը այն է որ երկու երկիրները յուսախաբ են... Այսուհանդերձ, անոնք ձեռնպահ մնացած են որեւէ կերպով պատահարը մեկնաբանելէ, ըսելով թէ բոլոր տուեալները չունին անցած – դարձածին մասին:

*
**

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԿԱՑԱՆԻՆ ՀԱՅ ՍՊԱՆԵՐՈՒՆ ԴԻՄՈՒՄԸ

Ախալքալաքի ռուսական թիւ 62 ռազմակայանին մէջ ծառայող Ռուսաստանի քաղաքացի հայ սպաները եւ միւս ծառայողները սկսած են դիմումներ ներկայացնել կայանին հրամանատարութեան որ չարունակեն ծառայել Ռուսաստանի զօրամասերուն մէջ:

Հաւատարմագրերնէր կը յայտնեն թէ առաջին ակնարկով ինքնակամ կարծուած այդ դիմումները պայմանաւորուած ռուսական պինուալ ուժերու Անդրկովկասեան բաժնին հեղինակութեամբ: Կ'ըսուի նաեւ թէ մօտ ատենէն հայ սպաներու ծառայութիւնը կը բացառուի Սխալքալաքի ռուսական ռազմակայանին մէջ:

*
**

ՎՐԱՍՏԱՆ ՀԱՄԱՄԻՏ Է ԲԱՔՈՒԻ

Վրաստանի Արտաքին գործերու նախարարը Թ. Ջափարիձէ վերջերս Բաքու այցին հանդիպում ունեցած է ադրբեջանցի իր պաշտօնակիցին Վ. Գուլիեւի հետ: Տեսակցութեան ընթացքին քարեկամութիւնն ու գործակցութիւնը չարունակելու տրամադրութեան հետ վրացի նախարարը յայտնած է թէ երկու երկիրներուն գործակցութիւնը ռազմավարական բնոյթ կը կրէ: Ան ըսած է նաեւ թէ Թիֆլիս զարբաղեան հակամարտութեան մէջ կը պաչտպանէ Ադրբեջանի դիրքը: Ապահովութիւն ալ տուած է որ իր երկրին նոր ղեկավարութիւնը մտադիր է լուծելու ադրբեջանցի իր քաղաքացիներուն տարիներէ ի վեր կուտակուած խնդիրները:

*
**

ԼՂՀ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԴԻՄՈՒՀՈՒԹԻՒՆԸ

Եւրոպայի Խորհուրդին խորհրդարանական վեհաժողովին Փարիզի նիստին (Յունուար 7) բաւական ձախող ու տհաճ արձանագրութիւն մը կատարուած է Ղարաբաղին առընչութեամբ: Այս մասին դժգոհած է ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարար Աշոտ Ղուլեան «Ազգ» օրաթերթին հետ զրոյցի մը պահուն: Հոն Հայաստանին վերաբերող նախնական բնագրին մէջ ըսուած է. «Որեւէ յառաջդիմութիւն արձանագրուած չէ Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման եւ Ադրբեջանի այլ դրաւեալ տարածքներուն առընչութեամբ»: Ափիկա կը նշանակէ թէ վեհաժողովը նոյնինքն Ղարաբաղը եւ հայկ. ուժերու հակազդեցութեան ենթակայ տարածքը – Քելբաջար, Լաչին, Ղուբաթլու, Զանգելան, Ջերրայիլ – կ'որակէ «գրաւեալ տարածք»: Ա. Ղուլեան, ինչպէս կը տեղեկացնէ նոյն օրաթերթը, կը յուսայ որ հայ խորհրդարանականները յաջողին զերկուցումին վերջնական բնագրին մէջ տեղ տալ մինչ այդ գործող եւ բոլորէն ընդունուած ձեւակերպումներուն:

Ան կատարուածին գլխաւոր պատասխանատուն կը նկատէ Ազգային ժողովի փոխ – նախագահ Տիգրան Թորոսեանն ու Հ.Յ.Դ. Հայաստանի Գերագոյն մարմնի ներկայացուցիչ Արմէն Ռուստամեանը: Կ'ըսէ թէ անվոյթ գտնուած են, իրենց ելոյթներով, հարցազրոյցներով փաստը տալով որ Հայաստանի ու ԼՂՀ Ազգային ժողովները այդ հարցին մէջ միասնական կեցուածք չունին: Ապա, փորձած են կատարուածը արդարացնել, ըսելով որ Օ – ԷՍ – ՍԷ – Ը–ի ձեւակերպումները պարտադիր բնոյթ չունին:

Հիմա, Յունուար 26 – 30 կայանալիք նիստին հայ երեսփոխանները կը խոստանան իրենց կարելին ընել, որպէսզի նախնական արձանագրութենէն հանուի «գրաւեալ տարածք» բառը: Ա. Ղուլեան, ինչպէս կը տեղեկացնէ նոյն օրաթերթը, կը յուսայ որ հայ խորհրդարանականները յաջողին զեկուցումին վերջնական բնագրին մէջ տեղ տալ մինչ այդ գործող եւ բոլորէն ընդունուած ձեւակերպումներուն:

Ան կատարուածին գլխաւոր պատասխանատուն կը նկատէ Ազգային ժողովի փոխ – նախագահ Տիգրան Թորոսեանն ու Հ.Յ.Դ. Հայաստանի Գերագոյն մարմնի ներկայացուցիչ Արմէն Ռուստամեանը: Կ'ըսէ թէ անվոյթ գտնուած են, իրենց ելոյթներով, հարցազրոյցներով փաստը տալով որ Հայաստանի ու ԼՂՀ Ազգային ժողովները այդ հարցին մէջ միասնական կեցուածք չունին: Ապա, փորձած են կատարուածը արդարացնել, ըսելով որ Օ – ԷՍ – ՍԷ – Ը–ի ձեւակերպումները պարտադիր բնոյթ չունին:

ՀԱՆԳԻՍՏ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԹԵՄԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՋԱՒԷՆ ԱՐՔ. ՋԻՆՋԻՆԵԱՆ

Էջմիածինէն կը հաղորդեն որ, երեքշաբթի, Յունուար 20, վաղ առաւօտեան վախճանած է Եգիպտոսի Հայոց թեմի առաջնորդ՝ Ջաւէն Արք. Ջինջինեան:

Ողբացեալ հոգեւորականը ծնած էր Հալէպ 1929-ին, վարդապետ ձեռնադրուած էր 1951-ին եւ 1965-ին ալ եպիսկոպոս կը ձեռնադրուէր: Եգիպտոսի Հայոց թեմին առաջնորդն էր 1977-էն ի վեր: Ընտրուած էր ի բացակայութեան, երբ ինք Միացեալ – Նահանգներ կը գտնուէր:

Ցիշենք թէ մինչեւ Եգիպտոսի թեմին առաջնորդ ընտրուիլը, 1951-ին եղած է Երուսաղէմի Թարգմանչաց վարժարանի ուսուցիչ, վանքի տպարանի տեսուչ, 1953-էն 1957 Սիոնի խմբագրի օգնական, 1958-ին Աղեքսանդրիոյ առաջնորդական փոխանորդ: 1974-ին անցած է Միացեալ-Նահանգներ: Անդամ էր հոգեւոր Գերագոյն Խորհուրդի:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, կիրակի, Յունուար 25-ին, Գահիրէի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Առաջնորդանիստ եկեղեցին: Էջմիածնի կողմէ արարողութեան կը մասնակցին Ռումանիոյ թեմին առաջնորդ՝ Տիրայր Արք. Մարտիկեան, Ներսիս Արք. Պոզապալեան, Մեսրոպ Արք. Գրիգորեան եւ Փարիզի Հայոց առաջնորդ եւ կաթողիկոսական Պատուիրակ Գիւտ Արք. Նազաչեան:

Էջմիածնի մէջ ալ, նոյն օրը, յատուկ պատարագի հոգեհանդիստ կը կատարուի:

ԹԷՆԻՍ

Աւստրալիոյ միջազգային հանդիպումներուն կիներու բաժնին մէջ, Թաթիանա Կոլովէն (Ֆրանսա) յաղթած է Մարի – Գայանէ Միքայէլեանի (Զուիցերիա) 6 – 0, 4 – 1, Միքայէլեան լքած է մրցումը:

Պարտուած է նաեւ Մակսալինա Մալեւա (Պուլկարիա): Իրեն յաղթած է հունգարացի Փեթրա Մանտուլա 6 – 7 (6/3), 6 – 2, 6 – 3:

Այրերու բաժնին մէջ, երրորդ շրջանին, Աղասի յաղթած է Պիրաիչի (Չեխ) 6 – 0, 6 – 2, 6 – 4:

ռաւեալ տարածքներուն առընչութեամբ»:

Թաթուլ Յակոբեան արձագանգելով Ա. Ղուլեանի դժգոհութեան, կ'եզրակացնէ թէ ինչ որ ալ ըլլայ պարագան, Հայաստան դիւանագիտական լուրջ պարտութիւն կրեց, դոնէ քարոզչական մարզին մէջ:

*
**

ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ՝ 146 ՀԱԶԱՐ ՀՈԳԻ

Հանրապետութեան ազգային վիճակագրական հաշիւներով 2003-ին բնակչութեան թիւը եղած է 146 հազար հոգի: Տարուան ընթացքին Արցախի մէջ ծնած է 2056 երախայ. տիկա 6% նուազ է նախորդ տարուընէ: Մօտ 12 տոկոսով պակսած է բնակչութեան ածը, ինչպէս նաեւ ժամամտղ – մեկնողներու յարաբերութիւնը: Կեանքի միջին տեւողութիւնը միշտ բարձր է Արցախի մէջ (շուրջ 75 տարեկան):

ՌԱՖԱՅԷԼ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ ՀԱՇՈՒԵՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՄ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐԱԿԱՏԱՐԻ ՄԸ «ՄԵՂՔԵՐԻ ԲԱԺԻՆԸ»

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ռ. Ղազարեանի «Հաշուետուութեան» ամէնէն հետաքրքրականը բ. եւ գ. գլուխներն են որոնք խորագրուած են «Նախապատմական շրջան» եւ «1988: Սկսուեց»: Առաջինին մէջ երեք ենթաբաժիններով կ'ընէ իր ինքնակենսագրութիւնը, մինչեւ Ղարաբաղի շարժումին սկիզբը: Երկրորդ գլուխով նոյն կենսագրութիւնը կը միաճուլուի շարժումին:

«Հայաստանը դեռ առջեւում է» խորագրուած գլուխը կը սկսի պաղքի, աքսորի համահայկական մեկնակէտէն: Պապը Մոկաց աշխարհէն 1914–ին գաղթած է Արմաւիր, հոն փուռ բացած, յետոյ եղբայրը եւս գրկած որ թերկ կ'ինն ու զաւակը: Սակայն, ան ձեռնունայն վերադարձած է. կ'ինը գաղթի ճամբուն վրայ սովամահ եղած է, տղան կամաւոր Աղբրանիկի զօրքին մէջ:

Տասնինեան սարսափի տարիներուն կը կը տանին հայրմուխ հայրը. «բախտաւոր» են որ գնդակահարութեան չի դատապարտուիր: Կը վերադառնայ տասը տարի ետք: Նման, յաճախ աւելի ծանր բաժին կը վիճակի զարմիկին, մօրենական մեծ հօրը, եղբօրը: Ինք այդ տարիներէն կը չահի «ժողովուրդի թշնամիի զաւակ»ի պիտակը եւ տաժանելի ապրումներու, թերսնումի հետեւանք թոքախտ մը, 13 տարեկանին: Այդ բոլորին հետ երեք ազգակ կը կազմաւորեն Ռ. Ղազարեան անհատը. ան կ'ըսէ. «Բափֆին ու պապս սրսկեցին հայրենասիրութիւն, հայրս՝ եղեռնացաւ, Հայ Դատ ու Անդրանիկի պաշտամունք, տատս ու 37–ը՝ խոր ատելութիւն Ստալինի ու լենինիզմի նկատմամբ»:

1952–ին առաջին անգամ կ'երթայ Հայաստան: Կը մասնակցի հզօր ռատիօկայանի կառուցումին: 1957–ին ամբողջովին կը փոխադրուի Երեւան:

1965–ին անմիջական մասնակիցներէն է Եղեռնի 50–ամեակի նշումներուն: Կը պատմէ նախորդած լարուած կացութիւնը, Մոսկուայէն նշումի արտօնութիւն ունենալու դիմումները, Պ. Սեւակի, Նիկարիչ Սարգիս Մուրատեանի, Վարագ Առաքելեանի նախաձեռնողի յամառութիւնը, միւս կողմէն՝ Ապրիլ 24–ի նախօրեակին համալսարանի ամէնէն դրծօր քանի մը դէմքերուն հետ (որոնցմէ մէկն է ինք) Վ. Համբարձումեանի, տեսուչ Ն. Յարութիւնեանի ու կուսակցական պատասխանատուներու հանդիպումը: Այս վերջիններս կը խնդրեն «չյորդորել ուսանողութեանը մասնակցելու նախապատրաստուող ֆայլարշաւին»...; «Մեծ հայրենասէր» կը կոչէ կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի Ա. քարտուղար Յ. Զարոբեանը որ մինչեւ իսկ վտանգելով իր անձը, համոզած է Մոսկուան որ զօրքը երթին մէջամտելէ զերծ պահէ:

Յուզումներով, վախերով, ոգեւորութեամբ հարուստ օրը կ'աւարտի Պ. Սեւակի հետեւեալ մեկնաբանութեամբ. "Ամբոխ էինք, այսօր ժողովուրդ դարձանք":

Ծանօթ է որ ղարաբաղեան պահանջի առաջին ալիքները ծնունդ առած են այդ շրջանին: Յիսնամեակի նշումէն ետք երբ Զարոբեան պաշտօնազրկումով կը վճարէ իր «հայրենասիրական համարձակ քայլը», իրեն յաջորդ նշանակուած Ա. Քոչինեան տրամադիր է յաղթական աւարտի հասցնել Ղարաբաղի խնդիրը: Մոսկուայի մէջ այդ նպատակով հանդիպում կ'ունենայ Բրեժնեւի հետ որ ծանօթանալով այդ տարածքին խլումին մանրամասնութիւններուն, կը բացագանչէ. «Չէ՞ որ ատիկա անարդար է»: Ու կ'առաջարկէ Ադրբեջանի Ա. քարտուղարին որ յայտարարի ԼՂԻՄ–ի Հայաստանին վերադարձը: Ան կուսակցականի քարտը սեղանին վրայ դնելով, կ'ըսէ. «կը հրաժարիմ, քանի որ չեմ կրնար ատիկա բացատրել Ժողովուրդիս»: Շարունակութիւնը ծանօթ է արդէն...

Չեռնոբիլի աղէտը անուղղակի կերպով պատճառ կ'ըլլայ Հայաստանի մէջ քաղաքական ազատութեան նոր ալիքի մը. 1986–ին ծայր կ'առնէ քննապահական շարժումը: Ռ. Ղազարեան անոր ամէնէն աշխոյժ գործիչներէն կը յիշէ Կարէն Սիմոնեանի, Յակիկ Ստամպոլցեանի, Յակոբ Սանասարեանի, Կարինէ Դանիէլեանի անունները: Ծանօթ է որ հարցը գլխաւորաբար կը վերաբերէր ալմոմակայանին ու Նայիրիտին: Առաջինին պարագան չատ ծանր է իրեն համար, քանի որ եղբայրը թէ՛ անոր կառուցումին, թէ՛ դրացի համալսարանական հետ մրցակցութեան մէջ Հայաստանի ընտրութեան առումով լուրջ դեր կատարած է:

«1988: Սկսուե՛ց» խորագրուած գլուխը կը պատմէ Ղարաբաղեան շարժումը: Մ. Գորբաչովի նախաձեռնած հրապարակայնութիւնն ու վերակառուցումը առիթ կու տան անոր տրուն մեկնակէտ նկատած չատ մը դիմումներէ, յօդուածներէ Ռ. Ղազարեան կ'առանձնացնէ Սեւեփնակերտի Փետրուար 13–ի հանրահաւաքը: Կը նշէ առաջատար դէմքերու անունները, կազմակերպչական առաջին քայլերը, Բաքուէն, Մոսկուայէն տրուած արձագանգները, համոզարտեցնելու, մոլորեցնելու ջանքեր: Ցետոյ, Ս. Կապուտիկեանի ու Զ. Բալայեանի Գորբաչովի հետ հանդիպումը որ պիտակցաբար չափազանցուած էր որպէս «չատ յուսադրիչ»: «Ճի՞շդ էր» այդ լաւատեսութիւնը, հարց կու տայ այսօր Ռ. Ղազարեան ժամանակագիրը որուն արժեւորումով միամտութիւն էր ցոյցերուն կատարուած «Լենին, պարտիա, Գորբաչով» վանկարկումը ու կը գրէ. "Ամաչում եմ յիշելիս. գոնէ վաթսունն անց երանելիս պարտաւոր էի իմանալ պարտդպրոցի ու դեկավար պարտաշխանքի ճիգվիտացման բովով կոփուած փունկցիոների խօսքի արժէքը":

Կը յաջորդէ Սումգայիթի վայրագութիւնը: Նորէն դիմումներ, նամակներ, ցոյցեր, ռուսական պատասխանատուներու, մամուլին հակահայ անարդար մեղադրանքները, սադրանքը: Ցետոյ զաղթականներու հոսքը երկու ուղղութեամբ ու վերահաս երկրաշարժը:

Մինչ այդ, Ապրիլի ընթացքին կը կազմաւորուի ծանօթ «Ղարաբաղ կոմիտէ»ն: Առաջին կազմի մը անդամներէն ոմանք դուրս կը մնան անկէ ու նորեր կ'ընդգրկուին: Հետաքրքրական է կարդալ որ Վազգէն Մանուկեանի տան մէջ հերթական ժողովի մը կ'ինը Վարդուհի եւ անոր հայրը Ռաֆայէլ Իշխանեան «խիստ եւ ուղտիմատիւ տոնով յայտարարեցին Իգորին (Մուրատեան) որ նա իր հայերէնի աղճատիկ բեռով չի կարող յաւակնել հայ ժողովրդի շարժման առաջնորդի դերին»: Անկէ ետք ան այլեւս չի մասնակցիր ժողովներուն. Ռ. Ղազարեան կ'ըսէ թէ մեծապէս գնահատած է շարժման առաջին այդ պարագլուխին ընթացքը. «նա կարողացաւ անձնականից վեր կանգնել, մնաց շարժմանը հաւատարիմ ու իր մէջ յետագայում բոլորիս հետ համագործակցութիւնը շարունակելու ուժ գտաւ»; Նոյն օրերուն խումբին մաս կազմելու փափաքով կը յայտնուի «համակրելի արտաբինով ու բարեկիրթ պահուածքով ֆառասունի մօտ տղամարդ» մը որ Լ. Տէր – Պետրոսեանն է: Առաջին այդ տպաւորութիւնն ալ կը յայտնէ Վ. Մանուկեանին, որուն խորհուրդ տուած են կազմին մէջ ընդգրկել Լ. Տէր – Պետրոսեանն ալ: Միւս անդամներուն գործօն մասնակցութեան սկիզբին մասին այսօր յստակ չեն Ռ. Ղազարեանի յուշերը:

Կոմիտէին գործունէութեան առաւել երեւելի մասը հանրահաւաքներն էին, բնականաբար: Առաւօտուն կը մշակուի ծրագիրը, կը բաշխուին ելոյթները: Ճախակի ելոյթ ունեցողներ են Լեւոնը, Աչոտը (Մանուչարեան), Լինք: «Ինչ-խօսաներ»ը՝ Բաբգէնը (Արարքցեան), Վազգէնը: Այս վերջինը սահմանուած է «զազափարական եւ ռազմավարական հանդուցային խնդիրները», Լեւոնը կը յայտարարէ կոմիտէին որոշումները, դիմումները, բողոքները, իսկ Աչոտը "կեանքում ընդգծուած կիրք ու ֆազիավարի, ոչ տպագիր խօսքից շատ հեռու" այդ դէմքը հարթակին վրայ ամբողջովին կ'այլափոխուի զեկավարներու դաժան քննադատութեամբ. երբեմն, մինչեւ իսկ կը խնդրեն մեղմանալ, սակայն, յորդորները ապարդիւն կը մնան:

Դեկտեմբեր 7–ի երկրաշարժը ոչ միայն մարդկային, նիւթական անչափելի կորուստի պատճառ եղաւ, այլեւ՝ քաղաքական չահարկումի. անչուշտ, Մոսկուայի ի նպաստ: «Ղարաբաղ կոմիտէ»ն որ դարձեր էր ամբողջ ժողովուրդի մը յոյսերուն փարոսը, բնականաբար, անմիջապէս ձեռնարկեց օժանդակութեան գործը կազմակերպելու: Բայց ձեռնարկը մնաց ծրագրի փուլին ու անոր անդամները ձերբակալուեցան: Աղէտի այդ ծանր օրերուն, կրկին յոյց ու բողոք, դիմումներ, պահանջ... Այդ նեղ օրերը, ինչպէս կը գրէ Ռաֆայէլ Ղազարեան առիթ եղան նաեւ ճանչնալու բարեկամն ու թշնամին: Առաջինները՝ Սպրիլ 19–ին, իսկ երկրորդը՝ Հոկտեմբեր 13–ին: Ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ արեւուն չուրջ դարձող միւս մոլորակներու չարժումներն ու ունեցած նոր հեռաւորութիւնները, իրարմէ, երկրէն եւ արեւէն:

Պէտք է ըսել նաեւ որ կարգ մը աստղաբաշխներ ոչ միայն այսքան յոռետես են այլեւ՝ բաւականին լաւատես: Այս վերջինները իրենց տեսակէտը կը հիմնաւորեն մարդու նոր զարթօնքի, այսինքն ելեկտրոնային ամէնօրեայ նոր գիտութիւններու եւ գիւտերու վրայ:

Բայց ինչ որ ալ ըլլան 2004 տարուան մասին յայտնաբերուած կարծիքներն ու գուշակութիւնները, մեր կարգին մեր ընթերցողներուն կը մաղթենք ամէնէն բարին: Համադրումի մեր աշխատանքին մէջ փորձեցինք այս տեսակէտները բաժնել երկու մասի: Մէկը՝ Միացեալ–Նահանգներու յատուկ, իսկ միւսը մնացեալ երկիրներուն:

Ա.– Միացեալ–Նահանգներ.–

– Իրաքի մէջ հետզհետէ աւելի մեծ դժուարութիւններու պիտի հանդիպի:

– Նախագահ Պուշ ծանր պատասխանատուութեան տակ պիտի դրուի:

– Վիժումի դէմ բողոքի ցոյցերը պիտի չարունակուին: Մարդիկ նոյնիսկ բռնութեան պիտի դիմեն:

– ՍիՏՍ–յի յատուկ նոր դեղ մը պիտի յայտնաբերուի:

– Բաւական թիւով դրամատուներ պիտի սնանկանան, իսկ ոմանք իրարու միանալով պիտի զօրանան:

– Փետրուար – Մայիս նախագահ Պուշ մահափորձի պիտի ենթարկուի:

– Նախկին նախագահ Գլինթըն չնչառութեան լուրջ դժուարութիւններ պիտի ունենայ:

– Երգիչ Մայքըլ Ճէքսըն պիտի բանտարկուի:

– Նախագահ Պուշ պիտի վերընտրուի:

– Ֆարիւղի մեծ ընկերութիւններ տապնապի պիտի մատնուին:

– ԷՖ – Պի – ԱՑ հիմնական փոփոխութիւններու պիտի ենթարկուի:

– Ծխախոտի եւ զէնքի մեծ ընկերութիւններու – դիմում, նամակ–, յայտարարութիւններու, յօդուածներու. այս մասին մէջ կան ռուսերէն եւ անգլերէն էջեր ալ:

Պատմական ժամանակաշրջանի մը ներկայացումը ըլլալէ զատ, հատորը հետաքրքրական է Հայաստանի ներկայի ուղղուած հայեացքներով, դատումներով, արժեւորումներով: Նոյնն է պարագան տուեալ շրջանին իրեն սերտ գործակից զարձած դէմքերու: Օրինակ, ան չի վրանիր դրելու 2002–ին. «Աւա՛ղ, մեզ մօտ Սփիւռքից հոսող միլիոնաւոր տոլարները ճատեցին ճիւաղների անձնական հաշիւներին վրայ՝ զուիցերական պանքերում, կամ դարձան հիւրանոցներ ու կազինոներ... Իսկ կրթութեան եւ յատկապէս գիտութեան վիճակը բարւօք համարելու ոչ մի հիմք չկայ: Ո՞ր մէկը ասես...»: Կամ չի ծածկեր որ «Ղարաբաղի չարժում»ի իր զաղափարակից գործակիցներէն ամէնէն խոր յուսախաբութիւնը ունեցած է Լեւոն Տէր – Պետրոսեանէն: Կը բաւէ կարդալ հետեւեալ տողերը. «Տէր – Պետրոսեանի ամենամեծ յանցանքը պետութեան ու ղեկավարի աթոռին տիրանալն էր. մի պետութեան, որի ժողովրդի եւ նրա ապագայի հանդէպ տածած իր զգացումները տատանւում են անտարբերութիւնից արհամարհանք, իսկ երբ դադարեց լինել ժողովրդի կուռքը, առեց ու հեռանալիս չպարգուշակեց նրա ապագան»...:

318 էջնոց հատորը հետաքրքրութեամբ կը կարդացուի. մանաւանդ, ինչպէս հեղինակը կը շեշտէ սկիզբէն իսկ, ան զբաղած է ոչ զրական, ոչ քաղաքական գործի յատկանութեամբ. միակ նպատակը ապրածին ու գործածին հաշուետուութիւնը կազմել է մեր ժամանակակից պատմութեան ամէնէն կարեւոր փուլին մասին: Ինչպէս ինք կը մաղթէ ու կ'ակնկալէ, անոր օրինակը պէտք է փոխանցիկ ըլլայ միւսներուն համար ալ, որպէսզի վաղը պատմութիւնը չգրուի երկրորդ, երրորդ ակնոցներու տեսածին ու չտեսածին հիման վրայ:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

(*) «Հաշուետու եմ...» – Ռաֆայէլ Ղազարեան Երեւան – 2003

ԳՈՒՇԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ 2004

թիւններու նախագահները պիտի ահազեկուին:

– Մայիս – Ծուլիս ֆութպոլի դաշտ մը փուլ պիտի գայ:

– Կրօնական հարցեր պիտի տագնապեցընեն Ամերիկան:

– Տնտեսական տագնապը դիմագրաւելու համար քանի մը մեծ ելեկտրոնային ընկերութիւններ պիտի փլանան:

– Ապահովագրութեան ընկերութիւնները չեն ներս գայթակղութիւններ պիտի ծագին:

– Նիւ–Եորք Սթոքը մեծ վերիվայրումներ պիտի ունենայ:

– Հիւլէակայաններ Ծանր արկածներ պիտի անցընեն:

– Նոյեմբերին Հոլիվուտի համբաւաւոր դերասաններէն մէկը պիտի մահանայ:

– Ամերիկա պիտի տարապարի ահաբեկիչներէն եւ անձնասպանական արարքներէն:

– Հոլիվուտի մեծ դերասաններէն մէկը անակնկալ կերպով պիտի մահանայ:

Բ.– Միջին–Արեւելեան, Եւրոպական, Ասիական, Ափրիկեան եւ այլ երկիրներ

– Իրաք մեծ դժուարութիւններու առջեւ պիտի դառնուի:

– Սատամ Հիւսէյն պիտի սպաննուի իր ազգականներէն մէկուն ձեռքով, բայց պիտի յայտարարուի, որ ինք անձնասպան եղած էր:

– Միջին–Արեւելքի երկիրները պիտի ապրին ահաբեկչական մթնոլորտի մը մէջ: Այս իսկ պատճառով, չատ մը օտար ընկերութիւններ լքելով չրջանը պիտի հեռանան անկէ:

– Ֆրանսա, Անգլիա, Գերմանիա եւ Ռուսիա ահաբեկիչներու թիրախը պիտի դառնան:

– Հիւսիսային Կորէա, Ռուսիա, Փաքիստան եւ Հնդկաստան մահացու երկրաչարժներ պիտի ունենան:

– Ռուսիա, Անգլիա, Փաքիստան եւ Հնդկաստան ներքին չատ հարցեր պիտի ունենան:

– Արաֆաթի եւ Իսրայէլի վարչապետին դէմ մահափորձերը պիտի յաջողին, իրենց հակառակորդ կուսակցութիւններու միջոցով:

– Ուսամա Պէն Լատէն եւ արաբական երեք մեծ երկիրներու նախագահներ պիտի ահաբեկուին:

– Նոր երկիրներ պիտի անդամակցին ՄԱԿ–ի:

ԶԱՑՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԱՄԱՆՈՐԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ ԵՒ ՆՈՐ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

Նոր տարուան մաղթանքներու ծիրին մէջ, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը հանդիպում մը ձեռնարկեց Ուրբաթ, Յունուար 9–ին:

Տօնական օրերու խանդավառութիւն մը կը տիրէր Հրանտ – Սամուէլ սրահին մէջ, ուր երեկոյեան ժամը եօթին արդէն բազմաթիւ հիւրեր ներկայ պատասխանած էին օրուան հրաւէրին:

Նախ, Հայ Մշակոյթի Տան տնօրէնուհին Հիլտա Զոպոյեան բոլորին ուղղեց Ամանորի ու Ս. Ծննդեան բարեմաղթութիւնները: Ապա, իր խնդրանքին վրայ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան «Պահպանիչ»ը արտասանեց ու ներկաներուն հաղորդեց իր օրհնութիւնները:

«Տասը տարիներէ ի վեր կը խօսուի նոր Հայ Մշակոյթի մը Տան անհրաժեշտութեան մասին: Ուրախ եմ, այսօր, ձեզի տեղեկացնելու թէ այդ ծրագիրը հետզհետէ աւելի առած է իրագործելի դիմագիծ մը: Այս Տունը չինուած է քանի–քանի թուականներու հայ գաղութին համար: Ներկայիս, ան չի լրացներ ապահովութեան, ասպանդականութեան ու ընդարձակ գործունէութիւններու պահանջները»: Հիլտա Զոպոյեան այսպէս ամփոփեց օրուան հանդիպումին իմաստը ու խօսք տուաւ քաղաքական անձնաւորութիւններուն:

Ժան – Լուի Ֆլորէ մեծ գոհունակութեամբ յայտարարեց թէ Ռոնի Շրջանային Խորհուրդը որու փոխ – նախագահն է ինք, «մօտին կը հետեւի վերոյիշեալ ծրագրի քայլերուն ու երեք հարիւր հազար եւրօ պիտի յատկացնէ անոր կառուցումին. որովհետեւ կը փափաքինք միշտ ձեր կողքին գտնուիլ ու մասնակցիլ այն բոլոր ձեռնարկներուն որ կը կատարէք այս երկրին մէջ»:

Նոյն նիւթը չօշափեց նաեւ տեղւոյն քաղաքապետը Փիէր Բրեսող, ու իր կարծիքն աւելցուց թէ «Տէսինի քաղաքապետարանը մեծապէս զօրավիղ պիտի կանգնի այս գործի իրականացումին. յոյսով ենք որ առաջին քարը 2004–ի աւարտին արդէն դեռեղուի»:

Հիլտա Զոպոյեան պատշաճ նկատեց առաւել տեղեկութիւններ տալ, ընդառաջելու համար թողորին հետաքրքրութիւններուն՝ ապագայ չէնքին նկատմամբ: «Նոր կեդրոնը պիտի ընդգրկէ 750 մեթր քառակուսի ու բնակելի տարածութիւն, բաժնուած երեք ընդարձակ սրահներու որոնք պիտի ծառայեն որպէս դասարան, աշխատավայր, դրադարան, ճաշարան ու դբօսավայր: Անոր չինութիւնը պիտի կարօտի աւելի քան մէկ ու կէս միլիոն եւրոյի, որու հայթայթումը կը յուսանք բոլորել հանրային նպաստներով, նուիրատուութիւններով ու մեկենասներու օժանդակութեամբ»:

Սրահին մէջ ցուցադրուած էր Նոր կեդրոնի մանրակերտը՝ որպէս խորհրդանիշը այն Մշակոյթի Տան որ մօտ ապագային պիտի կանգնի, չնորհիւ Հիլտա Զոպոյեանի ու իր գործակիցներու տարած աշխատանքներուն, Ապրիլեան Ցուշարձանի կողքին:

ՎԱՐԴԱՆ

– Համաչխարհային կարեւոր դաշնադիրներ պիտի ստորագրուին:

– Ճափոնական, Ֆրանսական եւ ամերիկեան ինքնաշարժերու ընկերութիւններ պիտի միանան:

– Ռուսիոյ եւ Միջին–Արեւելքի երկիրներէն մէկուն միջեւ կնքուած հիւլէական գաղտնի դաշնագիրը երեւան պիտի գայ:

– Ափրիկէի մէջ ՍԻՏԱ–յէն մահացողներու թիւը պիտի բազմապատկուի:

– Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ մէջ գործադուլները անպակաս պիտի ըլլան:

– Ասիոյ մէջ ամբարտակներ փուլ պիտի գան:

– Մալեզիա ներքին եւ վտանգաւոր խըլըրտումներ պիտի ունենայ:

– Չինաստանի, Փիլիպպեաններու եւ Թայլանտի մէջ ներքին խռովութիւնները անպակաս պիտի ըլլան:

– Աֆրիկա եւ Մեքսիքօ մեծ երկրաշարժներ պիտի ունենան:

– Ալժերիա, Մարոք եւ Թունուզ օտար ուժերու դէմ միջազգային պայքարին պիտի մասնակից դառնան:

– Մարոքի եւ Ալժերիոյ մէջ ահաբեկչութիւնները անպակաս պիտի ըլլան:

– Միջին–Արեւելք եւ Ռուսիա պիտի ապրին անձնասպանական արարքներով լեցուն մթնոլորտի մէջ:

– Հիւլէակայաններու արկածները յաճախակի պիտի ըլլան ամէնուրեք:

Համադրեց՝
ԳԷՈՐԳ ՊԵՏԻԿԵԱՆ
«Հ ո ր ի զ ո ն»

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 2003-Ի ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐԸ

Հայաստանի Գրողներու Միութեան ամէն տարուան մրցանակները տրուած են վեց գրողներու. այսպէս, Աւետիք Իսահակեան մրցանակին արժանի նկատուած է Արմէն Շեկոյեան, «Երեւան Հիւրանոց» բանաստեղծութեան հաւաքածոյին համար, արձակի Դ. Դեմիրճեան մրցանակը տրուած է Ռոֆայէլ Ղազանչեանի «Հայրական ձեռագիրը» պատմուածքներու համարին: Դաւիթ Մուրատեան «Մեր հին դպրնամուրը» խորագրուած թատերգութիւնին համար ստացած է Լ. Շանթ մրցանակը, իսկ Գառնիկ Անանեանի «Ցանուն եւ ընդգծմ գլոբալիզացիայի» աշխատութիւնը նկատուած է տարուան լաւագոյն հրապարակախօսութիւնը, արժանանալով Միքայէլ Նալբանդեան մրցանակին: Գրականագէտներ՝ Ս. Սարինեան ու Ֆ. Մելոյեան իրենց «Հայ գրականութեան երկու դարը» եւ «Ընթացք» աշխատութիւններուն համար հաւասար քուէ ստանալով տիրացած են գրականագիտութեան եւ քննադատութեան Ն. Աղբալեան մրցանակին:

*
**

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԱՍՏԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի հրամանագրով 2003–ի պետական մրցանակներու արժանացած են:

ա) Գրականութեան մարզին մէջ Արտեմ Ցարուքիւնեան «Ցուղայի արձակուրդը» պիւքով,

բ) Երաժշտութեան մարզին մէջ Արզաս Ոսկանեան «Պատարագ» ստեղծագործութեան համար,

դ) Թատերական եւ սինեմայի մարզին մէջ Ցարուքիւն Խաչատրեան, Միքայէլ Ստամբոլցեան, Վալերի Գասպարեան, Վահագն Ցակոբեան, Վարդան Սեդրակեան, Անահիտ Կիւրեղեան, «Վաւերագրողը» ժապաւէնին համար,

դ) Ճարտարապետութեան, քաղաքաշինութեան մարզին մէջ Պետրոս Ալոյեան, Ռոպէր Մակարեան, Ժիւլիէթ Մուրատեան, Նունէ Պետրոսեան, Նարեկ Սարգսեան, Սարգիս Սարդարեան, Պետրոս Սոդոմոնեան, «Հայաստանի տարարնակեցման գլխաւոր նախագիծ» աշխատանքին համար:

ՍԻՐՈՅ ԵՒ ԱՐԿԱԾԻ ՏԱՂԱՊԸ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

13

Նորէն ծովեզերքն էինք: Գացած էինք ձուկ գնելու, որ մեր գլխաւոր սնունդն էր այդ օրերուն: Նորէն խաղալական հըլս–կայ ու լայնանիստ նաւ մը մօտեցած էր ցամաքին ու կամուրջ նետած սալայատակին: Բազմութիւնը հաւաքուած կ'աղմըկէր: Նաւը չոգիի վրայ էր: Վերջին ճամբորդները մտան: Հետաքրքրութեամբ ես ու Վահրամը կը դիտէինք: Բեռնակիրները վերջին բեռները կը կրէին ներս: Շոգենաւին ծխնելոյզներէն խիտ ու թանձր ծուխի սիւները կը բարձրանային երկինք ու կը մթագնէին կապոյտը: Դըլ–փին մը խիզախած էր մինչեւ չոգենաւին ցուկը: Վահրամը ցուցուց գայն խոր, մութ – կապոյտ ջուրին մէջ:

– Նայէ՛, – կ'ըսէր զայրացած, – ցամաքին այքան մօտ, դէսի՛ն...

Ցանկարծ նայուածքս ինկաւ սիրուն ու վայելչազեստ զոյգի մը վրայ: Նաւը յայտնի էր որ պիտի բացուէր չուտով: Այդ զոյգը վերջինն էր: Անչուշտ ուշ մը–նացած ճամբորդներ: Գեղեցիկ, կապոյտ աչքերով կին մըն էր, որուն ամբողջ դէմքը կ'արտայայտէր մեծ ցաւ մը: Տղամարդը նոյնպէս գեղեցիկ էր: Ունէր բարձր ու աղուոր հասակ, եւ աչքերը կապոյտ էին, հանդարտ ու խոր: Իր դէմքը կ'արտայայտէր մեծ ուժ մը ու անխորտակելի կամք մը: Վայրկեան մը կեցան սանդուխին ոտքը եւ այդ րոպէին իսկ բոլորին համակրանքն ու հիացումը գրաւեցին: Կնոջ ցաւը տարապայմանօրէն յուզիչ չեշտ մը ունէր: Ցանկարծ քնաքդական ու անզսպելի չարժումով մը կինը ձգուեցաւ տղամարդուն վզին ու համբուրեց զայն բերնին վրայ: Իր աղուոր ու խոշոր աչքերէն արտասուքները կը կաթկթէին ամբերն ի վար: Սեղմուած էր տղամարդուն կուրծքին եւ կը թուէր թէ անհնար պիտի ըլլայ զայն բաժնել...

Ես կը տեսնէի տղամարդուն զօրաւոր ու պայծառ աչքերը, ուր խոր ու մեծ տրամութիւն մը կը թանձրանար, բայց նաեւ կամքի անզսպելի արտայայտութիւն մը: Զսպուածութեան: Չչարժեցան դէմքին մկանները: Գուրգուրանքի ու սիրոյ անփոխարինելի նայուածքով մը սեւեռեց կնոջ աչքերը: Փոխանակեց անոր համբոյրը ու քաղցրութեամբ բաժնեց անոր բազուկները իր վիզէն: Զայն առաջնորդեց մինչեւ կամրջակը: Կինը կ'արտասուէր, իր սպիտակ թաշկինակով փակած քնքոյշ բերանը, եւ թիկունքները կը նեղէին իր ցաւէն:

Քիչ յետոյ վերցուցին կամրջակը, ծըխնելոյզները դադրեցան ծխելէ: Նաւը սուլեց: Վերցուց խարիսխը ու իր լայնանիստ մարմինը սկսաւ չարժիլ խոր կապոյտ ու մութ ծովին մէջ:

Մարդը կեցած էր միչտ քարին վրայ եւ կը նայէր իր կապոյտ ու պայծառ աչքերով իր կնոջ աչքերուն. կարծես կ'ուզէր ըսել՝ «Քաջ լուիր, իմ աղուոր աղջիկս, նայէ՛ աչքերուս»: Ու իսկապէս եթէ այդ գեղեցիկ կինը նայէ՛ր միայն անոր աչքերուն, ի՛նչքան սէր, վստահութիւն, կամք, ի՛նչ պայծառութիւն կար անոնց խորը:

Նաւը դարձուց ցուկը: Կը հեռանար դանդաղութեամբ հետզհետէ փոքրանալով մեր տեսողութենէն: Աչքերս հագիւ տեսանելի կէտ մըն էր, երբ տակաւին տղամարդը կը նայէր իր պայծառ ու կապոյտ աչքերով: Թուաւ՝ թրջուած էին վամրամին աչքերը: Կ'արտատպէր մանուկի մը պէս, որ չարչարած են: Իր քով կեցած էր Արշակը, որուն աչքերը նոյնպէս խոնաւ էին:

Բազմութիւնը յարդանքով ճամբայ տըւաւ գեղեցիկ տղամարդուն: Մենք նստանք արեւէն տաքցած քարերուն վրայ: Սիրտս կը զարնէր ուժգնութեամբ եւ մեծ զզայում մը կը չարժէր զիս: Սիրե՛լ այդ տղամարդուն պէս, տիրելով ինքզինքիդ, այդպէս պայծառ աչքերով նայի՛լ ապագային: Զկըրե՛լ սիրոյ ցաւին տակ: Մըննա՛լ՝ ամո՛ւր, մնա՛լ՝ զօրաւոր, մնա՛լ՝ յաղթական, աչխարհին առաջ եւ եթէ ոչ հեգնել, գոնէ սպառնալ տառապանքին... Սիրե՛լ ինչպէս տղամարդուն վայել է, առանց սողալու սիրոյ ցաւին առջեւ...

*
**

Վահրամը արդէն կը ծիծաղէր լիահագ: Վէճի բռնուած էր Սեպուհի պինտրին հետ, որ արդէն մեծ եղբօր մը պէս կը սիրէր մեզ: Ցաճախ, միայն իրեն հանդիպելու համար կ'երթայինք քարափ ու կը կենայինք մէկ կողմ, երբ աչխատանք ունէր: Հաճոյքով կը դիտէինք զայն: Բեռի հակերը կը խոնարհէին իր ուժին առջեւ: Կը չարժէր զանոնք դիւրութեամբ, կոպիտ ու ծանր զանգուածին յաղթելու յայտնի մտադրութեամբ. եւ մինչ ուրիշները կը կքէին ցաւով բեռան տակ, անոր դէմքը կ'արտայայտէր մեծ ու հանգիստ խաղաղութիւն մը:

Երբ գործ չէր ունենար, կը նստէինք չուրջնակի արեւին մէջ ու կը խօսակցէինք: Վահրամը կը չարունակէր քրքջալ: Ցանկարծ աչքերը չողացին:

– Ընկեր Արշակ, մի՛ ցոյց տուր քո վիճակդ...

Արշակը հանեց գայն գողունի ու դրաւ Վահրամին ձեռքին մէջ: Անոր աչքերը կրկին չողացին: Կը նայէր ուչադրութեամբ թիին, վեճուրին, գաչտնին ու դրօչակին ու ժպիտ մը կ'ուրուագծէր իր շրթներուն վրայ: Կը զգայի յատակօրէն, որ պիտի չվերադարձնէ գայն:

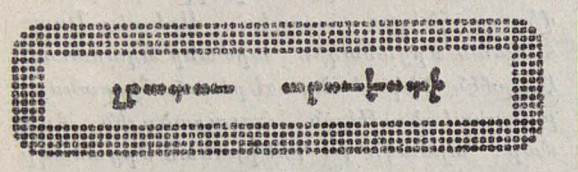
(Շար. 46)

«ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Վիլլընէօվ - Սամուէլ Ներկարարեանէ 70 Եւրօ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Նուէր Մովսէսեանի իր քրոջ՝ Մարի Դանիել - Օհանեանի մահուան առթիւ եւ չնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Մովսէսեանէ 40 Եւրօ:

ՀԱՄԵՐԳ
ԹԱՒՋՈՒԹԱԿԻ ԵՒ ԴԱՇՆԱԿԻ

Ամերի Ալէքեան (Թաւլուքաք) եւ Թրէտէրիք Մաժ (զաշնակ) համերգ մը կուտան կիրակի, Յունուար 25, ժամը 18-ին (Պաթօ Տաֆինէ, Ռէ Մոնթէպէլլօ, Փարիզ, 5-րդ): Յայտագիրը՝ Փականինի, Տվորաք, Շուման, Ֆօրէ, Պարթոք:

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգշաբթի, Յունուար 22
ժամը 20·30-ին

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

«ԼԻՆՈՒՄ Է, ՉԻ ԼԻՆՈՒՄ...»

ՄԷկ ժամ մեր անցած մանկութեան եւ միշտ մեր նուիրական հէքեաթներուն հետ.

Կ'ընթերցեն՝
ԱՆԱՀԻՏ ՍԻՄՈՆԵԱՆ
եւ
ՍԻԼՎԱ ՀԱՊԻՇԵԱՆ-ԱՐԱՔՍ

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro: Cardinal Lemoine - Monge

Մուտքը ազատ է:

Au
Centre Culturel SAINT MESROB

BARDIG
présente

« EGLISES ARMENIENNES »

EXPOSITION — VENTE DE PHOTOGRAPHIES D'ART

du 20 janvier au 1er février

— Entrée libre — Cocktail —

Exposition: tous les jours de 17h à 20h
Samedi et Dimanche de 15h à 20h.
10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտոյլի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է Եղիսաբէթ Մարտիրոսեանի մահուան քառասունքին առթիւ հեռաւեալ նուէրները.-

Բօժէ Տէլիկատարեան 450 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Լիւղիէ 30 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Պօքիլ, Տէր եւ Տիկին Սուքիասեան, Տիկին Ամատունեան 20-ական Եւրօ:

17e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 17ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՕՎԱՆՆԻՍԵԱՆ

Vahé Oshagan
MOURANTS
Վահէ Օշական
ՄԵՌՆՈՂՆԵՐ (1953)
Խաղ Արդիական Ըմբռնումով
Երկու Արար եւ 15 Պատկեր

Dimanche 25 Janvier à 16 heures
կիրակի, Յունուար 25, ժամը 16-ին

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՕՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ 5 Եւրօ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «SOSSE MAYRIG» de MARSEILLE

organise

un Voyage en Syrie/Liban

DU 18 AVRIL AU 1er MAI

De Marseille vers Damas — Départ le Dimanche 18 Avril
De Damas vers Marseille — Retour le Samedi 1er Mai

avec la Compagnie aérienne **Syrianair** (airbus)

> **Pèlerinage à Deir-Ez-Zor**

> **Visites de diverses villes et sites touristiques : Damas — Anjar — l'Evêché Arménien à Antélias — Beyrouth — Baalbek — Palmyre — Deir-ez-Zor — Markadeh — Alabiya — Alep — Apamée — Lattakia — Ugarit — Le Krak des Chevaliers — Maaloula — Damas.**

Permanence tous les mercredis (MAJC — 12-14, rue Saint-Bazile, 13001 Marseille) :
— L'après-midi de 15h à 18h au 04. 91. 50. 15. 09
— Le matin au 06. 10. 25. 17. 16.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

l'Association MACHTOTZ pour la défense de la langue arménienne

organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 7 Février - 26 Juin 2004

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris.
(Absentéisme exclu)

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux continuent,

Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN

3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 87 Euros + 8 Euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel ,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS: 01 47 50 97 51

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ, ՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐ»

Դասախօս՝ երաժշտագէտ
ԱՐԱՄ ՔԵՐՈՎԲԵԱՆ

Ուրբաթ, Յունուար 23, ժամը 20·30-ին

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

17, rue Bleue -- 75009 PARIS

Aidez les Arméniens d'Irak

Depuis la fin de la guerre, la guéilla et les attentats persistent en Irak, et visent même le siège du CICR (Comité International de la Croix Rouge), qui malgré tout, poursuit sa mission sur place.

Les besoins spécifiques des 30 000 Arméniens d'Irak ne peuvent être comblés par l'aide internationale. C'est à la diaspora de leur venir en aide.

Les Croix de Secours arméniennes ont lancé une collecte de fonds pour les Arméniens d'Irak: 60 000 dollars ont déja été réunis aux Etats-Unis.

Les Arméniens de France doivent se mobiliser pour :
— RECONSTRUCTION DES ECOLES ARMENIENNES A BAGDAD, MOSSOUL, BASSORA, KIRKOUK ET ZAKHO
— RECONSTRUCTION DE L'HOSPICE ARMENIEN DE BAGDAD,
— RECONSTRUCTION DES STRUCTURES ARMENIENNES...

Envoyez vos dons à

la Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue — 75009 Paris
Chèques libellés à l'ordre de «CBAF — Collecte Irak»

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

« MANOUGNEROU OR »

organisé
par le Conseil d'Administration et les sections de la Région Parisienne

Dimanche 25 Janvier de 14h30 à 17h30

Salle Rossini
Mairie du 9e arrondissement — 6, rue Drouot, 75009 Paris

Au programme

★ CONCOURS DE DEGUISEMENT
Venez costumés pour participer et gagner

★ SPECTACLE DE MARIONNETTES

Grands-parents — parents — enfants — amis
Vous êtes tous invités à cet après-midi festif

Venez nombreux

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 23
VENDREDI
23 JANVIER
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շտապ-օդային առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·864 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 79e ANNEE — N° 20·864

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

փիլր պԵՏԻԼ, արդարութեան կարուածային ծրագիրներու ենթախարարը, ըսախուեցաւ իր հրաժարականը տալ Յունուար 21-ին, երբ քննութեան տակ առնուեցաւ կրաւորական կաշառակերութեան եւ ընկերային ինչքերու գաղակցութեան մեղադրանքով: Նախարարը չէր կրցած համոզել դատաւորը, որ պինք հարցապնդած է չորս փիկաւթիւններու հիման վրայ, այն ժամանակաշրջանին վերաբեր – եալ երբ Մայթր լա Ժոլիի քաղաքապետ էր: Ամբաստանութիւնը կապ ունի մաքրութեան հաստատութեան մը չուկանե – րուն հետ: Պետիէ իր յարեկամ՝ Միշէլ Տէլֆոյի յանձնած կ'ըլլայ մաքրութեան այդ չուկան, քանի Տէլֆօ ատէն էր ինկերութեան, ձեռքէ դրամ առնելով: Տէլֆոյի նախկին կինը, տղան եւ նախկին հոմանուհի մը հաստատած են այս պարագան: Հաշուապահն ալ յայտարարած է որ Մ· Տէլֆօ 200 հազար ֆրանք կու տար տարեկան ընտրեալներուն: Պետիէի պաշտօնը յանձնուած է Նիքոլ Կէճի, որ քարտուղար է ԻՒ _ ԷՄ – փէ-ի, մարդկային իրաւանց ճիւղին:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ուղեվարներու գործադուլը, Յունուար 21-ին, գործադրուեցաւ 26·4% համեմատութեամբ ըստ Երկաթուղիի տնօրէնութեան եւ աւելի քան 30%-ի ըստ սենտիքաններուն: Իրղոքը կը վերաբերէր նաեւ Շիրաքի խոստացած «երաշխաւորուած սպասարկութեան» փոխադրութեան միջոցներու մէջ, ինչ որ կը նկատուի գործադուլի իրաւունքի արգելք մը: Ընկերային չարժումները չեն սահմանափակուած երկաթուղիով եւ յաջորդ օրն իսկ հիւանդանոցներու անձնակազմերը (850 հազար պաշտօնեայ եւ բժիշկ) գործադուլի կը դիմէին:

ԻՐԱՆ չկրցաւ խուսափիլ քաղաքական տագնապէ մը եւ Յունուար 21-ին, բարեկորոգիչներու եւ պահպանողականներու հակամարտութիւնը սուր բնոյթ առաւ: Ընտրութիւններէն ամիս մը առաջ (Փետրուար 20) նախագահ Խաթամիի կառավարութեան կարգ մը անդամներ իրենց հրաժարականը տուին, գործադրելով իրենց սպառնալիքը: Խաթամի ըսած է որ ինք հրաժարելու միտք չունի եւ իր կարելին պիտի ընէ որպէսզի ազատ եւ արդար ընտրութիւն մը ըլլայ: Միւս կողմէ, բարեռորմիչ երեսփոխանները կը չարունակեն իրենց նստակեաց բողոքը Խորհրդարանին մէջ: Այս նոր չարժումը հետեւանք է պահպանողականներու Խորհուրդին մերժումին արտօնելու 3000 թեկնածուի որ ներկայանան, որոնց մէջ 80 երեսփոխան: Այս Խորհուրդը, որ կը կոչուի նաեւ «Սահմանադրութեան Հըսկողութեան Խորհուրդ», բաղկացած է 12 անդամներէ, որոնց պաշտօնն է լիազօրութիւն տալ թեկնածուներուն, որ ներկայանան եւ հակեն Իսլամի օրէնքներու կիրարկումին:

Ա· ՇԱՐՈՆ, որ միջազգային բեմին վրայ մեծ վարկ չի վայելեր ահաբեկչութեան դէմ իր «պատ»ին կառուցման պատճառաւ, ներքին ճակատի վրայ ալ անկայուն վիճակի մէջ է կաշառակերութեան վերաբերեալ դատավարութեան պատճառաւ: Թել _ Աւիվի մէկ դատարանը մեղադրած է Լիքուտի կարկառուն դէմք՝ Տավիտ Ափէլը (կալուածային գործա – րար) որ կաշառք առած է Շարոնի եւ տղուն: Ափէլ համոզած կ'ըլլայ Շարոնը որ տղան կրնայ չատ դրամ չահիլ զբօսաչրջութեան համալիրի մը կառուցմամբ յունական կղզիի մը վրայ եւ թէ ինք Իսրայէլի կառավարութեան նեցուկին պէտք ունի հարկ եղած արտօնութիւնները ստանալու համար: Հարցը կը վերաբերի 1998-ի չրջանին, երբ Շարոն Արտաքին նախարար էր: Ամբաստանապիրը կը ճշդէ որ Ափէլ իր զօրակցութիւնը խոստացած էր 1999-ի ընտրութեան համար եւ Շարոն օգնած կ'ըլլայ Ափէլի կալուածային զանազան ծրագիրներու համար: «Հաարեց» թերթին համար, Շարոն Իսրայէլի մասին չի մտածեր, այլ իր իսկ քաղաքական փրկութեան:

ԺԻՒՐԱՑԻ նոր նահանգապետին՝ Այա Տէրմուչի կառքին պայթումը, չատ հաւանաբար, ընտանեկան վրէժխնդրութեան բնոյթ ունի եւ ոչ թէ ցեղապաշտ: Արդարեւ, ձերբակալուած են եւ Յունուար 22ին դիպահ կը մնային, Տէրմուչի երկրորդ կնոջ կեանքի նախկին ընկերը եւ աղջկան ընկերը: Կ'ըսուի թէ նահանգապետին հետ բուռն վէճեր եղած են նաեւ աղջկան կըրթութեան վերաբերեալ:

*ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ վերաբերող օրինագիծը, որ Ազգային ժողովի վիճակումի նիւթ պիտի ըլլայ չաբաթէ մը, աւելի սուր բնոյթ առաւ կրթական նախարարին յայտարարութիւններուն աւելիւրարին յայտարարութիւններուն աւելիւրարին յայտարարութիւններուն աւելիւր

ՄԵՐ ԹԵՐԹԵՐՈՒՆ ԱՄԱՆՈՐԵԱՅ «ԲԱՑԱՌԻԿ»ՆԵՐԸ

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՑԵԱՆ

Ամէն Տարեմուտին, երբեմն ալ կաղանդէն քանի մը օր առաջ, մեր սեղանին կը հասնին սփիւռքահայ մամուլի զանազան անուններուն տարեկան «Բացառիկ»ները: Բացառիկ՝ թէ՛ ծաւալով, թէ՛ բովանդակութեամբ:

Այլեւս աւանդութիւն դարձած է, որ հայ թերթերը իրենց ընթերցողները «ուրախացնեն» այս արտասովոր ու ակնահաճոյ հրատարակութիւններով, որոնք բարեբախտաբար, ջերմ ու զոհունակ ընկալում կը գտնեն հանրութեան կողմէ: Մամբազրութիւնները ալ լաւ գիտակից են այս իրողութեան եւ կարելի է ըսել՝ թէ անոնք գո՛նէ այս կէտին մէջ, կրցեր են բռնել ժողովուրդին բազկերակը...: Ի զուր չէ, որ մեր խմբագիրները իւրաքանչիւր տարուան Հոկտեմբեր _ Նոյեմբեր ամիսներէն սկսեալ զօրաշարժի կ'ենթարկեն իրենց ամբողջ կարողականութիւնը՝ Տարեմուտի ծրագրեալ «Բացառիկ»ին մէջ առաւելագոյն չափով աշխատակիցներ ներգրաւելու եւ ճոխ ու գունագեղ թիւով մը հանրութեան համակրանքը չհեղլու համար:

«Բացառիկ»ներ հրատարակելու մարզին մէջ՝ զազաթային կէտի վրայ կը գտնուին մասնաւորաբար լիբանանահայ թերթերը: Շուրջ երկու տասնամեակէ ի վեր, «Ազդակ», «Զարթօնք» եւ «Արարատ» պրեթէ կը մրցին իրարու հետ՝ բովանդակալից ու չահեկան «Բացառիկ» մը հասցընելու համար ընթերցողին ձեռքը: Վերջին տարիներուն, անոնց միացաւ նաեւ Հալէպի «Գանձասար» չաբաթաթերթը, նոյնքան ծաւալուն եւ ճոխ «Բացառիկ»ներ ընծայաբերելով իւրաքանչիւր Կաղանդի նախօրէին:

Պիտի տարուինք մտածելու՝ թէ այս «Բացառիկ»ները եկած են հաստատապէս գրաւելու տեղը մեր երբեմնի «Տարեգիրք»ներուն:

Սփիւռքը չատո՞նց է որ խմբագիրներ իր զազութային այնքան օգտաշահ տարեցոյցները: Զի՞նք խօսիր անզուգական Թէոդիկին նո՛յնքան անզուգական «Ամէնուն Տարեցոյց»ներուն մասին, որոնց վերջին հատորը լոյս տեսաւ ճիշդ 75 տարի առաջ, 1929–ին: Կար ժամանակ, երբ Պոլիսն ունէր Բագարատ Թեւեանի «Երջանիկին Տարեցոյցը», Փարիզը՝ Վարդան Ժամկոչեանի «Հայուն Տարեցոյցը», Հալէպը՝ իր «Տաթեւ»ն ու «Գեղարդ»ը, Աթէնքը՝ Անտոն Կազէլի «Յուսարեաց Տարեգիրքը», Ամերիկան՝ «Հայրենիք» եւ «Պայքար» տարեգիրքերը, Պէյրութը՝ կարօ Գէորգեանի այնքան ժողովրդական «Ամէնուն Տարեգիրքը»: Բոլորն ալ անհատական հրատարակութիւններ, որոնք չբացան հրապարակէն՝ իրենց խմբագիրներուն հետ զուգահեռ:

Սուրիա _ Լիբանանի հայահոծ զազութները, բախտաւորութիւնն ունին ահա այժ «Տարեգիրք»երը փոխարինող «Բացառիկ»ներ ունենալու կաղանդի իրենց աւետման վրայ: կասկած չկայ, որ ընթերցողներ քանի մը չաբաթ զանոնք պիտի պահեն աչքի առջեւ՝ մերթ ընդ մերթ յաղուրդ տալու համար իրենց հետաքրքրութիւններուն: Ցետոյ ալ՝ պիտի զետեղեն զրադարանին մէկ անկիւնը:

Ի՞նչ նիւթեր արծարծուած են այս «Բացառիկ»ներուն մէջ, քանի՞ աչխատակից կրցեր են ժողվել անոնք իրենց առանցքին չուրջ, ներ _ զազութային կեանքը ո՞րքանով չյաղած են արտացոլել իրենց էջերուն:

Այս հարցումներուն պատասխան մը փնտռելու նպատակով՝ ձեռք առինք «Ազդակ»ի, «Զարթօնք»ի, «Արարատ»ի եւ «Գանձասար»ի 2004–ի տարեկան «Բացառիկ» թիւերը եւ սուզուեցանք անոնց էջերուն մէջ...: Տեսնենք, թէ ի՞նչ զտանք հոն:

1 – «ԱԶԴԱԿ»

«Ազդակ» օրաթերթը պաչտօնական բանբերն է Հ. Ց. Դաչնակցութեան Լիբանանի չրջանին: Հիմնուած է 1927–ին Հայկ Պալեանի կողմէ: Նախապէս հրատարակուած է 4, այնուհետեւ 8, իսկ ներկայիս լոյս կը տեսնէ 10 էջով: Ունի նաեւ համացանցի իր յատուկ կայքէջը (www.aztagdaily.com), որմէ առաւելաբար կ'օգտուին արտասահմանի ընթերցողները: Թերթին այժմու պատասխանատուն Համբարձումեան է:

Լիբանանահայ մամուլի զնտանիքին մէջ՝ կաղանդի յատուկ «Բացառիկ»ներ հրատարակելու անդրանիկ նախաձեռնութիւնը կը պատկանի «Ազդակ»ին: Այդ առաջին քայլը առնուած է 1980–ի Տարեմուտին, 100 էջանի թիւի մը լոյս ընծայումով (29×43 սմ.): Այնուհետեւ «Ազդակ» ամէն Ամանորի հետեւողականօրէն չանադրը եղած է հրապարակ հանելու զեղակազմ եւ բովանդակալից «Բացառիկ»ներ, տակաւ աւելցնելով նաեւ էջաթիւերը:

2004 Յունուար 1 թուակիր «Ազդակ»ի տարեկան «Բացառիկ»ը կը բաղկանայ 232 էջերէ (23×30 սմ.): Այս թիւին իրենց աչխատակցութիւնը բերած են չուրջ 35 դրիչները, մեծաւ մասամբ պէյրութաբնակ, եւ առհասարակ՝ թերթին «ընտանեկան» չրջանակէն:

Խմբագրականի մը մէջ, որ կը կրէ "Տեղեկատուական հասարակութիւնն ու հայ մամուլը" խորագիրը, փորձ մը եղած է բացատրելու հայ զազաական մամուլին դիմագրաւած դժուարութիւնները՝ հաղորդակցական միջոցներու սրընթաց զարգացման հոլովոյթին դիմաց:

Առաջին ակնարկով իսկ նչմարելի է արդէն, թէ «Ազդակ»ի բացառիկը ծանրաբեռնուած է քաղաքական նիւթերով: Լիբանանեան ներքին քաղաքական կեանքին, իրաքի եւ Պաղեստինի տագնապներուն, ինչպէս նաեւ հայ _ թուրք յարաբերու – թիւններուն յատկացուած էջերը միասնարար զրաւած են չուրջ 70 էջ: Այս էջերը ստորագրուած են Ն. Բարսեղեանի («2003–ի Լիբանանը իր առօրեայով եւ տագնապներով»), Սարգիս Մահսէրէճեանի («Իրաքի տագնապին ընթացքը հայելի նոր աչխարհի զարգացումներ – րուն»), Հ. Գէորգեանի, Տ. Քիւսկէճեանի, Թ. Օտոդլեանի, Հրաչ Վարժապետեանի եւ Հուրի Մայիսեանի կողմէ («Հայ – թրքական յարաբերութիւններու արագընթաց զարգացման տարին»):

Առանձին թղթածրարով մը լայն անդրադարձումներ կան Ջաւախքի մասին: Այս բաժնին մէջ հետաքրքրական դրութիւններ ստորագրած են Վիգէն Ասատեան («Ի՞նչպիսի Ջաւախք մը ապագայ վրաստանի մէջ»), Շողիկ Աչըգեան, Շուշիկ Մաւիսեանցեան:

Երկու անչատ տեղեկագիրներով՝ վերջապէս կատարուած է «Հ. Ց. Դաչնակցութեան Լիբանանի անցնող տարի»ին եւ «2003–ի լիբանանահայ ազգային կեանքի»ին: Թերթին մնայուն աչխատակիցներէն Շահանդուխտ չահեկան ուսումնասիրութիւն մը պատրաստած է Լիբանանահայոց ծոցին մէջ գործող հայրենակցական միութիւններուն մասին, Ասպետ Մանճիկեան համառօտ պատմականը տըւած է Լիզպոնի Գ. Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան, իսկ Պարոյր Ցակոբեան (Պաղտատէն) սեւեռումի ենթարկած է իրաքահայութեան ապրած ցնցիչ տագնապը՝ երկիրը պատուհասող վերջին պատերազմի ընթացքին:

*Ցօդուածի մը սահմաններէն չեն թոյլատրեր մեզի՝ առանձնաբար անդրադառնալ «Ազդակ Բացառիկ»ի մէջ երեւցած տարաբնոյթ բոլոր դրութիւններուն: Այդ պատճառով նչենք պարզապէս, որ ազգային, զրական, հրապարակախոսական, թարգմանական, մարզական կամ մանկապատանեկան էջերու տակ կ'երեւին ստորագրութիւնները Ժաք Ցակոբեանի, Խաչիկ Մուրատեանի, Ցակոբ Պալեանի (Փարիզէն), Ցովհաննէս Թասլաքեանի, Մելիք Գարագաշեանի, Մովսէս Հերկելեանի, Գեղանի Էթիեմեզեանի, Ա. Գալանճեանի, Սեզա Խոչեանի, Համօ Պետրոսեանի, Զիւնականի, Սիրուն Սիսեռեան – Համէթեանի, Գրիգոր Շահինեանի, տոքթոր Արմենակ Եղիայեանի, Լուսիկ Կիւլոյեան – Սրապեանի, Ա. Համբարեանի, Քարլա – Եարտըմեանի, Շուղիկ Տէր – Ղուկասեանի, Նարինէ Պուլղուրճեանի, Վ. Գասապեանի, Եդուարդ Թորիկեանի:

2 – «ԶԱՐԹՕՆՔ»

Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան Լիբանանի չրջանի այս օրգանը լոյս կը տեսնէ 1937–էն ի վեր, 4 էջով: Սփիւռքի տարածքին ՌԱԿ–ի կողմէ հրատարակուղ երկու օրաթերթերէն մին է ան, գոհրիկի «Արեւ»ին կողքին: Պատասխանատու տնօրէնն ու խմբագիրն է՝ Պարոյր Աղպաչեան:

«Զարթօնք» 1984–էն սկսին կը հրատարակէ Կաղանդի տարեկան «Բացառիկ»ներ, զունատիպ կողքով եւ պէսպիսուն պարունակութեամբ:

2004–ի «Զարթօնք»ի Ամանորեան յատուկ թիւը, այս անգամ հրատարակուած է օրաթերթային սովորական ծաւալով (38×58 սմ.), սակայն բացառաբար՝ 24 էջով: Շուրջ 20 աչխատակիցներ (եօթը՝ Հալէպէն) իրենց մասնակցութիւնը բերած են այս թիւին:

Առաջնորդող խմբագրականը կը կրէ "Վճռակամութեան եւ յանձնառութեան նոր մեկնակէտը՝ 2004 տարին" խորագիրը: Տողերու արանքէն կարելի է գուչակել՝ թէ Ռամկավար չրջանակը դառնութիւններ ապրած է Հայաստանի մէջ եւ որոչ վերապահութիւններ ունի Երեւանի իչխանութեանց նկատմամբ: Հոն կը կարդանք.

"Հայրենի իրականութիւնը, անկախութեան կիզակէտային առանցքին վրայ, թատերաբեմ դարձաւ այնպիսի ելեւէջներու, որոնք այնքան ալ նպաստաւոր չէին իր վարկին, ի մասնաւորի նախագահական եւ խորհրդարանական չեղչեղուկ արդիւնքներու լոյսին տակ:

Գնահատելի նախաձեռնութիւնները եւ ողջունելի յառաջդիմութիւնները, որոնք նչմարուեցան այս կամ այն բնագաւառէն ներս, իրենց դիմաց ունեցան տխուր պատկերները ադէտացումին, գայթակղութեանց եւ յատկապէս շարունակուող արտահոսքին":

Խմբագրականը կ'եզրափակուի չեխոթեցընող թիւրիմացութեամբ մը.– "Ձմռնաւոր, 2005–ը Հայկական Յեղասպանութեան 100–ամեայ տարելիցն է, ուրեմն, 2004–ը պէտք է նախապատրաստութեան ու նախածրագրաւորումի բեղուն տարի մը"...:

Բ. էջի վրայ՝ «Զարթօնք» կ'անդրադառնայ Լիպոնի Գ. Կիւլպէնկեան Հաստատութեան եւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան համատեղ ջանքերով վերջերս Անթիլիասի մէջ հրատարակուած «Մատենագիրք Հայոց» չարքի առաջին երկու փառաչուք հատորներուն: Դիտել կը տրուի, թէ այս չարքը պիտի քաղկանայ տասնեակ մը հատորներէ՝ ընդդրկելով Դ. _ ԺԲ. դարերու բոլոր մատենագիրները: Առաջին երկու հատորները միասնաբար կը բաղկանան 2600 մեծադիր էջերէ, ի մի բերելով Գրիգոր Լուսաւորիչի, Սահակ Պարթեւի, Կորիւնի, Փաւստոս Բիւզանդի, Եղիչէի, Ղազար Փարպեցիի, Մամբրէ Վերծանողի, Անանիա Թարգմանիչի, Մանդակունիի, Ագաթանգեղոսի, Մովսէս Խորենացիի եւ Ղազար Փարպեցիի գործերը:

Զաւէն Մտըլեան պատմական ակնարկով մը ընթերցողին ծանօթացուցած է "Վեռնայիճ Ղարաբաղի հարցին գարգացումները 1998 – 2003": Ան, առանց յուսահատելու, տարիներէ ի վեր կը հետեւի Արցախի դէպքերուն եւ արդէն մամուլի էջերէն չարունակ կու տայ իր պրպտումներուն ամփոփագիրը:

Մէջբ Գասապեան Տէրտէրեան ձեռք առած է բաւական բարդ նիւթ մը, տեսաբանական վերլուծումներ կատարելով Ֆրէդրիխ Նիցչէի փիլիսոփայական աչխարհայեացքին մասին, գերմանացի այս հանրայայտ մատենագրին ծննդեան 150–ամեակին առիթով:

«Գրական – մչակութային» խորագրուած էջին վրայ իրենց ստորագրութիւնը դրած են Լեւոն Անանեան (Երեւան) եւ Արամ Սէվիէճեան՝ ոգեկոչելով Վահան Թէքէեանը, անոր ծննդեան 125–ամեակին առիթով:

*Սալբի Գասապեան (Հալէպ) տեղեկագրութիւն մը ստորագրած է «Հայաստան _ Սփիւռք առաջին տեղեկատուական համաժողով»ին մասին, որ կայացած էր Երեւան, անցնող Նոյեմբերին: Նչմարելի՝ որ այս ծաւալուն թղթակցութիւնը լոյս տեսած է «յատուկ ԶԱՐԹՕՆՔ»ին նչումով, մինչ նոյնը հրատարակուած է... Հալէպի «Գանձասար»ի «Բացառիկ»ին մէջ ալ...: Վարդան Սվաճեան (Հալէպ) ցանկագրած ու տեղեկութիւններ հաղորդած է Հալէպ հրատարակուած հին ու նոր կարգ մը թերթերու մասին, չմոռնալով մատնանչել՝ թէ անոնք մեծաւ մասամբ վիրաւոր են «լեզուական, չարահիւսական, քերականական եւ մանաւանդ ուղղագրական առումով»...: Օհան Պօտուրմեան իր յօդուածին մէջ հաւատք կ'ընծայէ, որ "տնտեսապէս բազմապիսի դժուարութիւններով հանդերձ, տակաւին լիբանանահայ գաղութը ի վիճակի է մտաւորական նոր ուժեր պատրաստելու ամբողջ սփիւռքին համար: Առանց թերագնահատելու ուրիշ գաղութներու կարելիութիւնները, այս իմաստով լիբանանահայութեան դերը անփոխարինելի է", կ'ըսէ ան: Ազգային պարտաւորութիւններու եւ ընթերցափրութեան տարածումին չուրջ խոհեր արտայայտած են Ժաղլին Մատուեան եւ Ռուպէն Ալեմեան _ Մահսէրէճեան: Հալէպաբնակ վաստակաւոր երեք ուսուցիչներու մասին խօսած է Թ. Թորանեան: Բանաստեղծութիւններ ստորագրած է Արա Ձուհարեան (Հալէպ): Տակաւին՝ յօդուածներ ունին Հրաչեան Թոքմաճեան (Մարտիրոս Սարեանի մասին), Մովսէս Հերկելեան (Հայաստանցի գերիրապաշտ գեղանկարիչներու մասին), Զաւէն Տիգրանեան (տնտեսական), Ցակոբ Ադամեանս Ցակոբ Պէքեարեան, Վահէ Սամուէլեան եւ Համբիկ Մարտիրոսեան, (չորսն ալ՝ Սուրիայէն), կարապետ Հանէսեան: Կան նաեւ «Կաղանդչէք»երու, մարզական կեանքի եւ ժամանց _ զբօսանքի բաժիններ:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԻ ԵՐԱԽՏԱՇԱՏ ԶԱԻԱԿԸ՝ ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

Թ. ԵԼՄԱՋԵԱՆ

մշակութային եւ եկեղեցական կեանքին հետ: Պիտի փորձենք տալ Վ. Սարգսեանի կենսագրութեան կարեւոր դիծերը եւ անոր գործունէութիւնը, մատուցանելու համար մեր յարգանքի տուրքը իր անմահ յիշատակին:

Վ. Սարգսեան ծնած է 1895–ին, Պոլսոյ Սկիւտար թաղամասը: Հայրը՝ Պիւլպիւլի Հաճը Սարգիս, քաջ տեղեակ էր արեւելեան երաժշտութեան: Իր նախնական կրթութիւնը կը ստանայ ձեմարան դպրոցը, ապա 1908–ին կ'աւարտէ Պէրպէրեան վարժարանը, ուր կը ստանայ երաժշտական առաջին դիտելիքները, աշակերտելով մաէստրօ Զիչիրիեանոյին (երգ) եւ Ստեփան Բաբելեանին (դաշնակ): 1910 – 1914–ի միջեւ, Վ. Սարգսեան իր միւս չորս ընկերներով կը հետեւի Կոմիտասի երաժշտական դասընթացքներուն եւ վերջնականապէս կ'որոշէ մանել երաժշտական բնագաւառներէն ներս: Նոյն տարիներուն Պոլսոյ զանազան դպրոցներուն մէջ կը պաշտօնավարէ իբրեւ դաստուր, իսկ եկեղեցիներուն՝ որպէս բազմաձայն երգեցողութեան մարզիչ: Սկիւտարի մէջ կը հիմնէ «Ռաֆֆի» երգչախումբը, 1911–ին: Նոյն տարին Սկիւտարի աղջկանց ամերիկեան վարժարանի հայ սանուհիներու հանդէսին համար կը ստեղծէ երաժշտութիւն եւ կը յօրինէ «Սիրերգ Սարոյի – Աղջի Անաստուած», «Ողբերգ հուրիներու», «Համբարձում եալլա» երգերը: Կը հասնին պատերազմական տարիները Վ. Սարգսեան կը մտնէ զինուորական ծառայութեան. 1918–ին աւելի մեծ եռանդով կը փարի երաժշտի իր աշխատանքին եւ կը հիմնէ 120 երիչներով «Հայ Երաժշտական Միութիւն»ը Սկիւտարի մէջ: Սարգսեանի միւս ընկերներն ալ նոյն տարիներուն կը հիմնեն երգչախումբեր եւ 400 երգիչներով կու տան համերգներ, բոլորովին կոմիտասի երգացանկերով, որոնցմէ գոյացած գումարը ամբողջովին կը յատկացնեն իրենց երախտաշատ ուսուցչին՝ Կոմիտասի բուժման նպատակին: Կոմիտաս, որ 1915–ին սեւ օրերու հետեւանքով փիղիքապէս եւ հոգեպէս վնասուած եւ խանդարուած էր: Վ. Սարգսեան 1920–ին իր միւս ընկերներու հետ կը մեկնի Եւրոպա, կատարելագործելու իր ուսումը: 1920 – 1922–ին կը հետեւի երաժշտագէտ Լընորմանի դասընթացքներուն, նոյն ժամանակ կը վարէ Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյ երգչախումբի ուսուցչի պաշտօնը: Մէկ տարի Գերմանիա մնալէ յետոյ, կը հաստատուի Պելժիա եւ իր ուսումը կը շարունակէ Պրիւսէլի արքունի երաժշտանոցին մէջ հինգ տարիներ շարունակ եւ հոն եւս կը կազմէ «Արմենիա» անունով երգչախումբ մը, եւ կու տայ համերգներ, գնահատուելով տեղական թերթերէն: 1931–ին Վ. Սարգսեան կու գայ Մարսէյլ, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ բացման եւ օծման հանդիսութեանց երգեցողութիւնները պատրաստելու համար, ընդառաջելով վարչութեան եւ բարերար Վահան Խորասանճեանի փափաքին: Այսպիսով ան կ'ունենայ իր առաջին հանդիպումը մարսէլահայ գաղութին հետ: Երգչախումբ մը կը կազմէ մասամբ Պոլիս եւ այլուր ղեկավարած խումբերու եւ մասամբ ալ Մարսէյլի գաղութէն ընտրուած նոր երգիչներէն: 1931–ին ան կը հիմնէ նաեւ «Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութիւն»ը: 1932–էն մինչեւ 1937 նոր համերգներ կու տայ Մարսէյլ, ամէն անգամ յանձն առնելով Պրիւսէլէն Մարսէյլ գալ ժամանակատար կերպով եւ իւրաքանչիւր անգամ նոր երգեր մացնելով յայտագրին մէջ: Համերգները աննախընթաց ընդունելութեան կ'արժանանան Մարսէյլի մէջ: 1938 – 1945 պատերազմի ընթացքին Վ. Սարգսեան կը մնայ Պրիւսէլ: 1944–ի սկիզբը կու տայ նաեւ վայլուն համերգ մը Փարիզի մէջ Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբով: Պատերազմի վերջաւորութեան եւ Վ. Խորասանճեանի մահէն ետք, Վ. Սարգսեան վերջնական – նապէս կը հաստատուի Մարսէյլ եւ կը ստանձնէ Մայր Եկեղեցւոյ երաժշտապետի պաշտօնը: Իր առաջին աշխատանքներէն մին կ'ըլլայ վերակազմել երգչախումբը, որ կը կոչուի «Արմենիա»: Սերտօրէն կը գործակցի Մայր Եկեղեցւոյ դպրապետ Յակոբ Մալաքեանի հետ, որ ամէն ղեկուածիւն ցոյց կու տայ իրեն, իր աշխատանքները լաւագոյնս ղեկավարելու համար: Վ. Սարգսեանի Մարսէյլի մէջ տարբած համերգներու մասին բազմաթիւ երաժշտական քննադատներ գովասանքով կ'արտայայտուին, երգչախումբի մակարդակին եւ ղեկավարի տաղանդի մասին:

1928 – 1951 թթ. Վ. Սարգսեան, Փարիզի «Կոմիտասեան Ինամատար Յանձնաժողով»ի անդամ կը դառնայ եւ ըլլալով անոր ամենաեռանդուն տարրը, երկար, բծախնդիր ու խղճամիտ աշխատանքէ մը վերջ կը յաջողցնէ, մեր կարծիքով, իր կարեւորագոյն եւ ամենաչնորհակալ գործը՝ Կոմիտասը Վարդապետի «Պատարագի» հրատարակութիւնը: Ինչպէս ծանօթ է՝ Կոմիտասը շատ քիչ հնարաւորութիւն ունեցած էր իր գործերը վերջնական ձեւով հրատարակելու: Բազմաթիւ ստեղծագործութիւններ մնացած էին անտիպ, սեւագիր, անընթեռնելի: Վ. Սարգսեան իր ձեռքը անցած քնապիրներուն մէջ կը տեսնէ թէ կը պակսէին պատարագէն ինչ ինչ յարակից մասեր, մէկ կողմէ կ'աւելցնէ զանոնք մասամբ յիշողաբար եւ մասամբ իր ուսուցչին՝ Կոմիտասի դաշնաւորման ոճին համաձայն: Միայն արական խումբի համար յօրինած Կոմիտասեան պատարագը, յետագային Վ. Սարգսեան կը վերածէ երկսեռ խումբի համար, որուած ըլլալով որ Սիփանի մէջ՝ գոյութիւն ունեցող երգչախումբերը առհասարակ խլական եւ արական տարրերէ բաղկացած են: Այս աքանչելի պատարագի երգեցողութիւնը մինչեւ այսօր կը հնչէ մեր եկեղեցիներու կամարներուն ներքեւ:

Վ. Սարգսեան ունի բնական նշանակալից վաստակ իբրեւ ստեղծող, ի մասնաւորի իբրեւ մշակող: Ունի բազմաթիւ ժողովրդական, հայրենասիրական, հոգեւոր խմբերգներ եւ մեներգներ: Շատ սիրուած եւ տարածուած են «Հայաստան», «Տէր կեցո Զհայս», «Ով մեծասքանչ Դուռ Լեզու» մշակումները խումբի համար, «Հոյ նար», «Օրօր» մեներգները, եւ այլն: Մեր կարծիքով Վ. Սարգսեանի ամենագնահատելի աշխատանքներէն մին է նաեւ «Արեւագալի երգերը», որ լոյս տեսած է 1958–ին: Վ. Սարգսեանի նշանակալից աշխատանքներէն է նաեւ «Սրբազան Երգեցողութիւն Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ» անուն 500 էջնոց երկու հատորները, որոնք լոյս ընծայած են Ամերիկայի Հայոց Եկեղեցւոյ Միութեան կողմէ, Երուսաղէմի այժմու պատրիարք Թորգոմ Արք. Մանուկեանի քաջալերութեամբ, 1966–ին:

Հայ ժողովուրդը, ի մասնաւորի Մարսէյլի հայ գաղութը չատ բան կը պարտի իր բոլոր գործերուն մէջ արեւելեան եւ արեւմտեան երաժշտութիւնները սքանչելիօրէն միաձուլած Վ. Սարգսեանի:

Խ. Ե.

ԼՈՐԻՍ ՍԵՒՅՕՆՔԵԱՆ ԵՒ ՇՈՒՄԱՆ

Զուիցերահայ ծանօթ դաշնակահար՝ Լորիս Սեւյօնքեան նոր յաջողութիւն մը արձանագրած է հրապարակ հանելով Շումանի չորս գործերուն նուիրուած կրկնակ խտասալիկ մը:

Այս առթիւ, տեղւոյն «24 Ժամեր» օրաթերթին մէջ Մաթիւս Շըննալ դրուատալից տողեր ստորագրած է, նախ ծանրանալով Շումանի այդ չորս գործերուն՝ Քրայսլերիանա, Քինտէրսցէնէն, Վալցքէնըն եւ Գարնավալ, բարդութեան վրայ, դժուար մատչելի, զորս Լորիս Սեւյօնքեան կրցած է լաւագոյնս մեկնաբանել:

սեւ խումբի համար, որուած ըլլալով որ Սկիւտարի մէջ՝ գոյութիւն ունեցող երգչախումբերը առհասարակ խլական եւ արական տարրերէ բաղկացած են: Այս աքանչելի պատարագի երգեցողութիւնը մինչեւ այսօր կը հնչէ մեր եկեղեցիներու կամարներուն ներքեւ:

Վ. Սարգսեան ունի բնական նշանակալից վաստակ իբրեւ ստեղծող, ի մասնաւորի իբրեւ մշակող: Ունի բազմաթիւ ժողովրդական, հայրենասիրական, հոգեւոր խմբերգներ եւ մեներգներ: Շատ սիրուած եւ տարածուած են «Հայաստան», «Տէր կեցո Զհայս», «Ով մեծասքանչ Դուռ Լեզու» մշակումները խումբի համար, «Հոյ նար», «Օրօր» մեներգները, եւ այլն: Մեր կարծիքով Վ. Սարգսեանի ամենագնահատելի աշխատանքներէն մին է նաեւ «Արեւագալի երգերը», որ լոյս տեսած է 1958–ին: Վ. Սարգսեանի նշանակալից աշխատանքներէն է նաեւ «Սրբազան Երգեցողութիւն Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ» անուն 500 էջնոց երկու հատորները, որոնք լոյս ընծայած են Ամերիկայի Հայոց Եկեղեցւոյ Միութեան կողմէ, Երուսաղէմի այժմու պատրիարք Թորգոմ Արք. Մանուկեանի քաջալերութեամբ, 1966–ին:

Հայ ժողովուրդը, ի մասնաւորի Մարսէյլի հայ գաղութը չատ բան կը պարտի իր բոլոր գործերուն մէջ արեւելեան եւ արեւմտեան երաժշտութիւնները սքանչելիօրէն միաձուլած Վ. Սարգսեանի:

Խ. Ե.

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. ԵՒ Ա. ՎԱՐԴԻՎԱՌԵԱՆ «ԶԱՐԹՕՆՔ» ՄԱՄԼՈՑ ՄՐՑԱՆՔԸ ԶԱՒԷՆ Ա. ՄՍԸՐԼԵԱՆԻՆ ԵՒ ՅԱԿՈԲ ԱԴԱՄԵԱՆԻՆ

«Զարթօնք» Մամլոյ Մրցանքի Յանձնախումբը, 2003 տարեշրջանին համար, մրցանակակիրներ ընտրեց «Զարթօնք»ի երկարամեայ գոյգ աշխատակիցները՝ Զաւէն Մ. Մսըրլեանը (Պէյրութ) եւ Յակոբ Ադամեանը (Լաթաքիա), անոնց չբնորհելով Հայկազուն եւ Անահիտ Վարդիվառեան Մամլոյ Մրցանակները:

Զաւէն Մ. Մսըրլեան, համրաձանօթ անուն մըն է սփիւռքի եւ հայրենիքի մամուլորական ու կրթական շրջանակներուն մէջ, իր պատմագիտական ուսումնասիրութիւններով ու հատորներով, ինչպէս նաեւ իր վաստակաշատ տնօրէնութեամբ ու հրապարակագրական գործունէութեամբ:

Յակոբ Ադամեան, յայտնի է իր չահեկան ու հաղորդական հրապարակագրութեամբ, ինչպէս նաեւ իր հետաքրքրաշարժ հրատարակութիւններով, որոնք կը վերաբերին ազգային մեր կեանքին, հայրենական մեր իրականութեան եւ յուշագրական մեր պատումներուն:

Յարգելի այս մտաւորական – հրապարակագիրները, իրրեւ հայ մտիւրի ու մանաւանդ «Զարթօնք»ի նուիրեալ գինուորագրեալներ, և չարունակեցին ծառայել իրենց կոչումին, իւրաքանչիւրը՝ իր ուրոյն մասնակցութեամբ ու նչանակելի ներդրումով, սատարելու համար հայ թերթի բարգաւաճման ու ճոխացման:

Ինչպէս նախորդ տարիներուն, այս տարի եւս, մեր որդեգրած սկզբունքը կը պահենք, գոյզ գոյր գաղութներէն մէկական ներկայացուցիչի չնորհելով մըրցանակները, աւելի զօրելու ու սերտացընելու համար ազգական ու մնայուն կապերը:

Այս առթիւ, չերմապէս կը չնորհաւորենք մրցանակակիրները, անոնց մաղթելով նորանոր յաջողութիւններ, իրենց գրիչները պահելու մշտադալար:

Յատուկ չնորհակալութիւն նաեւ հայ մամուլի պաշտպան ու զօրակից՝ Յակոբ Վարդիվառեան ամոլին, որ իններորդ տարին ըլլալով, կը պահէ այս օրինակելի նախաձեռնութիւնը:

«ԶԱՐԹՕՆՔ»
ՄԱՄԼՈՑ ՄՐՑԱՆՔԻ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Պէյրութ,
2003, Դեկտեմբեր 31

ՍԽՐՈՑ ԵՒ ԱՐԿԱԾԻ ՏՂԱՔԸ

ՎԱՉԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

13

Յանկարծ հարցուց.

– Սրան ի՞նչ են ասում, ընկե՛ր Արշակ:

– Տօ՛, էդ էլ հա՞րցում է որ տալիս ես, խօ Հ. Ց. Դաշնակցութեան պինանչանն է, – ըսաւ հպարտ:

– Ի՞նչ է նշանակում էս թին, էս ղրօ՞չը, էս փեռո՞ւը:

Արշակը ուսերը թօթուեց: Յաճախ Վահրամը կը նեղէր զայն աւելորդ հարցումներով: Գիտէր դիւրագրգիռ բնաւորութիւնը ու կը բարկացնէր զայն: Կը բաւէր, որ ոեւէ անհապաղ արտայայտութիւն մը ընէր ոեւէ Դաշնակցական աչքառու դէմքի մը մասին, Արշակին յօնքերը կը պռատէին: Գիտէր անշուշտ, որ կը կատակէ դէմինը: Բայց կատակէ կատակ՝ գեհինը այնքան լպրծուն է: Կը ղրդռուէր ու չէր կրնար զսպել ինքզինքը: Փորձ կ'ընէր յարձակելու, իր ուժեղ ըռունցքը կը բարձրացնէր վեր, բայց մէկէն կը ժպտէր ու կը նստէր տեղը, յիշելով որ՛ հետ է վէճը:

Արշակը ելաւ ոտքի, բայց արդէն Վահրամը փախաւ, հեռը տանելով ի հարկէ պինանչանը, զոր Արշակը մոռցած էր իր բարկութեան մէջ: Բռնեցի ձեռքէն ու մեղմութեամբ ըսի.

– Թո՛ղ, երեխայ է. պինանչանիդ աչքը անկած էր, պատրուակ մը ստեղծեց առաւ...

–Ո՞նց թէ, չի՛ վերադարձնի...

– Ո՛չ, – ըսի չարժելով ուսը, – պինանչանդ զնաց:

Արշակը զարմացած կը նայէր աչքերուս:

– Էդէնց էլ բան կը լինի՞...

– Կը լինի, էլի՛, – ըսի զուարթ, – դուն կը վախենայիր գործածել, ան կը գործածէ...

– Ցիշատակ է, – ըսաւ տխուր ու իր բարի ու խոշոր ձեռքը զնելով ուսիս, – Երուանդ Չան, դու կը համոզես. հաս – կանո՞ւմ ես, աղբօրս յիշատակն է, խօսք կու տա՞ս...

Նայեցայ աչքերուն ու զգացի, որ Վահրամը պէտք է ետ տայ զայն:

– Այո՛, – ըսի յուզուած:

Նոյն դիշերն իսկ ես ու Վահրամը տարինք զինանչանը Արշակենց տունը, ուր անոր կինը աճապարանքով ընթրիք պատրաստեց: Ընթրեցինք եւ զինով ու երջանիկ ուղղուեցանք տուն, բայց խըմած զինիներս կը դարձնէր մեր գլուխը եւ Ապրիլի անոյշ ու տաք դիշերը այնքան քաղցր էր վրանիս, որ երբ քիչ մը հեռացանք քաղաքէն, նեղ ու ամայի կածանի մը եզերքը, թաւուտի մը առջեւ երկընդացանք հանգստանալու համար, աստղերուն տակ:

Լուսնկան մեր տաերուն վրայ կը փըչրուէր: Առաւօտը մեր ընկերները՝ անհանդիստ, կանուխէն ելած էին երթալ քաղաք մեզ փնտռելու համար: Մենք արթնցած էինք աղջամուղջին, առտուան հովէն սարսռուն: Կուչտ մը խնդացած ու նորէն քնացած: Մեզի հանդիպեցան այդ վիճակին մէջ: Ես կ'երազէի, երբ անբարեացակամ ձեռք մը ուժեղ չարժումով մը չարժեց ուսս: Նայեցայ ընկերներուս աչքերուն ու զուարթօրէն կից մը տուի վահրամին: Աչքերը բացաւ ու դժգոհ՝ մրմռաց:

– Ես այս տեսակ աշխարհքը չինողին աղջկան...

– Համակցանք, համակցանք, չո՛ւորթ, – ըսին բոլորը մէկ, – կարճ կ'ապէ՛...

Խնդացինք ու երգելէն գացինք աշխատանքի:

Առաջին դինովութիւնս էր: Ի՜նչ քաղցր, ի՜նչ թեթեւ, ի՜նչ պայծառ էր երկինքը մեր վրան այն առաւօտ:

⁂

Ամբողջ օրը անհնար էր վահրամին ուրախութիւնը զսպել: Բարձր ու առողջ ձայնով կը պատմէր մեր ընկերներուն պինանչանի պատմութիւնը ու կը քրքջար: Կը քրքջայինք բո՛լորս մէկ մեր թիկունքը բռնած, երբ պիւղատնտեսը եկաւ: Լաւ սեգինք ու վերսկանք աշխատանքի: Աւրեւը հազիւ սկսած էր տաքնալ վրանիս: Կը փորէինք տարիներէ ի վեր խոպան մրնացած հողի պատառ մը:

Գիւղատնտեսը մօտեցաւ ինծի, ձեռքը դրաւ ուսիս եւ բարեկամաբար ու ժպտուն ըսաւ.

– Երուանդ, էսօր, երեկոյեան երեքին, կը գնաս «աշխատանքի բաժանմունքը»:

Ամբողջ օրը անհնար էր վահրամին ուրախութիւնը զսպել: Բարձր ու առողջ ձայնով կը պատմէր մեր ընկերներուն պինանչանի պատմութիւնը ու կը քրքջար: Կը քրքջայինք բո՛լորս մէկ մեր թիկունքը բռնած, երբ պիւղատնտեսը եկաւ: Լաւ սեգինք ու վերսկանք աշխատանքի: Աւրեւը հազիւ սկսած էր տաքնալ վրանիս: Կը փորէինք տարիներէ ի վեր խոպան մրնացած հողի պատառ մը:

Գիւղատնտեսը մօտեցաւ ինծի, ձեռքը դրաւ ուսիս եւ բարեկամաբար ու ժպտուն ըսաւ.

– Երուանդ, էսօր, երեկոյեան երեքին, կը գնաս «աշխատանքի բաժանմունքը»:

CD reçus

ROBERT SCHUMANN

LORIS SEVHONKIAN (Piano)

Ambitus : Musikproduktion Hans - M. Kissing, Eichenstrasse 45, 20255 Hambourg.

Գանկարծ հարցուց.

– Սրան ի՞նչ են ասում, ընկե՛ր Արշակ:

– Տօ՛, էդ էլ հա՞րցում է որ տալիս ես, խօ Հ. Ց. Դաշնակցութեան պինանչանն է, – ըսաւ հպարտ:

– Ի՞նչ է նշանակում էս թին, էս ղրօ՞չը, էս փեռո՞ւը:

Արշակը ուսերը թօթուեց: Յաճախ Վահրամը կը նեղէր զայն աւելորդ հարցումներով: Գիտէր դիւրագրգիռ բնաւորութիւնը ու կը բարկացնէր զայն: Կը բաւէր, որ ոեւէ անհապաղ արտայայտութիւն մը ընէր ոեւէ Դաշնակցական աչքառու դէմքի մը մասին, Արշակին յօնքերը կը պռատէին: Գիտէր անշուշտ, որ կը կատակէ դէմինը: Բայց կատակէ կատակ՝ գեհինը այնքան լպրծուն է: Կը ղրդռուէր ու չէր կրնար զսպել ինքզինքը: Փորձ կ'ընէր յարձակելու, իր ուժեղ ըռունցքը կը բարձրացնէր վեր, բայց մէկէն կը ժպտէր ու կը նստէր տեղը, յիշելով որ՛ հետ է վէճը:

Արշակը ելաւ ոտքի, բայց արդէն Վահրամը փախաւ, հեռը տանելով ի հարկէ պինանչանը, զոր Արշակը մոռցած էր իր բարկութեան մէջ: Բռնեցի ձեռքէն ու մեղմութեամբ ըսի.

– Թո՛ղ, երեխայ է. պինանչանիդ աչքը անկած էր, պատրուակ մը ստեղծեց առաւ...

–Ո՞նց թէ, չի՛ վերադարձնի...

– Ո՛չ, – ըսի չարժելով ուսը, – պինանչանդ զնաց:

Արշակը զարմացած կը նայէր աչքերուս:

– Էդէնց էլ բան կը լինի՞...

– Կը լինի, էլի՛, – ըսի զուարթ, – դուն կը վախենայիր գործածել, ան կը գործածէ...

– Ցիշատակ է, – ըսաւ տխուր ու իր բարի ու խոշոր ձեռքը զնելով ուսիս, – Երուանդ Չան, դու կը համոզես. հաս – կանո՞ւմ ես, աղբօրս յիշատակն է, խօսք կու տա՞ս...

Նայեցայ աչքերուն ու զգացի, որ Վահրամը պէտք է ետ տայ զայն:

– Այո՛, – ըսի յուզուած:

Նոյն դիշերն իսկ ես ու Վահրամը տարինք զինանչանը Արշակենց տունը, ուր անոր կինը աճապարանքով ընթրիք պատրաստեց: Ընթրեցինք եւ զինով ու երջանիկ ուղղուեցանք տուն, բայց խըմած զինիներս կը դարձնէր մեր գլուխը եւ Ապրիլի անոյշ ու տաք դիշերը այնքան քաղցր էր վրանիս, որ երբ քիչ մը հեռացանք քաղաքէն, նեղ ու ամայի կածանի մը եզերքը, թաւուտի մը առջեւ երկընդացանք հանգստանալու համար, աստղերուն տակ:

Լուսնկան մեր տաերուն վրայ կը փըչրուէր: Առաւօտը մեր ընկերները՝ անհանդիստ, կանուխէն ելած էին երթալ քաղաք մեզ փնտռելու համար: Մենք արթնցած էինք աղջամուղջին, առտուան հովէն սարսռուն: Կուչտ մը խնդացած ու նորէն քնացած: Մեզի հանդիպեցան այդ վիճակին մէջ: Ես կ'երազէի, երբ անբարեացակամ ձեռք մը ուժեղ չարժումով մը չարժեց ուսս: Նայեցայ ընկերներուս աչքերուն ու զուարթօրէն կից մը տուի վահրամին: Աչքերը բացաւ ու դժգոհ՝ մրմռաց:

– Ես այս տեսակ աշխարհքը չինողին աղջկան...

– Համակցանք, համակցանք, չո՛ւորթ, – ըսին բոլորը մէկ, – կարճ կ'ապէ՛...

Խնդացինք ու երգելէն գացինք աշխատանքի:

Առաջին դինովութիւնս էր: Ի՜նչ քաղցր, ի՜նչ թեթեւ, ի՜նչ պայծառ էր երկինքը մեր վրան այն առաւօտ:

⁂

Ամբողջ օրը անհնար էր վահրամին ուրախութիւնը զսպել: Բարձր ու առողջ ձայնով կը պատմէր մեր ընկերներուն պինանչանի պատմութիւնը ու կը քրքջար: Կը քրքջայինք բո՛լորս մէկ մեր թիկունքը բռնած, երբ պիւղատնտեսը եկաւ: Լաւ սեգինք ու վերսկանք աշխատանքի: Աւրեւը հազիւ սկսած էր տաքնալ վրանիս: Կը փորէինք տարիներէ ի վեր խոպան մրնացած հողի պատառ մը:

Գիւղատնտեսը մօտեցաւ ինծի, ձեռքը դրաւ ուսիս եւ բարեկամաբար ու ժպտուն ըսաւ.

– Երուանդ, էսօր, երեկոյեան երեքին, կը գնաս «աշխատանքի բաժանմունքը»:

(Շար. 47)

(Շար. Ա, էջէն)

չումներուն չարքին մէջ, Մշակոյթի նախարարութեան հաւանութեամբ: Առաջին ներկայացումին գործածուած է Ալպա – տունի մանանաճիւղին երկրորդ բախտա– խաղը կիրակի, Փետրուար 1, կէսօրէ ետք ժամը 15–ին, Պուլվար Օսման Տրնի Բա– րէն սովորական սրահին մէջ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՀԱՅ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Ռուսաստանի Պիատիգորսկ չրջանին մէջ Ճունուար 19–ին սպաննուած են գործա– բար Էմիր Գրիգորեանն ու իր վարորդը: Զարագործները կրակ բացած են անոնց ինքնաշարժին վրայ, պատճառ ըլլալով երկուքին անմիջական մահուան:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ
2006

ՋՏՄԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Փութպոլի 2006–ի Համաչխարհային Բաժակի եւրոպական զոնան Ա. խումբին ընդգրկուած 7 երկիրներու՝ Ռումանիոյ, Հոլանտայի, Չեխիոյ, Ֆինլանտայի, Մա– կեդոնիոյ, Անտորայի եւ Հայաստանի Փութպոլի Դաշնակցութիւններու ներ– կայացուցիչները Ճունուար 16–ին, Ա– մստերտամի մէջ որոշած են մրցումնե– րու ժամանակացոյցը:

Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի՝

2004
ՕԳՈՍՏՈՍ 18
Մակեդոնիա – Հայաստան
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 8
Հայաստան – Ֆինլանտա
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 9
Ֆինլանտա – Հայաստան
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 13
Հայաստան – Չեխիա
ՆՈՑԵՄԲԵՐ 17
Հայաստան – Ռումանիա

2005
ՄԱՐՏ 26
Հայաստան – Անտորա
ՄԱՐՏ 30
Հոլանտա – Հայաստան
ՑՈՒՆԻՍ 4
Հայաստան – Մակեդոնիա
ՑՈՒՆԻՍ 8
Ռումանիա – Հայաստան
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 3
Հայաստան – Հոլանտա
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 7
Չեխիա – Հայաստան
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12
Անտորա – Հայաստան

ԼՕԹՕ

Մարսէյլի Պուլվար Օսման Լէոլա Սա– ատնի մանանաճիւղին երկրորդ բախտա– խաղը կիրակի, Փետրուար 1, կէսօրէ ետք ժամը 15–ին, Պուլվար Օսմանի Տրնի Բա– րէն սովորական սրահին մէջ:

Ի ՆՊԱՍՏ ՊԱՄԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Երկիր եւ Մշակոյթ կազմակերպութիւնը 750 Եւրօ նուիրած է Դեսպանատան մի– ջոցաւ:

INFORMATIONS ARTISTIQUES

ACCOLADES
Dimanche 25 janvier à 17h
vous présente son
CONCERT DU NOUVEL AN
Avec la soprano colorature
GAYANEH GRIGORIAN
Venue spécialement d'Erévan
Eglise Sainte Croix
13, rue du Perche, 75003 Paris
M° Temple ou Filles du Calvaire
P.A.F. : 12 Euros / 8 Euros

THEATRE ARMENIEN

LES JEUNES DE LA CATHEDRALE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE MARSEILLE

présentent

ԿԱՐՄԻՐ, ԿԱՊՈՑՏ, ՆԱՐՆՋԱԳՈՑՆ

COMEDIE MUSICALE
écrite et mise en scène
par **Armand ZIREKIAN**

En hommage au grand poète
Yeghiché TCHARENTS

Le Dimanche 8 février à 16 heures

au Théâtre «G y p t i s »
136, rue Loubon, 13003 Marseille

P.A.F. : 12 Euros

Renseignaments :
☎ **06. 10. 82. 18. 48 — 04. 91. 77. 84. 70**

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CONTRE LA TURQUIE DANS L'EUROPE

MOBILISATION GÉNÉRALE

Pour l'application de la résolution du 18 juin 1987

MEETING

LE DIMANCHE 1er FEVRIER A 15 HEURES 30

Au Palais des Congrès de Paris (Pte Maillot)

Avec des leaders des Partis politiques français

Contact : contact@cdca.asso.fr
Tél. : 01 44 83 07 02
Comité de Défense de la Cause Arménienne

Au
Centre Culturel SAINT MESROB
BARDIG
présente
« EGLISES ARMENIENNES »
EXPOSITION — VENTE DE PHOTOGRAPHIES D'ART
du 20 janvier au 1er février

— Entrée libre — Cocktail —

Exposition:tous les jours de 17h à 20h
Samedi et Dimanche de 15h à 20h.
10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «SOSSE MAYRIG» de MARSEILLE
organise
un Voyage en Syrie/Liban
DU 18 AVRIL AU 1er MAI

De Marseille vers Damas — Départ le Dimanche 18 Avril
De Damas vers Marseille — Retour le Samedi 1er Mai

avec la Compagnie aérienne **Syrianair** (airbus)

> **Pèlerinage à Deir-Ez-Zor**

> **Visites de diverses villes et sites touristiques : Damas — Anjar — l'Evêché Arménien à Antélias — Beyrouth — Baalbek — Palmyre — Deir-ez-Zor — Markadeh — Alabiya — Alep — Apamée — Lattakia — Ugarit — Le Krak des Chevaliers — Maaloula — Damas.**

Permanence tous les mercredis (MAJC — 12-14, rue Saint-Bazile, 13001 Marseille) :
— L'après-midi de 15h à 18h au 04. 91. 50. 15. 09
— Le matin au 06. 10. 25. 17. 16.

Date à retenir

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise un
G A L A
AU PROFIT DE SES ECOLES
Samedi 13 mars
au PACI d'Issy-les-Moulineaux

17e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 17ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Vahé Oshagan
MOURANTS
վահէ Օշական
Մ Ե Ռ Ն Ո Ղ Ն Ե Ր (1953)
Խաղ Արդիական Ըմբռնումով
Երկու Արար եւ 15 Պատկեր

Dimanche 25 Janvier à 16 heures
կիրակի, Ցունուար 25, ժամը 16–ին

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ 5 Եւրօ:

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

« MANOUGNEROU OR »

organisé
par le Conseil d'Administration et les sections de la Région Parisienne
Dimanche 25 Janvier de 14h30 à 17h30
Salle Rossini
Mairie du 9e arrondissement — 6, rue Drouot, 75009 Paris
Au programme

★ CONCOURS DE DEGUISEMENT
Venez costumés pour participer et gagner

★ SPECTACLE DE MARIONNETTES

Grands-parents — parents — enfants — amis
Vous êtes tous invités à cet après-midi festif

Venez nombreux

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE ՓԱՐԻԶ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ, ՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ ՀԱՐՑԵՐ»

Դասախօս՝ երաժշտագէտ
ԱՐԱՄ ՔԵՐՈՎԲԵԱՆ

Ուրբաթ, Ցունուար 23, ժամը 20.30–ին

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue — 75009 PARIS

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 24-25
SAMEDI - DIMANCHE
24-25 JANVIER
2004

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՆԴ

ԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·865

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

79e ANNEE — N° 20·865

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԻՐԱՔԻ ՄԷՋ ՀԱՅ ԿԻՆ ՋՈՀԵՐ

Ֆալուճա քաղաքին մէջ Յունուար 21–ին լուացքատան մը վրայ կատարուած յարձակումին չորս կիներ սպաննուած, հինգ ալ վիրաւորուած են: Զոհերը Հայ ու Ասորիներ են: Անոնք կ'աշխատէին մօտակայ ամերիկեան ռազմակայանին մէջ: Մահացած Հայուհիները կը կոչուէին Մոնա Նուպար եւ Աստղիկ Վարուժան: Վերջին օրերուն հայ երիտասարդ մըն ալ, Յակոբ Նոյեմեան, զոհերէն եղած է հակամերիկեան արարքներէն մէկուն:

«ԱՄԱՆԷՓՐԷՍ»

(Յունուար 22 / 23)

ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ ՄԷՋ ՀԱՅ ՄԸ ՀՐԿԻԶՈՒԱԾ

Տարի մը առաջ Բրիտանիոյ մէջ ղնդակահարուած ու հրկիզուած մարդու մը դիակը գտնուած էր: Ոստիկանութիւնը վերջերս յայտնաբերած է թէ ան կը պատկանէր Յովհաննէս Ամիրեանի որ ծանօթ էր նաեւ Գէորգ Գալստեան անունով: Ազգականներ ունէր Հայաստանի եւ Ուկրանիոյ մէջ: Ինքնութիւնը պարզել կարելի եղած է, երբ ոստիկանութիւնը պելժիոյ մէջ գտած է զոհին կիները ու զաւակը: Զբաղակալուած է 26 տարեկան կասկածելի մը:

***

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏԻՆ ՎՃԻՌՆԵՐԸ ԱՆՓՈՓՈԽ ՊԱՀՈՒԱԾ

Քրէական եւ պինդուորական գործերու վերաքննիչ դատարանը Յունուար 22–ին որոշած է անփոփոխ պահել Հոկտեմբեր 27–ի դատին վճիռները: Անոնք արձակուած էին Դեկտեմբեր 2–ին: Դատապարտեալներէն Էդիկ Գրիգորեան, Աշոտ Կընեազեան (ցմահ բանտարկութեան դատապարտուած) եւ Համլէթ Ստեփանեան (14 տարուան բանտարկութիւն) դիմած էին վերաքննութեան: Երեքին պաշտպան փաստաբանները յայտնած են թէ կը դիմեն վճռաբեկ դատարանի քրէական ու պինդուորական գործերու պալատին:

***

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ Թ. ՄԱՆԱՍԷՐԵԱՆ ՆԻՒ – ԵՈՐՔԻ ՕԴԱԿԱՅԱՆԸ ՎԱՐ ԴՐՈՒԱԾ

Ազգային ժողովի երեսփոխան Թաթուլ Մանասէրեան Յունուար 15–ին Նիւ – Եորքի օդակայանը սահմանային իշխանութիւններու կողմէ պահուած է, որպէսզի պարզաբանէ ընտանեկան կացութեան առընչուած հարցեր: Անկէ փոխադրուած է Վիրճինիայի Ներդաղթի բաժնի մեկուսարանը: Ազգային ժողովին մամուլի բաժինէն յայտնած են թէ երեսփոխանը պաշտօնական ճամբորդութեան մէջ չի գտնուիր ու պատահարը զուտ անձնական բնոյթի է, կը վերաբերի զաւկին խնամակալութեան հարցին: Թ. Մանասէրեանի նախկին կինն ու զաւակը կը բնակին ԱՄՆ–ու մէջ:

ԹԷՆԻՍ

Աւստրալիոյ միջազգային հանդիպումներու այրերու Բ. շրջանին, մինչ Նալպանտեան կը յաղթէր, աւստրալիացի Ռէյտ պարտութեան կը մատնէր Սարգսեանը 6–3, 6–4, 4–6, 6–7 (6/8), 6–4:

Աղասի ալ պարտութեան մատնելով չէխացի Թոմաս Ընքվիսթը 6–0, 6–3, 6–3, որակուած է 4–րդ տրջանին համար, ուր կը մրցի Թայլանտցի Սրիչաֆոնի դէմ:

ԱԼԻԵԻԻ ՓԱՐԻԶ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

«ԵՐԲԵՔ ՊԻՏԻ ՉԸՆԴՈՒՆՔ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ, ՈՉ ԱԼ ԿՅՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ»

Ադրբեջանի նոր նախագահը պետական այցելութեամբ Փարիզ ժամանեց Յունուար 22–ին, ինչ որ արտասահմանեան իր առաջին այցելութիւնն է: Այս առթիւ, «Ֆիկարօ», (Յունուար 23) մարգարոյց մը ունեցած է Ի. Ալիեւի հետ, ուր կը չօշափուին քաղաքական բազմաթիւ հարցեր, ի շարս որոնց Ղարաբաղի հարցը:

Ալիեւ նախ կը բացատրէ որ ինչո՞ւ Ֆրանսան ընտրած է, որպէս առաջին այցելութիւնը, չեչտելով թէ չատ լաւ յարաբերութիւններ կան, Մինսկի խումբի համանախագահը ուղղակի չհաղթգըռուած է Ղարաբաղի հարցով, եւ այլն:

Ռուսաստանի հետ որոշ անկախութիւն ցոյց կը տրուի քանի Ադրբեջան փաստած է որ կրնայ բոլորովին անկախ քաղաքականութիւն մը ունենալ: Բայց, լաւ յարաբերութիւններ կան Միացեալ – Նահանգներու հետ ալ, քանի, կ'ըսէ Ալիեւ, Ադրբեջան «Եւրոպայի արեւելեան սահմանն է իրականին մէջ, երկիր մը որ իր ապագան կը տեսնէ եւրոպական կառոյցներէն ներս»:

Իրեն դիտել կը տրուի որ որոշ մերձեցում մը կատարած է Ռուսաստանի հետ եւ արդեօ՞ք յարաբերութեանց այդ ջերմացումը թոյլ պիտի տայ որ, յառաջխաղացում ըլլայ Ղարաբաղի հարցին լուծման ուղղութեամբ, որու «բանալին Ռուսաստանի ձեռքն է, ռազմավիտական պինակից Հայաստանի»: Ալիեւ կ'ըսէ թէ չերմացումը սկսած է, երբ Պուտին վշխանութեան գլուխ անցած է, բնական կազ կը ներածուի Ռուսաստանէն, սահմանները ճշդուած են, ու կը շարունակէ. – «Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղի, կ'ուզեմ չեչտել որ Ռուսաստանի կարեւորութիւնը, որպէս ընկերակից Հայաստանի մեծ է, բայց, պէտք չէ մոռնալ որ Հայաստան ուրիշ ընկերակիցներ ունի: Շատ զօրաւոր լոպիներ ունի Միացեալ – Նահանգներ եւ Ֆրանսա: Այդ իսկ պատճառաւ, լաւագոյն լուծումը հայ եւ ազերի երկու կողմերուն համար, կը կայանայ Մինսկի տումբին վստահելու մէջ: Հարկ է որ Մինսկի խումբի երկիրները հաւաքական ճնշում բանեցնեն Հայաստանի վրայ, որպէսզի ստիպուի մեր հողերէն հեռանալ: Ոչ ոքի համար գաղտնիք է, որ Հայաստան Ադրբեջանի հողամասին 20%–ը գրաւած է: Մէկ միլիոն գաղթական ճամբաներու վրայ դժուեւեան: Բայց, դժբաղտաբար, միջազգային հաւաքականութիւնը հարկ եղած միջոցները ձեռք չառաւ ետ մղելու համար յարձակողը: Այս հակամարտութիւնը կը հակասէ մեր յանձնառութեանց Եւրոպայի խորհուրդին մէջ, որու անդամ են Հայաստան եւ Ադրբեջան: Հարկ է, ուրեմն, ժամ առաջ կարգադրել հարցը: Բայց, պէտք է հասկնալ որ երբեք պիտի չընդունինք Ղարաբաղի անկախութիւնը, ոչ ալ կցումը Հայաստանի»:

Լրագրողները կ'առարկեն ուրեմն՝ (Լօռ Մանտելսիլ եւ Փիէր Ռուսլէն) ի՞նչ ընել: Ռուսաստանի դերին կը վերադառնանք, քանի ան, Հայաստանը չրջանի իր ռազմավիտական նեցուկը ըրած է: Հարաւարեւ ռուս պինդուորներ կան Հայաստան, պինդուորական չատ կարեւոր խարիսխ մը:

Ալիեւ կը պատասխանէ. – «Այդ խարխիսը վտանգի աղբիւր է: Կովկասը պէտք է ազատ ըլլայ օտար բոլոր պինդուորական կայանները: Այդ ուղղութեամբ, Ադրբեջան կրնայ օրինակ ծառայել: Անի լաւագոյն տոկոսը ունինք, մեր տնտեսութիւնը կը զարգանայ: Շրջանի համագործակցութեան վերադարձը չահաւոր կ'ըլլայ բոլորին համար: Հայաստան պէտք է դիտակցի որ պատերազմի ճամբան ոչ մէկ տեղ կը տանի»:

Հարցազրոյցի չարունակութեան մէջ, Ալիեւ կը պատասխանէ նաեւ Վրաստանի «Թաւշեայ յեղափոխութեան» վերաբերեալ հարցումին, քարիւղի բազմաթիւ երկիրներուն, ուր դրամը կաշառակերութեան պատճառաւ կ'անհետանայ, եւ այլն:

Հարցազրոյցին կցուած է յօդուած մը որ կը վերաբերի աղքատ երկրի մը պարզած պատկերին, հակառակ քարիւղի բերած եկամուտներուն:

***

Ադրբեջանի մասին, Յունուար 23–ին, Հիւմընն Ռայց Ուաչի (մարդկային իրաւունք) հրապարակած տեղեկագիրը բաւական ծանրակչիռ է եւ կը զուգադիպի նախագահ Ի. Ալիեւի Ֆրանսա այցելութեան: Տեղեկագիրը կը չեչտէ որ Ադրբեջան «իր ամէնէն ծանրակչիռ տագնապը կ'ապրի մարդկային իրաւանց վերաբերեալ տասը տարիէ ի վեր»: Ադրբեջանի ընդդիմութիւնը կամայական ձերբակալութիւններու կ'ենթարկուի եւ նաեւ չարչարանքի իշխանութեան կողմէ:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԿՈՂՄՆԱԿԱԼ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ՄԸ

Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբը Յունուար 22–ի հաղորդագրութեամբ մը անդրադարձած է Եւրոպական Խորհրդարանի չուէտացի երեսփոխան Փէտ Կարթոնի ներկայացուցած 2004–ի տեղեկագրին. ան կը վերաբերի Հարաւային Կովկասի իրավիճակին ու քննարկումի, քէէարկութեան առարկայ պիտի ըլլայ Արտաքին գործերու յանձնախումբին Յունուար 27–ի նիստին: Տեղեկագիրը յանձնարարականներու ցանկ մըն է Եւրոպայի Խորհուրդին, Հարաւային Կովկասի հետ յարաբերութիւններուն հեռանկարով: Արդէն աւելի քան հարիւր սրբագրութեան պահանջ արձանագրուած է անոր պարունակած կէտերուն առընչութեամբ:

Տեղեկագիրը նախագծային վիճակին մէջ կը չեչտէ Կովկասեան այդ չրջանի երկիրներուն Եւրոպական կոչումը, թելադրելով որ անոնք ընդգրկուին յանձնախումբին «Ընդլայնուած Եւրոպա – նոր դրացնութիւն» նախաձեռնութեան:

Ուժանիւթի մարզին մէջ զեկուցաբերը կ'ընդունի որ Եւրոպան Մեծամօրի աթոմակայանին փակումը չի կրնար պահանջել, այնքան ատեն որ Հայաստանի համար ուժանիւթի փոխանակիչ աղբիւրները չեն նախատեսուիր: Ամէնէն անըսպասելի ձեւով, կարթոնի տեղեկագիրը նեցուկ կու տայ Բաքու – Թիֆլիս – Ճէյհան քարիւղատարին, առանց նչելու բնապահական խնդիրները, մարդկային եւ վոքրամասնութիւններու իրաւունքներուն ծանր ոտնակոխումները որոնք հետեւանք պիտի ըլլան անոր:

Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղի հակամարտութեան, յանձնարարութեան նախագիծը կ'առաջարկէ «չօշափելի լուծումներ որոնք կը յարգեն հողային ամբողջականութեան սկզբունքը (...) նաեւ վոքրամասնութիւններու ինքնավարութեան իրաւունքը»: Աւելցուկ կը նախատեսէ «ադրբեջանցի ապաստանեալներու դրաւեալ հողերը վերադարձը, որպէս տեւական լուծումի մը առաջին քայլը»: Ատկէ զատ, փ. կարթոնի կողմէ առաջարկուած սրբագրութիւն մը կը թելադրէ

(Շար.ը Գ. եջ)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՄԱՍԻՆ ԹՐՔԵՐԷՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Պոլսոյ «Փէրի» հրատարակչականէն լոյս տեսած է Անդրանիկ Զէյթլեանի «Զօրավար Անդրանիկ եւ հայ յեղափոխական չարժումը» հատորը, թարգմանութեամբ Մարիամ Արփիի եւ Նայիրի Արեգի, «Անդրանիկ փաշա» խորագիրով:

«Ակօս» (Յունուար 16) լուրը տալով կը գրէ. «Հատորին թրքերէն հրատարակութիւնը մեծապէս կարեւոր է, քանի որ առիթ կ'ընծայէ «գաւաճանութիւն» որակուած ապստամբութիւնները անգամ մըն ալ վերարժեւորելու Հայերու ենթարկուած կեղեքումներուն եւ ինքնապաշտպանութեան պայքարին չրջանակին մէջ»: Հրատարակիչը հատորը ներկայացնելու համար կը չեչտէ. «Այս գիրքը գործ մըն է որ կը պաշտպանէ «նախ տեղեկագի՛ր, յետոյ քննադատէ, ընդունէ, կամ հակադրուէ» սկզբունքը. ազատական, լուսաբանող եւ պարունակած նիւթերուն մասին վիճարկումի հրաւիրող հատոր մըն է»:

ՄԵՐ ԹԵՐԹԵՐՈՒՆ ԱՄԱՆՈՐԵԱՅ «ԲԱՑԱՌԻԿ»ՆԵՐԸ

ԼԵՒՈՆ ՇԱՒՈՑԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

3 – «ԱՐԱՐԱՏ»

«Արարատ» պաշտօնաթերթն է Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութեան Լիբանանի շրջանին: Հիմնուած է 1937–ին: Տասնամեակներ շարունակ իբրեւ օրաթերթ գոյատեւելէ ետք՝ Յունիս 2001–ին «գնոր տնօրինութիւն» վերածուած է շաբաթաթերթի (12 էջով): Այժմու խմբագիրն է Ահարոն Շիրտլմեան:

«Արարատ» Նոր Տարուան իր առաջին բացառիկը լոյս ընծայած է 1984 Յունուար 1–ին, 52 էջով: Անկէ ասդին, ան ալ հետամուտ է դունաւոր կողքով ծաւալուն թիւեր ընծայելու իր ընթերցողներուն, կազանդի:

2004–ի «Արարատ բացառիկ»ը կը բաղկանայ 130 էջէ (23×30 սմ.): Աւելի քան 15 անուն իրենց աշխատակցութիւնը բերած են այս թիւին:

«Դէպի նոր հորիզոններ» խորագրեալ խմբագրականին մէջ կ'ըսուի.

«Մեր ձգտումն է, որ 2004–ը հայրենի իրականութեան մէջ դառնայ համակարգի փոփոխութեան տարին: Հայրենի ժողովուրդը արժանի չէ այն դեկավարութեան, որ ընտրակեղծիքներու, գեղծարարութիւններու միջոցաւ, ի գին ամէն ինչի, հասած է իշխանութեան: Այժմու իշխանութիւնները բաւական հեռու են ժողովուրդին եւ ազգին արտայայտիչը ներկայանալէ: Մենք պիտի շարունակենք պայքարը մինչեւ ժողովրդավար, ընկերային արդարութիւն երաշխաւորող պետական կառոյցի մը հաստատումը...»:

Առաջին յօդուածը կը կրէ «Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութիւնը եւ Ղարաբաղի հարցը» վերնագիրը, զոր ստորագրած է Լիբանանեան խորհրդարանի երեսփոխան Ազքոր Եղիկ Ճէրէճեան: *Պատմական այս համառօտ ուսումնասիրութեան մէջ* – *բաներէն այն է՝ թէ «իր սփիւռքեան գործունէութեան ընթացքին, ՍԴՀԿ–ը խորհրդային Միութեան հանդէպ կ'որդեգրէր բարեկամական վերաբերմունք, սակայն Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի հարցերով կը մնայ պահանջատէր»: Պետական այլ երեսփոխան մը՝ Ճան Օզանեան վերաքաղը կ'ընէ 2003–ի լիբանանեան քաղաքական կեանքին, հաստատելու համար որ «խաղաղութեան աղաւնին տակաւին հեռու է Միջին – Արեւելքէն»: Ահարոն Շիրտլմեան, իր կարգին, վերաքաղը կ'ընէ հայաստանեան իրադարձութիւններուն: Զաւէն Մսըրլեան երկարաշունչ ուսումնասիրութեամբ մը կը սեւեռի «Հայկական Հարցի հոլովոյթը 1994 – 2003»: Իր նախասիրած նիւթէն մին է այս, որուն վրայ կը հակի ան՝ ջանադիր հետեւողականութեամբ, իր հետախոյզ պրպտումներուն արդիւնքը հրապարակելով լիբանանահայ պարբերական մամուլի տարբեր անուններուն մէջ: Սարգիս Նաճարեան կ'արծարծէ Հայ Դպրոցը յուզող հարց մը եւ կը թելադրէ որ կրթական պատասխանատուներ ու ծնողներ ճիգ չխնայեն հայ աշակերտը հայկական դպրոցի մէջ պահելու համար: Մէկը Գասպար Տէրտէրեան կը խօսի նոր գաղութահայերէնի մը մասին, «որուն գոհերէն են խորհրդային Միութեան վերջնումով ստեղծուած "անկախ" պետութիւնները (ներառեալ՝ Հայաստանը), որոնց մակաբուծային եւ յետադէմ իշխանաւորները իրենց երկիրները կը դնեն ԱՄՆ–ի ենթակայութեան մէջ, կորսնցնելով իրենց անկախութիւնն ու գերիշխանութիւնը, փոխարէնը արժանանալու համար ԱՄՆ–ի "30 արծաթի" խարուսիկ բարեբարութեան...»:

«Արարատ» *տեղ բացած է նաեւ գրական էջերու: Այսպէս, Պէպօ Սիմոնեան չհեկեան նաւարկում մը կատարած է Շահան Շահնուրի երկերուն մէջ ու վեր հանած՝ անոնց այժմէականութիւնը: Թորոս Թորանեան խօսած է «Զիլիէն երկու բառնաստեղծ»ի մասին՝ Փապլօ Ներուդա եւ Նիքանոր Բարրա: Արամ Սեփեթճեան իր ամբողջ համակրանքը արտայայտած է «խորքի եւ հոգիի քնարաչունչ արձակագիրը» Վազգէն Շուշանեանի հանդէպ: Ժիրայր Դանիէլեան արժեւորումներ կատարած է Թ. Թորանեանի գրահրատարակչական եւ հրապարակագրական վաստակին մասին: Ասպետ Ռուբինեան կարճ ակնարկ մը ունի Յ. Օշականի մասին, իսկ Համբիկ Մարտիրոսեան ստորագրած է պոէմ մը:*

Տակաւին, գրութիւններ ունին Յարութիւն Թորոսեան («Փարիզեան օրագիր»), Յակոբ Թիւթիւնճեան (Հալէպէն), Կարապետ Հանդէսեան, Շելա Ապտալեան, Գրիգոր Զանիկեան (Երեւանէն), Ազատ Օրդուխանեան (Գերմանիայէն):

«Արարատ»ի վերաբերեալ կարելի չէ խուսափիլ հետեւեալ նկատողութենէն: Ամբողջ «Բացառիկ»ը, իր երկսիւնակ էջերով, տողաշարուած է կատարելապէս անտեսելով մեր լեզուին հիմնական մէկ օրէնքը՝ տողադարձութիւնը: Արդիւնքն այն եղած է որ համակարգչային այս շարուածքին տողերուն վրայ եւ քառերուն մէջեւ դոյանան մեծ ու փոքր անհամար «արահետ»ներ, որոնք մեծապէս խանգարած են էջերուն գեղագիտական տեսքը...:

4 – «ԴԱՆՁԱՍԱՐ»

«Գանձասար» սկսած է լոյս տեսնել 1991 Յունուարին իբրեւ 24 էջանի կիսամսեայ պարբերական, երկու տարի յետոյ (1993 Ապրիլ) վերածուելու համար շաբաթաթերթի, «Բերիոյ Թեմի Ազգային Առաջնորդարանի պաշտօնաթերթ» անուան տակ, 16 էջով: Այժմու խմբագիրն է Յակիկ Շահինեան:

Ան եւս աւանդութիւն դարձուցած է տարեկան «Բացառիկ»ի հրատարակութիւնը: 1994–ի Տարեմուտին լոյս ընծայած այդ շարքին առաջինը կը բաղկանար 48 էջէ (30×43 սմ.): Յաջորդ տարիներուն՝ էջաթիւերը կրած են յարաճուն վերելք:

2004–ի «Բացառիկ»ը ունի 280 էջ (22·5×30 սմ.), ուր իրենց ստորագրութիւնը դրած են չուրջ 40 հալէպաբնակ գրիչներ: Պատկառելի մեկտեղում մը, որուն համար կ'արժէ չնորհաւորել խմբագրութիւնը:

«Ազգի հզօրացումը գերնպատակ պէտք է ճանչնալ» *խորագրեալ խմբագրականը տեսաբանական մերձեցում մըն է ազգային ու միջազգային հրատապ հարցերու, սա՛ եզրայանգումով.*

«Գերմրցակցութեամբ բնորոշուած գործնական եւ իրապաշտ այս դարուն, երբ մարդիկ յոգնած են լոզունգներ լսելէ, հարկ է գործը անմիջականօրէն շաղախել խօսքին, հզօր հայրենիք կերտելու ի խնդիր անմիջապէս ձեռնարկելով Սփիւռքը վերակազմակերպելու եւ վերակենսաւորելու անյետաձգելի աշխատանքին, այլապէս տեղատայլ, ճոյնիսկ յետ բայլ ըրած պիտի ըլլանք եւ պիտի չկարենանք մենք մեզ համընթաց պահել համաշխարհային զարգացման խօլական վազքին եւ գլխապտոյտ պատճառող արագընթացքին հետ»:

Սուրիահայ գաղութին առընչուող էջերուն մէջ՝ նախ աչքի կը զարնեն այն չորս անջատ տեղեկագիրները, որոնք կը ներկայացնեն անցնող տարուան միմեանց դործունէութիւնը Բերիոյ Թեմի Ազգային Վարչութեան Քաղաքական Ժողովին, Համազգայինի, Հ.Մ.Ը.Մ.–ի եւ Սուրիահայ Օգնութեան Խաչի:

Ազգային Վարչութեան տեղեկագրին մէջ ուշագրաւ են գպրոցներու եւ կենցաղային կեանքի մասին տրուած վիճակագրութիւնները: Կը պարզուի, որ 2002 – 2003 տարեշրջանին Հալէպի Քարէն Եփփէ ճեմարանին եւ Ազգային Իշխանութեան հովանին վայելող հինգ նախակրթարաններու աշակերտութեան ընդհանուր թիւն է 3760: Ճէպէրէի եւ սուրիական ծովափի վոքրաթիւ այլ գաղութներու վարժարանները ալ դիրկ բացած են աւելի քան 2700 աշակերտներու: Այս ցանկէն դուրս կը մնան միութենական եւ քոյր յարանուանութեանց վարժարանները, որոնք եւս, մեր մօտաւոր հաշուումներով, Սուրիոյ բովանդակ տարածքին՝ կը պահեն չուրջ 3700 հայ աշակերտներ: Միով բանիւ՝ սուրիահայ վարժարաններու աշակերտութեան թիւը կ'անցնի տասը հազարի սահմանը:

Միւս կողմէ, կը պարզուի որ Հալէպի Հայաստանեայց Առաքելական հինգ եկեղեցիներուն մէջ 2002 թուականին կատարուած են 206 պսակի արարողութիւններ, 437 մկրտութիւններ եւ 251 յուղարկաւորութիւններ:

Հուրի Ազգեանի ստորագրած ուսումնասիրութիւնը լուսաբծակի տակ կ'առնէ «Սուրիոյ Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցիները»: Պատմական համառօտ ակնարկով մը առանձնաբար կը ծանօթացուին Հալէպի, Գամիշլիի, Հասիչէի, Տէրիւքի, Ռաս Իւլ Այնի, Թէլ Ապիատի, Ռաքքայի, Տէր Զօրի, Լաթաքիոյ, Քեսապի, Եաղուպիէի, Ղընէմիէի, Արամոյի, Դամասկոսի եւ Հոմսի մէջ գործող 27 եկեղեցիները (20 էջնոց պատկերազարդ գոյն ուսումնասիրութեան համանման տարբերակը նախապէս երեւցած էր Անթիլիասի «Հասկ Հայագիտական Տարեգիրք»ի 2001–ի թիւին մէջ):

Վարդի Քէշիշեան սեւեռումի կ'ենթարկէ Հալէպը՝ իբրեւ «Հայ Դպրոցութեան կեդրոն», խօսելով 14 – 18–րդ դարերուն այս տեղ ծաղկած գրչագրական արուեստին մասին (14 էջնոց այս ուսումնասիրութիւնը եւս նոյնութեամբ լոյս տեսած էր «Հասկ Տարեգիրք»ի վերոնշեալ թիւին մէջ):

Դամասկոսէն՝ Նորա Արիսեան կ'ուսումնասիրէ սուրիացի մշակութային դործիչ Մուհամմատ Քիւրտ Ալին (1876 – 1953) ու կ'անդրադառնայ Հայերու մասին անոր ստորագրած յօդուածներուն: Հուրի Ազգաչեան կը պատմէ թէ ի՛նչ գրած են «Արաբական աղբիւրները Հայաստանի եւ Հայերու մասին»:

Շահեկան գրութիւններ ստորագրած են նաեւ Գրիգոր Ծ. Վրդ. Զիվձեան («21–րդ դարու եկեղեցիի մը ակնկալութեամբ»), Գայեանէ Նալպանտեան (Հ. Աճառեանի մահուան 50–ամեակին առիթով), Մխիթար Մինասեան (Սուրիացի հայասէր դրաքննադատ Նախմ Եաֆիի մահուան առիթով), Սեպուհ Տանակէօզեան (Միջագետքի Շումերական քաղաքակրթութեան մասին), Ժիրայր Ռէխեան («Աշխարհահռչակ երգահան Արամ Խաչատրեան»), բեմադիր Գրիգոր Քէլէշեան («Թատրոն – թատերգութիւն – հանդիսատես») եւ այլն:

Տեղ բացուած է նաեւ դրական բնոյթի էջերու: Բանաստեղծութիւններ ստորագրած են Վրէժ Թուրեան, Արա Ճուհաճեան, Նանօր Ինճէճիքեան, Զօհրապ Այնթապլեան, Յակոբ Նալպանտ, Յարութ Վարդանեան, եւ Խաչիկ Ասլանեան: Նորատիպ կարպ մը հրատարակութիւններու մասին արտայայտուած են Մարուշ Երամեան եւ Լենա Քէչվանեան: Տակաւին՝ այլազնոյթ էջերու տակ իրենց ստորագրութիւնը դրած են Խաչիկ Շահինեան, Լմմա Ազարիկեան, Յակոբ Սահակեան, ստեղծոր Նորայր Մանճեան (Լաթաքիա), Տիրուկ Մարգարեան – Կարապետեան, Յ. Գէորգեան, Սալբի Գասպարեան, Արեւիկ Ղազարեան, Պերճուհի Աւետեան, Սօսի Միշոյեան – Տապպաղեան, Յակոբ Պէքճարեան, Յակոբ Միքայէլեան, Թորոս Թորանեան, Սարդիս Քէլ – Խաչերեան, Կարպիս Էքմէքճեան եւ քանի մը ուրիշներ:

Գրեթէ ամբողջովին սուրիահայ գրիչներով զարդարուն «Բացառիկ»ի այս թիւը կ'աւարտի 32 էջանի պատկերազարդ «Կնու» մանկական յատկացուածական բաժնով մը, պատրաստուած՝ այդ բաժնի մնայուն խմբագիր Ռիթա Կազեան – Տիքսիքեանի կողմէ:

ԻՐԻԵԻ ՎԵՐՋԱԲԱՆ՝
ՔԱՆԻ ՄԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄՆԵՐ

1· – *Ինչո՞ւ դնահատելի է անշուշտ, որ Սուրիա – Լիբանանի հայ մամուլը ջանադիր հետեւողականութեամբ ամէն տարի հրապարակ կը հանէ իր ամանորեան բացառիկները, անկապտելի աւանդութեան մը վերածելով այդ երեւոյթը: Գրական եւ մշակութային երաշխի մեր օրերուն, այս Բացառիկները բաղձալի «հիւրեր»ն են հայ ընտանիքին:*

2· – *Որպէսզի այս Բացառիկները կարենան լիապէս արժեցնել իրենց վերապահուած առաքելութիւնը, հարկ է որ մնայուն դարձնեն ու աւելի՛ ընդլայնեն ներքին գաղութային կեանքի անցուդարձերուն յատկացուած դլուխները (վերեւ նշուած թերթերէն ոմանք արդէն իսկ հետամուտ են ատոր): Այլ խօսքով՝ կատարեն «Տարեգիրք»ի մը սպասուած որոշ պարտաւորութիւնները: Ուղեկից միութիւններու միամեայ գործունէութեանց տեղեկագիրները, եկեղեցական եւ կրթական կեանքի նկարագրական պատկերը, գրահրատարակչական կաւածի նորութիւնները, այլեւ՝ կենսագրութիւններով ճոխացած մահագրութեան բաժին մը՝ օգտակար չա՛տ քան կրնան թողուլ ապագայ բանասէրին կամ պատմագիրին:*

3· – *Պարզուած ամէնէն ուրախալի երեւոյթը՝ հին ու նոր, երէց թէ կրտսեր բազմաթիւ աշխատակիցներու համախմբումն է այս Բացառիկներուն չուրջ: Ո՛վ կրնար պատկերացնել, թէ Սուրիա – Լիբանանի «տկարացած» գաղութներուն մէջ, յանկարծ, յայտնուէին ... աւելի քան հարիւր գրիչներ: Այս խրախուսիչ երեւոյթը մտածել կու տայ մեզի որ եթէ ո՛չ գեղարուեստական գրականութիւնը, բայց գո՛նէ սփիւռքահայ լրագրութիւնը անտէր չէ, առնուազն՝ արեւելեան կողմն աշխարհի...*

4· – *Նկատելի է սակայն, որ կարգ մը յօդուածագիրներու գրչին տակ հայերէնն լեզուն ի սպառ կորնցուցած է իր դասական վեհութիւնն ու չքեղանքը: Վիրաւոր ու «կաղացող» հայերէն մը կայ մեր դիմաց: Ամէն պարագայի, խմբագրական ազդու միջամտութեամբ մը սրբագրելի են ատոնք:*

Բայց, ... բայց, ի՞նչ անունով որակել այն միւսները, որոնք թէեւ գրուած են Մեսրոպի ստեղծած տառերով, բայց հաւանաբար աւելի մօտ են ... չինարէնին: Եւ որպէսզի առարկայական մնանք, պարզապէս երկու պարբերութիւն մէկ էջերեն «Գանձասար Բացառիկ»էն.

– *Այնտեղ ուր սկզբունքները միջավայրի ազդեցութիւններու ներքեւ փոփոխութեան ենթարկուող գործօններ չեն, այնտեղ ծուլումի սպառնացող վտանգներ չեն թաւալիր...*

Այսպէս կը բացատրէ ազգերու գոյատեւման համակարգին հիմնական օրէնքներէն մէկը:

Մեկնելով վերոնշեալ սկզբունքէն՝ կըրնանք ամենայն յուսադրութեամբ լեցուիլ մեր հետապնդած նպատակներուն խոփանման առաջ ծառացած դաւադրութիւններու ձախողեցման հարցին նկատմամբ, սակայն պայմանաւ, որ այս մօտեցումը մեզ բացարձակ անտարբերութեան չմատնէ (տե՛ս էջ 127, Մարիա Գաբրիէլեան, «Մեր դատին գծով»):

– *Հաւանաբար 21–րդ դարը ապասկըզբունքայնութեամբ բնութագրուի, եւ ապագային հաղաքականութիւնը ու ապակրօն հասկացողութիւնը իրենք՝ «մենք» սահմանումը խտացնեն կամայ թէ ակամայ մեծ «ես»ի մէջ ու այդ «ես»ի յատկութիւնները միակողմանի բռնութեամբ հաստատուած մէկ երեւոյթ դառնայ (տե՛ս էջ 131, Սեւակ Պօղոսեան, «Միայն դրամո՞վ ... կայ Հայոց փրկութիւն»):*

Թո՛ղ ոչ ոք ըսէ թէ հանելուկներու բաժինը անտեսուած է Բացառիկներու մէջ...

Հալէպ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

Հալէպի Ս. Քառասնից Մանկանց Եկեղեցւոյ մէջ, Դեկտեմբեր 5–ին, ոգեկոչուած է երանաչնորհ Զարեհ կաթողիկոսի վախճանման քառասնամեակը, նախագահութեամբ Թեմին առաջնորդ՝ Սուրէն Սրբ. Գաֆթարեանի: Ներկայ եղած են Հայ կաթողիկէ եւ աւետարանական եկեղեցիներու ներկայացուցիչներ եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ: Այս առթիւ, Անթիլիասէն հրաւիրուած էին մայրավանքի տեղեկատուութեան բաժանմունքի տնօրէն՝ Գրիգոր Ծ. Վրդ. Զիվձեան եւ Դպրեվանքի ուսուցիչ եւ հանրային գործիչ՝ Գէորգ Գանտահարեան: Բացման խօսքը արտասանած է Վահէ Ժամկոչեան: Գրիգոր Ծ. Վրդ. Ծանրացած է երանաչնորհ հայրապետին կեանքի վրայ: Գէորգ Գանտահարեան բերած է երջանկայիշատակ կաթողիկոսին հետ գործակցած անձի հարազատ վկայութիւնը: Վեր առած է անոր կամքն ու կորովը, քաջութիւնը: Ցուցադրուած է Զարեհ Հայրապետի գահակալութեան եօթը տարիներէն քաղուած օրերուն, այս Բացառիկները բաղձալի «հիւրեր»ն են հայ ընտանիքին:

տեսերիզ մը: Հուսկ, Սուրբէն Աբգ. եպ. բախտակած է երեկոյթը, յիշելով Դպրեվանքին մէջ, իր ուսանողութեան տարիներուն զուգադիպող Զարեհ կաթողիկոսի ընտրութեան տաղնապալի օրերը:

***

ՊՈՍԹՐՆԻ մէջ, Դեկտեմբեր 23–ին, իր մահկանացուն կնքած է Վահէ Մարուխեան, երրորդ զաւակը Հրայր եւ Անահիտ Մարուխեանի: Ծնած էր Թեհրան, 1963–ին, Պէյրութ փոխադրուելէ ետք յաճախած է Համազգայինի Նշան Փալանճեան ճեմարանը, բայց, աւարտելէն տարի մը առաջ, 1980–ին կը փոխադրուէր Պոսթըն եւ ճարտարագիտութիւն կ'ուսանէր Նորթիսթըրն համալսարանը: Կանուխէն մտած էր Հ. Յ. Դ. շարքերը եւ մինչեւ իր անողոք հիւանդութիւնը (ուղեղի քաղցկեղ) կը մասնակցէր ազգային կեանքին: Անդամ էր Սարգսապատ կոմիտէին, եղած է նաեւ Արեւելեան Շրջանի կեդր. կոմիտէի անդամ: Ամուսնացած էր եւ հայր երեք զաւակներու: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Դեկտեմբեր 29–ին, Պոսթընի Ս. Սահակեան եկեղեցւոյ մէջ: Օշական Աբգ. Զոլոյեան կարդացած է Արամ Ա.ի ցաւակցական նամակը: Թաղման ընթացքին, ԱՄՆ–ոս Արեւելեան Շրջանի կեդր. կոմիտէին կողմէ խօսք առած է Հայկ Օշական: Ցանուն Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի իր ցաւակցութիւնը փոխանցած է Վիգէն Յովսէփեան: Խօսք առած են նաեւ Զօհրապ Թազեան եւ ողբացեալին քոյրը՝ Շաղիկ Մարուխեան:

***

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Յակոբ Տէր Մելքոնեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 11–ին, տօնած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան 113–րդ տարեդարձը: Փառերգներու ունկնդրութենէն ետք, բացման խօսքը արտասանած է Ժաղ Գուրմաճեան, որ նշած է թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, հայ ժողովուրդի տառապանքէն ծնած, միշտ ունկնդիր մնաց հայ ժողովուրդի հարազատ ձայնին: Ցանուն Լիբանանի կեդրոնական կոմիտէին խօսք առած է Յակոբ Բագրատունի եւ չեշտած, որ ազգերու պատմութեան մէջ, անցողակի եղած է ամէն ինչ, միայն մէկ բան մնայուն եւ ապրող հոգի եղած է՝ գաղափարը: Բանախօսը անդրադարձած է նաեւ Հ. Յ. Դ.–ի ծննդեան պատմական անհրաժեշտութեան, Հայաստանի պետական կեանքին կերտման մէջ անոր դերին, Արցախի եւ Զանգեզուրի հարցերուն, Թուրքիոյ, որ կը մնայ մեր թշնամին: Օրուան երկրորդ բանախօսը եղած է Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի անդամ՝ Ալպէր Աճէմեան: Ան նշած է, որ Հ. Յ. Դ.–ն կը դանուի իր քառամեայ գործունէութիւնը արժեւորող եւ ապագայ ուղեգիծը մշակող Հ. Յ. Դ. 29–րդ ընդհանուր ժողովի սեմին: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Դեկտեմբեր 7–ին, չնորհահանդէս մը տեղի ունեցած է Մարզար Շարապխանեանի «Դարձ դէպի Հայրենիք» հատորին հրատարակման առթիւ, կազմակերպուած Համազգայինի Գլաձոր մասնաճիւղին կողմէ: Խօսք առնելով, Յասմիկ Պապեան իր ուրախութիւնը յայտնած է որ հատորին հեղինակը՝ Մարզար Շարապխանեան «Ֆիզիքականէն մինչեւ զգացականը եւ իմացականը կը պատկանի տեղւոյն զաղութին, այս համալիրին, այս դպրոցին»: Յասմիկ Պապեան հակիրճ կերպով ներկայացուցած է ՀՕՄ.–ի ամէնօրեայ վարժարանի ներկայ տնօրէնին՝ Րաֆֆի Տուտաղեանի կենսագրականը, որ հրաւիրուած էր կատարելու «Դարձ դէպի Հայրենիք» գիրքին քննարկումը: Ր. Տուտաղեան խորապէս վերլուծած է գիրքին ուղին, նիւթերը, հոգին, պատգամը եւ ոճը: Ինչպէս հեղինակը, ինք ալ կը գտնէ որ հատորը յուշագրութիւն մըն է: Իր բանախօսութեան ընթացքին, դպրոցի աշակերտներ հատուածներ կարդացած են հատորէն: Մարզար Շարապխանեան իր խօսքին մէջ, վերյիշած է 1986–ին կատարած իր առաջին այցելութիւնը Հայաստան: Համազգայինի կողմէ իրեն նուիրուած է երկու գիրք: Հատաքոյթը վերջ գտած է հիւրասիրութեամբ:

***

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Զապէլ Մաւսէսեան Կեդրոնին մէջ, Դեկտեմբեր 14–ին, կազմակերպութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ. – Հ. Ե. Ը. Անդրանիկ Մշակութային Միութեան, դասախոսական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Արամ Խաչատրեանի, անոր 100–ամեակին առթիւ: Բացումը կատարած է Արմէն Իսենկլեան, որ նշած է թէ ձեռնարկը եղրափակիչ աւարտն էր Միութեան կազմակերպած դասախօսութիւններուն: Օրուան դասախօսը եղած է խմբավար եւ սրնգահար, Համազգայինի Բարսեղ Կանաչեան Երաժշտանոցի, Լիբանանի Պետական Երաժշտանոցի եւ Հայկազեան համալսարանի դասախօս՝ Զաքար Քէչիչեան: Ան լուսանկարներու ցուցադրութեամբ ներկայացուցած է Ա. Խաչատրեանի կեանքն ու գործը:

***

ՊԻՑԲՈՒՐԳԻ Ռոյըլ Փլազա պանդոկին մէջ, Դեկտեմբեր 2–ին, նախաճաշի ձեռնարկով մը, սկսած է Համազգայինի «Բարսեղ Կանաչեան» երաժշտական դպրոցի 20–ամեակի հանդիսութեանց շարքը, կազմակերպութեամբ Երաժշտանոցի ծննդեան յանձնախումբին: Բարի գալուստի խօսքը արտասանած է Տիկին Աւիս Մարկոսեան եւ քեմ հրաւիրած է Երաժշտանոցի առաջին շրջանաւարտ Թամար Գապագեան – Հաչէօլեան, որ հակիրճ պատմականով մը, անդրադարձած է Երաժշտանոցին ծննդեան եւ զարգացման կեանքին մէջ, անոր ունեցած կենսական դերակատարութեան: Տեղի ունեցած է գեղարուեստական ճոխ յայտագիրը մը: Այս 20–ամեակին առթիւ, նախատեսուած են Երեւանի Կոմիտաս Երաժշտանոցին գործակցութեամբ շարք մը գեղարուեստական ձեռնարկներ:

***

ՊՈԼՍՈՅ Սուրբ Փրկիչ Ազգային հիւանդանոցին մէջ, Դեկտեմբեր 31–ին, բժիշկներու ի պատիւ Ամանորեայ հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է: Հանդիսութեան բացումը կատարած է բժիշկապետ՝ Արման Զաքըրօղլու, ընդգծելով որ բժշկութիւնը նախ եւ առաջ նուիրում եւ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԷԼԷՍԻ ՄԷՋ

— ը —

ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ ԱՄԱՆՈՐԻ ԵՒ Ս. ԾՆԴԵԱՆ ԸՆԹՐԻՔԸ

Մոնթեպելլոյի Սուրբ Խաչ Եկեղեցւոյ «Բաղրամեան» սրահին մէջ, Յունուար 6–ին, տեղի ունեցած է առաջնորդ Մուշեղ Ածք. Մարտիրոսեանի Ամանորի եւ Ս. Ծննդեան աւանդական ընթրիքը, որուն մասնակցած են 650 հոգի: Բացման խօսքը արտասանած է երեկոյթի կազմակերպիչ՝ Առաջնորդարանի Տիկնանց Յանձնախումբի ներկայացուցիչ Ծովինկ Զէյթլեան: Յայտագիրը վարած է Վիգէն Քհնյ. Վասիլեան: Վրոյր Վրդ. Տէր-Միրճեան կարդացած է Արամ Ա. Կաթողիկոսին օրհնութեան եւ ողջոյնի գիրը, որով 2004 թուականը կը հռչակուէր «Հայ ընտանիքի տարի»: Գործադրուած է գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր մը: Փակման խօսքով հանդէս եկած է Առաջնորդը:

***

Հ. Յ. Դ.–Ի ՕՐՈՒԱՆ ՆՇՈՒՄԸ

Փասատինայի Գոլէճի «Սեքսըն» հանդիսասրահին մէջ, Յունուար 11–ին, տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դ. Օրուան նշումը, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Ամերիկայի կեդր. կոմիտէին: Ներկայ եղած են Հայաստանի աւագ հիւպատոսը, զոյգ առաջնորդներու, քաղաքական, ազգային, բարեսիրական, կրթական, մշակութային եւ այլ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ եւ շուրջ երկու հազարի հասնող բազմութիւն մը: Բացումը կատարած է Հ.Ե.Դ. անդամ Մխրնա Տուզճեան: Կեդր. կոմիտէի խօսքը փոխանցած է Յովնան Թաշճեան: Օրուան բանախօսը՝ Հայաստանի Ազգային Ժողովի պատգամաւոր Ռոստոմիկ Մարուխեան, անդրադառնալով Դաշնակցութեան երթին ու ստանձնած զոհաբերութիւններուն՝ ըսած է. «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը պատրաստ է դնել ցանկացած տիպի ու բնոյթի զոհաբերութեան, միայն թէ չվտանգուի, կրկնում եմ, չվտանգուի համայն հայութեան արդարութիւն սրբոցը՝ Հայաստանի հանրապետութեան քաղաքական անկախութիւնը»: Խօսելով Դաշնակցութեան՝ Հայաստանի ներկայ իշխանութեան մասնակցութեան մասին, բանախօսը նշած է. «ինչպէս գիտէք, անկախ Հայաստանի 12 տարիների ընթացքում առաջին անգամ Հ. Յ. Դ.–ն ստանձնել է երկրի կառավարման պատասխանատուութեան իր բաժինը: Կուսակցութեան սկզբունքային դիրքորոշման լոմատն ու նպատակը հետեւեալն են. ոչ թէ դիտորդի կարգավիճակով հետեւել անկախ պետականութեան կայացման բարդ ու դժուարին գործընթացներին, այլ նաեւ իր մասնակցութիւնը բերել այդ գործընթացներին՝ իշխանութեան ներսից տիրապետելով համազգային խնդիրների լուծմանը նպաստող ամբողջ տեղեկատուութեանը»: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԼՐԱՏՈՒ

լուստի խօսքը արտասանած է Տիկին Աւիս Մարկոսեան եւ քեմ հրաւիրած է Երաժշտանոցի առաջին շրջանաւարտ Թամար Գապագեան – Հաչէօլեան, որ հակիրճ պատմականով մը, անդրադարձած է Երաժշտանոցին ծննդեան եւ զարգացման կեանքին մէջ, անոր ունեցած կենսական դերակատարութեան: Տեղի ունեցած է գեղարուեստական ճոխ յայտագիրը մը: Այս 20–ամեակին առթիւ, նախատեսուած են Երեւանի Կոմիտաս Երաժշտանոցին գործակցութեամբ շարք մը գեղարուեստական ձեռնարկներ:

***

ՊՈԼՍՈՅ Սուրբ Փրկիչ Ազգային հիւանդանոցին մէջ, Դեկտեմբեր 31–ին, բժիշկներու ի պատիւ Ամանորեայ հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է: Հանդիսութեան բացումը կատարած է բժիշկապետ՝ Արման Զաքըրօղլու, ընդգծելով որ բժշկութիւնը նախ եւ առաջ նուիրում եւ մարդասիրութիւն է, ապա ներկայացուցած է բժշկական կալուածէն ներս յիսնամեայ եւ քառասնամեայ ծառայութիւն մատուցանող բժիշկները. ողջունած է նաեւ 2003–ին հիւանդանոցէն ներս մուտք գործած բժիշկները: Կատարուած է պատշաճ ընդունելութիւն մը:

***

ՊԻՑԲՈՒՐԳԻ «Աղբալեան – Հ.Մ.Ը.Մ.» մարզամշակութային համալիրի Սերժ Թովմասեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 12–ին, բացումը կատարուած է արցախցի զեղանկարիչ Սամուէլ Գաբրիէլեանի գործերու ցուցահանդէսին, կազմակերպութեամբ Համազգայինի «Նիկոլ Աղբալեան» մասնաճիւղին: Պաշտօնական բացման ժապաւէնը կտրած է Լիբանանի Հայոց թեմի առաջնորդ՝ Գեղամ Եպիսկոպոս Մաչէրեան: Ցուցահանդէսին հատորը յատկացուած է Արցախի կըրթական բարեսիրական ծրագիրներուն:

ՍԻՐՈՅ ԵՒ ԱՐԿԱԾԻ ՏՂԱՔԸ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

13

Ընկերներս բոլորն ալ լուռ էին: Ի՛նչ ալ կը զգային, թէ ինչի՞ չուրջ կը դառնայ խնդիրը: Անշուշտ գիտէր նաեւ ինք՝ գիւղատնտեսը: Իր ժպիտը նշանակալից էր: կատաղեցայ բարկութենէս, եւ երթալ այդ մեղաւոր ու անառակ աչքերով կինը ապտակելուվ ցանկութիւն մը կոկորդս կը բզքտէր: Վայրենութեամբ կը նայէի այդ մարդուն դէմքին, որ գիտակցելով հանդերձ ինձ ըրած յանձնարարութեան նըշանակութեանը չէր վարանած մերժել:

– Կը գնաս, չէ՞...

– Այո՛, ըսի վճռական:

Մեծ զգացում մը մարմինս կը չարժէր: Այդ վայրկեանին վստահ էի երիտասարդի պատուախնդրութեանս վրայ: Սիրոս ամուր էր: «Կ'երթամ, կը սորվեցնեմ իրեն թէ որո՞ւ հետ գործ ունի», – կ'ըսէի վայրագ՝ վահրամին, որ ինծի պէս խըռոված էր: Բացի անկէ, կը զգայի, որ միւսները վայրկեան մ'ետք պիտի չվրանէին նման հրաւէրի մը առջեւ, եւ եթէ չէին խօսեր, ատիկա պիտ չվիրաւորելու համար էր:

– Կ'ուզե՞ս, որ հետդ գամ, – ըսաւ Վահրամը:

– Ո՛չ, – ըսի հպարտ կարծելով, որ տըղան կը թուիմ աչքին, կարծելով որ արժանապատուութիւնս կը վիրաւորուի այդպէսով:

Ըրքա՜ն զղջացի յետոյ, որ մերժեցի իր առաջարկը: Իր ներկայութիւնը անշուշտ կ'արդիւէր զիս որ սայթաքիմ:

Սիրոս լեցուն դառնութեամբ ու խըռտաղմ, հասայ աչխատանքի բաժան – մունքի դրան առջեւ: Մտայ ներս: Ան կեցած էր նրբանցքին մէջ ու կը խօսէր ելիտասարդ աղջկայ մը հետ, պլանիկը բերանը աւելի քան մեղաւոր ու գեղեցիկ: Բարեւեց զիս ու նշան ըրաւ, որ կենամ: Կեցայ լուռ ու դժնդ, զգալով, որ հեռըզհետէ ըրբութիւնս կը մեծնայ իր ներկայութեան, բայց զղջացի նաեւ խլըրտումը անորոշ զգայնութեան մը, որ կը դողդողար մսերուս մէջ եւ տրոփել կուտար սրտիս: Երբ աղջիկը հեռացաւ, դուրս ելանք միասին: Պլանիկը նետեց:

– Վախենում էի, որ չգաս, – ըսաւ ընտանութեամբ՝ նայելով աչքերուս քաղցրօրէն:

– ...

– Կանչեցի, որ հարցնեմ թէ լա՞ւ էք, դու եւ քո ընկերները, գո՞հ էք աչխատանքից, մանաւանդ դու ... Շատ եմ համակրում քեզ, սիրում եմ, ինչպէս մի փոքր եղբօր ... Ձե՞ս հաւատում, անա՛ռակ...

– ...

– Հիւանդ չե՞ս, – հարցուց քնքշութեամբ, նայելով աչքերուս ու առանց ազդուելու ցուրտ տրամադրութենէս, – ժժգոյն ես...

– Ուրիշ ըսելիք չունի՞ք, – ըսի վայրենութեամբ:

– Շատ ես աճապարում. էդքան անհաճելի՞ է իմ ընկերակցութիւնը քեզ...

– Ո՞ւր ենք գնում, – ըսի զժգոհ ու խիստ:

Այսուհանդերձ չէի կրնար զինքը թողուլ ու մեկնիլ: Կը զգայի, որ մեծ տըրտմութիւն մը չոքի վրաս:

– Ես գնում եմ տուն, – ըսաւ հանդարտ՝ նայելով իր աղուոր ու մեղաւոր աչքերով աչքերուս:

Նորէն բնազդաբար կախեցի աչքերս ու զգացի, որ կը դողդոջեմ...

– Եթէ կ'ուզես մի քանի րոպէով կը գընանք ծովեզերք ... Աստ՛, չե՞ս ախորժում իմ խօսակցութիւնից...

– ...

– Խօսի՛ր, ա՛հ, ի՛նչ չարն ես ... Ցիշո՞մ ես, Երեւան, էն պիչերը, երբ խօսում էր Բախչի Իշխանեանը «Պանթուրանիզմ»ի մասին: Նստել էինք կողք – կողքի, խօսում էիր ընտանեբար, միասին իշանք Աբովեանով, մինչեւ ռուսաց եկեղեցին: Ձե՞ս յիշում...

Մարմինս կը դողար ու անոր մարմնին մերձաւորութիւնը կը նեղէր զիս: Կը զգայի, որ պիտի չկարենամ դիմադրել ու պիտի երթամ ո՛ւր որ զիս տանի: Կը կռուէի ինքզինքիս դէմ մեծ կրքով. կը զգայի, որ եթէ պատասխանեմ պիտի յաղթուիմ:

Հասած էինք ծովեզերքի մեծ պանդոկներուն առջեւ: Աբեւը կը քալէր մեր առջեւէն: Մեր չուքերը կ'երկննային անհունօրէն:

– Որոշել ես չխօսել, հա՞, Երուա՛նդ, – ըսաւ մեղմ ու իր ձայնը խռովեց պիս. առաջին անգամն էր որ կ'արտասանէր անունս, ու չարունակեց, – չատ ես հըպարտ ... հպա՛րտ .. ոնց մի վայրի անասուն, որին դժուար է զսպել...

– Ինաւ զսպե՞լ էք, – ըսի լրբութեամբ յանկարծօրէն գտնելով պաղարիւնութիւնս եւ նայելով համարձակօրէն աչքերուն:

– Շա՛տ, փոքրիկ Երուանդ, – ըսաւ տարօրինակ կերպով խռովիչ ու չար աչքերով նայելով աչքերուս, մեղաւոր անառակ ու գօրաւոր նոյն ատեն, – զսպել ե՛մ չատ...

Բռնեց ձեռքէս եւ նայեցաւ կրկին աչքերուս ու քմահաճ.

– Միայն դու ես անզուսպ...

Աբեւն կը զգայի, որ կորնչացուցած եմ ամէն դիմադրական կարողութիւն: Լուռ, ժժգոյն, թարթիչներս խոնաւ ու սիրտս շրթներուս, զացինք իր յարկաժիներ, որ կը գտնուէր հարուստ ու քաղաքին ատեն մը երբորդ չարկը: Դուռը բացաւ բանալիով: Փակեց զայն ետեւէն: Վարձն քաղաքին ազմուկը կը բարձրանար մինչեւ մեզի:

Աբեւին ճառագայթները կ'իյնային ներս բազմոցներուն ու թիկնաթոռներուն վրայ: Ձեռքերուն մէջ բռնեց գլուխս ու կը նայէր աչքերուս՝ երկա՛ր, մեղաւոր ու խռովիչ նայուածքով: կատաղութեամբ կը սեւեռէի իր աչքերը, կատուի մը պէս, զոր կը ծեծեն եւ զոր յետոյ կը փորձեն սիրաչահիլ գգուելով զայն խարդախօրէն:

(Շար. 48)

«ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊԱՆԵԼՕ. – *Տիկին Սաֆեհիկ Ֆէրէյկիւլեանէ 170 եւրօ:*

*
**

ՓԱՆՓԷՆ. – *Տիկին Սիլվա Սեբոբեանէ 120 եւրօ:*

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Ծաչի Արնուվիլ-Սարսէլի Ատղիկ մասնաճիւղին երեկոյթը՝ ՄԱՐՏ 13-ԻՆ

(Շար. Ա. եջէն)

«քաղաքական եւ նիւթական» ծրագիր մը քաջալերել, նպատակ ունենալով հայկական ուժերու Ադրբեջանի զբաւեալ հինգ շրջանէն (Ֆիզուլի, Ջեբրայիլ, Ջանգելան, Ղուբադլի եւ Աղդամ) նահանջը, նաեւ «տեղահան Ադրբեջանցիներուն իրենց հարազատ հողը վերադառնալու անհրաժեշտ պայմաններուն ստեղծումը»:

Հակազդելով հարազատ հողը վերադարձի նշումին, Հայ Դատի յանձնախումբին գրասենեակի տնօրէնը Լ. Էյլէքեան ըսած է թէ հայկական հարազատ հողը Եփրատէն Կասպեան շրջանը կ'երկարի եւ եթէ Եւրոպական Միութիւնը այդ անկիւնէն կ'ուզէ մօտենալ Ղարաբաղի կարգավիճակին, պէտք է խօսի նաեւ Նախիջեւանի եւ արեւելեան Թուրքիոյ հայ բնակչութեան վերադարձին մասին:

Լ. Էյլէքեան ըսած է նաեւ թէ իրենց պատճառաբանութիւններով յաղոդած են բազմաթիւ երեսփոխաններ համոզել որպէսզի սրբագրութիւններ առաջարկեն, ապաստանեալներու ամբողջութիւնը նկատի առնել տալու եւ այդպէսով տեղեկագրին անկողմնակալութեան բնոյթը ապահովելու համար:

Տեղեկագիրը լուռ կը մնայ Թուրքիոյ եւ Ադրբեջանի կողմէ Հայաստանի պարտադրուած շրջափակումին մասին: Թէեւ, այդ մասին ալ սրբագրութեան բազմաթիւ պահանջներ կը դատապարտեն նոյն շրջափակումը: Զեկուցաբերին կողմէ տրուած սրբագրութեան պահանջ մըն ալ Հայաստանի սահմանին աստիճանական բացումը կը կապէ Թուրքիոյ թեկնածու երկրի օրինավիճակին:

Ցեղասպանութեան ճանաչումն ալ նիւթը կազմած է սրբագրութեան երեք առաջարկի, որպէս շրջանային կայունութեան հաւանական ուխտի մը Թուրքիոյ մասնակցութեան նախապայման: Միւս կողմէ, Թուրքիոյ զեկուցաբերը Անգարայի թելադրած է «Հայաստանի հետ իր յարաբերութիւնները բնականոնացնել»:

Տեղեկագիրը Յունուար 27-ին եթէ Արտաքին գործերու յանձնախումբին կողմէ ընդունուի, յառաջիկայ չաթաթներուն պիտի յղուի Եւրոպական Խորհրդարանին լիագումար նիստին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret': 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Communiqué de SIPAN-KOMITAS

Afin de reproduire sur CD des œuvres du Révérend Père KOMITAS, la Chorale SIPAN-KOMITAS a demandé, comme il se doit, l'autorisation à la SACEM.

A sa grande surprise des droits d'auteur lui ont été réclamés au titre d'une société dont le siège est à Moscou.

Accédant à notre protestation argumentée, la SACEM, a fait droit à notre demande en reconnaissant son bien fondé et s'est engagé à corriger sa documentation.

Au
Centre Culturel SAINT MESROB
BARDIG
présente
« EGLISES ARMENIENNES »
EXPOSITION — VENTE DE PHOTOGRAPHIES D'ART
du 20 janvier au 1er février

— Entrée libre — Cocktail —

Exposition:tous les jours de 17h à 20h
Samedi et Dimanche de 15h à 20h.
10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge

ԼՕԹՕ

Մարսէյլի Պուլվար Օտտօ Լէոլա Սատունի մասնաճիւղին երկրորդ բախտաքաղը կ'իրականայ, Փետրուար 1, կէսօրէ ետք ժամը 15-ին, Պուլվար Օտտոյի Տրնի բակին սովորական սրահին մէջ:

THEATRE ARMENIEN

LES JEUNES DE LA CATHEDRALE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE MARSEILLE

présentent

ԿԱՐՄԻՐ, ԿԱՊՈՒՏ, ՆԱՐՆՋԱԳՈՒՆ

COMEDIE MUSICALE
écrite et mise en scène
par **Armand ZIREKIAN**

En hommage au grand poète
Yeghiché TCHARENTS

Le Dimanche 8 février à 16 heures
au Théâtre «G y p t i s »
136, rue Loubon, 13003 Marseille

P.A.F. : 12 Euros

Renseignements :
☎ **06. 10. 82. 18. 48 — 04. 91. 77. 84. 70**

CONTRE LA TURQUIE DANS L'EUROPE

MOBILISATION GÉNÉRALE

Pour l'application de la résolution du 18 juin 1987

MEETING

LE DIMANCHE 1er FEVRIER A 15 HEURES 30

Au Palais des Congrès de Paris (Pte Maillot)

Avec des leaders des Partis politiques français

Contact : contact@cdca.asso.fr
Tél. : 01 44 83 07 02
Comité de Défense de la Cause Arménienne

Fabriqué & Distribué par CEPOVETT S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - Em@il : stk@stk.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «SOSSE MAYRIG» de MARSEILLE
organise
un Voyage en Syrie/Liban
DU 18 AVRIL AU 1er MAI

De Marseille vers Damas — Départ le Dimanche 18 Avril
De Damas vers Marseille — Retour le Samedi 1er Mai

avec la Compagnie aérienne **Syrianair** (airbus)

> **Pèlerinage à Deir-Ez-Zor**

> **Visites de diverses villes et sites touristiques : Damas — Anjar — l'Evêché Arménien à Antélias — Beyrouth — Baalbek — Palmyre — Deir-ez-Zor — Markadeh — Alabiya — Alep — Apamée — Lattakia — Ugarit — Le Krak des Chevaliers — Maaloula — Damas.**

Permanence tous les mercredis (MAJC — 12-14, rue Saint-Bazile, 13001 Marseille) :
— L'après-midi de 15h à 18h au 04. 91. 50. 15. 09
— Le matin au 06. 10. 25. 17. 16.

*
**

Date à retenir

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise un

G A L A
AU PROFIT DES ECOLES

Samedi 13 mars
au PACI d'Issy-les-Moulineaux

ՐՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 27
MARDI
27 JANVIER
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·866

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

79e ANNEE — N° 20·866

ՀԱՑԵԻԹՈՒՐՔ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՅԱՋՈՐԴ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Գրեցինք թէ Հայեւթուրք հաշտութեան խումբը վերջերս նոր հանդիպում մը ունեցած էր Լոնտոնի մէջ («Յառաջ», Ցունուար 21)· մինակ տեղեկութիւնը որ այդ մասին հայկական լրատուէիններուն հասած էր, այն էր որ կողմերը համաձայնած են լռութիւն պահելու նոր տեսակէտ – յութեան առընչութեամբ: Այսուհան – դերձ, յայտնապէս, սխալ էր այդ տեղեկութիւնը, կամ անսաստող առաջին մանակից մը յայտնուած է, յանձին Թուրաստանի քաղաքացի, քաղաքական մեկնաբան Անդրանիկ Մ֊իհրանեանի: Մանաւանդ որ ան կ'ըսէ ու կը չեշտէ թէ լրատուէնց տարած գործունէութիւնը հանրութենէն գաղտնի պահել անհրաժեշտ չէ թնաւ: Ու գործնական օրինակը տալով ըսածին, կը խօսի լոնտոնեան հանդիպումին մասին:

Թրքական կողմին նոր անունները եղած են Ահմէտ Էվին, Էրսին Գալայճըօղլու, Շուլէ Քութ եւ Իլթէր Թուրան: Առաջին, հիմնադիր կազմէն մնացած են Իւսթիւն Էրկիւտէր եւ Իլթէր Թիւրքմէն: Վերջին, քանի մը հանդիպումի մասնակից եղած է նաեւ Էմին Մահիր Պալճըօղլու:

Մի֊իհրանեանի տեղեկատուութեան մէջ դժուար չէ նշմարել այն գլխաւոր միտքը թէ թրքական կողմը թնաւ պաշտօնական տեսակէտը ներկայացնող կազմ մը չէ· այսինքն՝ երկխօսութեան համար կայ նախնական պայմանը: Նոյն տեսակէտը զօրացնող նշում է այն որ թրքական կազմին այլեւս մաս չեն կազմեր ցեղասպանութեան անայլեւայլ ժխտումով ծանօթ երկու դէմքեր· Էօ· Սանպէրք եւ Կ· Աքթան: Ներկայի դէմքերը, ըստ նոյն աղբիւրին, Անգարայի տեսակէտ պաշտպանողներ չըլլալէ զատ, իրե՛նք կրնան որոշ ազդեցութիւն գործել թրքական հանրային կարծիքին կազմութեան վրայ: Թեղին վճռական նեցուկ մը կ'ըլլայ նոյնիսկ Մ· Պալճըօղլուի պարագային չեշտումը· անոր հայրը զոհ մըն է ԱՍԱԼԱ֊ի, սակայն, ինք սկզբունքով կողմնակից է հայ եւ թուրք ժողովուրդներու համերաշխութեան, հակառակ անձնական ողբերգութեան···:

Այսքանէն եւք, ի՞նչ բան կրնայ ծուռ աչքով դիտել տալ յաջորդ հանդիպում մը երեւանի մէջ կազմակերպելու հեռանկարը: Մանաւանդ, ինչպէս կ'ըսէ Ա· Մի֊իհրանեան, հաւանական է որ թուրք անդամները տեղի տան հայկական կողմին պնդումներուն եւ յօժարին եղեռնի յուշարձան այցելել, ծաղիկ դնել հոն յիշատակին· բան մը որ թէեւ չի նշանակեր թէ թուրքերը կ'ընդունին ցեղասպանութեան իրականութիւնը:

Մինչեւ հիմա երեւանեան հանդիպում չկազմակերպուելուն մէկ պատճառն ալ Հայաստանի կուսակցական, քաղաքական շրջանակներու հակազդեցութիւնն է եղեր· այնպէս տպաւորութիւն գործուեր է որ հայ մասնակիցները դաւաճաններ են ու խաղալիք ԱՄՆ֊ու եւ թուրքիոյ իշխանութիւններուն ձեռքը: Նաեւ անոնց վերապրուելը է նիւթական չահու պարագայ: Ա· Մի֊իհրանեան այս կէտերը կը ժխտէ, ըսելով որ թուրքերը չէին հանդուրժեր ցեղասպանութիւն բառին, անոր տեղ չէին տար միասնական փաստաթուղթերու մէջ, բայց այդ նիւթը բոլոր հանդիպումներուն քննարկուած է: Ինչ կը վերաբերի նիւթական չահուն, հայկական կողմին անդամները նման բանի հետաքրքրուած չէին, քանի որ գործ, պաշտօն ունեցող դէմքեր են:

Հայկական հարցը, հայեւթուրք յարաբերութիւնները իր ուշադրութեան կեդրոնին ներկայացնելով Ա· Մի֊իհրանեան կ'ըսէ թէ 2004֊ի ընթացքին կը նախատեսուի Հայերու համաշխարհային համագումար կազմակերպել, որուն ընթացքին միասնական դիրք որոշելու աշխատանք կը տարուի: Ցեղասպանութեան համար անհրաժեշտ կը նկատէ Հայաստան – Սփիւռք «յստակ» կեցուածք ունենալ դեղասպանութեան առընչուող որոշ հարցերու մասին· ատիկա կ'ըլլայ փորձագէտներու խումբով մը· անոր մաս կը կազմեն Հայաստանի իշխանութեան ներկայացուցիչներ, Սփիւռքէն դէմքեր, քաղաքական տարբեր ուժեր: Այդ խումբը յստակ ձեւակերպում կուտայ հետեւալ կէտերուն· Թուրքերէն ի՞նչ կը պահանջենք, անոնցմէ ո՞րն է թուրքերէն ընդունելին, ո՞րը՝ ոչ:

Մէկ բան որոշ է· Հայեւթուրք հաշտութեան նախաձեռնութիւնը որ փորձ մը, հետեւաբար անցողիկ բան կը նկատէր, պէտք է շատ աւելի լուրջ մօտեցում առարկայ ընել: Յատկապէս Սփիւռքի կողմէն: Այլեւս յստակ է որ Թուրքիոյ հետ ի նպաստ Հայաստանի յարաբերութիւնները բնականոնացնելու նպատակը միտք չունի միջոցներու միջեւ խարիսխ դնելու: Մանաւանդ, երբ հաւանական կը նկատուի «հաշտարար» Թուրքերու Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան առընչուող այցն ալ···

Անգամ մը եւս, իր դատին, իր պայքարին տէր կանգնելու ահազանգը կը հնչէ ըստ֊փիւռքին համար· հակառակի պէս, այսքան լուրջ այժմէականութեան մը առջեւ, ան քաղաքական իր երկու կարեւոր թեւերուն հակադրութեամբ, կարծես կը նախընտրէ փաստը տալ որ գինք աւելի կը մտահոգէն անցեալի պատկանող մակնիշի մը տիրութեան հարցը, քան՝ ճակատագրական միջուկով ներկան:

Անգամ մը եւս մարդ այն տպաւորութիւնը կ'ունենայ թէ կը կրկնուի պատմական դրուագը որ քանի՛, քանի՛ անգամ հարց տալու մղած է մեր մեծերը, աւելի մեծերը· պատմութեան ժամադրութի՛ւնը անժամանակ էր, թէ մենք անպատրաստ էինք անոր:

Այնպէս կը թուի որ հարցումին տիրութեան կարգը մերն է:

Ա· Թ·

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ «ԱՐՄՔՆՓՐԷՍ»

(Ցունուար 26)

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ· ԱՇՃԵԱՆԻ ԱՆՈՒՆՈՎ ԳՐԱԴԱՐԱՆ ԵՒ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Գիտութեան ակադեմիայի պատմութեան հիմնարկին մէջ Ցունուար 22֊ին հանդիսաւոր բացումը կատարուած է Մեսրոպ Արք· Աշճեանի անունը կրող գրադարանին: Այդ սենեակը որ եղած է վերջերս վախճանած կրօնաւորին աշխատավայրը, զետեղուած է անոր անձնական գրադարանը, իր կենդանութեան նուիրուած հիմնարկին: Հոն տեղ գտած են անձնական իրեր, ձեռագրեր, արխիւային նիւթեր, անտիպ աշխատութիւններ, կահեր, եւ այլն: Բացումին ներկայ գտնուած է նաեւ Մեսրոպ Արք·ին քոյրը:

ԹԷՆԻՍ

Աւստրալիոյ միջազգային հանդիպումներու 6֊րդ օրը Դաւիթ Նալպանտեան (Արժանթին) յաղթած է Ուայն Ֆէրէյրայի 6 – 2, 6 – 4, 7 – 5: Ապա, 8֊րդ աւարտականին յաղթելով արժանթինցի Կիւյէրմօ Գանասի 6 – 4, 6 – 2, 6 – 1, որակուած է քառորդ աւարտականին համար, ուր կը մրցի զուիցերացի Ռոժէ Ֆէտէրէրի դէմ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՔ

«ՋԱՆԳՈՒԱԾԱՅԻՆ ԲՆԱՋՆՋՄԱՆ ՋԷՆՔ ՉԿԱՅ»

ԿԸՍԷ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՔՆՆԻՉԸ ԵՒ ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻ

Խորքին մէջ մանաւանդ նորութիւն մը չէ, բայց, կարեւոր հաստատում մը, մանաւանդ, երբ այդ հաստատումը կուգայ Ամերիկացիէ մը, որ ուրիշ մարդ չէ, եթէ ոչ զանգուածային քնաջնջման զէնքերու յայտնաբերման պաշտօնն ունեցող ամերիկեան պատուիրակութեան պետը՝ Տէյվիտ Քէյ: Այս վերջինը հրաժարած է Ցունուար 23֊ին, յայտարարելով որ նման զէնքեր չկան, բայց ի բաց, հակասելով Պուշի յայտարարութիւններուն, նաեւ Թոնի Պլէրի: Քէյ Սի֊Ա֊ի մարդ է, որ տասը ամիսներու երկայնքին հարիւրաւոր գործակալներ ունեցած է իր տրամադրութեան տակ, տակնուվրայ ընելու համար Իրաքի չեփն ծակերը: Ըստ իրեն, եթէ նոյնիսկ այդ զէնքերը կային, Հիւսէյն փճացուցած է 1991֊ին եւ չէ վերահաստատած նման զինամթերք մը:

Ի տես, նման ֆիասքոյի մը, Պուշի եւ Պլէրի վիճակը փայլուն չէ, մանաւանդ, առաջինին համար, որ ընտրապայքարի մէջ է արդէն: Պէտք չէ մոռնալ, որ Պուշի մղած պատերազմին ամբողջ արդարացումը հիմնուած էր այդ զէնքերուն վրայ: Սպիտակ Տունը, իր բանբերին միջոցաւ կը փորձէ համոզել, որ պատերազմին հռչակման ատեն, այդ զէնքերը կային, նոյնը ըսած է, քանի մը օր առաջ, փոխ֊նախագահը: Տէյվիտ Քէյ կը ներկայացուի որպէս չատ խոհեմ անձ մը, որ կը կշռէ իր գործածած ամէն մէկ բառը: Իր հրաժարման առթիւ, հրապարակուած հաղորդագրութեան մէջ ալ, Սի֊Ա֊ի տնօրէնը վեր կ'առնէ Քէյի «բացառիկ դերը» չատ վոանգաւոր պայմաններու մէջ:

Անգլիական ռօյթըրս գործակալութիւնն ալ հեռաձայնային հարցազրոյց մը ունեցած է Քէյի հետ, ուր ան մանրամասնօրէն կը կրկնէ նոյն հաստատումները եւ եզրակացութեան մէջ կը պնդէ որ բրնաջնջման այդ զէնքերը գոյութիւն չեն ունեցած:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՄԱ, Ցունուար 23֊ին, իր համաձայնութիւնը տուած է վերսկսելու համար բանակցութիւնները կիպրոսի մասին: Այս արտօնութիւնը հետեւանք է Ապահովութեան Ազգային Խորհուրդի որոշումին, որմէ կախում ունէր այդ վերսկսումը: Թուրքիոյ այդ Խորհուրդը կը համախմբէ քաղաքական եւ զինուորական գլխաւոր դէմքերը, Հանրապետութեան նախագահին հովանաւորութեան տակ եւ իր ձեռքն է ամէն ինչ: Էրտողան պիտի հանդիպէր Քոֆի Անանի հետ Տաւոս, դիմումը փոխանցելու համար: Կղզիին քաղաքական կացութիւնը աւելի բարենպաստ է Թրքական բաժնի Դեկտեմբեր 14֊ի ընտրութենէն ետք, երբ իշխանութիւնը առած է Մեհմետ Ալի Թալաթ: Ծանօթ է, որ Անգարա չատ զիջումներու պատրաստ է, եւ գլխաւորն է Կիպրոս, որպէսզի Եւրոպական Միութեան դուռը բացուի իր թեկնածուութեան առջեւ: Բայց եւ այնպէս, Եւրոպացիք չատ տրամադիր չեն: Ընդլայնումի եւրոպացի պատասխանատուն՝ Կունթըր Վերհէօկըն յայտարարած է «Ճայնընչիլ Թայմզ»ի «կասկածելի է որ 25֊երը ընդառաջ երթան Թուրքիոյ փափաքին, եթէ Կիպրոս բաժանեալ մնայ»: Ուրեմն, Անգարայի չահն է լուծում մը գտնել Դեկտեմբերէն առաջ: Մայիս 1֊ին, Կիպրոս (յունական) անդամ կը դառնայ Եւրոպական Միութեան եւ Թուրք Կիպրացիներն ալ դուրս կը մնան: Վերհէօկըն չեշտած է· – «Կիպրոսի բաժանման դիծը, տէ ֆաքթօ կը դառնայ Միութեան արտաքին սահմանը»:

ԶԻՆԱՍՏԱՆի Ամանորը (Կապիկի տարի) բացառիկ չքեղութեամբ տեղի ունեցաւ, Ցունուար 24֊ին, Շան գ'էլիզէի վրայ, փառաւոր տողանցքով մը որու կը մասնակցէին 7500 պարողներ, լարախաղաց֊

(Շար֊ը Գ· եջ)

Ժ. ՇԻՐԱՔ - Ի. ԱԼԻԵԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Նախագահ Ժ· Շիրաք Ցունուար 23֊ին Էլիզէի պալատին մէջ ընդունած է Աղրբեջանի նախագահ Ի· Ալիեւը որ պաշտօնական այցով Ֆրանսա կը գտնուէր: Ադրբեջանական «525֊րդ» թերթը (Ցունուար 24) լայն տեղ տալով այդ ընդունելութեան, խորագիրով իսկ յայտնած է թէ հիւր նախագահը Ֆրանսայի կոչ ուղղած է ճնշում բանեցնելու Հայաստանի վրայ, որպէսզի լուծումի յանգի Ղարաբաղի հարցը:

Կատարուած լրատուութեան մէջ ըսուած է թէ այդ հակամարտութիւնը լայն բաժին մը գրաւած է Շիրաք – Ալիեւ հանդիպումին, որ տեւած է աւելի քան երկու ժամ: Նիւթ եղած են նաեւ երկկողմ յարաբերութիւնները եւ յատկապէս տնտեսական կապերը զարգացնելու հեռանկարները:

Հանդիպումին աւարտին նախագահ Ժ· Շիրաք Պատուոյ լեգէոնի հրամանատարի աստիճանով պատուած է իր հիւրը, չեշտելով Ֆրանսա – Ադրբեջան յարաբերութիւններուն զարգացման մէկ անոր հօրը՝ նախագահ Հ· Ալիեւի ակռեւոր ներդրումը:

Ի· Ալիեւ նոյն օրը Էլոյզի մէջ ունեցած է Միջազգային յարաբերութիւններու Ֆրանսական հիմնարկին մէջ ուր ներկայ գտնուած է նաեւ Արտաքին գործերու նախարար Տ· տը Վիլփէն: Ի· Ալիեւ խօսած է իր երկրին վերջին տարուան տնտեսական կարեւոր բարգաւաճումին, ապա դրացի երկիրներու հետ յարաբերութիւններուն մասին: Այդ շրջանակին մէջ բնականաբար նիւթ ըրած է Ղարաբաղի հարցն ալ, կրկնելով որ Հայաստան Ադրբեջանի հողերը գրաւած է, աւելի քան մէկ միլիոն գաղթական անտէր, անտուն մնացած են, եւ այլն: Ըսած է թէ իրենք կը յարգեն բոլոր երկիրներու հողային ամբողջականութիւնը, ուստի Մինսկի խումբի երկիրներն ալ, որոնցմէ մէկն է Ֆրանսան, պէտք է ճնշում բանեցնեն Հայաստանի վրայ, վերջ տան երկակի չափանիշներ կիրարկելու:

Ի· Ալիեւ չեշտած է բանակցութիւնները չարունակելու կարեւորութիւնը, պատմական քաւական իւրայատուկ լուսաբանութիւններ ալ տալով ունկնդիրներուն· ան ըսած է թէ Հայերը ժ֊ռ· դարուն սկիզբէն երբ Ղարաբաղ գաղթեցին, Ադրբեջանցիները անոնց չատ լաւ ընդունելութիւն ըրին, սակայն, անոնք յետագային աղբրեջանական հողերը գրաւեցին, անջատողական նկրտումներ ցոյց տուին: Ադրբեջանի նախագահը ըսած է թէ տնտեսական զարգացումը զօրանալով երկիրը շրջանին մէջ աւելի կարեւոր դիրքի կը հասցնէ, ինչ որ հարցին լուծումին մէջ մեծ դեր կը խաղայ: Այդ առումով ալ Ի· Ալիեւ Ֆրանսացի գործարարները հրաւիրած է մեծցնելու Ադրբեջանի մէջ կատարուած իրենց ներդրումները:

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 47–ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

– 1957, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 26 –

FLUCTUAT NEC MERGITUR (*)

Քառամեայ դերուքիւն: Ստորերկրեայ երկունք: Ցեղափոխական, դաւադրական խլրտումներ: Ապա կռիւ ճակատ ճակատի, ներքին ու արտաքին ուժերով:

Եւ անգամ մը եւս, այս անգամ եւս փըլուզեցաւ Փարիզը: (Ամբողջ Ֆրանսան):

Փարիզը՝ լուսացնցուղ ոստան լոյրծուն պողոտաներով.

Բոցավառ հնոց յեղափոխութեան եւ ազատութեան.

Վառարան ստեղծագործ աշխատանքի եւ լուսապայծառ իմացականութեան.

Շնորհք: Քմայք: Պչրանք: Համայնադիտարան սանձակոտոր վայելքի:

Կապիտոլ եւ Տարպեան Ժայռ:

Ներդաշնակութիւն եւ լաբիւրինթոս:

Արդանդ խօլական փորձութեանց եւ խոր վիրապ համայնակուլ:

Պատնէշ հոգեւոր եւ ժամանակակից Աշի հազարամեայ եկեղեցիներով.

Մշտավառ ատրուշան գիտութեան եւ արուեստի:

Ծաղկաստան ազգային եւ միջազգային մշակոյթի:

Բաբելոն ոսկեթաթախ եւ պանթէոն փառաց:

Բոյն սկեպտիկ անիլխանութեան եւ ակադեմական լմաստութեան:

Հանճար խազաղական եւ վոլթորիկ տիեզերական:

Հորիզոն անծայրածիր եւ բարձունք անվախճան:

Տապան յաւիտենական, որ «կը տատանի, բայց չի՛ կործանիր»:

*
**

Դեռ երէկ էր՛, – 1944 Օգոստոս 19–25:

Կ՚լսես՝ ընտանի երգի մը արձագանգն էր որ կը սարսէր քաղաքը:

Մենք չենք ուզեր ազատ կամքի բռնութիւն...

Եւ «պատնիչամարտ»: Ըմբոստացում եւ ծառացում բոլոր փողոցներուն մէջ: Սըլացք չանթարձակ եւ պրոհ դէպի մահ: Ճակատամարտ անհաւասար ուժերով: Ճգնաժամ արեան եւ մահուան քրտինքներուն մէջ:

Ու պատնէշներ, պատնէշնե՛ր: Բոլոր անցքերուն եւ բանուկ փողոցներուն մէջ: Հրապարակներու վրայ:

Ծառեր արմատախիլ հաստաբուն կոճղերով: Այլազան կահ – կարասիներ, խոհանոց եւ մառան եւ չտեմարան վողոյ թափած: Սալայատակներ քարուքանդ: Կիսակործան կառքեր, տայլեր, լինքնատ – չարժներ, հեծելանիւներ, մեքենաներ, մնտուկներ, երկաթի կտորներ, ճողեր, դերաններ խառնիխուռն: Գամեր: Ցիցեր: Պայթուցիկներ: Ու դնդացիր:

Սպառազէն, սպառնալի ցանց մը աչքն տեսակ խոչընդոտներու, որպէսզի թըշնամին չկարենայ ճամբան չարունակել: Սարոց: Թաքստոց: Նշանառութեան կայան: Խարիսխ:

Allons enfants de la Patrie !

Եթէ հայերէ՛ն գիտնային.

Ցառաջ ընթանաք եղբայրներ,
Մարտի հրաւէր կարդալով...

Շատո՛նց արձակուած էր հրամանը, հատու եւ անդիմադրելի Մարտակոչ՝ բերնէ բերան: Լեռնէն: Անտառէն, – այլեւս պատմական «մաքի»էն: Ապրանչան ճայնասփիւռ ալիքներով: Բազմալեզու թռուցիկներով: Ականջ ականջի եւ աչք աչքի:

Դեռ Յունիս – Յուլիսին՝ խանգարուած էր առօրեայ կեանքը: Երկաթուղիները կրճատուած: Ցետոյ յանկարծ դադար ամբողջ գիծերու վրայ: Փապուղին կանգ առած: Թղթատարը պատահական: Ոստիկանութիւնն իսկ ձեռնթափ: Գործադուլ: Օգոստոս 18–ին՝ վերջին թերթերը դերմանաչունչ:

Իսկ չարաթներէ ի վեր՝ անվերջ կարաւաններ իրարու հետեւ, նահանջի ճամբուն վրայ: Հրասայլերով, թնդանօթներով, սայլերով եւ զինուորներով: Լեռնակուտակ բեռներով: «Կ՚երթա՞ն կոր»...

Եւ Օգոստոս 18–ի գիշերն իսկ՝ յարձակում նախաձեռնութեամբ Ներքին Ուժերու: Գրոհ դէպի Ոստիկանութեան վերատեսչութիւն եւ Քաղաքապետարան: Սպըստամբութիւն: Եռագո՛յն: Մարտադոտ կանչեր Փարիզի քսան թաղամասերուն մէջ: «Կռուեցէ՛ք, տղե՛րք»:

Տարերային էր շարժումը եւ վարակիչ: Ամրոցած՝ նախնական միջոցներով: Խրախուսուած ներսէն եւ դուրսէն: Ե՛ւ բարոյապէս, Ե՛ւ նիւթապէս: Հեռագետ յարձակուն, ծաւալուն ալիքի մը վերածուած: Գիւղէն լեռը, լեռնէն քաղաքը: Ծայրագաւառէն մինչեւ կեդրոնը, հարցմէկ չօշափուկներով: Դպրոցէն, պահականոցէն, դարբնոցէն մինչեւ պետական պաշտօնատունն ու առեւտրականը: Զօրանոցէն մինչեւ չուկան: Ակադեմիայէն, թատրոնէն, Օվերայէն, Թանգարանէն մինչեւ ընտանեկան բոյները եւ Շան գ՚էլիզէի «գիշերաբոյները»: (Քանի՛ հերոսուհիներ, ըմբոստներու բազմութեան մէջ):

Ոչ մէկ բացակայ որեւէ հոսանքէ: Բացական իրաւունք չունի:

Եւ ատոր համար ալ՝ ազգային միութիւն: Միաբանութիւն խօսքի եւ գործի:

Երբեք այսքան միախառնուած չէին թացն ու չորը: Աչքն ու ճախը: Կաթողիկէն ու բոլշեւիկը: Բանաստեղծն ու քահանան: Կոչկոռ կապած ափերով բանւորն ու ճերմակ ձեռնոցներով քաղքենին: Գիւղացին եւ գիտունը: Զօրավարն ու ակադեմականը:

Ու երբեք այնքան սրտառուչ համերաշխութեամբ արտասանուած չէին սովորական կանչեր ու նշանախօսքեր, – Ազգ եւ Հայրենիք: Ժողովուրդ եւ Ազատութիւն: Ազգային ճակատ եւ «անցուկը մոռցուկ»: Հաւասարութիւն եւ եղբայրութիւն...

Եւ բազմազգի բազմութիւններ՝ կրակի գիծերուն վրայ: Անոնք որ «օտար» կը կոչուին ամէն երկրի մէջ: Ու նաեւ Հայեր:

Պատահա՞ծ է որ հայկական արիւնը եւի հեղէ, որեւէ յեղափոխութեան մէջ: Որեւէ ճակատի վրայ:

Զմշկածագղի Աչոտ մը չէ՞ր որ Ամերիկայէն Սպանիա թռաւ 1936–ին, պոհուելու համար յեղափոխութեան կրակին մէջ:

Ու դեռ Հայաստանեայց զէրլիներ, – «լեգէոնական» – բնազդաբար լեռը բարձրացած, թեւ թեւի մաքիականներուն հետ, մինչ կը կարծէին թէ պանոնք թեւատեղու պիտի ծառայեն:

*
**

Լրագրական ցիրուցան տեղեկութիւններն ու զանազան գրքոյկները դեռ չեն պարզեր Ֆրանսայի Դիմադրական Ճակատին գործունէութեան ամբողջ պատկերը: Զեռնհաս պատմագիրներու յանձնախումբ մը հում նիւթեր կը հաւաքէ, լրացնելու համար անոր վաւերական յիշատակարանը:

Այստեղ ալ միայն բաղուկը չէր որ ճակատ ճեղքել անհնարին յանդգնութեամբ, այլ եւ գրիչը: Ինչպէս ամէն յեղափոխական չարժումի առեն:

Ամբողջ գաղտնի գրականութիւն մը խըմորուեցաւ թաքստոցներու եւ թաւուտքներու մէջ: Երգեր տառապանքի, առեղծութեան ու վրէժի: Տաղեր, որ յաճախ կը յիշեցնեն մեր նախնական չրջանի ազգասիրական, հայրենասիրական, յեղափոխական տենչերն ու խոյանքները.–

Դպրոցականի տետրակներուս վրայ,
Գրասեղանիս եւ ծառերուն վրայ,
Աւազին եւ ձիւնին վրայ
Քու անունդ կը գրեմ, –
Ազատութիւն (*Փօլ Էլիւառ*).

Զա՛յն տուր, Միքայէլ (Նալբանդեանց).

Ես անթարթառ մի մանուկ՝
Երկու ձեռս պարզեցի,
Եւ իմ անգօր թեւերով
Ազատութիւն գրկեցի:

Սրբազան ատելութեան եւ ցասումի դեբազոյն պահու մը, Պետրոս Դուրեան կը մռնչէր (Երգ պատերազմի).

... Արդ ֆաչականջ
Նետուինք յառաջ:
Սուր մը յագուրդ
Վատ ու անգութ՝
Թող թշնամւոյն
Խմէ արիւն...

*
**

1942 – Նոյնպէս օտարի լուծին տակ ըմբոստացած Ֆրանսացի բանաստեղծն է որ կը մրմնջէ.

Բարեկամ, կը լսե՞ս
Ագռաւներուն սեւ թռիչքը
Մեր դաշտերուն վրայ:

Բարեկամ, կը լսե՞ս
Խուլ աղաղակները
Շղթայակապ երկրին:

Օ ահ՛յ, ռազմիկներ,
Բանուորներ եւ գիւղացիներ,
Մարտակո՛չն է:

Այս իրիկուն թշնամին
Պիտի ճանչնայ արեան գինը,
Եւ արցունքները...

*
**

Զեմ գիտեր հրատարակուա՞ծ է գիրք մը, որ պատմէր լեռան դերը ժողովուրդներու ազատագրական պայքարին մէջ: Լեռը՝ խորհուրդ եւ խարիսխ ազատութեան եւ ներշնչարան երկնասլաց:

Լեռը՝ իր բարձրաբերձ քարաժայռերով, որոնց կատարներուն վրայ հերոսները «Փառք ի բարձունս» կ՚երգեն արծիւներուն հետ: Լեռը՝ անդաւաճան թաքստոց եւ յաւիտենական պատնէշ: Լեռը, ուր

ՆՈՐԷՆ ԵԿԵՂԵՑԻ ԵՐԹԱԼ Կ՚ՈՒԶԵՄ

Մ. ՀԱՑԿԵՆՑ

եկեղեցի չեմ երթար, թէեւ հաւատքս նոյնն է ինչպէս երէկ, կաթիլ մը չէ պակսած եւ երբեմն կը բարձրանայ եռացող կաթի նման:

Այստեղ աղուոր փափաքներ կը վիժին երբ կարելի չըլլար ճեղքել բարակ պատերուն պաշարման օղակը: Բարեբախտաբար դեռ պէտք չունիմ հարազատի, բարեկամի եւ ընկերոջ ծառայութեան, բարեացակամութեան կամ քմահաճոյքին միջնաբերդէն դուրս գալու համար:

Եկեղեցւոյ գաւիթին մէջ արծաթեայ ափսէն դիս կ՚ուրախացնէ պատանիի պէս, որովհետեւ տակաւին ի վիճակի եմ թըղթադրամ մը սահեցնելու մտած եւ ելած պահուս, եւ ան ինծի հեռուներէն, չա՛տ հեռուներէն կը բերէ քաղցրութիւնը նահաքրիստոնէական մեր ոստանին ամէնէն փարթամօրէն փափկասուն տիկնանց, որոնք չէն էին եւ առաւել կը չէննային երբ կը կանչէին ժպտադէմ – պայծա՛ռ մնաք:

Բայօթեայ կառավարին մէջ պսպղուն թանկագին ինքնաշարժները եւ ազգակից-ներուս տօնական արդուզարդը զիս չեն անհանգստացներ: Եկեղեցի մուտքս հիմնուած է մերկ մարմնիս վրայ դրոշմուած Ս. Միւռոնին իրաւունքով, զոր տարուան բոլոր օրերուն ծովանոյշ ծննդավայրիս Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ նստարաններուն վրայ, պչրերուն եւ փաչաներուն ուրուականին քով, ցնցոտիներով կ՚արժեցնէին ծոծրակին վէրքերը կանաչ տերեւով ծածկած Տօքթորն ու յարաժամ արագ – արագ «անոյշ ապուր» մրմնջող Բենիամինը:

Գանգատ չունիմ – երբեք չեմ ունեցած – արարողութեանց տեւողութենէն: Ես չեմ կրնար կարճ եւ երկար ածականներով որակել պատարագի մատուցումը, խորհուրդի մը կամ ժամերգութեան մը կատարումը կամ քարոզ մը, որովհետեւ կարճը համազօր եւ հոմանիշ չէ լաւի, ներդաշնակի, քաղցրահունչի եւ հոգեզմայլի, ոչ ալ երկարը՝ վատի, խառնափնդորի, ժխորի եւ խորչելիի: Ես ազատ եմ վերջապէս երեսս խաչակընքելով տաճարէն դուրս գալու երբ որ ուզեմ:

Բայց եկեղեցի չեմ երթար:

Հայ փնտռելու, հայ գտնելու եւ հաւատ հետ հայերէն խօսելու կարօտ չունիմ – չեմ ունեցած – բարեբախտաբար: Շատ կանուխէն կեանքս կապած եմ հայութեան եւ բարեկամներս ու ընկերներս ընտրած ազգակիցներէս: Օրուան ժամերուն մեծագոյն մասը հայերէն կը խօսիմ, հայերէն կը կարդամ, հայերէն կը գրեմ, հայերէն բառ ու բանով կը լիանամ եւ հետեւաբար պէտք չունիմ նախնեաց տաղեր մտիկ ընելու կամ հայրենակիցներուս հետ չփուելու համար եկեղեցի երթալու:

Բայց պէտք է երթամ, կ՚ուզեմ երթալ ո՛չ թէ աղօթելու համար, որովհետեւ միջնաբերդիս մէջ կ՚աղօթեմ առանձինն, երբեմն նոյնիսկ օրը քանի մը անգամ, մեքենաբար, անտեղեակ իր ներկայութեան, որովհետեւ Ան ինծի հետ չի խօսիր: Աղօթքս խօսակցութիւն չէ Աստուծոյ հետ, այլ գրեթէ ամէն մարդու պէս մէկ ուղղութեամբ աղերս մըն է Անոր, որ Իր բուն ըսելիքը վերապահած է ուրիշ օրուան մը, թէեւ պնդողներ կան որ Ան կը խօսի իրենց հետ հանապազ:

Պէ՛տք է երթամ, բայց ամէն անգամ որ ոտքի ելլեմ, ծովափը լուղղրդներուն վըտանգ ազդարարող սեւ դրօշը միտքս կուգայ: Հոգիս պէտք ունի խաղաղութեան, զոր մէյն Ան կընայ տալ երբ զգամ որ քովս է: Իսկ Ան, չատ տարիներ առաջ սրսկեցուցած են ինծի, ինքզինք կը զգացընէ – զգացուցած է – միմիայն Իր կերտած տաճարին մէջ եւ Իրեն նման խորհրդաւոր, Իրեն նման անհասկնալի, Իրեն նման հեռու հեռաստանէն եւ բարձրաբանդակին անմատոյց բարձունքներուն երկնքէն ծորած լեզուին աքանչացումին մէջ միայն:

Կիրակիէ կիրակի, պսակէ պսակ, մըկըրտութենէ մկրտութիւն, թաղումէ թաղում եկեղեցիս կը վերածուի աչխարհի չարդարուն, էն ընդարձակ եւ էն չքեղ թարգմանութեան դրասենեակին: Գրաբար չե՞մ հասկնար – Հովիւը աչխարհաբար կ՚արտասանէ. աչխարհաբար չե՞մ հասկնար – հովիւը կամ սարկաւագը անթերէն կը կարդայ եւ ապա անպայման կը փութայ անդլերէնով յայտարարել մեզքեր, իմս ըլլան կամ ոչ:

Չեմ հասկնար ինչո՛ւ Ամերիկայի մէկ ափէն միւսը եպիսկոպոս, վարդապետ, քահանայ, սարկաւագ, տիրացու, թեմական եւ ծխական խորհուրդներ իրար անցած են որ ես հասկնամ: Սխալ չհասկըցուիմ: Հասկցողը չեմ: Հասկնալ չուզողն ալ չեմ: Բայց հասկնալ ի՞նչ: Հասկցնել ուզուածը վարձակալական պայմանագրութիւն չէ, կարճ պատմուածք չէ, բանաստեղծութիւն չէ, ճառ կամ ոճիրի մը լուրը չէ: Կարելի՞ է բառերը մէկ լեզուէն ուրիշի մը վերածելով հասկնալ զԱստուած, Աստուածորդին եւ Ս. Հոգին:

Ոչ մէկ բառով, ոչ մէկ լեզուով մարդկային էակը կրնայ հասկնալ, հասկցնել կամ բացատրել մեծ եւ սքանչելի Խորհուրդը, անհաս եւ անսկիզբ խորին Խորհուրդը: Զայն կարելի է միմիայն ընդոստ հոգիները կը պայծառանան, կը ծաւալին ու կը ճարճատին վեթոլիկաճայն, ի խնդիր ապատութեան:

Այս անգամ ալ, քաղաքին հետ, քաղաքէն առաջ լեռն էր որ պոռթկաց, – այն որ «մաքի» կը կոչեն, փոխ առնելով Բոբսիքայէն:

«Լեռնե՛ր, սէգ լեռնե՛ր» Հոթ Սալուայի եւ Իզէրի, Իոնի եւ Ռոտէզի, անընդհատ ճորերով եւ անմատչելի բարձունքներով, ինչպէս մեր հայրենի աչխարհին մէջ: (Ողջո՛յն ձեզ, Սասուն կամ Զէյթուն կամ Սիւնիք): Վերքո՛ր: Թաւուտք: Մացառուտք: Անտառ ամեհի եւ անթառամ:

Լեռները, ուր, ինչպէս ամբողջ Եւրոպայի տարածութեան վրայ, բոլոր ապըստամբ երկիրներուն մէջ, ազատութեան կանչերը կ՚ուռէին, կ՚աճէին, կ՚արձագանդէին սահմանէ սահման: Ուր, փոխան ամենակալ այլ անկար Աստուծոյ մը, օդանաւերն ու անկարգելներն էին որ երկիր կ՚իջնէին, ահեղ եւ արդիական սպառազինութիւններով: (Մեր հայրերուն Աստուածը ո՛չ օդանաւ նսեմել գիտէր, ո՛չ ալ անկարգել):

Fluctuat nec mergitur: *Միայն Սէնի՛ վրայ:*

Նոյն գաղտնիքը չունի՞ն մեր գետերն ալ, – Ա՛րաքս, Եփրատ, Արածանի...

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

1944

(*) Ալիբեները կը զարնեն, բայց ևարը չընկղմիր. կը տատանի, բայց չընկղմիր: Փարիզ հաղաբին խորհրդանշանը:

դունիլ, ըմբռնել եւ ղեալ հաւատքով, յայտարարել Անոր գոյութիւնը հաւատքով եւ Անոր մասին խօսիլ հաւատքով:

Իմ եկեղեցւոյս մէջ ես պէտք չունիմ լսելու, Աւետարանի ընթերցումով, «Ի սկզբանէ էր Բանն եւ Բանն էր Աստուած եւ Աստուած էր Բանն» նախադասութեան հայերէն աշխարհաբարը՝ «Բանը սկիզբն էր, Բանը Աստուծոյ քով էր եւ Աստուած Բան էր», կամ անգլերէնը՝ «In the beginning was the Word and the Word and the Word was with God and the Word was God».

Ո՛վ կրնայ առանց խղճահարութեան պնդել որ, դարձեալ Յովհաննու Աւետարանէն, «Եթէ ցորենի հատիկը հողին մէջ իյնալով չմեռնի, միայն ինքը կը մնայ, իսկ եթէ մեռնի, շատ արդիւնք կուտայ» խօսքին հանդիսաւոր եւ եղանակաւորեալ ընթերցումը կը բանայ իր հոգւոյն դռնեը առ Աստուած, մինչ անգլերէնը՝ «unless a grain of wheat falls into the earth and dies, it remains alone; but if it dies, it bears much fruit». պինք երկինք կը հանէ, իսկ հարազատը՝ "եթէ ոչ հատն ցորենոյ անկեալ յերկիր մեռանիցի, ինքն միայն կայ· ապա եթէ մեռանիցի, բազում արդիւնս առնէ", պինք տարտարոս կը նետէ:

Իմ եկեղեցիս միմիայն ի՛ր լեզուով միտք ու հոգիս կը բանայ ամենասուրբ երկրպագութեան: Այն գեղանոյշ լեզուով, որ իմ ծնողացս չէր, զոր անոնք չէին հասկնար երբեք, որ հինգերորդ դարու Հայունն ալ չէր, զոր ան չէր հասկնար բնաւ, բայց զոր Սահակ – Մեսրոպեան հանճարը յօրինեց կատարելապէս, կատարեալին վայել, առաջին լուսաւորիչներուն առաքելական գործունէութենէն չորս եւ վաթսունապատիկ մէկ զար եւք, որպէսզի ան իրը ընէր զԱյն ու զասորոշուէր իր օտար հաւատակիցներէն եւ սպառազէն քրիստոնէութեան հարուածներուն դիմաց ունենար իր եկեղեցին, տունը իր հոգւոյն, դէմքը իր էութեան, աստղը իր ճանապարհին:

Ի՞նչ փոխուած է հիմա 1600 տարի ետք: Հիմնապէս ոչինչ, արմատապէս չա՛տ: Տիեզերական գիւղը ի՛նչ իմաստներ կը հագցնէ Քիստոսի վարդապետութեան եւ կը խորտակէ, կը գալարէ, կը ճզմէ, կը քամէ, կը հաւասարեցնէ, կը կլանէ, կ'անհետացնէ, մինչ չկան Սահակ – Մեսրոպեան հաւատք եւ հանճար: Անոնք մորթուած են գոհացնելու համար պարարտութեան հաստուածը, որ առատապէս օրհնեց Մեծ երաշխին յաջորդած վերջին 50 տարիները:

Եկեղեցւոյ մէջ լեզուական հասկնալիութեան, այժմէականութեան, հոգի փրկելու եւ փրկեալներու թիւը բարձրացնելու արդարացումով բոլոր նորաբարութիւնները եւ նորութեան դիւային ձգտումները, որոնց գլուխ – գործոցն է Ս. Պատարագին անգլերէն լեզուով մատուցումը, կը գոհացնեն միայն պարարտանալու կիրքը: Կեղծ են, սուտ են եւ պղտաբեր: «Զի հաւատովք գնամք եւ ոչ կարծեօք»: (Բ. Կորնթ. Ե. 7):

Եկեղեցիս, ներքո, նախանձելիօրէն բռնկարգ է հիմա իր ուսումնական եւ պարկեշտ հովիւով, վայելուչ յարդարանքով, դաշն ու կանոնաւոր արարողութեամբ, բացի լեզուի կարկտանէն: Բռնկարգ չէ իր պատերէն դուրս, ուր ջըրտուքի կը սպասէ անծայրածիր խոպան դաշտը ծառայութեան եւ օգնութեան:

Ցղփացած Ամերիկայի մէջ, ամերիկահայ չփացած տարրերու վարկպարագի տեսութեանց եւ անշնորհք, դուրէ նաեւ նենգ ճնշումներուն դիմաց, եկեղեցական նուիրապետութեան պաշտպանութեան գէնքը պիտի ըլլար յարձակողաբար վկայակոչել Սահակ – Մեսրոպեան հրաշքը, զայն յայտարարել ամէն առթիւ, ուսուցանել եւ քարոզել աներկիւղ տուքմբ, կը գոհացնեն միայն պարարտանալու կիրքը: Կեղծ են, սուտ են եւ պղտաբեր: «Զի հաւատովք գնամք եւ ոչ կարծեօք»: (Բ. Կորնթ. Ե. 7):

Եկեղեցիս, ներքո, նախանձելիօրէն բռնկարգ է հիմա իր ուսումնական եւ պարկեշտ հովիւով, վայելուչ յարդարանքով, դաշն ու կանոնաւոր արարողութեամբ, բացի լեզուի կարկտանէն: Բռնկարգ չէ իր պատերէն դուրս, ուր ջըրտուքի կը սպասէ անծայրածիր խոպան դաշտը ծառայութեան եւ օգնութեան:

Ցղփացած Ամերիկայի մէջ, ամերիկահայ չփացած տարրերու վարկպարագի տեսութեանց եւ անշնորհք, դուրէ նաեւ նենգ ճնշումներուն դիմաց, եկեղեցական նուիրապետութեան պաշտպանութեան գէնքը պիտի ըլլար յարձակողաբար վկայակոչել Սահակ – Մեսրոպեան հրաշքը, զայն յայտարարել ամէն առթիւ, ուսուցանել եւ քարոզել աներկիւղ

ՋՕՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ՆՈՐ ԲԱԺԻՆԸ՝ «ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱՐԿ»

Ջօրեան հիմնարկի նախագահը Գուրգէն Սարգիսեան յայտարարած է որ ըստեղծուած է «Ցեղասպանութեան և մարդկային իրաւունքներու ուսումնասիրութեան միջազգային հիմնարկ մը, որպէս Ջօրեանի մէկ բաժինը: Նոր բաժնին ըստեղծումին նպատակն է մասնագիտական յատուկ կազմակերպչականութեամբ օժտել Ցեղասպանութեան եւ մարդկային իրաւունքներու համալսարանական ծրագիրը որ երեք տարիէ ի վեր յաջողութեամբ կը կիրարկուի: Նպատակն է նաեւ աշխարհի տարբեր համալսարաններուն համար դիւրացնել նոյն ծրագրին որդեգրումը»:

Ինդրոյ առարկայ ծրագիրը երկու շաբթուան խտացեալ դասընթացք մըն է որ ամառները կը կազմակերպուի Թորոնթոյի մէջ· այս տարի տեղի կ'ունենայ Օգոստոս 3 – 13:

Ջօրեանի անօրէն Ճ. Շիրինեան ալ ըսած է թէ վերջին տարիներուն ցեղասպանութեան ու մարդկային իրաւունքներու ուսումնասիրութեան նկատմամբ մեծցող հետաքրքրութիւն մը կայ ամէն ազգէ երիտասարդներու մօտ որոնք հաւանօրէն աշխարհի ամէն ժամանակէ աւելի ընդհանրական ընկալում մը ունին:

ՇԱՒՈՒ

ՏՕՆԱԾԱՌ – 2004

Կիրակի, Յունուարի 11–ին, ուրախալի օր մըն էր Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Լեւոն Շանթ դպրոցի աշակերտներուն համար. ծնողներ ու բազմաթիւ բարեկամներ վտիթացած էին տօնածառի աւանդական հանդէսին:

Ցերեկոյթին բացումը կատարեց եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութեանատենապետ՝ Հրայր Հրաչեան, որ չնորհաւորելէ վերջ Նոր Տարին եւ Սուրբ Ծնունդը, դոհունակութեամբ արձանագրեց այս տարուան աշակերտութեան թիւի յաւելումը, որ հասած էր 24–ի: Ապա խօսք առաւ ուսուցչուհի Ռոզին Թաշճեան որ երկվեզու ելոյթով մը նախ շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր անոնց որոնք իրեն ու միւս ուսուցչուհի՝ Լառա Վարդանեանին աշակցելով, յաջողութեան հասցուցած էին այսօրուան յայտադիրը: Ու չարունակեց ըսելով «Մենք, հայ դաստիարակներս, մեր առաջին մտահոգութիւնը կամ ինչու չէ նշանաբանն է մանուկին լի ու լի փիթիռով հայ իրականութենէն ներս: Մեր բոլոր նախաձեռնութիւնները, ըլլան անոնք դաստիարակչական, մշակութային, կրօնական եւ նաեւ արուեստի մարզին ներս, կ'առաջնորդուին այդ նշանաբանով»: Ապա, բեմ բարձրացան երեքէն տասնըվեց տարեկան բոլոր աշակերտները որ ներկայացուցին Քիստոսի ծննդեան չուրջ յատուկ պատրաստուած փոքրիկ դրուագներ ուր ամէն մէկը կը մասնակցէր հայերէն նախադասութեամբ մը: Հաճելի անակնկալ մը եղաւ նաեւ բոլորին կողմէ երգուած «Ձիւնեպուպ» չարականը զոր իրենց սորվեցուցած էր Յասմիկ Հրաչեան՝ «ԱԿՆ» հոգեւոր երաժշտութեան համոյթէն: Այս օրուան պատշաճող ներկայացումը մեծ աշխատանք պահանջած էր Ռոզին Թաշճեանէն ու Լառա Վարդանեանէն եւ դնահատութեամբ, քաջ արժանացաւ, բուռն ծափահարութիւններով:

Կաղանդ Պապային ժամանման պահը հասած էր· ան սրահ մուտք գործեց ընդհանուր խանդավառութեան մթնոլորտի մէջ ու, ինչպէս ամէն տարի, արժէքաւոր նուէրներ բաժնեց բոլոր աշակերտներուն, որպէսզի աւելի լաւ սերտեն Հայոց լեզուն: Այս տարուան անակնկալն էր մանուկներու դասարանի 13 աշակերտներու նկարներով զարդարուած օրացոյցը, զոր պատրաստած էր ծնողքներէն Իրեն Գարաճեան, եւ որ ստացան ամէն մէկը, իբր անմոռանալի յիշատակ: Իր սրտի խօսքով հանդէս եկաւ նաեւ Շաւիլի հոգեւոր հովիւ՝ Հայր Գրիգոր Պաչատրեան, որ կարեւորեց հայ դպրոցին դերը հայ մանուկին ներդաշնակ դաստիարակութեան հոլովոյթին մէջ:

Այս հաճելի ցերեկոյթը վերջ գտաւ ընդունելութեամբ մը, որուն ընթացքին բոլոր աշակերտները ու իրենց ուսուցչուհիները լուսանկարուեցան դեղեցիկ տօնածառին առջեւ:

*
**

ՖԻԼՄԻ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒՄ

Շաբաթ, Յունուար 17–ին, Շաւիլի Հայոց եկեղեցւոյ մշակութային յանձնախումբը հանրութիւնը հրաւիրած էր դիտելու Ֆրանսացի լրագրողուհի՝ Մայթէ Ժառէնի պատրաստած «Մայր Հայաստան» Ֆիլմը (*): Մօտ քառասուն հոգիներ ներկայ գտնուեցան այս ցուցադրութեան ուր, 105 վայրկեաններու ընթացքին, առարկայական մօտեցումով կը ներկայացուէին Հայաստանի եւ մանաւանդ Գիւմրիի ու շրջակայ գիւղերու ներկայ վիճակը, բնակիչներուն առօրեայ ծանր հոգերը ու նաեւ անոնց յոյսերը: Դիտողին ուշադրութիւնը կը գրաւէր, մասնաւորաբար, Շիրակի աղքատական թանգարանի յետ – երկրաշարժային ներկայ տխուր վիճակը եւ մեծ գուրգուրանքը որ անոր հանդէպ կը տածէին երկու հնադէմներ՝ Լարիսա Եկանեան եւ Համիկ Պաչատրեան: Ցուզիչ էին նաեւ չատ մը պատկերներ· իր հողին կառչած գիւղացին, հակառակ գեռոյէն վար 30 աստիճան ցուրտին, կամ երկիրը լքել ուզող ուսանողուհին եւ անոր հակազդող ընկերուհիին խօսքերը. «Պէտք է հոս մնալ – այս մեր երկիրն է եւ մեզի կը պատկանի զայն չէնացնել»:

Այս տեսերիզը, երիտասարդ Ֆրանսուհիի մը երկու ճամբորդութիւններու արդիւնքը, մօտեցումն է երկրի մը մասին որուն ան սիրահարած է, մինչեւ փափաքիլ հոն հաստատուիլը···

Ազգային հանդէպ լաւատեսութիւն ներշնչող այս Ֆիլմը, որոշ կրճատումներով, արժանի է ցուցադրուելու Ֆրանսական որեւէ հեռատեսիլի կայանէ:

ՀՐԱՅՐ ՀՐԱՉԵԱՆ

(*) «Mère Arménie» de Maïté Jardin. Cassette-vidéo; Ed. PLAN LARGE - TV 10 - Angers

ՍԻՐՈՅ ԵՒ ԱՐԿԱԾԻ ՏՂԱՔԸ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

13

Չի վախիր այդ սուտ գուրգուրանքին ջերմութենէն, բայց կը մրմռայ ու կը նայի վայրենիօրէն իր տիրոջ աչքերուն, մինչեւ որ վերջնականօրէն պարտուի···

Վայրկեան մը յետոյ անոր մերկ ազուր մարմինին վրայ ես կ'արտասուէի, վշտաբեկ ու տառապահոծ, պարտուած ու հէք, պզտիկ ու տկար, չարչարուած տղու մը պէս:

– Երա՛խայ, – կը հծծէր իր խռովիչ ու անոյշ ըղձերուն մէջէն, – երա՛խայ···

Երբ գուրս ելայ անոր յարկաբաժնին դռնէն, կ'ուզէի թքնել երեսիս, ինչպէս զզուելի ու սողուն մարդու մը երեսին կը թքնեն, ինչպէս կիծ կը զարնեն գող ու դրուժան կատուի մը, առելութեամբ ու կրքով: Այլեւս չէի լար, բայց ակռաներս կը զարնուէին իրարու եւ բռունցքներս կը սեղմուէին զրպաններուս մէջ:

Շրթունքներուս մէջէն հայհոյելէն իմ այ տանդուխները: Վերէն ան իր սլիտակ ու վախուկ ձեռքով ցտեսութիւն կ'ըսէր ինծի:

Հանրային պարտէզը հանդիպեցայ վահրամին, որ ոտքի վրայ կը խօսէր Ներսիսեանցիին հետ, որ կրկին եկած էր Պաթում: Իարեւեցի չրթներուս ծայրովը, արցունքներս խեղդեցին պիս, բայց չլացի:

Վահրամը զգաց պատահածը, որովհետեւ իր արտայայտիչ աչքերը աւելի արտայայտիչ դարձան ու զորովով բռնեց ձեռքս:

– Ինչ մը հիւանդ է, – դարձաւ Ներսիսեանցիին, – մեծ բան մը չէ···

*
**

Դանդաղօրէն ու կողք կողքի կը քալէինք ծառերուն մէջէն: Իաղմութիւնը կը չատնար: Դէմը արեգակը կը ծռէր հորիզոնն ի վար: Կը յիշեմ միշտ ծովուն արեւամուտը հանրային պարտէզին եզերքէն: Երջանիկ ու մեղկ՝ կ'երկննայինք ալեաններուն վրայ, ինչպէս չատերը, ծովը փոքր ալիքներով կու գար ու քիչ մը վարը կը սպառէր, երբեմն կը թրջէին մեր ներբանները եւ կը դիտէինք մեծ ու ահրեշագոյն սկաւառակով արեւը, որ կ'ընկղմէր իր արեան մէջ···

Մէյմէկ զլանիկ բերաննուս, կը քալէինք լուռ ու զխահակ: Չեմ գիտեր ինչո՞ւ իրիկունը այնքան քաղցր էր, որ կը վախնայինք խօսելէ ու խանգարելէ մեր սըրտերուն անդորրութիւնը: Վահրամը կը նայէր գորովով աչքերուս ու իր նայուածքը ալեւի կը տրամեցնէր զիս: Կրկին արտասուքները կը բարձրանային կոկորդիս, կը հանդիպին թարթիչներուս եւ կը մնային այնտեղ: Կուրծքս կը քակուէր: Կը զգայի, որ եթէ բաժնուիմ ընկերներէս, անտարակոյս պիտի լամ ու կը մնայի:

– Վաղը չէ միւս օր Մայիսի մէկն է, – ըսաւ ինքնիրեն Ներսիսեանցին, – արդէն մեծ պատրաստութիւններ են տեսնում:

– Իրենց ալ, իրենց Մայիսի մէկին ալ, – ըսաւ Վահրամը ու չարունակեցինք քալել:

Ցանկարծ ան սկսաւ արտասանել Սիամանթօէն երգ մը՝ ցած, բայց լեցուն ձայնով: Սկիզբները կ'արտասանէր ադրաղ, բայց հետզհետէ յուզումը գրաւեց զայն: Նստանք պարտէզին մէկ անկիւնը, ամայի նստարանի մը վրայ ու սկսանք կրկին ծխել: Հետզհետէ կը վերապտնէի խաղաղութիւնս, բայց սիրտս կը զարնէր տակաւին արագօրէն: Կ'ուզէի ձեռքս դնել վրան, բայց չէի համարձակեր վախնալով, որ կը մատնեմ յուզումս:

– Գիտէ՞ք – ըսաւ Ներսիսեանցին, ձեր ընկերները խումբով վաղը կը հասնին Պաթում, ես նրանց տեսայ Թիֆլիս, կայարանը, հասել էին Մեծ – Ղարաքիլիսէից, իմ մեկնած օրը···

Այդ լուրը գլուխս չահագրգռեց ու վայրկեան մը թրուեցաւ, թէ կը հանդստանամ: Անշուշտ չուտով կը մեկնինք, կ'ըսէի, ու կ'ազատիմ այս յիմար զրուցենէն: Անդամ մը Պոլիս «բոլոր այս բաներ»ը կը մոռնամ, բայց սիրտս կը թողքէր: Գիտէի որ կային բաներ, որ պիտի չկարենայի մոռնալ ու սիրտս կը ցաւէր: Կը ցաւէր այնքան, որ կ'ուզէի ճչալ: Վայրկեան մը մտածեցի վերադառնալ տուն, բայց վախցայ մինակ մնալէ: Կը տառապէի խուլ ու անգութ ցաւով մը:

Ներսիսեանցին մեզ տարաւ ընթրիքի: Ցետոյ զացինք չարժապատկեր դիտելու: Ժապաւէնը ռուսերէն էր: Ներսիսեանցին, որ քովս նստած էր, կը թարգմաներ չտապով իւրաքանչիւր նախադասութիւնը:

Դէպքը կ'անցնէր Ֆրանսայի մէջ: Սիրոյ պատմութիւնն էր ձկնորսի մը եւ պոհեմուհիի մը: Ծորը կը նուագէին տխուր, չատ տխուր ռուսական եղանակ մը: Թաւջութակը կ'արտասուէր:

(Շար. 49)

ՎՐԻՊԱԿ. – Ծուն-տար 24 – 25-ի «Ծառայի Ա. էջի բ. սիւնակի խորագիրը պէտք է ըլլար՝ «Երբեք պիտի չբնդունիմ...», ինչպէս մեր ընթերցողները պէտք է նշդած ըլլան:

Au
Centre Culturel SAINT MESROB
BARDIG
présente
« EGLISES ARMENIENNES »
EXPOSITION — VENTE DE PHOTOGRAPHIES D'ART
du 20 janvier au 1er février
— Entrée libre — Cocktail —
Exposition: tous les jours de 17h à 20h
Samedi et Dimanche de 15h à 20h.
10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge

(Շար. Ա. էջէն)

նեը, երաժիշտներ, մօտ 200 հազար հանդիսատեսներու առջեւ: Տողանցքը 480 հազար Եւրօ արժած է, որու 210 հազարը քաղաքապետութեան կողմէ վճարած: Մինչեւ Հինգշաբթի Ծունուար 29, էյֆէլի աշտարակն ալ ամբողջութեամբ «կը կարմրի» դիւերը, մեծարելով Կարմիր Հինտստանը: Ծունուար 26-ին, Փարիզ ժամանեց Հինտստանի նախագահը՝ Հու Ժինթաօ պետական մակարդակի այցելութեամբ, որ կը համապատասխանէ Ցրանսայի եւ Հինտստանի դիւանագիտական յարաբերութեանց հաստատման քառասնամեակին: Այս այցելութիւնը բողոքներու ալ առիթ կու տայ, քանի բոլոր հոսանքները համաձայն չեն որ այսքան պատիւ չնորհուի երկրի մը, ուր մարդկային իրաւունքները որեւէ ձեւով յարգուած չեն: 2000 տոտիկաններ զօրակոչի ենթարկուած են եւ Ռիւ տը Ռիվոլին ալ փակուած է ամբողջ այցելութեան ընթացքին, ինչպէս նաեւ մեթրոյի կարգ մը կայաններ:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԿԻՊՐՈՍԻ նորընտիր նախագահները՝ Սահակաշվիլի եւ Փափատուլոս էլոյթ պիտի ունենան, Ծունուար 28-ին Սթրազպուրկի մէջ Եւրոպայի Խորհուրդի Խորհրդարանական ժողովին առջեւ: Ելոյթներէն ետք վիճարկումներ տեղի պիտի ունենան Կիպրոսի կացութեան եւ Վրաստանի ժողովրդավար հիմնարկներու մասին:

ԻՍՐԱՅԷԼ եւ Հեզպոլլան համաձայնութեան եկան բանտարկեալներու փոխանակման չուրջ: Հինգշաբթի, Ծունուար 29-ին, Իսրայէլ պէտք է 400 արաբ եւ պաղեստինցի բանտարկեալ յանձնէ, Հեզպոլլան ալ 4 Իսրայէլացի, որոնց մէջ 3 մեռած զինուորներ:

ԼԻԲՐԱՅԻ (ցեղապաշտութեան եւ հակահրէութեան դէմ լիկա) չարժումին 44-րդ համագումարին առթիւ որուած ճաշին, Ծունուար 24-ին, նախագահը՝ Փաթրիք Կօպէռ խիստ ոճով արտայայտուած է Ցրանսայի մէջ ծաւալ առնող հակահրէութեան մասին: Մթնոլորտը զբաստած է սպառնալիք, ակնարկելով կարգ մը կրօնական կուսակցութեանց ցոյցերուն: Պատուոյ հիւրը՝ Նիքոլա Սարքոզի, վճռական կերպով պատասխանած է, մեղադրելով բանախօսը որ բոլորովին անտեսած է իշխանութեանց հակազդեցութիւնը: Հարկ է, ըսած է նախարարը, հանդարտ մնալ, հակասեմական եւ հակացեզապաշտ արարքներու հեղինակները լակոտներ են:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ Մարս էքսփրէս խորաշափի ղրկած նկարներու համաձայն, կը հաստատուի որ ջուր կայ Հրատ մոլորակի վրայ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ, Ցրանսայի Արտաքին նախարարը՝ Տ. տը Վիլիէն, խօսք առնելով Միջազգային Ցարաբերութեանց հիմնարկի ուսանողներուն առջեւ, չէ խուսափած յայտարարելու՝ «Չէչէնիան պատերազմի մէջ է» եւ երկար ելոյթի մը մէջ, ողեկոչած է Ցրանքեւոուսական «մեղսակցութիւնը», պաշտպանելով Եւրոպայի եւ Ռուսաստանի միջեւ նոր «գործընկերութիւն մը»:

C.C.A.F.

CONSEIL DE COORDINATION DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

34, avenue des Champs-Elysées
75008 PARIS

COMMUNIQUE

En décembre 2004, l'Union Européenne statuera sur l'avenir de l'adhésion de la Turquie. Il apparaît clairement au Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France (CCAF) qu'en l'état actuel du rapport de force une intégration sans condition, relayée par une campagne massive de propagande du gouvernement turc, est une possibilité qui ne peut être exclue et qui doit donc appeler la mobilisation de tous les Français d'origine arménienne.

Dans ce cadre, le CCAF demande que l'intégration de la Turquie dans l'Union Européenne soit conditionnée au respect préalable des critères établies par la résolution du Parlement européen du 18 juin 1987 et notamment à la reconnaissance du génocide commis à l'encontre des populations arméniennes et du respect du droit des minorités vivant en Turquie.

Aussi, le CCAF soutient l'organisation sur ce thème par le Comité de Défense de la Cause Arménienne d'une réunion publique qui aura lieu le dimanche 1er février 2004 à 15h30 au Palais des Congrès de Paris (Porte Maillot, Salle Bordeaux). Le CCAF appelle tous les Français d'origine arménienne à s'associer à cette manifestation et à démontrer ainsi leur détermination à faire aboutir leur justes droits.

Cette réunion publique doit être le prélude à l'ensemble des actions engagées sur ce thème au cours de l'année 2004 et le lancement de la grande mobilisation populaire en vue des commémorations du 24 avril qui revêtiront cette année un caractère exceptionnel.

ARA TORANIAN
Président

Paris, le 23 janvier 2004

CONTRE LA TURQUIE DANS L'EUROPE

MOBILISATION GÉNÉRALE

Pour l'application de la résolution du 18 juin 1987

MEETING

LE DIMANCHE 1er FEVRIER A 15 HEURES 30

Au Palais des Congrès de Paris (Pte Maillot)

Avec des leaders des Partis politiques français

Contact : contact@cdca.asso.fr
Tél. : 01 44 83 07 02
Comité de Défense de la Cause Arménienne

THEATRE ARMENIEN

LES JEUNES DE LA CATHEDRALE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE MARSEILLE

présentent

ԿԱՐՄԻՐ, ԿԱՊՈՒՑ, ՆԱՐՆՋԱԳՈՒՆ

COMEDIE MUSICALE
écrite et mise en scène par **Armand ZIREKIAN**

En hommage au grand poète Yeghiché TCHARENTS

Le Dimanche 8 février à 16 heures

au Théâtre «Gyptis»
136, rue Loubon, 13003 Marseille

P.A.F. : 12 Euros

Renseignaments :
☎ **06. 10. 82. 18. 48 — 04. 91. 77. 84. 70**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «SOSSE MAYRIG» de MARSEILLE

organise

un Voyage en Syrie/Liban

DU 18 AVRIL AU 1er MAI

De Marseille vers Damas — Départ le Dimanche 18 Avril
De Damas vers Marseille — Retour le Samedi 1er Mai

avec la Compagnie aérienne **Syrianair** (airbus)

> **Pèlerinage à Deir-Ez-Zor**

> **Visites de diverses villes et sites touristiques : Damas — Anjar — l'Evêché Arménien à Antélias — Beyrouth — Baalbek — Palmyre — Deir-ez-Zor — Markadeh — Alabiya — Alep — Apamée — Lattakia — Ugarit — Le Krak des Chevaliers — Maaloula — Damas.**

Permanence tous les mercredis (MAJC — 12-14, rue Saint-Bazile, 13001 Marseille) :
— L'après-midi de 15h à 18h au 04. 91. 50. 15. 09
— Le matin au 06. 10. 25. 17. 16.

***

ԼՕՐՕ

Մարսէյլի Պուլվար Օտտօ Լէօլա Սաուանի մասնաճիւղին երկրորդ բախտախաղը կ'ըլլայ, Փետրուար 1, կէսօրէ ետք ժամը 15-ին, Պուլվար Օտտոյի Տրնի Բաբէն սովորական սրահին մէջ:

***

Date à retenir

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise un

G A L A
AU PROFIT DES ECOLES

Samedi 13 mars
au PACI d'Issy-les-Moulineaux

***

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Արնուվիլ-Մարսէյի Սաղիկ մասնաճիւղին երեկոյթը՝ ՄԱՐՏ 13-ին

l'Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 7 Février - 26 Juin 2004

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris.
(Absentéisme exclu)

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux continuent,

Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN

3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 87 Euros + 8 Euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel ,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS: 01 47 50 97 51

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅՐԱՊԵՏ Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

-44-

ՔՐՈՆԻԿԱԳԻՐ ԵՒՍԵԲԻՈՍ

ՏԱՐՈՒԱՆ ԼԱՒԱԳՈՑՆ «ՊԻՍՆԻՍՆԵՐԸ»

Անկախացած Երեւանը համեմատաբար երիտասարդ քաղաք է. չունի ոչ մէկ մըն ալ աւանդութիւն: Մինչ ՊՈՇԵԱՆ փողոցն է որ կրնայ ինքնութեան իրաւունք տանել որպէս ԽՈՐՈՎԱԾԱՆՑՆԵՐՈՒ ՓՈՂՈՑ: Այսօր Պուրճեան ըսողը միայն խորովածնոց կը հասկնայ. մըտքին ծայրէն անգամ չանցներ Աչտարակի զաւակ, անցեալ դարու չնորհալի ղրող ՊԵՐՃ ՊՈՇԵԱՆԻ մասին. այլպէս է ժամանակի ընթացքին արժէքի ըմբռնումներն ալ փոփոխութեան կ'ենթարկուին:

Աբովեանն ալ մոռցուած է, Երեւանի ժողովուրդին վէրքի այդ հանճարեղ երիվը ... հարցուցէք անցորդի մը անմիջապէս ձեզի փողոցը ցոյց կու տայ... ուրկան կինօ Մոսկուան, Երեւան պանդոկը, փափակալլոն, Մարգօ Փոլօն...

Հիմա Երեւանի մէջ ամէն ինչ ամէն տեղ կարելի է գտնել, բաւ է չունայ .. առնենք ծաղիկներու պարագան: Զկայ թաղամաս, փողոց, անկիւն, հրապարակ ուր ծաղկավաճառ մը հաստատուած չըլլայ: Անոնք երկու տեսակի կը բաժնուին. կան ծաղկեպսակի մասնագէտները որ միայն յուղարկաւորութիւններու ծառայութիւն կ'ընեն եւ պարզ ծաղիկներունը կամ ծաղկեփունջերուն:

Առաջինները անդադար կը գործեն, մինչեւ ուշ ժամեր, նաեւ կիրակի եւ տօնական օրեր ... որքան որ պետութիւնը արգիլած է այդ օրերուն մահանալը... խեղճերը միայն վերջին ճամբորդութեան պարագային կրնան ազատօրէն ցոյց տալ իրենց որոշումին անկախութիւնը, առանց տուգանուելու կամ բանտարկուելու:

... Եւ որովհետեւ ժամանակէն առաջ մեռնողներուն թիւը օրէ օր կ'աճի, ինքնաբերաբար կ'աճին նաեւ ծաղկեպսակի վաճառականները: Եկամուտի կանոնաւոր եւ հաստատ աղբիւր է: Անոնցմէ շատերը համալսարանական բարձր վկայականով երիտասարդներ են որ բազմադէմ ընտանիք ապրեցնելու պարտակա - նութիւն ունին:

Երկրորդ խումբին զարդացումը, ծաղկեփունջերու վաճառականները, ծնունդ է մեր զգայականութեան: Հակառակ տնտեսական դժուար պայմաններու կ'ուզենք միշտ յայտնել մեր սիրոյ, գնահատանքի զգացումները ընտիր ծաղիկներով: Երեւանի սրահներուն բեմերը յաճախ ծաղկավաճառի «սիւիւէրմարքէթի» երեւոյի կ'առնեն հոն թափուած ծաղիկներու առատութենէն:

Վերջերս ԴԵՂԱՐԱՆՆԵՐՆ ալ (Դեղատուն եւ Արդէկա կոչուած) զարմանալի աճում ունեցած են Երեւանի մէջ... Քաղաքականութեան նշա՞ն թէ հիւանդութիւններու բազմացում: Պիտի նախընտրէի որ անուշաւաճառները չատնային:

ԴԵՂԵՑԿՈՒԹԵԱՆ ՍՐԱՀ... կարծէք մէկ օրէն միւսը երեւանցի իսկական սեռ ու ըզգացաւ եւ անհրաժեշտ կարիք ունեցաւ այս սրահներու մասնագէտներուն դիմելու որպէսզի վերագտնէ իր կորսնցուցած զեղեցկութիւնը ... բոլորն ալ օտար անուն ունին ... Լէյտի, Մելոտի, Ֆուֆու, Լուլու... մինչեւ իսկ գերմանական հաստատութիւն մը քաղաքին զանազան կէտեր թաղամասերուն մէջ կեդրոններ բացած, կ'ըսեն որ ընտիր յաճախորդներ եւ նոյնքան ընտիր եկամուտ ունի: Հակառակ զեղեցկութեան սրահներու բազմանալուն, որոշ տարիքէ մը վերջ կիներու վրճակին վրայ բարեփոխութիւն չի նկատուիր: Յատկապէս ակռաներու խնամքին մէջ ընդհանրապէս Հայաստանի մեր հայրենակիցները չափազանց կը թերանան: Տակաւին կան մինչեւ տարիքի այր մարդիկ եւ կիներ, որ ազերի - թաթարական սովորութիւններու համաձայն, ոսկի կաղապարներ անցընել տըւած են իրենց կարգ մը ակռաներուն վրայ որպէս ունեւորութեա՞ն թէ զեղեցկութեան նշան ... յաճախ կէս - ճիւաղային երեւոյթ առնելով: Բարեբախտաբար երիտասարդ սերունդը չատ աւելի ուշադիր է նման «իսլամական» սովորութիւններէ հեռու մնալու:

«ՊԵՆԶԱԿԱԼՕՆՔ» այնքան հնչուն է որ առեն մը Ռուս իշխանական անուն կը կարծէի: Երբ առիթ կրկնուիլ սկսաւ, հասկցայ որ մեծ թիւրիմացութեան մը մէջ կը գտնուիմ ... կնդրիտի կայանին հայատառներէն կոչումն է: Պէնզակալօնքները հիմա ամէն տեղ են: Եկամուտի ըրվէժ դարձած են. ժողովուրդը կաթիլ - կաթիլ քամելու անարիւն միջոց: Թէեւ կնդրիտի գինը կէսն է եւրոպական եկամուտներու համեմատութիւնը պահելու պարագային, պէտք է 15 անգամ, առնուազն, պակաս ըլլալ անկէ ... Ներածումը մի քանի անձերու ձեռքն է, պետական կառոյցներուն մէջ լաւ թափանցած: Ֆարիւղի կայանները իրենց տէրերուն նման ռուսախօս են, թէեւ Հայաստանի պետական լեզուն հայերէնն է, բայց հոն կարծէք ամէնքը մխասին երդում ըրած են հայերէն ոչ մէկ բառ դուրս ծածելու...

Երբ ձեր կառքը կայարան մը մտնէ, պէտք է ընտրութիւն կատարէ պէնզի՞ն, փէթրո՞լ թէ սալեարկա պիտի լեցնէ. հազիւ առնելիքը որոշէ, պէտք է գտնէ սուպէրի, բրմիումի եւ նորմալի մէջեւ ... եթէ անիւները հարց մը ունին կարելի է քովի դուռը Վուլքանիզացիայի յանձնել, հոն պալամասորումն ալ կը կատարեն եւ ամէն ինչ ազդեցին յետոյ Մոյքա կը մտնէ լուացուելու ... բայց չմոռնանք որ երկրին պետական լեզուն հայերէնն է:

... Եւ յոգնած կը վերադառնաք տուն, ուր հայերէն ժապաւէնի մը վերջին պատկերը միայն կը հասնիք տեսնելու... կ'ուզէք գիտնալ թէ ի՞նչ ֆիլմ էր հաղորդուածը ազգային հեռատեսիլի առաջին կայանէն (երկրորդը չկայ տակաւին)... կը սկսի շարքը անուններուն. Օպէրատորը, սցենարի հեղինակը, ռէժիսորը, մոնտաժ, ասիստենտը, դամբրամէնը, կինոդուտիան, թէչէստանցիան, ծափխոտորը ... եւ կ'իմանաք որ պետական կեդրոնի մը մէջ պատրաստուած է այդ ժապաւէնը ու կը ցաւիք որ հայ ըլլալով հանդերձ մեծ քան մը չկարողացաք հասկըցնել... համբերութիւն...:

ԴԱՂՈՒԹԷ ԴԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Տիրամայր Նարեկի Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյ մէջ, Նոյեմբեր 30-ին, համերգ մը տրուած է նահատակ առաջնորդ Իգնատիոս Արք. Մալոյեանի յիշատակին, որուն նախագահած է Սայիտ Մալոյեան: Երեկոյթին բացումը կատարուած է տէրունական աղօթքով եւ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Գէորգ Ծ. Վրդ. Զապարեանի բարի գալստեան հակիրճ խօսքով: Համերգին առաջին մասին մէջ ընդգրկուած էին Շուբէնէն, Փուչինիէն, Մոցարթէն, Ռաւոյէն, Կունոյէն, Ռ. Մելիքեանէն եւ Շուպէնթէն գործեր: Նախքան Բ. մասին անցնիլը, Հ. Գէորգ Զապարեան, հայերէն, արաբերէն եւ ֆրանսերէն ներկայացուցած է նահատակ հոգեւորականին կեանքն ու գործունէութիւնը, որպէս իր հօտին նուիրուած հայրենասէր հովիւ մը, որ նախընտրած էր նահատակուիլ 46 տարեկանին, բազմաթիւ չարչարանքներու ենթարկուելէ եառ, Մարտինարնակ 417 հաւատացեալներու հետ, 1915, Յունիս 11-ին: 2001, Հոկտ. 7-ին, պատարագի ընթացքին, Պապը, քարոզին մէջ, պաշտօնապէս երանացումը հռչակեց Իգնատիոս Արք. Մալոյեանի: Յայտագրին Բ. մասին մէջ ունկնդրուած են Ռ. Մելիքեանէ, Լիսթէ, Ա. Տիգրանեանէ, Ա. Յարութիւնեանէ, Վերտիէ, Ռախմանինովէ, Ս. Ֆրանքէ գործեր: Ատարին տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը, եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ:

ԳԻՏԱԿԱՆ _ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅԱԿԱՆ

ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՍՏՈՒԱԾԸ

Ո՞րն է գիտնականներու ներկայ կեցուածքը Աստուծոյ դասական գաղափարին դիմաց՝ իւրացուած կրօնական աշխարհին կողմէ եւ ընդհանրացած հաւատացեալներու մօտ:

Հրաշագործ արարքներու իրերայաջորդ ստեղծման վրայ հիմնուած ամենակարող Աստուծոյ աւանդական տեսակէտին դէմ, տիեզերքի կարգաւորումը պահպանող ճարտարապետ Աստուծոյ գաղափարը գիտնականներու տեսակէտը կը կազմէ: Այս վերջիններս ըլլան անաստուած թէ հաւատացեալ:

«Գիտութիւն առանց կրօնքի կը կաղայ, իսկ կրօնքը առանց գիտութեան կոյր է»: Այս խօսքը կը պատկանի Ա. Նըչթայնի: Ան հպատացեալ մը չէր, եթէ այս վերջին որակականը ընդունինք իր դասական իմաստով, սակայն եւ այնպէս մեծ գիտնականը պաշտպանքի հասնող խոր յարգանք կը տածէր «բնութեան» հանդէպ որ իրեն կը ներշնչէր տիեզերական տարողութեամբ կրօնական զգացում մը, զինք առաջնորդելով տիեզերքի խորհուրդներու լուսաւորման իր անվերջանալի որոնումներուն մէջ: Շատ մը այլ գիտնական, բնագէտ եւ մանաւանդ աստղագէտներ կը բաժնեն այս խորունկ յարգանքը ընդդէմ բնութեան ապշեցնող տաղանդին եւ մաթեմաթիկական ճգրտութեան: Ոմանց համար այս պրպտումը հոգեկան վնտռտուքի մը նկարագիրը կը դրսեւորէ:

Գիտութեան եւ կրօնքի փոխադարձ կապերուն վերաբերեալ չարք մը դասախօսութիւններ տրուած, գիրքեր եւ վաւերագրեր լոյս տեսած են այս վերջին տարիներու ընթացքին: Անուանի գիտնականներ, ինչպէս Սթէֆըն Հաուքինգ, Սթէֆըն Ճ. Կուլտ եւ Ուիլըըմ Տաուքինս հետզհետէ աւելի համարձակութեամբ կ'արտայայտուին Աստուծոյ գաղափարին եւ կեանքի նշանակութեան չուրջ, մեծ ոստում մը ընելով իրենց մասնագիտութեանց մարզերէն դուրս: Հակառակ որ վերոյիշեալ գիտնականները ընդհանրապէս իրենք իրենք անաստուած ճանչցուած են, իրենց նուազ ծանօթ գործակիցները ուղղակի կրօնական դաւանանք կը ցուցաբերեն: Անոնցմէ ոմանք նոյնիսկ աստուածաբանութիւն ուսանած եւ եկեղեցականներ ձեռնադրուած են: Ամենացայտուն օրինակը Պերքլէյ համալսարանի գիտութեան կրկնակի տոքթոր Ռապըրթ Ռասըլն է որ զուգահեռաբար կը վարէ թէ «աստուածաբանական կեդրոնը» եւ թէ «բնական գիտութեանց» ամպիոնը, քալէրելով հիմնել չինչ երկխօսութիւն գիտութեան եւ կրօնքի միջեւ, կազմա - կերպելով դասախօսութիւններու շարքեր եւ հետազօտութեան ծրագիրներ:

Գիտութեան եւ կրօնքի փոխադարձ մերձեցումին լաւագոյն արտայայտութիւնը Զարլզ Տարուինի բարեշրջումի տեսութեան դէմ դիրքաւորումի հիմնական փոփոխութիւնն է: Այսօր են պարպերի նման աստուածաբաններ կատարելապէս հաշտ են այն գաղափարին որու համաձայն կեանքը միլիառաւոր տարիներու ընթացքին յեղաշրջումի ենթարկուած է, արկածային փոփոխութիւններուն պատճառած բնական ընտրողականութեան հետեւանքով: Ըստ Պարպըրի այս աստիճանաւոր յեղաշրջումին փոփոխութիւններու չարքին ամբողջութիւնը միջոց մըն է Աստուծոյ համար, իր ստեղծագործութիւնը կատարելագործելու միտող:

Տիեզերքի ծագումին վերաբերեալ «Աւհաւոր Պայթում»ի նշանաւոր տեսութիւնն ալ աստուածաբանական տեսանկիւնէ որեւէ խնդիր չի յարուցաներ_ Ս. Հաուքինգ մեծ աղմուկ հանեց իր այն յայտարարութեամբ որ տիեզերքի ծագումը բացատրող այս տեսութիւնը Աստուծոյ այլ որեւէ տեղ չի ձգեր քանի որ «քուանթական բնագիտութիւնը» ամբողջական բացատրութիւնը կը բերէ ոչինչէն տիեզերքի ստեղծման բնական հոլովոյթին: Ճամենայն դէպս, Հաուքինգի գրգռիչ արտայայտութիւնը ներշնչուած է քրիստոնէական չատ տարածուած եւ նոյնքան սխալ աւանդական «ex nihilo» (ոչինչէ առաջ եկած) յղացումէն տիեզերքի ստեղծման վերաբերեալ: Այս վերջինը չի նշանակեր որ Աստուած տիեզերքը ճշդրիտ պահու մը ստեղծեց, այլ՝ Ան է որ ապահովեց յաւիտենական կարգ ու սարքը իրաց բնական համակարգին:

Այս չափոթը ծնունդ առած է ուղղակի ժամանակին մասնայատուկ նկարագիրէն: Ե. դարէն ի վեր կը յատնէր թէ երկիրը ստեղծուեցաւ ժամանակի ընթացքին եւ ոչ թէ ժամանակի յստակ մէկ պահուն: Ուրիշ խօսքով Աստուած պէտք չէ ներկայացուի իբրեւ էակ, որ ժամանակի հոլովոյթին մէջ յաւիտենապէս գոյութիւն ունեցած ըլլայ եւ որուան պահու մը որոշած ըլլայ տիեզերքը կառուցանել: Մչտնջենական Աստուածը, ընդհակառակը, բոլորովին ժամանակէ դուրս տեղ մը կը գրաւէ: Աստուած այսպէսով ոչ միայն նիւթին ստեղծողն է, այլ նաեւ ժամանակին: Այս պարագան այսօրուան գիտական լեզուով թարգմանի «Աւհաւոր պայթում»ի երեւոյթին հաստատմանը, այնպէս ինչպէս նկարագրուած է Այնըշթայնի ընդհանուր յարաբերականութեան տեսութեան եւ քուանթական բնագիտութեան մէջ:

Ընթացիկ տիեզերական նախատիպարին համաձայն, ահաւոր պայթումը կը ներկայացնէ մէկ կողմէն նիւթին յանկարծական երեւումը ուժանիւթի հզօր պայթիւնի մը հետեւանքով, նաեւ միջոցին եւ ժամանակին ծագումը: Աւելի պարզ ձեւով՝ ահաւոր պայթումէն առաջ ժամանակը գոյութիւն չունէր:

Ոչ _ գիտնականներ չատախ զարմանքով նկատած են որ տեսական _ բնագիտութեան խորհրդաւոր հաւասարութիւնները կամ սեւ _ խոռոչներու եւ քուանթական մեքենականութեան տիրող տարօրինակ աշխարհը կարող են տեսակ մը կրօնական եռանդ ներշնչել: Այս պարագան ըստ էութեան երեւցածէն չափ ալ տարօրինակ չէ, որովհետեւ պատմութիւնը ճշդած է որ գիտութիւնը աստուածաբանութեան աղբիւրն է: Ժէ. դարու եւրոպական մըտածողութեան տիրապետած է միաստուածական դաղափարապաշտութիւնը, ըստ որուն Աստուած իր համակարգը պարտադրած է բնութեան տրամաբանական ծրագիրի մը համաձայն: Կրօնական այս համակարգին կեդրոնը տեղ կը գրաւէ այն գաղափարը որուն համաձայն տիեզերքը կրնար տարբեր ըլլալ, սակայն ան ստեղծուեցաւ իր ուրոյն օրէնքներով եւ յատկութիւններով, համաձայն աստուածային բարի կամեցողութեան: Զուգահեռաբար, մարդը կը ձգտէր Աստուծոյ պատկերին համաձայն ստեղծուած ըլլալ, մարդ արարածը կրնայ հասկնալ, գոնէ մասամբ, Աստուծոյ հսկայ տիեզերական յղացքը: Այսպէսով բնագիտութեան առաջնորդ տիտաններ՝ Կալիլէ, Քեփլեր եւ Նիւթընը կը խորհէին որ իրենց հետազօտական աշխատութիւնները կը ծառայեն քօղազերծերու Աստուծոյ գործը: Ամփոփելով, գիտութիւնը մարդուն կ'առաջարկէ նշմարել աստուածային տիպին: «Բնական աստուածաբանութիւն» բացատրութիւնը գործածուեցաւ այն խումբ մը գիտնականներուն կողմէ որոնք Աստուծոյ գոյութեան ապացոյցը կը փնտռեն բնութեան գործելակերպին մէջ, ընդդէմ անոնց որոնք կը հաւատան աստուածային երեւման դաղափարին՝ աղօթքին եւ միսթիսիզմին ընդմէջէն:

Ժէ. դարուն, գիտութիւնն ու աստուածաբանութիւնը կը սկսին իրարմէ զատուիլ: Մասնաւորապէս Տարուինի 1859-ին լոյս տեսած «Կենդանիներու տեսակներու ծագումը» գործին հրատարակութենէն վերջն է որ այս յարաբերութիւնը իր ամենացած մակարդակին իջած էր: Այսօր գիտնականները ընդհանուր առմամբ կը կարծեն որ իրենց աշխատութիւնը աստուածաբանութեան հետ գոյզն ալ գործ չունի: Մինչդեռ, նոյնիսկ ամէնէն համոզուած անաստուածներն իսկ անգիտակցաբար միաստուածական հին տեսակէտին կապած կը մնան: Տեսակէտ զոր չեն բաժնած բոլոր մշակոյթները: Միաստուածական տեսակէտին կողմնակիցներուն համաձայն, առանց տիեզերքի տրամաբանական հասկնալի բնոյթին «հաւատք» ունենալու, կարելի չէ գիտնական ըլլալ: Հոս հաւատք բառը ճշդրիտ բառն է: Գիտութիւնը չի կրնար ապացուցանել որ

բնութիւնը պէտք է ըլլայ այնպէս ինչպէս որ է: Մինչդեռ ան կատարելապէս կը գործէ եւ բազմաթիւ դիտնականներ կ'ընդունին այն սկզբունքը որու համաձայն բնութիւնը նախագծեալ ծրագիրի մը կամ գաղափարի մը կը հետեւի, նոյնիսկ անիմանալով որ ի՞նչ է այդ:

Գիտութեան վերջին տասնամեակներուն արձանագրած չմեղսուցիչ նուաճումները մասամբ կարող են բացատրութիւն մը բերելու դիտութեան եւ կրօնքի միջեւ ծագում առած նորագոյն մօտեցումին: Դարերու երկայնքին, տիեզերքի ծնունդը, կեանքի ծագումը, ժամանակին եւ գիտակցութեան իսկական բնոյթը, տիեզերքին վերջնական ճակատագիրը կամ վախճանը եւ նման նիւթեր գիտական հետազօտութեանց ոլորտներէն հազարաւոր մղոններ հեռու էին եւ բոլորովին լքուած աստուածաբանական եւ փիլիսոփայական երազանքներու աշխարհին: Այսօր, ընդհակառակը, այս նիւթերը, կարեւոր տոկոսով տեղ կը գրաւեն գիտական հետազօտութեանց մէջ, նիւթեր որոնք կրօնաւորներու եւ մխիթարներու առօրեայ զաղափարախօսութեանց մաս կը կազմէին: Այս նիւթերուն գիտական տեսանկիւնէն վերաբերումը անխուսափելիօրէն գոյութեան գաղափարին շուրջ խորունկ հարցականներ կը ստեղծէ, թէ ինչո՞ւ երկիրը տրամաբանական եւ քանաւոր է, թէ ո՞ւրկէ կու գան քնութեան օրէնքները:

Հոս հարցը բացարձակապէս գիտական միտում չունի այլ աւելի բնազանցական: Գիտնականին գործը կը կայանայ քնութեան օրէնքները այնպէս ինչպէս որ են նկատի առնել եւ աշխատութեան լծուելու մէջ: Բայց տմանք չեն գոհանար ընդունելով գոյութիւնը տիեզերքի մը որ կը ներկայանայ պարզապէս իբրեւ համաչափ, հրաշքներու կատարեալ ամբողջութիւն մը: Եւ հարց կու տան թէ ի՞նչ պիտի ըլլար աշխարհը եթէ օրէնքները տարբեր ըլլային կամ քնաւ օրէնք գոյութիւն չունենար: Արդեօք կեանքն ու գիտակցութիւնը տարբե՞ր իրողութիւններու մէջ պիտի գարգանային: Գոյութիւն պիտի ունենա՞ր մէկը զանոնք գիտարկելու համար:

Հետաքրքրական է գիտել տալ որ կարելի է քննարկել նմանօրինակ հարցեր մաթեմաթիկական մանրատիպերու չնորհիւ: Ի՞նչ պիտի ըլլային հետեւանքները գոր օրինակ եթէ քաշողութեան ուժը քիչ մը աւելի զօրաւոր ըլլար կամ կորիզային ուժը քիչ մը աւելի տկար: Տիեզերքը ի՞նչ ուղղութեամբ պիտի տարբերէր ներկայի իր վիճակէն եթէ միլիւկային փրոթոնները քիչ մը աւելի ծանր ըլլային, կամ թէ միջոցը վոխանակ երեքի չորս տարածային բաղկացուցիչ ունենար: Իսկ եթէ «ահաւոր պայթում»ր քիչ մը աւելի ուժգին ըլլա՞ր: Բնագէտները այս կարգի հաւանականութիւնները ուսումնասիրած են եւ յանգած այն եզրակացութեան թէ, ընդհանուր օրէնքով մեր այժմու տիեզերքը յատկանշող պայմանները յարաբերաբար ինքնուրոյն քնոյթ կը ներկայացնեն: Ուրիշ խօսքով՝ իրաց կարգին ամենաչնչին տոկոսով փոփոխութիւնը կրնար պատճառ հանդիսանալ աբեւի նման հսկայ աստղի մը անհետացումին, նաեւ ծանր տարրերու կազմութեան արգիլման, քնութեան մէջ: Այս պատկանելիութիւնները գոյս մենք մեր մասին կը գործածենք, օրինակ երբ հայ կ'ըսենք, պէտք է դիտնանք հայօրէն ապրիլ: Ուրեմն, մանաւանդ պատուոյ սեքանին վրայ նստողները, ով ալ ըլլան, ինչ բարերարութիւն ալ ըրած ըլլան,, անարգած կ'ըլլան երբ սեղանը կը թողուն ու կ'երթան: Ասիկա հայօրէն ապրիլ չէ, ասկէ եւս, այս սեղանին վրայ, կազմակերպիչները թող նստեցնեն այն անձերը, որոնք պիտի դիտնան թէ պէտք է նստին մինչեւ վերջ»:

***

ՊԷՅՐՈՒԹի Թէքէեան կեդրոնի «Մէթր Հրաչեայ Սեդրակեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 19–ին, տեղի ունեցած է կլոր սեղան մը «Սպիտակ Ջարդի ճանապարհին» խորագրով, կազմակերպութեամբ՝ Թէքէեան Մշակութային Միութեան համալսարանական վարչութեան: Բացման խօսքը արտասանած է Մարալ Պապոյեան, որ նշած է թէ 1918 Մայիսին, հայ ժողովուրդը դիմագրաւած է ֆիզիքական քնաջնջման վտանգը, սակայն կրցած է չրջանցել զայն եւ նոյն վտանգը այսօր եւս կը սպառնայ Հայութեան: Իր խօսքի աւարտին, դիտել տուած է որ այսօր հաշուետու ենք պատմութեան առջեւ եւ պէտք է հաստատ կերպով չարունակենք Սարդարապատի հերոսներու ուղին: Ցոլվիկ Ներսէսեանի հանդիսավարութեամբ կայացած կլոր սեղանի մասնակիցները՝ Պարթեւ Վ. Կիւլիւմեան, Յակոբ Բագրատունի, Յակոբ Կէրկէրեան եւ Հրայր Հովհաննէսեան անդրադարձած են հայութեան դիմագրաւած մեծ ու ճակատագրական օտարամոլութեան եւ խրքամոլութեան: Ձեռնարկի աւարտին, դասախօսները պատասխանած են ներկաներուն հարցումներուն:

***

ԱՑՆՃԱՐի (Լիբանան) մէջ, Դեկտեմբեր 21–ին, նախաձեռնութեամբ Հ.Ց.Դ. «Կարմիր Լեռ» կոմիտէութեան դաստիարակչական յանձնախումբին ոգեկոչուած է նախկին քաղաքապետ, վերջերս մահկանացուն կնքած Լոս–Անճըլըս, Յարութիւն Շէրպէթճեանի յիչատակը: Ան Այնճարի քաղաքապետ եղած է 1963–էն 1990: Հոգեհանգստեան պաշտօն մը կատարուած է Ս. Պօղոս եկեղեցւոյ մէջ, որու աւարտին, կոմիտէութեան անունով խօսք առած է Յակոբ Այնթապլեան:

***

ՊԷՅՐՈՒԹի «Ն. Աղբալեան – Հ.Մ.Ը.Մ.» մարզամչակութային համալիրի Ս. Թովմասեան սրահին մէջ, Դեկտ. 19–ին բացումը կատարուած է «Հայրենի Աչխարհ» լուսանկարչական ցուցահանդէսին, որու հասոյթը կը յատկացուէր «Ազդակ» օրաթերթի Ֆոնտին: Գործերուն հեղինակն էր լիբանահայ արուեստագէտ՝ Լեւոն Թաշճեան: Ձեռնարկը հովանաւորած էր Գեղամ Եպիսկ. Ծաչերեան, նախագահութիւնը ստանձնած էին Պարսամեան եղբայրները: «Ազդակ»ի անունով խօսք առած է Հրաչ Վարժապետեան, որ նչելէ ետք թէ տարւոյն ընթացքին, երկրորդ անգամն է որ «Ազդակ» կը կազմակերպէ ազգային թեմայով ցուցահանդէս մը, չեչտած է թէ ցուցահանդէսին թեման ու Ալեւմտեան Հայաստանն է, կը յուչէ նաեւ մեր պահանջներուն տարբեր արտայայտութիւնները: Իրեն յաջորդած է Գեղամ Եպիսկոպոս, որ վեր առած է «Ազդակ» առաքելութիւնը իբրեւ մեր ազգային կեանքի արտայայտութեան կարեւոր օրգան: Ցուցահանդէսը փակուած է Դեկտեմբեր 21–ին:

***

ՊԷՅՐՈՒԹի Մոննօ Թատերասրահին մէջ, Դեկտեմբեր 20–ին, համերգ մը տուած է լիբանահայ պարիթոն՝ Գէորգ Քէրկմեճլեան: Ցայտագիրը բաղկացած է երկու մասերէ, որու առաջինը ունեցած է ծննդեան հոգեւոր դիմագիծ: Իրեն ընկերացած է Հայաստանէն դաչնակահար՝ Քամիլա: Ցայտագրին մէջ, տեղ գտած էին Շ. Կունոյի, Սէթրակեանի, Հերկիւթի եւ Պիզէի գործերը սկիզբը, ապա, երկրորդ բաժնին մէջ՝ նափոլիթէնի երգեր: Երկու բաժիններու միջեւ, քեմ բարձրացած է Համազգայինի «Կարկաչ» մանկապատանեկան երգչախումբը, խմբավարութեամբ Զաքար Քէչիչեանի:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԳՈՒՄԳԱՖՈՒԻ մէջ, Յունուար 11–ին, տօնուած է Գարակէօզեան Տան 90–ամեակը, նախ առաւօտեան պատարագով տեղւոյն Ամենափրկիչ Եկեղեցւոյ մէջ, ապա Պէզճեան սրահը Սիրոյ սեղանի մը չուրջ: Օրուան հանդիսութեանց նախագահած է Մեսրոպ պատրիարք: Նուէներուն բազմութիւն մը ներկայ եղած է Պէզճեան սրահը: Հանդիսավարը եղած է Ժապլին Երմէն, քարի գալուստի խօսքը արտասանած է կարդադիր յանձնախումբի ատենապետ՝ Տիգրան Կիւլմէզեան, որ նաեւ տեղեկութիւններ տուած է վարժարանի հիմնադրութեան եւ պատմութեան մասին: Իր ելոյթէն ետք, մեծ պաստառի մը վրայ, ցուցադրուած է Գարակէօզեան Տան ներքին կրթական եւ ընկերային կեանքը ցոլացնող ճաչակաւոր ժապաւէն մը: Արտայայտուած է տնօրէնուհի Արմաւենի Միւրօղլու, որ մեկնելով Դ. Վարուժանի մէկ ըանաստեղծութենէն, տուրք մատուցանած է Տիգրան Գարակէօզեանի յիչատակին: Ապա ըառ առած է Շիչլիի քաղաքապետ՝ Սարըկիւլ, որ վստահ յայտնած է որ Շիչլիի մէջ տարածուած մչակութային խճանկարը տարածուի ամբողջ Թուրքիոյ մէջ: Գեղարուեստական յայտագրէն ետք, «Հուսկ Բանքդը արտասանած է Մեսրոպ պատրիարք: Ան, նախ, ցաւ յայտնած է որ քաղաքապետին մեկնումէն ետք չատեր եւս մեկնած են, առանց իսկ սպասելու որ օրուան նախագահը փակէ հանդիսութիւնը: Շեչտած է՝ «Պէտք է լաւ հասկնանք այն

Livres reçus

DES RIVES DU BOSPHORE AUX BERGES DE LA SEINE
Une saga arménienne

ARMAND YAGMOURIAN

Paris 2004

CD reçus

HYMNES ET CHANTS SACRES DE LA LITURGIE ARMENIENNE

ROSINE TACHDJIAN

Production et distribution exclusive :
Disques DOM,
14, rue Jules Vanzuppe,
94200 Ivry-sur-Seine

ՍԻՐՈՑ ԵՒ ԱՐԿԱԾԻ ՏՂԱՔԸ

ՎԱՉԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

13

Երբեմն արագ նայուածքով մը կը նայէի կնոջ, որ ոտքի կը դպչէր հաստ լաբերուն: Անոր սպիտակ բազուկը ու յոդնած դէմքը աւելի կը տխրեցնէին զիս, եւ պատահեցաւ այնպէս, որ յանկարծօրէն սկսայ արտասուել կոկորդիս մէջէն՝ լուռ, խեղդուկ, վախնալով, որ կ'իմանան ընկերներս:

Կը չարունակէի նայիլ ժապաւէնին, բայց չրթներս կը դողային: Ներսիսեանին կը թարգմանէր: Ապառաժի մը եզերքէն ձկնորսը կ'իջնէր դէպի իր տունը, յոգնած ու երջանիկ, յուսալով որ պոհեմուհին համբոյրը պիտի լիացնէ իր բերանը: Անոր սեւ առողջ դէմքը դեղեցիկ էր: Փայտեայ հաստ դուռը հրեց ու կանչեց զայն իր անունովը: Իր ձայնը մըներաց անարձագանգ: Չկար աղուոր պոհեմուհին:

Ի՞նչ խոր է սիրոյ վիչտը: Արցունքներս սկսան հոսիլ այտերէս: Շարժանկարին տուած պատրուակէն օգտուելով թոյլ տուի, որ սիրտս պարպուի: Մինչնարա-րին արդէն խաղաղած էի: Լացը հանդըստացուց մարմինս: Աչքերս սրբեցի: Ընկերներս նայեցան դէմքիս: Վահրամն ալ արտասուած էր: Ժպտեցանք:

– Ա՛հ, ուրիչ հաճելի լուր էլ ունեմ, – ըսաւ յանկարծ Ներսիսեանցին, – քիչ առաջ մոռցայ ասել: Տասը օր յետոյ, եթէ չեմ սխալուիր Մայիսի ութին Յովնանեան աղջկանց բարձրագոյն վարժարանի աշակերտուհիները խումբով գալիս են Պաթում գբօսական պտոյտի: Դէ՛հ, կը զուարճանանք էլի՛, սիրուն աղջիկներ չատ կան, – ըսաւ զարնելով ուսիս, – ձեղ կը ներկայացնեմ քոյրերիս, պայմանով որ խոստանանք որ լուրջ պիտի լինէք...

Ուրախութենէս կ'աղաղակէր սիրտս, արագ ու ուժեղ զարկերով: Կ'ուզէի խլնալ վգին ու համբուրել զայն. կ'ուզէի պոռալ երջանկութիւնս, բո՛լորին պատմել, թէ ինչո՞ւ ուրախութեամբ խենթեմ այդպէս: Աչքերս կրկին խոնաւցան: Շրթներս կը դողային, բայց կարողացայ զսպել ինքզինքս ու առերեւոյթ հանգըստութեամբ նայիլ Ներսիսեանցիին: Վահրամը կը նայէր գորովով աչքերուս:

– Վստա՞հ ես, – հարցուցի Ներսիսեանցիին:

Վստահն էլ խո՞սք է. քոյրերս արդէն պատրաստուռւում էին. հաւանաբար ես էլ վերադառնամ նոյն գնացքով...

Մինչնարարը վերջացաւ: Ծոքնած ու ցաւաբեկ դէմքով կինը վերցուց թաւշուքաթակը: Աղջիկ մը նստաւ դաշնակին առջեւ: Սկսան պոհեմական երգ մը: Երգը տխուր էր, թրթռուն, քաղցր ու թափանցող: Կոթնած վահրամին ուսին, կը նայէի երջանկութեամբ չարժասպատակերի առաջատին: Կը խաղային Լամարթինի «Ժոսըլէն»ը: Մեծ ու հրաշալի բանաստեղծին սիրոյ այդ յուզիչ ու ընդարձակ երգը կը խոռվէր զիս: Դժբախտաբար, զայն ձգեցին կէս: Ելանք դուրս երջանիկ ու լիացած:

Գիշերը արդէն ուշ էր քաղաքին վրայ: Խոշոր լուսնկայ մը կ'իյնար սալայատակին ու կ'ողողէր փողոցին ամէնէն մութ անկիւնները իսկ: Աստղեր չատ կային երկնքի կապոյտ խորքին վրայ: Այնքան բազմաթիւ աստղեր: Ցանկարծ ասուպ մը իննալ բարձր ու զանգուածեղ չէնքի մը կտուրն ի վար:

Ներսիսեանցին թողուցինք իր պանդոկին դրան առջեւ: Հրաժեչտ առինք ու ծովուն եզերքէն, մտիկ ընելով ջուրին անոյշ ու երգեցիկ ձայնը, ուղղուեցանք տուն: Գիշերը տաք էր ու գորտերը իրենց ախորժելի աղմուկով կը լեցնէին միջոցը: Տան մը առջեւէն անցած ատենիս չուն մը արթուն հաչեց վրաներս: Կ'անցնէինք մեր սովորութեան պէս, ինչպէս միչտ, գլխարկներնիս թեւերնուս տակ, մէյմէկ գլանիկ շրթներնուս ու ձեռքերնիս գրպաններնիս: Անչուչտ մեր փողոցային ու լրբենի տեսքը զայրացուց չունը, որ դեռ կը հաչէր, մագլցելով ցանկապատն ի վեր ու իյնալով, անոր աչքերը կը չողային:

Սիրտս լեցուն էր ու երջանիկ, բաժակ մը լեցուն ըմպելիքի նման լի: Կ'ուզէի խօսիլ մէկուն: Կիսել երջանկութիւնս: Պոռալ բարձր ձայնով: Շրթներս կը դողդողէին, բայց երկչոտ եղած եմ միչտ մեծ ուրախութիւններուս մէջ: Վահրամը կը նայէր միչտ գորովով աչքերուս: Սկսանք երգել ու մեր ձայնը պիչերուան լռութեան սիրտը կը վիրաւորէր, ինչպէս դաչոյն մը սիրտհար կուրծք մը:

Մեր ձայնը ի՛նչ անոյշ էր խաղաղութեան մէջ ու ի՛նչ երջանիկ էինք այդպէս հեղ բաւերով սիրոյ երգ մը կարենալ երգելնուս համար:

Հիմա, երբ այլեւս ո՛չ մէկ իմաստ ու նչանակութիւն ունին ինծի համար սիրոյ բառերը, հիմա, երբ ուշ է ալ սիրոյ երգ մը լեցուն սրտով կարենալ երգելու համար, ես կրնամ չափել այդ դիչերեան իմ ուրախութիւնս ու անոր յիչատակովն իսկ երջանկանալ:

14

Կանգնած էինք լայն ու հսկայ պատահրն առջեւ, որ ամբողջովին հրապարակը մէկ կողմէն կը փակէր: Մեծ ու լայն խորքի մը վրայ կառուցուած նկար մըն էր:

Խորը պատառատուն հագուստներով ու տառապած դէմքերով մարդիկ, բազմութիւն մը անժառանգներ դրոհ կու տային յառաջ՝ դէպի ապագան: Բոլոր ժամանակներու ամբոխն էր, անուսուն ու վայրենի, դժբախտ ու այնքան համակրելի իր տառապանքին եւ իր վայրենութեան մէջ:

(Շար. 50)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Արշալույս Խաչիկեան, Տէր եւ Տիկին Ժան – Փիէր Խաչիկեան, Պր· Գաբրիէլ Խաչիկեան, Զարահեան, Սեմէրճեան, Փէնիշոն ընտանիքները կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Փետրուար 1, ժամը 11–ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս–Մկրտիչ Եկեղեցին՝

15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

իբրեւ ամուսնոյն, հօր եւ պզտիկանին՝

ԼԵՒՈՆ ԽԱՉԻԿԵԱՆԻ

մահուան տարեդիցին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷԼ.

Էլիան – Ռոզ, Շանթալ – Սոնիա, Փաթրիք – Նոէլ – Տօնապետ, Փօլ Զարեհ Գասպանեան ընտանիքները կը ծանուցանեն որ, Կիրակի, Փետրուար 1–ին, Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Սէն – Ժերմէի Ս· Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցին, իրենց մօր՝

ԵՐԱՆՈՒՀԻ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Ասքուրեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Au

Centre Culturel SAINT MESROB

BARDIG

présente

«EGLISES ARMENIENNES»

EXPOSITION — VENTE DE PHOTOGRAPHIES D'ART

du 20 janvier au 1er février

— Entrée libre — Cocktail —

Exposition: tous les jours de 17h à 20h
Samedi et Dimanche de 15h à 20h.

10 bis, rue Thouin, Paris 5e

M° Cardinal Lemoine — Monge

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «SOSSE MAYRIG» de MARSEILLE

organise

un Voyage en Syrie/Liban

DU 18 AVRIL AU 1er MAI

De Marseille vers Damas — Départ le Dimanche 18 Avril

De Damas vers Marseille — Retour le Samedi 1er Mai

avec la Compagnie aérienne **Syrianair** (airbus)

> **Pèlerinage à Deir-Ez-Zor**

> **Visites de diverses villes et sites touristiques : Damas — Anjar — l'Evêché Arménien à Antélias — Beyrouth — Baalbek — Palmyre — Deir-ez-Zor — Markadeh — Alabiya — Alep — Apamée — Lattakia — Ugarit — Le Krak des Chevaliers — Maaloula — Damas.**

Permanence tous les mercredis (MAJC — 12-14, rue Saint-Bazile, 13001 Marseille) :

— L'après-midi de 15h à 18h au 04. 91. 50. 15. 09

— Le matin au 06. 10. 25. 17. 16.

***

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ – 80

Պարոյր Սեւակի ծննդեան օրը (1924–1971), Յունուար 26–ին, Մշակոյթի նախարարութեան, Գրողներու Միութեան պատասխանատուներ, գրական դէմքեր, արուեստագէտներ, Ս.րարատի մարզպետարանի աշխատակիցներ, տեղական դպրոցին աշակերտութիւնը այցի գացած են բանաստեղծին հիւրմին, ծաղիկներ զետեղած հոն: Խօսք առած են Գրողներու Միութեան նախագահը՝ Լեւոն Անանեան, ապա՝ Դաւիթ Գասպարեան, Ս.րահեմ Յարութիւնեան, Ալմաստ Զաքարեան, Լուսիկ Դուրեան: Պ· Սեւակի բանաստեղծութիւններէն կարդացած են Ժամկէն Գէորգեան, Լիպարիտ Սարգսեան եւ Զանգակատուն գիւղի միջնակարդին աշակերտները: Ս.րարողութենէն ետք այց մը տրուած է Սեւակի անունը կրող թանգարանին:

***

ԼՕԹՕ

Մարսէյլի Պուլվար Օտտօ Լէոլա Սատունի մանանճիւղին երկրորդ բախտախաղը կ'իրակի, Փետրուար 1, կ'սօրէ ետք ժամը 15–ին, Պուլվար Օտտոյի Տրնի բաբէն սովորական սրահին մէջ:

***

Date à retenir

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise un

G A L A
AU PROFIT DES ECOLES

Samedi 13 mars
au PACI d'Issy-les-Moulineaux

CONTRE LA TURQUIE DANS L'EUROPE

MOBILISATION GÉNÉRALE

Pour l'application de la résolution du 18 juin 1987

MEETING

LE DIMANCHE 1er FEVRIER A 15 HEURES 30

Au Palais des Congrès de Paris (Pte Maillot)

Avec des leaders des Partis politiques français

Contact : contact@cdca.asso.fr
Tél. : 01 44 83 07 02

Comité de Défense de la Cause Arménienne

«ՀԱՐԱՋ»Ի ընթացիկ ազդարու սակագինը

	€	
Մահազդ	140	(167,44)
Հոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Հարսնիք–Նշանտուք	125	(149,50)
Ծնունդ	125	(149,50)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե'ս· վաճառքի մէջ ընդհ· գումարը):

Այս դիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մեայեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

THEATRE ARMENIEN

LES JEUNES DE LA CATHEDRALE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE MARSEILLE

présentent

ԿԱՐՄԻՐ, ԿԱՊՈՑՏ, ՆԱՐՆՋԱԳՈՑՆ

COMEDIE MUSICALE
écrite et mise en scène
par **Armand ZIREKIAN**

En hommage au grand poète Yeghiché TCHARENTS

Le Dimanche 8 février à 16 heures

au Théâtre «G y p t i s»
136, rue Loubon, 13003 Marseille

P.A.F. : 12 Euros

Renseignaments :
☎ **06. 10. 82. 18. 48 — 04. 91. 77. 84. 70**

l'Association **MACHTOTZ**
pour la défense de la langue arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 7 Février - 26 Juin 2004

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris.
(Absentéisme exclu)

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux continuent,

Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN

3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 87 Euros + 8 Euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel ,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS: 01 47 50 97 51

(Շար. ա. էջէն)

ռուսական օրէնսդիր եւ գաղտական առեանններուն որոնք անաչառ մօտեցում ցոյց տուած են: Իսկ Նոր Նախիջեւանի եւ Ռուսաստանի թեմին ներկայի առաջնորդը Եպրատ Եպիսկ· Ներսիսեան հաւաստած է որ թեմը կը պահպանէ իր ներքին միասնութիւնը:

***

ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

Յունուար 26–ին, վճիռները արձակուած են այն չորս անձերուն որոնք կը գաղտնէին Ադրբեջանի ի նպաստ լրտեսութեան ամբաստանութեամբ: Ծանրագոյն պատիժը տրուած է Նինա Շիլինայի որ կազմակերպիչը նկատուած է գործունէութեան· ան գաղտապարտուած է 15 տարի բանտարկութեան: Ամուսինը էտկար Ֆիլիկով գաղտապարտուած է 13 տարիեան, իսկ Ալ· Գասպարեան եւ Իվէթա Ֆիլիկովա տասնական տարուան:

Պաշտպանութեան նախարարութեան նախկին պաշտօնեայ Արթիւր Օհանէսով ալ անզգուշութեամբ պետական գաղտնիք հրապարակելու մեղադրանքով մէկ տարի եւ վեց ամիս բանտարկութեան պատիժ կրած է:

***

«ԳՐԱԿԱՆ ԹԵՐԹ»ԻՆ ՆՈՐ ԽՄԲԱԳԻՐԸ

«Գրական Թերթ»ին գլխաւոր խմբագիր նշանակուած է արձակագիրը, թարգմանիչ Նորայր Ադալեան: Ան կը յաջորդէ կարինէ Խոտիկեանին որ վարչապետին որոշումով մշակոյթի եւ երիտասարդութեան հարցերու փոխ–նախարար նշանակուած է: Ն· Ադալեանի երկրորդ նշանակումն է այս մէկը, նոյն պաշտօնին վրայ· ան 1982–86 շրջանին ալ եղած էր «Գրական Թերթ»ի գլխաւոր խմբագիր: Վարած է նաեւ Գրողներու Միութեան քարտուղարութիւնը:

***

ԹԷՆԻՍ

Աւստրալիոյ միջազգային հանդիպումներու քառորդ աւարտականին, Աղասի մրցակիցը՝ Սեպաստիէն կրօժան լքեց սեթը 44–րդ վայրկեանին, պիտնէն վիրաւորուելէ ետք:

Այսպէսով, Աղասի կ'որակուէր կէս աւարտականներուն համար:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 29
JEUDI
29 JANVIER
2004

LE NUMERO: 1 €

ԱԶԱՏԱՄԱՐՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 129 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·868 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 79e ANNEE — N° 20·868

«ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ԲԱՌԸ ԴԱՍԱԳԻՐՔԵՐԷՆ ՀԱՆԵՆՔ»

Ի՛ՍԱՌԱՋԱՐԿԵ ԹուրՔիոյ վարչապետը

Թուրքիոյ վարչապետը Թ. Էրտողան որ ԱՄՆ գացած է պաշտօնական այցով, նիւ Եորքի «Թրքական տան» մէջ անուղղակի կոչեր ուղղած է հայութեան: ԱՄՆ–ու բնակիչ Թուրքերու հետ իր հանդիպումին ներկայ մը պանդաստած է որ չատ մի նեղիր կ'ըլլայ հայկական ցեղասպանութեան պնդումը: Պատասխանելով այդ Թուրքին, («Հիւրրիյէթ», Յունուար 28) վարչապետը ըսած է. «Մենք չենք մտածեր պաշտպանական բաղաքական բանաձեւ մը վարել: Կը նախընտրենք ունենալ յարձակողական բաղաքականութիւն մը: Երբ տեւական կերպով պաշտպանողական դիրքի վրայ կը մնաք, կը զգաք միայն պնդումներուն պատասխան հասցնելով»: Ապա չարունակած է. "Մենք մեր պատմութեան դասագիրքերէն ցեղասպանութիւն, եւ այլն, այս բաները բոլորն ալ դուրս ձգել կ'ուզենք: Պատմութեան մէջ կան քէ՛ Հայերու, քէ մեր ըրածները: Մենք մեզ պատմենք: Կարեւորը զօրաւոր ըլլալն է: Եթէ չըլլաք, շատ բան կը փոյթեն ձեր վրայ: Եթէ զօրաւոր ըլլաք, այդ բոլորը կը չքանան":

Թ. Էրտողան Թելադրած է «Ակնարկները յառել ներկային ու ապագային», առով Թելադրելով Հայերուն որ մէկդի ձգեն ցեղասպանութեան պնդումները:

Հայերը Թիւրախ առնող արտայայտութիւնները վերաբերած են նաեւ Հայաստանի հետ առհասարը բանալու հեռանկարին: Թուրքիոյ վարչապետը ըսած է Թէ այդ ուղղութեամբ բազմաթիւ դիմումներ կը ստանան չրջանի բնակիչներէն: «Եթէ Թուրքիոյ երկարած բարեկամութեան ձեռքը չմերժուի, ատիկա իրագործելի է» ըսած է ան, աւելցնելով. "Մօտեցի՛ք դուռ եւս նոյնիսկ, որեւէ մեզի կը մօտենաք: Որովհետեւ, այլեւս աշխարհի վրայ պարզունակ լոպիներով կարելի չէ տեղ մը հասնիլ":

Ան քննադատած է նաեւ Զուիցերիոյ ճանաչումը: Ըսած է Թէ Խորհրդարանի մը այդ ուղղութեամբ տուած որոշումը ոչ մէկ բանի կը ծառայէ: Զուիցերիոյ դեսպանին հետ տեսակցութեան չեչտած է Թէ նման որոշում միայն երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները կը վատթարացնէ:

Ցիչեցուցած է Թէ Զուիցերիոյ մէջ 100 հազար Թուրք, իսկ միայն 5 հազար Հայ կ'ապրի եւ իշխանութիւնները 5 հազար Հայուն սէրոյն, կը հակադրուին 100 հազար Թուրքերուն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՋԻՆԱՍՏԱՆԻ նախագահը պատշաճ ընդունելութեան մը արժանացաւ, Յունուար 27–ին, Ազգային ժողովին մէջ, եթէ նոյնիսկ բազմաթիւ բացականեր կային: Դուրսը ցուցարարներ համախմբուած էին ի պաշտպանութիւն մարդկային իրաւանց եւ Թիպէթի: Ֆրանսա բազմաթիւ զիջումներ ըրած է, նաեւ երթեւեկի պետնի վրայ վակուած փողոցներով, հրապարակներով, մեթրոյի կայաններով: Նախագահը կը մնայ Մէօրիս պանդոկը եւ այդ չրջանն ալ վակ կը մնայ: Հակառակ այս բոլորին, ապահով չէ որ Ֆրանսա առեւտրական մեծ առաւելութիւններ ձեռք ձգէ Թերեւս քանի մը Էռպիւս եւ երկու Թիժ – վէ: Ֆրանսայի 14–րդ յաձախորդն է Չինաստան, որու գլխաւոր ընկերակիցը ԱՄՆ են, որոնց հետ անհամար պայմանագիրներ կան: Ամերիկացի լրագրող մը՝ Գրէյկ Ս. Սմիթ, որ Թղթակիցն է Նիւ – Եորք – Թայմզի, չէ վարանած գրելու, աւելի ճիշդ բաղդատելու Չինացիներու տաղանդը Շան գ'Էլիզէի վրայ աւելի տիւր պատկերի մը հետ, այլ խօսքով գրած է. – «Առաջին անգամն է որ պողտան բեմը եղաւ բոլորովին ոչ Ֆրանսական դէպքի մը այն օրէն ի վեր, երբ գերման զօրքերը տաղանգեցին Բ. աշխարհամարտին»: Ֆրանսայի գլխաւոր զիջումը կը մնայ Թայվանը, որու հանրաքուէն խստօրէն քննադատեց նախագահ Շիրաք, հակառակ անոր որ Չինաստան իր հրթիռներուն սպառնալիքին տակ կը պահէ ազգնական Չինաստանը: Այլ զիջումներ ալ չպակսեցան, հաճոյք պատճառելու համար երկրի մը, որ առաջին մենատէրը կը մնայ աշխարհի: Ոչ մէկ տեղ հրաւիրուեցաւ Նոպէլեան գրական մրցանակակիրը՝ կաօ Քսինժիան, ոչ իսկ Մարտին բացուելիք «Ցատուկ Չինաստան» Գիրքի ցուցահանդէսին: Գրադէտը որ Ֆրանսահպատակ Չինացի մըն է, անխոհեմութիւնն ունեցած էր ըսելու որ ոտքը Չինաստան չի դներ, ցորչափ մենատիրութիւն տիրէ:

ԻՐԱՔի «Ալ – Մաաա» անկախ Թերթը ցանկը հրատարակած է անձերու, որոնք օգտուած են Ս. Հիւսէյնի առատաձեռնութենէն: Ցանկին մէջ կան 11 Ֆրանսացիներ, ի չարս որոնց՝ Շառլ Փասքուա: Ամբողջ ցանկը 270 ծանօթ Թէ անծանօթ անձերէ կը բաղկանայ, բոլոր մարդերէ: Թերթը կը ճշդէ որ քարիւղի միլիոնաւոր տակառներ նուիրուած են մարդոց, որոնք ոչ մէկ կապ ունին քարիւղին հետ: Ընդհոյ առարկայ են 16 արաբ երկիրներ, 17 եւրոպական, 9 ասիական, 4 ափրիկեան եւ ամերիկեան: Թերթին համար, նախկին վարչակարգին կաչառակերութեան մեծագոյն գործողութիւնն է: Շառլ Փասքուայի տրուեր է 12 միլիոն տակառ: «Մոնտ»ի պատասխանելով, Շ. Նապրուած չէ Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման եւ Ադրբեջանի այլ դրաւեալ տարածքներուն առընչութեամբ» պարբերութիւնը:

Ազգային ժողովի նախագահ ու Եւրոպայի Խորհուրդի խորհրդարանական վեհաժողովի Հայաստանի պատուիրակութեան ղեկավար Տիգրան Թորոսեան տեղեկացուցած է Թէ Հայաստանի տեղեկագրէն հանուած է «Լեռնային Ղարաբաղը եւ Ադրբեջանի այլ դրաւեալ տարածքները» ձեւակերպումը: Թէեւ, ան ըսած է Թէ նոյն արտայայտութիւնը մնացած է նախագիծ քննարկուած Ադրբեջանի պարտաւորութիւններուն առընչուած զեկուցումին մէջ:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒԱԾ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԻՆ ԵՒ ՇՐՋԱՓԱԿՄԱՆ ՉՆՉՈՒՄԻ ՊԱՀԱՆՋԻՆ ԸՆԴԳԻՐԿՈՒՄՈՎ

Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբը հաղորդակցութեամբ մը կը տեղեկացնէ Թէ Եւրոպական Խորհրդարանին Արտաքին գործերու, մարդկային իրաւունքներու, հատարակաց ապահովութեան եւ պաշտպանութեան քաղաքականութեան յանձնախումբը Յունուար 27–ի նիստին քննարկած է «Եւրոպական միութեան Հարաւային Կովկասի քաղաքականութիւնը» խորագրուած տեղեկագիրը որ պատրաստուած էր փէտ Կարթոնի կողմէ. յանձնախումբը նկատի առած է բարեփոխումներու, սրբագրութիւններու չուրջ հարիւր առաջարկները ու որդեգրած նոր տարբերակ մը:

Կատարուած բարեփոխումներուն կարեւորագոյններն են Հայաստանի Թուրքիոյ եւ Ադրբեջանի հետ յարաբերութիւններուն, չրջանի ուժանիւթի աղբիւրներուն Եւրոպայի օժանդակութեան եւ հակամարտութիւններու կարգաւորումին վերաբերողները:

Հայաստանի ու Թուրքիոյ յարաբերութիւններուն մասին երեսփոխանները քէսէարկած են նոյնինքն զեկուցաբերին կողմէ առաջարկուած բարեփոխում մը որ Թուրքիային կը պահանջէ որպէս միութեան թեկնածու, բարիդրացնութեան յարաբերութիւններ հաստատել, առեւտրական արգելքները վերցնել ու աստիճանաբար սահմանները բանալ Հայաստանի հետ:

Մատնանչումի արժանի կէտ է այն մէկը որ տեղեկագիրը իր առաջին ձեւով լռութեան մատնած էր ցեղասպանութեան ու չրջափակումի հարցերը. մինչ նոր տարբերակը բացայայտ կերպով կը նչէ «Եւրոպայի Խորհրդարանը կը վերահաստատէ Հայկական հարցին խաղաղական լուծումի մը վերաբերող 1987 Յունիս 18–ի իր բանաձեւը»: Տարազ որ յատակօրէն կ'ակնարկէ Թուրքիոյ կողմէ հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումին, որպէս Եւրոպայի անդամակցութեան նախապայման:

Տեղեկագիրը կը չեչտէ նաեւ Թէ Թուրքիոյ եւ Ադրբեջանի զոյգ չրջափակումը ուժանիւթի տագնապը ծանրացնող բնոյթ կը կրէ ու կը Թելադրէ ուժանիւթի այլ աղբիւրներու օգտագործումը, Մեծամօրի աթոմակայանին փակումին հետանկարով:

Կը յանձնարարուի Բաքու – Թիֆլիս – Ձէյհան քարիւղատարին առընչակից երկրներու որ անարգել զործակցութեամբ մը ծրագիրը իրականացուի, որպէսզի ոչ մէկ երկիր բացառուի, որպէսզի վնաս չկրէ չրջանին կայունութիւնը:

Ինչ կը վերաբերի Ադրբեջանի, տեղեկագիրը մտահոգութիւն կը յայտնէ Մարդկային իրաւունքներու եւ լրատուի ազատութեան մասին ու կը պահանջէ որ ամբողջական, անաչառ, լուրջ քննութիւն մը կատարուի 2003 Հոկտեմբեր 15–ի նախագահական ընտրութեան չօրորդած դէպքերուն մասին:

Հայ Դատի յանձնախումբը կը տեղեկացնէ տակաւին Թէ դիտողութիւններու տալէ ետք, քուէարկուած է փէտ Կարթոնի կողմէ առաջարկուած սրբագրութիւն մը որ կ'առընչուի Ղարաբաղի հարցին լուծում բերելու փորձի մը: Հոն որպէս տեսական հեռանկար, կը խօսուի Փիզուլիի, Զեբրայիլի, Ջանգելանի, Ղուպադլիի եւ Աղդամի չրջաններէն հայկական ուժերուն քաչուելուն եւ Բաքու – Նախիչեւան – Երեւան երկաթուղիին բացումին մասին: Առաջարկը հիմնուած է այն ենթադրութեան վրայ որ նման կարգադրութիւն Թոյլ կու տայ այդ չրջաններուն զարգացումին, ստեղծելով «անհրաժեչտ պայմանները» ադրբեջանցի դաղթականներու «իրենց հարազատ հողերը» վերադառնալուն:

Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբին նախագահուհին Հիլտա Զոպոյեան յատկապէս Թուրքիոյ անդամակցութեան որպէս պայման ցեղասպանութեան ճանաչումին մասին 1987 Յունիս 18–ի բանաձեւին վերահաստատումը չաղթանակ կը նկատէ, արդարօրէն, Եւրոպայի բոլոր այն ուժերուն դէմ, որոնք կը փորձէին Թուրքիոյ անդամակցութեան չափանիշներուն մէջ անտեսել ցեղասպանութեան հարցը: Ան կ'ըսէ. «Կատարուած հաստատումը ցոյց կու տայ որ Թուրքիոյ դրած ոճիրին ժխտումի քաղաքականութիւնը անապահովութեան եւ անկայունութեան ազդակ մըն է որ չրջանին մէջ Եւրոպայի չահերուն սպառնալիք կը ներկայացնէ»:

Փ. Կարթոնի տեղեկագիրը Եւրոպական Խորհրդարանի լիագումար նիստին քննարկումին ու քուէարկութեան պիտի չղուի, հաւանօրէն Փետրուարի վերջը:

ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ ՍՐԲԱԳՐՈՒԱԾ

Եւրոպայի Խորհուրդին խորհրդարանական վեհաժողովին Յունուար 27–ի նիստին քննարկուած է Հայաստանի պարտաւորութիւններուն մասին պատրաստուած տեղեկագիրը: Հայկական չրջանակներու արդար դժգոհութեան եւ հակապնդութեան պատճառ եղած էր հոն տեղ գտած «Որեւէ յառաջդիմութիւն արձանագրուած չէ Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման եւ Ադրբեջանի այլ դրաւեալ տարածքներուն առընչութեամբ» պարբերութիւնը:

Ազգային ժողովի նախագահ ու Եւրոպայի Խորհուրդի խորհրդարանական վեհաժողովի Հայաստանի պատուիրակութեան ղեկավար Տիգրան Թորոսեան տեղեկացուցած է Թէ Հայաստանի տեղեկագրէն հանուած է «Լեռնային Ղարաբաղը եւ Ադրբեջանի այլ դրաւեալ տարածքները» ձեւակերպումը: Թէեւ, ան ըսած է Թէ նոյն արտայայտութիւնը մնացած է նախագիծ քննարկուած Ադրբեջանի պարտաւորութիւններուն առընչուած զեկուցումին մէջ:

CDCA

(Extraits du communiqué)

LA CLASSE POLITIQUE FRANCAISE PREND POSITION SUR LA QUESTION DE L'INTEGRATION DE LA TURQUIE A L'UNION EUROPEENNE

Dimanche 1er février à 15h30, M. Jean-François COPE (porte parole du gouvernement, tête de liste UMP aux régionales en Ile-de-France) et M. André SANTINI (député maire d'Issy-les-Moulineaux, tête de liste UDF aux régionales en Ile-de-France) se retrouveront face à face, à l'invitation du Comié de Défense de la Cause Arménienne (CDCA), en compagnie de M. Harlem DESIR (Député européen représentant le Parti socialiste).

... Egalement invités, deux grands témoins, MM. Yair AURON (historien israélien, spécialiste du négationnisme) et Gérard MILLER (psychanalyste, écrivain) leur porteront la contradiction au cours de cette réunion publique. Le débat sera animé par Mme Agnès VAHRAMIAN (grand reporter à France 2) et M. Michael CAZARIAN (délégué aux affaires européennes du CDCA).

... **Considérant que les valeurs de l'Europe lui interdisent d'accueillir «cette» Turquie négaionniste,** le CDCA appelle tous les Français préoccupés par l'avenir de l'Union européenne et par la défense des Droits de l'Homme à participer à cette réunion publique, première étape d'une large mobilisation qui durera toute l'année.

Dimanche 1er février à 15h30,
Palais des Congrès de Paris
(Porte Maillot)

LE COMITE DE DEFENSE
DE LA CAUSE ARMENIENNE

Paris, le 26 janvier

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՅ

ՅԱՆՈՒՆ ԵՒ ԸՆԴԴԷՄ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ

Դժբախտաբար, Սփիւռքի հեռուներէն բաւական դժուար է օրը օրին հետեւիլ Հայաստանի գրական առօրեային: Եւ սակայն, ինչ – ինչ երեւոյթներու մասին տարբեր ճանապարհներով տեղեկութիւններ կը ստանանք:

Այսպէս, վերջին տարիներուն «անոփպոէզիա»յի երեւոյթը սկսած է հոսանք դառնալ հայրենի գրականութեան մէջ: Անոր ամէնէն աչքառու ներկայացուցիչը մեզի կը թուի Արմէն Շէկոյեանն է, որ այդ բառով վերնագրուած իր հատորէն ետք, անցեալ Յուլիսին լոյս ընծայեց «Երեւան հիւրանոց» հատորը:

«Արմենիա Նաու» եւեկտրոնային բաթաթելթի թղթակից Վահան Իշխանեան, օրին անդրադառնալով այս գիրքին հրատարակութեան, Շէկոյեանի մասին կը գրէր, որ "միակ բանաստեղծն է, որի բանաստեղծութիւնները տպագրելու համար իրենց էջերը չեն խնայում Հայաստանի օրաթերթերը": Ասիկա, տեսականօրէն, իրեն կրնայ ապահովել զանազան պատկառող ընթերցողներու քանակ մը: Երեւոյթը առանձնակի է, քանի որ միայն բանաստեղծները կը կարդան ուրիշ բանաստեղծներու գործերը, ըստ Թղթակիցին (Թէեւ ասիկա միշտ այդպէս չէ, կը կարծենք): "Թերթերի շնորհիւ Շէկոյեանը դարձել է բացառութիւն, եւ այսօր նրան կարդում են հասարակութեան ամենատարբեր խաւերը՝ ե՛ւ գրականութեան սիրահարները, ե՛ւ մարդիկ, ովքեր դպրոցից յետոյ բանաստեղծութիւն չեն կարդացել":

Նկատի ունենալով, որ Հայաստանի մէջին ընթերցողը, ըստ զարօյական դիտելիքներու, Տէրեան – Զարենց – Սեւակ գիծէն ասդին չանցնիր, բաւական հեռաքըքրքրական է այս լրատուութիւնը: Ինչպէ՞ս կը «հանդուրժուի» բանաստեղծութիւն մը, որ ըստ այդ մէջին ընթերցողին պարտադրուած զարօյական ծրագրին, բանաստեղծութիւն չէ եւ կը զրուի զրական լեզուին խառնելով փողոցի լեզուն: Հետնանք մըն է, քանի որ խորհրդային տարիներուն ու 90-ականներու սկիզբը Շէկոյեան «դասական» կերպով կը գրէր, իսկ հիմա՝

"... ուր Մուկ Վալոդը օպեր դարձաւ, Արջ Վալոդը մուրացկան, հարբաթաթաթ է մարդ դառել ու Աժ դեպուտատ, ունի հարուստ ախպար կնիկ ու սուտովի ու մանդատ...":

Ի հարկէ, կենցաղային, լեզուական ու բազմաթիւ այլ երեւոյթներ ալ կան, որոնք դժուար հասկնալի են սփիւռքահայ ընթերցողի մը: (Միայն վերջերս, Հայաստանի մէջ իր մէնակարգը անցուցած բարեկամուհիի մը աղջիկը մեզի կը պարզէր, որ խօսակցական լեզուի մէջ ամէն մարդ ռուսերէն «սուտովի»ն կը դարձնէ եւ ոչ թէ արեւելահայերէն «բլլայ»ը կամ Սփիւռքի մէջ որդեգրուած «ձեռքի հեռաձայն – հեռախօս»ը): Գիրքին վերնագիրը սուտ «Երեւան հիւրանոց» պոէմը (կամ «անոփպոէմը») նախապէս լոյս տեսած է «Հայկական ժամանակ» օրաթերթին մէջ, երկու էջով: Վ. Իշխանեան կը պատմէ.–

"Պոէմի հերոսներից մէկն Արմէն Շէկոյեանի համար սեղան է գցել, իսկ մի գրող ընեղացել է, որ իր անունը չի նըշւել պոէմի մէջ: Թերթը ձեռից ձեռ էր անցնում, բանի որ շատերը, նաեւ գրական շրջանակների ներկայացուցիչները փնտռում էին այնտեղ իրենց անունները: Պոէմում Շէկոյեանն իրար կողքի է դնում նախկին նախագահին եւ ռուս պոէտին, գողերին ու մտաւորականներին, վարորդին ու իր գրքի հովանաւորին եւ այլոց:

Ցեղափոխութիւնների կարգախօսները՝ ազատութիւն, եղբայրութիւն ու հաւասարութիւն, որ կեանքում երբեք չեն իրականացել, իրականանում են "Երեւան հիւրանոցում": Այս բոլոր մարդիկ իրենց թշնամանքներով, կրօնական, բարոյական, սոցիալական հակասութիւները միայն մի պահ՝ պոէմն ընթերցելիս՝ հաշտուել են ու հաւասարուել, Շէկոյեանի սիրոյ մէջ եղբայրացել": Ա. Շէկոյեան «Հայկական ժամանակ»ի Հոկտեմբեր 28-ի թիւին մէկ ամբողջ էջը գրաւող արձակ մը հրատարակած է՝ «Ցիւսուն» վերնագրով արձակ մը, ուր առանց վերջակէտի, առանց նոր տողի պատմած է երեւանեան օր մը՝ իր 50-րդ տարեդարձին հետ կապուած անցուդարձերը, ուր խառնուած են ընտրական խախտումներու դէմ ժողովրդային հանրահաւաքները, «Անոփպոէզիա»յի հինգ օրինակները ծախուած ըլլալու բերկրանքը, ժողովրդային քայլարշաւի մը կողքին «Լինսէ կիպ չալվարով, եղնիկի կազմուածքով ու քայլուածքով մի ջահել աղջիկ է դնում», որ իր գիրքէն երեք օրինակ գընողը եղած է, պարսիկ նորարարներու ցուցահանդէս մը եւ հազար տեսակ բաներ: Կ'արժէ մէջբերել սկիզբէն քանի մը տող, ճաշակ մը տալու համար.–

"(...) ես միշտ ձգտել եմ անաղմուկ անցկացնել ծննդեանս օրերը, իսկ վատ յիշողութիւն որ ասում եմ, էն է, որ 1953 թուականի Մարտի 28-ին՝ այսինքն թուն ծննդեանս օրը, մերոնք հարազատներուս հասաբուել, տանը զուռնա – դհոլով էէփ են սարքել՝ մոռանալով, որ դեռեւս չի լրացել ժողովուրդների հօր բառսունիքը, եւ էդ իսկ պատճառով էդ օրը մեր ազգուտակից հինգ հոգու, ուրեմն, տարել են, բայց, բարեբախտաբար, մի շաբաթից բաց են թողել, բանի որ ողջ Մեծաբսի սարսափ թաղային խունկիանոսը մեզ խնամի էր գալիս, եւ, չնայած մերոնց ողջ ու անվնաս բաց էին թողել, յիշողութիւնն ու սարսափը մնացել են՝ մանաւանդ իմ մէջ (...)":

Թերեւս ասիկա Երեւանի առօրեայ կեանքի զարկերակը բռնելու լաւագոյն միջոցներէն մէկն է այսօր: Իսկ ա՞ղը: Համաչխարհային զրականութեան պատմութեան մէջ բանաստեղծութեան հսկայ չերտ մը կայ, որ իր զրութեան օրէն անդին անցած չէ: Ի՞նչ պիտի ըլլայ «անտիպոէզիա»յին ճակատագիրը: Բայց արդեօք բանաստեղծութիւնը կը զրուի՞ միայն յաւերժութեան համար...:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ Ճըրզի

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԵԼԷՍԻ ՄԷՋ

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ
Ս. ՊԵՏՐՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՕԾՈՒՄԸ

Կլէնտէյլի մէջ, Յունուար 4-ին, կատարուած է Ս. Պետրոս Եկեղեցւոյ օծումը, ձեռամբ առաջնորդ Յովնան Արք. Տէրտէրեանի: Աղօթատեղին տարի մը առաջ գնած էր բարերար Օննիկ Մեհրաբեան եւ կարգ մը բարեփոխումներ կատարելէ ետք՝ շուրջ մէկուկէս միլիոն տոլար արժողութեամբ կլլուած նուիրած էր էջմիածնական Թեմի առաջնորդութեան: Պատարագած եւ քարոզած է Առաջնորդը եւ օծման արարողութենէն ետք չնորհաւորելով եկեղեցւոյ բարերարները՝ Տէր եւ Տիկին Օննիկ եւ Արմէն Մեհրաբեանն ու անոնց զաւակները՝ Պետրոս եւ Թալին, յանուն Ամենայն Հայոց Հայրապետին՝ Օննիկ Մեհրաբեանի լամբակին անցուցած է «Մուրը Գրիդոր Լուսաւորիչ» շքանաչանը:

ԼՐԱՏՈՒ

ԳԻՏԱԿԱՆ – ՓԻԼԻՍՈՓԱՅԱԿԱՆ

ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՍՏՈՒԱԾԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

«Գերզգայուն ուղղում՝ (réglage fin)ն է որ կը նշանակէ թէ տիեզերքը վիճակի հակներու համար յղացուած է: Քիչ է անշուշտ այն գիտնականներու թիւը որոնք իրենց մտածելակերպին այս կարգի աստուածաբանական իմաստ մը կ'ուզեն տալ: Ոմանք ընդհակառակը կ'ապաստանին «Տիեզերական անխմաստութիւն» կոչուած տեսութեան մը եւին եւ երջանիկ թուային զուգադիպութիւնները կը նկատեն ձրի, արկածային դէպքեր: Եւ կ'աւելցնեն որոշ հեղնանքով թէ եթէ այս «զուգադիպութիւնները» դոյութիւն չունենային, այսօր հոս ներկայ պիտի չըլլայինք մտահոգուելու համար իրենց նշանակութեամբ: Այս վերաբերումին անպատեհութիւնը, գիտութեան հիմերուն մէջ իսկ հակասութիւն մը ներմուծելն է: Բնութիւնը ոչ ըստ բախտի, ոչ ալ անխմաստ համակարգ է եւ կան լաւ պատճառներ որոնք կը բացատրեն բաները այնպէս ինչպէս որ են, եւ հոն է գիտական հաւատքի համակարգին էութիւնը: Այսպէս, զոր օրինակ, երկիր մոլորակին արեգակի չուրջ ծիրը հաւկթաձեւ է, քաշողութեան ուժին գառակուսիին համարժէք օրէնքի հիման վրայ: Բանէ որ գիտութիւնը կը մերժէ հրաշքները, պէտք է գոյութիւն ունենան չարք մը բացատրութիւններ որոնք կապ ունին բնագիտական իրողութեանց հիմնական օրէնքներուն հետ: Այս կէտին չուրջ է որ «Տիեզերական անխմաստութիւն» վարկածին հետեւորդները 180 աստիճանի ետ – դարձ մը ընելով կը հաստատեն թէ այս օրէնքները գոյութիւն ունենալու համար արտաքին պատճառի մը կարիքը չունին: Կան այնպէս ինչպէս որ են առանց որեւէ բացատրութեան: Ինչ որ կը նախանակէ թէ տիեզերքը անխմաստ է: Ուրիշ խօսքով, ստիպուած ենք ընդունիլ որ քանութեան տրամաբանական եւ բանաւոր յօրինուածքը այնպէս ինչպէս որ ներկայացուած եւ բացատրուած է գիտական օրէնքներով, զուրկ է բացարձակ չենանէ եւ արմատը անխմաստ է:

Բնութեան անհասկնալի համակարգը բացատրելու միտող ուրիշ տեսութիւն մըն ալ վիճակահանութեան տեսութիւնն է: Ըստ այս վերջինին, գլխաւոր դատփարը այն է որ գոյութիւն չունի մէկ տիեզերք, այլ բազմաթիւ տիեզերքներ որոնք կը գոյակցին զուգահեռաբար ըրաւելով նոյն միջոցին որոշակի բաժանումները: Իւրաքանչիւր տիեզերք միւներէն կը տարբերի իր ուրոյն օրէնքներով: Ոմանց մէջ, զոր օրինակ փրոթոններէն աւելի ծանր են, իսկ ուրիշներուն մէջ կորիզային ուժը այնքան տկար է որ ծանր կորիզներու գոյութեան առիթ չընծայեր, եւ այլն: Քանի որ կեանքը այնքան մօտէն կախուած է «մասնայատուկ» օրէնքներէ եւ պայմաններէ, բացայայտ է որ այս տիեզերքներուն չենչին մէկ մասը կրնան դէպի ընդունիլ: Այս վերջիններուն համար իրենց տիեզերքը այն աստիճան փոքր հաւանականութենէ ծագած է որ իրենց կեանքի եւ խելքի ներկայութիւնը հրաշք ըլլալով կ'ընդունին: Այս պայմաններու տակ, անոնց գոյութիւնը ընդարձակ տիեզերական վիճակահանութեան մը երջանիկ վերջակէտն է, գերծ ամէն խմաստէ:

Կայ նաեւ այս վերջին տեսութեան մէկ ուրիշ տարբերակը զոր կարելի է անուանել «տիեզերագիտական տարուինիզմ», որուն համաձայն գոյութիւն ունին որոշ գաղանի տեղեկագիտական տուեալներ, որոշելու համար տիեզերքի այն տեսակը որ կարենայ պարփակել մեր ներկայ համակարգը: Այսուհանդերձ, առանց վիճակահանութեան դիմելու, ծրագիրի մը երեւումը կարելի պէտք է ըլլայ: Գիտութեան նոր բնագաւառ մը կնքուած է «բարդութեան տեսութիւն», կը ձգտի գաւորոշել տիեզերական մաթեմաթիկական սկզբունքները որոնք կը կառավարեն քիմիական բաղադրութեանց բարդ կազմակերպութիւնը, նաեւ աստղերու յօյլերու կազմութիւնը, ինչպէս նաեւ հեղուկներու անհանդարտ գոյավիճակը եւ վերջապէս՝ կեանքը: Այս հետազօտութիւնները կը թելադրեն որ կարգ մը բնագիտական համակարգեր ինքնաւար նկարագիրը կը ցուցաբերեն եւ կարող են անցնիլ անկանոն քաոսային դիրքէ մը դէպի կազմակերպուած եւ կապակից վիճակ մը: Կը վերաբերի այն օրէնքներու որոնց համաձայն անորոշ ծագումներէ մեկնելով կարելի կ'ըլլայ ստեղծել հարուստ բնագիտական գոյավիճակներ:

Գիտութեան եւ կրօնքի մօտեցումը բոլորովին միւուղի չէ եղած: Աստուածաբանները իրենց կարգին գիտութիւնը սկսած են նկատել ոչ թէ իբրեւ թշնամի, այլ իբրեւ լուսաւորող եւ բարենպաստ աղբեցութիւն: Ժողովրդական կրօնքի ոլորտէն ներս, Աստուած յաճախ տիեզերական աճապարանքի դերը ստանձնած է որուն պաշտօնն է ստեղծել տիեզերքը հսկայական չարք մը հրաշքներով եւ զայն հակակշռել մերթ ընդ մերթ: Սակայն եւ այնպէս, աւելի զարգացած աստուածաբանները երկար ժամանակէ ի վեր լքած են հրաշագործ, ամենակարող Աստուծոյ այս պատկերը զոր կը կոչէին «կարկտան Աստուած»: Այս վերջին ասացուածքը ծագում առած է այն աւանդական հաւատքէն որու համաձայն եթէ գիտութիւնը կարող է բացատրել աշխարհի գործելակերպին էական մէկ մասը, այսուհանդերձ մերթ ընդ մերթ կը մնան կարգ մը պարապ մնացած «ծակ»եր որոնք կարօտ են դերբնական բացատրութիւն – ներու: Զոր օրինակ, գիտութիւնը տարտամ կը մնայ այն հարցին դիմաց, ըստ որուն ի՞նչպէս առաջին ապրող կազմութիւնը ծագում առած է անկենդան քիմիական նիւթերէն մեկնելով: Թերեւս առաջին քայլը իրապէս հրաշքի մը պէտք ուէ՞ր: Այս դիրքաւորումը թէպէտ աստուածաբաններուն համար վճռորոշ է ենթադրելով որ գիտութիւնը օր մը կը կարողանայ բացատրել այս խորհուրդը: Այս հարցը միւս կողմէ կու տայ այն տպաւորութիւնը որ կրօնքը տեղքայլ կ'ընէ անդադար գիտութեան զարգացումին դիմաց: Որովհետեւ ամէն անգամ որ այս վերջինը տիեզերքի գաղտնիքներուն նոր բացատրութիւն մը գտնէ, Աստուած կարծես ալ աւելի կը հեռացուի այս կարգի ծակերէն: Այս պայմաններու մէջ, նախընտրելի է համակերպիլ այն գաղափարին, ըստ որու քնութեան օրէնքները անդրդուելիօրէն փ զօրու են եւ ընդունիլ Աստուծոյ գոյութիւնը իբրեւ տիեզերքի ճարտարապետը, փոխանակ անոր օրէնքները խախտող էութիւն: Ուրիշ խօսքով, որակել զԱստուած ո՛չ իբրեւ քնութեան մէջ գործող դերբնական ուժ, այլ քնութեան արտերեւութային աղբիւր:

Նոյն հոգեվիճակով, կարգ մը աստուածաբաններ կը նախընտրեն նկատել զԱստուած աւելի էական եղելութիւն քան թէ ուղղակի էութիւն: Այսինքն Աստուած բանաւոր հիմնաւորումն է որուն վրայ կանգնած են տիեզերքի օրէնքները: Այս բացատրութիւնը հաշտ է գիտութեան հետ որ իր կարգին հիմնուած է այն վարկածին վրայ որու համաձայն բնութեան կանոնաւոր գործընթացը ապահովուած է անով որ, օրէնքը յանկարծ տեղի պիտի չտայ տիեզերական քաոսին:

Բնութեան կարգավիճակին չմիջամտող Աստուծոյ արդիական այս պատկերը վերջ կը դնէ գիտութեան հետ ունեցած մրցակցութեան, սակայն պարագան կը հեռացնէ զԱստուած, բացակայ կալուածատիրոջ մը պէս: Հաւատարիմ հաւատացեալներու մեծամասնութիւնը հաւատքի մէջ ապահովութիւնն է որ կը փնտռէ, յոյս ըրած անձնականացուած Աստուծոյ մը որ պէտք է ընդունի իրենց աղօթքները եւ նոյնիսկ միջամտէ իրենց առօրեայ պատմութեան, եթէ հարկաւոր է: Քրիստոնէական հաւատքին գլխաւոր հիմնաքարերէն մէկն ալ այն է որ Աստուած մարդ էակի վերածուած է յանձին Յիսուս Քրիստոսի, անձնաւորութիւն որ անվիճելիօրէն պատմութեան ընթացքը փոխեց: Եթէ մարդեղութեան գաղափարապաշտութիւնը քրիստոնէութեան գըլխաւոր թաղկացուցիչներէն է, այս հրաշքը սակարկելի բնոյթ չունի ներկայիս:

Պէտք չէ կարծուի որ օր մը գիտութեան եւ կրօնքի ճուլումը կ'իրականանայ, ոչ իսկ հաւատալ թէ գիտութիւնը կրօնքի պաշտօնը կարենայ կատարել: Ամէն բանէ առաջ, գիտութիւնը սկեպտիկ կեցուածք պահանջող եւ համարձակ գաղափարներու ձգտող ոլորտ մըն է, մինչդեռ կրօնքը, գոնէ իր դասական դիրքորոշումով, կը պահանջէ կոյր հաւատք: Այսուհանդերձ, մտածողութեան այս երկու համակարգերը կրնան իրար խաչաձե-

ՀԱՅԵՐԸ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Հարաւ արեւելեան Եւրոպայի մէջ ռումանահայ համայնքը հնագոյններէն է: Հայերը դեռ միջնադարէն հաստատուած են Եասսի, Գալուց, Իբիլա, Տուլզա քաղաքներուն մէջ: Իրենք զպրոցներ հիմնած են, վանքեր ու եկեղեցիներ կառուցած, հրապարակած չուրջ 50 անուն պարբերականներ: Աչքոյժ մասնակցած են նաեւ երկրի քաղաքական, տնտեսական կեանքին ղեկաւարած են հիմնականին արհեստագործութեամբ (արծաթագործութիւն, դերձակութիւն, կօշկակարութիւն, հրուշակագործութիւն):

Նախկին սուսար ու երկրի կեանքէն ներս ծանրակշիռ դեր ունեցող համայնքը այսօր նուազած է, նօթացած: Բազմազ բնակչութեան կազմէն ներս Հայերը ընդամէնը երկու տոկոս կը կազմեն: Իրենց մէկ մասը Ռումանեան լքեց Առաջին, Երկրորդ համաշխարհային պատերազմներէն յետոյ փախչելով ընկերվարական ռեժիմէն, մէկ մասն ալ Ջաուչեսկուի իշխանութեան ժամանակ հեռացաւ:

Այժմ երկու հազարնոց համայնքի կազմէն ներս նաեւ վերջին տասնամեակին Հայաստանէն արտագաղթածներն են: Բայց նոյնիսկ այս համեստ թուաքանակով իրենք կը կարողանան զգացնել իրենց ներկայութիւնը երկրի տնտեսական, քաղաքական ու մշակութային կեանքին ներս: Իրենք հիմնականին կը պրաղին մասւոր, դիտական մօրճունէութեամբ: Ռումանիոյ խորհրդարանի պատգամաւորական պալատի 341 տեղերէն 2-ը կը զբաղեցնեն Հայոց միութեան նախագահ, խորհրդարանի սենատոր Վարուժան Ոսկանեանը եւ «Ինֆորմացիոն տեխնոլոգիաներու յանձնաժողով»ի նախագահ՝ Վարուժան Փամբուկչեանը:

Այսօր Ռումանիոյ հայկական քաղաքները Պուխարեստն ու Կոնստանցան են: Այս երկիրը պաշտօնական այցի վերջին օրը ՀՀ նախագահ Ռոպէրթ Քոչարեանը հանդիպեցաւ ռումանահայ համայնքի ներկայացուցիչներուն հետ. այցելեց Պուխարեստի հայկական Մխիթարեան եւ Բարեգործական առաքելներու եկեղեցին: Ան կառուցած են 1915 թուականի եաթաղանէն փախած Հայերը՝ յար ու նման էջմիածնի եկեղեցւոյն: Տիրայր Արք. Մարտիկեանը միաժամանակ Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ Հայոց թեմերու առաջնորդն է: Ինչպէս մեր պատմութեան բոլոր անցուդարձերու ժամանակ, այստեղ ալ ու այսօր եկեղեցին կը փորձէ կատարել հայապահպանման առաքելութիւն: Եկեղեցւոյ հէնց բակը կը գործէ կիրակնօրեայ հայկական դպրոց, ուր կ'ուսանին երեսուն երախաներ, այստեղ տեղաւորուած է Հայ Մշակոյթը Տունը՝ ապագային արուեստի թանգարանով:

Ռումանահայերուն ցաւ կը պատճառէր, որ վերջին 10 – 12 տարիներուն խիստ թուլցած են կապերը Հայաստանի հետ: Առանց այդ ալ հայապահպանութեան խնդիրը դիւրաբեկ ոստի նման կը ծռի ամէն քամիէ: Հայերու թիւը աստիճանաբար կը նուազի Ռումանիոյ մէջ: Իրենք կամաց – կամաց կը լքեն անցումային բարդ ժամանակաշրջան ապրող երկիրը: Արդէն 3 սերունդ, չուրջ 30 տարի Հայերը դպրոցներ չունին Ռումանիոյ մէջ: Այժմ կիրակնօրեայ դպրոցին մէջ սովորող երախաները տունը ռումանեերէն կը խօսին: Կախուած իրենց կեցութեան ու լեզուամտածողութեան առանձանութեան ու լեզուամտածողութեան առանձանայատկութիւններէ (ռումանեերէն – հայերէն) դասագրքեր պիտի գրուին: Անոնց եւ ընդհանրապէս Հայաստանը ներկայացնող տեսուղղական նիւթերու քանակը սուղ է: Այս խնդիրը ՀՀ նախագահի ուշադրութեանը ներկայացուց դպրոցի տնօրէն Արփիար Մահակեանը: Ր. Քոչարեանը հաւաստիացուց, որ ՀՀ պիւտճէին մէջ միւս տարի ծախսեր կը նախատեսուին նաեւ համահայկական նպատակներու համար, եւ իրողութիւնը անպայման նկատի կ'առնուի:

Ռումանահայերը կը մտահոգէ նաեւ մշակութային կապերու բացակայութիւնը մայր հայրենիքի հետ: Իրենք պատրաստ են բաժանորդագրուելու հայաստանեան թերթերու ու ամսագրերու, իրենք ամէն անգամ կը ապասեն, որ Ռումանիա համերգային, թատերական չըրջագայութիւններու կը մեկնին նաեւ հայ արուեստագէտները, բայց ի զուր: Իր այցելութեան առեն, նախագահը խոստացաւ այս եւս նկատի առնել: Ի վերջոյ, եկեղեցւոյ հետ նաեւ դիրքը ու մշակոյթը մեր ժողովուրդին հազարամեակներու խորքէն ճանապարհած է մինչ օրերս: Ռումանահայ համայնքը փոքրիկ բեկոր մըն է մաս – մաս եղած հայ հանրութեան: Եւ այդ բեկորն ալ ցրիւ չտալու համար Հայաստանի հովանիին պէտք ունի:

ԿԱՐԻՆԷ ԴԱՆԻԵԼԵԱՆ

ԳԱՂԱՓԱՐԸ ԳԱՂԱՓԱՐ

Նէա – Զմիւռնիի «Էսթիա» հանդիսարահին մէջ, Յունուար 10-ին, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Յունաստանի Շրջ. վարչութեան, տեղի ունեցած է Արամ Խաչատրեանի 100-ամեակին նուիրուած համերգ մը: Բացումը կատարած է, յունարէն, նախագահ փրոֆէսէօր Կիրակոս Պամամճեան, որ իր խօսքի վերջին շեշտած է որ այն ազգերը որոնք երաժշտութիւն ունին անմահ են, քանի կ'ապրին ու կը յարատեւեն իրենց քաղաքակրթութեամբ, որ իրենց անցեալին է դէպի յաւերժութիւն: Լոյս տեսած էին ուղի էջնոց յատուկը մը, հայերէն եւ յունարէն, ուր տպագրուած էին համերգին մասնակցող արուեստագէտներուն լուսանկարներն ու կենսագրականները, Խաչատրեանի կենսագրականը եւ օրուան յատուկը մը, նաեւ քանի էջնոց գրքոյկ մը, որ կ'անդրադառնար Արամ Խաչատրեանի կեանքին, գործին, արուեստին, հայերէն 25 լուսանկարներով, երրորդ գրքոյկ մը նուիրուած էր Համազգայինի 75-ամեակին, ողջոյնի խօսքերով Ռոպէր Քոչարեանի եւ Արամ Կաթողիկոսի: Յատուկը կը բաղկանար Ա. Խաչատրեանի գործերէն, մասնակցողներն էին Արմինէ Հէյրանովիա, Վարդենի Սպարթլեան, Արտաշ Թէրզեան, Քրիստին Թոքաթլեան, Արտիմ Մանուկեան, Անահիտ Տէր – Տաճատեան եւ Արսէն Տէր – Տաճատեան: Համերգի ասւարտին, Համազգայինի Շրջանային վարչութեան անդամ Յասմիկ Թաշճեան բացատրած է որ այս համերգը ծրագրուած էր, որ տեղի պէտք է ունենար Դեկտեմբերին, բայց, յետաձգուած էր Սահակ Արք.ի վախճանման պատճառով:

***

Պէյրութի Հ.Ե.Ը. «Զապէլ Մովսէեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 19-ին, կազմակերպութեամբ Լիբանանահայ Գրական Շրջանակին ոգեկոչուած է Վահան Թէքէեանի ծննդեան 125-ամեակը: Բացման խօսքը արտասանած է Ասպետ Բուբինեան, որ ներկայացուցած է օրուան գլխաւոր բանախօսը՝ կիպրահայ Սըմբատ Տէրունեան, անձնապէս ծանօթ Թէքէեանին եւ անոր կրտսեր գրչեղբայրը, որու 80-ամեակն ալ կ'ոգեկոչուէր: Ան մասնաւնչած է Թէքէեանի բանաստեղծութեան առանձնայատկութիւններ եւ մասնաւորաբար անոր ճարտարապետական կառուցուածքի մը երաժշտական բարձրը մակարդակի նրբահիւսութիւնը: Օրուան Բ. բանախօսը եղած է Արամ Սեմիրճեան, որ սեղմ դիմերու մէջ ծանօթացուցած է Թէքէեան արձակագիրի վիպերն ու պատմուածքները, եւ քանդակած գլխաւոր դէմքերը, որ չորս անկիւնէ կը զարնէին միաժամանակ «Միջազգայնականը», անշուշտ այդ նկարը պիտի դառնար դատարկ կտաւ մը, եւրի ճիշդ փոքրասոյ ծաղրանկար մը, որ անախորժ տպաւորութիւն մը կը ձգէ վրադ:

Մայիս մէ՛կ. Ու նուագախումբերը կ'ոռնային քայլ ո՛րքան դանդաղու թեամբ ու ո՛րքան ահաճութեամբ ամրոխը կը չարժէր: Ցանկարծ լռեցին ձայները: Վերէն, դիւսւոր բեմէն՝ ձեռք մը լռութիւն պարտադրեց ամբոխին: Նիհար ու պզտիկ դինուորական մըն էր: Կը խօսէր ճչան ու թաց ձայնով ու ցոյց կու տար դէմը՝ Լենինի հսկայ ու ծիծաղելիօրէն խեղկատակ հասակը: Կը խօսէր կրքով, բայց իր խանդավառութիւնը, որ անհամեմատական էր իր մարմնին հետ, ծիծաղելի կը դարձնէր զայն: Վերջացուց: Վտիտ ու տկար ծափահարութիւն մը ողջունեց զայն: Ցետոյ եկաւ ուրիշ մը, բարձրահասակ, թուխ ու անհամբերելի դէմքով մարդ մըն էր: Կը խօսէր վրացերէն, եւ այդ լեզուին անախորժ հնչիւնները աւելի անհերդաշնակ կը դարնային իր բերնին մէջ:

Կեցած էինք բազմութեամբ՝ չուրջ տասնըհինգ ընկերներ, կողք կողքի: Մեր ընկերները եկած էին նախընթաց օրը ու պատսպարուած բոլոր դաղթականներուն պէս՝ դինուորական հանրակացարաններու մէջ: Ի հարկէ, բոլորս ալ թշնամաբար կը նայէինք ազմկող բազմութեան ու դինուորական վաշտերուն: Կը զգայինք, որ ժողովուրդը նոյնպէս սրտով

ՄԱՏԼԷՆ ՕԼՊՐԱՑԹ ԻՐ ԳԻՐՔԻՆ ՄԷՋ ԱՆԴՐԱԴԱՐՁԱԾ Է ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ

Միացեալ – Նահանգներու Արտաքին դործող նախկին նախարար Մատլէն Օլպրայթ վերջերս լոյս տեսած ինքնակենսագրական «Մատամֆարտուղար» գիրքին մէջ անդրադարձած է նաեւ Անդրը – կովկասի հարցերուն:

Հայաստանի եւ Հայերու մասին Օլպրայթ չատ քիչ բան գրած է, յատկապէս Անդրկովկասի հարցերուն ծիրին մէջ: Տեղեկութիւնները կը վերաբերին 1994-ին Կովկաս կատարած իր մէկ չաբթուան ուղեւորութեան, երբ ինք ՄԱԿ-ի մէջ Միացեալ – Նահանգներու ներկայացուցիչն էր:

Օլպրայթ կ'ըսէ, որ «Հայաստան եւ Ադրբեջան հնագոյն երկիրներ են, դրացիներ, որոնք բաժնած են պատմութիւնն ու մշակոյթը: Քրիստոնեայ Հայաստանը պահած է համաշխարհային Բ. պատերազմէն առաջ եւ անոր ընթացքին Թուրքիոյ հալածանքի յիշողութիւնը: Ադրբեջանի բնակչութիւնը գլխաւորապէս թրքական ծագում ունի»: Այնուհետեւ Օլպրայթ դերակշռող հայ բնակչութեամբ Ղարաբաղի չրջանը Ադրբեջանի մէջ տեղադրելը կը նկատէ Ստալինի ձեռքին գործը:

"Պաղ պատերազմի աւարտէն ետք կռիւը սկսաւ. Հայեր ձեռք առին Ղարաբաղի հսկողութիւնը. ցամաքային միջանցք բացուեցաւ: Ես փորձեցի նպաստել Ղարաբաղի տագնապի լուծման, բայց այս նախաձեռնութիւնը յետագային ալ, երբ կառավարութեան մէջ էի, յաջողութեամբ չպսակուեցաւ: Ամէն անգամ, երբ կը մօտենայինք յաջողութեան, որեւէ կողմէ կոշտ դիրքորոշում ունեցող մէկը ճգնաժամ կը յարուցէր», կը գրէ ան:

***

Աթինէի մէջ, Յունուար 13-ին, Կարպիս Արապեան, մասնակցելով համահեղինակային աշակերտական երգի մրցումին, զոր կազմակերպած է Կրթական նախարարութիւնը, 1300 աշակերտներու մէջ առաջնութիւնը չահած է եւ պարգեւատրուած Կրթական նախարար՝ Փեթրոս Էֆթիմուի կողմէ, Յունուար 19-ին տեղի ունեցած արարողութեան մը ընթացքին «Աբրոփոլ» թատերասրահին մէջ: Կարպիս Արապեան ծնած է 1991-ին Փիրեա, հինգ տարեկանէն կիթարի դասեր առած է «Փիրաիքօ» երաժշտանոցին մէջ, ապա երաժշտական իր ուսումը չարունակած է Նիքեայի քաղաքապետական երաժշտանոցին մէջ: Մաս կազմած է Գոքինիոյ Սուրբ Յակոբ Եկեղեցւոյ դպրոց դասին: Կ. Արապեան աւարտելէ ետք Գոքինիոյ ազգային «Զաւարեան» վարժարանի նախակրթական բաժինը, քննութեամբ մուտք գործած է Փիրէայի երաժշտանոցը լաւագոյն նիչերով: Մասնակցած է կիթարի բազմաթիւ համերգներու եւ 2003 Ապրիլին արժանացած է կիթարի երաժշտական մրցումի առաջին մրցանակին:

ՍԽՐՈՑ ԵՒ ԱՐԿԱԾԻ ՏՂԱՔԸ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

14

Կու գային դիզուելով իրարու վրայ, չես դիտեր ո՞ւրկէ, մութ ու զարշահոտ գիմհներէ, յոգնած ու խարխուլ տուներէ, խոնաւ նկուղներէ ու կը սեղմուէին իրարու, գալիք մեծ պայքարին լայն դէմատակցութեամբ: Անոնցմէ ոմանց դէմքերը կը չողային մեծ ու ճակատագրական զգացումի մը լոյսովը: Ոմանք անդէն էին, ուրիչներ ալ գինուած՝ բահերով, բրիչներով կամ կացիններով: Կային փոքրիկներ՝ խուիւ մազերով, բայց արդէն վայրենի: Կիներ, որ կ'աղաղակէին կային հասարակաց աղջիկներ՝ հէք ու աւրուած դէմքերով ու բոզեր, որոնց աչքերուն մէջ հարուստ արուներուն հանդէպ մեծ ատելութիւն մը կը լայննար: Անոնք կը պոռային բերաններնին բաց: Մենք կը զգայինք անոնց աղաղակը կը տաւին վրայէն: Ամբողջ այս ամբոխը ընթացքի մէջ էր: Կողքը կար լայն ու հանդիստ ճամբայ մը, որ անչուշտ հեռուն պիտի տանէր ամբոխը դերագոյն նուաճումին: Լենին կ'իշխէր բազմութեան վրայ: Անոր հասակը առնուազն իրականին կրկինը պէտք է ըլլար: Անոր դէմքը կ'արտայայտէր մեծ որոշում մը ու նաեւ զօրաւոր, անյաղթելի ու ահաւոր կամք մը այդ որոշումը կեանքի կանչելու համար: Անոր ճակատագրական ու մարգարէ բազուկը կ'երկարէր դէպի ապագան:

Կը նայէի այդ զարմանալի նկարին ու կը զգայի մեծ ներկայութիւն մը: Այսու հանդերձ երիտասարդի ուշադրութենէս չէր վրիպեր այդ հսկայ նկարին խեղկատակ հանդամանքը: Կը պակսէր չունչն ու բանաստեղծութիւնը եւ արուեստը որ կը պարտադրէ ինքզինքը քեզի: Ու եթէ չըլլար այդ հսկայ նկարին դէմ այդ հսկայ ու խայտաբղէտ ամբոխը, որ կը չարժէր հրապարակին վրայ, եթէ չըլլային քանի մը վաշտ դինուորները՝ ոտք ու լուռ, կռթնած իրենց հրացաններուն, եթէ չըլլային բեմերը, զարդարուած մեծ, լայն ու կարմիր դրօշակներով, եթէ չըլլային վերջապէս վինուորական նուագախումբերը, որ չորս անկիւնէ կը զարնէին միաժամանակ «Միջազգայնական»ը, անշուշտ այդ նկարը պիտի դառնար դատարկ կտաւ մը, աւելի ճիշդ փքուտոյց ծաղրանկար մը, որ անախորժ տպաւորութիւն մը կը ձգէ վրադ:

Մայիս մէ՛կ. Ու նուագախումբերը կ'ոռնային քայլ ո՛րքան դանդաղութեամբ ու ո՛րքան ահաճութեամբ ամրոխը կը չարժէր: Ցանկարծ լռեցին ձայները: Վերէն, դիւսւոր բեմէն՝ ձեռք մը լռութիւն պարտադրեց ամբոխին: Նիհար ու պզտիկ դինուորական մըն էր: Կը խօսէր ճչան ու թաց ձայնով ու ցոյց կու տար դէմը՝ Լենինի հսկայ ու ծիծաղելիօրէն խեղկատակ հասակը: Կը խօսէր կրքով, բայց իր խանդավառութիւնը, որ անհամեմատական էր իր մարմնին հետ, ծիծաղելի կը դարձնէր զայն: Վերջացուց: Վտիտ ու տկար ծափահարութիւն մը ողջունեց զայն: Ցետոյ եկաւ ուրիշ մը, բարձրահասակ, թուխ ու անհամբերելի դէմքով մարդ մըն էր: Կը խօսէր վրացերէն, եւ այդ լեզուին անախորժ հնչիւնները աւելի անհերդաշնակ կը զարնային իր բերնին մէջ:

Կեցած էինք բազմութեամբ՝ չուրջ տասնըհինգ ընկերներ, կողք կողքի: Մեր ընկերները եկած էին նախընթաց օրը ու պատսպարուած բոլոր դաղթականներուն պէս՝ դինուորական հանրակացարաններու մէջ: Ի հարկէ, բոլորս ալ թշնամաբար կը նայէինք ազմկող բազմութեան ու դինուորական վաշտերուն: Կը զգայինք, որ ժողովուրդը նոյնպէս սրտով

է անոր առաջնորդ լամբակիրի դիմագիծը: Վերջին բանախօսը եղած է մէթը Գասպար Տէրտէրեան, որ ներկայացուցած է թէքէեան՝ մտքի մարդը: Գործադրուած է գեղարուեստական ճոխ յատուկ մը:

***

Աթինէի մէջ, Յունուար 13-ին, Կարպիս Արապեան, մասնակցելով համահեղինակային աշակերտական երգի մրցումին, զոր կազմակերպած է Կրթական նախարարութիւնը, 1300 աշակերտներու մէջ առաջնութիւնը չահած է եւ պարգեւատրուած Կրթական նախարար՝ Փեթրոս Էֆթիմուի կողմէ, Յունուար 19-ին տեղի ունեցած արարողութեան մը ընթացքին «Աբրոփոլ» թատերասրահին մէջ: Կարպիս Արապեան ծնած է 1991-ին Փիրեա, հինգ տարեկանէն կիթարի դասեր առած է «Փիրաիքօ» երաժշտանոցին մէջ, ապա երաժշտական իր ուսումը չարունակած է Նիքեայի քաղաքապետական երաժշտանոցին մէջ: Մաս կազմած է Գոքինիոյ Սուրբ Յակոբ Եկեղեցւոյ դպրոց դասին: Կ. Արապեան աւարտելէ ետք Գոքինիոյ ազգային «Զաւարեան» վարժարանի նախակրթական բաժինը, քննութեամբ մուտք գործած է Փիրէայի երաժշտանոցը լաւագոյն նիչերով: Մասնակցած է կիթարի բազմաթիւ համերգներու եւ 2003 Ապրիլին արժանացած է կիթարի երաժշտական մրցումի առաջին մրցանակին:

(Շար. 51)

MESSE DE REQUIEM

Madame Veuve Archalouiss Hatchikian, son épouse, Monsieur et Madame Jean-Pierre Hatchikian, Monsieur Gabriel Hatchikian, ses enfants, Les Familles Zaradjian, Semerdjian, Pénichon vous font par de la messe de requiem qui sera célébrée le Dimanche 1er février 2004, à 11 heures, à la mémoire de

Léon HATCHIKIAN

en la Cathédrale arménienne Saint Jean-Baptiste, 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e.

(Շար. Ա. եջէն)

Փասքուա կը հերքէ եւ կ'ըսէ թէ պինք ցեխոտելու միտում կայ եւ թէ Ս. Հիւսէյնէն ոչ դրամ, ոչ ալ քարիւղ ստացած է: Անկարելի չի նկատուիր նաեւ որ ամերիկեան զաղտնի սպասարկութեանց մէկ խաղն ըլլայ:

«ԹՈՋՆԱՅԻՆ ԴՈՒՄԸ» որ կը կոչուի նաեւ «հաւուս դումը» մտահղիչ ձեւով կը տարածուի եւ հարաւ – արեւելեան Ասիոյ ութ երկիրներ արդէն վարակուած են, յայտնուած է նաեւ Զինաստան: Մայր տուած էր Թայլանտ եւ Ինտոնեզիա, որոնք կ'ամբաստանուին թէ լուռ մնացած են սկիզբը: Յարդ ուղի մեռեալ կայ (6 Վիէթնամ եւ 2 Թայլանտ): Համաճարակը պատճառ եղած է արդէն որ աւելի քան 20 միլիոն հաւեր սպաննուին: Առողջապահութեան Համաշխարհային կազմակերպութիւնը չի ծածկեր իր մտահոգութիւնը, թէեւ Եւրոպա արդիւք զբաղած է Թայլանտէն հաւուս եւ մխի ներածումներու, քայց եւ այնպէս վախ կայ որ արագօրէն մարդն ալ վարակուի, ինչ որ մեծ աղէտի մը դուռ կը բանայ: Գլխաւոր վախն այն է որ այս վիրուսը «հանդիսի» մարդուն դումին եւ կարելի չըլլայ զանգուածային վարակումներու առաջքն առնել: Թռչնային այս դումը, սկզբունքով թռչուններու եւ խոզերու կը վերաբերի, քայց, մարդուն ալ կը հասնի: Կը յիշուի որ 1918 – 1919–ի «սպանիական» դումին 20 միլիոն մարդ մեռած է:

ԴԱԶԱՊԼԱՆՔԱՅԻ, 2003 Մայիս 16–ի ռմբակոծներուն կապակցութեամբ, մրոքեան իշխանութիւնները յայտարարած են Ցունուար 26–ին, որ 37 իսլամապաշտ ձերբակալած են եւ մեծաքանակ պինամըթերք յայտնաբերած: Գործողութեան ընթացքին սպաննուած են մէկ ոստիկան եւ մէկ իսլամապաշտ:

Թ. ՊԼԷՐ, հաշիւ հինգ ձայնի առաւելութեամբ փրկեց, Ցունուար 27–ին, բարձրագոյն ուման Ֆինանսաւորման անժողովրդական իր բարեփոխումը: Արդարեւ 316 ձայնով է 311–ի դէմ, որ ըբեպոխանական ժողովը իր հաւանութիւնը տուած է, հակառակ անոր որ մինչեւ վերջին վայրկեանը անորոշութիւն կը տիրէր: Համալսարաններու այս կարգադրութիւնը չկայ Ազգաւորական կուսակցութեան 2001–ի ընտրական ծրագրին մէջ եւ անոնք, որոնք դէմ են, կը խորհին որ կրնայ արդիլք ըլլալ, որ նուազ նպաստաւորուածները համալսարան յաճախեն: Պլէրի բարենորոգումը կը նախատեսէ որ ուսանողները պիտի ստիպուին, 2006–էն սկսեալ, 3000 անգլիական ոսկիով մասնակցիլ իրենց ուսմանց ծախքերուն, թէեւ փոփոխութիւն կրնայ ըլլալ, երբ ի վիճակի չեն: Նախատեսուած է նաեւ, երեք տարիներու խորհրդածութենէ մը ետք, տեսուչներուն արտօնել որ իրենք նշանակեն սակերը Խորհրդարանին համաձայնութեամբ:

ՔԱՊՈՒԼի Մէջ, անձնասպանական ռմբակոծ մը պործուած է Ցունուար 27–ին, որու զոհ գացած են զանազատցի գինուոր մը (Ապահովութեան Օժանդակ Միջազգային Ուժէն) եւ Աֆղան մը: Վիրաւորուած են նաեւ զանազատցի երեք գինուորներ եւ չուրջ տասնեակ մը Աֆղաններ:

ԻՐԱՔի Մէջ մեռած են, Ցունուար 27–ին, ամերիկեան հեռատեսիլի Սի – Է – Էն կայանի երկու պաշտօնատարներ, ծուղակ իյնալով: Կառքով պաղտատ կը վերադառնային, երբ յարձակումի են–թարկուած են:

ՄԱԿ–ի ընդհանուր քարտուղարը՝ Քոֆի Անան, յայտարարած է Փարիզի մէջ, որ «Թեքնիք պատուիրակութիւն մը» պիտի ղրկէ Իրաք, ուսումնասիրելու համար վերջնական վերադարձի մը եւ երեսփոխանական ընտրութիւն կազմակերպելու կարելիութիւնները մինչեւ Մայիս:

«ՅԱՐԱՋԻ ԲԱՐԳԱԽԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԵՆԹԱՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՆԹՈՆԻ. – Տիկին Զանազանէնկոյէ 40 եւրօ:

Centre Culturel
SAINT MESROB

Le jeudi 5 février à 20h45

ANAHIDE TER MINASSIAN

donnera une

CONFERENCE

sur

ANTOINE POIDEBARD
ET L'ARMENIE
(1904 - 1920)

Antoine Poidebard, missionnaire jésuite, fut représentant militaire français dans l'éphémère République d'Arménie (1918-1920), *puis enseignant à l'Université Saint Joseph de Beyrouth et promoteur de l'archéologie aérienne au Levant.*

Métro : Cardinal Lemoine, Monge
RER : Luxembourg
— Entrée libre · Cocktail —

*
**

BARDIG

présente

« EGLISES ARMENIENNES »

EXPOSITION — VENTE
DE PHOTOGRAPHIES D'ART

du 20 janvier au 1er février

— Entrée libre — Cocktail —

Exposition:tous les jours de 17h à 20h
Samedi et Dimanche de 15h à 20h.
10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԻ

40–ամեայ հայաստանցի կին մը աշխատանք կը փնտռէ տարեց կամ երախայ խնամելու համար:

Հեռաձայնել Տիկին Ժանէթի
01 39 85 90 63

THEATRE ARMENIEN

LES JEUNES DE LA CATHEDRALE
APOSTOLIQUE ARMENIENNE
DE MARSEILLE

présentent

ԿԱՐՄԻՐ, ԿԱՊՈՑՏ, ՆԱՐՆՋԱԳՈՑՆ

COMEDIE MUSICALE
écrite et mise en scène
par **Armand ZIREKIAN**

En hommage au grand poète
Yeghiché TCHARENTS

Le Dimanche 8 février à 16 heures

au Théâtre « G y p t i s »
136, rue Loubon, 13003 Marseille

P.A.F. : 12 Euros

Renseignaments :
☎ **06. 10. 82. 18. 48 — 04. 91. 77. 84. 70**

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Արնուվիլ–Սարսէլի Աստղիկ մասնաճիւղին երեկոյթը՝ ՄԱՐՏ 13–ին

CONTRE LA TURQUIE DANS L'EUROPE

MOBILISATION GÉNÉRALE

Pour l'application de la résolution du 18 juin 1987

MEETING

LE DIMANCHE 1er FEVRIER A 15 HEURES 30

Au Palais des Congrès de Paris (Pte Maillot)

Avec des leaders des Partis politiques français

Contact : contact@cdca.asso.fr
Tél. : 01 44 83 07 02

Comité de Défense de la Cause Arménienne

---

l'Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 7 Février - 26 Juin 2004

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris.
(Absentéisme exclu)

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux continuent,

Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN

3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 87 Euros + 8 Euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel ,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS: 01 47 50 97 51

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «SOSSE MAYRIG» de MARSEILLE

organise

un Voyage en Syrie/Liban

DU 18 AVRIL AU 1er MAI

De Marseille vers Damas — Départ le Dimanche 18 Avril
De Damas vers Marseille — Retour le Samedi 1er Mai

avec la Compagnie aérienne **Syrianair** (airbus)

> **Pèlerinage à Deir-Ez-Zor**

> **Visites de diverses villes et sites touristiques : Damas — Anjar — l'Evêché Arménien à Antélias — Beyrouth — Baalbek — Palmyre — Deir-ez-Zor — Markadeh — Alabiya — Alep — Apamée — Lattakia — Ugarit — Le Krak des Chevaliers — Maaloula — Damas.**

Permanence tous les mercredis (MAJC — 12-14, rue Saint-Bazile, 13001 Marseille) :
— L'après-midi de 15h à 18h au 04. 91. 50. 15. 09
— Le matin au 06. 10. 25. 17. 16.

*
**

ԼՕԹՕ

Մարսէյլի Պուլվար Օտտօ Լէոլա Սաուսնի մասնաճիւղին երկրորդ բախտախաղը Կիրակի, Փետրուար 1, կէսօրէ ետք ժամը 15–ին, Պուլվար Օտտօյի Տրնի բնբէն սովորական սրահին մէջ:

*
**

Date à retenir

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise un

G A L A
AU PROFIT DES ECOLES

Samedi 13 mars
au PACI d'Issy-les-Moulineaux

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 30
VENDREDI
30 JANVIER
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·869 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 79e ANNEE — N° 20·869

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Նախարարական Խորհուրդը Յունուար 28–ի հերթական նիստին ընթացքին վաւերացուց աշխարհականութեան օրինագիծը, որու չուրջ վիճարկումները պիտի սկսին Փետրուար 3–ին Ազգային Ժողովին մէջ: Նոյն իրիկունը, սակայն, Օրէնքներու յանձնախումբը արդէն իսկ սրբագրութիւն մը բերաւ եւ ամէն ինչ կրնայ փոխուիլ: Սրբագրութեան կէտին չուրջ համաձայնած են Իւ–ԷՄ–Փէ եւ ընկերվարական: Կը նշուի որ «պատիժի դիմելէ առաջ, հաստատութեան ղեկավարը կը հրաւիրէ եղբայրանալ, որ երկխօսութեան ճամբով, եղբարկութեան» :

ՋԻՆԱՍՏԱՆԻ նախագահը, որ Յունուար 28–ին Մերակոյա կ'այցելէր, պատճառ եղաւ որ Գոնգրեսին եւ ուիւ որ Ռիվոլիէն վերջ, փակուին նաեւ Գոնաէ եւ Թուրնոն փողոցները, անցորդներու բարկութիւնը զգալացնելով: Մամուլն անգամ լուռ էի մնար ի տես Հու Ժինթաոյի չնորհուած արտակարգ (եւ անտեղի) ընդունելութեան: Յաջորդ օրը, Ջինացին Թուլուզ կ'երթար, որպէս վերջին օրը իր այցելութեան: Մնաց որ, ըստորագրուած պայմանագիրներն ալ, արհամարհելի չըլլալով հանդերձ, չատ հեռու են ակնկալուածէն, որուն սիրոյն եղած է այս ամբողջ իրարանցումը: Այդ պատճառաւ է, որ «Ֆիկարօ» կը յիշէ հինական առած մը՝ «Գուլին աչքը մարգարիտի տեղ առնել»: Ճարտարարուեստի գեանին վրայ, երեք համաձայնագրեր կան որոնք գոյութիւն ունին արդէն եւ պարզապէս վաւերացուած են: Ջինաստան պէտք է 21 էոպիւս գնէ: Հու Ժինթաո 14 մեծ գործարարներ ալ ընդունած է, բայց, հոս ալ ակնկալուածը չէր եւ Ֆրանսա չատ հեռու կը մնայ եւ եղած պիլոմներն ալ օդուտ չունեցան: Ի դէպ, Ուաշինկթըն խիստ կերպով քննադատեց Ֆրանսայի չանքերը ջնջել տալու համար Եւրոպական Միութեան զէնք ծախելու արգելքը Ջինաստանի: Թայվանն ալ դժգոհ է Ֆրանսայէն:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ մինչեւ Յունիս պայմանաժամ մը տուած է Եւրոպայի Խորհուրդի Մորթոզարանական Ժողովը, Սթրազպուրկ գումարուած Յունուար 27–ի նիստին ընթացքին, որոշերու համար թէ ի՞նչ դերք պիտի բռնէ անոր հանդէպ: Ադրբեջան չէ յարգած իր յանձնառութիւնները այն կազմակերպութեան (Եւրոպայի Խորհուրդ) հանդէպ որու անդամ է 2001 Յունուարէն ի վեր: Խորհրդըրբանականները քննադատած են նախագահականն ընթացութեան անկանոնութիւնները, մեռեալներու պարտադրուած սահմանադիր փակումները ազատութեան գեանի վրայ, նաեւ արտայայտութեան եւ միութիւններու մարզերուն մէջ:

Թ. ՊԼԷՐ, 24 ժամուան մէջ, Բ. յաղթանակ իր տարաւ, երբ ճիշդ հակառակը կը նախատեսուէր: Սրդարեւ, դատաւոր Պրիըն Հըթընի տեղեկագիրը, իրաքի Թղթածրարին նուիրուած, ոչ մէկ ձեւով յանցաւոր նկատեց վարչապետն ու իր կառավարութիւնը, բայց, այնքան խիստ եզրափակումներ ունէր Պի–Պի–Սի–ին նկատմամբ, որ անօրէնը՝ կրէկ Տայք անմիջապէս հրաժարեցաւ, ներողութիւն ալ խնդրելով, իր լրագրողին «կարդ մը ակնարկութիւններուն» համար, որոնք «անհիմն էին»: Անակնկալը մեծ էր Թ. Պլէրի համար եւ անչուշտ ուրախութիւնն ալ: Հարցը ծագած էր Տէյվիտ Քելլիի անձնասպանութեան կապակցութեամբ, երբ Թ. Պլէր դատաւորին պաշտօն տրած էր, որ լուսաբանէ այդ անձնասպանութեան պարագաները: Ծանօթ է որ, քիմիական զէնքերու այդ մասնագէտին տեղեկութեանց վրայ հիմնուած էին Պի–Պի–Սի–ի լրագրողին լուրերը, ուր կ'ըսուէր թէ Մեծն – Բրիտանիոյ տարածած լուրերը իրաքի զինամթերքի վերաբերեալ չափազանցուած են:

ՊԱՂՏԱՏԻ Շահին պանդոկին առջեւ, Յունուար 28–ին, թակարդ–կառք մը պայթած է, որու հետեւանքով հինգ Իրաքցիներ մեռած են, կառքին վարորդէն զատ: Այդ պանդոկը կը գտնուէին Իրաքի Աչխատանքի նախարարը, որ ոչ մէկ վնաս կրած է: Իրաքի առընչութեամբ, մարդասիրական ամերիկեան կազմակերպութիւնը՝ «Հիւմըն Ռայթ Ուաչ» իր հրատարակած 400 էջնոց տարեկան տեղեկագրին մէջ, խնդրոյ առարկայ կ'ընէ ԱՄՆ–ու քաղաքականութիւնը: Կազմակերպութեան նախագահը բացատրութիւնը կու տայ Ֆիկարոյի (Յունուար 29) եւ կը չեչտէ որ Իրաքի պատերազմը մարդասիրական միջամտութիւն մը չէ: Պուշ կ'օգտագործէ մարդասիրական դատը զօրք ղրկելու համար եւ այլ նպատակներու:

ԻՍՐԱՑԷԼԵԱՆ ԲԱՆԱԿ արիւնալի ներխուժում մը կատարած է Յունուար 28–ին Գազայի գօտիին մէջտեղը «ահաբեկիչներ» փնտռելու գործողութեան մը ընթացքին եւ ութ Պաղեստինցի սպաննած է, 10 ուրիշներ ալ վիրաւորած: Իսրայէլի զինուորական բանբերը կ'արդարացնէ գործողութիւնը, ըսելով թէ կրակ բացած են միայն զինեալ Պաղեստինցիներու վրայ: Ըստ Պաղեստինցիներուն, չորսը գործօն տարրեր էին, բայց, միւս չորսը՝ ոչ:

ՔՐԻՏԵՐԸ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՆ ԻՐԱՔԷՆ ՎՏԱՐԵԼ ԹՐՔԱԿԱՆ ԶՕՐՔԸ

Իրաքեան քիւրտիստանի ժողովրդավար կուսակցութեան պատասխանատուներէն Նեճիրվան Պարզանի ամերիկեան գործակալութեան մը յայտարարած է թէ հիւսիսային Իրաքի թրքական զօրքերը պէտք է քաշուին, հակառակ պարագային իրենք կը վտարեն զանոնք, նախ անոնց դրամներ եակները փակելով, ի հարկին նաեւ այլ միջոցներով:

Յայտարարութիւնը քուրտ հակապետականութեան պատճառ եղած է Անգարայի կողմէ: Զինուորական ու քաղաքական բարձրաստիճան պատասխանատուները անմիջապէս ըսած են որ չրջանի թուրք զինուորական ներկայութեան դէմ որեւէ արարքի, յարձակումի պարագային Թուրքիա դիտողի դերքին վրայ պիտի չմնայ ու ներառեալ «զինուորական ճամբան», արժանի պատասխանը պիտի տայ քրտական խմբակներուն:

Հարցին մասին չրջանի ամերիկացի հրամանատարը Ճ. Պուիյոն ըսած է թէ հանականան չի նկատեր որ Քիւրտերը թրքական զօրաբաժիններուն դէմ ուժ գործադրեն: Եթէ նման քայլ առնեն, միջազգային չատ ծանրակչիռ հարց կը ստեղծեն: Այդ պատճառով, չի խորհիր որ ըսածը կիրարկութեան կը դնեն:

ԱՆԻԻ ՄԷՋ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԵԼՈՒ ՏԵՍԱԴՐԵԼՈՒ ԱՐԳԵԼՔԸ ՉՆՉՈՒԱԾ

Թուրքիոյ Ազգային Ժողովը ընդունած է Զինուորական արգիլեալ չրջաններու եւ Ապահովութեան չրջաններու օրէնքին մէջ փոփոխութիւն կատարել, թոյլ ալու համար որ այդ բնոյթի վայրերուն մէջ օտար պատուիրակներու կարելի ըլայ լուսանկարել ու տեսագրել: Այդ թոյլտուութեան համար հարկ է միայն Սպասկոյի նախագահութենէն արտօնութիւն ունենալ: «Հիւրրիյէթ» (Յունուար 29) լուրը տալով կ'աւելցնէ թէ այդ կարգի վայրերուն դիւանատրներն են Արարատ լեռը, Անիի աւերակները:

քիմիական զէնքերու այդ մասնագէտին տեղեկութեանց վրայ հիմնուած էին Պի–Պի–Սի–ի լրագրողին լուրերը, ուր կ'ըսուէր թէ Մեծն – Բրիտանիոյ տարածած լուրերը իրաքի զինամթերքի վերաբերեալ չափազանցուած են:

ՊԱՂՏԱՏԻ Շահին պանդոկին առջեւ, Յունուար 28–ին, թակարդ–կառք մը պայթած է, որու հետեւանքով հինգ Իրաքցիներ մեռած են, կառքին վարորդէն զատ: Այդ պանդոկը կը գտնուէին Իրաքի Աչխատանքի նախարարը, որ ոչ մէկ վնաս կրած է: Իրաքի առընչութեամբ, մարդասիրական ամերիկեան կազմակերպութիւնը՝ «Հիւմըն Ռայթ Ուաչ» իր հրատարակած 400 էջնոց տարեկան տեղեկագրին մէջ, խնդրոյ առարկայ կ'ընէ ԱՄՆ–ու քաղաքականութիւնը: Կազմակերպութեան նախագահը բացատրութիւնը կու տայ Ֆիկարոյի (Յունուար 29) եւ կը չեչտէ որ Իրաքի պատերազմը մարդասիրական միջամտութիւն մը չէ: Պուշ կ'օգտագործէ մարդասիրական դատը զօրք ղրկելու համար եւ այլ նպատակներու:

ԻՍՐԱՑԷԼԵԱՆ ԲԱՆԱԿ արիւնալի ներխուժում մը կատարած է Յունուար 28–ին Գազայի գօտիին մէջտեղը «ահաբեկիչներ» փնտռելու գործողութեան մը ընթացքին եւ ութ Պաղեստինցի սպաննած է, 10 ուրիշներ ալ վիրաւորած: Իսրայէլի զինուորական բանբերը կ'արդարացնէ գործողութիւնը, ըսելով թէ կրակ բացած են միայն զինեալ Պաղեստինցիներու վրայ: Ըստ Պաղեստինցիներուն, չորսը գործօն տարրեր էին, բայց, միւս չորսը՝ ոչ:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 28 / 29)

ԲԱՆԱԿԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նշուած է հայկական բանակին կազմութեան 12–րդ տարեդարձը: Այդ առիթով վարչապետ Ա. Մարգարեան ուղերձով մը չնորհաւորած է տարեդարձը, ըսելով. «Այսօր Հայոց բանակը յուսալիօրէն պաչտպանում է անկախ Հայաստանի պետական սահմանները ու անվտանգութիւնը, ինչը մեզ նաեւ վստահութիւն է ներչնչում վաղուայ օրուայ, ապագայի նկատմամբ: Բայց մենք իրաւունք չունենք բաւարարուելու ձեռք բերածով: Պատերազմը դեռ չի աւարտուել եւ մենք քայ պիտակցում ենք, որ Արցախն այսօր ամուր է զգում իրեն նաեւ Հայոց բանակի հզօրութեան չնորհիւ»: Ապա, վարչապետը չեչտած է այդ կառոյցին համապատասխան հոգատարութիւն ցուցաբերելու անհրաժեչտութիւնն ու չնորհաւորած, յաղթանակի նորանոր տարիներ մաղթած:

Ուղերձներ յղած են նաեւ Ազգային ժողովի նախագահ Արթիւր Պաղտասարեան ու նախագահ Ռ. Քոչարեան. այս վերջինը բանակը նկատած է «մեր հպարտութեան առարկան», անոր դերը «բացառիկ» որակելով Հայաստանի նորագոյն պատմութեան մէջ:

Տարեդարձին առթիւ Ռոպէր Քոչարեան Յունուար 26–ի հրամանագրով բանակին ու պաչտպանութեան նախարարութեան կարգ մը ծառայողներ պարգեւատրած է չքանչաններով ու մետալներով:

Յունուար 27–ին օրը հանրապետութեան նախագահը իշխանութեան ներկայացուցիչներու ընկերակցութեամբ այցելած է Եռաբլուր, յարգանքի տուրք մատուցանելու զօրավար Անդրանիկի ու բոլոր զոհերուն յիշատակին: Անոնք ծաղկեպսակ դեռեղած են Անդրանիկի, Վ. Սարգսեանի չիրխներուն ու հայ ազգի միասնութեան խորհրդանիչ «Բերդ պար» յուշարձանին մօտ:

*
**

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ ՓԱԿՈՒԱԾ

Յունուար 28–ի եղրափակիչ նիստով աւարտած է Սթոքհոլմի մէջ գումարուած ցեղասպանութեան հարցերու նուիրուած համաժողովը: Ընդունուած է հռչակագիրը, ուր կարեւոր կը նկատուի ցեղասպանութեան, զանգուածային կոտորածներու, ցեղային հիմով խտրութեան կանխարգիլման եւ անոնց հակազդելու միջոցներու մչակումը: Փաստաթուղթին մէջ տեղ տրուած է ՄԱԿ–ի ընդհանուր քարտուղար Ք. Անանի առաջարկին՝ ցեղասպանութեան կանխումի ՄԱԿ–ի կոմիտէ մը հիմնելու: Հոն ըսուած է. «Ցեղասպանութեան հեղինակները պէտք է պատասխանատուութեան ենթարկուին. անհրաժեչտ է ամէն բան ընել ցեղասպանութենէ վերապրողներուն աջակցելու, զանոնք բնականոն կեանքի վերադարձնելու համար»:

Եզրափակիչ նիստէն առաջ, վարչապետ Ա. Մարգարեան որ կը դիտաւորէր Հայաստանի պատուիրակութիւնը, հանդիպում ունեցած է Շուէտի վարչապետին, համաժողովի դիտաւոր խորհրդական Երուսաղէմի Ողջակէզի թանգարանի նախկին տնօրէն փրոֆէսէօր Ե. Պաուէրի հետ: Ա. Մարգարեան այս վերջինը հրաւիրած է Երեւան, մասնակցելու ցեղասպանութեան 90–ամեակին միջազգային դիտաժողովին:

Թ. ԷՐՏՈՂԱՆ–Ճ. ՊՈՒՇ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Թուրքիոյ վարչապետը Թ. Էրտողան ԱՄՆ–ու այցին երկրորդ օրը, Յունուար 28–ին չուրջ երկու ժամուան հանդիպում ունեցած է նախագահ Ճ. Պուչի հետ: Ապա տեսակցած է նախագահի օգնական Տ. Շէնկէի հետ:

Յունուար 29–ի թուրք մամուլը Էրտողան – Պուչ հանդիպումէն կ'առանձնացնէ երկու նիւթ. առաջինը Կիպրոսի խնդիրն էր, երկրորդը Իրաքի մէջ Քիւրտերու Անգարայի անբաղձալի գործունէութիւնը: Առաջինին մասին Թուրքիոյ վարչապետը ըսած է թէ իր երկիրը ՄԱԿ–ի ընդհանուր քարտուղար Ք. Անանի լուծումի առաջարկը հիմ առնող կարգաւորումի մը ուղղութեամբ վճռակամ է: Նոյնն է Կիպրոսի թրքական բաժնին պարագան: Որպէս թրքական կողմ, պատրաստ են բանակցութեան սեղանը նստելու: Կը փափաքին որ բանակցութիւնները անյապաղ սկսին:

Ինչ կը վերաբերի Իրաքի մէջ քրտական գործունէութեան, Թ. Էրտողան կրկնած է այն տեսակէտը թէ ցեղային ու կրօնական հիմերով կարգաւորումները կը վտանգեն ժողովրդավարական Իրաքի մը խտէալը ու Իրաքը կը մասնատեն: Իսկ այդ կացութիւնը կը մտահոգէ Թուրքիոյ հետ Սուրիան ու Իրանը: Ան չեչտած է թէ սխալ կ'ըլլայ քարփուզի պաչարներով հարուստ Քէրքիւք քաղաքը ներառնել Քիւրտերուն փափաքած ձեւով դաչնակցութեան մը մէջ: Կրկնած ալ է թէ Քէրքիւքը երբեք քրտական քաղաք մը չէ եղած, այլ հոն միչտ մեծամասնութիւն կազմած են Թիւրքմէնները:

Թ. Էրտողան այս երկու հարցերուն մասին կատարեալ ապահովութիւն յայտնած է ԱՄՆ–ու ղեկավարութեան որ կայունութեան հաստատումին ու արդար կառոյցի մը համար իր կարելին պիտի ընէ:

ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍԿՈՅԻ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ ՏԵՂԸ ԿԸ ՄՆԱՅ

Սան Ֆրանսիսկոյի դատարանը մերժած է չրջանի թրքական կազմակերպութիւններուն դիմումը որ վերցուի քաղաքին մէկ զբօսայարտէղին մէջ կանգնած ցեղասպանութեան յուշարձանին արձանագրութիւնը: Յուշարձանը խաչ մըն է, 1997–ին դնուած հայ համայնքին կողմէ. բացումը կատարուած է 1998–ին, Սան – Ֆրանսիսկոյի քաղաքապետին կողմէ: Դատարանը մերժելով թրքական կազմակերպութիւններու դիմումը, նչած է որ ցուցատախտակին բովանդակութիւնը չի հակասեր խօսքի ազատութեան իրաւունքին:

ԹԷՆԻՍ

Ռոժէ Ֆէտէրէր դժուարութեամբ յաղթած է Դաւիթ Նալպանտեանի, Աւստրալիոյ միջազգային հանդիպումներու քառորդ աւարտականին, չորս սէթերու ընթացքին՝ 7 – 5, 6 – 4, 5 – 7, 6 – 3:

Կէս աւարտականին, Աղասի եւ Մարաթ Սաֆին (Ռուսաստան) կը մրցին Խուան Կարլոս Ֆէրէյրոյի եւ Ռոժէ Ֆէտէրէրի դէմ:

ԱՆՏԻՊ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆԻ ՀԵՏ

ԽՄԲ. «ՅԱՌԱՋ»ի – «Ագդակ» Դեկտ. 15–ի իր թիւին մէջ, լոյս ընծայած է հետեւեալ շահեկան հարցազրոյցը, զոր կատարած է *օրլին* (դժբախտաբար, թուական չէ ճշդուած) Հ.Յ.Դ. ԼԵՄ.–ի «Ռազմիկ» ամսաթերթը եւ թեմիք պատեհութեամբ, լոյս չէ տեսած: Իր շահեկանութեան համար եւ Մեսրոպ Արք.ի յիշատակին, կ'արտատպենք Պէյրութի մեր պաշտօնակիցէն:

ՀԱՐՑՈՒՄ. – Կը խնդրենք, որ մեզի խօսիք Հայաստանի մէջ ձեր առաքելութեան մասին: Ի՞նչ ծրագիրներ ցարդ չէք իրագործած, իսկ իրագործուածներէն ո՞ր մէկը առաջնահերթ կը նկատէք:

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. – Շատ դժուար հարցում է, որովհետեւ չեմ պիտեր՝ ուրկէ սկսիմ եւ ուր աւարտեմ: Միայն մէկ խնդրանք ունիմ, որ Աստուած առողջութիւն տայ, կեանք տայ, որպէսզի կրնամ ամբողջական նուիրումով ծառայել ազգիս ու եկեղեցիս:

Ես ճիշդ հինգ տարի է, որ հաստատուած եմ Հայաստան: Քսանհինգ տարի Ամերիկա էի եւ վերջին չորանին չուզեցի այլեւս շարունակել այնտեղի առաջնորդական պաշտօնը եւ եկայ Հայաստան, 1700–ամեակի կազմակերպական աշխատանքներուն համար: Դժբախտաբար կորսընցուցինք Գարեգին Ա. կաթողիկոսը, բայց ես Պէյրութէն սկսեալ այդ հոգիով, այդ մթնոլորտին մէջ մեծցած էի՝ իրեն հետեւելով կեանքի բոլոր հանգրուան – ներուն, որուհետեւ ծառայել այստեղ: Ա– րամ Ա. վեհափառի արտօնութեամբ այստեղ կ'ապրիմ, կ'աշխատիմ, կ'աղօթեմ, կը վազվզեմ. մէկ խօսքով՝ ինչ որ իրրեւ հայ հոգեւորական կրնամ ընել, կ'ընեմ: Անշուշտ բազմատեսակ է այն առաքելութիւնը, որուն ես ինքզինքս կապած եմ, եւ այնքան առեն որ Ամենայն Հայոց եւ Ա– րամ Ա. վեհափառներուն օրհնութիւնները կան, ես կ'աշխատիմ քանի մը ճակատներու վրայ՝ օգտակար ըլլալով հոգեպատիս:

Առաջինը անշո՛ւշտ հոգեւորական պարծանքութիւնն է: Մուղնի վանքը այն վանքն է, որ վերանորոգուեցաւ յոբելեանիս առիթով մէկտեղուած դրամարկղով եւ անկէ ետք կատարուած նուիրատուութիւններով: Սահղծուեցաւ նաեւ Մուղնիի Մշակոյթի տունը: Այս ձեւով կ'աշխատիմ նաեւ օգտակար դառնալ կարգ մը վանքերու, եկեղեցիներու նորոգութեանց, որոնց համար արդէն կ'աշխատէի, երբ 1700-ամեակի կազմակերպական աշխատանքներու քարտուղարն էի:

Վերջերս ձեռնարկեցինք Աչնակի 7–րդ դարու պատկանող եկեղեցիի մը վերանորոգութեան աշխատանքներուն: Նախկի 1000–ամեակն է: Քանի մը բարեկամներու օգնութեամբ արդէն մեր ծրագիրները ընթացքի մէջ են: Արտասահմանական մրցանք կազմակերպեցինք էջմիածինի մէջ. շուրջ 350 հոգի մասնակցեցաւ: Երգահանդէսներ կը կազմակերպենք Նարեկեան ընթերցումներով: Հրատարակեցինք «Նարեկ» դրաթղթով, ինչպէս նաեւ աշխարհարարով՝ Մկրտիչ Խրանեանի թարգմանութեամբ: Ճառագիկային յատկապէս էջմիածինի թիւ 2 դպրոցին՝ Ս. Գրիգոր Նարեկացիին մէջ տեղի պիտի ունենայ ձեռնարկ: Գլխաւորաբար Մուղնի հրատարակչատան հետ գործակցաբար մեծ թիւով դիրքեր հրատարակեցինք եւ յառաջիկայ տարիներուն պիտի շարունակենք հրատարակել:

Հրատարակութիւններուն մէջ կ'արժէ խօսիլ 1931–ին տպուած եւ այժմ սպառած Երուանդ Շահազիզի «Հին Երեւան» գիրքին մասին: Գիրքն ու բովանդակութիւնը կրնան նպաստել Երեւանցիին ու ընդհանրապէս հայութեան մէջ արմատ նետած այսօրուան օտարամոլութեան վերացման: Կը հաւատամ, որ մէկը որքան ծանօթ ըլլայ իր քաղաքին ու անոր պատմութեան, աւելի կը կապուի անոր ու կը յարգէ զայն: Երեւանցին ինքն է, որ տէր պիտի կանգնի իր քաղաքին անեղծութեան. այդ պատճառով ալ դիրքին խորագիրը «Սա բաղաքն է» արձանագրեցինք: Ամբան, իմ նախաձեռնութեամբ, լոյս պիտի տեսնէ «Էջմիածինը՝ ըստ օտար այցելուներուն» գիրքը:

Հրատարակութեամբ Աչոտ Ներսիսեանի մենագրութիւնը՝ նուիրուած Ռուբէն Տէր Մինասեանին. նոյն անձին նուիրուած մէկ այլ մենագրութիւն մըն ալ հրատարակեցաւ: Ինծի համար Ռուբէնի յուշերը եղած են հայրենասիրութեան դպրոցը: Դպրեվանք եղած աթենս Արտաշէս Աբեղեանի քարտէսով եւ Ռուբէնի յուշերով կ'ապրէի եւ կ'ուսումնասիրէի Արեւմտահայաստանը: Երբ այցելեցի Արեւմտահայաստանը, արդէն ինծի ծանօթ վայրեր էին Ցրոնքը, Ահարոնքը, Կելիկկիւզանը, Սուլուխի կամուրջը:

Հ. – Հին Ջուղայի գերեզմանատունը, ինչպէս նաեւ շրջանի այլ երկիրներուն մէջ հայկական մշակութային կոթողները ծրագրուած ձեւով ոչնչացման կենթարկուին: Այս առընչութեամբ ի՞նչ աշխատանք կը տարուի բողոքելու համար եւ ի հարկին կասեցնելու համար այս վտանգիմը:

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. – Բողոքելէ առաջ այնպէս զօրաւոր պէտք է ըլլանք, որ ոչ մէկը համարձակի այլեւս սրբապղծել մեր սըրբազան տաճարները, մեր պատմական յուշարձանները: Բայց դժբախտաբար այդպէս չէ իրականութիւնը: Ես «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան միջոցով բաւական առընչուած էի այս հարցերուն: Տարիներ առաջ Ջուլիսերիոյ մէջ կազմեցինք հիմնարկութիւն մը, որ կը կոչուի «Հայկական Պատմական Յուշարձաններու Պահպանութեան Հիմնադրամ», որ զուտ ցերեկական իրաւավիճակով միութիւն մըն է: Գումարը ճիշդ չեմ պիտեր, բայց յոյս ունինք, որ կարենանք այնպիսի դումար ունենալ, որուն տոկոսով կարենանք մեր վանքերուն եւ յուշարձաններուն նորոգութեան հասնիլ աշխարհի բոլոր կողմերուն:

Ջուղայի յուշարձաններուն գալով՝ ըսեմ, որ դժբախտաբար նորութիւն չէ: Քանի մը տարի առաջ Ազերիները փորձեցին քանդել: Այն առեն մեծ աղմուկ հանեցինք, զգուշացուցինք եւ ԻԻՆԵՍՔՕ–ն մարդ սիրտ ղրկեր Ազրբեջան եւ Նախիջեւան, որպէսզի արդար կերպով քննեն կատարուած վնասները՝ Հայերուն եւ Ազերիներուն: Դժբախտաբար հայկական դեսպանատունը չատ չհանդուրժեցաւ եւ հարցը այդպէս մնաց: Վերջերս իրաքեան տագնապի մթնոլորտէն օգտուելով՝ կարճ ժամանակամիջոցին քանդեցին պատմական Ջուղայի մեր սրբազան դերեզմանները: 3000–ի չուրջ հայկական խաչքարերէն այսօր կարծեմ ոչինչ մնացած է: Այս քանդումը աւելի մասնագիտական ձեւով կատարած են: Շերմաքարերը տարած են, աղցած են եւ զանոնք չինանիւթի մէջ կը շաղախեն. այնպէս որ, անոնց հետքը ի սպառ կը կորսուի: Այս բոլորին մէջ սակայն կայ ուրախալի երեւոյթ մը: Հայաստանի պետութիւնը հիմա արթնցած է եւ Մարտի սկիզբը ակադեմական խորհրդաժողովի մը հրաւիրեցինք, ուր Արտաքին գործոց նախարար Վարդան Օսկանեան իր խօսքը արտասանեց: Այս առիթով հրատարակուեցաւ յայտարարութիւն մը, որ ցրուեցինք աշխարհով մէկ: Հայաստան պէտք է տէրը ըլլայ հայկական բոլոր յուշարձաններուն՝ Հայաստանի, Արեւմտահայաստանի, Վրաստանի, ինչպէս նաեւ բոլոր պաղութիներուն մէջ: Այդ բարոյական պարտականութիւնն ու տիրութիւնը Հայաստանինն է:

(Մնացեալը յաջորդիվ)

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԵԳԻՊՏՈՍ

Եւրազը եւ իրականութիւնը

«Գուարիէ Էնթէրնասիոնալ» Յունուար 22/28–ի իր թիւին մէջ, լայն տեղ տուած է Եգիպտոսի, անդրադառնալով անոր պահպան երեսակներուն: Էթիէնթիք Մընթիլիէն առնուած հատուածները կը ներկայացնեն պատկեր մը, որ այնքան ալ խրախուսիչ չէ: Կայ ինչ որ վայլուն դիմագիծի մը տպաւորութիւնը կը թողու, բայց, նաեւ ինչ որ թաքցուն է եւ յուսալքիչ:

Նախագահ Մուպարաք 75 տարեկան է եւ օրէ օր աւելի առանձնացած է միջազգային բեմին վրայ: Վերջերս կատարած իր մէկ յայտարարութիւնը Գահիրէի Միջազգային ցուցահանդէսին առթիւ զարմացուցած է շատեր: Նեղ կացութեան մատնուած Պուշի կողմէ որ «վարչակարգի փոփոխութիւն մը» կը փափաքի, ի տես նաեւ երկրին վիճակին, ուր օրեհ բարենորոգում կը մերժէ, կտրուկ պատասխան մը տուած է ծանօթ գրագէտի մը, որ կը հարցնէր թէ ճի՞շդ է որ Սաուտի Արաբիա փորձած է համոզել Ս. Հիւսէյնը որ հրաժարի պատերազմին առաջքն առնելու համար, Մուպարաք ըսած է.– «Անկարելի է: Նախագահ մը չի հրաժարիր»:

22 տարի է որ Մուպարաք երկրին գլուխն է, այսինքն ամէնէն երկարակեաց իշխանութիւնը ունի: Եգիպտոս ժողովրդավարութիւն մըն է, բայց, գոյութիւն ունի կառավարութեան հակակշռին տակ գտնուող յանձնախումբ մը, որ քառորդ դար է, պաշտօն ունի քաղաքական կուսակցութիւն հիմնելու դիմումները քննելու: Բոլորն ալ մերժած է, բացի մէկէ: Իշխանութեան գլուխ գալէն ի վեր, Մուպարաք վարած է երկիրը ապահովութեան գործակալներու եւ բանակի սպաներու սեղմ շրջանակով մը: Դեռ մինչեւ վերջերս, մինչ իր վարչակարգը մենաշնորհական բնոյթ առած էր, կաշառակերութեան եւ անչարժութեան մէջ մխրճուած, ԱՄՆ ձգած էին որ երկրին ղեկը պահէ: Ատոր փոխարէն, Մուպարաք, օդային ուժի նախկին հրամանատար, Եգիպտոսը վերածած էր Ուաշինկթընի ռազմավիտական երկրորդ ընկերակիցին Միջին – Արեւելքի մէջ: Իշխանութեան գլուխ հասած օրէն վերահաստատած էր Իսրայէլի հետ Եգիպտոսի կնքած խաղաղութեան դաշնագրին յարգանքը եւ որոշած որ, աւելի քան ոչ ոք, օրինաւորած էր Ծոցի պատերազմի ամերիկեան համախմբումը, 36 հազար զինուոր ղրկելով ճակատ եւ թոյլ տալով ԱՄՆ–ու, որ օգտագործէ զինուորական իր խարիսխները: Վարձատրութիւնը եղաւ տարեկան երկու միլիառ տոլար: Եգիպտոս Իսրայէլէն ետք գլխաւոր նպաստ ստացողն է ԱՄՆ–էն:

Բայց, այլեւս նոյնը չէ Մուպարաքի եգիպտոսին վիճակը: Օտար օժանդակութիւնը չօգներ բնակչութեան, մարդ գլուխ, տարեկան եկամուտը 1400 տոլար է տարեկան (1·120 Եւրօ) եւ Եգիպտացիներուն կէսը անդրադէտ է: 64 տարի է, ժողովուրդը կ'ապրի պաշտօնական սոսպողական վիճակի մը մէջ: Ամէն օր, Գահիրէ հազար յաւելեալ բնակիչ ունի եւ ամբողջ երկիրը՝ տարեկան մէկ միլիոն:

Գալով ԱՄՆ–ու հետ յարաբերութիւններուն, վատթարացած են զգալի կերպով: Ամէն ինչ սկսած է, Գլինթընի վերջին օրերու շրջանին, երբ ան կը փորձէր խաղաղութիւն հաստատել Իսրայէլացի – ներու եւ Պաղեստինցիներու միջեւ եւ թէ Մուպարաք չէր յաջողած Եասէր Արաֆաթը համոզելու, ինչ որ մեծ ձախողութիւն մըն էր Ուաշինկթընի աչքին: Ցեւոյ, դէպքերը իրարու յաջորդած են, ապահովութեան ուժերը ձերբակալած են, եգիպտական ծագումով Ամերիկացի մը, Սաատէտտին Իպրահիմ, արաբական աշխարհի ծանօթ ընկերաբաններէն մէկը, պաշտպան քաղաքացիական իրաւունք – ներու: Մամուլը սկսած է հրատարակել հակահրէական եւ հակամերիկեան յօդուածներ եւ գծագրութիւններ եւ հեռատեսիլն ալ կը սհոէ՝ «Առանց թամբի ասպետը» որ լայնօրէն ներչնչուած է «Փրթթոքոլ տէ սաժ տը Սիոն»էն: Ուաշինկթընն չատ դժգոհ է:

2001 Սեպտեմբեր 11–ը վերջ կը դնէ ԱՄՆ – Եգիպտոս սիրալիր յարաբերութիւններուն: Մուպարաք եւ իր վարչակարգը, յամառօրէն կ'ուրանան որ Ուսամա Պէն Լատէնի նշանակուած յաջորդը՝ Այման ալ – Զավահիրին է, եգիպտացի բժիշկ մը եւ նման այլ կապեր:

Ցեւոյ կու գայ Իրաքի պատերազմը եւ հակառակ ԱՄՆ–ու բուռն ճնշումներուն, Եգիպտոս բարձրաձայն կը քննադատէ պատերազմ մը, զոր չընդունիր: Ամերիկեան որոշումը պատերազմ մղելու, հակառակ Մուպարաքի եւ իր զօրավարներուն առարկութիւններուն, վերջակէտ կը դնէ այն միակ կապին, որ կը մնար երկու երկիրներու միջեւ՝ զինուորական համագործակցութիւնը:

Պուշ, առանց իսկ նկատի առնելու զինանպատական նրբութիւնները, հասկցուցած է Մուպարաքի, որ իր ծերացած վարչակարգը, որու ապագան միայն ԱՄՆ–էն կախում ունի, պէտք է անպայման բարենորոգումներու դիմէ:

Թ. Ա. Թ.

ՊՈԼԻՍ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԶԱՑՆԱՍՓԻԻՒՐ ՄԸ ՍՊԱՍՈՒՄԻՆ ՄԷՋ

Քրտական օրաթերթը «Իօզկիւր կիւնտէմ» (Յունուար 26) արձագանգ կ'ըլլայ հայ համայնքին ձայնասփիւռի կայանի մը տիրանալու անհամբերութեան: Ատիկա ծրագրուած է չնորհիւ Եւրոպայի հարմարումին նախատեսուած արտօնութիւններուն որոնք թոյլ կու տան որ ամէն համայնք իր լեզուով ձայնասփռելու իրաւունքը ունենայ: Գրելով որ Պոլսոյ մէջ հայկական կայանի մը իրականացումին հետամուտ գլխաւոր անձը «Ակօս» թերթի հիմնադիր տնօրէնն Հրանդ Տինքն է, թերթը զրոյց մը ունեցած է անոր հետ. ան ափսոսալով որ մինչեւ այսօր գործադրութեան փուլին չէ հասած աշխատանքը, կ'ըսէ թէ մարդին պատասխանատուները նոր օրէնք անհրաժեշտ չեն նկատեր հայկական կայան մը ունենալու համար, ըսելով որ Լօզանի դաշնագիրը արդէն որոշ իրաւունքներ տուած է Հայերուն: Հ. Տինք կ'ըսէ. «Թուրքիա այնպիսի երկիր մըն է ուր ձեր իրաւունքները տեղեակ ըլլալով իսկ, զանոնք գործածելու համար նեղութիւններ կ'ունենանք: Միւս կողմէն, մեր կարգ մը իրաւունքներուն տեղեակ իսկ չենք»:

Բնական է որ ձայնասփիւռը պիտի հիմնուի Պոլսոյ մէջ ուր կեդրոնացած է հայութեան ստուար մասը: Նպատակն է ունենալ կայան մը որ 24 ժամ ձայնասփռէ Թուրքիոյ տարածքին ու Եւրոպայի: Կայանը, եթէ յաջողին համայնքային նախաձեռնութեամբ իրագործել պարն, հաւանօրէն կոչուի «Թրքահայերու Պոլսոյ ձայնը», կամ եթէ միանակաի նախաձեռնութիւնը չյաջողի, թերթը լինք պիտի նախաձեռնէ, այդ պարագային կայանը պիտի կոչուի «Ակօս»:

Հ. Տինք կ'ըսէ թէ հայ մշակոյթին ու հայերէնին համար ապրելու վայր մը պիտի ըլլայ ձայնասփիւռը: Ճիշդ է որ նոր սերունդը հայկական վարժարաններու մէջ հայերէն կը սորվի, բայց դուրսը հայերէն չխօսելով կը մոռնայ: Երկրին մէջ այսօր գերակայ մշակոյթները թրքերէնին ու անգլերէնին ազդեցութեան տակ են: Իսկ ձայնասփիւռը ամբողջովին լսողական միջոց մըն է. ականջը կը վարժուի նոյնիսկ լսուածը առանց մտիկ ընելու լսել: Այն որ ականջէն չի մտներ, բերնէն չի կրնար ելլել: Համայնքին մէջ նման նախաձեռնութիւն մեծապէս կարեւոր է:

«Թուրքիոյ փոքրամասնութիւններուն մշակոյթները մեծամասնութեան մշակոյթներուն քով խոցելի լուրջ կէտեր ունին. առաջիններուն իրենց մշակոյթը ապրեցնելու հարց չունին: Միւսներուն գործունէութեան հիմնական թիրախն է ան: Այն մշակոյթը որ դադրած է ապրելէ, չի պարպանար: Ապրեցնելու չանքը կը վերածուի միայն պահպանելու: Իսկ պահպանուածը դատապարտուած է ոչընչանալու: Մենք ապրեցնելու նպատակով կայան կը հիմնենք» կ'ըսէ Հ. Տինք:

Պատասխանելով հարցումին թէ ինչ պիտի ըլլայ ձայնասփռումի քաղաքականութիւնը, ան կը չարունակէ. «Հիմնական նպատակը հայերէն ապրիլն է. հայերէնով ապրիլ Թուրքիոյ եւ ամբողջ աշխարհի իրականութիւնը»: Կ'ըսէ թէ տեղ պիտի տան նաեւ թրքերէնին ու ցեղային այլ մշակոյթներու: Իսկ յետագային համար երկու ծրագիր եւս ունի. առաջինը «Ակօս»ի հրատարակչական մը, երկրորդը՝ Հայկական ուսումնասիրութիւններու կեդրոն մը հիմնելն է:

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ

ՄԻՏՔԸ ԳՈՐԾՕՆ ՊԱՀՆԵԼԸ ԱԼՅԱՍՄԸՐԻ ՎՏԱՆԳԸ ԿԸ ՆՈՒԱԶԵՑՆԷ

Ջախտահաս տարիքին ընթերցում, թանգարաններ այցելութիւն եւ բարեկամներու հետ ընկերային մթնոլորտ կրնան օգտակար ըլլալ Ալյասմըրի հիւանդութեան վտանգը նուազեցնելու, կ'ըսեն չուէյտացի հետազօտողներու եւ Հարաւային Գալիֆորնիա համալսարանին կողմէ կատարուած ուսումնասիրութեան մը արդիւնքները:

Ուսումնասիրութիւնը, որ օգտագործած է մտային գեղանի վրայ իրարմէ տարբեր երկուզեռեակներու մասին տեղեկութիւնները, առաջինն է, որ կ'ուսումնասիրէ ժամանցի առընչուող գործունէութեանց եւ մտային աշխատանքի կորուստին միջեւ կապը:

Հետազօտողները օգտագործած են 1886 – 1925 Շուէտի մէջ ծնած նոյն սեռին պատկանող երկուզեռեակներ: 1960-ական թուականներուն երկուզեռեակները պատասխանած են հարցաթերթերու, որոնք կը վերաբերէին 40 տարեկանէն առաջ անոնց ժամանցի գործունէութեանց: Այս վերջիններուն կարգին եղած են՝ ընթերցանութիւն, ընկերային բնոյթի այցելութիւնները, թատրոն, չարժապատկեր, պարտէզին մէջ աշխատանք, մարզանք եւ ակումբներու անդամակցութիւն:

1980-ական թուականներուն երկուզեակները բժշկական քննութիւններու ենթարկուած են ի միջի այլոց մտային կարողութեանց կորուստը ստուգելով:

Ուսումնասիրուած 107 երկուզեռեակ զոյգերուն պարագային, մէկը մտային հարց, իսկ միւսը մտային բնականոն աշխատանք ունեցած է:

Արդիւնքները ցոյց տուած են, որ ժամանցի առընչուող գործունէութեանց աւելի մեծ մասնակցութիւն մը կը նուազեցնէ Ալյասմըրի հիւանդութեան եւ խենթութեան վտանգը, նոյնիսկ երբ կրթութիւնը նկատի առնուած է:

Ուսումնասիրութեան ձեռնարկած գլխաւոր մասնագէտ Մայքըլ Գրաու այս ամսուան սկիզբը յայտնած է որ մինչ դիտնականներ չեն վստահ «պայն գործածէ՛ կամ կորսնցո՛ւր» ասացուածքը, «բնականաբար տրամաբանական է, որ գործօն միտք մը պահպանելը դրականօրէն ձեռացումի կը նպաստէ»:

«Շատ կարեւոր է հասկնալ, թէ ինչ որ մէկը կեանքի սկզբնական չրջանին կ'ընէ, կրնայ ազդել այդ անձին ծերանալու ձեւին վրայ», ըսած է այլ մասնագէտ մը Մարկրէթ Կաց:

Ցաւելեալ ուսումնասիրութիւններ անհրաժեշտ են, պնդելու համար թէ ժամանցի ե՛ւ մտաւորական որ գործունէութիւնները կրնան օգնել պահպանելու մըտային բնականոն աշխատանքը եւ ինչո՛ւ:

ՅԱՒԱՋԻԿԱՑ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿՆԵՐՈՒՆ ԱԼՅԱՍՄԸՐԻ «ՀԱՄԱՃԱՐԱԿ ՄԸ»

Ամերիկացի հետազօտողներու նախատեսութեամբ, 2050-ին Ալյասմըրի հիւանդութիւն դիմագրաւող անձերու թիւը պիտի եռապատկուի, նկատի ունենալով, որ բնակչութեան թիւը պիտի բարձրանայ եւ դոյութիւն ունեցող հիւանդները աւելի երկարակեաց պիտի ըլլան:

Բրիտանիոյ մէջ, ըստ Ալյասմըրի Ընկերակցութեան նախատեսութիւններուն, յառաջիկայ 50 տարիներուն հիւանդները թիւը 150 առ հարիւրի աճ պիտի արձանագրէ:

Ամերիկեան խմբակին ուսումնասիրութեան համաձայն, 21-րդ դարու կիսուն, մօտաւորապէս 16 միլիոն Ամերիկացիներ Ալյասմըրի հիւանդութիւն պիտի դիմագրաւեն:

Գլխաւոր պատճառը այն տուեալն է, թէ ապագային մեծ թիւով մարդիկ հասնելու են 80 կամ 90 տարեկանէն աւելի պիտի ապրին:

80 տարեկանէն ետք հինգէն մէկ հոգի մտային խանգարումի տեսակ մը կը ղիմագրաւէ, կ'ըսեն նախատեսութիւնները:

Մասնագէտներ ահազանգ հնչեցուցած են, թէ այս ուսումնասիրութիւնը դէպի առաջ կարեւոր քայլ մըն է՝ հասնելու համար, «թէ մենք ի՛նչ պիտի դիմագրաւենք ապագային»:

«Եթէ մօտ ատենէն պատասխաններ չգտնենք, բազմաթիւ ճակատներու վրայ աղէտալի պիտի ըլլար», ըսած է ամերիկեան Ալյասմըրի ընկերակցութեան պատասխանատուներէն՝ Շիլտըն Կոլպըրկ:

Այսուհանդերձ, աւելի դրական մօտեցումով մը, օրին մասնագէտներ դիտել տուած են նաեւ, որ թէեւ հիւանդներու թիւը պիտի աւելնայ, սակայն «50 տարիէն հետազօտութեանց մէջ հսկայ յառաջդիմութիւններ արձանագրուած պիտի ըլլան»:

Բրիտանական Ալյասմըրի ընկերակցութեան տնօրէն Էէրի Ֆէյթըն դիտել կուտայ, որ անցնող 50 տարիներուն հետազօտողները աւելի չատ տեղեկութիւն յայտնաբերած են ուղեղին մասին, քան՝ նախորդ 5000 տարիներուն:

«Հետեւաբար հաւանականութիւնը պիտի ըլլայ այն, թէ 50 տարիէն օգտակար ու ազդու դարմանումներ, կանխարգիլման միջոցներ եւ նոյնիսկ բուժում պիտի ըլլայ», կը չեշտէ ան:

Ան կը զգուշացնէ սակայն, որ ասիկա պատահելու համար «հետազօտութեանց ֆինանսաւորումին մէջ իսկական աճ պէտք ունինք», դիտել տալով, որ այս մարզին մէջ հետազօտութիւնները եւս կը մնան բաղդատած՝ քաղցկեղի եւ սրտի հիւանդութեան նման առողջապահական հարցերու վերաբերեալ հետազօտութեանց:

ԴԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐ ՈՒՂԵՂԻ ՉԻՓ ՄԸ ԿՐ ՄՇԱԿԵՆ

Ամերիկացի գիտնականներ կ'ըսեն, թէ սիլիճոնէ չինուած չիփ մը կրնայ օգտագործուիլ փոխարինելու համար հիվանդ ամիգը, ուր յիշատակներու պահ դրուիլը կը համակարգուի:

Եթէ առնէտներու ուղեղներու վրայ գիտնականներուն փորձարկումները յաջողին, անոնք ողջ առնէտներու վրայ, ապա յիշողութեան կապուած աշխատանքներու համար մարզուած կապիկներու վրայ պիտի փորձարկեն արհեստական հիվանդամիգ՝ նախքան մարդոց մէջ փորձարկումները:

Նպատակը ուղեղային վնասուած հիւանդկէնը սիլիճոնէ չիփով փոխարինել է:

Հետազօտողները կը գիտակցին, որ լրջնոց աշխատանքը կրնայ վիճելի ըլլալ եւ բանավէճերու դուռ բանալ որովհետեւ ուղեղը կ'ազդէ տրամադրութեան, վարակութեան, արթնութեան, ինչպէս նաեւ յիշողութեան վրայ եւ այս բոլորը կապուած են անձի մը ինքնութեան:

Սակայն Եու. Էլ. Էյ-ի մասնագէտներէն Թիմոթը Պըրկըը, որ գլխաւորած է հետազօտութիւնները, կ'ըսէ, թէ այս քայլը անհրաժեշտ է, դիտել տալով, որ եթէ հիվանդամիգով կարելի չըլլայ ընել, ուղեղին որեւէ այլ բաժինով կարելի պիտի չըլլայ:

Կ'ենթադրուի, որ հիվանդամիգ ֆոտերով «կ'արձանագրէ» փորձառութիւններ, որպէսզի կարելի ըլլայ զանոնք բերել ու խանդավառութեան: Երիտասարդ Հայը անցաւ մեր առջեւէն, նայեցաւ չեշտակի բոլորիս: Անշուշտ դիտէր, թէ ո՞վ էինք ու ո՞րկէ կուգայինք: Թեւին տակ ունէր կաշիէ սիրուն պայուսակ մը, մազերը առատ էին ու խառնիխուռն: Ակնոցներուն տակէն մեզի կը նայէր յամառութեամբ:

– Ինչո՞ւ չէք երգում, – պոռաց բարձր ձայնով, խօսքը ուղղելով մեզի:

– Զենք դիտեր, – ըսի լրջութեամբ նայելով աչքերուն ու գլանիկ մը վառելով:

– Սորվեցէ՛ք, – ըսաւ ջղային, – կարծում էք էս բոլոր մարդիկը գի՞տեն որ երգում են:

– Զենք ուզեր սորվիլ, – ըսի աւելի լուրջ, – ինչի՞ պէտք կու գայ որ...

Բոլորս ալ գիտէինք ի հարկէ «Մի՛ջազգայնական»ը: Այնքա՛ն լսած էինք: Ու կը սիրէինք զայն երգել մենք մեզի, բայց անոնց հետ անշուշտ՝ ո՛չ: Ո՛չ: Մօտեցաւ: Զօրութեամբ ու իր ուժին վստահ մարդու պէս բռնեց բազուկս եւ նայեցաւ աչքերուս: Նայեցայ ես ալ իր աչքերուն, առանց վախի ու զայրացած:

– Ե՛րիտասարդ ընկեր, – ըսաւ հեգնութեամբ, – ասացէ՛ք խնդրեմ, ինչի՞ չէք ուզում սովորել...

– Որովհետեւ, – ըսի լկտի:

– Ես որ լինէի, ձեզ թող չէի տայ որ թողնէիք Հայաստանը, – ըսաւ ամուր, – ձեզ թունաւորել են ընկեր, յետոյ ժլպտուն– ձեզ բոլորդ կը կոխէի բանտ ու կը սորվեցնէի «Մի՛ջազգայնական»ը:

– Ձեր ընկերները այդ ալ փորձած են, – ըսի միշտ լկտի, – ձեր բանտը պատկած էնք Հայաստան:

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ՀԱՑԵԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐ

Գիտութեան ակադեմիային հնագիտութեան հիմնարկին ու Շիքագոյի համալսարանին մասնագէտներուն ձեռնարկած պեղումներէն Արտագածի հիւսիսային եւ Փամբակի հարաւային լանջի Ծաղկահովիտ եւ Գեղարօտ դիւղերուն տարածքէն յուչարձաններ պտնուած են: Պեղումները սկսած են 1998-ին եւ մինչեւ այսօր յայտնաբերած բնակատեղիներ, դամբանադաշտեր, մեհեաղէ ու քարէ դրծիքներ: Գեղարօտը վաղ եւ ուշ պրոնզէ դարու չերտեր ունի, Ծաղկահովիտը ուշ պրոնզէ դարու, վաղ միջնադարու մշակոյթի մնացորդներ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՄԱԶԳՑԻՆ
1928 – 2003

Հրատարակութիւն Համազգայինի կեդրոնական վարչութեան,

Պէյրութ, 2003

պէսպի կարելի ըլլայ զանոնք իբրեւ երկար տեւողութեան վրայ յիշատակներ պահ դնել ուղեղին մէկ այլ բաժինին մէջ:

Հետազօտողները 10 տարի աշխատած են արուեստական հիվանդամիգը մշակելու համար: Անոնք ճշդրտօրէն չեն գիտեր, թէ ուղեղին մէջ այդ բաժինը ի՛նչպէս կ'աշխատի: Հետեւաբար անոնք պարզապէս «ընդօրինակած են» անոր վերաբերմունքը:

Ցամենայնդէպս մասնագէտներ կը խօսին երկար տարիներու մասին՝ նախքան նման սարքի մը մարդոց ուղեղին մէջ գործածութիւնը:

Պատրաստեց՝
Ս. Ա. ՊՕՅԱՃԵԱՆ

«Ազդակ»

ՍԻՐՈՅ ԵՒ ԱՐԿԱԾԻ ՏՂԱՔԸ

ՎԱՉԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

14

Ծափահարութիւնները խեղդեցին մռընչոցները: Մարդը, որ վայրկեան մը կը թուէր, թէ կը վարանի, վերստացաւ իր խաղաղութիւնը ու սկսաւ իր տափակ ճառը՝ Արգատաչա՛ր: Ձայնը բարձր էր ու ամուր, բայց կը խօսէր դժուարութեամբ, եւ նախադասութիւնները զուրկ էին ջերմութենէ ու կրքէ: Հայ բանուոր մը մեր կողքէն մռնչաց՝ կրո՛ղ: Ժպտեցանք բոլորս ալ:

Ճեռոյ նուագախումբը կրկին սկսաւ Մի՛ջազգայնականը: Բեմ բարձրացաւ չըղուտ ու առատ մազերով երիտասարդ մը: Անոր դէմքը արտայայտիչ էր ու համակրելի: Աչքերը կը չողային պայծառ հառաջով մը: Հայ էր: Վայրկեան մը ըսպասեց, որ ամբոխը լռէ: Իր նայուածքը պարզուց զօրութեամբ բազմութեան վրայ: Անշուշտ դիտէր զայն ղսկելու կերպը:

– Ընկերնե՛ր ու քա՛ղաքացիներ, – ըսաւ ամուր ու երգող ձայնով մը, առաջին բառերէն իսկ տիրապետելով ամբոխին:

Կը խօսէր վայրենութեամբ: Իր դէմքը կը դողար մեծ կրքի մը բռնով: Ձայնը բարձր էր, լայն, ծաւալով ու յստակ ու կը տիրէր բազմութեան: Կը խօսէր անդրտուպ ու առատ դիւրութեամբ մը, կլըրուկ ու տպաւորիչ նախադասութիւններով: Խօսքը կ'ուղղէր ամբոխին, ինչպէս մարդ կը խօսի իր ընկերոջ ու հակառակ իր երիտասարդ տարիքին վստահաբար պիտի կարենար խռովել աւելի բարեացակամ բազմութիւն մը, բայց հիմա հապճեպ կը յայտնէր պարտադրել ինքզինքը՝

– Կեցցէ՛ բանուորա – դիւղացիական մեծ յեղափոխութիւնը...

– Կեցցէ՛ յեղափոխութեան առաջնորդ ընկ. Լենինը...

– Կեցցէ՛ Խորհրդային – կարմիր բանակը...

– Կեցցէ՛ հերոսական կարմիր բանակի հրամանատար ընկ. Տրոցկին...

– Կեցցէ՛ Վրաստանի Խորհրդային հանրապետութիւնը ... ընկերնե՛ր, հուրրա՛...

Գոռ ու պատերազմական «Մի՛ջազգայնական»ը պատասխանեց իրեն: Կը նուագէին չորս կողմէն եւ համայնավարները ու ռուս զինուորները կ'երգէին՝ իրենց բարձր ու հնչեղ ձայնով: Երգը ուժեղ էր, արդար ու պարտաւորիչ: Տեսակ մը հաւատարութեան վերջնական ու աննկուն աղաղակ:

Բազմութեան մէկ մասը, յետոյ ամբոխը ինքը չարժեցաւ դանդաղօրէն: Միայն այդ զարմանալի, բութ, բայց նաեւ խորամանկ ու բարդ հոգեբանութեամբ անձնաւորութիւնն էր, որ կը հեռեւէր աղմուկին առանց կրքի ու խանդավառութեան: Երիտասարդ Հայը անցաւ մեր առջեւէն, նայեցաւ չեշտակի բոլորիս: Անշուշտ դիտէր, թէ ո՞վ էինք ու ո՞րկէ կուգայինք: Թեւին տակ ունէր կաշիէ սիրուն պայուսակ մը, մազերը առատ էին ու խառնիխուռն: Ակնոցներուն տակէն մեզի կը նայէր յամառութեամբ:

– Ինչո՞ւ չէք երգում, – պոռաց բարձր ձայնով, խօսքը ուղղելով մեզի:

– Զենք դիտեր, – ըսի լրջութեամբ նայելով աչքերուն ու գլանիկ մը վառելով:

– Սորվեցէ՛ք, – ըսաւ ջղային, – կարծում էք էս բոլոր մարդիկը գի՞տեն որ երգում են:

– Զենք ուզեր սորվիլ, – ըսի աւելի լուրջ, – ինչի՞ պէտք կու գայ որ...

Բոլորս ալ գիտէինք ի հարկէ «Մի՛ջազգայնական»ը: Այնքա՛ն լսած էինք: Ու կը սիրէինք զայն երգել մենք մեզի, բայց անոնց հետ անշուշտ՝ ո՛չ: Ո՛չ: Մօտեցաւ: Զօրութեամբ ու իր ուժին վստահ մարդու պէս բռնեց բազուկս եւ նայեցաւ աչքերուն: Նայեցայ ես ալ իր աչքերուն, առանց վախի ու զայրացած:

– Ե՛րիտասարդ ընկեր, – ըսաւ հեգնութեամբ, – ասացէ՛ք խնդրեմ, ինչի՞ չէք ուզում սովորել...

– Որովհետեւ, – ըսի լկտի:

– Ես որ լինէի, ձեզ թող չէի տայ որ թողնէիք Հայաստանը, – ըսաւ ամուր, – ձեզ թունաւորել են ընկեր, յետոյ ժլպտուն– ձեզ բոլորդ կը կոխէի բանտ ու կը սորվեցնէի «Մի՛ջազգայնական»ը:

– Ձեր ընկերները այդ ալ փորձած են, – ըսի միշտ լկտի, – ձեր բանտը պատկած էնք Հայաստան:

Կանչեցին զայն:

– Գալիս եմ, գալիս եմ, – ըսաւ ու արագ կորսուեցաւ բազմութեան մէջ:

Վահրամը, որ այդ միջոցին միացած էր մեր խումբին, հայհոյեց:

– Ես քու հօրդ դերեզմանը...

– Ես ալ մէտսին, – ըսաւ ուրիշ մը:

– Ե՛ս ալ ... ե՛ս ալ, – կրկնեցին միւսները:

Չեմ դիտեր, թէ այդ երիտասարդին հայրը բան մը զգա՞ց իր դերեզմանին մէջ: Իսկ եթէ մեռած չէր, արդեօք ձախ աչքը խաղա՞ց ...

***

Ամբոխին հետ սկսանք յառաջանալ. Վահրամը մօտեցաւ ինծի:

– Երուա՛նդ, ա՛ռ, նամակ մը ... Թիֆլիսէն է, – աւելցուց չարաճճի:

Դողդոջուն բացի: Արիւնին էր, որ դըրած էր երկտող մը: Կ'ըսէր. –

«Իմ անուշիկ Երուանդ, նամակդ ու բանաստեղծութիւններդ ստացել եմ: Մանիչականերդ էլ: Շնորհակալ եմ: Շատ չընորհակալ: Ուզում էի երկար գրել քեզ, բայց տկար էի քեզ պէս: Ճեռոյ որոշ դէպքեր պատահեցին ... բոլորը քեզ կը պատմեմ էղտեղ, խումբով գալիս ենք ըղբօսական պտոյտի՝ Մայիսի ութին: Ճեռոսութիւն: Համբուրում եմ քեզ աչքերիդդ, մազերիդդ: Զա՛ր: Համբուրում եմ քո մանիչակաները քո փոխարէն: Քո թառամած մանիչակաները: Քո՝ Արփիկը»:

(Շար. 52)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «SOSSE MAYRIG»
de MARSEILLE

organise

un Voyage en Syrie/Liban

DU 18 AVRIL AU 1er MAI

De Marseille vers Damas —
Départ le Dimanche 18 Avril
De Damas vers Marseille —
Retour le Samedi 1er Mai

avec la Compagnie aérienne **Syrianair** (airbus)

> **Pèlerinage à Deir-Ez-Zor**

> **Visites de diverses villes et sites touristiques : Damas — Anjar — l'Evêché Arménien à Antélias — Beyrouth — Baalbek — Palmyre — Deir-ez-Zor — Markadeh — Alabiya — Alep — Apamée — Lattakia — Ugarit — Le Krak des Chevaliers — Maaloula — Damas.**

Permanence tous les mercredis (MAJC — 12-14, rue Saint-Bazile, 13001 Marseille) :

— L'après-midi de 15h à 18h au 04. 91. 50. 15. 09

— Le matin au 06. 10. 25. 17. 16.

*
**

ԼՕԹՕ

Մարսէյլի Պուլվար Օտտօ Լէոլա Սատունի մանուճիւղին երկրորդ բախտախաղը կ'ըլլայ, Փեպրուար 1, կէսօրէ հաք ժամը 15-ին, Պուլվար Օտտոյի Տրնի բարէն սովորական սրահին մէջ։

Vient de paraître

UN FILM DOCUMENTAIRE
«MERE ARMENIE»

Plan Large Production vient d'achever la production du documentaire d'une durée de 104 minutes de Maïté JARDIN (voir **Haratch** du 27 janvier, page 3).

Il est à la disposition des associations ou de toute personne qui se sent concernée par ce pays. Une partie des recettes sera reversée au musée régional de Shirak, situé à Gumri.

La cassette vaut 20 Euros (+ 4 Euros pour les frais de port)

Plan Large Production
La Rinjardière
44370 Varades, FRANCE
Tél. : 02.40.98.67.92
Fax : 02.40.98.67.94
planlarge@wanadoo.fr

THEATRE ARMENIEN

LES JEUNES DE LA CATHEDRALE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE MARSEILLE

présentent

ԿԱՐՄԻՐ, ԿԱՊՈՒՏ, ՆԱՐՆՋԱԳՈՒՆ

COMEDIE MUSICALE
écrite et mise en scène
par **Armand ZIREKIAN**

En hommage au grand poète
Yeghiché TCHARENTS

Le Dimanche 8 février à 16 heures

au Théâtre «G y p t i s»
136, rue Loubon, 13003 Marseille

P.A.F. : 12 Euros

Renseignaments :
☎ **06. 10. 82. 18. 48 — 04. 91. 77. 84. 70**

l'Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 7 Février - 26 Juin 2004

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris.
(Absentéisme exclu)

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux continuent,

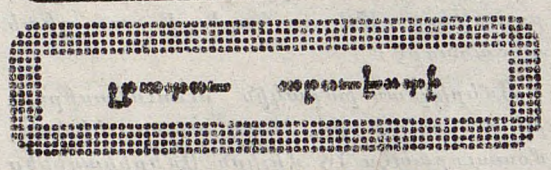
Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN

3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 87 Euros + 8 Euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel ,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS: 01 47 50 97 51

ԳԱՑԵԱՆԷ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ
ՀԱՄԵՐԳԸ

Երեւանի Օփերայի մեներգու սոփրանօ Գայեանէ Գրիգորեան հայկական եւ արեւմտեան երգացանկով մը կ'երգէ Ֆրէնի մէջ.

Auditorium de l'E.N.M. de Fresnes
Ferme de Cottinville
41, rue Maurice Ténine
94260 FRESNES

Դաշնակով կ'ընկերանայ Գրիգոր Ամարեան։

Շաբաթ, Յունուար 31, ժամը 20·30-ին։

Մախքերու մատակարարութիւն 16 Եւրօ, 16 տարեկանէն վար մուտքը ազատ է։

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԾ Է

աշակերտներու, ուսանողներու, թատերասէրներու եւ մասնագէտներու համար

ՄԷԿ ԱՐԱՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏԵՐԿԱՇԱՐ-Ի
Ա. Բ. եւ Գ. Հատորները

Հրատարակութիւն՝
Հայ Թատրոնի Ընկերակցութեան / Փարիզ

Խմբագրեց՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Մատակարարութեամբ՝
ԺԻՐԱՅՐ ԶՈԼԱՔԵԱՆԻ

Առաջին անգամ ըլլալով է մի են բերւած՝ Ա. Աբովեանց, Գ. Սունդուկեանց, Յ. Պարոնեան, Թլկատինցի, Վ. Թէքէեան, Յ. Օշական, Կ. Զարեան, Գ. Մահարի, Զ. Մ. Որբունի եւ շատ ուրիշ ժամանակակից հեղինակներու
40 ՄԷԿ ԱՐԱՐ ԹԱՏԵՐԿՆԵՐԸ

Ամբողջական շարքի արժէքը (3 հատոր)՝ 45 Եւրօ։

Ստանալու համար դիմել՝
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur le Prince, 75006 Paris
Tél. : 01 43 26 88 65

Date à retenir

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise un

G A L A
AU PROFIT DES ECOLES

Samedi 13 mars
au PACI d'Issy-les-Moulineaux

Centre Culturel SAINT MESROB

Le jeudi 5 février à 20h45

ANAHIDE TER MINASSIAN

donnera une

C O N F E R E N C E

sur

ANTOINE POIDEBARD ET L'ARMENIE (1904 - 1920)

Antoine Poidebard, missionnaire jésuite, fut représentant militaire français dans l'éphémère République d'Arménie (1918-1920), puis enseignant à l'Université Saint Joseph de Beyrouth et promoteur de l'archéologie aérienne au Levant.

Métro : Cardinal Lemoine, Monge
RER : Luxembourg
— Entrée libre · Cocktail —

*
**

B A R D I G
présente

«EGLISES ARMENIENNES»

EXPOSITION — VENTE DE PHOTOGRAPHIES D'ART

du 20 janvier au 1er février

— Entrée libre — Cocktail —

Exposition:tous les jours de 17h à 20h
Samedi et Dimanche de 15h à 20h.

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Արնուվիլ-Սարսէլի Աստղիկ մատնաճիւղին երեկոյթը՝
ՄԱՐՏ 13-ԻՆ

*
**

ՄԱՐՍԷԼ

ԿԱՊՈՒՏ ԽԱՉԻ ԶՈՐՍ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒ ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կը մատնակցի. –
ՆԱԻԱՍԱՐԴ պարախումբը։

Փառք Շանօ, Մարտ 13, ժամը 20·30-ին։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret': 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

Ապահովագրական Ձեր հարցերուն համար՝
մի՛ վարանիք դիմելու մեզի

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31
SAMEDI
31 JANVIER
2004

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·870 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 79e ANNEE — N° 20·870

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 29 / 30)

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՀՈՂՈՎԻՆ ԹՈՒՐՔ ԵՒ ՊԱՐՍԻԿ ՄԱՍՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ ՀԱԿԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Սթոքհոլմի ցեղասպանութեան համահոդովին մասնակից թրքական պատուիրակութեան անդամ, մշակոյթային իրաւունքի մասնագէտ Ե. Աճէը պատասխանելով հայ լրագրողներու, ակնարկելով 1915–ի 90–ամեակին առթիւ 2005–ը «Պատերազմներու, ցեղասպանութիւններու եւ ժողովուրդներու իրաւունքներուն ոտնահարման դէմ պայքարի եւ ոգեկոչման տարի» հռչակելու Հայաստանի վարչապետին առաջարկին, ըսած է. «Զեմ կարծեր որ 2005–ը որեւէ կապ ունի այն բոլորին հետ որոնք տեղի ունեցած են 1915–ին»:

Թուրք գիտնականը աւելցուցած է թէ որպէս նիւթին մասնագէտ, ումանասիրած է տեղի ունեցածը եւ ընդունելով հանդերձ թէ չատ ցաւալի պատահարներ կան անցեալին մէջ, համոզումը չունի որ անոնց կարելի է ցեղասպանութիւն որակումը տալ: Պաշտպանած է այն թէզը որ պէտք չէ խրել անցեալին մէջ, ինչպէս կ'ըսեն Հայաստանէն դուրս ապրող որոշ Հայեր, այլ պէտք է դառնալ ապագային: Զի բաժներ նաեւ այն տեսակէտը թէ եթէ Թուրքիան ընդունի հայկական ցեղասպանութիւնը, չէրնայի քաղաքական մթնոլորտը կը թեթեւնայ:

Համաժողովի մասնակիցներէն պարսիկ Բայամ Ապհաւա որ Լահէյի միջազգային առեւանի նախկին դատախազն է, յայտնած է թէ չատ մը պատմաբաններ վստահ են որ Հայերու ցեղասպանութեան պատասխանատուներուն անպատիժ մնալը դուռ բացած է նացիներու կողմէ Ողջակիզին իրականացման: Ան պաշտպանած է այն կարծիքը որ Թուրքիոյ կառավարութիւնը այսօր իսկ պէտք է ճանչնայ Հայերու ցեղասպանութիւնը: Ըսած է նաեւ թէ 2005–ը Թուրքիոյ համար կընայ յարմարագոյն ժամանակը ըլլալ թաղելու պատմութեան 90–ամեայ ծանր բեռը:

*
**

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԿԱՅԱՆԸ ՃՆՇՈՒՄԻ ՏԱԿ

Ռուսական ռազմակայանները վրաստանէն հանելու մասին ռուսեւվրացական քննարկումներուն զուգահեռ աստիճանաբար կը մեծնայ նոյն ռազմակայաններուն վրայի ճնշումը: Յատկապէս Ախալքալաքի կայանը հետզհետէ աւելի ծանր վիճակի կը մատնուի: Կ'ըսուի թէ Թիֆլիսի գաղտնի հրամանով Ախալքալաքի մէջ սկսած են լուրջ հսկողութեան ենթարկել այն կազմակերպութիւններն ու անձերը որոնք տնտեսական կապ կը մշակեն ռազմակայանին հետ: Այդ կազմակերպութիւններն ու անհատները վառելանիւթ, մթերքներ եւ անհրաժեշտ այլ ապրանքներ կը հայթայթեն ռազմակայանին եւ ճնշումի տակ կրնան այդ գործունէութենէն հրաժարիլ: Ռազմակայանին պատկանող ինքնաշարժները, բեռնատարներն ալ խիստ վերահսկումի առարկայ կ'ըլլան: Վերջերս Մառնէուլիի մէջ անոնցմէ հինգը քանի մը օր պահուած, յետոյ ազատ ձգուած են, բաւական մեծ կաշառք տըրուելէ ետք:

*
**

ՀՐԴԵՀ ԳՈՐԻՍԻ ՄԷՋ

Յունուար 26 – 27–ի գիշերը Գորիսի Անկախութեան փողոցին երկյարկանի մէկ չէնքին մէջ ծագած հրդեհը պատճառ եղած է որ 11 ընտանիք անօթեւան մնայ: Մարդկային զոհ չկայ: Շէնքը 20–ական թուականներուն կառուցուած եւ փայտէ չէն ըլլալով, հրշէջները մէկ մասը միայն կրցած են փրկել:

*
**

ՅԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ

Եւրոպայի Խորհուրդին խորհրդարանական վեհաժողովը Հայաստանի իշխանութեան առաջարկած է մինչեւ այս տարուան վերջը մշակել ու խորհուրդին ներկայացնել սահմանադրական փոփոխութիւններու ծրագիրը, իսկ հանրաքուէն կատարել 2005 Յունիսէն առաջ:

Վեհաժողովը ողջունած է Հայաստանի «կաշառակերութեան դէմ» երկիրներու մաս կազմելը եւ մեծ յոյսեր կապած է այդ երեւոյթին դէմ ձեռնարկուած պայքարին, որպէսզի վերջ տրուի տարածուն այդ ախտին:

Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղի հարցին, վեհաժողովը կոչ ըրած է Հայաստանի ու Ադրբեջանի որ զարկ տան բարձրաստիճան չփումներու, որպէսզի լուծում մը կարելի ըլլայ առանց ձգձգումի:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՈՃԸԱՓՈՐՁ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷՋ

10 ՄԵՌԵԱԼ, 50 ՎԻՐԱՒՈՐ

Հինգշաբթի, Յունուար 29–ին Երուսաղէմի սրտին վրան իւկ անձնասպանական ոճրափորձ մը եւս գործուեցաւ, որու հետեւանքով 10 մեռեալ կար եւ 50 վիրաւոր որոնք 7–ը ծանր վիճակի մէջ: Հանրակառք մըն է որ պայթումէն օդը ելաւ եւ տանիքն ալ պոկուեցաւ ու հեռու նետուեցաւ: Բաւական զարմանալի կը թուի, որ պաղեստինցի մը կրցած է հասնիլ մինչեւ քաղաքին կեդրոնը Գազա փողոցը, հազիւ 30 մեթր Ա. Շարոնի բնակարանէն: Հակազդեցութիւնը չէ ուշացած, քանի Իսրայէլացիք յաջորդ առաւօտն իսկ Բեթղեհէմի մտած են, այն հաստատ համոզումով, որ քամիքաղը Բեթղեհէմէն եկած էր:

Նոյն օրը, Քէօլնի մէջ, բանտարկեալներու փոխանակում տեղի կ'ունենար Լիբանոնի Գերմանացիներուն միջնորդութեան: Ինչո՞ւ Գերմանիան ընտրուած էր որպէս միջնորդ, պատասխանը պարզ է, կը գրէ Տի Ցայթ, որովհետեւ Երկրորդին մէջ, Գերմանիա հիանալի կերպով անցեան է: Փոխանակման ընթացքին, Իսրայէլացիք 400 բանտարկեալ յանձնեցին, Հեզպոլլան ալ Իսրայէլացի երեք զինուորներու դիակները եւ մէկ գործարար, որ առեւանգուած էր 2000 Հոկտեմբերին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՏԻԿԱՆ, Յունուար 29–ին, խիստ կերպով արտայայտուեցաւ տարրալուծարաններու դէմ, անաթեմայի ենթար-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ, ԿԻՊՐՈՍԻ, ԻՐԱՔԻ ՆԻՒԹԵՐԸ ԹՈՒՐՔԵԻԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐՈՒՆ

Թուրքիոյ վարչապետին ու Արտաքին գործերու նախարարին ԱՄՆ–ու այցին մանրամասնութիւնները թուրք մամուլի Յունուար 30–ի թիւերուն մէջ ալ լայն տեղ զրաւած էին: Թրք. օրաթերթերը կը չեշտէին գլխաւոր երեք նիւթեր որոնք առաջնային եղած էին յատկապէս նախարարներ՝ Ա. Կիւլի ու Գ. Փաուըլի տեսակցութեան ընթացքին:

Առաջին նիւթը կիպրական հարցն էր. ԱՄՆ յանձնառու են լուծումի հոլովոյթին մէջ լուրջ դեր ստանձնելու: Այդ առումով Արտաքին նախարար Փաուըլ ՄԱԿ–ի ընդհանուր քարտուղար Ք. Անանի արդէն թելադրած է անյապաղ սկսիլ բանակցութեան, որպէսզի մինչեւ Մայիս 1 կարելի ըլլայ հանրաքուէ մը կատարել:

Մասնաւորաբար Թուրքիոյ համար կարեւոր էր Իրաքի յետագայ իրավիճակին մասին ապահովութիւն ունենալ, քրտական իշխանութեան մը վերակայութեան արգելք ըլլալ: Այս ուղղութեամբ ալ Ճ. Պուշ զօրակից յայտնուած է Թ. Էրտողանի, ըսելով. «Մանաւանդ եմ ձեր մտահոգութիւններուն, անհոգ եղէք: Իրաքի մէջ ոչ մէկ ձեւով մասնատում տեղի կ'ունենայ: Մեր նպատակը խաղաղ, ժողովրդավար Իրաք մըն է: Իրաք մը որ ձեր մտահոգութիւնը փարատէ»: Յատկանշական կը նկատուի որ տեսակցութեան խօսք չէ եղած Իրաքի Թիւրքմէններուն մասին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՐՑՈՎ

Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարար Ա. Կիւլի ամերիկացի պաշտօնակիցին հետ տեսակցութեան օրակարգին վրայ դնուած է Հայաստանի հետ յարաբերութիւններուն մարզը: Թրքական կողմը այն հասկցուցած է որ յարաբերութիւններու բնականոնացման ուղղութեամբ դրական քայլ մը կարելի է ՕԹԱՆ–ի Յունիսին տեղի ունենալիք ռազմափորձերէն առաջ: Իսկ Ուաշինկթընի փափաքը այն է որ մեղմացումի քայլ մը կատարուի Ապրիլէն առաջ, երբ ցեղասպանութեան նիւթը կը տիրէ այժմէական նութեան. իսկ յետոյ, ՕԹԱՆ–ի յունիսեան վեհաժողովին որուն հրաւիրեալներէն է Հայաստան, Թուրքիա յարաբերութիւններու բնականոնացման առումով չօշափելի փաստ տայ: Այլ խօսքով՝ ԱՄՆ–ու փափաքը այն է որ երկու երկիրներու սահմանը բացուի եւ դիւանագիտական ամբողջական յարաբերութիւն հաստատուի:

Թուրք բարձրաստիճան պաշտօնատար մը «Միլլիյէթ» օրաթերթին (Յունուար 30) յայտնած է թէ Հայաստանի հետ չփումները կը չարունակուին, հաւանական կը նկատէ որ մինչեւ Յունիս Անգարա դրական քայլ մը առնէ, սակայն, կ'ուզեն Ղարաբաղի հարցին լուծումի հոլովոյթին մէջ դրական յառաջդիմութիւն նշմարել:

ԹԷՆԻՍ

Աւստրալիոյ միջազգային հանդիպումներու կէս աւարտականին Աղասի անսպասելի պարտութիւն մը կրեց ռուս Մարաթ Սաֆինէն: Երեք ժամ 42 վայրկեան տեւող մրցումին ընթացքին Սաֆին յաղթեց հինգ սէթով՝ 7 – 6 (8/6), 7 – 6 (8/6), 5 – 7, 1 – 6, 6 – 3: Մելպուրնի մէջ, ցարդ Աղասի 26 մրցում չհաճած էր:

«ՆԻՒ ԵՈՐՔ ԼԱՅՖ» Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ՀԱՏՈՒԾՈՒՄ ՎՃԱՐԵԼ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐՈՒ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐՈՒՆ

Սան Ֆրանսիսքոյի դատարանին առջեւ, Յունուար 28–ին «Նիւ Եորք Լայֆ» ապահովագրական ընկերութիւնը յանձն առած է 20 միլիոն տոլար վճարել ցեղասպանութեան զոհերու չառաւիղներուն: Այդ գումարին 3 միլիոնը պիտի վճարուի Հայկական տասը կազմակերպութեան, որոնք օժանդակած են վերապրողներուն:

Ծանօթ է որ վերջին տարիներուն այս հարցին կարգաւորումին ձեռնարկած էր վաստակաւոր Վարդգէս Եղիայեանի գլխաւորած խումբը որ ձեռնարկած էր արեւմտեան ապահովագրական ընկերութիւններու անվճար մնացած մուրհակները հաւաքել զոհերու չառաւիղներէն, վերապրողներէ, պահանջելու համար 90 տարիէ ի վեր առկախ ձգուած հաշիւները: «Նիւ Եորք Լայֆ»ի յանձնառութիւնը կը վերաբերի 2400 ապահովագրական պայմանագրի:

Հարցին հետամուտ փաստաբաններու խումբը յայտարարած է թէ առեանին վճիռը կարեւոր է յատկապէս իր ներկայացուցած իմաստով. ան կը նշանակէ թէ անցեալը մեռած չէ: Ան առաջին կարեւոր քայլն է ցեղասպանութեան նիւթական հատուցումի պայքարին: Հիմնուելով այս առաջին օրինակին, վստահօրէն կարելի է ըսել թէ արեւմտեան միւս ընկերութիւններն ալ պիտի հետեւին անոր:

Թուրք մամուլը եւս (Յունուար 30) անդրադարձած է խնդրին, «ԱՄՆ–էն ցընցող որոշում» խորագրով: Տեղեկատուութեան հետ չեչտուած կէտը այն է թէ նման վճիռ կարեւոր քայլ է ցեղասպանութեան ճանաչումի ճամբուն վրայ, ինչպէս ըսած է հայկական կողմին փաստաբաններէն Պ. Քասապեէք:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԹԻՒԸ ՀԱՍԱԾ Է ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԹԻՒԻՆ

«Հիւրրիյէթ»ի խմբագիրներէն Ե. Էօզքէօք հիմնուելով թերթին Փարիզի թղթակիցին տեղեկատուութեան, կը գրէ թէ Ֆրանսա ապրող Թուրքերուն թիւը մօտեցած է 400 հազարի, ինչ որ թիւն է Ֆրանսահայութեան: Ըսուածին հետեւութիւնը այն է որ Ֆրանսա ըլլալով Սփիւռքի հայութեան կարեւորագոյն երկու կեդրոններէն մէկը ԱՄՆ–ու հետ, յառաջիկայ տարիներուն ապահովի է պատմութեան նիւթով լուրջ վիճարկում մը Ֆրանսայի Հայերուն ու Թուրքերուն միջեւ: Թուրք լրագրողը չէ մոռցած գրելու թէ Թուրքիա Հայաստանի հետ հարց չունի, բայց ունի Սփիւռքի հայութեան հետ որ բաղկացած է «փորը կուշտ, կռնակը տաք»երէ ու չատ աւելի մոլեռանդ է:

Է. Էօզքէօք որ մեծ սիրող մըն է եղեր Ա. Եղիայեանի ժապաւէններուն, Փարիզի մէջ իրենց թղթակիցէն տեղեկացեր է նաեւ թէ «Արարատ»ը լաւ ընդունելութիւն չէ դտած Ֆրանսայի մէջ:

ԱՆՏԻՊ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆԻ ՀԵՏ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հ. – Հայաստանի եւ Սփիւռքի երիտասարդութեան միջեւ գործակցութեան ինչ եզրեր կան ընդհանրապէս եւ ձեր ծրագիրներուն մէջ մասնաւորապէս:

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. – *Ինչ որ նկատած եմ, կարծես վերջին շրջանին Սփիւռք – Հայրենիք կապը թուլցած է: Ես պիտի փափաքէի, որ իւրաքանչիւր սփիւռքահայ իր կեանքին ընթացքին քանի մը ամիս կամ նուազագոյն տարի մը գայ եւ ապրի Հայաստան: Մորմոնները կը իրենց եկեղեցիի անդամները կը համրը իրենց կեանքէն երկու տարի մոզեն, որ իրենց կեանքէն երկու տարի տրամադրեն եւ իրենց կրօնական հատատաւիքները քարոզեն: Այս պատճառով Երեւանի ճամբանները կը տեսնեն 100 տոկոսով ամերիկացի դէմքեր, որոնք իրենց դործը կատարելու եկած են: Ինչո՞ւ օտար մորմոն մը պիտի կարենայ այդ մէկը ընել, իսկ Հայ մը իր պապենական հողին վրայ պիտի չուզէ ապրիլ՝ իր քրտինքը խառնելով այտեղի ժողովուրդի կեանքին: Մեր կուսակցութիւնները, կազմակերպութիւնները, երիտասարդական միութիւնները այս առընչութեամբ պէտք է ծրագիր մը մշակեն յատուկ առաքելութեամբ: Ես կը հաւատամ, որ եթէ հայ երիտասարդ մը Հայաստան գայ եւ ամիս մը մնայ, այցելէ դիւղերը, տեսնէ դիւղացիին կեանքը, զրայ հողը, կը կարծեմ, որ այլեւս կապուած կ'ըլլայ այս հողին: Պատճառական հայրենասիրութիւնը կամ օպիի սեղաններու չուրջ «Ա՛խ Հայաստան» երգելը ես չեմ ընդունիր: Պէտք է Հայաստան գաս, ապրիս եւ ըսես՝ այս հողը իմս է, այս երկիրը իմ երկիրն է: Կրնաս ապրիլ ուրիշ տեղ, Հայաստանցին ալ թող երթայ ապրի ուրիշ տեղ, բայց իր տունը Հայրենիքին մէջ ըլլայ: Կ'աղօթեմ եւ կը մաղթեմ, որ իւրաքանչիւր հայ երիտասարդ ունենայ այս երազը եւ իրագործէ զայն:*

Հ. – Նկատելի է, որ Հայաստանի տարածքին կրօնական ծէսերը՝ պսակ, մկրտութիւն, թաղում չեն կատարուիր անհրաժեշտ բծախնդրութեամբ եւ աւանդութեամբ: Այս բոլորը երիտասարդութիւնը հեռու կը պահէ եկեղեցիէն, ստեղծելով տարօրինակ շփոթ մը: Ի՞նչ ունիք ըսելիք այս մասին:

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. – *Միայն երիտասարդութիւնը չէ, որ եկեղեցիէն հեռու է: Ժողովուրդը վերջին 70 տարիներու ընթացքին հեռու մնացած է եկեղեցիէն հասկնալի պատճառներով: Սակայն համայնավարութեան օրերուն, երբ եկեղեցին արդիւնաւէտ պատուղի կը նմանէր, կարծես ուրիշ համ մը ունէր եւ այս պատճառով ալ մարդիկ շատ աւելի մեծ թիւով կը յաճախէին եկեղեցի շարական լսելու, միեւնոյն ատեն՝ համայնավարութեան դէմ իրենց բողոքը արտայայտելու: Հիմա երբ ազատութիւն կայ, եկեղեցին դարձեալ խորհուրդ եւ դրաւչութիւն ունենալէ: Ժողովուրդին եւ եկեղեցիին միջեւ պարապութիւն մը ստեղծուեցաւ եւ եկեղեցին չկրցաւ այդ պարապութիւնը լեցնել: Որքան պիտեմ, Ամենայն Հայոց վեհափառը շատ հետաքրքրական որոշում մը տուած է՝ յատուկ իւրայինային թեմերը պիտի կազմակերպուին ծուխերու դրութեան հիման վրայ, ինչպէս պատկերը Լիբանանի մէջ: Ծխական դրութիւնը մարդը եկեղեցիին կը կապէ, որուն հովիւը հոդ կը տանի, որ իր ծուխի իւրաքանչիւր ընտանիքին պսակը, մկրտութիւնն ու թաղումը քրիստոնէական մեր սովորութիւններուն համաձայն ըլլան:*

Ներկայիս մկրտութիւնները չատցած են, պսակները գէշ – աղէկ տեղի կ'ունենան 8 – 10 վայրկեանի ժամանակամիջոցին, իսկ թաղումները շատ քիչ են: Այս բոլորը տեսնելով ես կ'աշխատիմ պիրքի մը վրայ՝ «Քրիստոնէական թաղում» անունով: Եկեղեցին մայր է, եւ մօր պարտականութիւնն է այնպիսի լաւ դաստիարակութիւն մը ջամբել իր մանուկին, որպէսզի յետագային ինքնաբերաբար կապուի եկեղեցիին: Աստուածաշունչն ալ կ'ըսէ. «Հաւատքը լսելով կ'ըլլայ»:

Եկեղեցիին եւ պետութեան բաժանումի հասկացողութիւնը մեր մէջ տարօրինակ է: Ես խնդիր չունիմ որեւէ յարաբերութեան հետ, բայց պիտեմ, որ Հայաստանի մէջ պէտք է միայն Հայաստան – եայց Առաքելական եկեղեցին ըլլայ: Փոքր ազդ ենք եւ բաժանումները միայն կը վնասեն ու կը տկարացնեն մեզ: Չեմ խօսիր Հայ Կաթոլիկ եւ Հայ Աւետարանական համայնքներուն մասին, բայց ինչ համայնք ուզես չկայ հոս՝ Գալատական – ները, Շաբաթապահները, 50–ականները, Մորմոնները: Ատոնք բոլորն ալ դրամ, դիւթք, կօշիկի տուփի մէջ ուտելիք կու – տան: Երբ մէկուն զաւակը անօթի է, կ'ուրթայ եւ իրենցմէ ալիւր կ'առնէ:

Մեր եկեղեցին այնքան զօրաւոր պէտք է ըլլայ, որ կարենայ ըսել. «Այս հաւատքէն ո՛չ ոք կրնայ խախտել մեզ»:

Հ. – Աղաղնեներու դէմ ինչպիսի՞ պայքար կը մղէ Հայ Առաքելական եկեղեցին:

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. – *Ներկայիս բաւական կազմակերպուած աշխատանք կայ: Սակայն ամէնէն մեծ պայքարը կ'ըլլայ, երբ եկեղեցին իր կոչումին ծառայէ, իր առաքելութեան հաւատայ, իր առաքելութեան հաւատարիմ ըլլայ: Եթէ այս բոլորը կատարենք, մեր ժողովուրդը օտար տեղեր չերթայ, ուրիշին աղբիւրէն ջուր չի խմեր, կու գայ իր հաւատքի տունը՝ իր եկեղեցին եւ այն ատեն է, որ կըրնանք քսել, որ Հայ եկեղեցին մեր ծնողդաւայրն է:*

Հ. – Ի՞նչ ունիք ըսելիք սփիւռքահայ երիտասարդութեան ընդհանրապէս եւ լիբանանահայ երիտասարդութեան մասնաւորապէս:

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. – *Ես իբրեւ լիբանանցի յատուկ զգացում ունիմ Լիբանանի նկատմամբ, որովհետեւ հոն մեծցած եմ, եկեղեցասիրութիւնս Ս. Նշանէն սկսած է՝ հայրենասիրութիւնս՝ Հ. Ց. Դ. «Բարդէն Սիւնի» Պատանեկան Միութենէն: Այդ հոգիով մեծցած եմ, ծառայած եմ ազգիս, եկեղեցիին, ժողովուրդիս եւ հայրենիքիս: Կ'ուզեմ, որ հայ երիտասարդները մեծնան նոյն ոգիով՝ Հայրենիքի, հաւատքի, Աստուծոյ եւ ազգի ապրումներով, որովհետեւ պէտք է մենք կեանքի մէջ հաւատք ունենանք: Այդ հաւատքն է, որ մեզի համար կեանք կ'ըլլայ, մեզի ուժ եւ սիրտ կու տայ, իսկ մեր կեանքին՝ իմաստ: Կ'ուզեմ, որ յատկապէս երիտասարդները, որոնք կեանքին նոր կը բացուին, եւ որոնց դիմաց տասնամեակներ կան, գիտնան, թէ անկատար ի՛նչ երազներ ունին, որոնք պէտք է իրագործուին: Երանի կու տամ իրենց, որովհետեւ տակաւին պիտի ապրին երկար տարիներ եւ տեսնեն մեր ազգին չքեղ ու հեռաւոր ապագան:*

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿՐԵՄԼԻ ՑՈՑԺ ԳԱՂՏՆԻ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԵՐԻՑ ՄԻ ՔԱՆԻՍԸ

ԿԱՐԻՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Երեւան, 2003

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՄԱՐՏ 14–Ի ԸՆՏՐՈՒԹԵՆԷՆ ԱՌԱՋ

ՊՈՒՏԻՆԻ ՄՐՑԱԿԻՑՆԵՐԸ

Կը թուի որ, Մարտ 14–ին, Պուտինի ընտրութիւնը հանրավճիռի այն ընոյթը պիտի չունենայ, ինչպէս կ'ակնկալէր Քրեմլի վարիչ շրջանակը: «Նեզավիսիմայա կազետա» կը յարդ: «Նեզավիսիմայա կազետա» կը պարզէ պատկերը եւ սկիզբէն կը ծանրանայ Իրինա Խակամադայի վրայ, որ ամէնէն ընդդիմադիր տարրն է սխեմային, բոլոր ներկայացողներուն մէջ: Իր եւին կ'ուրուագծուի Միխայիլ Խոդորկովսկիի (Եուկոս քարիւղային ընկերութեան նախագահ, բանտարկուած 2003 Հոկտեմբերին): Այլ իրողութիւն մը ընտրապայքարը ձանձրացուցիչ եւ տափակ պիտի չըլլայ, ինչպէս կը նախատեսուէր, հակառակ Կրեմլինի փափաքին: Նախընտրական չորս աւելի բուռն, դայթակղութիւններով ճոխ պիտի ըլլայ, բազդատմամբ անցեալ Դեկտեմբերի ընտրութեան:

Զախ կողմը, ընդդիմադիր մը երեւան եկած է յանձին՝ Սերդէյ Գլազեւի, ալ կողմն ալ՝ երկու անզիջող անձեր՝ Իվան Ռիբկինն եւ Իրինա Խակամադա, ինչ որ ինքնին երեւոյթ մըն է:

Խակամադա արդէն իսկ չատ յարձակողական արշաւի մը ձեռնարկած է եւ կը հասկնայ որ Պուտինի եւ անոր քաղաքականութեան իր քննադատութիւնները անխնայ պիտի ըլլան: Պիտի հարուածէ հո՛ն, ուր կը ցաւցնէ ամէնէն աւելի, այսինքն՝ Մոսկուայի ոճրափորձերը, Չէչնիա, Դուբրովկա թատրոնին պատանդներու հարցը, հեռատեսիլի մաքրագործումները եւ խորհրդային զանազան դործելակերպեր: Խորքին մէջ, նոր կը սկսի ազատականներու պայքարը Կրեմլինի դէմ: Այսքանը եթէ չեն հասկցած Եարլոկոյի եւ աջի ուժերու Միութեան դեկավարները, եթէ պատրաստ չեն, ցաւալի է այդ դեմոկրատներուն համար, որոնց ամբողջական անհետացումը քաղաքական բեմէն ժամանակի հարց կը դառնայ:

Այս կացութիւնը նոր է, քանի Կրեմլինը ճնշումի որեւէ միջոց չունի Խակամադայի վրայ: Դժուար է զայն սիրաշահիլ կամ վախցնել: Աչխատած է կառավարութեան մէջ, ծանօթ է արեւմտեան երկիրներու մօտ եւ նիւթական վիճակն ալ կանոնաւոր է: Իրեն զօրավիդ են «Բաց Ռուսաստան» մարդիկ, որոնց կարդին Լ. Նեվզլին, Եուկոսի համասեփականատէրը: Ռիբկինն, դրեթէ նոյն պայմաններուն մէջ է: Ինք ալ նիւթական հարցեր չունի իր ընտրապայքարին համար: Երկուքէն ոչ մէկը կրնայ խնայել Պուտինի: Իշխանութիւնն ալ, օրինաւոր ոչ մէկ պատճառ ունի զիրենք լռեցնելու համար, ընդհակառակն, հեռատեսիլէն արտայայտուելու ժամանակաշրջանը ունին:

Ս. Գլազեւի համար, հարցը աւելի բարդ է: Պէտք է իր բառերը ընտրէ քընդհատելու համար Կրեմլինը, բայց եւ այնպէս վտանգաւոր թեկնածու է Պուտինի համար: Եթէ, ինչպէս իր ընտրապայքարի մեծերը կը յուսան, առնէ ձայներու 20%–ը, այն ատեն ընտրութիւնը երկու շրջան կ'ունենայ: Այլ խօսքով, կը նշանակէ որ Պուտին յաղթած չըլլար Ռուսերու բացարձակ մեծամասնութեան բոլոր ձայները առնելու: Հետեւանքները ծանր կ'ըլլան:

Այդ պատճառով է որ Կրեմլինի այն պաշտօնատարները, որոնք արտօնած են Կլազեւի թեկնածութիւնը, դաւաճան կը նկատուին: Նախագահական վարչական մարմնին փոխ – պատասխանատուն՝ Վ. Սուրկով, սխալած էր, երբ կ'ըսէր ընտիպոխանական ընտրութենէն առաջ՝ «Այլեւս ձախի մարքսիստ վարդապետութեան վրայ հիմնուած քաղաքական նախկին սխեմեմը դոյութիւն չունի»: Եւ ծագած հարցը լուրջ է Կրեմլինի համար:

Իշխանութիւնը մէկ ելի ունի փրկուելու՝ ընտրապայքարէն դուրս ձգել Ռիբկինը եւ Գլազեւը, անվաւեր նկատել իրենց հաւաքած ստորագրութիւնները, ինչ ալ ըլլան անոնց քանակը եւ որակը, ստորագրութիւն ժողովողներու մէկ մասը բանտարկել: Այդ պարագային, ընտրապայքարին վերջին հանդրուանը աւելի հանդարտ կ'ըլլայ, բայց, դժուար կ'ըլլայ նախատեսել միջազգային հակազդեցութիւնները:

Ամէն պարագայի մէջ, նման քան մը կը հանդստացնէր Ռիչար Փերլի (փենթակոնի խորհրդական) կամ Ճոն Մք. Գէյնի (հանրապետական ծերակուտական) անձնաւորութիւններու եւ այլ անձերու դիրքը, որոնք կողմնակից են Ռուսաստանը ժէ 8–էն դուրս ձգելու:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԾԵՐԱԿՈՒՏԻ ՆԻՒԹԱՀԱՒԱՔԱԺՈՂՈՎԻ ՀԱՄԱՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ ԿԱՏԱՐՈՒԵՑԱՒ

Ուրբաթ, Յունուար 23–ին, Վաշինկթընի Ազգային Մամուլի Ակումբին մէջ, Ազգային Հարցերու Հայկական Խորհուրդի (ՀՀԱԽ) նախագահ Վարդան Ոսկանեան հանդիպում մը ունեցաւ Ամերիկայի Հանրապետական Ծերակուտի Նիւթահաւաքագործ Կոմիտէի (ՀԾՆԿ) նախագահ Ճէյմս Ինհոֆի հետ, որ Վաշինկթընի մէջ գտնուող հայ ղեկավարներու հետ հանդիպումներ ունենալու համար Ամերիկա այցելած էր:

Ինհոֆ, որ Ամերիկայի Սենատի անդամ է Օքլահոմա նահանգէն, ներկայացուցած է Ամերիկայի Հանրապետական Կուսակցութեան ամենէն պահպանողական թեւին: Ան ընդդիմադիր է Ամերիկայի Հայկական Համագործակցութեան Օրէնքի (ՀՀՕ) ընդլայնման, որ կը նախատեսէ Ամերիկայի տարեկան օտարական օժանդակութեան 10 տոկոսը յատկացնել Հայաստանի եւ Արցախի:

Ինհոֆ ընդդիմադիր է նաեւ

Շաբաթ, Յունուար 31, 2004, Նր 3

ՀՈՒՇԱՐՁԱՆ ՀԱՅԿԱԶՆՅԱՆ
ՆՎԻՐՈՒՄ Է

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԴՈՂՏԱՂԱՆԱՅԻՆ, ԴՈՂՏԱՂԱՆԱՅԻՆ
ԵՎ ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ՕԳՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՄԱՆ
ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՎ
ԴԱՍԸՆԹԱՑ ԴԱՍԱԽՈՍՈՒԹՅ

«ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԾՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԻԼԱՆՕ. – Երանուհի Համպակեան 100 Եւրօ «Միտք եւ արուեստ»ի 300-րդ թիւին առթիւ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Ծովի Շաւիլի Տէր – Դաւթեան մանաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ, Կիրակի, Փետր. 8, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, 6 ռիւ Կոմիտաս, ողբացեալ խնչուհիներու յիշատակին։

Արարողութենէն ետք՝ ճաշ Եկեղեցւոյ սրահին մէջ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը Քերովբէ Նոտարեանի մահուան առիթով ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.–

Օր. Անահիտ Մուսէսեան 100 Եւրօ, Բիւզանդ Եաղուպեան (Դամասկոս), Նիքոլա Նոտարեան 150-ական Եւրօ։

***

Ալֆորվիլի Սուրբ Մեսրոպ կրթարանի վարչութիւնը Քերովբէ Նոտարեանի մահուան առիթով ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. –

Ժորժ Մուսէսեան, Բիւզանդ Եաղուպեան (Դամասկոս), Նիքոլա Նոտարեան 150-ական Եւրօ։

(Եար. Ա. էջէն)

կերով զանոնք, քանի սիտայլ միլիոնաւոր զոհեր կան Ափրիկէ, որովհետեւ «դեղարաններու գարթեղներու ցեղասպանական գործունէութիւնը, մերժելով դիները նուաղեցնել, արգելք է որ դարմանուին»։ Քենիայի մէջ, ամէն օր 400 հոգի կը մեռնի, մինչ Եւրոպա հիւանդութիւնը նոյնքան մահացու չէ։ Պահքի պապական պատգամին առթիւ, դերպ. Գորտէս խիստ կերպով արտայայտուած է, չեչտելով՝ «մանուկներ կը մեռնին, որովհետեւ դեղ չունին», մինչ հայր Անճելօ տ'Ակոսթինօ մինչեւ իսկ ցեղասպանութեան մասին կը խօսէր։

ԱՃԳԱՆԻՍՏԱՆի հարաւ – արեւելեան հրջանը՝ Ղազնիի մօտ, պայթումի մը հետեւանքով 7 ամերիկացի զինուորներ մեռած են, ութերորդ մըն ալ անհետացած է։

ԶՈՒԻՑԵՐԱՀՊԱՏԱԿ մահմետական աստուածարանը՝ Թարիք Ռամատան յայտարարած է որ դաշախօս նշանակուած է ԱՄՆ Նոթր-Տամ կաթողիկէ համալսարանը, ուր պիտի երթայ վերամուտին։ Ռամատան դժգոհ է Ֆրանսայէն, ուր չկրցաւ արտայայտուիլ, որովհետեւ վարձուած սրահը չնչած էր համաձայնութիւնը։ Ռամատան կը մեղադրուէր հակահրէական իր արտայայտութիւններուն համար։

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ- ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (300) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. –

Եթէ միայն,
Գոհանամ, Սրբացում — *Ա. ԱԼԻՔԵԱՆ*

Զապէլ Եսայեանի եւ
Յակոբ Օշականի թղթակցութիւն մը
Վ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Liber, libre — *Ch. MATOSSIAN*

Janine Altounian
L'Ecriture de Freud — *ALIDZ SAVAYAN*

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳԻՍ

Շաբաթ, Փետրուար 7, ուր է ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳԻՍ։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի առաւօտեան ժամը 10-ին։

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

THEATRE ARMENIEN

LES JEUNES DE LA CATHEDRALE
APOSTOLIQUE ARMENIENNE
DE MARSEILLE

présentent

ԿԱՐՄԻՐ, ԿԱՊՈՑ, ՆԱՐՆՋԱԳՈՑՆ

COMEDIE MUSICALE
écrite et mise en scène
par **Armand ZIREKIAN**

En hommage au grand poète
Yeghiché TCHARENTS

Le Dimanche 8 février à 16 heures

au Théâtre «G y p t i s»
136, rue Loubon, 13003 Marseille

P.A.F. : 12 Euros

Renseignements :
☎ **06. 10. 82. 18. 48 — 04. 91. 77. 84. 70**

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

La Section «SOSSE MAYRIG»
de MARSEILLE

organise

un Voyage en Syrie/Liban

DU 18 AVRIL AU 1er MAI

De Marseille vers Damas — Départ le Dimanche 18 Avril
De Damas vers Marseille — Retour le Samedi 1er Mai

avec la Compagnie aérienne **Syrianair** (airbus)

> Pèlerinage à Deir-Ez-Zor

> Visites de diverses villes et sites touristiques : Damas — Anjar — l'Evêché Arménien à Antélias — Beyrouth — Baalbek — Palmyre — Deir-ez-Zor — Markadeh — Alabiya — Alep — Apamée — Lattakia — Ugarit — Le Krak des Chevaliers — Maaloula — Damas.

Permanence tous les mercredis
(MAJC — 12-14, rue Saint-Bazile, 13001 Marseille) :

— L'après-midi de 15h à 18h
au 04. 91. 50. 15. 09

— Le matin au 06. 10. 25. 17. 16.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ARMÉNIE
PROMOTION SPÉCIALE
AVION* +7 NUITS HOTEL**** +TRANSFERTS 500 €*
EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE
ARMENIAN
* Départ Paris
* A partir de
PARIS • SABERATOURS
11, RUE DES PYRAMIDES 75001 PARIS TEL 01 42 96 10 10 • FAX 01 42 96 18 77
Nouvelle Adresse
LYON • SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON TEL 04 78 60 13 66 • FAX 04 78 60 92 26
MARSEILLE • WASTEELS VOYAGES
67, LA CANNEBIÈRE 13001 MARSEILLE TEL 04 95 09 30 60 • FAX 04 95 09 30 61
EREVAN
10, RUE VARDANANTS 375010 EREVAN TEL 52 54 48 - 52 85 48 • FAX 56 40 30
Sabera@wanadoo.fr
www.saberatours.fr

l'Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 7 Février - 26 Juin 2004

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris.
(Absentéisme exclu)

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux continuent,

Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN

3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 87 Euros + 8 Euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel ,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS: 01 47 50 97 51

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱՒ Է
աչակերտներու, ուսանողներու, թատերասէրներու եւ մասնագէտներու համար

ՄԷԿ ԱՐԱՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏԵՐԿԱՇԱՐԻ Ա. Բ. եւ Գ. Հատորները

Հրատարակութիւն՝
Հայ Թատրոնի Ընկերակցութեան / Փարիզ

Խմբագրեց՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Մասնակցութեամբ՝
ԺԻՐԱՅՐ ԶՈԼԱՔԵԱՆի

Առաջին անգամ ըլլալով լի մի են բերուած՝ Խ. Աբովեանց, Գ. Սունդուկեանց, Յ. Պարոնեան, Թլկատինցի, Վ. Թէքէեան, Յ. Օշական, Կ. Զարեան, Գ. Մահարի, Զ. Մ. Որբունի եւ չատ ուրիշ ժամանակակից հեղինակներու
40 *ՄԷԿ ԱՐԱՐ ԹԱՏԵՐԿՆԵՐԸ*

Ամբողջական հատորի արժէքը (3 հատոր)՝ 45 Եւրօ։

Ստանալու համար դիմել՝
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur le Prince, 75006 Paris
Tél. : 01 43 26 88 65

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷԼ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ ԶՈՐՍ ՄԱՄՆԱՃԻՂԵՐՈՒ ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՐԵԿՈՓԸ

կը մասնակցի. –
ՆԱԻԱՍԱՐԴ պարախումբը։

Փառք Շանօ, Մարտ 13, ժամը 20·30-ին։

Centre Culturel SAINT MESROB

Le jeudi 5 février à 20h45

ANAHIDE TER MINASSIAN

donnera une

CONFERENCE

sur
ANTOINE POIDEBARD ET L'ARMENIE (1904 - 1920)

Antoine Poidebard, missionnaire jésuite, fut représentant militaire français dans l'éphémère République d'Arménie (1918-1920), *puis enseignant à l'Université Saint Joseph de Beyrouth et promoteur de l'archéologie aérienne au Levant.*

Métro : Cardinal Lemoine, Monge
RER : Luxembourg
— Entrée libre · Cocktail —

***

B A R D I G
présente
« EGLISES ARMENIENNES»
EXPOSITION — VENTE DE PHOTOGRAPHIES D'ART
du 20 janvier au 1er février

— Entrée libre — Cocktail —

Exposition: tous les jours de 17h à 20h
Samedi et Dimanche de 15h à 20h.
10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge